

Ahnika Kandam

శ్రీరస్తు. Tel. 1529

శ్రీమత్సమ సభూమణ్ణలమణ్ణనాయమానచోళదేశమధ్య
విద్యోతమానకండ్రమాణిక్య భూసు రాగ్రహారనివాసిభిః,
నిఖిలనిగమాగమసారసవత్ స్వవేదిభిః,

వాఙ్మాలవంశపయఃపయో రాశిరాకాసుధాకరాయితైః

శ్రీ మ దై వ్య ద్య నాథ దీక్షితైః .

ఘనవ్యాసపరాశరాద్యనైకధర్మశాస్త్రార్థసజ్జిహ్మపురస్క
రం, శ్రీమాధవాచార్యాద్యశేషనిబంధనకారాభిమతంబ.

నిఖిలజనోపకారాయవిరచితై, స్మృతిముక్తాఫతై.

సప్తపరిచ్ఛేదసంశోభిత ధర్మశాస్త్రై, ద్వితీయపరిచ్ఛేదః.

అహిక కాండః .

W
AA406
(999)

పదవాక్యైః మాణిజ్ఞ విద్యద్వరిష్ట
శ్రీమద్భాసుదేవ శాస్త్రీణా మంత్రేవాసినా,
దొడ్డబే, బ్రహ్మశ్రీ నారాయణశాస్త్రీణా,
సమ్యక్ పరిష్కృత్య.

బూ॥ నారాయణార్య

స్వామినాథార్యాణామ్.

సత్యసంప్రదాయకలానిధిముద్రాక్షర

శాలాయాం ముద్రితోయం విషయతే తరామ్.

BANGALORE. 1891.

విజ్ఞప్తి:

॥ వేదాః ప్రమాణం స్మృతయః ప్రమాణం ధర్మార్థయుక్తం వచనం ప్రమాణం ॥
 అన్య ప్రమాణం న భవేత్ప్రమాణం కస్తస్య ఋర్యా ద్వచనం ప్రమాణమ్ ॥

భో ! ఆర్యమిత్రాః ! నిఖిలవిగమాగమాన్య య నాధ్యాపనప్రచారణా
 దినతాః ! మమ దేశబాంధవాః ! విచితమేవ భవతాం ? యత్సకలసద్ధర్మపారి
 స్థైర్యే, పాపకర్త సూతికా గారాయితే, అనచ్చరితసమృద్ధివివ్యహర్యాఽయి
 తైవకలౌ, నిగమాగమా, స్తవధ్యేతార, స్తదుక్తసత్కర్తాచరణతత్పరాశ్చ
 మరుఘూమిషు జలాశయాభవమితరాభితి.

తథాపి మదికథించిద్యుః కోపితాదృశశాస్త్రాద్యధ్యాపనై, ౨ ధ్యయ
 నై, తదుక్తసత్కర్తానుష్ఠానై, లుప్తకల్పశాస్త్రాణాం ముద్రాపదాదిద్వా
 రాప్రచారణైవా, యతతే, తదానకెపికించదపిన హాన్యమాతన్వతే. ప్ర
 త్యుత్తరతతోఽంతరాయానాపాదయంతః పరిహసవతుష్పథేన ర్తయంతి. అ
 స్తాకమాస్మాకేన శాస్త్రాణాం వృత్తిరైవం సంవృత్తా. ఏవమపి బహుభిరం
 తరామైరంతరితే నాన్య నెనమయాబహు దేశానటాట్యమానేన, అనిపాక
 జ్యప్రయాసవశా, తస్యేవయా, వచనచాతుర్యాచ్చ కానిచి త్పురాతనాన్య
 పూర్వ ముద్రితాని నానావిధ సద్ధర్మప్రతిపాదకాని ధర్మశాస్త్రాది పుస్తకా
 ని స్మృతాదితాని. తెమముద్రితాని కానిచిల్, ముద్రాపయవ్యంతే చాన్యా
 న్యపి. ప్రకృతేతుప్రతః ప్రస్థితి బ్రాహ్మణ్యేనైకేన క్రియమాణ సకలధ
 ర్మాంతరాలిక విశేషకర్తాణాం వప్రతిపాదకః వైదికవిద్యాసావకభామ
 శ్రీవైద్యనాథవీరవీరచిత సకలబ్రాహ్మణ జనోపకారక స్తుతిముక్తాఫ
 లాఖ్య ధర్మశాస్త్రైక భాగః, ఆహ్నికకాణ్డాఖ్యోయంగంధి, వదవాక్య
 ప్రమాణాః పారదృశ్యవిద్యదర్శిష్టశ్రీమద్వాసుదేవశాస్త్రీణామంతేవాసినా,
 వొడ్డబేలి, నాథాయణశాస్త్రీణా బహుప్రయాసలబ్ధపుస్తకసహాయేన పరి
 స్కారయిత్వా, ముద్రాపితక్రయ్య పదవీమహాధః.

సన్యాభ్యా సూతసంహితా -	౫—౦—౦—౦	} టూ॥ స్వామిన్నాథేయ్యర్, సత్సంప్రదాయక శాసిత్రన్. టె గజూరు. ఖరసం ఆషాఢ బంగం. ౧౮౯౧ సం॥ జులై తే ౩౦ ది.
ఆహ్నికకాండః -	౨—౦—౦—౦	
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమ్ -	౦—౮—౦—౦	
హస్తీగిరిమాహాత్మ్యమ్ -	౦—౮—౦—౦	
నితత్సర్వ గ్రహణే -	౬—౦—౦—౦	

శ్రీ జానకీ జానయనము.

(శ్రీమదాష్టకాష్టాంగ విషయమునక్రమము.)

విషయము.	పుట సంఖ్య.	విషయము.	పుట సంఖ్య.
గ్రంథారంభము.	...	ఆరమనానంతరకృత్యము	౨౪
బ్రాహ్మముహూర్తకర్తవ్యము	౨	ఆరమనప్రసంసా	...
ప్రారంభకర్తవ్యము	...	ఆరమనాశక్తాంతర్వ్యము	౨౫
ప్రారంభకర్తవ్యము	...	జలాశయాదావాచనము	౨౬
బహువిధములు	...	కుశప్రసంసా	...
మల్లదిశసంజనయాత్రాక్రమము	౫	పవిత్రధారణాదిక్రమవిచారము	౩౦
మలయూత్రోత్సర్జనదేశాది	౬	పవిత్రాహారకుశలక్షణము	౩౧
శాచవిధి	...	దేవాదితపకాండము	౩౩
శాచమృత్తికాది	...	జీవత్పితృకాంతపకాండవిచారము	౩౪
మృత్తికాద్యధావకర్తవ్యము	...	దధిపానము	౩౬
శాచమృత్తికాద్యధావకర్తవ్యము	...	కుశభేదము	...
మృత్తికాప్రమాదము	...	వజ్రనీయదధి	...
ఆనుపసితానాంకావక్రమము	౧౫	ఆరమననిమిత్తము	౩౮
భోజనకాలగ్రహణము	...	ఆరమనానందభేదకర్తవ్యము	౩౯
గృహస్థాదీనాం మృత్సంఖ్యతార	...	ద్విరాచమననిమిత్తము	౪౦
తమ్యము	...	ఆరమనాపవాదము	౪౧
శాచాక్షరజెప్తవ్యము	౧౮	దంతలగ్ననిహారణాదావాచనము	...
గంధూషము	...	నవిచారము	౪౩
ఆరమనవిధి	...	ఉచ్చిష్టాదివిచారము	౪౪
ఆరమనక్రమవిశేషము	...	దంతధావనవిచారము	౪౬
వజ్రభేదనాచమనవిశేషము	...	దంతధావనాపవేతనాదిక్రమము	౪౭
ఆరమనకరణక్రమము	...	దంతధావనకాష్టాదివిచారము	...
ఆరమనపాతాదీవిచారము	...	వజ్రనీయదంతకాష్టాని	౪౯
దాహదీప్తిధాని	...	దంతధావనదిక్పలాని	౫౦

విషయ.	పుట సంఖ్య.	విషయ.	పుట సంఖ్య.
దుత్త భావవచస్య దివసాః	౫౧	శంఖచక్రాద్యంకనప్రతిపాదక త్వే	
న్నానవిధిః ...	౫౨	నభాసమానశ్రుత్వాదివాక్యా	
ప్రాతస్సన్నానాదిప్రశంసా	౫౪	నామతథాత్వప్రతిపాదనమంగిర	
స్నానప్రశంసాది	౫౫	అథశ్రుతిస్మృతివిహితశిర్యక్రీపుం	
స్నానాంగతపకాదాదివిచారః	౫౬	క్షుధిః ...	౧౩౬
తపకాంగలాదివిచారః	౫౭	భస్మత్రిపుండ్రధారణప్రమాణాని	౧౩౭
తపకాంగసంఖ్యాది	౫౮	భస్మధారణసానాది	౧౩౮
తిర్వణానంగరవిప్రసేషీకనాది	౫౯	భస్మధారణప్రశంసా	౧౩౯
వస్త్రాచ్ఛాదనాదివిచారః	౬౦	భస్మధారణముంత్రాది	౧౪౦
శుక్లాదివస్త్రభేదాః	౬౧	బ్రాహ్మణాదీనాంభస్మధారణా	
స్నానభేదాః ...	౬౫	కారాది	౧౪౧
స్నానాహారజలాని	౬౬	భస్మధారణ కమః	౧౪౨
వజ్రోదకాని	౬౭	త్రిపుండ్రధారణవిరోధివచసాం	
మృదాద్యాహారణాదివిచారః	౬౮	సందభాకాంతరవిషయత్వేనవి	
వైమిత్తికవిషయస్నానవిచారః	౬౯	రోధపరిహారః ...	౧౪౩
గ్రహణస్నానాది	౭౦	పాపవృద్ధ్యాకలిప్రాబల్యప్రతిపా	
సంక్రమణాదిషు పుణ్యనాడికాదివి		దనమ్ ...	౧౪౪
చారః ...	౭౬	శ్రాద్ధాదౌభస్మధారణయోగ్యత	
రజస్వలాస్నానవిషయః	౭౭	పిష్టితవికల్పః ..	౧౪౫
కామ్యస్నానాని ...	౧౦౪	ప్రసంగాచ్చిన విష్ణోరభేద ప్రతి	
మాఘస్నానాదిః ...	౧౦౬	పాదనమ్ ...	౧౪౬
మలాపకర్షణస్నానం	౧౦౮	అథసంధ్యావిధిః	౧౪౭
క్రియాస్నానాదివిచారః	౧౧౩	సంధ్యాకాలాదివిచారః	౧౪౮
నదీనారజోహోషాదివిషయః	౧౧౬	సంధ్యాకాలాతిక్రమణేవోషః	౧౪౯
గౌణస్నానాని	౧౧౮	సంధ్యాఘృతానామిత్తం	౧౫౦
పాంచరాత్రాద్యాగమసిద్ధోద్ధృత		సంధ్యాదికరణేనమాదాని	౧౫౧
పుండ్రవిధిః	౧౨౨	సూతకాదౌసంధ్యాదివిచారః	౧౫౨
ఉర్వకపుండ్రప్రశంసాదిః	౧౨౩	సంధ్యాత్రయతారతమ్యం	౧౫౩
శంఖచక్రాద్యంకసన్నిధాదిః	౧౩౦	అశ్రవాతస్సంధ్యా	౧౫౪

విషయ.	పుట సంఖ్య.	విషయ.	పుట సంఖ్య.
ధ్యాకర్మయోగ్యపాత్రాదీని	౧౫౯	సాయంసంధ్యోపస్థానేవిశేష	౨౦౨
'హిష్ట'త్వాదిమంత్రార్థః	౧౬౦	ఉపస్థానమంత్రానామర్థః	౨౦౩
శిష్యశ్రేత్వాది మంత్రార్థ వి		కేమాంచిన్నస్రాదామగ్ధవిచారః	౨౦౪
చారః	... ౧౬౧	మంత్రభేదాదీని	... ౨౦౮
ఘృతదానాదిక్రమః	౧౬౪	కావ్యజపాదీని	... ౨౧౧
ంధ్యాజపాధికరణక్రమః	౧౬౬	జపయజ్ఞప్రశంసా	... ౨౧౪
పాదాయామవిధిః	౧౬౯	అభ్యుత్తరాహరణవిధిః	౨౧౫
హృదాయామక్రమః	౧౭౦	బౌపాసనహోమవిధిః	౨౧౬
రేవకాదిప్రాణాయామభేదః	౧౭౧	హోమకాలాదిః	... ౨౨౧
ధ్యానాదిక్రమః	౧౭౪	బౌపాసనాగ్నాగ్నివిచారః	౨౩౪
సూర్యమండలాంతర్ధ్యానాదిః	౧౭౫	హోమానంతరకర్తవ్యవిచారః	౨౩౫
గాయత్రీమంత్రార్థవిచారః	౧౭౬	మంగళద్రవ్యావేక్షణాదిః	౨౩౬
ఋష్యాదిన్యాసక్రమః	౧౭౮	బ్రహ్మయజ్ఞవిధిః	... ౨౩౭
అవయవస్థానేషుబీజాక్షరన్యాస		బహ్మయజ్ఞకాలాదిః	౨౩౮
క్రమః	... ౧౭౯	బ్రహ్మయజ్ఞధ్యేయాదివిచారః	౨౪౧
బీజాక్షరధ్యానాదిక్రమః	౧౮౦	దేవతాచానమంత్రానామన	
గాయత్రీధ్యానాదిక్రమః	౧౮౧	ధ్యాయాదిః	... ౨౪౬
ముద్రాదశకనక్రమాదిః	౧౮౩	వాకొవాక్యాదినాంస్వరూపాణి	౨౪౭
ప్రకారాంతరేణ గాయత్రీధ్యా		అథాహస్తస్త్రీయభాగకృత్యం	౨౫౦
నాదిః	... ౧౮౬	పోష్యవగ్ధపోషణాదిసాధనాని	..
గాయత్రీమహిమా	౧౮౭	దేవాదితపకణాదివిచారః	౨౫౧
జపవిధిః	... ౧౮౯	పితృతపకణాపయోగితిలాద్య	
కాల్పభేదేన గాయత్రీజపాదిక్రమః	౧౯౦	భావకృత్వాని	౨౫౩
గాయత్రీజపభేదః	౧౯౫	తపకణక్రమః	... ౨౫౪
జపాదిమధ్యకోశ్రియాద్యాగ		తపకణాదిప్రశంసా	౨౫౮
మనేకర్తవ్యం	౧౯౬	మన్వాధ్యాదివిచారః	౨౫౯
గాయత్రీజపానహాకాలాది	౧౯౭	శ్రాద్ధాదాతపకణాదివిచారః	౨౬౦
గాయత్రీజపాహామన్వాదీని	౧౯౮	అథ దేవపూజా	... ౨౬౨
కేపస్థానకర్మః	౨౦౧	దేవపూజాంగాని	౨౬౪

విషయ.	పుట సంఖ్య.	విషయ.	పుట సంఖ్య.
పూజాక్రమాది: ...	౨౬౫	భోజనపాత్రాదివిచార: ౩౦	
పూజాయోగ్యపుష్పాదివిచార: ౨౬౮		పరిమేదనాదివిచార: ౩౧	
నివేద్యాదివిచార: ... ౨౭౦		అపొశనాదివిచార: ౩౧	
దేవప్రణామకథాగ్రహణాది		అన్నాదిభోజనవిశేష: ౩౧	
విచార: ... ౨౭౧		గానసంయమ: ౩౨	
స్త్రీశూద్రాద్యచింతలంగాది		భోజనసంయమ: ౩౨	
. నాపూజానహితా ౨౭౨		భోజనకాలజలపానాది: ౩౨	
శివపూజావిధి: ... ౨౭౪		పరివేషణాదివిచార: ౩౨	
శివాచారపరిశిషా ౨౭౬		కేశకీటాదిసంస్కారకర్తవ్యం ౩౩	
పాకక్రమ: ... ,,		భక్ష్యభక్ష్యవివేక: ౩౩	
పంచమహాగణజ్ఞా: ,,		ఏకాద్విపాత్రభోజనదోషాది: ౩౪	
పంచమహాగణజ్ఞాకృమ: ౨౭౯		పరాన్నభోజనాదివిచార: ౩౪	
అన్నసంస్కర్తవిచార: ౨౮౩		సూతికాన్నాదిభోజనకర్తవ్యం ౩౫	
బలిహారణాదిక్రమ: ౨౮౪		గ్రహణాదిభోజనకలాప: ౩౫	
అతిథిపూజాది: ౨౮౭		భక్ష్యమంగులివిచార: ౩౫	
వైశ్యదేవాదివిచార: ... ౨౮౮		యజ్ఞవ్యసితక్రమాంసాదిభోజన	
వైశ్యదేవాకరణేపితృవాణ: ౨౯౪		స్మృతేపితృపిథ్యం ౩౫	
అమాశ్వాధాదివిచార: ౨౯౫		ఉత్తరగౌరీశనాదివిచార: ౩౫	
విషసా విచార: ౨౯౭		హస్తప్రక్షాళనపంతశోధనాదివి	
భిక్షాదానాది: ౩౦౦		చార: ... ౩౬	
అతిథ్యాదివిచార: ౩౦౩		భోజనానంతరకృత్యం ౩౬	
అతిథిపూజానదోషాది: ౩౦౬		తాంబూలచర్మశాది: ౩౬	
ఋత్యుగాచార్యాదీనాంపూజా		పశ్యేనసంధ్యాభోజనాదివిచార: ౩౬	
క్రమ: ... ౩౦౭		భోజనానంతరాశ్రయ: ౩౬	
భోజనాథాద్యాగ్రహణేనస్వగో		ప్రసంగాత్పదోషవిచార: ౩౬	
తాగ్రహణానం ౩౦౮		శయనవిచార: ౩౬	
అభిభోజనం ... ౩౧౦		శయనకృమ: ౩౬	
పాశ్చాత్యపూత్రాదివిచార: ,,		గ్రంథ పరిమాప్తి: ౩౬	
భోజనకృమ: ... ౩౧౧		శ్రీవాసుదేవార్చనము.	

శ్రీరస్తు.

.శ్రీ గణేశాయనమ

శ్రీ జానకీ జానయేనమః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత
శ్రీరావచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

వైద్యనాథదీప్తితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-
ఆహ్నికకాండప్రారంభః.

శ్లోకమ్ || విఘ్నేశ్వరంవిఘ్నశాంతైర్వవాణీంవాచప్రవృత్తయే |
గురుగౌరవాధానానామప్రణమామిహునఃపునః ||
శ్రయ్యంతభూషణం దేవంసాంబమూర్తింప్రణమ్యచ |
స్మృతిముక్తాఫలంనామ ధర్మశాస్త్రంప్రవక్ష్యతే || శః ||

తత్రాహ్నికం || అథేదానీమాహ్నికంప్రస్తుత్యతే || బ్రాహ్మేముహూ
తేఽయుధ్యేతధర్మాథావనుచింతయత్ | కాయక్లేశాంశ్చతన్మూలాన్వేద
తీర్త్వాధర్మేవచ || షడతర్త్వాధకః, తథాచ వ్యాసః || బ్రాహ్మేముహూ
తేఽఉత్థాయధర్మమథకంచచింతయేత్ | కాయక్లేశంతదుద్భూతం ధ్యా
యీతమనసేశ్వేష్ఠే || యాజ్ఞవల్క్యః || బ్రాహ్మేముహూతేఽఉత్థాయ
చింతయేదాన్యగోహితమ్ | ధర్మాధర్మకామాన్వేకాలేయథాశక్తినహః
పయేదితి || బ్రాహ్మేముహూతేఽపశ్యమాథకప్రహరేప్రబుధ్యతత్త
గోహితర్కృతం కరిష్యమాణంవేదాధకరూంచింతయేత్. తతోధర్మా
ధర్మకామాస్సోచితకాలేయథాసత్త్వంసేవేతేత్యథకథితి || విజ్ఞానేశ్వరః ||
సూధవీయే, పరాశరీః సూర్యోదయాత్పాగధకప్రహరేద్వాముహూ

వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

తాత్పర్యబ్రాహ్మః ద్వితీయారాద్రతి || స్మృత్యర్థసారేపి || ప్ర
భాతఉత్థాయ ఇష్టదైవతం మనసానత్వాతదహ్నః కృత్యం సమాచరేదీతి ||
స్మృతిభాస్కరే || రాత్రాతుపశ్చిమేయామేముహూర్తే బ్రాహ్మఉద్యత
ఇతి || శానకః || బ్రాహ్మేముహూర్తే ఉత్థాయచింతయే చాత్మనోహితం |
గురువిష్ణుం నమస్కృత్యమాతాపితౄస్తథైవచేతి || విష్ణుపురాణే || బ్రాహ్మే
ముహూర్తే ఉత్థాయ మనసామతిమాన్నుప | విబుధ్యచింతయేద్ధర్మమ
ధంంచాప్యవిరోధితమ్ || అపీడయాతయోః కామముభయోరేవచింతయేత్ |
స్మృత్యంతరేతు | మోహవిభజ్యరజనీంబరమాంశైప్రబోధితః | పత్న్యా
సహహరింధ్యాత్వాధర్మమథంచ చింతయేత్ ఇతిస్మృతిరత్నావళ్యాం ||
గృహమేధినియత్ప్రేక్షంస్వగభావనముత్తమమ్ | బ్రాహ్మేముహూర్తే
ఉత్థాయసర్వంసమ్యక్స్వీచారయేత్ || బ్రాహ్మేముహూర్తే దేవానాం పి
తృణాంచసమాగమః | జాగరస్తత్రకతతవ్యః పితృసంమాననంహితత్ ||
యదిచ్ఛేచ్ఛాశ్వశీంసిద్ధింయమస్యాదశకంతథా | సతతం తేనకతతవ్యో
బ్రాహ్మేకాలేప్రజాగరః | బ్రాహ్మేముహూర్తే సేవతాం శయనంయ
త్రదంశతి | త్మశానత్యంతద్వేషః పితృభిః పరివజ్యతే || ప్రత్యూషకా
లనిద్రాంచకురుతేనవదాతుయః | అశుచింతంవిజానీయా దనరూప్సర్వ
కమేశు || బ్రాహ్మేముహూర్తేయానిద్రాసామ్రాజ్యక్షయకారిణీ | తాం
కరోతితుయోమోహత్పాదకృచ్ఛేణశుభ్యతీతి || బృహన్మనుః || చత్వారి
మాసికమాణిసంధ్యాయాంపరివజయేత్ | ఆహారం మైథునం నిద్రాం
స్వాధ్యాయంచతథైవచేతి || ఆహారాజ్ఞాయతేవ్యాధిః గభక్తవేధశ్చ మైథు
నాత్ | నిద్రాతోజాయతేలక్ష్మీస్సాన్వధ్యాదాదాయుషః క్షయః || త
చేదభ్యుదయాత్సూర్యశ్శయానంకామకారతః | నిమోఃచేద్వాభ్యనుజ్ఞా
నాజ్జపస్సుపవసెద్దినమ్ || సూర్యోపశ్యాభిసంక్తశ్శయానోఽభ్యుదితశ్చ
యః | ప్రాయశ్చిత్తమకుర్వాణోయుక్తస్సాన్వత్సహదేనసా || తత్తస్మాద్య
ప్రీక్ కష్టినోశ్రమణిశయానే సతి సూర్యోఽభినిమోఃచే దస్తమయా

దశువ్యసుజ్ఞానాత్తజ్ఞాత్వోజ్జేతేత్. వీశంపచనాదశక్త్యజ్ఞానాదిమ, ప్రా
యశ్చిత్తాభావస్సూచితః. అన్యథాతు ప్రానుశ్చిత్తాకరణే మహాన్ప్రత్యవా
యశ్చిత్యథః || ఆపస్తంబః || స్వపంతమభినిముక్తాంశుమాన్వాగ్యతో
రాత్రిమాసీతశ్చోభూతే ఊదకముపస్పృశ్యవాచంవిస్మశేత్ || స్పృన్నభ్యుది
తోనశ్చోవాగ్యతస్తిపేత్ || ఆతమితోప్రాణమానుచ్ఛేదిత్యేకఐతి || సుప్తే
యస్తిన్నస్తమేతి సుప్తేయస్తిన్నదేతివ అంశుమానభి నిముక్తాభ్యుదితౌ
తుయథాక్రమం || స్వపన్నభి నిముక్తాశ్చో నభుంజానస్తుష్టింభూతో రా
త్రింసర్వామాసీతనశయిత | అథాపరేద్యుః ప్రాతుస్సూత్వావాచం విస్మ
శేత్ - అయమత్రనిషేదశేషః || ఆతమితోయావదంగానాం గ్లానిభావ
తి తావత్ప్రాణాయామం కుర్వాదిత్యేకమన్యంత ఇత్యథః | విష్ణుః || ఉత్థా
యోత్థాయబోధవ్యం కిమద్యసుకృతంకృతం | దస్తంవాచాపితంవాపి వా
క్సత్యావాపిభాషితం || ఉత్థాయోత్థాయబోధవ్యం మహద్భయముపస్థితం |
మరణవ్యాధిశోకానాం కిమద్యుపతవ్యత || వ్యాసః || కిన్నమేస్యాదిదంకృ
త్వా కిన్నమేస్యాదకుర్వతః | ఇతిసంచిత్యకార్యాణి ధీరఃకువిత్వానవా |
న్యృతి దీపికాయాం || యశ్చాంరాత్ర్యాంవృతీతాయాం నకించిచ్ఛభమావ
శేత్ | తమేవంవంధ్యదివసమతి వింద్యాద్విచక్షుః ||

—* ప్రాతరీకాలేజప్యానాహ. *

తత్ర జప్యానాహ దక్షః || బ్రహ్మమురారిస్త్రిశ్రరాంతకారీ భానుశ్చ
శీఘ్రామిసుతోబుధశ్చ | గురుశ్చకుక్రస్సహాభానుజేన కువకంతుసవేక మమ
సుప్రభాతం || ౧ || భృగువకానిష్ఠోక్రతురంగిరశ్చ మనుఃపులస్త్యఃపులహశ్చగౌ
తమః | రైభ్యోమరీచిశ్చ్యవనాఽథదక్షః కువకంతుసశ్వేమమసుప్రభాతం ||
౨ || సనతు-మారశ్చసనందనశ్చ సనాతనోప్యాసురిసింహలాదిః | సప్త
స్వరాస్సప్తరసాతలాని కుర్వంతుసశ్వేమమసుప్రభాతం || ౩ || సప్తాణకవా
స్సప్తకులాచలాశ్చ సప్తవాయోద్వీపవనాససప్త | ఘోరాదిలోకా భువ
నానిసప కువకంతుసవేక మమసుప్రభాతం || ౪ || పృథ్వీసగంధాసరసాస్త

౪ వైద్యనాథదీక్షిణీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే)

థావ స్పృశీకచవాయుజ్వలతంతతేజః । నభస్సకల్పంమహతాసమేవ కు
 వంతంతునకేకమమసుప్రభాతం ॥ ౫ ॥ ఇద్ధంప్రభాతేపరమంపవిత్రం పతే
 త్ స్మరెద్వాశ్రుణుయాచ్యతద్వత్ । దుస్వప్ననాశస్త్రిహసుప్రభాతంభవే
 చ్చునిత్యంభగవత్ప్రసాదాత్ ॥ ౬ ॥ స్మృతిరత్నే మహాభారతమాఖ్యానం
 క్షీణింగాంబసరస్వతీం । బ్రాహ్మణాన్కేశవంచైవ ప్రాతరుతాయకీతకా
 యేత్ ॥ బ్రహ్మణంశంకరంవిష్ణుం యమంరామందనుంబలం । సప్తైతాన్సం
 స్మరేన్నిత్యం దుస్వప్నంతస్యనశ్యతి ॥ పుణ్యశ్లోకౌసలౌ రాజా పుణ్యశ్లోకౌ
 యుధిష్ఠిరః । పుణ్యశ్లోకౌ హరిశ్చంద్రః పుణ్యశ్లోకః పురూరవః ॥ పుణ్య
 శ్లోకౌచవై దేహీ పుణ్యశ్లోకౌ జనార్దనః ॥ కాకౌకటకస్యనాగస్య దమ
 యంత్యావలస్యచ । రుతుపణకస్య రాజషేః కీతకం కలినాశనం । ఇన్ద్ర
 శాండిల్యః ॥ ఉచ్చస్వరేణయః ప్రాతస్తౌతుమిచ్ఛేదనస్యధీః । వాసుదేవాది
 దేవానాన్నామ్నస్సంకీర్తనంచరేత్ ॥ *

—* ప్రాతదేశశాసనీయాని *—

అథ దేశశాసనీయాని దేశశాసనీయే కాత్యాయనః ॥ శ్రోత్రియంసుభగాం
 గాంచహ్యగ్నిమగ్నిచితుతథా । ప్రాతరుత్థాయయఃపశ్యేత్వాపేభ్యచ్చప్ర
 ముచ్యతే ॥ పాపిష్ఠందుభకగంఢత్యంనగ్నముత్కృత్తనాసీకం । ప్రాత
 రుత్థాయయఃపశ్యేత్తత్కలేరుపలక్షణం ॥ నగ్నపదం బాల వ్యతిరీక్తవిష
 యం - ఛందసి-నవిద్యతే అగ్నిర్యస్యనగ్న ఇత్యచ్యతే ॥ *

—* అథ బహిర్విహరః *—

బహిర్విహరమాహ ॥ నక్షత్రజ్యోతి రారభ్యత్వా సూర్యోదయదేశకా
 నాత్ । ప్రాతస్సంధ్యేతి తాంప్రాహుశ్రూయ తేమునిసత్తమాః ॥ తస్మాత్
 త్పువకంసముత్థాయప్రాచీమేవోపవిష్యత్ । ఉదీచింప్రాగుదీచింవా
 శౌచాచారక్షమాంధీశం ॥ యత్రోదకంప్రభూతంతు తద్గత్వాశౌచమాచ
 రేత్ ॥ మాధవీయే ॥ నైఋత్యాదిపవిత్రేపమతీత్యాభ్యధికంఘ్రవః । యా
 రాచావసథాస్మాత్రపురీషంచసమాదరేత్ ॥ తథాచాపస్తంబః । ఆరా

చ్చావసధాన్మాత్రపురీషే కుర్యాద్దక్షిణాం శందక్షిణాపారంవేతి - ౫
 త్వేతి శేషః - ఆరాద్ధూరాదిత్యభాగి || వ్యాసః || పృతిశ్రయాద్దక్షిణవస్త్రి
 మేన క్షిప్రంగత్వాక్షేపమాత్రంశరస్య | కుర్యాత్పురీషంహి శిరోఃపకుంఠ్య
 నవస్పృశేజ్జానుశిరఃకరేణ || ప్రతిశ్రయోగృహం || మనుః || దూరాదా
 వసధాన్మాత్రం దూరాత్పాదావనేజనర | ఉచ్ఛిష్టాంబునిషేకంవదూరా
 దెవసమాచరేత్ || ఎతత్ప్రాతర్దివావిషయః అస్తమితేవ - బహిర్గ్రా
 మాదావసధాభారాన్మాత్రపురీషయోగి - కర్తవజ్జయేత్ రాత్రౌ మూ
 త్రపురీషే గృహభ్యాసే సమాచరేదితి స్మరణాత్ - అంగిరాః || ఉత్థాయ
 పశ్యమేయామే రాత్రావాచామ్యచోదకం | అంతర్ధాన్యత్యజై భూమిం
 శిరఃప్రావృత్యవాససా || వాచస్పిరుమ్యయశ్చేన ప్రివనాఞ్వాసవజ్జితః |
 కుర్యాన్మాత్రపురీషేతు శుచాచే శేసమాచరేత్ || అనేన యత్ర స్వాసా
 దిరా నిమిశైనావ మనప్రాప్తిస్తత్రాదమ్యైవ మూత్రపురీషే కుర్యాదిత్యు
 క్తంభవతి - తృణాన్యజ్ఞీయాని || తథావ కాశ్యానినః || శిరః ప్రావృ
 త్యకుర్వీత శక్యన్మాత్రవిసర్జనం | అయజ్ఞీయైరనాద్రైశ్చ తృణైస్సం
 ఛాద్యమేదిసిమితి || తృణగ్రహణం కాస్తాదెరవ్యుప లక్షణం || అత ఏవమ
 నుః || తిరస్కృత్యోచ్చరేత్కాష్ఠం లోవంపత్రంతృణానిచ | సయమ్య ప్ర
 యతోవాచం సంవీతాంగోఽవకుంతితి || తిరస్కరణ మంతర్ధానం - ఉ
 చ్చారః పురీషోత్సరః - మూత్రస్యాప్యపలక్షణమేతత్ | అయజ్ఞీయైరనా
 ద్రైశ్చ తృణైస్సంఛాద్యమేదిసిం | ఘృణాన్యేవాససావేప్య మలమూ
 త్రంత్యజెచ్ఛభితి స్మరణాత్ || సంవీతాంగః ఆచ్ఛాతచేహః అవకుంతి
 తిః ప్రావృతశిరాః || అత్రవిష్టుః || బ్రాహ్మణః స్వవాససావేప్య ఇత్వామూ
 ధానం గివాయామవ సజ్జ్యోచ్చరేదితి || హరితః || అప్రావృతశిరాయ
 స్తు విఘ్నాత్రంసృజతేద్విజః | తచ్చిరశ్శతధాఘాయాదితి దేవాశ్శపంతితం ||
 బోధాయనః || శువ్రం తృణమయజ్ఞీయం కాష్ఠలావంవతిరస్కృత్య ఆ
 హూరాత్యోరుదగ్దక్షిణాముఖః ప్రావృత్యతచ్చరేత్తేహేద్వేతి || మనుః ||

వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్తుతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

మూత్రోచ్ఛారసముత్సరణం దివాకుర్యాదుదబ్బుఖి | దక్షిణాభిముఖోరా
 త్రాడధేనంధ్యేయథాచివా || ఛాయాయామధకారేవారాత్రావహనివా
 ద్విజః | యథా సుఖముఖః కుర్యాత్ప్రీతిబాధా భయేషు || ఛాయా
 యాం మాత్రపురీషయోగి కర్మవజ్జయేదితి స్మరణాత్ || అత్రఛాయా
 శబ్దేన వజ్జానీయో మేఘ పర్వతాదీనాం మహతా క్షయభాసేన సూర్యస్యా
 తిరోభావో వివక్షితః - అంధకార శబ్దేన రాత్రా జ్యోతిషాం || యత్తుడే
 వలేనాక్తం || సదైవోదబ్బుఖిః పాత్రేతి సాయాహ్నో దక్షిణాముఖః ||
 విష్ణుశాస్త్రావచరేన్నిత్యం సంధ్యాసుపరివజ్జయేదితి || తన్నిరుద్ధేతరవిష
 యం || నోపరుద్ధగి క్రియాంకుర్యాదితి స్మరణాత్ || స్తుతిసారే || అగ
 మ్యరాక్షసీమాశాం : వీతీవాగ్యతోదివా | విష్ణుశ్రోతృజ్జనంకుర్యాద్భువ
 శిత్తుడదబ్బుఖి || సంధ్యయోశ్చతథారాత్రో దక్షిణాభిముఖోద్విజః || య
 త్తు || ప్రత్యబ్బుఖస్తుపూర్వాహ్నే పరాహ్నేస్పృజ్యుఖస్తుధా | ఉదబ్బుఖస్తు
 మధ్యాహ్నోచితాయాం దక్షిణాముఖ ఇతి యమ విచనం || తత్సూర్యాభి
 ముఖ్యనిషేధపరమితి మాధవీయే || యాజ్ఞానల్యుగి || దివాసంధ్యాసుక
 ర్ణేతతు బ్రహ్మసూత్రఉదబ్బుఖి | కుర్యాన్నూత్రపురీషేషు రాత్రాచే ద్దక్షి
 ణాముఖః || ఆపస్తంబః || ప్రాబ్బుఖోన్నావిధుంజీవహ్యుచ్చరేద్దక్షిణాము
 ఖః | ఉదబ్బుఖోమూత్రంకుర్యాత్ప్రీత్యక్వాశావనెజనమితి వికల్పోపేదిత
 వ్యుగి || అంగీరాః || కృత్వాయజ్ఞోపవీతంతు పృష్ఠతఃకింఠలంబితం | విష్ణు
 త్రంతుగృహీకుర్యా ద్యద్వాకంరేసమాహితః || ఆపస్తంబః || నాధ్వణం
 నాథోనతిర్యక్ప కించిదీక్షేతబుద్ధిమాన్ | సభో భూమ్నంఠరంపశ్యే తస్మా
 త్వామూర్ధాన్యవీతకమితి స్మృత్యంతరేపి || సూత్రంతుదక్షిణేకణేక కృ
 త్వావిష్ణూత్రముచ్చరేత్ | అంగీరాః || యజ్ఞోపవీతంకణేక చ దక్షిణేద
 నిధాయచ | కుర్యాన్నూత్రపురీషేషు శాచదేశేసమాహితః || దక్షిణేకణే
 నిధానమేకవస్త్రవిషయం | యదాహ సుమంతుః || యజ్ఞేకవస్త్రస్సాన్య
 ద్విపరి కణేక కృత్వాపవీతకం | మూత్రోత్సరణంగృహీకుర్యాదితిసాం

భూయనోబ్రవీత్ । సాంభూయన గృహ్యసి । యద్యకవస్త్రోయశ్చోపవీ
 తం కణేకృత్వా మూత్రపురీషాత్సగం కుర్యాదితి ॥ స్మృతిసారే ॥ కృత్వా
 వకుంఠనంచాత్ర ఉస్తరియేణవాససా । పవిత్రం దక్షిణేకణేకృత్వా వి
 ణ్మూత్రముత్సృజేత్ ॥ పవిత్రం - తథాశభారద్వాజః ॥ చందాలైరంశ్యజై
 రుక్తమలమూత్రవిసజ్జన । దక్షిణశ్రవణేవిహి బ్రహ్మసూత్రంవిఃక్షిపేత్ ॥
 మూత్రపురీషాధికా రెళంఖి । నానుదకౌనామృత్తికౌనానవేష్టితః । రాజ
 తి ॥ స్మృతిప్రతిపికాయాం ॥ ఉద్భృతోదకమాదాయమృత్తికాంచైవవాగ్మ
 తః । ఉదజ్జుభాదినాకుర్యా ద్రాత్రాచేదక్షిణాముఖి ॥ త్యాగాన్ముత్ర
 పురీషస్య పూర్వంగృహ్నేతమృత్తికాం । పశ్చాద్గృహ్నేతియోవిప్రస్యచేలోజ
 లమావిశేత్ ॥ పైరీవసిః ॥ అనూదక మూత్రపురీషకరణే సచేలస్నానమి
 తి ॥ సవేవ ॥ ఉద్భృత్యేవజలంపూర్వం కుర్యాన్ముత్రపురీషకే । గృహీతో
 దకమాత్రంచేతుర్కుర్యాన్ముత్రపురీషకే ॥ తతోయంమూత్రతుల్యంసృజ్య త్వి
 త్వాచాంత్రాయణంచరేత్ । కరణ్ణోదకపాత్రశ్చేతుర్కుర్యాన్ముత్ర పురీష
 కే ॥ తజ్జలంమూత్రసదృశం సురాపానేనతత్సరం ॥ భారద్వాజః ॥ మల
 మూత్రంచరేద్యస్తు విస్తృతైశ్చోపవీతధృత్ । తత్సూత్రంతుపరిత్యజ్య
 దధ్యాదన్యత్సునర్నవం ॥ అగరాః ॥ కృత్వామూత్రంపురీషంవా యదానై
 వోదకంభజేత్ । స్నాత్వాభోదకంపశ్చాత్సచేలస్తువిశుద్ధతి ॥ స్నానం
 కృత్వాఽదోవాసాస్తు విఙ్మూత్రంకరుతేయదిప్రాణాయామత్రయంకృ
 త్వా పునస్సాననేనసిద్ధతి ॥ త్రైలాభ్యంగతథాచాంతే శ్చక్రకమణిమై
 థునై । అనాదమ్యోచ్చరన్విప్రప్త్తిరాత్రమశుచిభజేత్ ॥ ఆపస్తంబః ।
 శ్చిరః పరివేష్టనం శ్రవణం, చీతం, ద్వితీయం, దిశామవలోకనం, తృతీయం,
 అంతర్ధానం, చతుర్థం, మోసం, పంచమం, పురీషం, షష్ఠం, మృత్తి
 కాగ్రహణం, సప్తమముదకమప్తమమితి ॥ పురీషగ్రహణానంతరం మృత్తి
 కొదక గ్రహణం అనుద్ధృతశాచవిషయం । తజ్జలం భాజనంస్థాప్య మృత్తి
 కాంచ పరిక్షితాం । కుర్యాన్ముత్రంపురీషంవ నాన్యథాశుచిమాప్నయే

కా వైద్యనాథదీక్షితమే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

దితి స్మరణాత్ || మనుః || సమూత్రంపథికువీత సభస్సనినగోవ్రజేఽప
య్యగ్నివిప్రమాదిత్య మహిపశ్యంస్తదైవగాం || నకదాచనకువీతవిణ్ణ
త్రస్యవిసజ్జానం | నఫాలకృష్టైనజలే నచిత్కాంతచపజాతే || నజీణా
వాయతనై నవత్తి కకదాచన | ససత్వేషుచగ రైషు నగచ్ఛన్నచసంస్థితః
సచదీతీరమాసాద్య నిచపవతమస్తకే | ప్రత్యగ్నిప్రతిసూర్యంచప్రతి
సోమాదికంద్విజం || ప్రతిగాంప్రతిసంధ్యాంచ ప్రజ్ఞానస్యమేహతఇతి || య
మః || ప్రత్యాత్సంపమేహేత సపశ్యేదాత్మనశ్శక్యత్ | బృష్ట్యసూర్య
వవీక్షేతగామగ్నించాచ్ఛాణంతథా || విష్టుః || ప్రత్యనిజలేస్త్రీగురుద్రాప్త
కానితి || బోధాయనః || ఫాలకృష్టైజలేచిత్కాంతవత్తి కిరిమస్తకే | దేవా
లమే నదీతీరే దభకృష్టైషుకాద్యతే | నాన్యచిత్తశ్చిరంతిష్ఠేన్నస్పృశే
త్పాణినాశిరః | నబ్రూయాన్నదికఃపశ్యేద్విణ్ణాత్రోశ్శజకనేబుధః | పా
రికాతే || అగ్నాచగచ్ఛన్నతివృన్నవైరభ్యాం తీర్థే న్నశానకే || అంగా
రెగోమయేనద్యాం యజ్ఞభూమిమసర్వకా | చిలేజలేచితాయాంచవత్తి
కెగిరిమస్తకే || దేవాలయేనదీతీరే దభకృష్టైవత్రక్షశస్థలే | సేవ్యచ్ఛాయా
సువృక్షేషు మాగ్గోష్ఠాంబుభస్మసు || సకాద్వలేషువై కుర్యాన్నతుమూ
త్యాదికించన | తిష్ఠేన్నాతిచిరంతత్రే వైవకించదుదీరయేత్ || యమః ||
తుషాంగారకపాలాని దేవతాయితనానిచ | రాజదూగ్గన్మశానాని క్షే
త్యాణిచఖలానిచ || అపరుద్ధోనసేవేత ఛాయాంధృశ్యాంచతుష్పథం ఉద
కంచోదపానంచ పంధానంచవిసజ్జయేత్ | వృక్షమూలానిసవాణిచై
త్యసగ్రచిల్లానిచ || పరీతః || చత్వరోపద్వారయోనకమూత్రపురీషోత్స
జ్జానం కుర్యాన్నగోమయేన గోష్ఠేన తీర్థేన యజ్ఞభూమాన యజ్ఞో
యానాం వృక్షాదౌమధస్తాదితి || ఉపద్వారం ద్వారసమిపం || విష్టురపి ||
వాప్రచ్ఛాదితాయాంభూమానోషరెనకాద్వలేనోద్యానేనాదక స్థమిపెన ||
కాశఇతి || వ్యాసః || పురీషంయదివామూత్రం యేషుకువకంతిమానవాః |
రాజమాగ్గే సభామధ్యే ధాన్యమధ్యేవయే ౭కుభాః | వాయ్యగ్నించ

గోవిందా పశ్యన్నాచారమున్నజేత్ | నాశ్రమాలభలాంగారైరున్మృ
జన్నభటహిమా || స్మృతిరత్నై || నగవసేచోదకేవా ఛత్రేవానాంతరి
క్షకః | తథేవాభిముఖస్త్రిణాం గురుబ్రాహ్మయోగవాం || యాజ్ఞవ
ల్క్యః || నత్యమేహేన్నదీధాయా వశ్యగోష్ఠాంబుభస్మసు | నప్రత్యర్థా
గ్నినాసోమసంధ్యాయాంస్త్రిద్విజన్మనాశి || సేషేతాగ్నింననగ్నాంస్త్రింనద
సంసక్తమైథురామ్ | నచమూత్రపురీషంవా నశశీరాహుతారకాః || ఉద
యాస్తమయాది సేమయే ఆదిత్యం సేషేతసవదా || యథోక్తమనునా || .
సేషేతాద్యంతమాదిత్యంనాస్తంయాంతంకదాచన | నాపరిస్థం నమధ్యస్థం
రాహుగ్రస్తంతదైవచేతి || ఉపభోగాదన్యత్రననగ్నాంస్త్రియమితేత అన్య
త్రమైథునాదిత్యాశ్వలామనస్తరణాత్ || మూత్రపురీషేనచ పశ్యేత్ తథా
శశీరాహుతారకాశ్చ నపశ్యేదిత్యథాశి || ఆపస్తంబశి || శిరస్తు ప్రావృత్య
మూత్రపురీషేకుర్యాత్ . ధూమ్యాంకించంతథాఽయథాయాయాంమూ
త్రపురీషయోఃకర్షవజయేత్ స్వాంతుథాయాంవా, నాసోపాన ద్వేష్టిత
శిరామూత్రపురీషేకుర్యాత్ కృష్ణేపథ్యపుచతథాప్యే వనమైథునయోఃక
ర్షాపువజయేదగ్నిమాదిత్యాపోబ్రాహ్మణం గాంవదేవానామాభిముఖ్యే
మూత్రపురీషయోః కర్షవజయేదితి || ఛాయాయాం , ఉపజీవ్య ఛా
యాయాం, “ నచోపజీవ్యఛాయాస్వితిస్తరణాత్ ” ఇతి. ష్టవనం, శ్లేష్మ
నిరసనం || స్మృత్యథాసారే || మూత్రపురీషం సముత్సృజన్నయజ్ఞేయకా
యకాష్టలాష్టతృణపథాదికం గృహీత్వా శిరశి ప్రావృత్యనివీతం కంఠం
భీతంకృత్వావీకవస్త్రుశ్చేద్దక్షిణేకణేనిధాయధూమ్యాంకాష్టాద్యంతహి
తాయాం కుర్యాన్మౌనంఘ్రాణస్యాపిధానంకృత్వా దివాసంధ్యయో రుదజ్ఞు
భోరాత్రాదక్షిణాముఖోమూత్రపురీషేకుర్యాత్ . ఫాలకృష్ణేజలచిత్వాం
వత్తికెగిరిమస్తకే | దేవాలయనదీతీరే దర్భపుష్పైశుచాద్వలై || సేవ్యఛా
యాసువృక్షేషుమాగేగోష్ఠాంబుభస్మసు | అగ్నోచతివృక్షాచ్ఛంశ్యవిష్టాం
మూత్రంచనాత్సృజేత్ || రథ్యాచత్వరశీర్థేషుస్తశానగోమయేజలై || శ

సస్యమధ్యేమేహేతజలెనంసదివత్కాని । అంగారోద్ధానపరేణం య
 భూమాచనోత్సృజేత్ ॥ మారుతాగ్న్యర్కగోసోమసంధ్యాంబు స్త్రోద్వి
 వ్యసః ॥ పశ్యన్నభిముఖైవవిష్టాంమూత్రంచనోత్సృజేత్ ॥ సర్వేనిషేధా
 వస్యఃప్రాణబాధాభయేషుచి ॥ కాష్టాదినాత్వపానస్థుమేధ్యంసమ్యజేతచ
 కందమూలఫలాంగారైర్నామేధ్యస్నిమ్యజేతచ ॥ అస్యసత్తమనానైవతిష్ఠేజ
 చిరంబుధృతి ॥ పురాణే ॥ చేవాలయేతుపరితస్యతదండాభ్యహిషంకానై
 విణ్మూత్రీకరణంకుర్యాత్కోశాద్భహిరభాదివా ॥ భరతీవ్యః ॥ అథా
 కృష్యవిణ్మూత్రంతాప్తకాప్తతృణాదినాటదస్తవానాటత్తిష్ఠేద్దాగ్ధ్వంవిక
 తమేహసః ॥ మేహనం, లుగం, హరీతః ॥ లాప్తేవనంపరిమృజ్యాధశుషకాకాపై
 నవాగుదమితి ॥ వ్యాసః ॥ మాజనంవామహస్తేనవీరణాన్తైగ్ధరయాజ్ఞీ
 కైః ॥ కుర్యాన్మూత్రపురీషాకామేవమాయుర్నహీయతఇతి ॥ అపస్తంబః,
 అశ్వానంలాప్తమాద్రాకానోపధివనస్పతీనూర్ధ్వానాచ్ఛిద్య మూత్రపురీష
 యోశ్శ్లోధనేవజయేత్ ॥ అథలపాకావసానాఃపదధయః, పుష్పైవికానా
 యేఫలంతితేవనస్పతయః, ఆద్రాకానీతి వచనాచ్చమేహమందూషః, ఉ
 ధ్వానీతి వచనాద్వాతానిమితైని భగ్నేయనదోషః, ఏతదశ్చాదిభిర్యూక
 త్రపురీషయోశ్శ్లోధంకుర్యాదిత్యథః ॥ గౌతమీ ॥ ఆహారంతురహః
 కుర్యాద్విహారంచైవసర్వదా । గుప్తాభ్యాంశ్రియయుక్తస్సాన్విత్ప్రకాశేహీ
 యతేషియథః ॥

*

—* శౌచవిధిః. *

అథశౌచవిధిమాహ ॥ తత్రచేవలః ॥ అశౌచానోత్సృజేద్విశ్వం
 ప్రసావోచ్చారియోరపి । గుడంహస్తంచనిర్ముకజ్యమృదంభోభిముకాహు
 ముకాహుః ॥ ఉత్థాయవామహస్తైవగృహీత్వాధ్వనిమేహనిమ్ ॥ శౌచచేతం
 సమాగత్యకుర్యాచ్ఛాచంమృదంబుభిః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ గృహీతశిశ్నో
 త్థాయమృద్ధిరభ్యుద్భుతైజఃపైః ॥ గంధలేపయకరం శౌచంకుర్యాదతం
 ద్రితః ॥ లఘుద్భుతైః, కమంశ్చర్వాదినాఉద్భుతైః ॥ తథావచేవలః ॥ మూ

త్రోచ్యైరేకైశ్చాచంతతస్యాదంతజకలాశయే । అశ్వత్రోధ్యై తత్క
 ర్యాస్సర్వచైవసమాహితః ॥ దత్తే ॥ తీర్థేశాచన్నకవీత కుర్వీతోద్ధ
 త్వవారిణా । మృత్రికావారిణైవాస్యశాచాయపరిచారకా ॥ బోధాయనః ॥
 ప్రాజ్ఞుభోవాసీనశ్శావమారభేతేతి ॥ గౌతమోపి ॥ తథాచ శాచగ్రహణం
 మూత్రపురీషాదిశాచేషు భూయాదితి సూరదత్తైన వ్యాఖ్యాతం ॥ ఉద్ధృతౌ
 దకమాదాయ మృత్రికాం చైవ వాగ్యతః ॥ ఉదజ్జుభోదివాకుర్యాద్రాత్రౌ
 ఉద్ధృషీణాముఖిః ॥ ఆహరేన్మృత్రికాంప్రాజ్ఞః కూలాత్సనీక తాడయా ॥
 నిపీధమృత్రికాః ॥ ఏతాస్తుసజాయేన్నిశ్యంశృథాశాచంహితత్కృతమ్ ॥ ఆ
 శ్వలాయనః ॥ శాచ ఉదేయసాగ్రాహ్యశర్కరాత్సనికజితా । నకృష్టాన్న
 చవత్త్రికాత్పాంసుతోనచకదకమాత్ ॥ నమగ్నాన్నిషరాచైచన శాచశిష్టా
 త్పరస్యచ ॥ ఏతాస్తుసజాయేన్నిశ్యంశృథాశాచంహితత్కృతమ్ ॥ ఆశ్వ
 లాయనః ॥ త్యాగ్నాన్మూత్రపురీషపూర్వంగృహీతమృత్రికామ్ । సచపృ
 ష్యావనమోద్ధిష్టన్నాశుచిర్నాలంకరిజః ॥ క్రమాదగ్న్యాసి వాయ్వాం
 తదిజ్జుభోనహరేన్మృతమ్ ॥ తేత్రాశేస్తృశానాద్వత్త్రికాన్మార్గాగ్నేహజ్జలాశ
 లాత్ ॥ ఉషరాశ్చేవతాస్థానాశ్చవిజ్ఞానమృతమాహరేత్ ॥ నాశుద్ధభూమే
 త్తైత్త్యాశ్చనవేదెగోపృజాన్తదమ్ ॥ నాహరేన్లెసభూతాంచ జాతుని
 శ్శాంసకదకావృత్తి ॥ ఉదయః ॥ అంగారముపకీర్ణాస్థి నీకతా శర్కరాన్వి
 తామ్ ॥ పత్తికౌపరణియాంతః కుంజోద్భూతాం స్తృశానజామ్ । ఆహృ
 తామన్యశాచాధకమమారీతనమృత్రికామ్ ॥ తోయాంతః, జలమధ్యాత్.
 ఏతశ్చవాప్యోన్మిశ్యశిధిక్రసిషయం ॥ అతివీచమనుః ॥ వాపీకూప పటాకేషు
 భోహ్యతొనాహరేన్మృతమ్ ॥ గ్రాహ్యమృత్రికాః ॥ ఆహరేజ్జుమధ్యా
 మ్నపరతోమణిబంధనాదితి ॥ స్తృతౌ తేత్తేతి ॥ తవార్యసిషయం ॥ అంత
 జకలగత్కాగ్రాహ్యపరతోమణిబంధనాదితి ॥ వ్యాసః ॥ యత్రఉక్తలక్షణా
 మృన్నలధ్యతేతత్తీకథంశాచమిత్యపేక్షతే? మమరాహ ॥ యస్మిన్ఉదేశేమ
 యత్తోయంయూచయత్రైవమృత్రికా । నైవత్రత్రైవ ప్రాప్త్యా తిథాశాచం

౧౨ వెద్యనాధదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాభలే * ధర్మశాస్త్రే-

విధీయతే ॥ యదాకథంచితో ఉదకోద్ధరణంనసంభవతి తదావిశేషమాహవిః
స్వాత్ ॥ అరష్టిమాత్రంజలంత్యక్వాకుర్యాచ్చౌచమనుద్భవతే ॥ పశ్చాత్తుశ
ధయే తీర్థకమన్యథాహ్యశుచిభవేత్ ॥ ఉభయం, శౌచంవారిశాతశ్చతుశ
ధయేత్ ॥ అశుద్ధిస్తుభవేత్తస్యమృత్తికాయోనశోధయేత్ ॥ స్మృతిరత్నై
దేశాంతరగతావిప్రసిక్తాయేచ్చౌచభూతలమ్ ॥ శౌచదోషమృదంతోయై
నహిప్రక్షాలయేద్యది ॥ అశేషాస్తస్యపితరౌభక్షయేయిర్నసంశయః ॥ ష
శాంతరగతః, ప్రదేశాంతరగతః ॥ దేవలః ॥ ధర్మవిద్వత్క్షణంహస్తమధ
శ్చాచెనయోజయేత్ ॥ తథాచవామహస్తేనాభే రూర్ధ్వఃస్పృశోధయేత్ ॥
సంగ్రహ ॥ నాభేరధస్తాత్సకలం క్షాలయేత్సన్న్యపాణినా ॥ కుర్యాదాచమ
నాదీనిసర్వాజ్యేతరపాణినా ॥ ఋశ్యశృంగరి ॥ ధారాశౌచన్నకతకవ్యంశా
చశుద్ధిమభీప్సతా ॥ చులకై రేవకతకవ్యంహస్తశుద్ధివిధానతః ॥ దక్షిః ॥ న
శౌచంవషణధారాభిరాచయేత్తక్ దాచన ॥

*

—* మృత్సంఖ్యా. *

మృత్సంఖ్యామాహ వసిష్ఠః ॥ పంచాపానెదశైకస్మిన్నుభయోస్సప్త
మృత్తికాః ॥ ఉభయోపాదయోస్సప్తలింగద్వేపరికీర్తితాః ॥ యమోపి ॥
ద్వేలింగేమృత్తికదేయేగుదపంచకరెదశ ॥ ఉభయోస్సప్తదాతవ్యాః పున
రేకాగుదతథాఇతి ॥ మనుః ॥ ఏకాలింగగుడతిస్సప్తైకస్త్రికరెదశ ॥ ఉ
భయోస్సప్తదాతవ్యాః పునరేకాగుదతథాఇతి ॥ దేవలః ॥ ఏకాలింగేగుదేవి
స్సప్తైకస్త్రికరెదశ ॥ ఉభయోస్సప్తదాతవ్యామృదశుద్ధిమభీప్సతా ॥ ఏ
తచ్చౌచంగృహస్థస్యద్విగుణంబ్రహ్మచారిణః ॥ త్రిగుణంతువన్ధస్యయతినాం
తువతుగుణమ్ ॥ దక్షిః ॥ పంచాపానెదశైకస్మిన్నుభయోస్సప్తమృత్తి
కాః ॥ ఉభయోపాదయోస్సప్తలింగద్వేపరికీర్తితే ॥ యమోపి ॥ గృహ
స్థశౌచమాఖ్యాతంత్రీవ్యస్యేమయథాక్రమాత్ ॥ ద్విగుణంత్రిగుణంచైవ చ
తుర్థాస్యచతుగుణమ్ ॥ హరితః ॥ ఏకాలింగేప్రోహనేదద్యద్దశసవ్యై
పట్నపైస్సప్తపద్భ్యం ఇతి ॥ పృష్ఠే సవ్యపశ్చాద్భ్యంగనైవ ప్రకృత

త్వాత్ || మ రీ చిః || తిస్సభిశ్చ తరాత్వానా శోభ్యే గుల్ఫే తక్షే వచః | హ
స్తోదామణిబంధావ్యలేపగంధాపకషణమితి || శంఖ || మేహనె వృత్తి
కాస్స ప్రలింగే ద్వే పరికీర్ణతే | ఏకస్మిన్వింశతిహాస్త ద్వయోదేయాశ్చ
తుదశః || షడన్వనఖశుద్ధాతు జేయాశ్చాచేఘ్న నామృదః | తిస్రస్తు వృత్తి
కాదేయాశ్చ త్వాతునఖశోధనమ్ || తిస్రస్తు పాదయోదేయా శౌచకాపేన
నిత్యశః || విష్ణుపురాణే || ఏకాలింగగుడతిస్రోగశవామకరెన్ద్రప | హస్త
ద్వయేచసప్తన్యామృదశ్చాహోపాదికాః | స్మృతిసారే || కరాగ్రకరపు
ష్టేచ బహిర్విష్టాంవిశోధయేత్ | షట్సంఖ్యాయా ప్రదాతవ్యా మృత్తికాచ
పుథక్పుథక్ || యమః || పూర్వంజలేన్ద్ర త్మైల్యమృదాపశ్చాత్రతోంబుభిః |
ఎవం ద్వాదశకృత్వస్తుగుడశౌచంసమాద రేత్ || పంచకృత్వః కరాత్మైల్యమృ
దామలకమాత్రయా | త్రికృత్వాలింగశౌచంచహస్తా ప్రత్మైల్యపద్వయమ్ ||
సంయోజ్య త్రిమృకదాత్మైల్యత్మైలయే చ్ఛౌచభూతలమ్ || స్మృతిచంద్రికా
యామ్ | ఆద్యంతయోస్తు శౌచానామద్భిః ప్రత్మైలనం స్మృతమ్ | సునినికా
క్తేమృదంద ద్వాత్ స్పృదం లేజలమేవచ || అత రాచాంత రావామహస్తప్రత్మై
లనంచరెదితి || అగ్రన్యూనాధికమృశ్సంఖ్యాప్రతిపాదక వచనా నాంలేపతారత
మ్యాభిప్రాయోపకల్పా వేదితవ్యః || ఏవముక్తశౌచేపి యత్రగంధో లేపశ్చ
నిసశ్యతిత్రోక్తసంఖ్యాతోష్యధికసంఖ్యాయాఅపినివిరోధశ్చత్యాహ || మనుః ||
విజ్ఞాత్రయోస్సముత్సగే మృద్వాగ్యా ద్యేవమథావత్ || యావన్నశు
ద్ధాభూయాస్తాంగంధో లేపశ్చతేత్కృతః | తాన్ద్రద్వాదివాదేయంసర్వాసు
ద్రవ్యశుద్ధిమ్ || దేవతాపి || యావత్తుశుద్ధిర్న స్తేత తావచ్చుద్ధిర్విధీయతాం |
ప్రమాణంశౌచఫంఖ్యాయానశిష్టైరుపదిశ్యతే || ఆపస్తంబోపి || మూత్రం
కృత్వాపురీషంవా మూత్రపురీష లేపానుచ్ఛిష్టే లేపాక శేతస్సయే లేపాస్తాన
ద్భిన్మూదాచప్రత్మైల్య పాదౌచాచమ్య ప్రయతోభవతిత్ || యత్తుదక్షేణో
క్తం || న్యూనాధింసకతకవ్యంశౌచశుద్ధిమభిస్సతా | ప్రియశ్చిత్రేనయు
జ్యం లేపేహితాతిక్రమేతుతే || గాయత్ర్యప్రశంబైవప్రాణాయామ శతం

౧౪ వైద్యనాథవీక్షితీఘో * స్మృతిమక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే)

తథాగ్నిశోసంఖ్యానియమోఽద్యస్తాథకగతిః స్మృతిచంద్రికాయాం విజ్ఞానే
శ్వరస్తు ॥ X ధర్మపక్షయకాంతావకుర్యాన్యథావిధిర్వ్యతస్య స్వాశ్రమితాం
సాధారణం ॥ పృశ్నంభ్యాయప స్వస్థాథకగతై వావోచత్ ॥ *

—* స్మృతికాప్రమాణమ్. *—

మృత్తికాప్రమాణమాహంగిరాః ॥ ప్రథమాప్రస్మృతిస్థానాద్విత్తీయావ
శదథకా । తృతీయామృత్తికాస్థాయా త్రిధా గకరపూరిణే ॥ దత్తః ॥ అ
థప్రస్మృతిమాత్రాతుప్రథమామృత్తికాస్త్వతా । ద్వితీయాచత్యూతీయా త
దధేవరితీతే ॥ చతుర్థాసంచమిచాపిత్యతీయామృత్తికాసమేతి ॥ చసి
వ్యః ॥ అథప్రస్మృతిమాత్రాతుప్రథమామృత్తికాభవేత్ । పూర్వపూర్వా
థకమాత్రాతుద్వితీయాదాప్రతీతీతా ॥ యత్తు, శాతాశపేనాక్రం ॥ ఆ
ద్రాక్షమలకమాత్రాతు గ్రాహ్యసామృత్తికాస్త్వతా । తృధైవాహుతయస్స
ర్వాః శౌచాథానాయావ మృత్తికా ఇతి ॥ తద్దస్తశౌచాభిప్రాయం, గు
దలింగయోః పరిమాణాంతరవిధానాదితి. స్మృతిచంద్రికాయాం ॥ మూత్రే
చేన్మృశ్సంఖ్యామాహః దత్తః ॥ ఏకాలింగకశ్రేణః ఉభయోర్న్యద్యయం
స్మృతమితి ॥ శాతాతపః ॥ ఏకాలింగకశ్రేణ్యతిస్రోజ్యేతుతయోర్ద్వయో
యోః । మూత్రశౌచంసమాఖ్యాశంశున్లక్ష్యేగుగుంభవేదితి ॥ యత్తు, త్రిస్రో
మృదోలింగకాచే గ్రాహ్యస్యలింగశుద్ధయే । వామేపాణామృదః సంచతి
స్రోపాణ్యోర్ద్వయోరపీతి, తల్లెసభూయస్త్వాభిప్రాయం ॥ ఏకాలింగమృ
దందద్యాద్వామహస్తేతుమృత్రీయమ్ । ఉభయోర్న్యద్యయోర్ద్వయోర్ద్వయో
త్రశౌచంప్రచక్షతే ఇతిస్తరణాత్ ॥ మూత్రశౌచేస్త్వరిహుణ్మాహ, దత్తః ॥
లింగేతువృత్సమాఖ్యాతాత్రిపర్వాపూరణంయథా । చాతవ్య ముదకంఠేద్య
న్యదధావాయథాభవేత్ ॥ వివస్వాక్ ॥ పర్వహత్ర ప్రమాశాస్తులింగ
శౌచేమృదఃస్పృశాః । ఆర్ద్రామలకమాత్రాస్తు గుదశౌచప్రమాణా ఇతి ॥
శానకః ॥ తతఉద్భృతతాయేన ప్రిష్ఠభోవాప్యదబ్జుఖి । ఆద్రాక్షమల
కమాత్రానైలింగప్రక్షిప్యశోభయేదిత ॥ వ్యాసః ॥ ఏద్యాచంప్రథమం కు

ద్యామూత్రకౌవచతలపరమ్ । వాదకౌవంతతరికున్దా త్కౌవచవతరి ప
రమ్ ॥ ఆపస్తబః ॥ అస్మిన్కౌవంతుయత్ప్రొక్తం స్యాధికం తతః పరమ్ ॥ వధి
వాచంతువిజ్ఞేయమాత్రేణ బుర్యాన్విధాబలమ్ ॥ వాచకాభిర్యదాకౌవంతు
ర్యాన్వేద్యగుణంస్మృతమ్ । చతుర్వింశతిమతే ॥ యద్వివాహితంశౌచం
తదధికం నిశీతికాలమ్ । తదధికమాతురైః ప్రొక్తమాతురస్యాధికమధ్వనిమ్ ॥ ఏ
తత్సమిథ్యాయుక్తాతురపిషణమ్ ॥ అథాతుయథా సామధ్యమేవశా
చమ్ ॥ అథక్షింద్రికాయామ్ ॥ వివాచనస్మిన్కౌవంతుపాదావిధిమతే ॥ ఆ
తఃకుర్యాద్యథాశక్తిస్వస్థంకుర్యాద్యధోవతిమ్ ॥ బోధాయనః ॥ శశికా
లౌతథాత్మానం ద్రవ్యంద్రవ్యప్రయోజనమ్ । ఉపపత్తమస్థానం తథాత్వాశా
చంప్రకల్పయేదితి ॥

*

—* అనువనీతానాంశౌచమ్. *

అథఅనువనీతానాంశౌచమాహః పితౄమహః ॥ నయావదుపనీయం
లేద్విజాత్యుదాసథాంగనాః । గృధలేవయంరంజావమేవంవిధిమతే ॥
యావచ్ఛుద్ధిర్నమస్యేత తావచ్ఛుచం విధిమతే । స్త్రీశూత్రయోశ్చాచిత్య
పురాణేవిశేషాదశితః ॥ స్త్రీశూత్రయోరధికమానప్రొక్తంశౌచం మనీ
షిభిరీతి ॥ వ్యాసః ॥ కుర్వీతేవదివాశాచంగౌతాస్యాదధికమచ్యతే । అశ
క్తస్యయథాశక్తిశాచముక్తంతథాధ్వనిమ్ ॥ యేషితిముక్తశాచార్థంశూద్రా
ణామప్యదాహృతిమితి ॥ యత్తు, విష్ణుత్రోతసజనాయోపవిష్టస్తన్నక
రోతితస్యాధికశాచమాహ వృద్ధపరాశరః ॥ ఉపపత్తమస్థానం కతుకం
యస్తునవిదతి । సకుర్యాదధికశాచంతువ్యస్యశౌచస్యసర్వదేతి ॥

*

—* భోజనకాలేగృహస్థాశ్చే. *

అథభోజనకాలేవిశేషమాహ బృహస్పతిః ॥ ఘంటానస్యతువిప్రస్య
కదాచిత్సేవితేగుదమ్ । ఉచ్చిష్టమశుచిత్వంచ తస్యశాశంకథంభవేత్ ॥ పూ
ర్వంకృత్వాతుకౌవంతుపశ్చత్సానంసమాచరేత్ । తతఃకృత్వాపవాసం
క్షపంచగవ్యేనశుభ్యతి ॥ శరీరమలశాచంచ వక్త్రం శరీరమలమాహ మనః ॥

ఉధ్వం నాభేర్యానికానితానిమేధ్యానిసర్వః । యన్యథస్థాన్యమేధ్యానిదె
హచైవమలాద్భృతాః ॥ వసాశుక్లమస్పత్తిజ్ఞామూత్రవిటర్గ విణ్ణాహి
స్లేష్మాశ్రుపూశికాస్వేదోద్వాదశైతేనృణాంమలాః ॥ శ్రుతిరపి ॥ ఉధ్వం
వైపురుషస్యనాభామేధ్యవచాచీశుశ్చేష్యమితి ॥ పురుషస్యనాభేమాధ్వం
మేధ్యశుద్ధం - అవాచీనం - రహోభాగేమేధ్యమశుద్ధమిశ్యతః ॥
స్వీయానామేతేషాంమలానాం స్పృశేకసతి యథా యోగ్యం మృజ్జలాభ్యాం
శుద్ధిరిత్యాహ మనుః ॥ విణ్ణాత్రోత్సగశుద్ధ్యథా మృద్వాదుదిదమర్థ
విత్ ॥ దేహికానామలానాంచ శుద్ధిమద్వాదశేస్యపీతి ॥ అత్రవిశేషమాహ ॥
బోధాయనః ॥ ఆదతమృదంభశ్చ షట్సు పూర్వేషు శుద్ధయే । ఉత్తరేషు
శుద్ధత్వాన్భిః కేవలాభిర్విశుద్ధ్యతీతి ॥ పరకీయమల స్పృశేనై విశేషమాహ ॥
చేవతః ॥ మానుష్యాన్ససావిష్టామద్యం విణ్ణాత్రరేతీనీ । మజ్జనం శోణితం
వాపిపరస్యయదీసంస్పృశేత్ ॥ స్నాత్వా విమృజ్యలేపాది నాచమ్య సశుచి
ర్భవేత్ । తాన్యేవం తానిసంస్పృశ్యపూతస్సాన్యత్పరి మాజనాత్ ॥ పరి
మాజనం ॥ అత్రవిశేషమాహ ॥ నాభేరథస్తాత్రాయితైర్మతై స్సరభిర్మ
త్తైర్వాపహతోమృతోయైస్తదంగం ప్రతీక్ష్యాచాంతః శుద్ధ్యత ॥ అన్య
త్రోపహతోయైస్తదంగంప్రతీక్ష్యస్నానై, ఇంద్రియేషావహతస్తూపో
వ్యస్నాత్వాపంచగవ్యైనదశనచ్చదోపహతస్యేతి ॥ అత్రయమః ॥ మూత్రే
కింప్రసాదయోస్తుహస్తయోస్త్రిస ఏవతు । మృదఃపంచదశామధ్యే హస్తాదీ
నాంవిశేషతః ॥ స్మృతిరత్నై ॥ ఏతదాత్మీయమూత్రాది స్పృశేకావము
దాహృతం । ఉత్సగకాలాదన్యత్రపరకీయేషు పత్యతే ॥ పరస్య శోణిశ
స్పృశేకైవోవిణ్ణాత్రకైతథా । చతుర్థామపివతానాంద్వాత్రింశస్త్వ
త్రికాస్త్వైతాత్తితి ॥ సకర్షమంతువమాంబుప్రవిశ్యగ్రామసంకటే । జంఘ
యోర్ముత్రికాస్త్రిసః పాదయోర్ద్విగుణంస్యసేదితి ॥ స్మృత్యథశాసారే ॥
ఏకాతుస్త్రికాలింగే తిప్రః సవ్యకరేమృదః । కరద్వయే మృద్వయంస్యా
స్మృత్యైమామనేకథా ॥ తిస్రయూత్రమాత్రేవామృత్రికాక్షప్రమాణికా ॥

అచ్యుతమలకమాత్రాశుకూత్రాశుచేతు మృతికా ॥ యాత్రాశుద్విగుణం
శుద్ధమైధునైగుణంస్సతమ్ । పురీషేపంచమృత్యుపాః కరేవాపి దశస్సృ
తాః ॥ కరయోస్సృతాతవ్యాఃపురీషేమృత్యుమాణకమ్ । అక్షణప్రస
వమాత్రాద్యాస్తదభావాస్సుస్తతఃపరాః॥ యద్వాపానమృదప్రసరి ప్ర
సృత్యథాత్రిభాగితాః । యద్వాపస్యమాత్రంఒక పావపాణ్యోగ్యమృథ
కృపధక్ ॥ ఏతద్భృతంకృతాస్థానాం ద్విగుణం బ్రహ్మచారిణామ్ । త్రిగు
ణంతుచైతస్థానాంయతీవాంతుచతుగుణకమ్ ॥ దివాయద్విహితంశౌచంతద
క్షణంశిశీః తమ్చిదధకమాచురేప్రోక్తంఆతురాధకంతువక్షణిస్త్రీ
శూద్రానాశకానాంబాలానాంహోవవీతివామ్॥గంధలేప క్షయకరం శా
చాకుల్యదగంధయా । ఎకైకయామృతాపాదహస్తప్రయోశచంతతః॥ అ
పిచైతద్విగుణంశిశీఃపిచైతద్విగుణంమిష్యతే । షేధ్యాంగమలసంస్పర్శై
నాచుచైతద్విగుణం ॥ ఏకైకయామృతంస్పర్శ ద్వాత్రింతస్సృతికా
స్తస్సృతాణి॥ ఎవయన్తీశాచకరజేషుగ్భావశుద్ధివాస్త్రితస్యశురేష
త్యాహ దక్షిణం ॥ శౌచంతుద్వివిధంపోక్తంచాహ్యమాభ్యంతరంతథా । మృ
జ్జంభాస్త్వచి బాహ్యంభావశుద్ధిస్తథాంతరమ్ ॥ శౌచంతు పరమంబా
హ్య శశిశ్చాభ్యంతరంపరంభిభాభ్యంతరంతుచిర్యస్తసశుచిర్యంతరస్సన్ముతీ॥
వ్యాఘ్రపాదః॥ గుగ్గతోయేనకృష్ణేనమృద్భౌరైశ్చనగోగమైకీ । ఆమృ
తోగ్గిరాచైచ్ఛృతం భావజ్జ్యేషేనశుద్ధతి ॥ బోధాయనః ॥ కాలోగ్ని
ర్మనసశుద్ధిరుదకాద్యుపలేపనమ్ । అవిష్ణాతంచపూతానాం షడ్విధం శౌచ
మన్యతిభిః॥

108 బైద్యనాథదీక్షితయే * శ్చుతిముక్తాఫలే * ధర్మకాస్తే).

శ్చావమూలాన్వితాస్త్పృతాః | శాచాచారవిహీనస్ససమస్తానిష్ఫలాః క్రియాః
యస్య శాచేతు శైధిల్యంతస్య వృత్తం పరీక్షితమ్ | శుచిందెవాశ్చరత్నం తిరత్నం
తిపితరశ్మవిమ్ || శుచిర్విభ్యంతిరత్నం సీయే చాన్యేదుష్టచారిణి | వ్యాసః
అపవిత్రః పవిత్రోవా సర్వావస్థాంగతోపివా | యస్త్వైరత్నం దరీకాక్షం
చాహ్యభ్యంతరశ్మచిః | ఇతి శావవిధిః.

—* అధగం దూషవిధిః. *—

తత్ర పరాశరః || కృత్వా శాచం ప్రత్యాశ్చ పాదా హస్తావమృజ్జలైః |
సుబద్ధశిఖకచ్చస్త్రగం దూషాచ మనంచ రేత్ || విప్రస్థదక్షిణే భాగే దేవాస్తి
ప్రతిసర్వదా | అసీనశాచగం దూషాన్వామపాశ్వే విసజ్జయేత్ || మూ
త్రేపురీషే ధుక్త్యంతే తథైవాన్యస్య భక్షణే | స్పృశ్యంతరైః || అపూపథక్ష
ణే ధుక్తా విజ్ఞాత్రోత్సజ్జనాదీమ | అసీనవిప్రగం దూషాన్వామపాశ్వే విసజ్జ
యేత్ || మూత్రేపురీషే ధుక్త్యంతే తథైవ ద్విజధావసే | చతురప్థ ద్విజద్వ్య
ప్రగం దూషైశ్చ ద్విర్విజైః || గౌతమి || గం దూషవ్యాధసమయే తజ్జనాన్యా
వక్త్రే బాలసమ్ | కరోతి యది మూధాత్మా రౌరవం నరకం ప్రజేదితి || *

—* అథాచమనవిధిః. *—

ఆచమనవిధాపరాశరః || కృత్వా ధశాచం ప్రత్యాశ్చ పాదా హస్తావ
మృజ్జలైః | కృత్వా పవిత్రం సవ్యాంసే వాక్త్రచరి కాయసంయతః || నిబద్ధశిఖక
చ్చస్త్రద్విజఅచమనంచ రేత్ || దేవలః || ఇత్యేవ మద్భిరాజానుప్రత్యాశ్చ వరదౌపు
థక్ | హస్తావామణిబుధాభ్యాంకుర్యాదాచమనంతతః | దశాంసీమధః కా
యమస్పృశకథరణీమపియదిస్పృశతి చైతాని ధూయతి ప్రత్యాశ్చయేత్ కరమ్ ||
బోధాయనః || ప్రత్యాశ్చ పాదా హస్తావమృజ్జలైః పవిత్రీపాదాధూమా ప్రత
ష్ఠాప్యబద్ధకశ్చ శిఖః పుండరీకాక్షమిష్టనైవం స్పృశ్వాచామేదితి || దిక్షియ
మమాహ || ఈశాన్యాభిముఖా భూత్వా ఉపస్థైశ్చేద్యభావిధి | ఉపస్థైశ్చే
దాచమేదిత్యధః || యాజ్ఞవల్క్యః || అంతజాకనుశ్చుచాదేశే ఉపవిష్టఉ
దబ్దుఖిః | ప్రాగ్వాదాహ్మణితీర్థేన ద్విజోనిత్యముపస్థైశ్చేత్ || అంతజాక

[illegible]

౨౨ వైద్యసాధనీశీతీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

శనాః ॥ మాషమజ్జగ్రాహ్యసోహృదయంగమాభవంతి - అతోదకఃయమ
 మాసా శంఖః । అచ్ఛస్మముద్ధృతాభిస్తువీతాభిః ఫెరుబుద్భుదైః । వహ్నినా
 చననపాభిర్నతౌరాభిరుపస్పృశేత్ । భరద్వాజః ॥ పక్ష్యంసఫేనంకలుశంస
 దుగకంధంసబుద్భుదమ్ । ఉష్ణంసమృత్తికాతౌరంత్యజై దాదమసేజలమ్ ॥
 శిష్టన్నాన్నజలంశ్చశ్రుణ్వంశ్చ సకదాదన । అన్యంపృథివీకాదీశోపశ్యన్న
 కదాచిదుపస్పృశేత్ । కాకశ్వేఖరవిటక్రోడతామ్రచూడరజస్వలాః । భృ
 త్యాంత్యజాంశ్చపతితాకపశ్యన్నోపస్పృశేద్ద్విజః ॥ మనుః ॥ అనస్థాభిరిఫే
 నాభిరన్ధిస్తీధైన్దుధమకవిత్ ॥ కాచెప్పుస్సర్పదాచామేదేకాంతైపాగువట్క
 ఖః ॥ వసిష్ఠోపి ॥ నవర్జరసదుష్టాప్తయాశ్చస్యరశభాగమాః । హారీతరి ॥
 విషర్జగంధవత్త్రయంఫెనిలంచవిజయేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అప్యేషప్ర
 కృతిస్థాభిహీనాభిః ఫెరుబుద్భుదైః ॥ స్మృతిసాశైః ॥ వీరాలవంగకర్పూర
 గంధాద్యైర్వాసితైజకలైః । నాచామేదన్ధిరుష్ణాభిరన్యాచమన శేషి
 తైః ॥ పాతశిష్టంతుయచ్ఛాదేపాసేపాదావసజనైః । భూమానవంబు
 స్రావ్యశేషేశాచమనంవరేత్ ॥ నచాన్యోవకశేషేణ కుర్యాదాచమనంబు
 ధః । యదికుర్యాజ్జలంభూమాప్రావయిత్యాసమావరేత్ ॥ అగ్న్యూతాశే
 ణ, అగ్నిపరిషేదనావ శిష్టేసేత్యధః ॥ స్మృత్యధఃసాశైః వాన్యో
 శేషేణాచామేద్యద్యాచామేద్భూమాంబలంప్రావయిత్యాచారేత్ ॥ బో
 ధాయనః ॥ ప్రాబుక్తభోదబుక్తభోవానీశ్శావసూరభేదశావదేశేదత్తి
 కాపమంజాన్యంతరంకృత్వాప్రత్యాల్యపాదోహస్తైవావణిబంధాన్వీహస
 న్నతిష్ఠన్నాచలోకయన్నప్రహ్వోనప్రణతోనవిముక్తశిఖోనాప్రావృత్యగ్లో
 నాప్రావృత్యశిరానత్వరమాణోనాయజ్ఞోపవీతీనప్రసారిత్ పాదోనాబద్ధః
 చోరపహిజానుర్వశబ్దంకర్వంతి ॥ భ్రుచేతాలపి ॥ అంష్టాభిరఫేనాభిః
 పూతాభిర్వస్త్రవతుషా । హృద్గతాభిరశబ్దాభిస్త్రీన్యకుర్వాన్యై రాజమే
 ల్ ॥ అనస్థాభిరిత్యనాతురవిషయం ॥ అనివయమః ॥ రాత్రాపవీతీతై
 నాపిశుద్ధిక్రామసిషికామ్ । ఉదకనాతురాశాంచతథోన్యేనోన్యపాయ

నామితి॥ ఉష్ణపాయినామాతురాణాం పునరాతురమాత్రానామిత్యక్షణ-
ఉష్ణపాయినామీత్యాశ్చకేచిత్ ॥ స్పృశ్యథాసారే ॥ నవవిపశ్యిచ్ఛేద్వి-
షేణనాపశ్యన్నాచామేత్ యద్యాచామేద్భూమాస్సావయిత్యాచామేత్ ॥
నాంగులీభిర్నసబుద్ధ్యరాభిర్వృష్టాభిర్నత్తరాభిర్నకటుకాభిర్నకలుపేతా-
భిర్నదుగ్ధాంధరసాభిర్నాన్యససశయానోసపాదుకొపావస్థోసదుడేశే-
నపాదాగ్రస్థోసనహ్వోనాస్యమనానైకవస్త్రోనవామహస్తైనసప్రసారిశపా-
దోనాబద్ధాననోనగజ్జోపవీశముత్తరీయంవానాస్యథాశ్చత్వాపచామేత్ ॥
భృగుః ॥ సోష్ణీయోబద్ధపర్యంకోప్రాధపాదద్యయానుగమదుర్దైకేప్రవసంశ్చై-
వనాచమకశుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ ఆసనారూఢపాదోవాజానోర్వాజంఘ-
యోస్తథా ॥ పంచాంగిగోయశ్చపాథవాదస్పృశ్యతే ॥ సంకతాః ॥ సక్ప-
తాపావశానంకుటిష్ఠాస్తత్తథోపవా ॥ విరాణజ్ఞోపవీతేన హ్యచాంతో-
హ్యశుచివనైత్ ॥ ధరిమే ॥ కింకరవాప్రాప్త్యర్థ్యాపగతో-
పివా ॥ అకృత్వాపాయోశ్శావమాచాంశోపశుచిర్భవేత్ ॥ ఫలస్త్యః ॥
శిరఃప్రావృత్యకణ్ఠంవాసుత్తకృశిభోపివా ॥ అప్యశ్వాపాదయోశ్శా-
వమాచాంతోపశుచిర్భవేత్ ॥ అగ్నిః ॥ అగ్నిపాదేనభాగైశ్శరీరే ఆచామే-
ద్భూమ్నాగ్రస్త్రయంసురానానతేత్రుల్యమిశ్యేవంనుద్రబవేత్ ॥ యవః ॥
అహవరంసశ్చైస్సృష్ట్యావృతచామతివైద్యజః ॥ సూరంపితి స్యుక్తంయ-
మస్యవచనంతతః ॥ మరీచిః ॥ బహిర్యాజానురాచామేన్నానసస్థోనహోధృక-
తః ॥ భుక్తాససస్థోనాచామేన్నాస్యకాలేకదాచన ॥ నాంతరామౌకిదేశ-
స్సకృత్వాచైకోత్తరీయకమ్ ॥ ఆచ్ఛర్నదక్షిణాంసస్తునాచామేక్షుకదాచనవి-
నాయజ్ఞోపవీతేసతథాథోతేనవాససాముక్త్యాశిఖావాహ్యచాంతేకృతస్యై-
వపునకిక్రియా ॥ యామ్యప్రస్యజ్మఖిన్ధైన్యతమాచమనంయది ॥ ప్రాయశ్చి-
త్తంతదాకుర్యాత్ స్నానమాచమనక్రియాంతి ॥ ప్రచేతాః ॥ నాంతర్వాససా-
బహిర్వాసకిశువకన్నాచామేదితి ॥ దేవలః ॥ శిఖాంబుధ్వావసిత్యాద్యేని-
ణికైవాససీఉధే ॥ తూష్ణీభూత్వాసమాదాయనకృద్ధన్నావలొకణిక ॥

౧౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

యావన్యామేన సస్మృతంశి తావదాచామేదిత్యాహ యమః ॥ తావన్నోప
స్మృతేద్విద్వాక్యావద్యామేనసస్మృతేత్ ॥ వామేపిద్వాక్యాదిత్యావరుణ
శ్చేజలేశ్వరతతి ॥ స్మృత్యథాసారే ॥ వామేనపాత్రముద్ధృత్యనపిబేద్యశీతేన
తు ॥ సౌవణిక రాప్య తామ్రే శ్చ చేణు బిల్వై రచమిభిః ॥ అ
లాబు వారుపణేశ్చ నాళికరైః కపిథకైః ॥ తృణకాష్ఠై జలభారై ర
వ్యాంఠరితమృన్మయైః ॥ వామేనోద్ధృత్యవాచామేదన్య దాతురంభవే ॥ మృ
న్మయస్థితతిథావశుద్ధంకరకసంస్థితమ్ ॥ మాధవీయే ॥ అలాబు తామ్రపా
త్రాచికరికంవకమండలుమ్ ॥ గృహీత్వాస్వయమాచామేన్నలేనా ప్రయతో
ఢేవత్ ॥ సంవతః ॥ శూద్రాహృదైకహస్తైశ్చతదద్భిర్నుకదాచన ॥ ఆరూ
ఢపాదకౌవాపినశుఢ్యేతద్విజోత్తమః ॥ ఆపమ్యేతిశేషః ॥ పారాశరః॥ శూ
ద్రాహృతైస్తునాచామేదేకపాన్యాహృతైరపి ॥ నచైవోద్ధృతహస్తై నాప
రిక్షారహస్తతః ॥ ఉద్ధృత్యనామహస్తైనయత్పిదేద్భృష్ణణోజలమ్ ॥ ను
రాహనేనతత్తుల్యంమనుస్వాయంభువోఽబ్రవీత్ ॥ కాంస్యపాత్రేవయత్తో
యంయత్తోయంతామ్రభాజనై ॥ సౌవణిక రాజతేచైవ నైవాశుద్ధంతు క
హీచిత్ ॥ చుద్రికాయాం ॥ కరకాలాబుకాంస్యేనతామ్రపర్ణపుటేనచ ॥
స్వహస్తాచమనంకార్యంస్నేహలిప్తానివజ్జయేత్ ॥ భారద్వాజః॥ తామ్ర
పాత్రాశ్వవాలైశ్చనాళిక రాశ్చపాత్రకైః ॥ ఉపస్మృతేత్ స్వహస్తస్థైరై
తైరపివిచక్షణః ॥ ఆపస్తంబః ॥ నాగ్న్యదకశేషేణవృధాకమాణికుర్వీ
తాచామేద్వాపాణిసంక్షుబ్ధనేత్యేతత్తటాకాదిమన్వయమాచమనేయదా
పరతచమయతితదా ఎకేన పాణివా వజికత ముదకం తేననాచామేత్ ॥
యదాఉభాభ్యాంక రాభ్యాంగృహీత్వాయదావజికతముడుం తేనాచామేత్ ॥
ఎమన్వయంవామహస్తావజికతేనాపినాచామేత్ ॥ అలాబుపాత్రేణ నా
లికరజేనచవైణవేనమృత్తయేనతామ్రేణచస్వయమాచరంతిశిష్టాభిహరద
స్తతః ॥ ఆపస్తంబవేన ॥ భూమిగతాస్వప్స్విచమ్యప్రియతో భవతియంవా
ప్రయతేఅచామయేత్ - నవషణ్ణధారాస్వాచామేత్ - తథాప్రద రోదకత

ప్రాధిక్యక్షరణాదితి - ప్రాయశ్చిత్తార్థమాచమనంతు ధూమికతాస్వత్వ
 కుర్యాత్ - యద్వాఽన్యోప్రయతతాచమయేత్ - సోపిప్రాయశ్చిత్తార్థవతి-
 సర్వధాస్వయంవామహస్తవజ్జీతాభి రద్భిరాచమనం సభవతి - తాన్విహ
 త్వాదివామహస్తవజ్జీతాభిరద్భిస్వయమాచమనంభవతి-స్మృత్యంత
 రేవిధానాల్ సవక్షణధారాస్వతిప్రతిషేధాత్, కరకాదిధారాయాప్రయ
 త్యథమాచమనంభవత్యేవ - ప్రదరోదకే, గర్భోదకే ధూమికతేపి నా
 చామేత్ - యత్త్ర । శుద్ధాధూమికతాహ్యుపః గోశ్చత్వప్తిర్చ కేద్యది । ఆ
 నాప్రాశ్చేదమేధ్యేనగంధవణికరసాన్వితాభిమినుసచనం॥ యదపి. శుచిగో
 తృప్తికృత్సంయతన్నహేగతముచ్యతే ఇతి యాజ్ఞవల్క్యవచనంయదపి॥
 పదరాదపియాగోస్తర్పణాయస్యరిఃపసిష్ఠవచనం తత్సర్వం. “ పీతశిష్టై
 శుపయసిష్టైర్నాచమనక్రియా” ఇతికలౌసమయసిష్ఠిః. తప్రాధిక్యా
 రణాత్తప్రాధిరితివసాత్-శితసీతాభిరదోషమార్తానాముష్ణై రేవేతిప్రతిషే
 దస్త్పతిషుప్రాయేణభవతి-జ్వరాదోషకారణాదుష్టాభిరపివదోషాభ్యర్థః॥

—* బ్రాహ్మచరీతీర్థమ్, *—

మనుకి ॥ బ్రాహ్మణవిప్రతీర్థే ననిత్యకాలముపస్మృతేత్ । పక్షేవత్రై
 దేశికాధ్యానసీతేన కదాచన । బ్రాహ్మంహిరగ్యగర్భజైవత్యం కాయం
 ప్రాణాపత్యం - త్రైదశికంజైవం అత్ర దేవతాతారతమ్యవతీర్థం తారత
 మ్యంద్రప్రత్యం - తానిపునస్తీర్థానికుత్రత్యమితిపక్షమాహసవివ॥ అంగుష్ఠ
 మూలస్యతలైబ్రాహ్మచరీతీర్థంప్రవక్షతే । కాయమంగులిమూలేగ్రేజైవం
 పిత్త్యంతయోరథః । హస్తతలమధ్యేయారేఖాతస్సామూలైబ్రాహ్మచరీర్థం
 అంగులిమూలంకనిష్ఠికామూలంతన్నధ్యప్రదేశః తత్రహిమూలమంగుల్కా
 తత్రీకాయంతీర్థం. అంగుళినాచచతస్మాణామగ్రిజైవతీర్థం తయో
 రంగుష్ఠాంగుల్కౌరథః ప్రదేశేమధ్యత్యర్థః- తత్రాపిపిత్తీర్థం ॥ తథా
 చయాజ్ఞవల్క్యః ॥ కనిష్ఠాప్రదేశీన్యంగుష్ఠమూలాస్పృగంకరస్యచ॥ ప్రాణాప
 తిపిత్వబ్రహ్మదేవతీర్థాన్యనుక్రమాత్ । కన్యాయాస్మజన్యాఅంగుష్ఠస్య

చమూలానికరస్యాగ్రంబయథాక్రమం ప్రజాపతిపీఠ్యబ్రహ్మదేవతీథానిత్య
ధాం ॥ శంఖలిఖితౌ ॥ అంగుష్ఠమూలస్యానుతరతిః (వ్రాగగ్రాయాం) రేఖా
యాంబ్రహ్మతీథాం. ప్రదేశీస్యంగుష్ఠయోరంతరాపిత్వం కనిష్ఠా తలయో
రంతరా పాజాపత్యం. కరాగ్రై నమితి ॥ భరద్వాజః ॥ తక్షణం దేవ
తాదిభ్యస్సస్వతీథే సతప్తయేత్ - ఏబేదాచమనోవారివీషీతుం బ్రహ్మతీ
తః ॥ స్పృశిత్వై ॥ అంగుష్ఠమూలనాచామ దపోమాషనిషజ్జనాం ॥ త్రివ
తుగ్వాపి ఆచామేద్ధ్యామ నేదాననుక్రమాత్ ॥ వ్యాసః ॥ అంగుష్ఠమూ
లాంతరతోరేఖాయాంబ్రహ్మమితి, అంతరాంగుష్ఠదేశిన్యోఃపితౄణాం
తీథాము స్తేషమ్ ॥ కనిష్ఠామూలం కనిష్ఠాత్పాజాపత్యం ప్రవక్ష్యతే ॥ అం
గుష్ఠస్పృశ్యమైవంతథైవాషకాంకశీ లిమ్ ॥ మూలేవాదైవరూపకాం
స్యాదాగ్నేయం. భ్యమిన్స్పృశ్యం ॥ సుప్తపాతకతీథామనీజ్ఞాన్యాన
మప్యాతి ॥ బ్రాహ్మణేనైవతీథేనస్పృశ్యం ॥ ముష్టశేత్ ॥ కామ్యేవాథ
పిత్యే ॥ సత్తుడై వేనచర్విద్యతే ॥ జూహు క్కాచే నరు ర్యాదర్చనబలిప్రదే
పపర్యతుణమాదకాన త్య హోమాదై నైవత్యం పిత్యేణ కమండలునా
పానం, దిధిపాశన, న్నివాన్మస్త్రానం, వ్రాగహంబి సౌమ్యన. ఆగ్నే
యేనప్రత్యహం గ్రుదితి ॥ బోధా... నిః బ్రాహ్మణతీథేనాచామే
దంగుష్ఠమూలం బ్రహ్మమితి ॥ (1) చామదప కర్వకద్విః పమజ్యాత్
తోబుధః ॥ భాసిహపస్పృశేదద్భి - త్వానంగిరవచన ॥ ముఖంసలోమకౌ
అసౌఅంగుష్ఠమూలవాద్భి. పరిమజె తనశ్శీష్ణాన్యానిభాని ఆస్యం చక్షుషీ.
నానికేశ్రోత్రదపృథగ్భిస్సవోపస్పృశేత్ ॥ ఆత్మానం, హృదయం. శిరశ్చ
దేవేనదాపస్పృశేదిత్యధాం - యజ్ఞవల్క్యః ॥ త్రిఃస్రాశ్యాపోద్భిః షరి
వంజిభాన్యద్భిస్సమపస్పృశేత్ ॥ చ్యాసః ॥ త్రివిదేర్దక్షిణేనాంబుద్వి
రోష్ఠంఘరిమాదయేత్ ॥ అంగుష్ఠమూలేనతతో ముఖంబై సమపస్పృ
శేత్ ॥ అంగుస్తానామికాభ్యాంకుస్పృశేత్ సద్వయంతతః ॥ తక్షణస్యంగు
ష్ఠయోగేనస్పృశేత్ సౌపాపుటద్వయమ్ ॥ కనిష్ఠాంగుష్ఠయోగేనశ్చవే సము

పస్పృశేత్ । సర్వాసామవయోగేనహృదయంతతలనై ॥ సంస్పృశే
 ద్వైశిరస్తద్వదంగుష్ఠేనాథవాద్వయమ్ ॥ త్రిప్రాశ్నీయాదపోయస్తుపితా
 స్సేనాస్సదేవతాః । బ్రహ్మవిష్ణుమహేశశ్చ భవంత్యనుశుశ్రుమః ॥ గం
 గావయమునాదైవప్రియంతేపరిమాజ్ఞానాత్ । సంస్పృష్టయోగ్లోవవయోః
 ప్రియతేశశిభాస్కరా ॥ నాసిక్యసంజ్ఞాప్రియతేస్పృష్టేనాసా పుటద్వ
 యే । కేవామహంతాతద్వచ్చప్రియతేచాఽలానలౌ ॥ సంస్పృశేహృదయ
 త్వస్యప్రియంతేసర్వదేవతాః । మూర్ధ్నిసంస్పృశేనాదేవప్రియతేపు
 రుషోత్తమః ॥ యవేవంద్రాహ్మణోనిత్యముపస్పృశేనమాచరేత్ ॥ బ్రహ్మ
 దిస్తంబపర్యంతంజగత్సపరితర్పయేదితి ॥ గౌతమః ॥ వాగ్యతో హృదయ
 స్పృశేత్ప్రిశ్చతుర్వాచామేద్విఃపరిమృజేత్పాదౌచాభ్యుత్తేత్పాని చోపస్పృ
 శేచ్ఛిషాణ్యానిమూర్ధ్నిచదద్వాదిని । ఆసీనస్త్రిరాచామేత్ హృదయంగ
 మాభిరద్భిస్త్రిరాష్టాపరిమృజేద్విరిత్యేకసకృదుపస్పృశేద్విరేకఇతితుల్యా
 వికల్పః । ఓషాచాత్రసలూమకౌ. కణ్వః ॥ అథవ వేదైతిహాసపురాణాని
 బ్రాహ్మతీర్థేనత్రిరఃపీత్వాసలూమకౌఓష్ఠాపుపమృజేదితి ॥ దత్తుః ॥ సున్య
 శ్యంగుష్ఠమూలేనోద్విస్సృశేదితి, సంప్రత్యలూమ కేశావితేశేషః, తిస్సభి
 ర్మధ్యమాభిః ॥ మధ్యమాభిముఖంపూర్వంతిస్సభిస్సముపస్పృశేదితియాజ్ఞ
 వల్క్యస్తరణౌత్. అగ్రేణకరాగ్రేణ ॥ తథాచవ్యాప్రీపాదః ॥ అంసా
 స్పృష్టౌకరాగ్రేణతాయంస్పృష్టౌసమాహితః । సంస్పృశ్యపక్షనాభంచ
 నిప్రస్సమ్యగ్విశుధ్యతి ॥ తత్రఓంకారం సహయజ్ఞ పురుషం మనసాస్త్రరేడితి
 నారాయణీయేవిశేషః ॥ పైతీనసిః ॥ సవ్యేపాణౌశేషాలపోనియమేదితి శే
 షాః, ఆచమనశిష్టాః ॥ భృగుః ॥ త్రిపీత్వాపోద్విరున్మృజ్య ముఖందక్షి
 ణపాణినా । ప్రోక్షయద్వామహస్తంచపాదౌమస్తకమేవచ ॥ శిఖాస్థానాని
 సర్వాణిస్పృష్ట్యాంతేతజలంస్పృశేత్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ అథాఽడపస్పృ
 శేదితి, ఆచమనాంతరంహస్తాప్రక్షాలయేదిత్యర్థః ॥ ప్రకారాంతరమా
 హాశంఖం ॥ అంగుళీనాంచతుష్కేణ స్పృశేన్నుధాణానమాదిభిః । తజ్జ

న్యంగుష్ఠయోగేనస్పృశేన్నేత్రద్వయంపుథక్ ॥ మధ్యమానామికాభ్యాంతు
 స్పృశేన్నాసాపుటద్వయమ్ । అంగుష్ఠేనకనీయస్యాకణోతద్వచ్చసంస్పృ
 శేత్ ॥ తజన్యంగుష్ఠయోగేననాభించూడితలంస్పృశేత్ ॥ వృద్ధశంఖః ॥ త
 జన్యంగుష్ఠయోగేనస్పృశేన్నాసాపుటద్వయమ్ । మధ్యమాంగుష్ఠయోగ
 నస్పృశేన్నేత్రద్వయంతతః ॥ అంగుష్ఠానామికాయోగశ్రవణేసముపస్పృ
 శేత్ । కనిష్ఠాంగుష్ఠయోగేనస్పృశేదంసద్వయంతతః ॥ నాభించూడితదయం
 తద్వత్స్పృశేత్పాణితలేనతు । సంస్పృశేత్తుతతశ్శీర్షమయమాదమనేవిధి
 రితి ॥ పైతీససిరి ॥ అగ్నిరంగుష్ఠతస్తస్మాత్తేనైవశ్రవణేస్పృశేత్ । కనిష్ఠా
 గుష్ఠయోగేనస్పృశేదంసద్వయంతతః ॥ నాభించూడితదయంతద్వత్ స్పృ
 శేత్పాణితలేనతు ! అగ్నిః, అంగుష్ఠస్తస్మాత్తేనైవసర్వాణిస్థానానిస్పృశే
 దితి ॥ సంవతః ॥ హృద్గతాభిరఫేనాభి స్త్రిశ్చతుర్వాద్భిరాచమేత్ । ప
 రిమృజ్యద్విజాహ్యద్భిః ద్వాదశాంగానిచాలయేత్ ॥ సోదకేనచహస్తేనఖా
 న్యాస్యాదీనిస్తవ । నాభింతథాహన్ముధానమంతేబాహూతధైవచ ॥ య
 త్రమంత్రవదాచమనంతత్రతేనసహచతురి । అన్యత్రత్రిరితివస్తామాహుః ॥
 హారీతః ॥ త్రివిదేద్విత్రితంతోయమాస్యంద్విఃపరిమాజయేత్ । పాదాశి
 రస్తతోఽభ్యుత్పత్తిరీరాస్యముపస్పృశేత్ ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచచ
 త్కుషీరముపస్పృశేత్ । అంగుష్ఠేనప్రదేశిన్యానాసికేసముపస్పృశేత్ ॥ అ
 థాంగుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాంకణోతు సముపస్పృశేత్ । అంగుష్ఠేనప్రదేశిన్యానా
 భించసముపస్పృశేత్ ॥ తథైవపంచభిర్ముఖేన్స్పృశేదేవంసమాహితః ।
 అంగుష్ఠోఽగ్నిరిశ్భ్యాతరి పోక్తావాయుఃప్రదేశీని । అనామికా తథాకార్యః
 కనిష్ఠామఘవాన్స్తృతా । ప్రజాపతిమధ్యమాతు జ్ఞేయాశుద్ధి మభిషే
 తా ॥ బోధాయనః ॥ అశబ్దంకుర్వన్ స్త్రిరపోహృదయంగమూః పిబేత్త్రిః
 పిబేద్విరుత్యేక, సకృదుభయంశూద్రశ్చస్త్రీయశ్చఖాన్యద్భిఃస్పృశ్యశ్యపా
 దానాభింశిరస్సన్యంపాణిమంతశితితి.

*

—* ఆచమనప్రశంసా. *—

ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణేనవీవ ॥ ఓంపూర్వాభివ్యాహృతీభిస్సర్వపా
 వేష్వాచమేద్యత్రప్రథమమాచమతితేన ఋగ్వేదం ప్రీణాతి, యద్విత్తీయం
 తేనయజుర్వేదం, యద్వృత్తీయంతేన సామవేదం, యస్సృధమం పరిమా
 ష్టితేనాధవణవేదం, యద్విత్తీయంతేనతహస పురాణాని, యత్సన్యం
 పాణిప్రోక్షతిపాదాశిరస్తథాహృదయం నాసికచక్షుషీశ్రోత్రేనాభిచంద
 స్స్పృశతి, తేనావధివనస్పృశిత్ సర్వాశ్చ దేవతాః, ప్రీణయిత్వాప్నోతి
 ప్రతిష్ఠాంచాచమనాదేవసర్వాస్తాత్పాత్ప్రముచ్యతేగతి ॥ తథాబ్రహ్మయ
 జ్ఞాధికారేశ్శ్రూయతే, దక్షిణతడవవీర్యోపవిశ్యహస్తావనజ్యోతిరాచామే
 ద్ద్విః పరిమృజ్యసకృదుపస్పృశ్యశిరశ్చక్షుషీనాసికేశ్రోత్రేహృదయమాలభ్య
 యత్త్రిరాచామతితేనఋచః ప్రీణాతియద్ద్విఃపరిమృజతితేన యజుగ్ంషి
 యత్సకృదుపస్పృశతితేనసామానియస్సన్యంసాణంపాదాప్రోక్షతియచ్ఛిర
 శ్చక్షుషీనాసికేశ్రోత్రేహృదయమాలభతేతేనాధవాణంగిరిసోద్రాహ్మణా
 నితహసాకపురాణానికల్పాన్ గాథానారాశగ్ంసీః ప్రీణాతీతి ॥ దక్షి
 ణంచాహుముద్ధరతేఽవళలే సవ్యమతియజ్ఞోపవీతమిత్యేతత్సత్త్వతే హస్తా
 వనజ్యోతిమణిబంధాత్ ప్రత్యౌశ్యపాదయోరుపలక్షణం ద్విఃపరిమృజ్యఽప్రావి
 తిశేషః సకృదుపస్పృశ్యనమోష్ఠయోరేవ. సుబోధమన్యతే ॥ బ్రహ్మయజ్ఞేవి
 శేషోస్తికించిదాచమనక్రమః । పానంత్యదంతథాకుర్వాత్తథాద్విః పరిమా
 జక్రన్మ ॥ ఉపస్పృశిత్ శిరశ్చక్షునాసికాద్వితీయంతతః । శ్రోత్రద్వయం
 చహృదయంపూర్వోక్తంవిధినాలభేదితి ॥ శౌనకః ॥ ప్రత్యౌశ్యపాదహస్తా
 చత్రిపిదేదంబువీక్షితమ్ । మాషమగ్నుంతతద్వారిహ దతంతవిశద్యతః ॥
 సంవత్సాగుషమూలేనద్విఃప్రమృజ్యతిథోష్ఠకౌ । సంహతాంగులిభిస్సన్య
 గవాచీనంస్పృశేన్ముఖమ్ ॥ అంగుస్తానామికాథ్యాంతుచక్షుషీ సముపస్పృ
 శేత్ । అంగుష్ఠేనప్రత్యేశ్యాదైవమాచమనంచరేతి ॥ స్పృశ్యథానాన్ ॥

అథా శీఘ్రానాశశక్త్యచువాపీత్యా హస్తాప్రత్యక్షాల్పః ప్లే సంతోచ్యాం గుప్త
 మూలనద్విఃసరిమృజ్యసంహతాంగులిభిరాస్యంసలామవతే శేస్పృష్ట్యాఘ్రా
 తాదీనీద్రయాణిస్సృశేతస్వర్వత్రమధ్యేఅపడపస్సృశేదితి॥ యథోక్తావనునా
 శక్తా ॥ అశక్తౌత్రిషీత్యాముఖంప్రమృజ్యభానిస్సృశేదత్యంతాశక్తౌపీత్యా
 శోత్రంస్సృశేత్॥ తతోపరకశేణాచమనంయచ్ఛావృదిభవేత్॥ సావిత్యా
 వాపీకతావ్యంయద్వాకార్యమమంత్రకమితి॥ యత్రయథాస్వశాభావ్యవస్థా,
 ఏదాంతస్వశాభాయామంగోపస్పృశణం నాభ్యాతంలేహోంవికల్పః॥ యత్ర
 పునః కతిపయాంగస్పృశణముక్తం తత్రవిధవచనాంతరానుసారాదంగం
 తకోపస్పృశణమస్త్రీచంద్రికాదావ్యవస్థాపితం॥ జలేఆచమనప్రకారం॥ జలమ
 ధ్యేతిష్ఠన్నప్యాదామేదిత్యాహవిష్టుః॥ జానోరూర్ధ్వంజతేతిష్ఠన్నాచాంతశ్చ
 చితామియాత్॥ అథస్తాచ్చతకృత్పిసమాచాంతోనశుద్ధ్యతీతి॥ నశిష్ఠనాశ
 చామేదిత్యేతత్ స్థలవిషయం॥ అతఏవగౌతమః॥ నశిష్ఠన్నుద్ధృతోదకేహ్యచా
 మేదితివిశిష్యే॥ వ్యాసోపి॥ నాచామేద్వక్షాధారాభిర్నుద్ధృతోదకైరి
 తి॥ స్మృతిరత్నై॥ జానుర్ధ్యమూర్ధ్వమాచమ్యజలతేష్ఠన్నదువ్యతి॥ తస్మాద
 ధస్తాత్తిష్ఠంశ్చనాచామేతువిచక్షణం॥ అథస్తాదిత్యనేనజానుమాత్రేత్వవిరుద్ధమి
 త్యుక్తం॥ తథాచంద్రికాయాం॥ జానుమాత్రేజలతేష్ఠన్నాసీనః ప్రాజ్ఞుభిష్ఠ
 లే॥ సర్వతశ్చచిరాచాంతస్త్రయోస్తుయుగపతీస్థితీతి॥ యదాజానుమా
 త్రజలేస్థిత్వాచామేత్తదాజతేత్రయమాణేకర్మణ్యధిపృతోభవతీత్యర్థః॥
 తథాచమైవసిః॥ అంతరుడకమాచాంతోంతశ్చుద్ధృతి బహిరాచాంతో బ
 హిరేవశుద్ధృతితస్మాదంతరైకంబహిరైకంచకృత్వాపాదమాచామేత్సర్వత
 శ్చుద్ధౌభవతీతి॥ శానకః॥ పువక్రీడాంతాథావాప్యాంజానుదక్షుః॥ లంపి
 బేత్॥ శుద్ధస్యాజ్ఞాస్వధస్తాచ్చహ్యశుచిస్సాన్యన్నసంశయః॥ యత్ర
 యంయఃపిశేద్విప్రంకామతోవాప్యకామతః॥ అకామాన్నక్షభోజీస్యాద
 హోరాత్రంతుకామతః॥ ఛంద్వాజః॥ జానోరూర్ధ్వంతథాచామక్షజలే
 తిష్ఠేత్శుచిభవజేత్॥ అథస్తాచ్చతకృత్పిసమాచాంతోనశుద్ధ్యతీతి॥ ఉద

కథాదకస్థస్థలస్థుస్థలతకుచిః । పాదాకృతౌభవతాపి హ్యవహ్య
భయతశ్చచిరితి ॥ యత్తుఆపస్తంబఆహ ॥ నాప్నుతాప్రయమాణంవిద్యత
ఇతి జానానూర్ధ్వంజలైస్థలెచాసీనస్య ప్రయమాణం యేనపయితౌభవతి
తత్ప్రయమాణమాచమనతాస్తీతస్యాథః ॥ తథావశానకః ॥ జానా
నూర్ధ్వంజలైశ్చస్థలదాచామేచ్ఛచిర్భవత్ ॥ ఆసీనస్తుశయానోవాశతకృ
శ్వానశుభ్యతీతి ॥ స్మృత్యథఃసారి ॥ జానుమాత్రేజలై తిష్ఠన్నాచామన్నపి
దూవ్యతి ॥ ఉపవిశ్యనూచామేజ్జానుమాత్రేతథాజలై ॥ జలాచాంతోజలై
శుభ్యేద్భూగాదమనేబహిః ॥ బహిరంతస్థఆచామేత్సర్వత్రశుచిరేవసః ॥ జ
లస్థోజలకార్యేషు స్థలస్థస్థలకమణసు ॥ ఉపమేమాథ సస్థిః స్వాచాంత
శ్చుచితామియాత్ ॥ వామంపాదస్థలేన్యస్యదక్షిణంజలైన్యసేత్ ॥ వామ
హస్తేనకంస్సృష్ట్యాహ్యచామేర్దక్షిణేత్విః ॥ జలస్థోజలకార్యేషాచామేత్,
స్థలస్థోస్థలకార్యేషాచామేదితిచాథః ॥ అహారీతః ॥ ఆద్రవాసాజ
తకుర్యాత్సర్వత్రాచమనంజపమ్ ॥ శుష్కవాసాస్థలేకుర్యాత్తపఃతాచమ
నంజపమ్ ॥ ఆద్రవాసాస్థలస్థంతుయదాచామేన్నరాధమః ॥ వస్త్రంసిశ్చే
తనంతస్య ప్రేతాస్తత్రపిబంతహి ॥ శుష్కేనాంతజలైచైవ బహిరప్యా
ద్రావాససా ॥ స్నానందానంజపోహామస్సర్వంభవతినిష్ఫలమితి ॥ సంవ
తోపి ॥ నజలేశుష్కంనైగస్థలేచైవాద్రావాససా ॥ సర్వంతద్రాక్ష
సంవింద్యాద్యహిర్దూరదయత్కృతమితి ॥ ఆద్రావాససాన్నావ్యతిక్రీకా
లేస్థలనకుర్యాదేవ ॥ శుష్కవాసాజ్జానోరంతసాజ్జీర్ణిన్నానకుర్యాదిత్య
థక్ ॥ తదాచానంస్మృత్యథఃసారి ॥ జలైశుష్కంనైగస్థలేచైవా
ద్రావాససా ॥ ఆచానూచక్రియాంకుర్యాదధోవామనంతి ॥ విష్టరపి
జానుభ్యాముపరిష్టాశుశుష్కవాసాస్థితోజలైస్థాన్యనాచమనంకర్షన్నయ
వ్యతి ॥ ఉదన ॥ స్మృతీరత్నై ॥ బ్రాహ్మీచమనార్యఘోజలాత్సర్వ
జలపఃతేజలేష్టిహామశ్చుష్కేజలకలకుర్వన్నాచమ్యతీతి ॥ యత్తు సంవర్తన
చనమ్ ॥ జలంస్థలస్థోనాచామేజ్జలాచాంతోజలైశుచిః ॥ బహిరంతస్థమా

చామే దేవంశుద్ధిచువాప్పుయాదితి || యదపిపరాశరవచనం || ఆధునాతిహి
యః శేఖాన్ స్నాత్వాప్రసవతేద్విజరి | ఆచామేచ్ఛజలస్థాపి సచాహ్యః పితృ
దైవతైః || ప్రసవతే, ఆర్ద్రవస్త్రైః మలయాత్రేవిస్మజతినచాహ్యః, మై
తృకం, దైవికంచ, అనుస్థానం కర్తుమనర్హాత్మకః || యదపి వ్యాసవ
చనం || సోపానతొరజలస్థానానాన్వీనాచ మేద్భృధరితత్సవం స్నానోక్త
కాలాచమనవిషయం || యదాహదత్తః || స్నాత్వాచామేశ్యదావిప్రఃపా
దాకృత్వాజలేస్థలే | ఉభయోరప్యసౌశుద్ధస్తతికర్మ తు మోభవేత్ || పరా
శరః || జలెస్థలస్థోనాచామేజ్జలస్థబహిస్థలః ఉభేస్త్వప్త్యా సమాచాంత
ఉభయత్రశుచిర్భవేదితి || ఏతచ్ఛాత్వా యఆర్ద్రవస్త్రైః తద్విషయమితి,
మాధవీయేవ్యాసః || కుతైః పూతంభవేత్ స్నానం కుశేనోపస్మ శేద్విజరి
కుశేనచోద్భృతంతాయం సోమపాననసమిశ్రమ్ || భరద్వాజః || బద్ధమాడః
కుశకరోద్విజశ్శుచిరుపస్మ శేత్ ||

*

—* కుశ ప్రశంసా. *

కుశప్రశంసామాహ || కుశమూలేస్థితో బ్రహ్మ కుశమధ్యే శుకేశవః | కశా
గ్రేశంకరంబింద్యాత్సర్వే దేవాస్సమంతతః || హారితః || కుశహస్తైన యజ్ఞ
ప్రందానంచైవకుతైస్సహ | కుశహస్తైస్త్రియోభుజ్జేతస్యసంఖ్యా నవిద్య
తే || కుశమాలాంతయః కంఠేనమావహతిసర్వదా | లిప్యతే సర్వపాపే
ఋగిపర్వప్రతమివాంభసా || క రేక జే శిఖాయాంచ కరయోరపిసర్వదా |
పవిత్రధారకోయశ్చసచపామైర్నలిప్యతే || జపహోమహరామ్యైతే అను
రాఽవ్యక్తమూర్తయః | పవిత్రకృతహస్తస్యవిద్రవంతిచిశోదశః || గోవిందః ||
యజ్ఞోయధాసురేంద్రస్య శూలంహస్తేహరస్యచ || చక్రాయుధాయథావి
ష్టోరేవంవిప్రకరేకుశః | ధూతప్రేతపిశాచాశ్చ యేచాన్యే బ్రహ్మరాక్ష
సాః || విప్రాంగులికశాన్ దృష్ట్వా దూరం గచ్ఛత్సద్ధాముఖాః | మార్గం

దేవుని || కుశపాణిస్సదాతిష్ఠేత్ బ్రాహ్మణోదంభవజితః | సంత్యంహంతి
 పాపానితూలరాశిమివానలః || కౌశికః || కుశాసనం పరాధూతం యతీ
 నాఢ్యువిశేషతః | కుశాసనాపవిత్రస్యవిధ్యతేనోపఉత్తమః | యథాపుష్క
 రపక్షేషుఅపాంతేపోనవిద్యతే | అపవిత్రకరః కశ్చిత్ బ్రాహ్మణోయఉపస్సృ
 శేత్ || అపూతంతస్యతత్సర్వంభవత్యాచమనంతథా || వ్యాసః || అంగుష్ఠాఽ
 నామికాభ్యాంతుభిన్నంపైతామహంశిరః | రుద్రాణామతతః కాలాత్సమార
 భ్యకరోఽశుచిః | పావనాథంతతోహస్తైకుశకాంచనధారణమితి || శాతా.
 తపః || జపహోమేతథాదానెస్వాభ్యామేపితృతపఃజే | అన్యూనంతు క
 రంకుర్యాన్మనఃకరజతైఃకుశైః || ఉభాభ్యామేవపాణిభ్యాంవిప్రైర్దర్శపవిత్ర
 కైః || ధారణేయేప్రయత్నేనబ్రహ్మగ్రంథిసమన్వితే | యజ్ఞోపవీతేహంజీవ
 తథాకుశపవిత్రకైః | బ్రహ్మగ్రంథివిజానీయాదన్యత్రశుభాయథారుచి | బ్రహ్మయ
 జ్ఞైజపేదైవబ్రహ్మగ్రంథి ర్విధీయతే || భోజనేవతులఃపోక్తమేవధర్మః
 స్సనాతనవృత్తిః || పవిత్రధారణవిధిః || అత్రాంగులి నియమోదశిత శృంధి
 కాయాం || ధార్యోఽనామికయాదభోజ్యేషానామికయాపివాఉభయాఽ
 నామికాభ్యాంతుధార్యందర్శపవిత్రకమ్ || సంవతః || ఉభాభ్యామపిహస్తా
 భ్యాంపవిత్రంధారయేద్ద్విజః | దైవేకమణిపిత్యైవ బ్రహ్మగ్రంథి సమన్వి
 తమ్ || అగ్రంతుబ్రహ్మదైవత్యం గ్రంథివైకవ్యవముచ్యతే | రజ్జురీశానదైవ
 త్యాఽనామికాయాంతుయాజయేత్ || అత్రిః || ఉభాభ్యామేవహస్తాభ్యాం
 విప్రైర్దక్షిణపవిత్రకైః | బ్రహ్మగ్రంథిసమాయుక్తైః పవిత్రైరుధ్యవర్వణి ||
 పాణిభ్యాంసర్వదాధార్యేకమణికాలేవిశేషతః | ప్రథమం లంఘయేత్ప్ర
 వణ్నిత్రయంతు సలంఘయేత్ || ద్వయోస్తుపర్వణోఽన్యోఽన్యో పవిత్రంధా
 రయేద్బుధః | అగ్రపవణ్నితాదర్శస్తపోవృద్ధికరోహిణః || మధ్యేచైవ
 ప్రజాకామోమూలెసవాథకసాధకమ్ | ఏతత్కామ్యవిషయం || వణ
 భేదేనపర్వభేదనియమమాహసంవిత్ || అంగులియూలదేవేతు పవిత్రం ధార
 యేద్ద్విజః | రాజ్ఞాంద్విపర్వకైవ విశావగ్రైకరస్యైవ || స్మృతిభాస్కరే ||

౩౨ వైద్యనాథదీక్షితయః * శ్లోకముక్తాఫతః * ధర్మశాస్త్రే.

సర్వేషాంవాహయేద్వాభ్యాంపవిత్రం గృధితం తథా | సప్తపాత్రంకుశాస్స
 ప్రజైవేపిత్యైకమణిః | అంతతస్తురనాసాగౌ | పాదశేతుపవిత్రకః || కా
 మ్యపవిత్రంతత్రైవ | త్రిభిశ్చైశ్శృంగిర్యపంచభిఃపాష్టికంతథా | ఇత్యు
 భిశ్చాభిచానాభ్యంకుశ్యాస్త్రతపవిత్రకమితి || మూర్కం డేయస్తునిత్యపవి
 త్రంప్రకారా శతతాపా || చతుర్భిదకభకపుంజీతైః బ్రాహ్మణస్య పవి
 త్రకమ్ | ఎకైకంమృనముద్దిష్ట్యం వణకతస్తుయథాక్రమం || శూద్రస్య
 గ్నింధీయుక్తపవిత్రసేషేగతియయః || కుశూపాలేనవాశూద్రః పవిత్రంధా
 రయేద్యది | తప్యతేదమహాఘోరే సుదిరం నరకగ్నిభిః || తస్మాత్పవిత్రం
 తద్వచ్చద్విజైవేదపరాయణైః | ధర్మానుష్ఠాననిరతైర్ధార్మ్యంనేతరజాతి
 భిరితి || గాహ్యుభావః || కాత్యాయనః || సప్తదర్భాశ్శుభాధార్యాతీరక్షేత్రస
 ముద్భవాః | తెప్రశస్తాద్విజాతీరాంజైవేపిత్యైచకమణిః | అప్రసూనాస్త్యని
 తాదర్భాః | ప్రసూనాస్త్యకుశాస్త్యుతాః | సమాలాకికుతపాః | ప్రోక్తాశ్చ
 న్నామేత్యుసంజ్ఞికాః | అర్చిన్నా గాహ్యశుషా గ్రాహ్యస్తావైచప
 పమాతః | కుతపాశ్చవిజ్ఞేయాస్త్యుశ్చాధ్వంసమాచరేత్ || భిన్నాగ్రానపి
 వైదర్భాః సమాలానోమలాకశుభాక పిశ్యదేవపార్థంతుసమాదద్యా
 తుశాకద్విజః || భిన్నమాలాగ్రహీతవ్యాః పవిత్రార్థం కుశోష్ఠ
 మాః | అగ్నికార్యేచలాభేదసమాలాకపరివజయేత్ || హారీతాయా
 జ్జికాదర్భాః పితకాపాకయజ్ఞికాః | సమాలాః పితృదైవత్యాకల్తామీ వై
 శ్వదేవికాః | పితృదైవత్యాః, పిత్రథం || తథాచయమః || సమాలస్తుభవే
 ద్దర్భకః పిశ్యాశాంత్రాధ్ధకమణిః | మూలేనలోకాకజయతికుశస్యస్మన్
 హస్మినః || ఎతశ్శోద్దిష్టత్రాధ్ధవిషయం || యతిస్సనివాహ || ఏకొద్దిష్టేకుశాః
 కార్యః సమాలానుజ్ఞకర్మణి || బహిర్మాలాసకృల్లానా సవత్రపి
 తృకమణిస్వీతి || బహిర్మాలానా, ఉపమాలలూనాః || తథాచగోవి
 లః || ఉపమాలంలూనాపితృకార్యేష్వీతి || చంద్రికాయామపి || ఉప
 మాలంతథాలూనా శ్చాధ్ధాధంతు కుశోష్ఠ్యుతాః | తదలాభచనీవా

రామాద్వాపసముదాహృతైతి || ఏకొద్విష్టశ్రాద్ధాధామిత్యథః || సపిండికరణంయోవద్రుజదభైఃపితృక్రియా || సపిండికరాదాధ్వంసుగుణైర్విధివద్భవేత్ || తపశాదాదీనికామాణీసాత్రాదాంయోనికానిచిత్ || తానిస్యద్విగజైదకభైఃపిండితైర్వావిశేషతః || తిలక్షేత్రోద్భవైర్దైర్భైఃపయత్యాద్విగజీకృతైః || పితౄణాంతపశణంకుర్యాద్దేవావాంతుమధ్యచ్ఛయా || పితౄణామూలేనమధ్యేనస్నానంచానంత్రయత్నైః || జైవంకర్తృకుశాగ్రేణకతకభ్యంధూతమిచ్ఛతైతి || యద్యచ్ఛయా, తిలక్షేత్రోద్భవత్వాదినియమరాహిత్యేనేత్యథః || శాలంకాయనః || కుశాగ్రైస్తపశయేదేవాకమనుష్యాకమశమధ్యతః || ద్విగుణీకృత్యమూలాగ్రైఃపితౄణాంతపశయేద్విజః || మనుష్యతర్పణేమధ్యస్యప్రాజాపత్యతీధఃసంబంధః || ద్విగుణీకృత్య, మూలాగ్రాధ్యాంపితృతీధఃగతాధ్యామిత్యథః || స్మృత్యథశాసరై || పవిత్రకరరూపామేచ్ఛుచిః కర్మణ్యపోద్విజః || కుశమాత్రకరోవాపిదభకమాత్రకరోపివా || తంకుశంవిధిఃప్రసాదంత్యజేదన్యథాత్యజేత్ || అస్మేదభాస్తుసంత్యాజ్యాత్యజేత్పూర్వాంపురైనతత్ || మారకండేయః || సపవిత్రేణహస్తేనకుర్యాదాచమనక్రియామ్ | నోచ్ఛిష్టంతత్పవిత్రంతుభుక్తోచ్ఛిష్టంతువజ్రయేదితి || ఏతద్గ్రంథినిహీనదభాభిప్రాయం || తథావహరీతః || గ్రంథిర్వస్యపవిత్రస్యనతేనాచమనంచరేత్ || కాశికః || నబ్రహ్మగ్రంథినాచామేన్నదూర్వాభిరీకదాచన || స్మృత్యథశాసరై || గ్రంథీకృతపవిత్రేణనభుంజేయాన్నచాచమేత్ || నపిబేద్యదికుర్వీతతదాచాంత్రాయణంభవేత్ || ధర్వాభ్యః || గ్రంథియుక్తపవిత్రేణకుర్యాదాచమనంయది | తత్పవిత్రంపరిశ్రజ్యపునరాచమ్యశుశ్చతేతి || కేచిత్తేతానివచనానికేవలాచమనవియాణి, కమాంగాచమననదోషభిత్ || సపవిత్రస్యదభావాకర్త్యాంగాచమనంచరేత్ | నోచ్ఛిష్టంతత్సదభాంతుభుక్తోచ్ఛిష్టంతువజ్రయేత్ || పవిత్రగ్రంథిముత్సృజ్యమండలేవిషిషేద్బుధః | పాలేవనిషిషేద్యస్తు సవిప్రఃపత్నీదూషకః || ముక్తదభైర్నభౌక్తవ్యంభుక్త్యాదేవ్యాశ్చతంజపేదితిస్తర

శాద్రిత్యాహుః॥ కౌశికః॥ వామహస్తైస్థితేదభేదక్షిణేనావమేద్యద్ది॥ ర
క్షంతుతద్భవేత్త్రోయంపీత్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ హరీతః॥ వామహ
స్తైకుశాక్కస్త్యాసమాచామతియోద్విజః॥ ఉపస్పృష్టంభవేత్తైనరుధిర్దేణమ
లేనచేతి॥ వ్యాసః॥ గృహీత్వావామహస్తైశ్చకుశముష్టింప్రమాదతః॥
ఉపస్పృశంతియేవిప్రారుధిరేనావమంతితే॥ నందినూరిః॥ వామహస్తస్థ
దభోవాహసక్పశ్యకదిశోధవా॥ వామపాదస్థహస్తోవానైవాచమనమా
చరేత్॥ స్మృతిసారే॥ వామహస్తైస్థితేదర్శనవిదేద్దక్షిణేనతు॥ వస్త్రాది
నాపగ్రహణేనదోషఃపిబితోభవేదితి॥ ఏతానికేవలవామహస్తవిషయాణి॥
తథావగోచిలః॥ ఉభయత్రస్థితైరేవభైశ్చస్సమాచామతియోద్విజః॥ సోమ
పానఫలంతస్యభుక్త్వా యజ్ఞఫలంలభేత్॥ సారసముచ్చయే॥ దభవాణి
స్త్రోయపానేసౌమపానఫలంలభేత్॥ సపవిత్రేణహస్తైశ్చభుక్త్వా యజ్ఞఫ
లంలభేత్॥ అథవానామికాభ్యాంతుగ్రథితంతుకుశాదికం॥ హేమాదిమంచబిభృ
యాత్సర్వకర్తవ్యవిద్విజః॥ పవిత్రంసర్వదుఃఖసంతులేవానందదాయకమ్॥
స్వర్ణాదిపవిత్రం॥ హేమ్నూరూప్యేణవాధీమాక్పవిత్రంధారయేత్సతా॥ కాత్నా
యనః॥ తజ్జన్యాబిభృయాద్రౌప్యంస్వణంచోపకఃషయా॥ గ్రహస్థశ్శ్రీవణా
భ్యాంచకుభేరాక్మేచకుండలే॥ యాజ్ఞవల్క్య-8॥ గోవాలదభాన్సూత్రంచ
రత్నంకనకసంయుతమ్॥ కాయేనథారయేద్విప్రః॥ నసపాపైస్తులిప్యతే॥
స్మృతిరత్నే॥ కౌశంపవిత్రంతామ్రంవారజతంహేమచైనవా॥ బిభృయా
ద్దక్షిణేనాకౌపవిత్రంచోత్తరోత్తరమ్॥ అనామికాధృశంహేమతజ్జన్యాధా
రయేచ్ఛతేదితి॥ వ్యాసః॥ హేమైవసర్వదాసర్వంకుర్యాదేవావిచారయన్॥
రూప్యందక్షప్రదేశీన్యాబిభృయాత్సర్వదాద్విజః॥ వక్షానామికయావిప్రః॥
బిభృయాద్గ్రాధీసంయుతమ్॥ అగ్రంధికంతుస్వణంవతథాలోహత్రయో
ద్భవమ్॥ గాయత్రిక్షరసంఖ్యాతంగృహీయత్త్రైమముత్తమమ్॥ ఆసు
ష్టభంతథారౌప్యత్రిష్టభంకనకోత్తమమ్॥ తామ్రీరూప్యసువక్షైశ్చర్యథా
క్రమేనాష్టదశైకాదశపరిమితైర్నిమితమిత్యుధాః॥ ఏనం లోహత్రయేజైవ

కృత్వా రక్షోఘ్నము త్రమమ్ । అనుఘ్నంచపవిత్రంస్యా ద్రక్షాకర మనుత్ర
మమ్ ॥ ఆయుష్యురమనాధ్యవ్యమభేద్యం రోగనాశనమ్ ॥ జీవన్ముత్యకస్యజీ
వజ్జ్యేష్ఠస్యచరంప్యాంగుళీయకనిషేధ మాహనపవ - యోగపట్వస్తీరియం
చతజ్జన్యాంరజతంతథా । నటివత్ప్రీత్యైర్ధాకర్యోజ్యేష్ఠోవా విద్యతేయదీ
తి ॥ పవిత్రత్యాగకారణంతద్విధిః ॥ పాదస్పర్శేవవిశేషమాహనప ॥ విపా
ణాంచరణస్పృష్టంపాదప్రత్యేశనయది । త్యజేత్పూర్వభక్తమాణంతే పవిత్రం
దర్శనిమితమితి ॥ భరద్వాజః ॥ కూడైనవాపవిత్రే యేనకమాణి
కారయేత్ । తస్యగ్రంధివిసృజ్యైచకమాణంతేతుతత స్త్యజేత్ ॥ పవిత్ర
కూడెయోస్త్వాగ్రగ్రంథ్యోచ్చైవమాదతి । ఉపవాసంచరే దిక్ముపవాస
ద్వయంతువా ॥ దర్శపవిత్రమాత్రస్యత్యాగాభిధానాద్రూప్యాది నిమిత
స్యనత్యాగః ॥ గోవాలపవిత్రంప్రత్యాహకౌశికః ॥ గవాం వాలపవిత్రేణ
సంధ్యోపాస్త్రింకకోతియః । సవై ద్వాదశవమాణి కృతసంధ్యో భజేన్న
రః ॥ గవాంవాలపవిత్రస్యసువర్ణస్యభేదవచ । నబ్రహ్మగ్రంధినియమో
ధారయేత్తుయధాతథేతి ॥ పవిత్రనిశూణముక్తంపారిజాతే ॥ తజస్యం
గుష్మయోరగ్రం యోజనంతు యదాభవేత్ । జ్ఞానముద్రాంతథాకుర్యా
తూర్వావధ్రింధిబుధనమ్ ॥ స్మృతిరస్మై ॥ అంగవృంధుషాయేదూ
ధ్వంంతజ్జన్యాభవుః పునః ॥ జ్ఞానముద్రామయంకృత్వాకూర్వావధ్రిం
ధిబుధనమితి ॥ ఆశ్వలాయనః ॥ సంగ్రహస్యస్మజుః భాగ్యోపాదక్షి
ణ్యేనమధ్యతః । మూలాగ్రాపుద్ధతౌకృత్వాకుర్యాద్ధ్రించ మంత్రవిత్ ॥
తారేణకుర్యాద్ధ్రింధింపవిత్రస్యచిహ్నమితి ॥ గ్రంధికా నశితస్యత
దూధ్వంంచతురంగుళీమ్ ॥ స్మృతిగోసూరే ॥ సతురంగుళీనుగ్రంధ గ్రంధి
రేకాంగుళంతథా । వలయంశ్యంగుశంచైవపవిత్రస్యచిహ్నమితి ॥ కాత్యాయనః ॥
అనంతగోహితంసాగ్రంకౌశిద్విదలకైవచ । పూర్వదేశమాత్రం
విజ్ఞేయంపవిత్రంయత్రకుత్రచిత్ ॥ సూప్రకాశోపి, సమావప్రచ్ఛన్నాగ్రా
దర్శంప్రాదేశమాత్రేపవిత్రేకురుతత్త్వమ్ ॥

—* దర్భాహరణకాలః *—

దర్భాహరణకాలనియమమాహ సూత్రః || అయాతయామాస్తైడర్భా
 నియోజ్యాస్యస్యఃపునఃపునః || సభ, శాసనమసః, కాలాంతరాసితాస్తు,
 యాతయామాః. అతఃపునః పునర్వివిధనియోగయోగ్యా నభవంతీత్యర్థః ||
 తేనైవాభిప్రాయేశంభోపి || కృష్ణాజినందమిత్రాశ్చ బ్రాహ్మణాశ్చ
 విశేషతః | అయాతయామాన్యేకానియోజ్యాస్యఃపునఃపునః || స్త్రీతిచింతా
 మథా || మాసిమాస్యవృత్తకుశామాసిమాన్యేవ చూతాః | నోత్తరోత్తర
 మాసేమకర్మవిచ్ఛిరసమృతాః || సప్తరాత్రా త్విభాదర్భాస్త్రీలక్షేత్ర స
 ముద్భవారి | తెద్విజెననియోక్తవ్యాఃదైవవిశ్వేకర్మణి || అహన్యహని
 కర్మాధాంకుశోద్ధారప్రశస్యతే | నపూర్వమాధృతికుశాయోగ్యాత్వై
 వోత్తరేష్వీతి || జాబాలిః || కశాఃకూశాశ్చపుష్పాణిగవాధాంధ తృణా
 దికమ్ | నివిధాధాపిచగన్తీయాదమాయాషహ నిర్విజబళితి || అమావా
 స్యానునచ్చింద్యాతుశాశ్వసమిధస్తథా | సపవిత్రాస్త్రితేసోమేహింసా
 యాంబ్రహ్మహంభవేరితివిష్ణుపురాణవచనంకాస్త్రీయకుశాదిగ్రహణవిషయం || ఆ
 హరణమంత్రః || ఆహరణ ప్రకారమాహ గోబిలః || శుదాచేశేశుచిభూకా
 త్వాస్థిత్యాపూర్వోత్తరాముఖః | ఓంకారేణైవమంత్రేగమశాకస్పృశ్య
 ద్విజోత్తమః || ఉత్పాటనమంత్రమాహ | విరించి నానహాత్వన్న పరమేష్ఠి
 నిసగజ | నుదపాపానిసర్వాణిపాపాదధికస్వస్తికరోమమ్ || కుశాభావేద్విజ
 శేష్ఠః | కాశైఃకువీతయత్నతః | తపతాదీనికర్మాణి కాశాఃకుశసమా
 స్మృతాః || విష్ణురవిమశాభావే కుశేస్తానే కాశాన్ దూర్వాన్ వాదధ్యదితి ||
 వృద్ధవసిష్ఠః || కుశాలాభేతుగోవాలో విశ్వామిత్రోధివామయవాః | దూ
 ర్వాశ్చేతేమయేలభ్యాః తేనకర్మాణికారయత్ || శుక్రిస్మృతిమిత్రత్వా
 ద్విపాదాంవిశ్వకర్మణాం | విశ్వాకసూక్ష్మమిత్రత్వాత్ విశ్వామిత్రా ఉదా
 హృతాః || కుశకాశాదభావేతు అన్యేదర్భాన్యహోచితమితి || స్మృతిశా

రే॥ కుశాఃకాశాయవాదూర్వాగోధూమాశ్చాఫకుంజరాః । ఉశీరావీ
హయోమాషాజాదదధాశ్చబల్బజాః ॥ వృద్ధవసీవృత్తిః ॥ కాశాస్తురొద్రం
విశ్లేయంకౌశంబ్రాహ్మంశ్చథాస్త్వతమ్ ॥ ఆషకంతుదూర్వాహ్యభ్యాశా వై
శ్వామిత్రంతువైషవమ్ ॥ విశ్వామిత్రాఃకుశాఃకాశాః దూర్వావీహయవీ
వవా ॥ బల్బజాశ్చయవాశ్చైషవసప్రదధాఃపరీక్షితాః । నాద్రోణంతును
యాద్రాతౌలునుయాద్యాశిసంధ్యయోః ॥ శంఖః ॥ కాశహస్తోఽప్యనాదా
మేత్కదాచిన్విధిశంకయా । ప్రాయశ్చిత్తేనయుశ్చైత దూర్వాహస్తస్తథైవ
చేతి ॥ ప్రాయశ్చిత్తంగాయత్యోష్టశతమితి స్పృతిరత్నై ॥ బహిష్మయ
మః ॥ కుశాఃకాశాస్తథాదూర్వాయవావీహయవీవద । బల్బజాఃపుండరీ
కాణిసప్తధాబహిర్భువనతతి ॥ స్పృత్యథక సారే ॥ బహిః కాశమ
యంకార్యంనలభ్యంతేకుశాయది । శనైరకాసుకలాశ్చవాలమాంజ్యజుశా
నేషుచ ॥ సగంధితేజనాదారుదూర్వాక్షీరద్రుమాలపి । యద్వ సర్వత్య
తైర్వాప్తిగ్రాహ్యంబహిర్భ్యభోచితిమ్ ॥ శుషకశుండంకృష్టకులందుగ్ం
ధివ్రణవజ్జితమ్ । సుకలానేరకాంశ్చపివజ్జయంత్యపరేబుధాగతిః ॥ *

—* వజ్రసీయదధాః. *

వజ్రానాహహరితః ॥ పథిదధాశ్చితోదధాఃయేదధాఃయజ్జఘా
మిషు । స్తవతాసనపిండేషుపట్కుశాశా పరివజ్జయేత్ ॥ బ్రహ్మయజ్ఞై
చయేదధాఃయేదధాఃపితృతపకణే । హతాన్మాత్రపురిషాభ్యాంతేషాం
త్యాగోవిధీయతే ॥ అపూతాగహితాదధాః యేచనిన్నానఖైస్తథాగ్వ
ధితానగ్నదగ్ధాంశ్చకీర్ణాయత్నేనవజ్జయేత్ ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ నీవిమ
ధ్యేతుయేదధాఃబ్రహ్మసూత్రేదయేకృతాః । పవిత్రాంస్తావజ్జనియాద్య
ధాకాశాస్తథాకుశాః । పవిత్రంకరశాఖాస్థందక్షిణశవణేన్యసేత్ । నాన్య
త్రవిక్షిపేద్దేహేనిక్షిప్తంయత్యన్యజేత్ ॥ దధాసంఖ్యోక్తాస్పృతిరత్నైః
హస్తయోరుధియోద్వాద్యోద్వాహ్యసనేచతథైవచ । సమేద్వేష్టాల్యజైఃపూజ
్యాంపవిత్రేద్వేతథాస్త్వతే ॥ ప్రణీతాగనమాచ్ఛాద్య త్రిధిదధాఃపరేబుధిరి

౩౪ వైర్యనాథవీరీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే

తమ్ । య్యగ్నికరణైచైవవ్యోతనవేషణేతథా ॥ తేనైవతథాప్యేద్వేస్త
రణైర్యోదగస్తృతాః । అష్టావింశతివర్షేషుబ్రహ్మకణంబ్రాహ్మణాయవాః ॥
దేవకార్యమదభావద్వాపిత్యేకత్వేకాయోపివేతి ॥ *

—* ఆచమననిమిత్తాని. *—

అథాచమననిమిత్తాని ॥ తత్రమనుః ॥ కృత్వా మూత్రపురీషంతు శౌచా
భాంతుఉపస్పృశేత్ । వేదమధ్యేష్యమాంశృ అన్నసానేవేసర్వదా ॥ శూ
ద్రమాభాష్యయత్నేనహ్యచాంతశ్శుచితామియాత్ । ఆచాంతః, త్రరపఃపీ
త్వేత్యథాః ॥ మార్కండేయః ॥ దేవార్చనాదికార్యాణి తథాగుర్వభివా
దనే । కుర్వీతసమ్యగాచమనం తద్వదేవభుజిక్రియామ్ ॥ సంవతః ॥ స్నా
త్వాపీత్యాతథాభుక్త్వా తుప్తావసుప్తావ్విజౌత్తమః । అనేనవిధిగాసమ్య
గాచాంతశ్శుచితామియాత్ ॥ హరీతః ॥ యజ్ఞోపవీతవిర్యాసేనస్నానశా
వధభక్షణే । పైతృకమణిసన్నేహభక్షేవాద్యంతయోస్సకృత్ ॥ స్వాధ్యా
యే దేవపూజాయాంజపేచసకృదాదితః । పితృకార్యేతథాస్త్రీణాంసంభో
గేచాచాంతతస్సకృత్ ॥ ప్రజాపతిరపి ॥ ఉపక్రమ్యావశిష్టస్యకమణిర
యతోపిసత్ ॥ కృత్వాచ పితృకార్యాణిసకృదాచమ్యశుద్ధ్యతి ॥ వణిత్ర
యసంస్పృశ్య ప్రతిలోమానాంక్రియాత్మాగోవిధీయతే ॥ విప్రోవివస్వసంస్పృ
ష్టఉచ్ఛిష్టేనకదాచన । ఆచమ్యైవచశుద్ధస్యాదాపసంబోధప్రవీన్సుః । జప
హోమప్రదానేహ పితృపిండోదకక్రియామ్ । విప్రస్సయాపైచాచామేత్సర్వ
వస్తునిచర్వితే ॥ మనుః ॥ సస్పృశేత్పాణినోచ్ఛిష్టం విప్రోగోబ్రాహ్మణాన
లాత్ । నచాపిదుష్టవస్తునిదుగ్ధాంధానితధైవచ । స్పృష్టేత్వైతానశుచిర్ని
త్యమద్భిఃప్రాణాసుపస్పృశేత్ । గాత్రాణిచైవసర్వాణిసాభింపాణితలే
నత్వితే ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ చండాలస్థైచ్యసంభాషేస్త్రీశూద్రోచ్ఛిష్టభో
జనే । ఉచ్ఛిష్టంపురుషందృష్ట్వా అభోజ్యంచతథావిధమ్ ॥ ఆచామేదశ్రువా
తేచలోహితస్యతధైవచ । అగ్నిర్వాపామథాలంభేస్పృష్ట్వాప్రయతమేవ

చ. || స్త్రీణాంచైవాత్మనాస్థశేనీవీవాపరిధాయచ | కృత్వాణావశ్యకా
 ర్యాణి ఆచామేచ్ఛౌచతత్పరః || అవశ్యకార్యాణి నిత్యాని. తత్త్రైవ || సం
 దేహేషుచసర్వేషు శిఖామోక్షేతథైవచ | వినాయజ్ఞౌపవీతేన నిత్యమేవ
 ముపస్మృశేత్ || స్వప్నాంతే, శింఖాణి కాస్తశే శవాలంభే లోహితస్య
 పాతేఽగ్నగవాంబ్రాహ్మణస్య వాలంభే స్త్రీయాలంభే మహానసంభగ
 త్వాఅసంభావ్యం సంభావ్యనీవీచపరిధాయ, ఆఉత్సృశేదితి. శింఖాణి
 కానాసామలం ఆశు, నేత్రజలం. ఆలంభేస్పశే. || సవీవ | ఉత్తీర్ణత్వా
 చామేదితి || యమోపి || ఉత్తీర్ణోదక మాచామే దవత్తీర్ణతథైవచ | య
 వీవంస్యాత్సశుచిధూయద్యరుణశ్చైవపూజితః || మనుః || ఆచమ్యప్ర
 యతోనిత్యం జపేదశుచిదశేనే || బృహస్పతిః || శ్వశూక్రపతితాంశ్చైవ
 రాసభంచరజస్వలామ్ | దృష్ట్వా తోయముపస్మృశ్యహోవ్యస్నాత్వాత్సవన్ద
 పేత్ || చంద్రికాయాం || చందాలాదీజపేహోమేదృష్ట్వాచామే ద్విజో
 త్రమః | శ్వాదీదృష్ట్వాతథైవాపికణంవాదక్షిణంస్మృశేత్ || వసిష్ఠః ||
 త్సుతేఽష్ఠీవిలేసుప్తేపరిధానైశుపాతతే | పంచస్యేతేమచాచామేచ్ఛౌత్రం
 వాదక్షిణంస్మృశేత్ || సంవతః || త్సుతేఽష్ఠీవనైవైవదంతిష్ఠైతధాన్య
 తే | పతితానాంచసంభావేదక్షిణంశ్రవణంస్మృశేత్ || అగ్నిరాపశ్చదేవా
 శ్చచంద్రసూర్యానిలాస్తథా | సవేతేఖలువిప్రాణాంకణేకతంతిదక్షి
 ణే || పరాశరః || ప్రవాసాదీనితీర్థానిగంగాద్యాసరితస్తథా | విప్రస్యదక్షిణేక
 ణే సంతతిమనురబీవీత్ || ఆదిత్యోవరుణస్సోమోవహ్నిర్వాయుస్తథైవ
 చ | విప్రస్యదక్షిణేకణేనిత్యంతంతిదేవతాః || స్పృశ్యథాసారే || అగ్ని
 స్తీర్థానిదేవాశ్చేవరుణా ర్కేయవాయుః || విప్రస్యదక్షిణేకణే నిత్యం
 తిష్ఠంతిపూజితాః || ఎతచ్ఛదక్షిణకణస్పృశేనమాచమనాసంభవంతి వెది
 తవ్యం || తథామార్కండేయపురాణే || సమ్యగాచమ్యతోయేన క్రియాఃకు
 ర్వీతవై శుచిః | దేవతానామృషీణాంచపితౄణాంచప్రియత్నతః || కుర్వీ
 తాలంభనంవాపి దక్షిణశ్రవణస్యచ | యథావిధవతోహ్యేతత్పుర్వాభావే

౪౪ వైద్యనాథదీక్షిణీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధమకాస్తే.

తతఃపరమ్ ॥ నవద్యమానేపూర్వోక్తే తరప్రాప్తిరివ్యతతితి ॥ అథవాబో
ధాయనాక్తద్రవ్యవృత్తిం ॥ నీవీంవిస్సజ్యపరిధాయోపస్సృశే దాదర్శిత్యం
భూమింగోమయంసకృదవస్సృశేదితి ॥ ఆపస్తంభః ॥ అప ఉపస్సృశేదా
ద్రవంవాగోశకృదంతోషధీభూమింవేతి ॥ ఆద్రవంవాసకృదాద్రవం ఓషధీ
రాదర్శింవాభూమిమిత్యథః ॥ స్మృతిరత్నై ॥ తిభిరాచమనాశక్తాఅభా
వెసలితస్యవా ॥ పూర్వోక్తమనిమిత్తేమదక్షిణంశ్రవణంస్సృశేదితి ॥ వ్యాసః ॥
ఉపస్సృశేజ్వలంవాద్రవంత్వణంవాభూమిమనచేతి ॥ అథావే ॥ అశక్తా
వాజలాభావేపూర్వోద్దిష్టనిమిత్తకే ॥ ఓషధీగోశకృద్భూమింస్సృశేత్ప్ర
యతమానసఇతి ॥

*

--* అథద్విరాచమననిమిత్తాన. *

అథద్విరాచమననిమిత్తాన్యాహయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్నాత్వా పీత్వాత్మతే
సుత్తైఃపుక్త్వారథ్యోపసపణే ॥ ఆచాంతఃపునరాచేమేద్వాసోవిపరిధాయ
చ ॥ వసీష్ఠః ॥ సుప్త్యాఃపుక్త్వాత్మతంకృత్వా స్నాత్వారుదిత్వాచాచాంతః
పునరాచామేదితి ॥ మనుః ॥ తుత్వాసుప్త్యాఃపుక్త్వాచప్రీతితోక్త్వానృతం
వచః ॥ పీత్వాపోధ్యేవ్యమాణంచద్వ్యాచామేత్ప్రయతోపినా ॥ భోజనే
త్వాదాపిద్విరాచమనం ॥ భోజ్యమానస్తుప్రయతోద్విరాచామేదిత్యాప
స్తంబస్మరణాత్ ॥ స్నానపానయోరాదౌసకృద్వితంతత ఇతి నందిసురి
స్మృతౌ ॥ స్మృతిరత్నై ॥ భోజ్యమానేద్విరాచామేద్భుక్త్వాచ మతిమాక
ద్విజః ॥ దానేప్రతిగృహేహోమసంధ్యాత్రితయవందనే ॥ బలికర్మణి
చాచామేద్వితయంవాతతోద్విజః ॥ వాసోంతరపరిధానేస్నానైరథ్యోపస
పణే ॥ చండాలౌపగ్రహాక్రామేస్వానుష్ఠానేతథాత్మతే ॥ ఆలోమకోష్ఠ
సంస్పృశేన్మృశానాక్రమణేద్విజః ॥ హవిశ్చేషప్రాశనేచద్విరాచమనమంత
తః ॥ బోధాయనః ॥ భోజనేహవనేదానేఉపదానేప్రతిగ్రహే ॥ హవి
భుక్షణకాలేదిద్విరాచమనిమిత్తకే ॥ వ్యాసోపి ॥ హిమామేభోజనకాలే
చసంస్పృశయోరుభయోరపి ॥ ఆచాంతఃపునరాచామేత్ పూర్వోక్తేషుచ

సర్వదా ॥ విష్ణురపి ॥ రథ్యామాక్రమ్యకృతమ్నాత పురీషః పంచనఖాస్థిశ్చే
హంస్సుప్త్యాఽచాంతరిపునరాచా మేచ్ఛందాలిష్టేశ్చభాషణేచేతి ॥ శంఖః ॥
స్నానేభోజనకాలేచ సంధ్యయోరుభయోరపి । ఆచాంతరి పునరాచామి
జ్జపదానాచనైమక ॥ కూర్మపురాణే ॥ ప్రత్యుత్థపాణి పాదౌచ ఘం
జానోద్విరుపిస్సృశేత్ ॥ ఓష్ఠౌవిలామకౌస్సుప్త్యావాసోవిపరిధాయచ । రే
తోమాత్రపురీషాణాముత్సగేఽశుక్లభాషణే ॥ ప్రివిత్వోద్భయనా రంభ
ఖాసవాతాగమేషుచ । చత్వరం వాసమాగమ్యలోపభూమింప్రసోత్తమః ॥
సంధ్యయోరుభయోస్తద్వదాచాంతోప్యౌచమేత్పునరితి ॥ శుక్లభాషణం,
నిమగ్నభాషణం ॥ భరిద్వాజః ॥ స్నానపానక్షుతస్వాపశామభోజనక
మను ॥ రథ్యోపసర్పణేమూర్తిః ॥ టస్సుప్త్యాద్విప్రీరాచమేత్ । జ
పేత్స్తశానాక్రమణేపరిధానేచవాససః ॥ చత్వరాక్రమణేచైవద్విజాఽద్వి
రుపస్సృశేత్ ॥ హరితోవిశేషమాహ ॥ శ్రాతస్తాతేషు గృహ్యేషు కృ
త్యేషుఽధిసద్భుధః । ద్విరాచమేత్తుసర్వత్రవిహిత్రోత్సర్జనత్రయమితి ॥
స్మృత్యర్థసారే ॥ అయగభస్తస్తశేఽలమకోపస్సశేఽ, చంతగన
స్యజిహ్వయాస్సశేఽ, రథ్యోపసర్పణేఅంసేనసహపంచనఖాస్థిస్సశేఽ, రోద
నె, విహిత్రోశాచాంతే, పితౄచాలిధేదంతసక్తః ॥ ప్రివ్యచేవతాభిగమనే
చద్విరాచామేత్ ॥ స్నాత్వాపీత్వాసుప్త్యాన్యథావాసోవిపరిధాయాభ్యంగ
కృతే హవిర్భుతణేచ ద్విరాచామేత్ ॥ శ్యావాంత పర్యంతా వాష్టాపుప
స్సుశ్యాచామేత్ ॥ అత్రద్విరిత్యనువతేతే ॥ అలామకప్రదేశః, శ్యావా
ంతః, తస్యాంతస్సలామప్రదేశః, తత్పర్యంతావాష్టాపుపస్సుశ్యోవరాచామే
దిత్యర్థః ॥ మట్టింశన్తే ॥ అపేయంహిసదాతోయం రాత్రౌషధ్యమ
యామయోః । స్నానంనజాతుకుర్వీతతథైవాచమనక్రియామ్ ॥ యాత్రౌ
చ్చారెమహారాత్రౌ కుర్యాదాచమనతుయః । ప్రాణశ్చీత్యయేతేతర్హి
ప్రాజాపత్యాధమమామి ॥

—* ఆచమనాపవాదః . *—

తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥ ముఖజావిపుషోమేధ్యాస్తథాచమనబిందవః ॥ శ్రు
శ్రుచాస్యగతందంతసక్తంశ్యక్తైతతశ్శుచిః ॥ అస్యాథః ॥ ముఖనిస్స
తాలాలాబిందవోనామేధ్యాః - నొచ్చిప్తంకుర్వంతి ॥ అంగేనిపతితాశ్చయే
హ్యచమనబిందవః పాదౌస్పృశంతితేమేధ్యాః - శ్మశ్రుచాస్యంప్రవిష్టము
చ్చిప్తంనకరోతి. దంతసక్తంచాన్నాదికం స్వయమేవచ్యుతం దంతాత్మక్తో
శుచిభావతి. ఆచ్యుతంతుదంతసమమితి ॥ అతఃత్రనశ్చాచామేదితిభావః.
అంగస్పృశేతుమలస్పృశేనిమిత్తమాచమనంభవత్యేవ ॥ ఆపస్తంభః ॥ యఆ
స్యబిందవః పశంతఉపలభ్యంతేనతేష్వాచమనంవిహితం. యద్భూమానతే
ష్వాచామేదిత్యేకభితి. అస్యాథః, భాషమాణస్యాస్యాత్పతంతోయేలా
లాబిందవ ఉపలభ్యంతేచతుర్విషయాభవంతినతేష్వాచమనం విహితమితి ॥
గౌతమః ॥ మంత్రత్రైబాహ్యముచ్చారయతోయేబిందవశ్శరీర ఉపలభ్యంతే
నతేష్వాచమనమితి ॥ మనుః ॥ నొచ్చిప్తంకుర్వతేముఖ్యావిపుషోంగంన
యాంతివై ॥ నశ్మశ్రూణిగతాస్తద్వద్భూమింవాతస్తథేవచ . భూమా
యేబిందవః పతంతినాంగతేష్వాచామేదిత్యేకభితి. స్మృత్యథాసాశే ॥ ముఖ
జావిపుషస్సుతౌశ్శుద్ధావైచపరాశ్చతాః ॥ స్థూలాశ్చవిపుషోశుద్ధాయ
ద్యంగేతుపతంతితాః ॥ అన్నపానేతుప్రత్యేహ్యచామేత్తుపరస్యచ ॥ వెచా
భ్యాసేముఖజాతాశ్శుద్ధావీచనసర్వచేతి ॥ ఆచమనబిందవస్త్యంగస్పృష్టాఅ
పిమేధ్యాః ॥ తథాచమనః ॥ స్పృశంతిబిందవః పాదౌయఆచామయతః ప
రాశ్చ ॥ నలైరుచ్చిప్తతావాస్యాత్తుల్యాస్తైభూమిగైస్సహేతి ॥ పాదగ్రహణ
మవయవాంతరస్యావ్యుపలక్షణార్థం ॥ తథాచయమః ॥ ప్రాధాన్యాశ్చ
మతాయావైశరీరేవిపుషోనృణామ్ ॥ ఉచ్చిప్తవోమాగాస్త్యత్ర భూమికు
ల్యాత్తుతాస్తస్మితాభితి ॥ శ్మశ్రుచివయేచిశేషమాహ ఆపస్తంభః ॥ నశ్మ
శ్రుభిరుచ్చిప్తాధనంత్యంతరాస్యేసద్భిర్యావన్నహస్తేనోపస్పృశంతితి ॥ దంత
లగ్నవిషయేనోధాయనః ॥ దంతవద్దంతలగ్నైశుదంతసక్తేమథాకణమ్ ॥ ప్ర

సైమయేమనాచామే త్రైసాంసంస్థానవచ్చుచిరితి || దంతలగ్న దంతస్త్ర
 యూర్విహార్యరూపేణభేదః || అతఏవదేవతః || భాజనేనాన్నలగ్నానిని
 హ్యుత్థాచమనంచరెత్ || దంతలగ్న మసంహార్యం లెపమగ్నేవదంతవత్ ||
 నత్రబహుశఃకుర్యాద్యత్రచాత్తారణేపునః || భవేదాశౌచమత్యథాం తృణ
 వెధాద్వితీకృతశతి || స్రస్తేషు, స్వస్థానాచ్చ్యుతేష్విత్యథాః || తత్రమ
 నుః || దంతవద్దంతలగ్నేషు జీవాస్పశేతుచిర్నుతు || పరిచ్చ్యుతేష్వవస్థానా
 న్నిగరస్తేవతచ్చుచిరితి || నిగరక, తతఃప్రవేశయన్నిత్యథాః || ఏవకారస్తాన్వి
 చమననివృత్యథాః || ఎతచ్చనిగరణంయజ్ఞవల్క్యైకైతన్ త్యాగేన ఏకత్వ్య
 తే || కేచిజ్ఞేవాభిమతేనేపియావచ్చుతిర్నుభవతి తావచ్చుచిరిత్యాహుః || య
 భాహగౌతమః || దంతస్త్రిష్టైషు దంతవదన్యత్ర జిహ్వభి మశేనాత్ప్రచ్యు
 తేరిత్యైకే. చ్యుతేష్వాస్థానవద్విద్యానిగరస్తేవతచ్చుచిరితి. చ్యుతేషు,
 స్వయంస్వస్థానాన్నిగరతేషు. ఆనవః, ఆస్యజలంతద్వన్నిగరస్తేవతచ్చు
 చిరిత్యథాః || దంతస్త్రిష్టైషుదంతవదిత్యైతచ్చ, రసానువలభౌ వెదితన్యం || య
 దాహశంఖః || దంతవద్దంతలగ్నేషు రసవజ్జనమన్యత్ర జిహ్వభి మశేనా
 దితి || ఎవంచయత్రరసేహేనంజిహ్వస్త్రిష్టమన్ధార్యంచతద్దంతవన్నిర్న
 రణే ఆచమనం స్వయంచ్యుతేషు త్యాగో నిగరణంవా నాచమన మిత్య
 క్తంభవతి || స్మృత్యథాసారేతు || దంతవద్దంతలగ్నంరసాక్షానేశుద్ధం, జి
 హ్వయాస్పశేత్వశుద్ధంత్రకీణంస్పశేత్ || స్థానాచ్చ్యుతేతు నిగరకత్య
 క్తావకీణంచసంస్పృశేత్ || త్యక్త్వాచామే ద్రవస్థానే ద్విరాచమన మి
 త్యతే || ఆస్యంసంశోధయే తత్రదంతాంశ్చ మృదుయత్నతః || దంతవె
 ధోమహత్వాసంరక్తమద్యసమంస్త్రితమ్ || ఎవంకృతేనయత్తత్ర స్థితందో
 షాయసర్వకా || అన్యచ్చాప్యగతంచైవం హ్యేచాంతేత్వపశిష్యకమితి || త
 త్రబోధానునః || దంతవద్దంతలగ్నేషు యచ్చాప్యంతముఖేభవెత్ || ఆ
 చాంతస్యావశిష్టంస్యాన్నిగరస్తేవతచ్చుచిరితి || అశ్రవాతాతపః || దంత
 లగ్నేనవేయూలే ఘక్తస్తేహేరథైవద || తాంబూలేనేషు దండేవనా

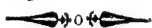
చ్చిష్టోభవతిద్విజగతి ॥ వత్సాంతేపి ॥ తాంబూలచర్వణే సోమేధుక్మ
 స్నేహావశిష్టకే | దంతలగ్నస్యసంస్పర్శే నాచ్ఛిష్టస్తుభవన్నరః ॥ అభిఃప
 విత్త్రైస్తు పుష్పైస్త్రూకాష్టమయైస్తథా । సుగంధిభిస్తథా దత్వై
 ర్వాచ్ఛిష్టోభవతిద్విజగతి ॥ దంతలగ్నస్యసంస్పర్శే, అనిహాత్యస్యదంత
 లగ్నస్య సంస్పర్శే సతీత్యథా ॥ అత్యంతానిహాత్యేతాక్మం స్నేహవిషయే
 దేవలః ॥ భుక్త్వాచామేవ్యథోక్తవ విధానేన సమాహితః । శోధయేన్న
 ఖహస్తాచమ్యదచ్ఛిఘ్నావకైరపీతి ॥ అః ॥ మధుపరైః సోమేచఅశ్రు
 పాతాహుతేషుచ ॥ నాచ్ఛిష్టకోవస్తుభవత్రతేషుచననం గథా ॥ అశ్రు,
 ఆమృతాపిధానమసీత్యానిమాచ్ఛిష్టస్య మంత్రోచ్చారణేదోషోనాస్తీత్యర్థః ॥
 వసిష్టోపి ॥ ప్రాణాహుతిషు సోమేచమధుపరైః తక్రైవచ ॥ ఆస్యహోమే
 ఘనరైషు నాచ్ఛిష్టోభవతిద్విజగతి ॥ మార్కండేయః ॥ ఆమేతుఖండ తాం
 బూల చర్వణే సోమపానక । విష్ట్యంఘ్రితో యపానెచనాద్యంతాచమనం
 స్మృతం ॥ విష్టుపాదోద్భవంతీథకంపీత్వానతౌలయేత్కరమితి ॥ వ్యాసో
 పి ॥ మధుపరైః సోమేచతాంబూలస్యచభక్షణే । ఫలమూలేషు ఖండేషు
 నదోషం ప్రాహవైమునిః ॥ స్మృత్యథాసారేపి ॥ ఆస్యలగ్నావశేచైవ త
 దైవాంగోపసేవనైః ॥ తాంబూలక్రముకైః చైవ భుక్మ స్నేహానులెపనే । ఇతు
 దండేతి లేమూలే పత్రపుష్పభలేషుచ ॥ తథోక్తత్పఠకావ్యేషు నాచామే
 దానిభక్షణే । మధుపరైః సోమేషు ప్రాణాహుతిషుచావృచ ॥ ఆస్య
 హోమేషువేషు నాచ్ఛిష్టోభవతిద్విజగతి ॥ ద్రవ్యహస్తోచ్ఛిష్టవిషయే
 విశేషమాహమనః ॥ ఉచ్ఛిష్టై నతు సంస్పృష్టే ద్రవ్యహస్తానికథంచన । అని
 ధాయైవతద్రవ్యమాచారతశ్శుచితామియాత్ ॥ ద్రవ్యమాత్ర మభ్యవహా
 ర్యం ॥ వస్త్రాదిషు మార్కండేయోవికల్పమాహ ॥ ఉచ్ఛిష్టై నతు సంస్పృ
 ష్టౌ ద్రవ్యహస్తోవిధాయవా । ఆచమ్యద్రవ్యమభ్యుత్కృత్య పునరాచాతుమ
 హతి ॥ వ్యాసోపి ॥ యద్యుంతంసమాచారుభవేదుచ్ఛేషణాన్వితం
 అనిధానైః తద్ద్రవ్యమాచారతశ్శుచితామియాత్ ॥ తైజసద్రవ్యమాచాయ

యద్యచ్ఛిష్టోఽపేద్విజః | భూమానిక్షిప్యతద్ద్రవ్యమాచమ్యాభ్యుక్షయేత్ ||
 తః || వస్త్రాదిను వికల్పాత్ సృశాచా నిధానమనిధానంవా కార్యమి
 త్యథాః || బోధాయాపి || తైజసంచేదథోచ్ఛిష్టస్యాత్తత ఉదస్యవ
 మ్యుఅద్భిః ప్రోక్షయే ద్విపరీతమస్యత్రేతి ఉదస్య, నిధాయేత్యథాః. విపరీ
 తం, అనువశ్యేతియావత్ అభ్యవహార్య మనిక్షిప్య తద్ద్రవ్యమాచమ్య ప్రవ
 ర్ణపునః || అభ్యవహార్యేషు, అన్నపానాదిషు - ప్రవర్ణ, పరివేషణం
 కుర్వన్మిత్యథాః || బృహస్పతిరపి || ప్రవరన్నన్నపానేషుయదోచ్ఛిష్టము
 పస్పృశేత్ || భూమానిధాయతద్ద్రవ్య మాచమ్య శుచితామియాత్ || గౌ
 తమోపి || ద్రవ్యహస్తఉచ్ఛిష్టోనిధాయాచామేనితి. ద్రవ్యమభ్యవహర్యం || అ
 త్రవిశేషమాహతుశ్శుభలఖితౌ || ద్రవ్యహస్తఉచ్ఛిష్టోఽనిధాయాచమ్యాభ్యు
 క్షేద్ద్రవ్యమితి. హరితోపి || ఉచ్ఛిష్టేనతుసంస్పృష్టేద్రవ్యహస్తఃకథంచన |
 భూమానిధాయతద్ద్రవ్య మాచమ్యాభ్యుక్షయేచ్ఛచిరితి || ద్రవ్యస్యైవసా
 త్మాదుచ్ఛిష్టతేతత్పరిత్యాగమాహపసివ్యః || ఉచ్ఛిష్టేగురోరభోజ్యం, స్వ
 యముచ్ఛిష్టోపహతంచేతి. పక్వాన్నమాదాయమూత్రాది కరణే శుద్ధిమా
 హపస్తంబః || భూమానిక్షిప్యతద్ద్రవ్యం శౌచంకృత్వా యథావిధి | ఉత్స
 గోకౌపాన్నపక్వాన్నముపస్పృశ్యతతశ్శుచిరితి || ఎతద్వాపద్యతశ్చాన్నాది
 ద్రవ్యవిషయం, అరణ్యోదకా రాత్రోదోరవ్యాఘ్రా కులపథి కృత్వా చూ
 త్రపురీషంవాద్రవ్యహస్తేననదూష్యంతీతి || మారకంజే నస్తు శౌచమప్యని
 ధాయేవకార్యమిత్యాహ || పక్వాన్నతుగృహీత్వైవ మూత్రాచ్ఛారంక
 రోతియః || అనిధాయేవతద్ద్రవ్యమన్నేకృత్వాసమాహితః | శౌచంకృత్వా
 యథాన్యాయముపస్పృశ్యయథావిధి || అన్నమభ్యుక్షయేచ్ఛైవముద్ధృత్వా
 ర్కస్యదర్శయేత్ | త్యక్తౌతద్ద్రాసమాత్రంవా శేషంశుద్ధమవాప్నుయాది
 తి || స్మృత్యథాసారే || వస్త్రాదిసహితఉచ్ఛిష్టశ్చేతదా లభ్యాంగే నిధా
 యతత్సహితమాచాంతశ్శుద్ధేన్నిధాయవాచమ్యవస్త్రాప్రోక్షయేత్. అ
 న్నపానాదిహస్తఉచ్ఛిష్టశ్చేన్నిధాయాచమ్యప్రోక్షయేత్ || ౧౮౩ ||

౪౬ వైద్యనాథదీక్షిణీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-

శక్తౌదాలధ్యాంగవిధానవాచవమసేకుర్యాత్పరివేషణం కుర్వన్నుచ్ఛిష్ట
స్పృశేన్ననిధాయాచమ్యపరివేష్యాత్. పరివేషణంకుర్వన్నుత్తాద్యు
చ్ఛిష్టశ్చేదన్నాని నిధాచశౌచాచమసేకృత్వాన్నాదికం ప్రోక్ష్యాగ్నిమ
రణంవా సంస్పృశ్యపరివిహ్యాత్పరివేషణేరజోదృష్టానత్యాగఇతి. ఏవము
క్షలక్షణస్యావమనస్య ప్రశంసామాహ వ్యాఖ్యపాదః || ఎవంతుబ్రాహ్మ
ణోనిత్యముపస్మశానమాచరేత్ || బ్రహ్మదిస్టుబపర్యంతం జగత్సం పరితర్ప
యేత్ || ఆవమనాకరణేప్రత్యవాయుః || ఆవమనా కరణేప్రత్యవాయో
దశితః || స్మృతిచంద్రికాయాం || యఃక్రియాః కురుతే మోహదనాదమైస్య
వనాస్తరికః | భవంతిహివృధాతస్యక్రియాస్స రావనసంశయఇతి || *

ఇత్యాచమనప్రకరణమ్.

—* దంతధావనమ్. *—

అథదంతధావనవిధిః || తత్రతత్త్రిః || ముఖ్యైషర్యుషితేనిత్యం భవత్యప్ర
యతీనరః | తదాద్రాక్ష్యావంతంశుషణంవాభక్షయేద్దంతధావనమ్ | భరద్వా
జః || ప్రత్యక్షచరణౌహస్తాముఖంచాభయధావిధి | ఆచమ్యప్రాజ్ఞుభిస్థి
త్వాదంతధావనమాచరేత్ || మధురిత్యాది మంత్రోయం ముఖ్యశ్శాఖాభి
మంత్రణే | త్యక్త్వాభిమంత్రణంతూష్టింవృధాప్యాదంతధావనమ్ | అన్యప్ర
జాపతిఋషిశ్చందోనుష్టవనస్పతిః | దేవతేతిహృదిస్మృత్వామంత్రాగ్రం
భేదపేద్బుధః || బోధాయనః || ఉత్తాయ నేత్రేప్రత్యక్షశుభిర్బుక్త్వాసమా
హితః | పరిజప్యచమంత్రేణ భక్షయేద్దంతధావనమ్ || మంత్రోపి ఆయు
రకాలంయశోవచనః ప్రజాపశువసూనిచ | బ్రహ్మప్రజ్ఞాంచమేధాంచ త్వ
న్నోదెహివనస్సతే ఇతి | అభిమంత్ర్యైహృవాంశాఖాంమంత్రేణానేనవై
ద్విజః | అశ్శకుఃప్రకమేదైవధావయేచ్ఛాఖయతథా || వామభాగంస
మారభ్యప్రాదక్షిణ్యక్రమేణతు || వ్యాసః || ప్రత్యక్షపాదౌహస్తాచము

భంభాస్సమాహితః । దక్షిణంబాహుముద్భృత్య కృత్వాజాన్వంతరం త
 తః ॥ ఆదమ్యప్రాజ్ఞుభిః పశ్చాద్దంతధావనమాచరేత్ ॥ శాంతిల్యః ॥ చా
 హుంజాన్వంతరంకృత్వాకుక్కుటాననసంస్థితః । తర్పణావమనాల్లేఖ్యదం
 తధావనమాచరేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శరీరచింతానివత్కృతశౌచవి
 ధిర్విజయః । ప్రాతస్సంధ్యాముపాసీత దంతధావనపూర్వకమ్ ॥ కంటకీర
 వృక్షాణాం ద్వాదశాంగులసమ్మితమ్ ॥ కన్తిష్టికాగ్రవత్ స్థూలః పూర్వాధా
 కృతకూచకమ్ ॥ దంతధావనముద్దిప్తంజిహ్వలేఖితకాతథేఽవిష్టుః ॥ విత
 స్తిమాత్రమృదువకీటాదిభిరదూషితమ్ । ప్రాత్తుభిశ్చోపవిష్టస్తుభక్షయేద్వా
 గ్యతస్తవరతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ శాఖావిహార్యతస్యాస్తుభాగవై కనమా
 జయేత్ । జిహ్వంతతోద్దిప్తయేనగృహస్థస్యయితస్తథేతి ॥ దంతధావన
 కాష్ఠాని ॥ హారితః ॥ సర్వకంటకీనాపుణ్యైః క్షీరిశ్చయశస్కరాః । ఆ
 ప్టాంగుళైశ్చమానేనదంతకాష్టమిహోచ్యతే ॥ ప్రాదేశమథవాతేనదంతా
 సర్వాన్విశోభయేత్ । భావిరశ్యకదంబశ్యకరజికురువస్తథా ॥ మృత్సీచే
 నుశ్యస్మశ్చీచజంబూనింబస్తథైవచ ॥ అపామార్గశ్చబిల్వశ్చ అర్కశ్చో
 దుంబరస్తథా । ఎతేప్రళప్తాఃకథితాదుతధావనకమణిః ॥ శానకః ॥ విజ్ఞా
 తవృక్షంక్షుణ్ణాగ్రమృజుమగ్ధవజితమ్ । సత్వద్రుదంతకాష్టంస్యాత్త
 దగ్రేణప్రధావయేత్ ॥ అంగిరాః ॥ ఆమృపున్నాగబిల్వానా మపామార్గశ్చిరీ
 షయోః ॥ ప్రాతరుత్థానువాగ్యతోదంతధావనమాచరేదితివ్యాసః ॥ ప్రత్యేల్య
 దంతకాష్టంవైభక్షయేత్తువిధానతః । మధ్యాంగులసమస్థాల్యంద్వాదశాంగు
 లసమ్మితమ్ ॥ సత్వద్రుదంతకాష్టంస్యాత్తదగ్రేవధావయేత్ । క్షీరవృక్షస
 ముచ్ఛాతమ్మృతలతీసంభవంశుభమ్ ॥ అపామార్గంచబిల్వంచకరవీరం వి
 శేషతః । తిక్తంకషాయసహితం సుగంధికటుకాన్వితమ్ ॥ క్షీరిణోవృక్ష
 గుల్మార్దీక్ భక్షయేద్దంతధావనమ్ । వజ్రయిత్వానిషిధాని గృహీత్వేకం
 యథోదితమ్ ॥ పరిహృత్యదినంపాపంధావయేత్తుయథావిధి । నోత్పాప్యే
 ద్దంతకాష్టంతునాంగుల్యధావయేత్కవచిత్ ॥ ప్రత్యేల్య భద్రాన్వితజ

౪౪ వైస్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే)

న్యాశుచాచేశసమాహితః ॥ అశ్రిః ॥ అంగుల్యదంతకాష్ఠచెత్ప్రత్యక్ష
 లవణంతథా । మృత్తికాభక్షణంచైవతుల్యంగోమాంసభక్షణేఽపిశనాః॥నాం
 గుళీభిరంతాకప్రత్యేయేవీతి ॥ విష్ణుః । సుసూక్ష్మంసూక్ష్మదంతస్యమధ్య
 దంతస్యమధ్యమం । సూక్ష్మలంబిషమదంతస్యత్రివిధందంతధావనమ్ ॥ ద్వావ
 శాంగుళికంవిప్రేకావృత్తమాహుమాన్సిషిగః । త్తత్రవిట్కుద్రజాతానాం న
 వషట్పతురంగుళం ॥ దశాంగులంతువిప్రాకాంక్షత్రియాణాంనవాంగుళం
 అష్టాంగుళంతువైశ్యాణాంశూదాశాంసప్తసమ్మతం ॥ చతురంగుళమా
 నుతునారీశాంశాత్రసంశయశ్చతి ॥ మార్కండేయః ॥ వజ్రాసనారూఢి
 రకరవీరాంశ్చభక్షయేత్ । జాత్యంబబిల్వభదిరంమూలంతుకకుభస్యవః । అ
 రిషేవంప్రియంగురకంబున్యస్తధైవచ । వటాసనారూఢిరకరంజకరవీర
 సజకదాడిమాసామాగళమాలతీకకుభబిల్వానామన్యతమం భక్షయేదితిధా
 వః ॥ ఎతేమఫలమాహగళః ॥ సజైకధైర్యం వటేదీక్షిరజేవిజయో
 రణే ॥ స్లక్ష్యచైవాథకసంపత్తిబకదర్యాంమధురస్వనః । భదిరేచైవసౌగం
 ధ్యంబిత్వేతువిపులంధనం ॥ బౌదుంబరేణవాక్కుద్ధిర్బంధూకెదదృఢాశ్రుతిః
 వజ్రేచకీర్తిసౌభాగ్యం పాలాశేసిద్ధిరుత్తమా ॥ కదంబేదసదాలక్ష్మీరాశే
 చారోగ్యమేవచ । అపామాగళధృతిమేధాప్రజ్ఞాశక్తిర్వపుశ్శుచిః ॥ ఆ
 యుస్మిలంయశోలక్ష్మీస్సౌభాగ్యంహాపజాణుతే । అరేణదంతరొగాంస్తు
 బీజపూరేణతువృథాం ॥ కకుభేనతథాయుష్యంతథాపలితవశేతః । దాడి
 మేసింధువారెవత్కులకేకటకేతథా॥కాత్యావకరమదేవదదుస్వప్నంచైవనా
 శయేత్ ॥ మార్కండేయః ॥ సవేకంబకినఃపుశ్శ్యాః క్షీరిణశ్చయశసూ
 రాః । ఉదుంబరేణవాక్కుద్ధిం లభెత్స్వక్షేణవైధనమ్ ॥ అజునేన నిరో
 గత్వంపటేచమహాశీశ్రియమ్ । అపామాగళసర్వసిద్ధిం ప్రీవశ్యంవప్రియం
 గుళిః ॥ వెణువావాపుయాద్గాశ్చరాజవృక్షజయంలభేత్ । మాతేన
 నృపపూజాస్యాత్సౌభాగ్యంపసనేతు ॥ దీఘాయుర్జంబునాచేష్టసిద్ధిస్సాన్య
 దీర్ఘజంబునా । అయంకంబకవృక్షాత్తువశ్యంవైకంకటాల్లభేత్ । ఆరోగ్యం

కణికాకారేణ శావంత్యా శార్కముత్తమమ్ ॥ అశోకననిశోకస్సోల్లవరంగా
ద్భ్రష్టనజకసమ్ । ఖాదిరాదభిలాక్ కామాల్లభేదతీతయంమహాక ॥ వా
గ్గతానిమృజేద్దాశందతమాంసంనపీడయేత్ । జిహ్వమలంసముచితందంతాం
తరితమేవచ ॥ రాక్షస్యాముత్సృజేత్కాష్టంమృజేద్దిశితతక్కుచా । దంత
ధావనకాష్టంశుయేనోత్సృష్టతదంతతః ॥ సశ్చస్తాహరమాప్నోతిపతత్యభి
ముఖంయదీతి ॥ వ్యాసాపి ॥ ప్రత్యక్ష్యతు శుచౌదేశే దంతధావనముత్సృ
జేత్ । పతితైః ఫిముఖేసమ్యక్ భోజ్యమాప్నోత్యభీష్నిపమితి సవిమ్ ॥ వర్జ
యేద్దంతకాష్టానివజన్తీయానినిత్యశః । వజయేచ్ఛాస్త్రదుష్టాని పవకా
స్సపిచవజయేదితి ॥

*

—* వజనీయదంతకాష్టాని. *—

వజనీయానాషామారగంజేయః ॥ శల్మల్యశ్చత్రభవ్యానాంతండకింశు
కయోరపి ॥ శోవిదారశమీపీలుశ్చేష్టాతకవిభీతకాక్ । వజయేద్దంత
కాష్టేషుగమలుంక్రముకంతధా ॥ ఉశనాః ॥ దక్షిణాభిముఖేనాస్త్రిస్త్రీ
లబంధూకదంబకమ్ । తిందుకెగుదబంధూక మేవామలకబల్బజమ్ ॥ కా
పసిందంతకాష్టంచ విష్టోరపిచారెచ్చియమ్ । నభతయేతపాలాశంకాపసిం
శాకుమేవచ ॥ ఏతానిభక్షయేద్వస్తుక్షీణపుష్పా స్సవైసరథితి ॥ హారితోపి ॥
కాలేయపాలాశకొవిదారశ్చేష్టాతకవిల్వకాశాతకవృక్షానిగుణండిశిరీషమా
లతీకరవీరబదరీకరంజవేణువజ్ర్యుమితి ॥ గగః ॥ కుశంకాశం పలాశంచ
శింశుపాంయస్తుభక్షయేత్ । తావద్భవతిచండాలాయావద్దాంవైవపశ్య
తి ॥ వసీష్ఠః ॥ తిష్ఠాతేపూర్వాణిచ దంతకాష్టాన్యదాన్యపత్రైశ్చసమన్వి
తాని । నయుగపరాకాశినపాటితానినచాద్రాశుష్కాణి వినాత్వచావేతి ॥
చంద్రికాయామ్ ॥ త్యాజ్యంసపత్రమజ్ఞాతమూర్ఖంశుష్కంచ పాటితమ్ ।
త్వస్థిన్నంరంధ్రగుంధుకంతధాపాలాశశింశుపమితి ॥ స్త్రుత్యర్థసారే ॥ శాల్య
ల్యరిభవ్యకింశుకపీలుకరవిభీతకగుగ్ధులువకాంబష్టతిండుక మధుకెండుకద్రు
షరగ పారిభద్రాష్ట్రకాశ్చవజ్యాః ॥ ఆసనైశ్చనైయానేపాదుకెదంత

ధావనే || పాలాశాశ్వత్థకౌశజ్యౌకసర్వేష్వపిచకమకస్వతి || దేవలరి || ఆ
సనానినకుర్వీతమృత్తికాశ్వత్థగోమయైః | పాలాశనవిశేషేణదంతధావనమే
వచ || ఆపస్తంబోపి | పాలాశమాసనం పాదుకేదంతప్రక్షాళనంచవజ్జయే
దిత || ఏతేషుకషుచిద్విహితత్వాత్ప్రతివిగ్ధత్వాచ్చవికల్పవేదితవ్యః || తథా
చస్మృత్యథాసారే || కొవిచారశమికారశ్లేష్మాతకపలాశకారి | నిగుణంఢీ
శింశుపాశాఖాః కదంబకకుశావటాః || విహితాఃప్రతివిగ్ధాన్సుస్ఫురిమే తస్మా
ద్వికల్పితాఇతి || పారిజాతే || తృణరాజసముత్పన్నైర్మృతకుర్యాద్దంతధా
వనమ్ | సరశ్చండాలయోనిస్సాగ్ధ్యావద్గాంధైవపశ్యతే || గుడకంతాలహిం
తాలకతకృశ్చమహద్వటః || ఖజూగో నారికేళశ్చ సమ్మేతే తృణ రాజ
కాః || స్మృత్యంతరే || తృణరాజాహ్వయస్తాలోనారికేళస్తులాంఘరిః | ఖ
జూరఃకెతకీపూగఃహింతాలకమహావటఇతి || అత్రదిక్షియమమాహ మా
రగంఢేయః || ఉదఙ్ముఖః ప్రాఙ్ముఖోవాకషాయంతి క్తకంతథేతి | దంతకా
ష్ఠంభక్షయేదితిశేషః || ఆశ్వలాయనః || ప్రాయోదఙ్ముఖఃసేనః ప్రాగుద
ఙ్ముఖీవనా | దంతానాంధావనంకుర్యాత్ వాగ్యతః సోమదిఙ్ముఖః || ప్ర
త్యాశ్వభజ్జ్వా తజ్జహ్యచ్ఛుచాదేశసమాహితఇతి మారగంఢేయః || ప్రతి
చీందశీతాశాంచ వజ్జయేద్దంతధావనే || కాత్యాయనః || పూర్వాము
ఖేఘ్రివింద్యాచ్చరీరారోగ్యమేవచ | దశీతేనతథాక్రౌర్యంపశ్యమేనపరా
జయమ్ || ఉత్తరేణగవాం నాశం స్త్రీకాంపరి జనస్యచ | పూర్వోత్తరే
తుడిగ్భాగైసర్వానాగ్రామాసవాప్నుయాదితి || కాలనియమమాహమారగం
ఢేయః || ప్రాతర్భజ్జ్వావయతవాగ్భక్షయేద్దంతధావనమ్ | ప్రత్యాశ్వభ
క్షయేత్పూర్వం ప్రత్యాలైవచతంత్యజేత్ | యత్తువ్యాసేనోక్తమ్ || యో
మోహత్సాన్నినవేశాయాంభక్షయేద్దంతధావనం | నిరాశాస్తస్య గచ్ఛంతి
దేవతాఃపిత్రిభిస్సహేతి | తన్నిధ్యాహ్నస్సాన్నివిషయం || ప్రాతస్సాన్నినం
తుకతకవ్యందంతధావనపూర్వకమ్ ఇతిదక్షస్తరణాత్ || అత్రవజ్జ్యకా
ష్ఠమాహనిఘ్నః || ప్రతిపత్సర్వశష్ఠీమ చతుర్దశ్యష్టమీమచ | నవమ్యాం

ధానువారెదదంతకాష్ఠంవివజ్జయేత్ ఇతి || యమోపి || చతుర్దశశ్చష్ట
 మీదశశఃపూర్ణమాసంక్రమోరవేగి || ఏమస్త్రీలైలమాంసానందంత కాష్ఠం
 చవజ్జయేదితి || చంద్రికాయాం || ప్రతిపద్ధశశఃపస్త్రీమనవమ్యామప్తమీతి
 ధా || దంతానాంకాష్ఠసంయోగోదహశ్యాసప్తమంకులు || శ్రాద్ధేజ్యుదనే
 చైవ వివాహేజీర్ణానుషితగి || ప్రలేచైవోపవాసేచ వజ్జయేద్దంతధా
 వనమితి || వ్యాసోపి || శ్రాద్ధేయస్థాచరియమే యత్యైవప్రాప్తితేరవే || వారే
 పాలేచసంక్రాంతానందాహుతాష్టపవశు || లైలాభ్యంగరతింమాంసం
 దంతకాష్ఠంచవజ్జయేత్ || స్త్ర్యశ్యంతరే || అప్తమ్యాచ చతుర్దశశ్యాం
 పంచదశ్యాంశ్రిజన్తు || లైలంమాంసంశ్యవాయంచ దంతకాష్ఠంచ వజ్జ
 యేదితి || మాధవీయే || శాద్ధేయజైవనియమే నాద్యాత్ప్రీషిత భత్యక
 కా || శ్రాద్ధేకతుర్గనిషేసోన్మనశ్చభోక్తకదాచనేతి || స్త్ర్యశ్యర్థసారే ||
 ఉపవాసదినయోవైదంతిధావనకృత్సరిసఖారంబరికంయాతి వ్యాఘ్రప
 ఙ్గంచతుర్భుగమ్ || స్త్రీయూరివిశేషమాహ || దంతధావనే ప్రాశుస్థితము
 క్తం || విష్ణురహస్యే || శ్రాద్ధోపవాసేదివసేవాదిత్వాదంతధావనమ్ || గా
 యత్య్రోశతసంపూత మంబుప్రాశ్య విశుద్ధతీతి || గాగ్భృకా || దంతకాష్ఠే
 త్వమావాస్యాంలైలాభ్యంగేచతుర్దశశీ || అప్తమీ గామ్యసంపాద జ్వలంత
 మపిపాతయేత్ || గ్రామ్యసమోమైగునం || స్త్రీసంగంభాదనంపానంస్వా
 ధ్యానం త్సురకవశాచ || నమభ్యాదంతకాష్ఠంచలైలేవశిరసిస్థితే || వ్యాసః ||
 నద్యం దేవాలయేగోష్ఠేత్తశాసేజలమధ్యక || యాగస్థాసేశుచోచేతేనాచ
 రేద్దంతధావనమ్ || శాసన్ || అమాయాంబునచాస్త్రియా దంతకాష్ఠంకథం
 చనదుతాన్ప్రేక్ష్యవిప్రజేద్ధహేచేతదమంత్రకమ్ || అలాభేదంతకాష్ఠా
 నాంప్రతివిక్రదిశేష్వపితిస్యశ్యవాంశుగురూమైముఖశుద్ధిర్భవిష్యతి || వ్యా
 సః || ప్రతిపద్ధశశఃపస్త్రీమనవమ్యాచతుధావనమ్ || పక్షైరన్యత్ర కా
 ష్ఠైస్తుజిహ్వాల్లేఖక సచైవతు || అన్యత్రఅపివిధదినేమాసదా నివిధేష్వపి
 కాష్ఠైఃచైవజిహ్వాల్లేఖక కార్యితృథకా || పైరీససిగి || త్పూజనార్థేద

౧౨ బైద్యనాథచిక్షియే * స్మృతిమక్తాసలే * ధర్మశాస్త్రే

కేనాంగుల్యావా దంతాన్ భావయేత్ప్రదేశీనివజజమితి || ప్రదేశీనిగ్రహ
ణంనిసిద్ధాంగుశ్యుపలమౌధాన్ ఇత్యవిరోధమితి స్మృతిచంద్రికాయా వ్య
వస్థాపితం || స్మృత్యథాసారే | అంగుల్యాభావయేద్దంతాన్వజజమేత్తు
ప్రదేశీనిమ్ | మధ్యమానామికాంగుమై దంతదావోభవత్యపీతి || కాలాద
శేన్ || అలాభవానిసిద్ధేవాకాస్థానాందంతధావనమ్ | పడేనైవవిశుద్ధే
నజిహ్వోల్లేఖంవకారయేదితి || స్మృత్యంతరే || తృణపక్షైఃసదాకుర్వా
దమామేకాదశీంవినా | తయోరపివకుర్వతజంబుస్థామ్రపగ్నకైఃవిధ
వాపశ్యకాబ్రహ్మచారిణాం నాస్యశోధనమితి || భరద్వాజః || యావంతోని
యమ్మః ప్రోక్తాః ద్విజశ్రేష్ఠస్యఘంజతః | తావంతగిప్రేత్యకర్తవ్యాదం
తధావనకర్మణః || ముఖశుద్ధిప్రయత్నేన కృత్వైవాహద్విజాతయః | ప్రా
తస్సంధ్యాముపాసీతతాంవినానశుచిర్చచేదితి || *

—* స్నానవిధిః . *

తత్రశౌనకః || ప్రాతరాచమనంకృత్వాశౌచంకృత్వా యథాధావతోఅం
తఃశౌచాంతతఃకృత్వాప్రాతస్నానంసమాచరేత్ఇతి | అత్రాచమనంకృత్వేతి
దంతశౌచేషిసంబధ్యతే || తథాకూర్మపురాణం || ప్రత్యుత్థదంతకాష్ఠంవైభ
త్యుయిత్యావిధానతః | అచమ్యప్రయతోనిత్యంప్రాతస్నానంసమాచరేదితి ||
వ్యాసోపి || ప్రాతఃకాలేతుసంప్రాప్తైకృత్వాచావశ్యకంబుధః | స్నాయా
న్నదీమశుద్ధాసు శౌచంకృత్వా యథావిధీతి || జాబాలః || సతతంప్రాతరు
త్థాయదంతధావపూర్వకమ్ | ఆచరేదుషస్నానంతర్వామైద్దేవమాను
షాన్ ఇతి || స్నానంప్రశంసతియోగయాజ్ఞవల్క్యః || ఆగమ్యాగమనాత్
స్నాయాత్ పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగహత్ | రహస్యాచరితాత్వాపాస్మ
చ్యతేస్నానమాచరన్ || మాన్యప్రసాదజనకం రూపసౌభాగ్యవర్ధనమ్ |
శోకదుస్స్వప్నహంస్నానం మోక్షదంష్ట్రదనంతథా || స్నానమూలంక్రియాఃస
ర్వాఃశ్రుతిస్మృత్యుచితాన్యదామ్ | తస్మాత్స్నానంనిషేవత శ్రీపుష్పాచార్యో

గ్గవర్ధనం || యామ్యంహియాతనాదుఃఖం నిత్యస్నాయానపశ్యతీతి || సత్య
 వ్రతోపి || బాల్యంరూపయశోధర్మజ్ఞానమాయఃసఖఃసఖిం | ఆరోగ్యం
 పరమాప్నోతి సమ్యక్ స్నానేనమానవశతి || దక్షః || త్సంధ్యంతిహి సుమప్త
 స్త్య ఇంద్రియాణి స్రవంతిచ | అంగానిసమతాంయాంతిఉత్తమాశ్చ సి రాస్త
 థా || అత్యంతమలినశివాయోఽయోగ్యశ్చ పరికిర్మిత్తి || స్రవత్యేవదివా
 రాత్రం ప్రాతస్నానం విశోధనమ్ || వ్రాతఃస్నానంప్రశంసంతి ఆర్యాః ||
 అస్నాత్వా నాచ రెత్కర్మజపహోమాదికంచన || సర్వం
 హంతి విశుద్ధాత్ప్రాతస్నానేన దుష్కృతమ్ | ప్రాతరుద్ధాయయోవిప్రః
 సంధ్యాస్నానంసమాచరేత్ || సప్తజన్మభృతంపాపంప్రిభిర్వైశ్చ వ్యధాపో
 హతి || గుహాదశస్నానపరస్య పు సోగూఽంచ నేషశ్చబలంచశౌచం || ఆ
 యుష్యమారోగ్యమలోలుపత్వం దుస్వప్ననాశశ్చ భృతీశ్చ మేధా | ఉప
 న్యుషసిమస్నానంసంధ్యాయాముదితేపివా || ప్రాతాపత్యేనతత్త్వంమ
 హాపాతకనాశనమ్ || అత్రికి || అస్నాత్వాశీమలంభుక్తైః హ్యజపః పూయ
 శోచితమ్ | అహుతాశ్రిమింభుక్తైః అదాతావిషమశ్నుతే || వ్యాసోపి ||
 ప్రాతస్నానేనశుద్ధాస్సగ్రియేపిపాపకృతాజనాః తస్మాత్సర్వప్రయతేన
 స్నానంప్రాతఃసమాచరేత్ || ఋషిభిర్నిహితంనిత్యంప్రాతస్నానంసం
 శయః | ముఖేసుప్తస్యసతతం లాలాద్యాః సంస్రవంతిహి || తతోవై నాచ
 రెత్కర్మహ్యకృత్వాస్నానేనమాదితః | అలక్ష్మీః కాలగర్హాంచదుస్వప్నం
 ర్వచస్తథా || ప్రాతస్నానేనపాపానిపూయం నాత్రసంశయః | నహిస్నానం
 విశాపుంసాంప్రశస్తంకర్మసుస్త్వతం || హోమేజప్యేవిశేషేణతత్ స్నానంచ
 సమాచరేదితి || స్మృత్యర్థకనారేపి || సంశోభ్యదంతమాచమ్యవిభివత్సాన
 మాచరేత్ | స్నానమూలాః క్రియాశ్శర్వాః శ్రుతిస్త్వతిసమీరితాః || అ
 స్నాతస్తుపుషాన్నాహోమా జపహోమాది కర్మసు | ప్రాతర్మధ్యా
 హ్నాయోస్నానంవానప్రస్థగృహస్థయోః || యతేస్త్రిషవణంస్నానంసకృ
 త్చబ్రహ్మచారిణామ్ | సర్వేవాపిసకృతుర్యుః అశక్తౌ చోదకంవినా ||

౫౪ వైద్యనాథదీక్షితీయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధమకశాస్త్రే

సమధ్యేచాంబుసద్భావే యథాశాస్త్రంహితద్భవేత్ | స్నానంచ సర్వవక్షా
నాం కాగ్ధ్యంశౌచపురస్కరియతి || వ్యాఘ్రపాదోపి || ప్రాతస్నానాయా భ
వేన్నిత్యంమధ్యస్నానాయాభవేదితి || శౌనకః || ఉభయో స్సంధ్యయోస్నానం
బ్రాహ్మణైశ్చగృహశ్రీతైః | తస్యష్టపిచసంధ్యాసు స్నానవ్యంతుతపస్విభిః ||
కాత్యాయనోపి || యథాహఃతథా ప్రాతర్నిత్యస్నానయాదతంద్రితః | దం
తాప్రత్యుత్థనవ్యాదౌగృహశాచేత్తదమంత్రకమితి || అత్రసంక్షేపో భిషే
తః || యతఃసేవనాహ || అబ్బత్వాద్ధోమకాలస్యబహుత్వాతోస్నానకమణః |
ప్రాతస్నానప్రకారిశ్చచతుర్వింశతిమతేదశేతః | స్నానమభ్యేతైర్గుంధైః
వారుణైశ్చపుదాసహ | కుర్యాద్వ్యూహభితర్వాథ యత్కించేదత్రచాపి
చ || ద్రుపదాదిపేతిస్నానాజ్జంబుకాయేతివాపునః | పుశ్యానిచ స్మరేత్పి
థాన్యశనామునిరబ్రవీదితి || శౌనకః || జలమధ్యస్థితోవిషకి శుద్ధభావో
హరింస్తరేత్ | స్నాత్వాచాంతోవారిచగ్మః త్రిః పదైరఘ మపణయమ్ ||
ధ్యాయేన్నారాయణంచేవంస్నానాదిమచకర్తసు | ప్రాణశ్చిత్రేమ సర్వే
షు ముద్యతేదుష్కృతాల్ పుమాన్ || శేషోపి || ధ్యాయేన్నారాయణంచే
వంస్నానాదిమచకర్తసు | బ్రహ్మలోకమవాప్నోతి నచేహసమజాయతే |
హరితోపి || సోంతజలంపవిశ్యాథవాగ్యతోనియమేహని | హంసంస్మృ
త్వాచమనసామజ్జయేచ్ఛరవజ్జలమితి || మజ్జయేచ్ఛరీరమితిశేషః | వ్యాసోపి ||
ఆపోనారాగతిప్రోక్తాస్నానయాదస్యాననంపునః | తస్మాన్నారాయణం
జేమస్నానకాలేస్తరేద్బధితతి || అఖండదశే || అప్రాయత్యంనిహంత్యే
వస్నానేనైకేనమానవః | ద్వితీయేననిమజ్జేననిమకలత్వంభవేద్భవమ్ || తృ
తీయేనాపిత్వప్తిస్స్యాన్నిమజ్జనఫలంత్వేదమితి || ఆచారసారే || ప్రాశస్తీర్థా
వగాహనమల్యేన వాక్యేన మాజనంచవ్యాఘ్రపీభిరేవ || ప్రాణాయా
మోద్యపదయూత్పిత్స్మృత్యథకసారే || సంకల్పంసూక్తపతనంమాజనం
చాఘమపణయమ్ | దేవతాతపణంబైవస్నానంచంచాంగముచ్యతే || ఇద
మాహఃప్రసూతేతివ్యాఘ్రపీభిజకలాభిమంత్రణా || ఆపోహిష్మేతిమాజన

నం || దృపచాదిచేద్దాయత్రితద్విస్తోః ప్రణబైరమమషణ్ణేనన్నన శ్రయ
మితి || స్తృత్యథాసారేతు || ప్రాతన్నానం సదామర్యాద్యైవైవాతు
రస్సదా | హిదాముఖంప్రత్యక్షానానిత్రంప్రణవంస్తరేత్ || శిఖాంబధ్వా
చమ్యతటంప్రత్యక్షదభాదీన్నిధాయదగ్భసాణిజకలంనత్వాప్రతతాంజలః
ప్రాజ్ఞుభోవగాస్యకక్షాదినిమృజ్కన్నత్వాద్విరాచమ్యదభాపాణిరాపో
హిష్టాచ్యైరద్దేవతైరూజకనంకృత్వామమషణాంకుర్యత్ || పునస్సామ
త్వాద్విరాచమ్యోతర్పణంకుర్యాదితి || అప్రవాసాదకన్నానం విప్రపాదా
వనేజనమ్ | గాయత్రిజపమఘ్నంవ అపిత్వాభిముఖంచకేత్ || ప్రోత
సోభిముఖంస్నాయాత్ మాజకసేచామమషణే | అవ్యత్రాభిముఖోరా
త్రాఅగ్నేరిప్రాజ్ఞుభవవ | సంధ్యాముఖస్తుసంధ్యాయాంబైవాన్ముఖ్యస్త
భైవచ || కాలనియమమాహజాబాలిః || ఆచరేదుషసిన్నానం తిపయే
ద్దేవమానుషానితి || విష్ణురసి || ప్రాతన్నాయాదరుణకరగ్రస్తాం ప్రాచీ
మవలొక్యేతి || అరుణోదయ లక్షణమాహ నారదః || చతస్రోఘటికాః
ప్రాతఃఅరుణోదయనిశ్చయితి || సాగ్రంజేపి || ఉదయాత్పాక్ష్యతనస్తు
నాడికాహ్యరుణోదయః | తత్రన్నానంప్రకస్తంస్యాత్సహిపుణ్యతమస్సన్ని
తఇతి || యతుచతుర్వింశతిమతేభిహితం || ఉదయస్యపసిన్నానంసంధ్యా
యాముదితేపివా | ప్రాజాపత్యేనతత్తుల్యంసర్వపాపప్రణాశనమితి || తస్యా
థకస్తస్త్రిచంద్రికా మాధవియయోవకణికతః || యత్సంధ్యాయాం స్నా
నంతదుపప్రయసి | యదర్కాదితే ఉదయాభిముఖిత్వథాః || ఉదయస్య
చభిభిచోదనే || యోగయాజ్ఞవల్క్యః || ప్రాతస్సహగోమయేనకుర్యా
న్స్నానామధ్యందినేనాయంశుక్లాభిరద్భిర్మప్రాతస్సానాత్పాక్ష్యసంధ్యాము
పాసీతఇతి || దక్షోపి || స్నానమూలాక్రియాస్సర్వాఃసంఘోషాననమేవ
చ | తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనన్నానంకుర్యాత్సమాహితఇతి || యచ్చేవంత
హి || తద్వచనస్యబలాదేవసంధ్యాప్రత్యక్షావ్యతాంవీవం || సంధ్యాంసం
ధ్యాముపాసీతస్నానగైవాన్గతేరవాఇతి || యోగయాజ్ఞవల్క్యేనతస్మిషేధ

స్మరణాత్తథా॥ రాశ్యంతయామనాడిద్వేసంధ్యాదిఃకాలఉచ్యతే॥ దర్శనా
 ద్రవిరేఖాయాహ్యస్తగోముఃభిన్నస్థితఇతి॥ దక్షేణకాలఃయమోభిహితః॥
 రవిరేఖాయాదక్షణాదుపలక్ష్మితః॥ కాలఃసంధ్యాంతఇత్యథాః॥ అతః
 తేపి వేద్యస్య ఉదయాభిముఖఇత్యేవాథోఽయుక్తఇతి॥ దక్షిణః॥ స్నాత్వా
 చమ్యతోవిప్రః పాదాకృత్వాజతేస్థలే॥ ఉభయోర్వస్యసౌశుద్ధః తత్కర్మ
 త్తమోఽభవేత్॥ విద్యస్యదక్షిణంపాదంజలెవామపదంబహిః॥ ఉపవీతీసమా
 చామేద్విధిరేషః సనాతనఇతి॥ స్నానాంగతపకణముక్తంమాభియే॥ ని
 త్యనైమిత్తికంకామ్యం త్రివిధంస్నానముచ్యతే॥ తపకణంతుభవేత్తస్యాం
 గత్వేఽపరికీర్తితమితి॥ చతుర్వింశతిమతేపి॥ స్నానాదనంతరంయావత్త
 పకయేస్పృశేదతాత్తతి॥ వ్యాఘ్రోపి॥ స్నానేచైవతు సర్వత్ర తపకయ
 స్పృశ్యదెవతాః॥ కామ్యేనత్యేవిశేషేతత్ప్రకార్యాత్ప్రయత్నతఇతి॥ అకర
 ణదోషోపివసిష్ఠేనదక్షితః॥ నాస్తిక్యభావాద్యస్తాంస్తునతపకయత్తిదైపి
 త్యాత్॥ పిబంతిదేహనిస్రావం పితరౌస్య జలాధికనఇతి॥ దేహనిస్రావో
 రుధిరం॥ యత్స్వాపస్మంజేనాక్తమ్॥ అస్పృశ్యస్పృశకేనాంతే త్యశుపా
 లేక్షుతేతథా॥ స్నానంనైమిత్తికంజ్ఞేయందేవషికపితృవజితమితి॥ య
 దపి స్మృత్యథాసారవదనం॥ అస్పృశ్యస్పృశకేస్తానే నాఘమషణ
 తపకాంతి॥ తదస్పృశ్యస్పృశకానాది సమిత్తకప్రాథమికస్నానేనతపకా
 నిశుధపరం॥ శవానుగమనేత్యౌరేపునస్నానంవిధీయతే॥ ఇత్యుక్తపున
 స్నానం॥ స్నానాహాస్తునిమిత్తేనత్రయోదశ నిమజ్జన- ఆచమ్యప్రయతఃప
 శ్చాత్స్నానంవిధినదాచరేదిత్యుక్తం॥ త్రయోదశ నిమజ్జనానంతరం స్నానేచ
 తపకాంతంభవత్యేవ॥ స్నానేచైవహిసపకత్ర తపకయేదితి స్మరణాత్॥
 యమః॥ ద్వాహస్తాయుగ్మతఃకృత్వా పూరయేదుదకాంజలిం॥ గోశృంగ
 మాత్రముద్భృత్య జలమధ్యే జలం క్రిపేదితి॥ యత్తు వ్యాఘ్రోణోక్తం॥
 ఉధాభ్యుపవిహస్తాభ్యాముదకంయఃప్రయచ్ఛతి॥ సమూహోనరకంయాతి
 కాల సూత్రమవాక్ శిరాఇతి॥ తథాధిదాదాపుదకదానవిషయం॥ యదాహ

కాష్టాజనః ॥ శ్రాద్ధవివాహకాలేవపాణేనైకేనదీయతే । తర్పయేత్తూ
 ధయేనైవవిధిరేష పురాతనఇతి ॥ 'సౌతశ్చంద్రవాససౌజలస్థావీవదేవ
 ష్టిపితృతర్పణంకుర్గురితి' ॥ తథాచనారాయణః ॥ ఉపవీతీబద్ధశిఖఃసమా
 చమ్యయథావిధి । దేవషికతర్పయేదపుపితౄణాంశ్చైవసమాహితఇతి ॥ అ
 ప్నస్థితృతర్పయేదిత్యథః ॥ విష్ణుః ॥ సౌతశ్చంద్రవాససౌదేవషిక
 పితృతర్పణంఅంభస్థవీవకుర్వీతేతి ॥ కాష్టాజనః ॥ నాభిమాత్రజలెస్థితృ
 చింతయన్ముగ్ధవీకమానసః । దేవాః దేవగణాంశ్చాపిరుషీన్యసి(గ)వణానపి
 అథకాండషికేనతానుదకాంజలిభిఃశుచిః । అవ్యగస్తర్పయేన్నిత్యంమం
 త్రైరేవస్వనామభిః ॥ పితౄణాంపితృగణాంశ్చాపినిత్యంసంతర్పయేత్తత
 ఇతి ॥ భారద్వాజః ॥ తర్పణం దేవతాదిభ్యోస్వస్వతీర్థేనతర్పయేత్ । గో
 శృంగమాత్ర ముద్భృత్యతర్పయేజ్వలముత్సృజేత్ ॥ యోనగృహ్లాన్నధాశ్యేనద
 వ్యాచ్యేత్తుజలాంజలిం । అన్యతీర్థేనగృహ్లాన్యాత్తత్త్రయంయధిరంభవేత్ ॥ పూ
 ర్వస్యాభిముఖోదేవాఃఉత్తరాభిముఖస్త్యషికా ॥ పితౄణాంశ్చదక్షిణాన్యశ్చ
 జలమధ్యేతుతర్పయేత్ ॥ వ్యాసోపి ॥ ప్రత్యహంతుశుచిః శుర్యాత్పాత్యావ
 స్నానోన్వీహ ॥ దేవేభ్యోథ రుషిభ్యోథ పితృభ్యశ్చయథాక్రిమం ॥ ఆదా
 వాంకారముచ్చార్యనామ్నోతేతర్పయామిద ॥ దేవాఃబ్రహ్మషికాంశ్చై
 వతర్పయేదక్షిణోదకైః ॥ ప్రాతస్త్రీహదకైస్సోక్తవిధినాతర్పయేద్భుధః ।
 యజ్ఞోపవీతీదేవానాంనివీతీరుషితర్పణే ॥ ప్రాచీనావీతీపితౄణుస్సేనతీర్థేన
 తర్పయేదితి ॥ విష్ణుపురాణే ॥ శుచిర్వస్త్రధరస్సాన్వితో దేవషికపితృతర్ప
 ణం । తేషామేవహీతీర్థేనకుర్వీతసుసమాహితః ॥ త్రిరపఃప్రీణనాథాణ్యదే
 వానామపివజఃయేత్ ॥ తథషికాణాంయథాన్యాయంసకృచ్చాపిప్రజాయ
 తే ॥ పితౄణాంప్రీణనాథాణ్యత్రిరపఃపృథివీవతే ॥ పితామహేభ్యశ్చత
 థాప్రియతేప్రపితామహాః ॥ మాతామహాయతత్త్వితేతత్ప్రేదసమాహ
 తః ॥ వృద్ధమనుః ॥ మనుష్యతర్పణేస్నానవస్త్రోపవీతానతథా । నివీతీతు
 వేద్విప్రస్తథామూత్రపురీషయోః ॥ మానుష్యేవ్యవసాయోఃసక్తంమైథున

౫౯ నైద్యవాధదీక్షితయోః*స్మృతిముక్తాఫలే*ధమకాశస్త్రే,

పృష్ఠభాగికం । తర్పణోగుళయోసక్తం నివీతంత్రవిధం స్మృతమితి ॥ ప్ర
యోగ పారిజాతే ॥ ప్రాజ్ఞుఖండస్థితః బ్రహ్మగీతః దేవాకానకృత్యైకృత్ తర్ప
యిత్యాభోదజ్ఞుభో నివీతసయవాభిరద్భిః ప్రాజాపత్యేనతీథేన సరుషీక
ద్విస్తపకయిత్యా అధదక్షిణాభిముఖః ప్రాచీనావీతీ పితృధేన సతిలా
భిరద్భిః స్త్రిస్తపకయిత్యాసోమః పితృమాన్యమోంగిరస్వాదగ్నిం కవ్యవా
హనాదయ ఇతి త్రిస్త్రస్తపకయేదేతత్సన్నాహాంతర్పయేదితి ॥ సన్నా
హాంతపకణమితి పితృతపకణం ప్రావృత్య కాష్టాజః ॥ నాభిదక్షుజ
లేస్థిత్యా చింతయేదూర్ధ్వమానసః । ఆగచ్ఛంతుమేపితరో గృహం త్వేతజ్జ
లాంజలిక ॥ పితృకాంతంబరస్థానామంభసోదక్షిణాముఖః । త్రింస్త్రీం
జలాంజలికదద్యాత్ ఉచ్చైరుచ్చతరాకబధఇతి గృహం త్వేతాంజలాంజ
లీనితి ॥ చింతయేదితి సంబుధః ॥ సుమంతుః ॥ ఆకాశేనిషీపేద్వారి జల
స్థోదక్షిణాముఖః । పితృకాంతస్థానమాకాశం దక్షిణాదిక్తవైవచేతి స్మృ
త్యథాసారే ॥ శుక్లే స్త్రీలై దేవాసుపవీతీనేవతీథేన ప్రాజ్ఞుఖః తర్ప
యేత్ ॥ శాబలై స్త్రీలై రుషీమ్నీవీతీకారయతోదజ్ఞుఖస్తపకయేత్ ॥ ఆచా
ర్యాక పితృకాప్రాచీనావీతీప్రత్యేకకృష్ణంకృష్ణతలై దక్షిణాముఖస్తపక
యేత్ ॥ యద్వాశ్రాద్ధోదకే దేవాకారుషీంశ్చ పితృకా తలైస్ససర్వాక
వాసర్వాం స్త్రీలై స్తపకయేత్ ॥ దేవానతులై స్తండులై నాకమేకైకమంజలింద
ద్యాదృషీకాంద్వాద్వాపితృకాంస్త్రీక స్వాచారప్రాప్తై స్త్రీలాభాచెస్స
ర్నరూప్య తామ్రదధాయుక్తేనాక్షుకేకమాక్తిక హస్తేన కార్యంవా పితృ
తపకణ ॥ నజీవపితృకకీకృష్ణతిలై స్తపకణమాచరేత్ ॥ హస్తాభ్యాంరవిశా
రేన జన్మక్షుడివసేమచ । గృహేంకపిద్ధస్సశిలస్త్రుణంతద్వహిర్భుజేత్ ॥
శోభనగృహే శోభనదినే తిలతర్పణంవివాహోపనయన చాలేమయథాక్ర
మం ॥ నవకమధకాంతదధాం చ నైత్యకంసతితపకణమితి ॥ అత్రవిశేష
మాహాకాళికః ॥ పాతస్నానవిశేషాయం విద్ధినైవ తిలైర్ముతం । నైమి
త్రికంచకామ్యంచ తిలై రేవనిధీ ఐత ఇతి ॥ దేవసీపితృతపకాశానంతరం తి

రయజ్జతపకణంవిహితం || స్పృత్యంతరే || దేవపితృపకణం కృత్వా య
 త్మౌక్తాం తపకయేత్తే || యన్మయాదూషితం తోయం శారీరమలసంభ
 యాత్ || తద్దోషపరిహారాయ యత్మౌక్తం తపకయామ్యహమితే || దత్తో
 ి || స్నానాంగతపకణంకృత్వా యత్మౌక్తం జలమాహరేత్ || అన్యథా కు
 రుతేయస్తుస్నానంతస్యాఫలంభవేదిత్ || యోగయాజ్ఞవల్క్యః || యవ
 ద్దేవాన్సప్తేన్ద్రైవ పితౄణా వైయోనతపకయేత్ || తావన్నపీడయేద్వ
 స్త్రుం యేనస్మాతోభవేన్నరః || నిరాశాః పితరౌయాంతి స్నానవస్త్రేన
 వీడితే || తస్మాన్నపీడయేద్వస్త్రమగృత్వాపిశృతపకణం || వృద్ధవనీవృత్ ||
 స్నానార్థమభంగచ్ఛంతం దేవాః పితౄణామస్తథా || వాయుభూతాస్తుగ
 చ్ఛంతి తృపాతాన్సర్వలీలాధికసః || సిరాశస్త్రేనివతకం తే వస్త్రసిష్టిడనే
 కృతే || శానకః || దేవావీంస్తపకశ్చర్యాగ్నం వస్త్రంసంపీడయేత్పరం || ఉ
 దకస్యాప్రదానాద్ధి స్నానవస్త్రం నపీడయేత్ || సిష్టిడయతియో ఘోరం
 స్నానవస్త్రంతుతపకయేత్ || సిరాశాపిత్రిస్తస్య యాంతి దేవాస్సహర్షి
 భిరితి || జలోత్తర త్సానంతర క్రమమాభిభవన్వాజ్ || వస్త్రేదకమపే
 తంతే యేమృతాదానకమకణః || తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన జంఘావశాని
 పాతయేదితి || ఉత్తీర్ణ్యకించిత్కాలంతిమౌదిత్యధికః || తథాచ సంగ్రహే ||
 స్నాత్వానూరాతమ్ పీతమౌత్ ప్రాచీనావోవాన్దివజ్ప్రయావత్సృజతి దేవశం
 బు తూష్టింధూతాదితృప్తయే || స్నాత్వానచ్ఛవ్యసంతిమౌల్కస్మాత్కంప
 యతస్తదా || బ్రహ్మసూత్యాదిపాపాని కంపయంతినసంశయః || అత్రావస్థా
 నేచ విశేషఉక్తః || సురాచీరుసమాఖ్యైక్రాగి వృష్టకశేతనిదవః || తా
 వీవపురతఃప్రాంతాః సర్వతీర్థోపమాబుధాః || అమృత్యాగ్నం దస్మాతోగా
 త్రాణ్యంబరపాణిభిః || నచసిర్గుసయాతేగశాన్వానస్త్రైస్ససిర్గునేత్ || అత్ర
 హేతుమాహవ్యాసః || తిగ్రహికోటగ్రహ కోటిచ యోవంభ్యంగయమాణివై ||
 స్రవంతిసర్వతీర్థాని చస్త్రాస్సపరిహరితాని || గోదీపః || ఓంఠిశిరసా
 దేవాః పిబంతిపితరౌముఖైః || షడ్గతస్సర్వగ్రంథర్వా అధస్తాత్సవకజంతి

వరి || సురాబిందుసమంచాంతః శిఖాయాః పృథ్వీపాతితరో తదేవపురత
 వతో గంగాబిందుసమంభవేత్ || స్మృత్యంతరేపి || శిరోవారిశరీరాం
 వత్సృజ్యతోయత్ యథాక్రమాత్ | విబుతిదేవామునయో పితరౌబ్రాహ్మ
 ణస్ససు || జాబాలి || స్నానంకృత్వాద్రక్షవాసస్తు విష్ణుత్రం కురుతే
 యది | ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా పునస్నానైవశుద్ధ్యతి || తథా
 చపులస్త్యః || కృత్వాతర్గమామేవంతు సముత్తీర్య జలాశయాత్ | పీడయే
 త్స్నానశాటింతు తతఏవవిదక్షణః || చతుర్వింశతిమృశే || స్నానాదనం
 తరంయావత్తపయేత్పితృ దేవతాః | ఉత్తీర్య పీడయేద్వస్త్రం సంధ్యాక
 మ్కతతఃపరమితి || అత్ర స్మృత్యర్థశాసరే విశేషోభిహితః || జలదుస్తీ
 ర్యవస్త్రప్రాంతంనిష్ఠిడ్యాపస్పృశ్యై పరిధానాశ్చరీయేధృత్వాస్తాతవ
 స్త్రం నిష్ఠిడ్యాచమ్య సంధ్యాముపాసితేతి || స్మృత్యంతరేపి || చతురి స
 వేష్యవాసాంతే స్నాతో నిష్ఠిడయేత్ స్థలే | యేకచాన్మశ్కులేజాతా
 ఇతి మంత్రేణ మానవః || మంత్రంచ కాష్టాజః || ఏకేచాన్మశ్కులే
 జాతా అపుత్రాగోత్రజామృతాః | తేగృహ్లాంతమయదక్షం వస్త్రం నిష్ఠిడ
 నోదకమితి || సంవర్తః || ఉత్తీర్యపీడయేద్వస్త్రం అపసవ్యంయథావిధితి ||
 వృద్ధమసుః || వస్త్రంత్రిగుడతంయస్తునిష్ఠిడయతిమూఢధీః | వృధాస్నానం
 భవేత్తస్య యశ్చైవాదశమంబునీతి || యశ్చ వస్త్రమదశం యథాభవతి
 తథా నిష్ఠిడయతి అంబుచ నిష్ఠిడయతి తస్య స్నానం వృధేత్యర్థః ||
 తథాచప్రదిపికాయాం || జలమధ్యేయదాకశ్చిత్ బ్రాహ్మణోజ్ఞానదుబ్ధా
 లః | నిష్ఠిడితంధాతవస్త్రంయదాస్కంధవిఃక్షిపేత్ || తదాసురంభ
 వేత్కర్తృపునస్నానంవిశోధనం | అమంగళానివస్త్రాణిఆర్ద్రవస్త్రాణియ
 నిచ || స్మృత్యంతరేపి || పాదేనస్థాపయేద్వస్త్రంస్కంధేనస్థాపయేత్త
 థా | బ్రాహ్మణోద్వితయంచైన వజ్రయేద్వస్త్రపీడనమితి || వసిష్ఠః ||
 స్నానశాట్యాంతు దాతవ్యా మృదస్త్రిస్త్రోవిశుద్ధయే | ఉత్తీర్యతాంచనిష్ఠి
 డ్యతతశ్శేషంసమాపయేత్ || ఇతి స్మృతిసంగ్రహే || నిమజ్యదేవమితి

తృణసంతప్యో చమ్యవాససః । ఖండద్వయేనక్రమశః శిరోగంపరిమా
జయేత్ ॥ స్నాతోనాం గాన్ధీసంమృజ్యత్ స్నానశాట్కానపాణినా । న
చనిధుః సుయాత్యేకానతిష్ఠన్పరిమాజయేత్ ॥ వ్యాసః ॥ మాజయే
ద్వస్త్రశేషేణనోత్తరీయేణవాశిరః । యద్విప్రమాదాన్మృశ్యేత సపితౄ
న్పాతయత్యేధఇతి ॥ శానకః ॥ స్నానవస్త్రేణయోవిప్రశరీరంపరిమాజక
తి । స్నానంవిధైవభవతిపునస్నానేనశుద్ధ్యతీతి ॥ సంవర్తః ॥ స్నాన
వస్త్రేణహస్తేషుయోద్విజాంగం ప్రమాజయేత్ । వృథాభవతితత్సా
నంపునస్నానేనశుద్ధ్యతీతి ॥ ఇతిస్నానం ॥ స్నానానంతరంవాసఃపరిద
ద్యాత్తథాచమత్యేపురాణం । ఏవంస్నాత్వాతతఃపశ్చాదాచమ్యశుభాన
తః । ఉక్తాయవాససీశుక్లేశుద్ధేతుపరిధాయవై ॥ ద్వీరాచమేదితేశేషః ॥
తహాచవ్యాఘ్రః ॥ తతోవస్త్రవ్యయంశుద్ధంగృహేత్వాద్విరుపస్సృజేదితి ।
అత్రవిశేషమాహ వ్యాసః ॥ నోత్తరీయమథః కుర్యాన్నోపర్యాద్యుత్థమం
బరం । నాంతర్యాసామిజానాతునివసేద్వసన్సంబుధః ॥ చంద్రికాయాం ॥
నచానులింపేదస్నాత్వాస్నాతోవాసోననిధుఃనోత్ ॥ ఆద్రవీవతువాసాం
సి స్నాత్వాసేవేతమానవఇతి ॥ అత్రబాచాలిః ॥ స్నాత్వానిరస్యవస్త్రంతు
జంఘశోధ్యమృదుంభసా । అపవిత్రకృతేహీనా కౌషీనాస్రావవారిణేతి ॥ అ
త్రహేత్వభిధానాజ్ఞంఘాగ్రహణయపవిత్రీకృతాంగోపలక్షణార్థం ॥ అతఏ
వయోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్నాత్వైవంవాససీధాతే అచ్ఛిన్నైసరిధాయచ ।
ప్రత్యోర్మ్యూరూప్యదాచ్ఛిన్నహస్తౌప్రత్యేషయేత్తతః ॥ జలత్పీఠంసమాసా
ద్యతత్ర శుద్ధేచవాససీ । పరిధాయోత్తరీయంచ కుర్యాత్కేశాన్నధూన
యేత్ ॥ తతఃప్రత్యేషయేత్పాదౌ మృతోయేనవివక్షణఇతి ॥ ఆద్రవస్త్రవి
సజానేఉక్తః ॥ సంగ్రహే ॥ స్నానంకృత్వాద్రవస్త్రంతు ఉధ్వముద్ధృ
త్యనిక్షిపేత్ ॥ స్నానవస్త్రుధస్తాచ్ఛేత్పునస్నానేనశుద్ధ్యతీతి ॥ వస్త్రవిష
యేవిశేషమాహ యోగి ॥ బ్రహ్మణస్యసీతంవస్త్రాన్సవతేరక్తముల్బణం
పీఠంవైశ్యస్యకూద్రస్య సీలంమలవదిష్యతఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శుక్లాం

౬౨ వైద్యనాథదీక్షితయోగిన్ స్తుతిముక్తాఫలేశధమకశాస్త్రే,

బరధరోసిచ కేశత్వశ్రుతఖమ్మచిరితి || భవేదితిశేషః || సరక్తముల్బణంవా
 సోనసీలంప్రశస్యతే || మలాక్తంధమీనంబ వజ్జయేదంబరం బుధః ||
 అపస్తంబః || సర్వరాగవాసాంసి వజ్జయేత్కృష్ణంశ స్వాభావికం || అను
 ద్భాసివసీతప్రతికృష్టంచ శక్తివిషయఇతి || అస్యాథకః || కుసుభాదయః
 సర్వరాగవాసాంసి వజ్జనీయోసి || నకేనచిద్రక్తం వాసోవిభ్యయాత్ ||
 యచ్చస్వభావతః కృష్ణంకంబళాదితదపివసీత || ఉద్భాసనశీల ముద్భాసి
 ఉల్బణం తదన్యదనుద్భాసి ఛాందసోదీక్షకః || ఏవం ధూతం వాసోవసీత
 అచ్ఛాదయేత్ || వ్రతకృష్ణంకృష్ణజీర్ణంమలవస్త్రం చ తద్విపరీతం || అవక్య
 వ్యం తాదృశంచనవాసోవసీతశత్రాసత్యామితి || గౌతమోపి || సరక్తము
 ల్బణమన్యధృతవాసోవిభ్యయాదితి || మనుః || నజీన్కంమలవద్వాసో భ
 వేవ్యవిభవేనతీ || ప్రజాపతిః || క్షౌమంవాసరిప్రశంసంతితర్కజేనదృశంయ
 థా || కాషాయధాతురక్తంవా నోల్బణంతస్యకహికచిత్ || ఉశనాః ||
 నవేష్టితశిరాః కృష్ణ కాషాయవాససావాదేవ పితృ కార్యాణి కుర్యాదితి ||
 యత్తు || అహతధాతురక్తంచ తత్పవిత్రమితి స్మృతమితి || స్మర్యతే ||
 తదనుల్బణ రక్తాభిప్రాయం || దేవలః || స్వయంధాతేన కర్తవ్యాఃక్రియాధ
 ర్మావిపశ్చితా || నతునేజకథాతేన నమాతేననకుత్రచిత్ || అహతేతి సమ
 స్తపదం || అహతేన లక్షణమాహ పులస్త్యః || ఈషద్ధౌతం నవం శ్వేతం
 సదశంయన్నధారితం | అహతంతద్విజానీయాత్సర్వకర్మ సుపావన మితి
 ధౌతం ప్రత్యుచితం || అహతస్య విషయ విశేషం దశాయతి || సత్యవ్రతః ||
 అహతంయత్రసర్దుక్తంఉక్తంవాసస్వయంభూతా | శస్త్రంతత్తేమాంశిక్యేషు
 తావత్కాలంనసర్వదేతి || మంగళీక్యం వివాహాది || అఘాతంకారుధౌతం
 చ కర్మకాల వివజ్జయేత్ | చండాలనిర్జితం వస్త్రం సర్వదా పరివజ్జ
 యేత్ || ఉశనాః || స్నాత్వానుపహతం వస్త్రం పరివధ్యాద్యథావిధి |
 అథావే పూర్వవస్త్రంచ సంప్రోక్ష్య ప్రణవేనతు || అత్రానుకల్పమాహ
 యోగ యజ్ఞవల్క్యః || అలాభధౌత వస్త్రస్య శాగక్షౌమాదికాః చ | కు

భ్రమయోగపట్టంచ వివాసానభవేదితి | కుతపంయోగపట్టంచ ధారయదవి
 శేషతః || చంద్రికాయాం || అన్యదేవభవేద్వాసః శయనాయనరాధిప | ఆ
 న్యద్రథ్యాసుదేవానా మఘాఃయా మన్యదేవహి || అన్యచలోక యాత్రా
 యామన్యదీశ్వర దశానై || జాతూకణః || కాషాయంకృష్ణవస్త్రంవా
 మలినంక్షేపదూషితం | చిన్నాగ్రంచోపవస్త్రంచకుత్సితంధర్మతోవిదుః ||
 శృగుః || సరక్తముల్బుంవాసోననీలంద్రపశస్యతే | దశాహీనంజలద్రక్షం
 చవజ్జడేదంబరేరిబుధః || అకచఃపుచఃచఃచః తిర్యగ్గఃచఃచః
 చఃచః కటిసూత్రేబద్ధకచఃచఃచఃచఃచఃచఃచఃచఃచఃచఃచఃచఃచః
 తంస్తార్తంకర్మకరోతియః | సర్వంతస్మిష్ఠాంవింద్యాతోపివగ్మగతి స్మృ
 తః || సగోపితులినవస్త్రస్సాన్యన్నగ్మశ్చంద్రపటస్మృతః | నగ్మస్తుదగ్ధవ
 స్త్రస్సాన్యన్నగ్మస్తునత్ర పటస్థథా || స్మృతః || వికటాసుస్తరియశ్చాన్యచా
 వస్త్రవీచవ | శ్రేతంస్తూతం తథాకమననగ్మశ్చింతయేదవతి || మో
 హాత్కుర్వన్నధో గచ్ఛేత్తద్యవేచాసురం కృతమితి || స్మృతిరత్నావశ్యాం ||
 సప్తవాతాహతం వస్త్రం శుష్కవస్త్రితిపాదితం | ఆద్రోంవాపి ద్విజా
 తీనాం ఆద్యతం గౌతమాదిభిరితి || జపేఽమోమే తథాస్తూనే దైవపితౄణా
 చకమణి | బద్ధీయాన్నాసురీం కత్యాం శేషేకాలేయథేద్యయా ||
 పరిధానాద్భుజికత్యాం బద్ధాహ్వసురీభవేత్ || ధర్మైకమణివిద్యద్భి
 ర్వజనీయా ప్రయత్నత ఇతి || గౌతమః || సతి విభవేనజీవనమలవద్వా
 సాస్సాన్యదితి || స్మృత్యర్థసారే || సర్వ రక్తం కృష్ణంవా పరిగధ్యాత్క
 దాశన | యజ్ఞోపవీతమన్యద్వా ద్వితీయంతుభవేదిహ || స్మృత్యర్థసా
 రే || శుచీవోహవ్యామరుత ఇత్యుక్త్యాశుద్ధమంబరం సంప్రోత్య దేవస్యత్వే
 తి గృహీత్వాచావధూతయేత్ || అవధూతరఘిత్యవధూయ ఉదుత్యంజాతచే
 దసమితి వస్త్రమాదిత్యం దశాయిత్యా ఆవహంతీతవాసః పరిధాయద్విరా
 చమేదితి || పూర్వమనివేశితవాసోవిషయో మంత్రఇత్యాహ || పారసాగః |
 వాసశ్చాత్రోపాసహశ్చా పూర్వాశ్చేన్మంత్రఇతి || బోధాయనః || ఉత్తరం

వాసకతావ్యంపంచస్వేతేమకమృతం । స్వాధ్యాయోత్సర్గదానేమభుక్త్యాచమనయోస్తథా ॥ ఇతి ॥ వత్సగోమూత్రాదేః ॥ ఏతత్సర్వకర్మపలక్షణాభామనుత్తరీయస్య ఛగుణావికల్పానుత్తరీయశ్చేతికర్మమాత్రస్య నిషిద్ధత్వాత్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యుః ॥ స్నానం దానంజపం హోమం స్వాధ్యాయ పితృతపణం ॥ వైకవస్త్రోద్విజరికుర్యాత్ శాస్త్రభోజనసత్క్రియాః ॥ గోబిలాపి ॥ ఏకవస్త్రోనఘంచేత నకుర్యాద్దేవతాచక్షణం ॥ సచాచక్షణేద్విజాన్మగ్నో కుర్యాదేవంవిధంసరః ॥ పరాశరః ॥ హోమచేవాచక్షణాద్యాసుక్రియాసువరజెతథా ॥ వైకవస్త్రోద్రవతేతద్విజఆచమనేషపే ॥ ఏకవస్త్రస్యలక్షణమాహ సప ॥ సవ్యాదంసాధ్యౌవృతం కటిదేశ ధృతాంబరం ॥ ఏకవస్త్రంతుతంవిద్యాద్దేవేపిత్రైశ్చ వక్షాయేదితి ॥ సవ్యాంసేపటహీనం కటిదేశ ఏవధృతమంబరం యేనతిథోక్తః ॥ ఆపస్తంబః ॥ నిత్యముత్తరంవాసః కార్యమపివాసూత్రమేవోపవీతాధాంతి ॥ జాతూకర్ణిః ॥ వస్త్రోత్తరీయాభావేద్వ్యంగుళం చతురంగుళం వాసూత్రైర్వస్త్రోక్తిపరిమండలం తదుత్తరీయం కుర్యాదితి ॥ తథాచంద్రికాయాం ॥ యజ్ఞోపవీతేద్వధార్యశ్రాంతేస్తాతేచకమృతే ॥ తృతీయముత్తరీయంచ వస్త్రోభావేతదివ్యతథితి ॥ నిష్పిడ్యస్తావస్త్రంతు పశ్చాత్స్వాధ్యాయసమాచరేత్ ॥ అన్యథా కురుతేయస్తు స్నానంతస్వాఫలంభవేత్ ॥ ప్రాతస్సంధ్యాముపాసీత వస్త్రంసంశోధనాత్పరం ॥ ఉపాస్యమధ్యమంసంధ్యాంవస్త్రంసంశోధనంభవేత్ ॥ వస్త్రంచతుర్గుణేకృత్యః ॥ నిష్పిడ్యచజూద్భహిః ॥ వామకొష్ఠేచనిషీప్యద్విరాచమగ్నవిశుద్ధ్యతి ॥ త్యక్తంవస్త్రోన్మీడనవిశేషమాహ హారితః ॥ వస్త్రోన్మీడితంతోయశ్శాస్త్రేషూఛిష్టభాగినిః ॥ భాగధేయాంకుభిఃప్రాహతస్తాన్మీడయేత్స్థలే ॥ ఉఛ్చిష్టభాగినాదాసా యామృతసైత్యమంత్రకాః ॥ తృప్యంతుతేపరంప్రాప్తం మమసంబధివోమృతాంతి ॥ స్నాత్వాద్రోవసనంకుచాదేశే ప్రవీడయేదితి ॥ భారద్వాజోపి ॥ వస్త్రోదకమపేక్షంతేశ్రాద్ధేతూఛిష్టభాగినః ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనజలంఘామానిపాతయేదితి ॥ ఇతివస్త్రోపరిధానపరకరణం ॥

—* స్నానభేదః *—

ప్రాతః స్నానప్రసంగేన స్నానాంతరాఖ్యచ్యుతే || తత్రశంఖః || స్నానం
 తుద్వివిధం ప్రోక్తం గౌణముఖ్యప్రభేదతః | తయోస్తువారుణంముఖ్యంతత్పు
 నఃషష్టిధంభవేత్ | నిత్యం నైమిత్తికంకామ్యంక్రియాంగంమలకషణం ||
 క్రియాస్నానంతథావప్తంసోధాస్నానంప్రకీర్తితం | ఏతేషాంలక్షణమూ
 హసవీవ | అస్నాతస్తుపుమాన్ స్నాత్వాజప్యార్జ్యహవనాదిషు | ప్రాత
 స్నానంతదధాంతునీత్యస్నానంప్రకీర్తితం || చండాలశవధూపాదిస్పృ
 ష్టాస్నానంరజన్వీలాం | స్నానాహవాన్తయదాస్నాతిస్నానంనైమిత్తి
 కంహితత్ || పుష్యస్నానాదికంయత్తుజైవజ్జనిధిశోదనం | తద్ధికామ్యం
 సముద్దిష్టంసకామస్తత్ప్రయోజయేత్ || దైవజ్ఞోజ్యోతిర్విత్ || జప్తుకా
 మఃపవిత్రాణీహ్యచివ్యక్ దేవతాఃపిశ్యుక్ | స్నానంసమాచరేద్యస్తుక్రి
 యాంగంతత్ప్రకీర్తితం || మలాపకషణంనామస్నానమధ్యంగపూర్వకం ;
 మలాపకషణాథాకాయప్రవృత్తిస్సహనస్యథా || సరస్సుచేవభాతేమతీ
 థేషుచనదీచుచ | క్రియాస్నానంసముద్దిష్టం స్నానం తత్రమతాక్రియేతి ||
 స్నానమేవతత్రక్రియా కార్యతయాః హితేత్యర్థః || గోవిలోపి || నిత్యం
 సంతతసిర్వత్యం కామ్యం కామాయతద్ధితం | నిమిత్తాదుపజాతంతు స్నా
 నంనైమిత్తికంస్మృతమితి || అనేనమధ్యందినస్నానస్యాపి నిత్యత్వమక్తం ||
 తస్యాపిసతతం సిర్వత్యత్వాత్ || తదిదానిం ప్రసంగేనాభిధీయతే తత్రబో
 థాయనః || తతోమధ్యాహ్నసమయే పునస్నానం సమాచరేత్ | సూర్య
 గ్యచాప్ర్యుపస్థానం జపహోమాదికంతతః || వసిష్ఠః || పవిత్రపాణిరెకాగ్రః
 పాశ్వాననఫలోకయక్ | అరుగ్ద్వాకరెస్నానం మధ్యాహ్నత్ప్రాగ్విశేష
 తః || అరుక్ రోగరహితః || వ్యాసః || స్నానంమధ్యందినెకుర్యాత్సుజీర్ణే
 చనిరామయః | నభుక్త్వాలంకృతోరోగీ స్నాయాదంభసివాకులం || విష్ణుః ||
 ప్రాతస్నానతోపివిధిపశ్చాన్నానం మధ్యందినేచరేత్ | శక్తశ్చేదస్యథారో
 గీ శాట్యాగమ్మజనంచరేత్ ఇతి || అనేనప్రాతస్నానస్యమధ్యాహ్నస్నా

నాశక్తౌ కాపిలస్నానమనుజ్ఞీయతే || వ్యాసః || మంత్రపూతైర్జలం స్నానం
ప్రాహుః స్నానఫలప్రదం | నవ్యధావారిమగ్నానాం యాదసామివతత్స
మం || యాజ్ఞవల్క్యః || మత్స్యకత్స్యపమండూకా స్తోయేమగ్నాదివాని
శం | సతేహంహిస్నానఫలం తద్దేవవిధివజికతమితి || కౌశికః || విధిదృష్టం
తుయతగర్తకరోత్య విధినాతుయః | ఫలం నకించిదాప్నోతి క్షేత్రమాత్రం
హితస్యతత్ || వివస్వాక్ || అవిత్వైవయత్సార్తం విధానం స్నానమా
చరేత్ | సయాతినరకంఘోరమితిధర్మస్యశాసనమితి | విష్ణుః || బ్రహ్మహ
త్రవిశాంచైవమంత్రవత్సానమిష్యతే | తూష్టిమేవహిశూద్రస్యస్త్రిణాం
చతురునందనేతి || బోధాయనః || అపావగాహనం స్నానం విహితంసార్వజ
ణికం | మంత్రవత్సోక్షణంచాపి ద్విజాతీనాంవిశిష్యత ఇతి ||

—* ఆథ స్నానాహాజలాని *

నదీమదేవభాతేమ తటాకేషుసరస్సుచ | స్నానంసమాచరే
న్నిత్యం గతకప్రసవశేషుచ || మనుష్యైర్భూతోజలాశయోదేవభాతః ||
మనుష్యైః భాతస్తటాకః - ఋషిసేవితంసరః - కుల్యాగతకః - ప్రసవణంపు
ష్కరః - గతకలక్షణము క్తంశౌనకకాత్యాయనాభ్యాం || ధనుఃసహస్రాణ్య
ష్టైశ్చ గతిర్యాసాంనవిష్యతే | తదానదీశబ్దవహః గర్తాస్తాఃపరికిర్తితా ఇతి ||
అనేనాథేననదీలక్షణమప్యుక్తంభవతి || విష్ణుపురాణేషి నదీనదతటాకేషు
దేవభాతజలైషుచ | నిత్యక్రియాభాంస్నాయితగిరిప్రసవశేషుచ || కూ
పేషూర్భూతతోయేన స్నానంకుర్వీతవాఘవీతి | మార్కండేయోపి | పు
రాణానినరేంద్రాణామృషీణాంవమహాత్మనాం | స్నానంకూపతటాకేషు
దేవతానాంసమాచరేత్ || భూమిష్ఠముద్భృతాత్పుణ్యం తతఃప్రసవణోదకం |
తతోపిసారసంపుణ్యం తస్మాన్నాదేయముచ్యతే || తీర్థకతోయం తతః పు
ణ్యం గాంగంపుణ్యంతు సర్వతః || తీర్థకతోయం సాధుజువత్ఫలం || విష్ణుః ||
ఉద్భృతాత్పుణ్యం భూమిష్ఠముదకం - తస్మాన్నాదేయం - తస్మాదపిసాధుపరి
గృహీతం - సర్వతపివగాంగమితి || వివస్వానపి || వీకతస్సర్వతీర్థాని జా

హ్నియై కైవసాన్యతః । బ్రహ్మలోకేశగిరసః పతితాయామహీతలే॥ మ
రీచిరపి ॥ భూమిష్ఠముద్భవంవాపి శీతముష్ణమథాపివా । గాంగంపయః పు
వాత్యాశు పాపమామరణాంతికం ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యశ్చ ॥ త్రిరాత్రఫ
లదానద్యః యాః కాశ్చిదసముద్రగాః । సముద్రగాస్తుపక్షస్య మాసస్యస
రితాంపతిరితి ॥ భారద్వాజః ॥ మహానదీనదస్తోత స్సరస్త్రీదశఖాతితాః ।
నాశస్తటాకఃకుండంచ ధారామాపప్త్వమీదశః । చాంద్రాయణత్రయంకృ
చ్ఛం గాయత్ర్యాఅయుతంత్రయం । ఆప్లావనంమహానద్యాం తుల్యమేత
చ్ఛతుష్టయం ॥ ఉద్భూత్యాధూధరాదభిం ప్రవిశశ్యంబుసంతతిః । యా
సామహానదీజ్ఞేయా సహపాపప్రణాశినీ ॥ ఉద్భూతాపూర్వదిగ్భాగశ్చైతే
సలిసంతతిః । యాప్రత్యక్షాగరంయాతి సానదస్త్వీతిగద్యతే ॥ భూధ
రాద్భూమిభాగోత్థా యామేవజలసంతతిః । నదీంవిశిసాస్తోతస్సన్వయం
వాయుత్రలీయతే॥పర్వతస్యతపేవాగై వృత్తాకారజలాస్పదం । అశోష్యయ
త్సరస్తతేస్యాత్ప్రవిశాలంసుపంకజం ॥ భువ్యద్రోచాతటస్పృశేమశోష్య
యజ్జలాశయం । విశాలమవిశాలంవా దేవభాతభిత్స్మృతః ॥ గ్రామాథకం
పాథసస్యాథకంనృభిఃసృష్టంబుపథతః । యానద్యాద్యంబుధామభ్యుతాం
నాశాఖ్యాంప్రవక్షతే ॥ అథకచంద్రాకృశ్చిర్యస్యచంఘానస్యతువారిణః ।
గ్రామేవనపివాశ్చైతత్తటాకభిత్స్మృతభిత్ ॥ చతురశ్రంశిలాబద్ధంససో
పానమధోజలం । విశాలమవిశాలంవాయుత్తతుగండమిత్స్మృతం । గిరిరం
ద్రాద్విఃకఠత్యయాపతత్యంబు సంతతిః ॥ అనాధారమధోభూమాసాధా
రేత్యభిధీయతే । పంచహస్తవిశాలంయత్ భాతంవృత్తమధోజలం ॥ చార్వి
ష్టకొదిఘటితంయత్తటాకమిత్స్మృతం ॥ వ్యాసః ॥ నమహేతజలద్రో
శ్యాంస్నాతుంచననదీతరేత్ । నాతిక్రమయితాసింధునానుష్ఠాతుం
నదీంతరేత్ । సింధుంనదీంఅనావమ్యనలంఘయేదిత్యథకః ॥ మనుః ॥ షర
కీయసిపాతేమనస్నాయాద్ధికదాచన । నిపానకర్తుకిస్నాత్వాతుదుష్కృ
తాంశేవలిపంతే ॥ యానదాయాసనాన్యస్యసూపోద్భావగృహాణివ । అద

తైస్యపయంజానాప్యేనసోఽస్యతురీయభాక్॥ అస్యపరస్యతురీయభాక్
 తురీయాంశభాక్ ॥ నద్యలాభవిషయోనవీవాహ ॥ ఆలాభేదేవభాతానాం
 సరసాంసరితాంతథా ॥ ఉద్భృత్యచతురఃపిండాన్పారక్యేస్మానమాచరేది
 తి ॥ అనేనైవాభిప్రామెణశాసకోపి ॥ వాపీకూపతటాకేషుయదిస్నా
 యాతగదాదన ॥ ఉద్భృత్యన్యత్తికాపిండందశపిండంశ్చవాక్షిపేత్ ॥ జా
 బాలిః ॥ నపారక్యేజలెస్మాయాన్నఘంజీతమహనిశి ॥ స్నాద్రక్షమేకందవ
 సనంపరిచధ్యాతగదాదన ॥ పంచపిండాన్యముద్భృత్యపారక్యేస్మానమా
 చరేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ పంచపిండాన్యముద్భృత్యనస్నాయాదన్యవారి
 మ॥ స్నాయాన్నదీదేవబాతహ్రాదప్రసవణేషు ॥ ఉదకప్రవాహాభిఘాతకృ
 తఃకూలమధ్యయోః సజలౌఘనిమ్నప్రదేశోహ్రాదః॥నదీమహానదీశ్చిఃకూ
 లమధ్యప్రదేశయోః ॥ సర్వదాయోజలప్రామోహ్రాదఃసపరికీర్తితఇతిభర
 ద్వాజస్తరశాత్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యోఽపి ॥ పరికీర్తినిపానేషుయదిస్నా
 యాతగదాదన ॥ సప్తపిండంస్తతోద్భృత్యశతఃస్నానంసమాచరేదితి ॥ శౌ
 నకః ॥ విరుద్ధాసునకుర్వీరకాంశభాక్తత్రసేచుర్కృత్ ॥ తస్మాత్పరికృతా
 స్సేతూకకూపాంశ్చపరివజయేత్ ॥ ఉద్భృత్యవాపిన్ద్రేకపిండాక
 ర్యాదాపత్సునోసదా॥నిరుక్తాసుచమృత్పిండాకకూపాంస్తుప్రీకఘటాం
 స్తథా॥అనుద్భృత్యతుయత్స్నానంపరికీర్తిజలాశయోవృథాభవతీతస్నానం
 కర్తుంపాపేనలిప్యతే ॥ అపతోయైరపిస్నాయాత్ సర్వాలాభేనముద్భృతైః
 స్నానంతునఘటైఃకార్యంనాసాధిద్రవివజితేతితి ॥ కూపాన్ద్రీకఘటాసు
 ద్భృత్యమృన్మయపాత్రావజితైర్జలైః స్నాయాదత్యభః ॥ తథాభిండద
 శేకశూర్పవాయునకభాగ్రాంబుస్నానవస్త్రంఘటోదకం॥మార్జనాశేణః
 కేశాంబుహంతిపుణ్యంపురాతనమితి॥ఉత్సృష్టేషు సర్వాభాతాన్వదనుద్ధరణే
 పినదోషః॥యదాహవ్యాసః॥అనుత్సృష్టేషుసస్నాయాత్తథేవాసంసక్యతే
 ఋషిః॥అత్తీయేఋషినస్నాయాత్తథేవాల్పజలేత్వితి॥ సర్వసత్వోద్దేశేనాకృ
 తమనుత్సృష్టమసంసక్యతం అప్రతిష్ఠితం ॥ అశ్రవిజ్ఞానేశ్వరోపి ॥ సర్వసత్వో

దేవేన త్యక్తేషు తటాకాదిషు పంచపిండానకుర్ధ్వశ్యసన్నయాత్ || అత్తి
 యోత్సృష్టాభ్యనుజ్ఞాతేమద్రుమతుపిండానుద్ధరణేపిన్నానమభ్యనుజ్ఞానమితి
 అతస్త్వశక్త్యనుసారేణ పిండసంఖ్యాద్యవస్థాద్రవ్వద్యా || వృద్ధమనః || అన్యా
 యోపాత్తతిత్తస్యపతితస్యచీవాధుకషే || నన్నయాదుదపానేమన్నాత్వా
 కృత్వా సమాచరేత్ || శానకరి || అన్యజ్ఞైఃఖాత కూపాస్తటాకావాప్య
 ఏవవా | తత్రస్నాత్వాచపీత్వాచ పాజాపత్యేనశుద్ధ్యతి || అకామాద్భృ
 హ్మణశ్చుద్ధ్యేద్భృహ్మకూహోపవాసత్యితి || యత్తుశాతాతపవచనం || అం
 త్యజైరపివాఖాతేకూపేవాప్యదికేలథా | తత్రస్నాత్వాచపీత్వాచప్రాయ
 శ్చిత్తంనవిద్యత్యితి || తదత్యంతాపద్విషయం || చంద్రికాయాం || నద్యాం
 తువిద్యమానాయాం నన్నయాదన్యవారిషు | నన్నయాదన్యతోయేషు వి
 ద్యమానైవహూదకే || ప్రభూలైవిద్యమానేష ఉదకేతుమనూహరే | నాల్ప
 దకేద్విజస్నన్నయాన్నదీంచోత్సృజ్యకృత్రిమే || యత్వాపస్తంబేనోక్తం || సశి
 రావమజ్జనమప్నువజ్జయేదితి || స్మృత్యంతరే || గృహస్థాస్తుస్రవంతీషు నిమ
 జ్యస్నానమాచరేత్ | అన్యత్రసిద్ధహస్తాభ్యామితరేహంతుమాజ్జనం || నా
 ల్పంభసిశిరోమజ్జేన్నానగాహేన్మహూదధా | క్రియాస్నానేశిరోమజ్జేదన్య
 త్రాపిసరిశ్చ చేతి || అన్యత్రస్నాచహూదకే || సముద్రస్నానంతుపర్వకాలే వి
 హితం || మహాభాగవతే || అశ్వత్థసాగరాసేవ్యా నస్పృష్టవ్యాకదాచన |
 అశ్వత్థంమందవారేషు సాగరంపర్వణిస్పృశేత్ || అన్యదాతుకురు శ్రేష్ఠచే
 వయోనిరపాంపతిః | కుశాగ్రేణాపి కాంతేయ నస్పృష్టవ్యోమహూదధిః ||
 ఆజన్తశతసాహస్రే యత్వాపం కురుతేక్వచిత్ | మువ్యతే సర్వపాపేభ్యః
 నత్వైవలవణాంభసి | గభిణీగృహణీయస్యదూరయాత్రాంసవజ్జయేత్ |
 వపనంసాగరస్నానం శవవాహంచవజ్జయేత్ || ఇతి || భరద్వాజః || క్షౌరం
 చసాగరస్నానంనకుర్యాద్గర్భిణీపతిః | కృతవాన్నభవేత్తస్యాః ప్రజానభవ
 తిద్రువం || సౌరారవారయోరస్తేపర్వణోరుభయోరపి | సంతానకామినస్నా
 యాత్ కుర్యాత్తుగ్రహణేతయోః || ఏతచ్ఛుద్ధపర్వచిషయం || విధాయాంతు

సవీవాహా ॥ విధేపర్వణినస్సాయాచ్ఛతుదశశ్యాంమహాదధా । సాచేద్వా
 మయితాస్సాయాత్తమతిక్రమ్యపర్వణి ॥ చతుదశశ్యాంశతంతత్రముక్త్యా
 ర్వాంశఏవతు । సింధుస్సానప్రమరీత గంగాస్సానఫలంభవేత్ ॥ సంగ్ర
 హేపి॥సభూమిజాకృష్ణచతుదశశీదతస్యాంతుపర్వాంశకఏవనుక్తః । స్సా
 త్వాసముద్రేతుతదైవపాపం నిహంతిజన్మాంతరసంచితంయత్ ॥ భారద్వాజః॥
 కృష్ణాంగారశతుదశశ్యాంయోద్ధాస్సానంసమాచరేత్ । తస్యజన్మసహస్రే
 షసర్వంపాపంప్రణశ్యతీతి । ఏతత్సర్వం సంబుధరహిత చతుదశశీవిష
 యం ॥ పురాణే ॥ సేతౌక వేరకన్యాయాంగంగాయాశ్చాపిసంగమే । న
 వారదోషమితేతపర్వసుస్సానమాచరేదీతి ॥ జైమినిః । సేతుర్నాపేతు
 తెకాలంనిత్యంస్సానప్రశస్యతే । సమేధకాలభేదస్యసేతోరన్యత్రకహికా
 చితీతి । పరాశరః ॥ అగ్నిజితరాపిలావస్థీరాజాభిత్సర్వహూదధిః । దృ
 ష్టమాత్రాఃపునంత్యేతేతస్మాత్ప్రశ్యేతసత్యశీతి । అత్రఉదకాంతరేశాచ
 మనంకర్తవ్యం ॥ నసముద్రోదకేన ॥ అక్షౌరాభిరాచమేషిత్సర్వణాత్ । ఉ
 క్తంచలేత్తరీయస్త్వతా ॥ తస్మాత్సముద్రస్యనపిబంతీతి । తర్పణాదికంతు
 తేనైవకార్యం ॥ నిషేధాధావాదిదండ్రికాయాం । యోగయాజ్ఞవల్క్యః॥
 నద్యామస్తమితేస్సానంవజ్జాయేత్తుసదాబుధః । నద్యాంస్సాత్వానదీమ
 న్యాంనప్రశంసేతధర్మవిత్ ॥ శానకోపి । ననదీషునదీంబ్రాయాత్పర్వతేషు
 నపర్వతం । నాన్యత్ప్రశంసేత్తత్రస్థాంతీర్థేషామితనైషుచ ॥ ఇతి దేవలః॥
 వీకాంనదీంసమాసాద్యనాన్యాంబ్రాయాచ్ఛధర్మవిత్ । యదిస్త్రేతేతదా
 సమ్యక్తస్యత్రిగ్యంవినస్యతి ॥ వ్యాసః ॥ కురుక్షేత్రంగయాంగంగాంప్రభా
 సంనైమిశంతథా । తీర్థాన్యేతానిసర్వాణిస్సానకాలే స్మరేద్బుధః ॥ సంగ్ర
 హేపి ॥ గయాంగంకాకురుక్షేత్రప్రయాగోదధిసంగమా ॥ తీర్థాన్యేతా
 నిసంస్కృత్యతతోమజ్జెజ్జలాశయే॥

—* వర్ణోదకాని. *—

వర్ణోదకమాహవాసః । నద్యాయచ్చపరిభ్రష్టంనద్యాయచ్చ
విఃస్ఫుతం । గతప్రత్యాగతం యచ్చతతోయం పరివజజయేదితి । పరి
భ్రష్టం విచ్ఛిన్నం విఃస్ఫుతమపి త్యజేత్ ॥ గగః ॥ ప్రత్యావృత్తైంభసి
స్నానం వజజనీయం ద్విజాతిభిః ॥ బోధాయనోపి ॥ అథోవణో
దకస్నానం వజ్జకంనద్యాంద్విజాతిభిః । న బ్యాంరజకతీర్థం తుదశహ
స్తేనవజజయేత్ ॥ స్నానంరజకతీర్థేతుభోజనంగణికాగృహే । పశ్చి
మోత్తరశాయిత్యంశక్రాదవహరేచ్ఛీయం ఇతి ॥ శాండిల్యః ॥ గ్రహదీపేవి
తేయాజేనీదవానసమివగ । శ్రుశానపాశ్వకైజ్ఞాతేనస్నాయాగ్నపరా
ధతః । నస్నాయాత్సహశూద్రేణనస్త్రీభిరణచనాస్తికైః ॥ నపాపంజై
శ్చబాలైశ్చనగోగాశుచిభిరణరైః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ అగ్రహ్యస్త్య
ధమాశ్చాపః నద్యాంప్రథమవేగకాః । ప్రయోభితావాకేనాపి యాశ్చనీర్థ
వినాకృతాః ॥ కాత్యాయనః ॥ యశ్శోషముపగచ్ఛంతి గ్రీష్మేకు సరితోభు
వి । తాసుప్రావృషినస్నాయాత్ అపూణే దశవాసరే ॥ ఉష్ణోదకం
నిషేధతి ॥ శంఖః ॥ స్నాతస్య వహ్నితప్తేన తదైవపరవారిణా । శరీ
రశుద్ధిర్విజ్ఞేయా నతుస్నానఫలంభవేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వృధాతూ
ష్ణోదకస్నానం వృధాజప్యమజైదికం । వృధాత్వశ్రోత్రియేదానం వృధాభు
క్తమసాక్షికమితి ॥ యత్తూష్ణోధకవిధానం అపవసదాపూతా తాసాం
వహ్నిర్విశోధకః । తస్మాత్సర్వేషుకాలేషు ఉష్ణాంభః పావనం స్మృతమితి ॥
యత్తువత్ప్రింశన్తతే ॥ ఆపస్స్వభావతోమేధ్యాఃకింపునర్వహ్నిసంయుతాః ।
యచ్చసంతః ప్రశంసంతి స్నానముష్ణేనవారిణా ఇతి ॥ యదపి స్మృత్యంత
రం ॥ ఆదిత్యకిరణైఃపూతం పునఃపూతంతువహ్నినా । స్నానంసంతఃప్రశం
సంతి తస్మాదుష్ణేన వారిణా ఇతి ॥ తదాతురస్నానవిషయం ॥ తథాచ
యమః ॥ ఆదిత్యస్యకరైఃపూతాః పునఃపూతాస్తువహ్నినా ॥ ఆహ్వాతమా

తురస్మానై ప్రశస్తైః తతాదకమితి ॥ యదాతునద్యాదికం సలభ్యతే త
 చాతనాతురస్యాప్యప్యోదక స్నానమనిష్ఠమిథ్యాహ యమః నిత్యం నైమి
 త్తికం దైవ క్రియాంగమలకపణం । తీర్థాభావేతుకతావ్య ముష్కోదక
 పరోదకైరితి ॥ యత్తువృద్ధమనునోక్తం ॥ మృతేనస్మిన్ సంక్రాంతా శ్రాద్ధేజ
 న్నిదితేతథా । అస్పృశ్యస్పృశకేనైవ సస్నాయాదుష్ణవారిణా ॥ సంక్రాం
 త్యాంభాసువారెవ సప్తస్మూరాహుదశకే । ఆరోగ్యపుత్రమిత్రార్థివ
 స్నాయాదుష్ణవారిణా ॥ పాణిమాస్యాం తథాదశే యస్నాయాదుష్ణ
 వారిణా । సగోహత్యక్తతంపాపం ప్రాప్నోత్యేవసంశయ ఇతి ॥ తేన ఉ
 క్తముమరిణాదిషు తీర్థాభావేపినోష్కోదకైః స్నాయాత్ ॥ అపితుపరశీయై
 రుద్ధృతైః కూపోదకైర్వా స్నాయాదిత్యుక్తమిత్యవిరోధః ॥ ఉష్ణోదకస్నా
 నేపి విశేషమాహ వ్యాసః ॥ శీతాస్పృశ్యసిషిద్ధోష్ణా మంత్ర సంభార సంభృ
 తాః । గేహాపిస్యతేస్నానం తద్దీనివిఫలంబహిరితి ॥ సంభారామృదాద
 యః ॥ తటాకాదా ॥ వివస్వత్ప్రసంయుక్తముపస్పృశకనముచ్యతే । స్నా
 నేవగాహనైవైవ స్లవని విధిసదకత మితి ॥ స్మృత్యర్థక సారే ॥ సర్వదాని
 త్యక్తమార్థకం స్నాయాగోపకథంచని । వినాస్పృత్తికయావాపి సకృదుష్ణై
 నవాంబునా ॥ గౌతమః ॥ శివలింగ సమీపేతు యత్రోయంపురతంస్థితం । శివ
 గంగేతివిశ్లేయా తత్ర స్నాత్వాశివంప్రశేత్ జలంశుగ్ధమశుద్ధంవా విష్ణుంవా
 సుసమీపతరి । విష్ణుగం గాసముతోగం మహాపాశకనాశనమితి ॥ *

ఇతి స్నానా సూత్రం

— మృదాద్యాహరణం. —

దశుః ॥ చతుర్థే దీర్థాభాగే స్నానార్థకమృదమాహరేత్ । తిలం
 పుష్పకుశాదీని స్నానంచాకృత్రిషేజలే ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ మృత్తికాగో
 మయందర్థాకపుష్పాణిసుభీశివ । ఆహరేత్సానికాలేతు గృహ్స్థీయా
 ద్బుద్ధిమాన్నరః ॥ నవ్రాతర్మృత్తికాస్నానం సచభౌమార్కవారయోః । మ
 ధ్యందినేతుకతావ్యం నాతిషధ్యందినేరవా ॥ వ్యాసః ॥ తతో మధ్యాహ్న

సమయే స్నానార్థకం మృతమాహ శేత్ । పుష్పాం తామ్రాశశలాః గోమ
 యంగంధమేవచేత్ ॥ గృహ్యపరిశిష్టే ॥ శుద్ధచేదేనైతేభ్యవంగానుశ్రీ
 సోమతేనా భాత్వా రంధ్రం పశురంగుళే మనసాన్యైశ్చోత్త్యైవ తథా భాత్వా
 గానుత్ర్యాదానుమృదమువాదాయతాంకుచాత్యైవ భామగానుత్ర్యాప్రో
 త్తయేత్ ॥ యుగలంబజ్వలన్మృగః గర్వాదకాశిగంధివత్సావయే శ్చైత్యైథక్
 తేతే ॥ ప్రధానుర్వాత్సర్యైవ తాంకు గోమయంత వివతుః ॥ అథ మో
 త్తమమధ్యానాంహీనానాన్యైవ సంకరిషిశేన ॥ పంచతౌష్ఠ్యదమాదాను
 పూర్వాపామాగః గోమయమ ॥ గర్వాదకాంతంబధింతేష్టావయే త్తత్సృ
 థక్ తేతే ॥ ముఖవియే ॥ పశుహీనేనవస్త్రైః సన్నయాశోషినకాద్యతే
 నాన్యదేయేతాద్రోణాననూచన్యైగర్భితేనవ ॥ బలంశబద్ధహంతైశ్చేను
 నంబద్విజాలయమ్ ॥ సర్విక్తపాదాన్ద్రవ్యేనన్వార్తిక్తవశంబునసేత్ ॥ వసి
 వ్యః ॥ మృదైకయాశిరిశిత్వాశ్శృంహ్వాభ్యైవ దాశోత్తర్యైవ ॥ అథ శ్చత
 స్పభిత్వాశ్శృంహ్వాభ్యైవ దాదాశ్చేనవ ॥ ప్రత్యేక్ష్మన్వకాయంతు ద్విరాచా
 మేద్యథావిధి ॥ ద్వాదశః ॥ వశ్యేపాదావతశ్చేనవ ద్విజంభునాభింకతోత్రి
 భిః ॥ మృదైకయాశిరిశిత్వాశ్శృంహ్వాభ్యైవ దాదాశ్చేనవ ॥ మృత్తికా
 చసమాదిష్టాత్వాన్త్రామలకమాత్రతః ॥ గోమయస్యన్త్రమాంతత్రైనాంగం
 లేపయేత్తతః ॥ ప్రత్యేక్ష్మన్వకాయంతు ద్విరాచా మేద్యథావి
 దక్షః ॥ మృద్ధోమయాదిభిరేకామలకాభ్యైవ శ్చేనవ ॥ స్నానకారేణిథావి
 పుః స్నిగ్ధలేపంబివజ్జయేత్ ॥ ప్రత్యేక్ష్మన్వకాయంతు ద్విరాచా మేద్యథావి
 శ్చేనవ ॥ ఆపాదమస్తకంశేహంతత్రైవ తేనవ ॥ శ్చేనవ ॥ కా
 త్తాశనాదనంతరకృత్యమాహ శానకః ॥ గాయత్రియ దాయాభ్యుత్పాదో
 నేవాభిమృదవభిమంతయేత్ - తతోయతశ్చంద్రస్వస్తిరావిసస్వః రిగర
 తోవిమృధభివర్షయేత్సమీరితినతిమంత్రం ప్రతీతిశంతుషేత్ - పూర్వాదిక్ర
 ॥ ౧ ॥ తతః సమ్మజ్జనంకుర్వాన్మృదాపూర్వంకుమంత్రవిత్ - అశ్వక్రాం
 ॥ ౨ ॥ త్యాదయో మృద్ధహంబంత్రాయజుశ్చేదప్రసిద్ధాః - పునశ్చగోమయే

నైవమగ్రమగ్రమితిబువన్ । అగ్రమగ్రంచరంతీనామోషధీనాంవనవనై ॥
 యతదృషిపక్షీనాం సురభీశాంశరీరతః - ఉత్పన్నం లోకసౌఖ్యభజం
 పవిత్రంకాయశోధనమ్ । త్వన్మేశోకాంశ్చ రోగాంశ్చ పాపానినుదగోమ
 యేతిగోమయమత్రః ॥ కాండాత్కాండాది ద్వాభ్యా మంగ మంగ
 ముపస్పృశేత్ ॥ మూర్వయేతిశేషః - ఆపామార్గనమనాగ్రా రాత్ మ
 మదుత్థం భయన్నద ॥ స్వాహేత్కంగమంగమృజాయన్నుపస్పృశేత్ -
 అథహిరణ్యశృంగ మాహోదేవీర్విష్ణవ ఉపస్థాయ - సుమిత్రాన ఆపభిష్యువ
 స్పృశ్య స్వాదుమితాశ్రిం బహిఃక్షిపేత్ - ఇంద్రశుద్ధశత్రుచాపఃప్రవి
 శ్యునసాజపేత్ - తత్రగాయేతిసామాని అనివాద్యాహృతి జపేత్ ॥
 ఇతివసిష్ఠః ॥ ఎతశతమిత్యాభ్యాం శీఘ్రాణ్యనాహయేచ్ఛభః । కురు
 త్యేత్రంగయాంగం గాంధ్రఘనంనై మిత్రంభే ॥ శంకరి ॥ ప్రపద్యైవరు
 ణందేనమంధసంపతిమిశ్వరిమ్ । యోచితం చేహిమేతభజం సువశపాపని
 వృత్తయే ॥ శీఘ్రమావాహయిష్యామిసర్వాభివఃషూదనమ్ । సాన్నిధ్య
 మస్తింశ్చిశ్లోయేక్రియతాంవిదనుగ్రహత్ ॥ రుద్రాక్షప్రపద్యైవరం సర్వా
 నపుషదస్తథా । అంపుశ్యాపవిత్రాశ్చ ప్రపద్యైవరుణంతథా ॥ శిమయ
 త్వాశుమేపాపం రక్షంతువనదైవమామితి ॥ వసిష్ఠః ॥ ఆరోహిమేదమా
 పశ్యదృపదాదివభిశ్చపి । తథాహిరణ్యవనోభిః పావమానిభిరంతతః ॥ త
 తోర్కమీశ్వరోంకారం నిమజ్యంతజ్జలైబుధః । ప్రాణాయామాంశ్చ
 కుర్వీత గాఢశ్రీంచాఘమవకణమ్ ॥ ప్రపద్యాన్మూర్తికచతథామహావ్యా
 హృతభిజకలమితి ॥ సంగ్రహే ॥ సంకల్ప్యసహస్రంపరమాంశదేవమితి ॥ మా
 ర్వాం శిరసినిధాయాశ్వకాంతేరథక్రాంతభితిమృదం గృహీత్వా ఉద్భృతా
 సివరాహేణేహస్తాభ్యాంయాచేత-హిరణ్యశృంగమితి ద్వాభ్యాంగఃసుమ
 త్రానఆప ఓషధయస్సంత్యతి ఉదకాంజలిం శిరసినిధాయ స్వాదుర్మితాస్త
 స్తానిత్యువకాంజలిం నైఋత్యాందిశి నిరస్య జలస్థవీవ నమోగ్మయేఘ్నయ
 తిఇతి శీఘ్రాంనమస్కృత్యోపస్థాయ యదపాంత్రూరమత్యమేధ్యాంశందక్షి

అహింసకాన్యాయాశ్రయేనాపిచిత్వాభ్యాం పాణినాప్రదక్షిణ ముదక మావృత్య ఇ
 మంమేగంగఇతి గంగాత్యాదశనచీస్సస్నానజలే అవాహయేత్ ॥ అక్షజలే
 విహితశ్రోత్రదృక్షానీకాముఖాంతంవివజ్జ - ఋతంచ సన్యంకేతిఋచ
 మఘమషణ్మాక్తంప్రాణాయామేన తిజకషేత్ - అన్యసూక్తస్యమధుఘం
 దసాఘమషణ్మఋషిః - అనప్తుస్యందః - భావవృత్తిః పరమాత్మాదేవ
 తా- భావస్యసత్తమాత్రస్యబ్రహ్మణోపశాంతం జగలేన్మస్తి సూక్తస్యప్రతపా
 ద్యం- తతడత్తరాభిప్రీత్యభి ర్భృత్పృథివ్యామిత్యాభిః సాత్త్వా అనిజ్వల
 తీత్యపతచమ్యు ఆకార్యకార్యవకీడేతే తునస్సాన్త్యా రహస్యకృతపాపక్ష
 యాథాం రజోభూమిరితి తునస్సాన్త్యా ఆక్రాంత్యముద్రయిజకషేత్ వివ
 స్నానవిధిప్రోక్తః సర్వాఘాఘనిహూదకేతి ॥ వ్యాసః ॥ అంగుష్ఠాం
 గుళిభిశ్చైవశ్రోత్రదృక్షానీకాముఖమ్ | వీర్యమగ్నోప్రసప్రోతః శ్రీర్జపే
 దఘమషణ్మఋ ॥ దృపదానామగాఢశ్రీదేవనాజననేయకే | గర్భవం
 తజకలేజప్రాప్త్యబ్రహ్మహత్కార్యోహత ॥ సూగయః జ్వలలోక్యాదిః హ
 త్వాతా లోకానపిహం ప్రవేశితఘాతవణామ్ | అభాక్త్యమేనాచభ్య
 తేవీవంతంసుబ్రహ్మణే ॥ అఘమషణ్మఋక్తస్య నిమిరేహోఘంవచణాః |
 ఘందోసుప్తుప్రథాదేవోభావవృత్తిమకీకరితః ॥ ఋతంచేతీర్వసాన్త్యం
 మన్మసేవవిచింతయేత్ | దృపదానామగాఢశ్రీంయదాశ్లేషప్రవర్త్యహమ్ ॥
 అంతిజకలేభిర్యాన్యముద్యతే, బర్హసాన్యయా | సాన్య్యాన్తీకాంగా
 యశ్రీం ప్రణవంవాజలేకషేత్ ॥ ధ్యాతేన్నానానికంపిన్నపావప్ర
 శాంతయే | ఆహసానోసయాదాని తివరేద్వపవాన్యమ్ ॥ విశోయం
 భూమ్నినిన్యస్యసర్వపాపైప్రముచ్యతే | గోతమగాణాశ్రీం వహస్వీకార్య
 సః సమంతాదితి త్రిరంతజకలే జపక - సర్వన్యాయాన్యోముచ్యతే
 అవివాన్యాప్యోతీన్ద్రిరంతర్గతే జపస్సర్వన్యాన్యోముచ్యతేతయమ ॥
 అంతర్జలేజపస్సగ్నింత్రికృత్వాత్వఘమషణ్మఋ దృపదాంవా వతకయే
 త్రి నాయంగారితివాఋషం ॥ సవ్యాశ్శక్తికాంసకరణనాంగయశ్రీంత్రి

• 100 • వైచ్యనాథాక్షరీయే శిష్యముక్తాఫలశాసనమ్.

పేక్షాథా | ఆవతక యే ద్యా ప్రణవం స్మరే ద్యావిష్ణుమహ్యమ్ || ఖ్యా
యేన్నారాయణం దేవంన్నానాదిమచక్రమశు || ప్రాణాశ్చిత్తోహి సర్వస్య
దుష్కృతస్థేవై ప్రసక్తిః || యజ్ఞవల్క్యః || జయభక్తికోవిదః శుద్ధధా
వాత్ హరింస్త రేత్ | తస్మిన్లోకేతిమంత్రేణ మజ్జేదపు పునః పునః || గాయ
త్రవైష్టవీహ్యేచావిష్టోస్సంస్తవణాయతై || చంద్రకాయాం || పిష్టిరా
యతసంహ్యపఃసహ్యపాంపతిరుచ్యతే | తస్మైవసూనవస్త్రోపస్త్రస్తాస్త్రో
హ్యపుసంస్తరేత్ || ఆపోహిమైతిస్మధిగృథాచవహ్యోద్ధరిః | హిరన్య
వర్ణాభిః ఋగ్విశ్వశిష్యభిస్తథా || శస్త్రోపేరికాథా శస్త్రోపస్త్రధైవ
త | ఇదమాపి ప్రవహతేత్సేదంచసముదీరయేత్ || ఏవంసమ్నాజకంబం
త్వాభుదాపింసదేవతమ్ | అమమకాగాయాత్తస్య సుస్త్రే శ్వయతస్త
థా || తతోంధసిమగ్నస్తు శ్రీవరేదభుమకాణమ్ | ప్రదయ్యామృతా
సితథామహావ్యాహృతిభిజ్జలమితే || వసిష్ఠః || ఆపోహిమైవమాపద్మిద్మ
పదాచవ ఇత్యుక్తః | తథాహిరన్యవర్ణాభిః పావమానీధీరంతతః || తతో
ర్గమిక్ష్యేవోంకారిం సమద్యాంతకాలేనధః | వ్రాతాయామూర్చకు
ర్వీశి గాయత్రీం చామమకాణమ్ | గౌరవనివిధి రాశ్చాత్రిమత్రకశ్రాంతస
ద్విజః | సర్వేభలనావృత్తితే భేకతుద్విగుణంభలమితే || విష్ణురూపి || తతోపు
మగ్నశ్రీరభుమకాణమ్ - తస్మిన్లోకే ఏవంపదమి | సాశ్రీంవాయుంబలై
మనభిత్రిమవాకంవాపుగుపసూక్తంవాక్ష్మాన్యార్థికా వాసనా గణవికత
ర్పమంతిస్థవికుర్యాసి || వ్యాసః || వృద్ధో సయాభ్యామాలింగ్య తస్మి
గా దేవమంత్రితః | ప్రత్యక్షోదయ్యావిధిసర్వోపాన్యా యో త్వమాహుః ||
ప్రేక్ష్యసోంకారమారిత్యం శ్రీర్మిమల్లజ్జలాశయే | అచాంతః పురరాణామె
న్నంత్రేణానేనమంత్రవితే || అంతర్చరిత ధూతేన గుహామూర్తిశ్చకోము
ఖః | త్వంయజ్ఞస్త్రవంపహారితపోజ్యోశీరసోమృతమ్ || నిజస్సమ్నా
జకంకుర్యాదావోహిస్తామయోధువః | ఇదమాపి ప్రవహతావ్యాహృతి
భిస్తథైవ | తతోధిమంత్రిత స్తీర్థమాపోహిష్టాదిమంత్రకైః | అంతక

అగతామగ్నో జపేత్త్రిరఫమర్థగమ్ || దృపదాంవా త్రిభుక్త్యే ద్వాన్య
హృత్ప్రీంపణవాదికమ్ | సావిత్రింవాజపేద్విద్వాక్ తద్విద్యోఃపః మండం ||
అమలః నో ద్వాప్రణవం దేవంవాసంస్త్యశేధ్ధరిమ్ | దృపదాదిరపోమంతో
గుణైర్దేవప్రవీణః || అంశజాలైతిరాశ్యత్వసర్వపాపైరిపిమచ్యతేయ
భావమేధక్రతురాట్ సర్వపాపః ప్రణాశనః | తథాఘమవకణంసూక్తం
సర్వపాపా పనోదనయతిబోధాయనః | అశుభాస్తప్రత్యశ్శక్తమండలంమృ
త్పిండ చ సంశృహ్యతీథః ౧౧ వ్రతః పాదప్రత్యశయేత్త్రి - త్తానమథ
హైకమృతేత్త శానమపోదేవగృహంగోష్ఠంయత్రచబ్రహ్మణా అప్రత్యా
శ్యపాదాతన్నప్రవేష్టవ్యమిత్యథా పోహి ప్రపద్యంతే హిరణ్యశృంగం వరు
ణంప్రద్య ఇతిద్వాభ్యా మథాంజలినా ఉపసారం || సుమిత్రాన ఆపదవ
ధయః సంస్మృతతాండిశంతురక్షితీయస్యాం దిశిచ్ఛేద్యోభవతి దుమిత్రాస్త
సైఘ్రాఘాయాసుశ్యోస్తాక్ ఛ్యేస్థియంచవయంద్విష్ణు ఇతి అథా ఉపస్మృత్య
నమోగ్నుమేఘమత ఇన్యపస్థాయతిః ప్రవక్షీణముదక మావతకయతి.
యోఽపాంక్రూరమితి || ఇమంమేగంగఇతికథామావాహ్యద్భిరూర్జయతి ఆ
పోహిస్తామయోఘవఇతిస్మృత్తిర్నిరణ్యవకా ఇశిచనస్పృభిః పవమానః సువ
జనఇత్యేతేనానవాకం మాజకయిత్యాంలిజక లమాగతోఘమవక జేన త్రి
న్పాహియామాఘాధారయేత్ | ఋతంచనత్యంచేత్యేతదఘమవకణంతిరం
లిజకలై తేత్ || సర్వస్తాత్సాపాస్పిముచ్యతే || ఆయంగః పృశ్చిరక్ర
మిదిశ్యేతామృచంతిరంతిజక లేపతక - సర్వస్తాత్సాపాస్పిముచ్యతే || అపి
వాప్రణవమేవత్రిరంతిజక లేపతక సవకస్తాత్సాపాస్పిముచ్యతే ఇతి మృత్తి
కాస్తానమభ్యుక్తంబోరాయనేన | అథాతోమృత్తికాస్తానవిధిం వ్యాఖ్యా
స్యాం | బ్రహ్మచారిగృహస్థవానప్రస్థపరివ్రాజకానామశ్వుకాంతే సహస్రప
రమా కపితిఘామందూర్వాంభిః ౧౧ త్రోద్ధృతాసీమృద్ధృత్యైత్యాది || తటే
లోష్ఠమాచాయ కాండాత్కాండాదితిద్వాభ్యాం ధూర్వామాచాయమృత్తిక
హనమేపాపమితిదూర్వాంలోష్ఠైః పత్యోష్ఠయత ఇంద్రస్వస్తిదాస్వస్తివశం

ప్రత్యవధరమియ్యేను తిమ్మనాచార్యులు.

దోష్పద్ధత్రవాస్త్రా తారమింద్రమాపాంతమన్యగపరంవృత్తాతమపకేహీతి
వద్ధేః ప్రతిమంత్రప్రతివిశం లోకముస్సృజ్య గంధద్వా రామితి లోష్టమా
దాయఉదుత్తంజాత వేదసమితిలోష్టమాదిత్యం దర్శయిత్వా శ్రీమేభజత-
అలక్ష్మీమేనశ్యశు- ఇతిశిరఃప్రదక్షిణీకృత్ । సహస్రశీమేణి శిరలలిప్యతి
ష్టుముఖాఇంద్రగ్రీవామోజోగ్రీవాంమహానింద్రోవజ్జిబాహురితి- బాహు
సోమానంస్వకామితికుక్షోశరీరంయజ్ఞశ్రమలమితిశరీరంనాభిమే చిత్తంవి
జ్ఞామితినాభిమాపాంతమన్యగితి కరంవిల్లగ్లలాట మసీతిష్టుపం వరుణస్య
స్తంభనమసీతిక్షుత్రంఅనందనాచారిత్వంఠౌ పురుచోరాజ ఇత్సూరూజం
ఘాధ్యామితిజంఘయోరిదంవిష్ణురితి త్రిణేపదేతి ద్వాభ్యాంపాదౌనబోషాఇం
ద్రేతిశేషందూవానహీతంశివసేవిధాయహిరణ్యశృంగమితితీర్థం గత్వా
సుమిత్రానఅపటకధయైతి అత్తానమభిషిచేదుదకాంజలియాగాయోగ్య
దేశేదుమిత్రాస్తస్మైభూయాసురితిప్రతమం యోస్తాం దేవ్యైశ్చిత్తైశ్చిత్తైశ్చ
యందవయంద్విష్ణుఇతిత్వత్తీయమాపాహిష్టామయోభువైతిశివ ఛిహిరణ్య
వర్ణాః శుభయః పావకాఇతిస్పృభిః పవమానః సువజ్జన ఇత్యేతేనాను
వాకేనమాజ్ఞయిత్వానమోగ్నయేపురుతేనమైతి నమస్కార్యేయదపా
క్రూరమితి అద్భిష్ట్రైరావృత్య ఇమంక్షుగంకైతి అపోభిమంత్యై ఋతంచ స
త్యంజేత్యమమషణానూక్తనాపావ గాహేతి ద్విసృషీకపిత్త్వాం స్తర్షయి
త్వాశుచీహవ్యైతివస్త్రమద్భిః ప్రోశ్య దేవస్య త్వేతివస్త్రమదాయ అవ
ధూతంరక్షిత్వవధూయఉదుత్తంజాత వేదసమితివస్త్రమాదిత్యందశ్కయి
త్వావహంతీతి వాసః పరిధాయ ద్విరాచమేత్ ॥ భూతక్రేగపిశాచానయే
యేఘాతామెనికాచరాః । తేహంసవావిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభ
యతి ॥ దర్భానశంప్రతిష్ఠాప్యత్రీకప్రాణాయామాకధారయిత్వాస్త్యోత్త
రశతంగాయత్రీంజపేత్ - బ్రాహ్మణఃపూజితవతి - గోవధ గురుగర్వగ
మనస్వకాస్తేయసురాపానాది సర్వపాపప్రణాశనమితి విజ్ఞాయతే ॥ ధ్యా
త్వానారాయణం దేవం ప్రపద్యతఇతితాహ భగవాన్ బోధాయనః ఇతి॥

అనుకల్పమాహయాజ్ఞవల్క్యః ॥ యవీషవిస్తరిప్రోక్తస్సానస్యవిధిర్దుత్త
మః । అసామర్థ్యాన్నకుర్యాత్తుడపాయవిధిరుచ్యతే ॥ స్నానమంతజా
లేచైవంమాజానాచమనేతథా । జలాభిమంత్రణంచైవ తీర్థాస్యపరికల్పనః ॥
అఘమషణసూక్తైస్త్రిరావృత్తైననిర్వచేత్ ॥ స్నానాచరణమిత్యేతదుపది
ష్టమహాత్మధీరితి ॥ తీర్థాపరికల్పనమాహ.వసిష్ఠః ॥ వతుహాస్తసమా
యుక్తంచఘరిత్రంసమంతః ॥ ప్రకల్ప్యావాహయేద్గంగాం మంత్రేహానే
నమూర్తివితే ॥ విష్ణోఃపాదప్రసూతాసి వైష్ణవీవిష్ణుదేవతా । నాహినస్త్వై
నసస్మస్మాదాజన్యమరణాంతికాత్ ॥ తస్మాకోబృధికోటినాంతీర్థానాంవా
యురబ్రవీత్ । దివిభువ్యుతరిక్షేవ తానిమేసంతుజాహ్నువీతి ॥ స్పృశ్యంత
రే ॥ దిశురశ్రుంగీర్థాపతం పాణినోల్లిఖ్యవారిషః । అవాహయామితాండే
వీర్త్యావాహ్యత్రైవిజాహ్నువీ ॥ ఇమంమేగంగఇత్యుక్త్వా పుణ్యతీర్థానిచ
స్తరేత్ ॥ స్నానంస్థలంగమస్త్వైచక్యతంధినివాక్యతమ్ ॥ వృథాద్విజన్తన
స్తస్మాద్విధి నా స్నానమాచరేదితి స్మరణాత్ ॥ స్పృశ్యతీర్థాసారే ॥ నా
న్యోన్యంపృష్ఠతోవజ్జైవ్విలంపేస్పృశ్యతామిహః । స్నాత్వానథావయేద్గం
తానమృజ్జాద్వాససాముఖమ్ ॥ అవగాహ్యజలేనగోష్ఠిస్త్రంయఃపరిశో
ధయేత్ । కృద్ధాస్తతనివతంతేతేదేవాః పితృభిస్సహ ॥ రత్నావళ్యాం
దశైస్సానంనకుర్వీత మాతాపిత్రోస్తుజీవతాః । కుర్వంస్తతనిరాచష్టే
ఽత్రోరున్నతిజీవితే । నరాత్రౌమృత్తికాస్నానం నైవభామరణవార
యోః ॥ సంధ్యయోనైవగోమూత్రంసశుభ్రైగోమయః ॥ దివాంబు
గోశక్యమృతైశ్శుద్ధిర్నిత్యంబుభన్తభిః ॥ నాంబుహన్యాన్ననించేన్నతీర్థే
తీర్థాంతరంస్తరేత్ । సంకల్పైవతథాకుర్యాత్సానందానంతరాది
కమ్ ॥ అన్యథాపుణ్యకర్మాణి నిష్ఫలానిభవంతి ॥ భరద్వాజః । సంకల్పర
హితంకర్మయత్సత్ప్రతిశ్రుతిచోదితమ్ ॥ యతోయద్యఫలంతస్యాన్యస్సంకల్పాత్
తత్సమాచరేత్ ॥ పాదాకరావప్రక్షాళ్యసముపస్పృశ్యవాగ్యతః । ప్రాజ్ఞ
భోదజ్ఞుభోవాపిస్థిత్యాదర్థాననేశుచిః ॥ సదర్శహస్తాజానూర్థే దక్షిణే

దక్షిణోత్తరైః । కృత్వావారాదినంస్మృత్య ఏకత-ర్మకరోతియత్ ॥ స్వ
మాసే జనుస్త్వం తత్సంకల్పకరీరితి ॥ స్నానమదితనేత్రస్యకర్ణ
గయుత్యచ ॥ నయ్యక్తుచిత్తాబిజాభుక్తుత్తుచిహింసామ ॥ అనా
తశ్చోత్సృజెద్యస్తు సప్రశస్థామమృతీతి ॥ ప్రాచ్యుత్తీభవేదేవలాక
భవతిచింతితా ॥ భృగుః ॥ నైకవారానచక్షిసే నాంతరేనకదాచన । శు
తిస్త్యుత్సుకేతింకర్మ ననుగృహకుచిః క్వచిత్ ॥ తత్రాగ్రాహ్యద్వీపమాహ
సమి ॥ వ్యచక్షైః శతేంద్రైరగవాంశ్చ త్సంశయ ॥ చాభ్యం హావద్వీప
మితిబ్రహ్మచారివివరిత ॥ మనుః ॥ నిత్యంస్నాత్వాశుచికుశ్లైశ్చైవషిః
తృశర్వమ్ ॥ ఇహ జావాలిః ॥ దేవాస్సృష్ట్యాబుష్మింతైర్వతర్పయేదక్ష
తాదక్షైః । తర్పయేత్సుపిశ్చాన్యక్తాంతిలాదకచంద్రైః ॥ యయః ॥ తింద
ర్భసమాముక్తంస్వధమాయస్పృశేయతే ॥ తత్సర్వమమృతంధూత్వా పి
త్యోశాముపశిష్యతఇతి ॥ ఇతిమార్కాహ్నికస్నానమ్.

—* ఆథనైమిత్తికవిషయస్నానమ్. *

స్మృత్యర్థశాస్త్రే । ఉచ్చిష్ట్యావ్యవసూతేమహ్యస్యస్య స్పర్శనేమద । గ
హసంక్రమకాదాచ స్నానంనైమిత్తికంస్మృతమ్ ॥ చండాలాది స్పర్శనేతు
కాన్యంధారుణమేవశు ॥ కామ్యమలాపకషణంబ త్రిధాస్నానంచ వారు
ణమ్ ॥ ఇతరాణిసూత్రాయోగ్యం దేశకాలాద్యపేక్షయతి ॥ గృగ్యణః ॥ కు
ర్వానైమిత్తికంస్నానం శీతాభిః కామ్యమేవచ । నిత్యంయాదృచ్ఛికంబైన
యథారుచినమాచరేత్ ఇతి ॥ మనుః ॥ దివాక్షీర్త్యముదక్యాంచసూతికాం
పతితంతథా । శంభత్స్పృష్టిరుదైవస్పృష్ట్యాన్నసేనశుద్ధ్యేతి ॥ దివాక్షీ
ర్త్యశ్చచండాలః ఉదక్యాంబరజన్వలా ॥ అంగిరాః ॥ శవస్పర్శేయథోద
క్యా సూతికాంపతితంతథా । పుష్ట్యాన్నసేనశుద్ధిస్సాత్సచేతేనసంశ
యః ॥ గౌతమీ ॥ పతితచండాలసూతకౌదక్యాశవస్పృష్టితస్పృష్టి ఉప
స్పృశేనచేలఉదకోష్ఠస్పర్శాదృచ్ఛ్యేతి ॥ అనేనవతలాదిస్పృష్టినమారభ్య
శ్శతీనస్యాశిసచేలస్నానమిత్తుక్తంభవతి ॥ స్మృత్యంతరైః ॥ శవచండా

లఃతితోదకాన్యోపప్లవతస్సప్తస్థైర్యచేల సామనతి || చంద్రికాయాం ||
 చందాలసూతకొదక్కాతి క్షువీవః | ఏతేషామేవసంస్పృశ్య తస్మిన్మ
 న్యాయైశ్చస్థైః కతి || ఏవకారః ఘటధూమాదిస్పృష్టే తస్మిన్మన్యాయైశ్చ
 ధ్మః || తథాచతత్రైవ || ఘటధూమస్పృశణవాంశంవిత్తం త్సర కమలాదే |
 మైథునాచరితారంబ స్పృష్ట్యాస్మానంనవిద్యతే || యత్తుసంఘతక ఆహ || త
 త్స్పృష్టినంస్పృశేగ్మస్తస్మానంతస్యవిధీయతే | ఉద్భవామాచమన ప్రోక్తం
 ద్రవ్యాణాంప్రోక్షణంతథేతి || యదపివ్యాసః || ససూతకంసమృతకప్రసూ
 కాంవారజస్వలామ్ | స్పృష్ట్యాస్మాయాచ్చతస్పృష్టతత్పాశ్వాదాచ
 మేద్భుధగతి || తదబుద్ధిపూర్వవిషయం || తథాచంద్రికామాధవీయయోః | అ
 బుద్ధిపూర్వంసంస్పృశే ద్వయోస్మాన్సంవిధీయతే | త్రయోణాం బుద్ధిపూ
 ర్ణేతుతత్స్పృష్టిన్యాయోబ్ధునైతి || చతుర్థకస్యశ్వాచమనమేవ || ఉపస్పృ
 శేచ్ఛతుర్థకస్తు తదూర్ధ్వం ప్రోక్షణం మరేమితి మరీచి స్మరణాత్ || య
 త్తుకూర్మపురాణే || చందాలసూతకొదక్కా సంస్పృష్టంసంస్పృశేద్యది |
 ప్రమాదాత్తత ఆచమ్య జపంకుర్యాత్సమాహితః || తత్సంప్రప్తస్పృష్టినంస్పృ
 ష్ట్యాబుద్ధిపూర్వంద్విజోద్యమః | ఆచమేతవిశుద్ధ్యర్థంప్రోక్షణంజపితామహ
 ఇతి || యదపి దేవతేనోక్తం || సంస్పృశ్యాశుచిసంస్పృష్టం ద్వితీయంవా
 పిమానవః | ఘస్తాపాదౌచతాయేన ప్రత్యాశ్చ్యామ్య శుద్ధ్యతీతి || యదపి
 వృద్ధశాతాతపేనోక్తం || అశుచింయత్స్పృశేదన్యంఏకవివసదూష్యతి | తత
 స్సంప్రప్తేనదూష్యేతసర్వద్రవ్యైవ్వయంవిధిరితి || ఎతత్సర్వంచందాలాది
 స్పృశణవిషయమితి || మాధవీయే || చందాలాదిస్పృశ్యతీరిక్తా శుచి స్పృశణవిష
 యమితితేనైతదేవంచందాలాదిస్పృశ్యేత్విత్తేయస్యాచమన విషయంతామవిష
 యంతస్మాన్సంపరవచనంకామవిషయంద్వితీయస్యాచమనందండాద్రోస్పృ
 షణ్యయంచందాలాదివ్యతిరిక్తశవధూమాద్యశుచిస్పృశణ ఏవ స్మానం - ద్వితి
 యస్య త్వాచమనమేవఇతివ్యవస్థా || అత్రపరాశరం | దుస్స్వప్నంయదిపశ్యేత్తు
 వాంతేచక్షురకర్మణి | మైథునేక్రీతధూమేచ స్మానమేవవిధీయత ఇతి || మై

౧౨ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

భునేన్నానంబుతుకాలవిషయం॥ తదాహశాతాతపః॥ ఋతౌతుగర్భశం
కీర్వాత్ స్నానంమైథునకేస్మృతమ్॥ అన్యథాతుతథాగచ్ఛేచ్ఛౌచంమూత్రపురీ
షవదితి॥ అన్యతాపవిక్యచిత్ స్నానంస్మర్యతే॥ అష్టమ్యాంబ చతుడక్యాం
దివాపర్వణిమైథునమ్॥ కృత్వాసచేలస్నానంతు వారుణీభిశ్చ మార్దయేత్
ఇతి॥ కాత్యాయనః॥ చండాలసూతికౌడక్యాపతితాకశౌచకృచ్ఛివాకాస్పృ
ష్ట్యాస్నాత్వాశుచింపెతంఅనుగమ్యానలంస్పృశేదితి॥ వీరత్సమాద సం
స్పర్శవిషయం॥ పతితం సూతికామంత్ర్యం శవంస్పృష్ట్యావ కామతః॥
స్నాత్వాసచేలంస్పృష్ట్యాగ్నిం ఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి॥ శవస్పర్శందివాకీ
తంఽచితింయూపంరజస్వలామ్॥ స్పృష్ట్యాప్రమాదశోచిప్రః స్నానంకృత్వా
విశుద్ధ్యతీతి స్మరణాత్॥ పరాశరీపి॥ చైత్యవృక్షశ్చితిహామ శ్చండాల
స్సోమవిక్రయా॥ ఎతాంస్తు బ్రాహ్మణస్సప్తృష్ట్యా సవాసాజలమావిశేదితి॥
చితేర్యోగ్య శ్మశానంచైత్యంతత్రిసమారోపిత వృక్ష శ్చేత్యథః॥ సంవర్త
తీ॥ చండాలం పతితంస్పృష్ట్యా శవమంత్ర్యజమేవద॥ ఉడక్యాంసూతికాం
నారీం సవాసాస్నానమాదరేదితి॥ ఆపస్తంబః॥ చండాలౌపస్పర్శనైసం
భాషాయాం దశకాననచ దోషస్తత్రప్రా యశ్చిత్త మవగాహన మపాము
పస్పర్శనం సంభాషాయాం బ్రాహ్మణసంభాషా దర్శనేజ్యోతిషాం దర్శన
మితి॥ ఉపస్పర్శనైసత్యపామవగాహనం ప్రాయశ్చిత్తమిత్యాహ॥ వ్యాసః॥
చండాలపతితౌదృష్ట్యానరఃపశ్యేత్తు భాస్కరమ్॥ స్నాతస్తుతౌ సమాలో
క్య పునస్నాననేనశుద్ధ్యతీతి॥ చండాలాదీనాం వ్యవధానే దేశపరిమాణ
మాహ॥ పరాశరః॥ యుగంయుగద్వయంచైవత్రియుగంశచతుర్యుగమ్॥
చండాలసూతికౌడక్యా పతితానామధఃక్రమాత్॥ తతస్సన్నిధిమాత్రేణ స
చేలస్నానమాదరేత్॥ స్నాత్వావలూకయేత్సూర్యమజ్ఞానాత్సృశలేయదీ
తి॥ అధఃక్రమాద్విపరీతక్రమాత్॥ యుగపరిమాణాలూకవ్యవహారా దవ
గతవ్యమితి॥ మాధవీయే॥ నవపదం రథయుగమష్టపద మనాయుగమితి॥
తాకికాః ప్రతీయంతే॥ ఉక్తవ్యవధానాభావేసచేలస్నానం - అజ్ఞానాద్ధా

తృప్త్యనామార్యావలాకనమధికమిష్టధాన్యములు బుద్ధిపూర్వకముగ నున్నప్పుడు స
 చేలసానమగ్నిస్పృశనంఘృతప్రాశనంబు పూర్వోక్తం ద్రవ్యవ్యం - అంగ
 స్పృశన మజ్జనసంఖ్యాపీష్టర్యతే॥ వృషలంబాంత్యజాతంచచందాలంపతితం
 తథా॥ ఋతావధిప్లుతాంనారీం స్పృష్ట్యాస్నానం సమాచరేత్॥ ఎకంచనవ
 కంఠైకద్యాత్రింశత్త్రింశకంతథా॥ ద్వాత్రింశచ్చక్రమేదైవమజ్జనంతువిధీ
 యతఇతి॥ స్నాత్యంతరే॥ చందాలస్యచతుష్టవపదంశ్రేణ్యైఃశతద్వయం॥
 ద్వాత్రింశచ్చాక్షవాతస్యమనశ్శుద్ధీదమాచరేత్॥ అవిజ్ఞాతే రజస్రావేషలవ
 ద్వస్త్రయోగృహే॥ స్పృష్టంయద్వస్త్రతద్వస్త్రంనదుష్టంసన్నివర్తతఇతి॥ ఆ
 స్పృశ్యస్పృశననేచైవత్రయోదశనివజ్జనం॥ ఆచమ్యప్రయతకిపశ్చాత్సానం
 విధివదాచరేత్॥ ఇతిభరద్వాజవచనవంగస్పృశనాభావవిషయంచండా
 లాది వ్యతిరిక్తాస్పృశ్యస్పృశన విషయంచ॥ వ్యాసః॥ సూతికా పతిశో
 దక్యా చందాలశ్చచేతుధాన్యకః॥ యథాక్రమంపరిహరేదేకద్విత్రి చతుర్య
 గమితి॥ అత్రవ్యాసపరాశరమనయోర్విరోధేవికల్పోద్రవ్యవ్యః - యత్తు॥
 చందాలంపతితంచైవదూరతః॥ రిచజ్జాయేత్॥ గోవాలవ్యజనాద్వాధో స
 వాసాజలమావిశేదితి॥ వైయ్యఘ్నోవాదశచనంతస్సంహితావిషయం॥ య
 దాహసంవతకకః॥ సుకటేవిషమేచైవదుగ్ధేనైవవిశేవతః॥ హట్టపక్షన
 మాగోచయభాసంభవమివ్యతే॥ శృంగాస్యాదిభూతైస్సంజ్యేహాంతరితేత
 థా॥ గోవాలవ్యజనేవాపి స్నానంశ్రీనవిద్యతఇతి ప్రచేతాః॥ వస్త్రాంత
 రితసంస్పృశేనాక్షాత్స్పృశేదధీయతే॥ సాక్షాత్స్పృశేనయతోక్తంకంత
 ద్వస్త్రాంతరితేపిచేతి॥ అ. గిరాః॥ యస్తుభాయాం శ్వపాకస్య బ్రాహ్మణో
 హృదీరోహతి॥ తత్రస్నానంపశుర్వీతీపుత్రంప్రాశ్యవీతుర్ధ్వతి॥ చందాల
 పతితచ్ఛాయాంస్పృష్ట్యాస్నానంసమాచరేత్॥ స్మృతిరేతి॥ భాయామం
 త్యశ్వసాకాదేః స్పృష్ట్యాస్నానం సమాచరేత్॥ చత్వారింశత్ పదాయా
 ధ్వకాంభాయాదాహేనవిద్యతే॥ ఎకాంశాఖాం సమాచార్యచ చాలాదిర్వ
 భాభవేత్॥ బ్రాహ్మణస్తత్రనివసక స్నానేనశుచితామియదీతి॥ కాఖా

౧౪ బైశ్యనాథనీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే -

గ్రహణంసజాతీయద్రవ్యోపలక్షణాథం || అతవచంద్రికాయాం || తాన్తే
 సంస్తవేకస్త్రికనస్పృశ్యస్పహతిష్ఠతి | అస్పృష్టస్మైరదృష్టోస్త్రిత్యేవంమాధ
 మ్ముమ్యతత్త్వతి || తాణ్తే త్యునిమితే || అపస్త. ౭౪ || మాధ సాన్తసరి
 చాసస్పృశమన్యాసప్రణతాన్ ప్రత్యేక మస్యేక త్యునికామ్యేమనిభాతే
 ప్పితి || అతహరకస్తే || పితరచంచాల సూతికౌవక్యాశవస్పృష్టతేస్పృ
 ష్యపస్పృశానసచేలస్నానమతి | గౌతమః తస్మిన్విషయేదముఖ్యతే || శను
 నతయా ఆసనతయావా స్మృత్యప్రసక్తిః పలాలాదిసంఘాతః ఆస్త్రః యతా
 ద్విశ్లేష్ణతయాపలాలాదెస్మృత్యాగ్ర విధాగోనన్తాయతే సమాధిశ్చ సా
 స్వస్తర శ్చేతిమూఢస్వస్తరః - తస్మిన్కాంతితాది ష్వాసేనమయథాకశ్చిస్త్రి
 యతఉపవిశేతనచ తాన్స్పృశేత్. తత్తమిథాప్రణయత్యాగ్రమన్తే ప
 యతోస్త్రితతదైవంమస్యేతనైవిధేవిషయేకథాత్మకామ్యేమచాధూమా
 నిభాతేమతత్స్పృష్ట్యాన్యాయేనభవతి స్నానచమిత్యాంతరి ముక్త చ
 తుర్వింశతిమతే | దౌర్ధాన్ పాశుపతాన్ జైనాన్ లాకాయగిక కాపిలాన్ |
 విక్రమస్థాన్ద్విజాన్ముద్రాన్ లాకాయతక నాస్త్రికాన్ || అకమస్థాన్ద్వి
 జాన్ముద్రాన్ సవాసాజ్జలమావిశేత్ | అవతేగోకం సన్యసంస్పృష్ట్యాస్నా
 నేనకుద్ధతి || స్పృష్ట్యాదెవలకందైవసవాసాజ్జలమావిశేత్ | దేవార్చనప
 రోయస్తువిత్తాధీశవత్సరత్రయమ్ || సవైదేవకౌమానపావ్యకశ్చేగృహీతా
 తః || యమః || తువాదైవశ్వసాకంమృతసిహంజేనవా | దేసాంతుస్పృ
 ష్టమాత్రేణ సచేలంప్లావయేద్దిగ్బజః || దుస్సృష్టేదుఃఖనస్పృశేఽభ్యుదితే
 స్నానమాచరేత్ || అభ్యుదితే శియాసస్మాదీత్యోదయే || స్మృత్యంతరే ||
 స్పృష్ట్యాదుద్రస్యనిమాకల్యం సవాసాప్సుప్తతత్కుచి || సంవతసః || శ్వవరా
 హఖరాసప్టోక్తవృకగోమాయవానరాన్ | కాకకుక్కుట గృధ్రాంశ్చ
 స్పృష్ట్యాస్నానం సమాచరేత్ | హరీతః || చాతకంకుక్కుటంకాకం శ్వస్ప
 గాలశివావృకాన్ | చిత్రధూమత్తశానాని విడ్వరాహఖరాశుచీన్ || అవతే
 ణినమంత్యంచస్పృష్ట్యాస్నానంవిధీయతే || వైశీనసిః || కాకోలూకస్స

శాసనస్నానం మూత్రపురీషకరణే సచేలస్నానం మహావ్యాహృతిభి
 హహామశ్చేతి ॥ అంగిరాః ॥ కృత్వామూత్రపురీషంవా యదానైవోదకం
 భవేత్ ॥ స్నాత్వాల్బాదకకఃపశ్చాత్సచేలస్తువిశుద్ధ్యతీతి ॥ సంక్రమే ॥ గా
 శ్వాశ్చస్పశకమాత్రేతుసరటికృకలాసయోః ॥ శుభేవాప్యశుభేవాపిసచే
 లస్నానమానరేత్ ॥ మనుః ॥ నారంస్పృష్ట్యాస్థిసన్నేహంసవాసాజలమా
 విశేత్ ॥ ఆచామేదేవనిన్నేహం గామూలభ్యర్కమీత్యుచేతి ॥ విష్ణుః ॥ భ
 త్యవజకంపంచశఖంతదస్థిరన్నేహంచేత్సప్త్యాస్నాయాదితి - శవశ్చశే
 విశేషమాహపస్తంబః ॥ శునోమహతిం సచేలావగాహేత ప్రత్యాశ్యావా
 తం దేశమగ్నినాసంస్పృశ్య పునఃప్రత్యాశ్యపాదోదాచమ్యప్రయితోభవతితివ్య
 వస్థితవికల్పాయం - యథానమనుః ॥ ఊర్ధ్వకంనాభేకరముక్తాయదంగ
 ముపహన్యతే ॥ తత్రీస్నానవిధిఃప్రోక్తాహ్యధఃప్రత్యాశనంస్త్పతమితి ॥ విష్ణు
 రపి ॥ నాభరధకరగ్రంవా శునాయుద్యుపహన్యతే ॥ ప్రత్యాశ్యతదభిశ్చా
 ల్యపునరాచమ్యశుద్ధ్యతి ॥ నాభరూర్ధ్వంశునాస్పృష్టేలిప్తామధ్యనవాపు
 నః ॥ ప్రత్యాశ్యమృగం నిసచేలన్నవయోజనం ॥ శాతాతపః ॥ రజక
 శ్చమకృచ్చైవ వ్యాసజాలోపజీవితౌ ॥ ఊర్ధ్వకశ్చనటకఃతథానైలూషక
 స్తథా ॥ ముఖేభగస్తతోవాచాగ్రావ్యకుక్కుటసూకరౌ ॥ ఏతైర్యదం
 గంస్పృష్టంస్యాచ్ఛిరోవజకంద్విజాతిషు ॥ తోయేనత్యాశనంకృత్వాఆచాం
 తఃప్రయితోమతఇతి ॥ అత్రాపిశునాహచర్యాచ్ఛిరోగ్రహణంనాభరూ
 ధ్వాకంగోపలక్షణాథకం ॥ జాతూకణిరపిఃఊర్ధ్వకంనాభేకరముక్తా
 యదంగంస్పృశతేభగః ॥ స్నానం తత్రప్రకుర్వీతశేషం ప్రత్యాశ్యశుద్ధ్యతీతి ॥
 భగఃపక్షీశంఖః ॥ రథ్యాకదక్షుతోయేనఘోద్యునవవాతథా ॥ నాభే
 రూర్ధ్వకంసరస్పృష్టః సద్యస్నాననేనశుద్ధ్యతీతి ॥ వ్యాసః ॥ కాకవానరమా
 జాకరభిరోష్ట్రాణాంశునాంతథా ॥ సూకరాణామమధ్యంవైస్పృష్ట్యాస్నా
 నంసచేలకంవిష్ణుః ॥ ఆజానుభ్యాంభవేత్స్నానంతథాభ్యుపవసేదహః ॥ ఊ
 ర్ధ్వకంనాభేస్త్రోరాత్రంస్యాదమేధ్యస్పశకనేఢిరితి ॥ మనుః ॥ పుచ్చేవిదా

౧౫- వైద్యనాథదీక్షియే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-

లకంస్పృష్ట్యాతతఃస్నాత్వావిశుద్ధతి । భోజనేకమకారేవవిధీరేవ ఉదా
హృతః ॥ ఇతరాంగస్పృశేత్సాదమనమేవ ॥ మాజాకరమూషికస్పృశేత్
మకాకుర్యన్నుపస్య శేదితి బృహస్పతిస్తరణాల్ ॥ అకమకాలేమాజాకర
స్పృశేనేనాశుద్ధిః - తథాచమనుః॥మాజాకరశ్చైవదర్శ్యచ మారుతశ్చ స
దాశుచిః ॥ పరాశిశోపి ॥ మాజాకరమతీ కాకీటపతంగ క్రిమీదదుకారాః
మెధ్యామెధ్యంస్పృశంతోపి నోచ్ఛిష్టంమనురబ్రవీత్ । యదాపునశుద్ధవీచ
సర్వాకా స్పృశతి తదావిశేషో జేవతేనదశీతః ॥ పాషండంపరితంబాంధ్య
మున్మత్తంశవదాహుకమ్ । సూతికాంకాగ్నికాంనారీరజసాచపరిప్లుతామ్
శ్వకుక్కుటవ రాహంశ్చ గ్రామ్యకాసంస్పృశ్యమానవః । సచేలస్సశిరాస్సాన్ని
త్వాతదానీజీవశుద్ధతి ॥ అశుద్ధస్వయమైతాకవిశుద్ధస్యదిస్పృశేత్
విశుద్ధ్యత్యుపవాసేన తదాకృచ్ఛేణవాపునరితి ॥ స్రావికాప్రసవస్య ఆకార
యిత్ర - ఏతద్బుద్ధిపూర్వస్స శ్శావిషయం ॥ తథాచకూమకపురాంగం ఉచ్ఛి
ష్టోదినచాచాంతః చండాలాదీస్సంస్పృశేద్ద్విజః । ప్రమాదాదైవ జపేత్సాన్ని
త్వాగాయత్ర్యౌష్ణసహస్రకమ్ ॥ చండాలపతితానాంతు కామాద్యస్సంస్పృ
శేద్ద్విజః । ఉచ్ఛిష్టస్తతకుర్వీత ప్రాజాపత్యం విశుద్ధయే ॥ అశేనైవాధి
పాయేణ విమృశసి ॥ అనుచ్ఛిష్టేనసంస్పృశ్యేన్నానంయేనవిధీయతే । తే
నైవోచ్ఛిష్టసంస్పృష్టఃప్రాజాపత్యేనశుద్ధతీతి ॥ సంవతోహపి ॥ కృతేయూ
త్రేపురీశేవభుక్తోచ్ఛిష్టేతథాద్విజః । శ్వాదిస్సంస్పృశ్యేజపేద్దైవ్యా స్సహ
స్రంస్సానతూర్వకమ్ ॥ చండాలాదైగ్రస్తుసంస్పృష్టఉచ్ఛిష్టస్తుద్విజో త్రమః
గోమూత్రయావకాహరః పత్రాత్రేణవిశుద్ధతీతి ॥ పరాశరః ॥ అనుచ్ఛి
ష్టేనకూడేలస్పృశేన్నానంవిధీయతే । తేనోచ్ఛిష్టేనసంస్పృష్టః ప్రాజాప
త్యంసమాచరేత్ ॥ ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పృశః శునాకూడేలవాద్విజః ఉ
పావ్యరజసీమేకాంపంచగ శ్వేనశుద్ధతి ఇతి ॥ అనుచ్ఛిష్టస్యవిప్రస్యఅనుచ్ఛి
ష్టకూడస్పృశేనన్నానమాత్రం - ఉచ్ఛిష్టకూడస్పృశేత్ కృచ్ఛం - ఉచ్ఛిష్ట
స్యద్విజస్యా న్యేనోచ్ఛిష్టేనద్విజేనశునావానుచ్ఛిష్టేనకూడేలవాచండాల

స్వస్మేకదిదోపవాసః పంచవ్యవ్రాతనంచేత్యర్థః॥ చందాలంపతిరంశ్వానం
 ఉదక్యాంసుతికాంతథా॥ దృష్ట్వాఘృత్యంతరేస్సాయావ్యానస్తాకృతృచంజ
 పేత్॥ ఉచ్చిష్టవదనావిప్రశ్నాదాదీన్నాకలాకయేత్॥ అవలోకప్రమాదా
 చ్చసహత్రైభుక్తవాక్భవేత్॥ భరద్వాజః॥ శావేశవగృహంగత్వాశ్మశానే
 వాంతరేపివా॥ అతురవ్యంజకంకృత్వాసజేలోజలమావిశేత్ ॥ అతురవ్యంజ
 నంశ్చుతవిషయవిలాపాది-పరాశరః॥ అస్థిసంధయనాత్పూర్వంరుదిత్వా స్నా
 నమాచరేత్ ॥ అంతరదశాహేవిప్రస్యహ్యార్థమాచమనంభవేదితి॥ శి
 రసోఘృతృణంప్రోక్తంబాలస్యాచమనంస్త్వతమ్ ॥ రజస్వలాదిసంస్సశ్చే
 స్నానమేవకుమారకే॥ శిశురాదంతజననా దాచాలాద్బాలకస్త్వన్ముతః॥ కు
 మారస్సతువిశ్లేయోబుధైరామాంజిబంధనాత్ ॥ నిమిత్తాంతరమానా సవి
 వ ॥ తస్మిన్నాచమనంకుర్యాత్ యత్రీధాంజేధనుక్తవాక్॥ యద్యుత్త్రైషేద
 నాచాంతోసోభుక్తవానాసనాంతరిః॥ స్నానంసద్యఃప్రకూర్వీతసోన్యథా ప
 తితోభవేదితి ॥ సవివ ॥ వృకశ్వానస్య గాలాద్యైర్దశవృశ్చేత్త్ర ద్విజోత్త
 మః॥ స్నాత్వాజపేత్స గాయత్రీంపవిత్రాంవేదమాతరమ్ ॥ గవాంశృంగో
 దకస్నానం మహానద్యాస్తుసంగమే ॥ సముద్ర దశకనాద్వాపి శునాదష్ట
 శ్శుచిర్భవేత్ ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాత శ్శునాదష్టోద్విజోత్తమః ॥ సహ
 రణ్యోదకేనస్నాత్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి ॥ సవ్రతస్తుశునాదష్టోయత్త్రి
 రాత్రముపావసేత్ ॥ ఘృతంకుశోదకంపీత్వావ్రతశ్చేషంసమాపయేత్ ॥ అ
 వ్రతస్సవ్రతోవాపిశునాదష్టోభవేద్విజః ॥ ప్రణిపాతాద్భవత్పుతోవిప్రైశ్చ
 త్సుర్నిరక్షితః ॥ శునాజిహ్వవలీధస్య నవైర్విలిఖితస్యవ ॥ అద్భిః ప్ర
 త్నాశసంప్రోక్తంతిగ్నినాచోపచూశనమ్॥ శునాతుబ్రాహ్మణేదష్టేజంబుకేన
 వృకేణవా॥ ఉదితంగ్రహానక్షత్రం దృష్ట్వాసద్యః శుచిభావేత్ ॥ కృష్ణపక్ష
 యదాసోమీనద్యశ్చేతకదాచన ॥ యాందిశంప్రజతేసోమస్తాందిశం చావ
 లాకయేత్ ॥ అసద్భాగ్మాణకైగ్రామేశునాదష్టోద్విజోత్తమః॥ వృషంప్ర
 దక్షిణీకృత్వాసద్యస్నాత్వావిశుద్ధ్యతి ఇతి ॥ వృకఆరణ్యకశ్వావా ఆదిశబ్దే

నవరాహదయోవ్యజ్యంతే । తైదకప్యః స్నాత్వా గాయత్రీప్త శతం జ
పేత్ ॥ ఏతద్వాసమర్థవిషయం । సమథకస్తుగోశ్యంగోదకస్నానాదికమాద
రేత్తత్ర శృంగోదక స్నానంనామ శృంగపూరితేనాదకనగాయత్ర్యా శత
వార మభిమంత్రితేన శృంగోదక స్నాన సంగమ స్నాన సముద్ర దశనా
నామియంమధ్యమోస్తమభేదేనవాదంశతారతమ్యభదేనవాన్యసంస్థా - సుప్ర
తావ్రతాంబుధావవిప్రాక వ్రణిపత్య నిరీక్ష్యయథోక్త ప్రాయశ్చిత్తాకరణేన
పూతాధవంతి॥అన్యస్త్రిన్యామేబ్రాహ్మణప్రణిపాతనిరీక్షణయోస్థానేవ్యవధ
ప్రదక్షిణస్నానైద్రప్త్యై ॥ యశ్శువానదప్తః - కింతునాసికయా ఘ్రాతః జ
హ్వయావలీధః నభైర్వావిలిఖిగః ఎతెక్రయోపితంప్రదేశంప్రత్యక్ష్య వహ్ని
నాసంతాప్యశుద్ధాస్సగ్నిరితిమాధవీయేవ్యాఖ్యాతం ॥కాతపోపి॥గవాంశృం
గోదకస్నానాన్తహంసదీసంగమాశ్శముద్రదశనాద్వాపిశునాదప్తః శుచిగ్భ
వేత్ ॥ అవతస్సద్రతావాపి శురాదప్తుస్తుయోద్విజః । హిరణ్యోదకమిత్రం
తు శ్శుతంప్రాశ్యవిశుష్కీణి ॥ వశిష్ఠః ॥ బ్రాహ్మణస్తుశునాదప్తానదీంగత్వా
సముద్రగామ్ । ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాశ్శుతం ప్రాశ్య విశుద్ధతీతి॥
అంగిరాశి ॥ బ్రహ్మచారిశునాదప్తస్త్రిరాత్రేజైవశుద్ధతీతి గృహస్థాస్తుద్వి
రాత్రేణ ఏకామేనాగ్నిహూత్రవాక్ ॥ నాభేరూర్ధ్వంతుదప్తస్య తదేవ
ద్విగుణంభవేత్ । తదేవద్విగుణంవక్త్రేయార్ధ్వికేతస్య చతుగుణమ్
క్షత్రవిట్పూద్రయోనిస్తుస్నానైవశుచిభవేత్ । ద్విగుణంతువనస్థస్య త
థాప్రవజితస్యద । బ్రాహ్మణీతుశునాదప్తాసోమేద్యప్తినిపాతయేత్ ॥య
దాశద్యశ్యతేసామః ప్రాయశ్చిత్తంతదాకథమ్ । యాందిశంతు గతస్సామ
స్తాందిశంహ్యవలూకయేత్ ॥ సోమమాగేణసాపూతాపంచగక్వేనశుద్ధ్య
తి ॥ అరుణోదయాత్పూర్వ బవిహ్నానం నిషేధతి పరాశరః ॥ భాస్కర
స్యకరైః పూతందివాస్నానం రాహూరన్యత్రదశనవాత్ ॥ స్నానందానం
జపోహూమశి కతకవ్యోరాహుదశనా ॥ అన్యథాత్వశుచీరాత్రిస్తస్తాంతాం
పరివజయేత్ ॥ మనుః ॥ నస్నానమాదరేద్భుక్త్యానాతురోనమహాశిష్టి

నవాసోభిస్సహజస్రవావిజ్ఞాతజలాశయః ॥ నన్నానమాచరేత్స త్రైవిధ్య
 ప్రాథమ్యస్సానస్యనిషేధః - నాతురగత్యదృష్టార్థాన్యచనవాసోభిరితిసహ
 సాజలమావిశేదిత్యుక్తవిషయే - ప్రాతమకాభ్యంగదినియోశ్చసోత్తరీయ స్నా
 నం|అత్రీయాద్యచ్చికాదాంతర్వాసినీచ సహస్నానమిష్టభావః॥ పరాశ
 రః ॥ మహానిశాతవిజ్ఞేయామధ్యస్థప్రహరద్వయమ్ | ప్రహరపశ్చిమాయా
 మా దినవత్సాన్వహాచరేత్ ॥ ఎతచ్ఛాపశ్చిమయం ॥ అన్యథాభాసరస్య
 కరైరిత్యసేనవియన్యతే ॥ వత్తింశన్తతే॥ అశేయంహి సదాతోయం రా
 తౌమధ్యమయామయోః । స్నానం తత్రసకుర్వీత తత్రైవాచమన క్రియాః॥
 మూత్రోచ్ఛాదేమహారాత్రే కుర్యాత్సాచమనంతుయః । ప్రాయశ్చిత్తీయ
 తెవిప్రః ప్రాజాపత్యాధావ హాతీతి ॥ వృద్ధమనుః ఆర్యాం దేవమారా
 ధ్యబంధూనవ్యసన్మత్యచ । భుక్త్వావ్యాఘోనచస్నాయాత్రైవలేనాపిశాన్య
 పి ॥ మేధాతిథిరపి ॥ నస్నాయాదుత్సవేతిలేఖంగళే వినివర్త్యచ । అను
 వ్రజ్యసుహృద్బంధూనచకాయిత్యేష్టదేవతాః ॥ నస్నాన మాచరేత్ భుక్త్వా
 నాతురీనమహానిశీతి ॥ కాలాదశేకపి ॥ అనువ్రజ్యేష్టబంధూంశ్చ వ్యాఘో
 భుక్త్యంతరంత్యితి । ఇష్టం దేవంసమభ్యర్చ్య విధాయచమసూత్సవమ్ ॥
 వినానిమిత్తంనస్నాయాత్సమిత్తేపినచాకారభితి ॥ కామ్యంనైమిత్తికతు-
 స్నానమహానిశ్యేష్య నిషిద్ధేతథాచ స్మృత్యర్థకసారే॥ నవహానినిత్యాధ్యం
 కామ్యంనైమిత్తికంభవత్ । స్నాయాత్తుపూర్వమస్నాతో విశుద్ధేనజలేనచ॥
 అస్సృశ్యస్పృశకసేస్నానం నిశ్యేష్టేనజలేనచ । నద్యాం నాస్తమితేస్నా
 యాతేవిశేషాన్త్ర్యయమామయోః ॥ అగ్నింప్రజ్వాల్యచస్నాయాత్వాప్య
 దిమమహాజల । బ్రాహ్మణాగ్నిగవామగ్రే స్నానంవిజ్ఞాప్య బుద్ధిమాన్॥నిశి
 స్నానంచ దానంచ నకుర్యాదగ్నినావినా ॥ మనుః ॥ రాహుదశకన
 సంక్రాంతీవినాచాత్యయవృద్ధిమా । స్నానదానాదికంకుర్యాత్ నిశికామ్యప్ర
 లేమచ ॥ అత్యయోమరణం - వృద్ధిజకననం-యోగయాజ్ఞవల్క్యపి ॥
 1 గహణో దానశాసనం కాంతి యా తాతే| పసవేమచ । స్నానం నైమిత్తికం

౧౦ వైద్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాభతే * భర్తృశాస్త్రే-

జ్ఞేయం రాత్రావపినదూప్యతి || ఆతిక్షణరణం || పరాశరీపి || పుత్రజన్మ
నియజ్ఞవతథాసంక్రమణేరవే || రాహుస్పదశః సేచ్ఛానం ప్రశస్తం నా
న్యథానిశీతి || యజ్ఞోవభృతః || సవేవ || రాత్రౌచందాలాదిస్వశేషశుద్ధిమా
హ - అస్తంగతేయదానూర్జ్వలచందాలంపతితాంస్త్రియమ్ | సూతికాంప
తితంస్పృష్టావధంశుద్ధివిధీ || యతే || జాతపేదస్సువశేచ సోమమాగణం
విలోక్యచ బ్రాహ్మణౌనుమతశ్చైవన్నానంకృత్వావిశుభ్యతి || శుక్లపక్షే
సోమోవిలోకనీయః || తదభావేవహ్నిః - తదభావేనువణం - తస్యాప్య
భావే సోమమాగణః - తేమామన్యతమంవిలోక్యవిప్రైరనుజ్ఞాతఃస్నాయా
దిత్యథః - రాత్రిస్నానేతు విశేషమాహ యమః || విప్రస్పృష్టంని
శాయాంతుడివశ్యాంపతితంతువా | దివానీతేవతోయేనస్నాపయేదగ్నిసన్ని
ధౌ || తోయేనస్వణాసహితేనేతిశేషః || తథాచపరాశరః || దివాహృతం
తుయత్రోయంకృత్వాస్వ్నానాయుతంతుతిత్ | రాత్రౌస్నానేతుసంప్రాప్తే
స్నాయాదనలసన్నిధౌ || దేవలాపి || దివాహృతైజలైస్నానం నిశికు
ర్యాన్నిమిత్తతః || నిశీప్యచనువణంవై సన్నిధాప్యచపావకమితి || కా
త్యాయనః || ప్రవేశాద్వరుణస్యాపున రాత్రౌజలముద్ధరేత్ | అన్యత్రా
మ్మృత్యేవంతత్రస్థేస్నానమిష్యతే || ధామ్నోధామ్నృతిసమంత్రకొద్ధరణా
దన్యత్రజలంనోద్ధరేత్ || తత్రస్థేజలైస్నాయాదిత్యథః అత్రాపి విశేషమా
హపరాశరః || యదిగృహేనతోయంస్యాత్తైవచ్ఛుద్ధిఃకథంభవేత్ | ధామ్నో
ధామ్నృతిసంత్రేణ గృహీయ్యాదగ్నిసన్నిధౌ || రాత్రౌగృహంశుభిః పూతం
దివాహృతంతుభానునా | అనైనైవవిశుద్ధ్యేత తథారాత్రౌయథాదివేతి |
సంవతః || ఆపోనిశినగృహీయాద్గృహాన్నపికదాచన | ఉద్భృత్యాగ్నిము
పర్యాఃథధామ్నోధామ్నృతిరయేదితి || మరీచిః || దివాహృతంతు యత్రో
యగృహేయస్యనవివ్యతే | ప్రజ్వాల్యాగ్నింతతస్నాయాన్నదీవుషా
రిణీషుచేతి || కాలాదశేషనిమిత్తతోపినస్నాయాద్రాత్రౌనద్వాందివాహృ

తైఃతజ్జలైస్తదభావేతుస్వగణంక్షిప్త్యాశదంభః॥ప్రజ్వాల్యవహ్నిమభ్యుజ్జేత
తదభావసమంత్రకమ్॥నిశాహృత్తేగజైస్సన్నియాదితశాస్త్రీయసిశ్చయభి॥

—* అథగ్రహణస్నానమ్, *—

మహాభారతే॥ గంగాస్నానంప్రకుర్వీత గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః॥
మహానదీమచాన్యాసుస్నానంకుర్యాద్గర్భధాఽపి ॥ శంఖః ॥ వాపీకూపతటా
కముగిరిప్రసవణేపివా ॥ నద్యాంనదేచేవభాతేసరిసీషూర్ధ్వతాంబుని॥ ఉ
ష్ణోదకవాథస్నాయాద్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ఇతి॥ ఉష్ణోదకస్నానమా
తురవిషయం ॥ ఆదిత్యకరణైః పూతంపునఃపూతంచహ్మినా ॥ అతోవ్యా
ధ్యాతురస్నాయాత్ గ్రహణేపుష్కవారిణేతివ్యాఘ్రీస్తరణాత్ ॥ పరాశరః॥
సర్వంగంగామయంశోయం రాహుగ్రస్తేదివాకరే ॥ సోమగ్రహే తథైవో
క్తం స్నానవానాదికమకసు ॥ వ్యాసోపి ॥ సర్వంగంగాసమంతోయంసర్వై
బ్రహ్మసమాద్యిజాః ॥ సర్వంభూమిసమందానం గ్రహణే చంద్రసూర్యయో
రితి ॥ శౌనకః ॥ స్వధుకన్యాతు సమానిస్యః సర్వాణ్యంభాంసీ భూతరే ॥
కూపస్థాన్యపిసోమార్క-గ్రహణేనాత్రసంశయః ॥ మార్కండేయః ॥ శీత
ముష్ణోదకాత్పుణ్యంవారణ్యమవకోదకాత్ ॥ భూమిప్రయధృతాత్పుణ్యంత
లిప్రసవణోదకమ్ ॥ తతోపిసారసంపుణ్యంతతిరిపుణ్యంనదీజలమ్ ॥ ఓథకా
తోయంతతఃపుణ్యంమహానద్యంబుపావనమ్ ॥ తతస్తతోపిగంగాంబుపుణ్యం
పుణ్యస్తతోంబుధిరితి ॥ వృద్ధవసిష్ఠః ॥ గవాంకొటిప్రదానేనసమ్యగ్తైనయ
త్ఫలమ్ ॥ గంగాస్నానేతత్ఫలంస్యాద్రాహుగ్రస్తేరిశాకరే ॥ పునస్తత్రై
వోదాహృతమ్ ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేజైవయోవగాహేత బాహ్ను
వీమ్ ॥ సస్నాతఃసర్వతీర్థకమకమథకా వటతేవిహేమతి॥ యాత్రక్వాపిజలే
స్నానాకరణే స్రవ్యవాయమాహా నసిత్తః ॥ గ్రహణే సంప్రమేవాపి నన్న
యాద్యవిరూపవః ॥ సప్తదన్త్యఃకుష్మీన్యద్విధానాగదజాయితఇతి ॥ శాతా
తపః ॥ స్నానందానంతిథాశ్రాద్ధం అనుతం రాహుదశా న ॥ అత్రహిర
ణ్యేనామేనవాశ్రాద్ధంకుర్యాత్ ॥ తథాహా బోధాయనః ॥ అన్నభావ

౧౦౨ వైద్యనాథుడీశీయే * స్మృతిముక్తాథలే * ధర్మశాస్త్రే-

ద్విజాభావప్రవాసపుత్రజన్మం । హేమశ్రాద్ధం సంగ్రహే చ కుర్యాత్పూర్వ
 దస్సదైవహి ॥ వ్యాసః ॥ ఆపద్యనగ్నో తీర్థే చ గ్రహణే చంద్రసూర్య
 యోః । ఆమశ్రాద్ధం ద్విజౌచ ద్యాత్పూర్వోచ ద్యాత్సదైవహేతి ॥ దేవతః ॥
 యథాస్నానంచ దానంచ సూర్యస్య గ్రహణే దివా । సోమవ్యాపి లిథారా
 స్నానదానం విధీయతే ॥ యదగ్రహణనిమిత్తమాశాచంతతీ స్నానేనని
 మృత్యుతేతమక్తం బ్రహ్మాండపురాణే ॥ ఆశాచంజాయతే నృణాం గ్రహ
 ణే చంద్రసూర్యయోః । రాహుస్థ శేతయోస్నాత్వా దానాదాకల్పతేనరః ॥
 సర్వేషామేవ ధానాం సూతకం రాహుదర్శనం । స్నాత్వా కర్మాణి కు
 ర్వీతవక్తవన్నం వివజ్జయేత్ ॥ గ్రహణకాలేన తరపూర్వం వాయుత్పక్వం
 తత్సూతకాన్నం - తప్తపశ్చాదపినభుంజీతేత్యథాః ॥ వృద్ధవసీతః ॥ సర్వే
 షామపివధానాం నిమిత్తం రాహుదర్శనం । సచేలంతుభవేత్సాక్షం సూ
 తకాన్నంతువజ్జయేదితి ॥ వ్యాఘ్రసాదః ॥ స్త్రీశిశుకర్మకపరిత్యాగో రా
 హూరస్యత్ర సూతకే ॥ శౌతకమణి తత్కాలం స్నాతిశ్శుభ్రీమవాపు
 యాత్ ॥ జన్మచరణనిమిత్తశౌచవాసవిస్నానం కుర్యాదిత్యాహ ॥ వృద్ధవసీ
 తః ॥ చంద్రసూర్యగ్రహే స్నాయూత్పక్వకే సూతకేపివా । అస్నాయీష
 మృత్యుమావృత్తి స్నాయీషమృత్యున్నందితి ॥ అత్ర స్నానం శ్రాద్ధదానా
 దేరవృషపలక్షణం ॥ అతివివాంగిరాః ॥ సర్వవధానాం సూతకేపిమృతకే రా
 హుదర్శనం । స్నాత్వా శ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత్ దానం శాశ్వతవివజ్జితమ్ ॥ సూ
 త్యేంద్రగ్రహణం యావత్సంతు-ర్యాజ్జపాదికమ్ । నన్వపేక్షవ భుంజీత
 స్నాత్వా భుంజీతముక్తయోరితి ॥ కాలనిజాయేపి ॥ నేమిత్తికంతుక
 తేన్యంగ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । యద్యాద్ధృబ్రాహ్మణావాంశు సర
 కీస్యాత్తతోన్యథా ॥ కామ్యుచితైవ శ్రాద్ధాని శర్యంతే గ్రహణాచివ్వవీతి ॥
 బ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ యావత్కాలం పర్యవసేత తావత్ప్రసాదాదిణః । రవిం
 దుగ్రహణానేహస్సంపూర్ణోమిత్రతాదృశేత్ ॥ గ్రహణానేహః గ్రస్తకా
 లః - ఆద్యంతయోస్నానం విహితం ॥ కాలనిజాయే ॥ గ్రస్యమానే భవే

తాన్ని నం గ్రస్తై హోమోవిధీ యతే । మువ్యమానేభవేద్దానం ముక్తేస్సానం
విధీయతే ॥ స్మృత్యంతరే ॥ గ్రస్యమానేరవోస్సాయాన్మృత్యమానే నిశాక
రే ॥ బ్రహ్మకైవతే ॥ స్నానంస్యాదుపరాగాదౌ మధ్యేహోమః సురా
చీనమ్ । దానంజపశ్చ ముక్తేషు పునస్సానం విధీయత ఇతి ॥ ఆదిమధ్యావ
సానేమ యద్యద్విహితం తస్య ఫలాతిశయ ఉక్తోబ్రహ్మ పురాణే ॥ ఉపమ
దేశలక్షగుణం గ్రహితే చంద్రసూర్యయోః । పుణ్యంకొటి గుణం మధ్య
ముక్తికాలేత్వసరితకమితి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ నాడ్యః షోడశ పూర్వేణ సం
క్రాంతేస్తువరేణ ॥ రాహోస్తుదశ సంయావత్పుణ్యకాల ఉదాహృత
ఇతి ॥ వ్యాసః ॥ సాక్షశ్చిస్సంక్ర మేమాకక్తః పుణ్యకాలావిభాగశః ॥ శం
ద్రసూర్యోపరాగేతు యావద్దశనగోచరఇతి ॥ యత్తు స్మర్యతే ॥ బ్రహ్
శాస్త్వోనమయే త్పుష్కంతపితరస్తథా । మనుష్యా మధ్యకాలేతు మోక్షకా
లేతు రాక్షసా ఇతి ॥ తద్ద్రహ్మణేస్సానాదినాత్మప్తిరిత్యేవంపరం - నతు మో
క్షకాలే సమేధపరం - ముక్తికాలేత్వసంతకమిత్స్మరణాత్ ॥ వారవిశేష
యోగఫలాతిశయమాహ ॥ వ్యాసః । రవిగ్రహేనూర్యవారే సోమసోమ
గ్రహేతథా ॥ చూడామణిరిత్యుత స్తత్రానంతఫలం భవేత్ । వారేష్వ
స్యేమయత్పుణ్యం గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః ॥ తస్మిన్మోక్షోక్తి గుణి
తంగ్రస్తేమాణామితే స్మృతమితి ॥ బాదాలిః ॥ సంక్రాంతౌపుణ్యకాలస్తు
షోడశోభయత కలాః । చంద్రసూర్యోపరాగేతు యావద్దశనగోచ
రాల్ ॥ గ్రస్తాస్తమయే । అస్తమయసర్వతం దశనగోచరావత్పు
ణ్యకాలోభవతి ॥ తత్రమోచనస్సానమాహ భృగుః ॥ గ్రస్తావేవాస్తమా
నంస్మరవీంబూహ్నాత్మతామయే । తతఃపాన్యూనమయే స్నాత్వాభ్యవసారే
న్నరతితి ॥ అహ్నిసూర్యగ్రహణం రాత్రౌచంద్రగ్రహణంచ త్యేవం ప్రసిద్ధం
సర్వజనానాం తద్దశగ్రహణేస్సానాదికముక్తం ॥ యత్తు కాలవిషయేణ
ప్రాప్యమాణ జ్యోతి శ్చాస్త్రమశ్రప్రసిద్ధగ్రహణంతత్రస్నానాదినకతా
న్యం ॥ తదుక్తంకాలసిద్ధయే ॥ సూర్యగ్రహణాయదా రాత్రౌ దివాచం

౧౪ వైద్యనాథపీఠీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే-

ద్రగహస్తథా । తత్రస్నానంనకుర్వీతదద్యాద్రానంనచక్వచిత్ ॥ సంక్రాంతిస్నానాకరణేప్రత్యవాయమాహశాతాతపః॥ సూర్యసంక్రమణేపుణ్యేనస్నాయాద్యదిమానవః । సప్తజన్మసురోగీస్యాత్ దుఃఖభాగీచ జాయతఇతి॥ సువః । సంక్రాంత్యాంయానితంత్రాణిహవ్యకవ్యాః మానవైః । తానితస్యధదాత్యర్కః సప్తజన్మసుశ్చితమితి॥ మేషాదిమద్యాదశ రాశిమసంక్రమేణసంచరతః సూర్యస్యపూర్వస్త్వాదాశెరుత్తరరాశౌప్రవేశఃసంక్రమణం॥ తత్రస్నానాద్యంగభూతసంక్రాంతిముఖ్యస్యాసంభవాత్తత్సంబంధినామూర్వోత్తరకాలాగృహీతవ్యాతదాహదేవలగి॥ సంక్రాంతిసమయఃసూక్ష్మఃదుష్లేకయఃపిశితేషుజైః । తద్యోగాదప్యశశ్చోర్వకాంతిశన్నాద్యప్రకీర్తితాఇతి ॥ సంక్రాంతేపూర్వోత్తరకాలయోరేకైకస్మిన్ప్రశంభుటికాఃపుణ్యాఇతిసామాన్యేనోక్తం । తత్రవిశేషందశాయతివృద్ధసన్తః । అయనద్వైవిధ్యవేద్యైచతస్రషడశీతయః ॥ చతస్రోవిష్ణుపద్యశ్చసంక్రాంత్యోద్వాదశస్తృతాః । మృగకకట సంక్రాంతిద్వైదగ్దక్షిణాయనై ॥ విమలతేతులామేషగోలమధ్యేతతోపరాకన్యాయాఃమిథునైమినైధనువ్యపిరవేగతః । షడశీతిముఖాఃప్రాక్తాఃషడశీగుజైఃఫలైః ॥ వృషవృశ్చికకుంభేమసింహేదనరవేగతః । ఏతద్విష్ణుపదంనామవిమలవాదధికంఫలైః ॥ అతీతానాగతాపుణ్యేద్వైదగ్దక్షిణాయనై । త్రింశతగర్కటకేనాద్యోమకరేవింశతిస్సృతాః । వితకమానైతులేమేషేనాద్యస్తూభయతోదశ । షడశీత్యామతీతాయాంపశ్చిరుక్రాస్తునాడికాః । పుణ్యాయాంవిమలపద్యాంచప్రాక్వశ్చాదపియోదశఇతి ॥ మృగోమకరః ॥ గోలమధ్యేఅయనవిమలగోలమధ్యే ॥ గోలంవనలం ॥ అతీతానాగతఇతిషడగయనమతీతం సత్పుణ్యంభవతి । దక్షిణాయనసూర్యతంపుణ్యం త్రింశదిత్యాదినాతదేవస్పష్టిక్రియతే । కకటకసంక్రాంతేఃప్రాచీనాస్త్రింశదభుటికాఃపుణ్యాః ఎకరసంక్రాంతేయాధ్వకాలీనానిశతిభుటికాఃపుణ్యాఃఇత్యధికః ॥ గాలవోపి ॥ స్థిరభేవిష్ణుపదంషడశీతిముఖంద్వితనుభేతులామేషవిమలంతికకటకేదక్షిణాయనం । మృగసౌమ్యకంసూ

ర్యజ్ఞితి ॥ భశబ్దవాచ్యోక్తరాశిః ॥ సూర్యైస్థిర రాశ్చాసితేనతివిష్టుపదంభవ
 తి । ద్విస్వభావరాశాసూర్యైస్థితేనతిషడశతిముఖంభవతి । తులామేషస్థితే
 విష్టువశతి । సూర్యైకటకస్థైక్షిణాయనం ॥ మృగమకరెసామ్యకం ॥ సో
 మదిక్షామకముత్తరాయనం । త్రైరేత్రైఃసంజ్ఞాభేదై రాశయోవ్యవస్థా
 యంత్యశ్యధాః ॥ బృహస్పతిః ॥ అయనైవిశతఃపూర్వ మకరైవిశతఃప
 రై । వశమానైతులామేషే నాద్యస్తాభయతోదశేతి । నాత్రత్రింశద్భుటి
 కావాదినాంవచనేనవిరోధఃశుకనీయతి । సామాన్యవచనస్యాభ్య నుజ్ఞాప
 రత్వాప్తి శేషవచనోక్తఘటికాసంకోచఏవప్రశస్తః ॥ యాయాఃసన్నిహి
 తానాద్యస్తాస్తాఃపుణ్యతమాస్త్వస్థితాశ్చిదేవలచ్చరణాత్ । కేనాపిమిత్రేన
 సన్నిహితఘటికాస్త్వస్థానాసంభవేత్రింశద్భుటికాః పరమాచధిత్యేనాభ్య
 నుజ్ఞాయంతే । షడశీతిమతతోపిచీక్షావధిరభ్యనుజ్ఞాయతే ॥ భవిష్యో
 త్తరేపి ॥ దశార్వాక్షాడికాఃపుణ్యాఃపశ్చదపివిషావితి । షష్ఠినాడ్యోవ్యతి
 తానుషడశీతిమపుణ్ణాదాః ॥ విష్టుపద్యాంప్రశస్తాయాంప్రాకృత్యపిషో
 డశేతి । సంక్రాంతినాంపూర్వోత్తరపుణ్యకాలానిజేతౌ ॥ తాచ్చసం
 క్రాంతయః కదాచిదహ్నిభవంతి కదాచిదాత్రాతచ్ఛేదేనానుష్ఠాన భేద
 మాహ ॥ వృద్ధవసీష్ఠ ॥ అహ్నిసంక్రమణేపుణ్యంఅహఃకృత్సంక్రమేత్రితం,
 రాత్రాసంక్రమణేభానోదికానాథాంఘ్నావదానయోః ॥ అథరాత్రా
 దధిసామ్యైన్నధ్యాహ్నాస్యోపరిక్రియా । ఉద్ధ్వంసంక్రమణేచోద్ధ్వంఉద
 యాత్ప్రహరద్వయం । పూర్ణేచేదథరాత్రేతు యదాసంక్రమతేర
 విః ॥ ప్రాహుదికనద్వయంపుణ్యం ముక్త్యాచుకరకకటావితి । అహ్ని
 యదాసంక్రాంతిభావతితదాకృత్సమహః పుణ్యమితివదత అథరాత్రే
 స్నానాదికంప్రతిషిధ్యతే । ఏవంసత్కుదయోత్తరకాల భావినిదక్షిణాయ
 నైపూర్వభాగప్రాశస్త్యంబాధిత్వాఉత్తరభాగఅనుష్ఠానంభవతి । అస్తమా
 నప్రాచీనక్షుభావిషిడత్రరాయణేఉత్తరభాగప్రాశస్త్యం పత్త్యజ్యపూ
 ర్వభాగనుష్ఠాతవ్యం । పూర్వోత్తరభాగప్రాశస్త్యంమధ్యాహ్నాదిసంక్రమ

అవిషయం తత్రాహస్యేవ హేయోపాదేయభాగద్వయ సంభవతే || స్మర్యతే
 చ || అహస్సంక్రమణే రాత్రౌ అనుష్ఠాన నిష్కేధతః | ఉత్తకాతావ్యవస్థా
 ప్యాతద్వయాత్సూర్యవృక్షమాదిః - ఉత్తరన్యాయేనైవాస్తమయ ప్రాచీన
 భావిమషడశీః వ శ్చైవ పి పూర్వభాగప్రాశస్త్యం దప్తవ్యం || ఉభయభా
 గప్రాశస్త్యమప్యేతేషు విషయవిప్లవచేషు పూర్వతోత్తరత్రవాస్వేచ్ఛయా
 నుష్ఠాతవ్యం - ఉదయాన ఉత్తరభావిః తేషు పూర్వభాగప్రాశస్త్యహానిః అ
 స్తమయ ప్రాచీనేషు తేషామృతప్రాశస్త్యచాభ్యుతివివేకః || యదా రాత్రౌ
 సంక్రమణం భవతి తదా - పూర్వస్యైవస్య ఉత్తరస్య వా అధఃప్ర
 హరద్వయం సానానాపుణ్యం - కుశ్లీ పూర్వదినం కుశ్లోత్తరమితి వీక్షా
 యంతదుభయమథ రాత్రౌ తాదిత్య సేవ వ్యవస్థాప్యతే || ద్వితీయప్రహరస్య
 చరమఘటికా తృతీయప్రహరస్య ప్రథమఘటికే శ్చైతన్యవృద్ధి కా ద్వయాత్మకః
 కాలార్థరాత్రంతస్తోదధరాత్రౌ తాదధఃసంక్రమణేనతః పూర్వదినేమధ్యా
 హ్నస్యాపరిప్రహరద్వయేక్రియాకార్యా అథ రాత్రామాధ్వకం సంక్రమ
 ణేనతి ఉత్తరకాలీనామదయామాధ్వకం ప్రహరద్వయంపుణ్యం - పూర్ణే
 చేదధరాత్ర్యితి యథోక్తఘటికాద్వయే సంక్రమంతే పూర్వోత్తర దినం
 కృత్స్నంపుణ్యం - తదుక్తంభవిన్యోజితే || సంక్రమస్తునిశేధేన్యాత్ వద్యా
 మాః పూర్వపశ్చిమాః | సంక్రమంతికాలాద్విజ్ఞేయః తత్రోన్నాదికం చరే
 దితి || అత్రాయంవ్యవస్థా || అథ రాత్రేయదాషడశీతిస్యాత్తచేతద్వచ
 నానుసారేణ పూర్వోత్తరదినద్వయస్యపుణ్యత్వాద్యద్యపి బాత్సగికా వి
 కల్పః ప్రాప్నోతి; తథాప్యత్తరదినే షష్ఠిఘటికా ప్రాశస్త్య ప్రతిపాదక
 ప్రాతస్వీకవచనానుగ్రహబలాత్ తత్రైవానుష్ఠాతవ్యం - విషువయోర్విష్ణు
 పదేషు ప్రాతస్వీకవచనస్య పూర్వోత్తరభాగయోః సామ్యేన ప్రాశస్త్య
 ప్రతిపాదకత్వాత్ పూర్వస్మిన్నుత్తరస్మిన్వాస్వేచ్ఛయానుష్ఠానమితివికల్ప
 తే - అయన్యోస్తుప్రకారంతరంవత్కృతే || అయనవ్యతిరిక్తాను దశను
 సంక్రమంతిమధ్యరాత్రామాధ్వకంప్రవృత్తానుపరేద్యురనుష్ఠాన మిత్యత్రన

కొవిసంశయః । అథ రాత్రాహ్లాదం ప్రకృతౌ దశసుమధ్యే వద్యతీ
 వ్యతిక్తానాం దృష్టౌ పూర్వతః సుప్తానామశ్చ త్రాపివా స్త్రీసంరేహః । వద
 శీత్యాంతు సామాన్యే వదనేన పూర్వే ద్యురసమౌ పరాప్తం న ప్రేమిటికాప్రా
 శస్త్యుపపాదకః । ప్రాప్తీకేవలనేన పరే ద్యురసాప్తీతి తిలసంరేహో స
 తితిత్రాహ్లాద్యురసమౌ నమృతినామయః ॥ దిష్టపశ్యాం దనర్తినయ
 గ్నకన్యాసుతైయదా । పూర్వే త్రగతం రాత్రౌ భానోఽసంక్రమణంభ
 వేత్ । పూర్వశ్లోపంచనాద్యస్త్రపుష్కాప్రోక్తాని నీధిః ॥ అపరా
 ణ్ణామపంచైవ త్రాత్రాప్రోక్తం కర్తవ్యతే । ధన్వత్తే మేతునవ్యయ
 క్కన్యాసుపదశీతమ । యగ్నం ముఖం ॥ అపరా రాత్రౌ పూర్వభాగ
 తం విష్ణుపదీపదశీతసంక్రమణం । తదా పూర్వే ద్యురసరాశ్లోపంచనాద్య
 పుణ్యాః ఉత్తరభాగతే సంక్రమణే దశే ద్యుః పూర్వాశ్లోపంచనాద్యోపు
 ణ్యాః సంచైవం సతీహరద్యయపుణ్యత్వవిరోధతీనావ్యం । పంచనాదీ
 కావచనేన పుష్కాశీశయస్యవాచ్యత్వాత్ ప్రహరద్యయదా క్యంతు పుణ్యమా
 త్రాభిప్రాయమితి ॥ దేవీపురాణే ॥ అథ రాత్రేరసాపూర్ణే దివా పు
 ణ్యమనాగతం । సంపూర్ణే ఉభయోర్భైశ్చయమితి కైవల్యేన ॥ దేవబ్ర
 హ్మి ॥ ఆసన్నసంక్రమంపుణ్యం దివాధాం సానదానయోః । రాత్రౌ సంక్రమణే
 భానోత్పిషువత్యయసేదితే । రాత్రాభానోః సంక్రమణే విషువన్నామకే
 బాతే సతి సంక్రమణప్రత్యాసన్ననివాధాం పుణ్యమయననామక సంక్రమణే ది
 వాబాతే సతి యథాయోగం కర్కటకేతథామకరే ఉత్తరాధాం పుణ్యమిత
 చ్చపుణ్యం దినాయనవిషయం । ఉయాస్తమయప్రత్యాసన్నే శ్వేయసేకృ
 త్సేదివసపుణ్యసేవయః పూర్వమేవోక్తః ॥ అయనవ్యతిక్తేషు దశ
 సుసంక్రమణేషు రాత్రిభాగేషు యోనిసేవయః తత్సర్వం పర్యుద్యతివృ
 ధవసీష్ఠః ॥ ముక్త్యామకరకకటాపితి । యాయాః సన్నిహితానాద్య
 తాః తాః పుణ్యకమాస్త్యైతా ఇతి । సామాన్యవదనేన రాత్రిసంక్రమణేషు
 రాత్రావేనానామౌనప్రశస్తంతదపేత్యదశసంక్రాంతిమదివానామౌనవిధా

౯౫ వైష్ణవాభిషేచయే * స్మృతిముక్తాభలే * భర్తాశాస్త్రే.

యమకరకటకయోః పర్యుదాసేసతి పూర్వ ప్రకస్తంరాత్యైస్థానమేవ
 పర్యవస్యతి || ఏవంసతిరాత్రౌ సంక్రాంతిస్సానమభ్యుపగచ్ఛతామనునా
 వికచ్ఛిద్విషయవిశేషఃసమపద్యతే | తథాచమనుః | రాపచరణసం
 క్రాంతివివాహాంత్యయవృద్ధిః | స్నానదానాదికంకార్యం నిశికామ్యవలేఖ
 జేతి || సుమంతరపి || రాత్రౌస్నానంనకుర్వీతదానంచైవిశేషతః | నైమి
 త్తికంతుకుర్వీతస్నానందానంచరాత్రిషు | యజ్ఞేవివాహేయాత్రాయాంత
 థా దేవాద్యుపాసనె || శ్రవణేచేతిహాసస్య రాత్రౌదానవిషయతే || ఇ
 తి || ననుయథోక్తపర్యుదాసగృహేతైర్మన్వాదివచనైర్మకరకకటకయో
 నిశ్యమస్తానప్రాపణంకాస్తాంతిరవిరుద్ధం || తథాభవిష్యోత్తరే || మిథు
 నాతరగ్ని సంక్రాంతిర్య దిస్యాదంశుమత్యతః | ప్రథాతేవానిశీలేవాకు
 ర్యాదహనిపూర్వతః | కార్ముకంతుపరిత్యజ్య మకరంక్రమతేరవిః | ప్రదో
 షేవాధా రాత్రేవాస్నానందానంపరేహసీతి || వృద్ధగోగ్యోకపి || యదా
 న్రమయవేశాయాం మకరంయాతిభాస్కరః | ప్రదోషేవాధారాత్రేవా
 స్నానదిదానంపరేహసి || అథారాత్రేతదూర్ధ్వంవాసంక్రాంతౌదక్షిణా
 యనె | పూర్వమేవదిసంగ్రాహ్యంయావన్నోదయతేరవిః | ప్రత్యూషేక
 కటేభానుః ప్రదోషే మకరేయది || సంక్రమేక్ష్యమీనాద్యస్త పుణ్యాశిష్ఠా
 ర్వోత్తరాస్తస్సృతాః || బృహస్పతిః || మైత్రం || ఏతేమవచనేమరాత్ర్యామ
 నుష్మానప్రతిషేధా ప్రతీతేఃదివసానుష్మాన విధానైవైవాధాద్రాత్ర్యామ
 నుష్మానప్రతిషేధకల్పనే పర్యుదాసానుగృహీత రాత్రిస్నానవిధాణక
 వచనానాంఆనధాక్యంప్రాప్నోతి | తస్మాచ్ఛాస్త్రద్వయేన వికల్పప్రాప్తా
 తత్తత్తేక ప్రసిద్ధిపాప్తచారేణవ్యవస్థేతి కాలసినయోగీతం || కచి
 త్తు || రాత్రౌసంక్రమణేపుష్కంధినాధాః స్నానదానయోః | పూర్ణేచ్ఛే
 దధారాత్రేతుయదాసంక్రమతేరవిః | ప్రాహుఃకనద్వయంపుణ్యమిత్యే
 వంమకరకర్కటకయోరవిః ప్రసక్తౌముక్త్యా మకరకర్కటయోరితి పర్యు
 దాసాస్త్రద్రాత్రౌమకరకర్కటసంక్రాంతౌ స్నానంజానంతదహనిపూర్వ

మేవదిసంగ్రహమితి తయోర్విశిష్టసిద్ధితత్వాద్రాత్రాస్నానాదికం నా
ర్యం । రాత్రాసంక్రమణంపుణ్యం రాహుదశానసంక్రమే । ఇత్యాదీనిరాత్రి
స్నానవిషయాణివచనాని ఘోరకకకటకన్యా సంక్రమవిషయాణి । అతస్త
యోగిపూర్వపరదినేవస్నానం తదితరసంక్రమేషురాత్రా సంక్రమజేపు
ణ్యందినాథాంస్నానదానయోరితివిధానాత్ । వికల్పకృతికాలాదశాను
సారిణిఆహుః । ఉక్తస్యస్నానదానాదేయకేవలవికారేషు విశేషమాహ
శాతాతపః ॥ కుర్యాత్సదాయ నేమధ్యేవిష్టుపద్యాంవిషావితి । షడశీత్యా
మంత్యభాగేస్నానాదివిధిమాద్యతఇతి । అయినాదిమయిత్రయావాక్పుణ్య
కాలఉక్తిః తావంతంకాలంత్రేభావిభజ్యుచ్యే విష్టుపద్యా మిత్యాదిఅవ
గంతవ్యం । అయినేసదాయావాక్ పుణ్యకాలఉక్తిః తస్మిన్నస్వత్రకుర్యా
దిత్యథాః । తస్మిన్నపిమధ్యాదిభాగేయాః సన్నిహితానాద్యః తాసాంపూ
ర్వోదాహృతవచనేనపుణ్యతమత్వంద్రష్టవ్యం ॥ గాలవస్తు ॥ మధ్యేవిషువ
తాదానంవిష్టుపద్యాందక్షిణాయినేచాదౌషడశీతిమభేతితేకథోచగయనేచ
ఛూరిపలోదయమితి సంకాంతిమఫలమాహ ॥ వృద్ధవసిష్ఠః ॥ అయినోటి
పుణ్యంచసహస్రంవిషువత్ఫలం షడశీత్యాంసహస్రంఫలంవిష్టుపదేపిచేతి ॥

—* రజస్వలాస్నానవిషయః . *

రజస్వలాస్నానమానా అంగి రాః ॥ స్నానంరజస్వలాయాస్తు చతుర్థే
హనినిదిశ్యతే । కుర్యాద్ద్రజసినివృత్తైశ్చాచార్యేణుతతతఃపునః । హ
స్తేక్షీయాన్తృప్తయేవా హవిషుకక్షితిశాయినీ । రజస్వలాచతుర్థేహి
స్నాత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పద్ధతాత్రిరాత్రంచత్రంకృత్వాశుతిస్తృ
చిసమీరితం । చతుర్థేసంగవేస్నాత్వాస్త్రీధర్మతుసమాచరేత్ ॥ సు
గ్రహే ॥ మృతేవసూతకేచాతేసంగవేస్నానమాచరేత్ । సంగవాత్పర
తస్నానమాత్తవేతువిశ్వశివితీ రజస్వలాచతుర్థేహిస్నాత్వాశుద్ధిమ
వాప్నుయాత్ ॥ మనురపి రజస్యపరతేసాధ్వీస్నానేనస్త్రీరజస్వలాశ్చితి ।

౧౦౦ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్వృతిముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే:-

రజోనివృత్త్యనంతరంపునస్నానేనసాధ్యేదేవాదికర్మాహాస్యాదిత్యర్థః |
 యత్పునరంగిహోవచనం | శుద్ధాభర్తుశ్చతుర్థేహిస్నాతానారీరజస్వ
 లా | వైవేకర్మణిపిత్యేవపంచమహనిశుభ్యతీతి | తద్రజోనివృత్తికాల్ప
 పలక్షణార్థం || యతస్సవీచాహ || సాధ్యాచారానతానత్సాస్నాతాపి
 స్త్రీరజస్వలా | యావత్పునర్తమానఃపారజోస్యాంపనివతతత్యతి | సా
 ధ్యాచారావైవాదికర్మయోగ్యత్యర్థః | స్వశ్చయోగ్యాతుస్నానాదనం
 తరంభవత్సేవ | స్నాతారజస్వలాయానునతుర్థేహానిశుభ్యతి | కుర్యా
 ద్రజోనివృత్తానువైవంపిత్యాదికర్మచేతి పరాశరస్మరణాత్ || రోగజన్యర
 జోనివృత్తానునాస్త్వశుద్ధిః || యథాహంకిరాః || రజశ్చతుర్విధంశ్చైవం
 రాగజంరోగజంకథా | ధాతుజంకాలజంచేయోపితాంతుబుధోత్తమః ||
 ఏకాదశద్వాదశాద్వానమియాధ్యక్షంభవేద్రజ | పంచాశద్వత్సరాదూ
 ధ్యక్షంస్త్రీణాంతస్తువివేకతే | రోగేనయద్రజస్త్రీణాంతస్యర్థకంతుప్ర
 వర్తతే || అనుష్ఠావైవకాశ్చైవ్యసయాస్యావైకారికంహితత్ | ఏవంకా
 లేరాగజంకాలజంకథానాద్రజస్వం || తేథావంధికాయాం || అకాలే
 యద్భవేత్స్త్రీణాంరక్తమామూర్మాసీనిః | కాలేతుదాద్రజఃప్రోక్తంత
 స్తాకత్తైప్రసాశుచిః అంగిరాఃఅద్యాదశాహంనూరీణాంయూత్రవచ్ఛా
 చమిద్యతే | అస్తాదశాహంత్వాపంచస్యాస్త్రీరాత్రంపరతోశుచిరితి || విజ్ఞా
 నేశ్వరః || యదారజోదశకానాదారభ్యపునఃసప్తదశదినాభ్యంతరేరజో
 దశకంతుదాఅనుచినాత్తేష్టవ | అస్తాదశాహంతేకాహంచుద్ధిః || ఏకో
 నవిశేష్యాహంతేతత్త్రైత్యహంచుద్ధిః | యస్యామితతి దినోత్తరంప్రా
 యశోరజోదశకంతుస్యాద్వింశతినాప్రభృతిత్రిరాత్రంయస్యాః పునఃప్రా
 గేవాస్తాదశదినాత్ ప్రాచుత్యేజరజోనిర్గమస్తస్యాస్త్రీరాత్రం || అశ్రిః ||
 రజస్వలాయాంస్నాతాయాంపునరేవద్రజస్వలా | అస్తాదశదినోదూధ్యక్షం
 త్రిరాత్రమశుచిర్థవేత్ | అస్తాదశదినాదర్వాగశుచినశచవిద్యతే | ఊస
 వ్వింశదినాదర్వాగ ఏకాహ మశుచిర్థవేత్ ఇతి || స్వృత్యర్థశాస్త్రే || ర

జన్మలాచతుర్థాహ్వానపరిమళైకాభిశౌచంకృత్యావిధవాచేద్విగుణమృ
త్తికాభిశౌచంకృత్యాదంతధానసేసంగవే సచేలంస్నానాత్ । స్నాతా
యాఃపునరపి రజోదృష్టావష్టాదశచినాదర్వాగళుచిత్వంనాస్తి ॥ అష్టాదశ
దినైరజోదృష్టావేకరాత్రమళుచిః ॥ ఏకోనవింశేద్విరాత్రం ॥ వింశేత్రిరా
త్రమేవ । త్రయోదశదినాదూర్ధ్వంరజస్రవణికామితిఃప్రసూతికావిషయే
ప్రజాపతిః । ప్రసూతికాతుయానారీస్తానతోమిశతేఃపరమ్ । ఆతకపీర
జసాప్రోక్తాస్తాన్మైత్తికంరజః । రజస్యపరతేత్రస్తానైవనళుచిభా
వేత్ ॥ సంగమే ॥ ప్రథమహనిదండాల్దివ్యతీయసూతికాభవేత్ । తృతీ
యేహ్నిస్వధర్మస్థావళుర్థాపతితోయథా ॥ సంగవాంతేచతుర్థాహ్వానా
నాచ్ఛుద్ధిమవాప్నుయత్ । ఏకమిశతినాలిప్యసర్వాంగంశుద్ధయామృదా ।
కృత్యాస్తానశతంశతాత్ శుచిభావతినామృథా । స్నానాంతేభాస్క
రందృష్ట్యాపుత్రంప్రాప్యకసుమంగలి ॥ త్రివారప్రాశయేదన్నంసచేద్దోషవ
తీభవేదితి ॥ బోధాయః ॥ రజస్యలాగుసంస్కృత్యాదంతాంత్వశ్వనా
యనైః । తావత్త్రిమైత్తికాహారాయాకతాల్లేశువ్యతీతి । భోజనకాల
స్సశేకసమీప । రజస్వలాతుభుంజానాచాంత్యజాన్మన్వశేద్యది । గోమూ
త్రయావకాహారావప్రాత్రేవిశుద్ధతీతి । అశక్తాకాంతందవ్యాద్విప్రే
భ్యోవాపిభోజనమితి ॥ బృహస్పతిః । పతిశాంత్యశ్వపాకైశ్చ సంస్కృ
ప్తాచేద్రజస్వలా । తాన్యహావ్యతిక్రమ్య హ్నియశ్చిత్తంసమాదరేత్ । ప్ర
థమేహ్ని త్రిరాత్రంస్యాద్వింశేద్యహమేవ । అదౌరాత్రిస్తృతీయే
హ్నిచతుర్థానక్రమాదరేత్ । రజహుంజతేవార్యోమోషాత్సంస్కృత్యాః
శవాదిభిః । త్ర్యోహేచపర్యపేతేతుశ్చిచ్ఛాంతాదాయాంతరేత్ ॥ నోష్ట
రం ॥ అఖండదశైక । ఉచ్చిష్టేనమనంయుక్తాచందాదీకాయదిస్మశే
త్ । కృష్ణంసాంతపసంకుర్యాత్ చాంద్రాయాంతమథావేదితి ॥ విశ్వాక్ర
తోత్సగైకాభుక్త్యాసకృదాశాచాయారజస్వలాయాశ్వేందాలాదిస్పశేకా అకా
మతశ్చాంద్రాయాంతం కావతీసాంతపసమితి వ్యవస్థా ॥ సంగమే ॥ ఆతక

౧౦౨ వైద్యనాథవీరేశయ * స్మృతిముక్తాఫత * ఖర్మశాస్త్రే-

వాభిప్లుతానారీశవంస్పృష్టావిమోహితా । ఆస్నానకాలంనాశ్చీయాత్
 ఆసీనావాసదాబహిః । సూతకం ప్రేతకంస్పృష్టా శ్రుత్వాబంధుమమార
 ణం ॥ ఆస్నానకాలంనాశ్చీయాత్పంచగవ్యంతరిఃపిబేత్ । ఆర్తవాభిప్లు
 తాయాస్తుశావాశౌచంభవేద్యది ॥ సూతకంవాభవేన్మధ్యస్నాత్వాభోజ
 నమివ్యతే । స్నాత్వావేత్రాదిస్త్రితపాత్రోద్ధృతతోయైరికశేషః । స్నానై
 వైమిత్తికేపాప్తైసారీయదిరజస్వలాపాత్రాంతరితతోయేనస్నానంకృత్వా
 వ్రతంచరేత్ । సిక్తగాత్రాభవేదద్భిసాంగోపాంగంకథంచన । నవస్త్రుపీ
 డనంకుర్యాన్నాన్యద్యాసశ్చధారయేత్ । శావేదసూతకేచైవహ్యంతరాచే
 ద్రుతుభవవేత్ । నస్నాత్వాభోజనంకుర్యాద్భుక్త్యాచోపపనేదహః ॥ అ
 త్రస్నానప్రకారనూహనవివ । మృతసూతకమధ్యేతు రజోద్భవైకభంభ
 వేత్ ॥ బ్రాహ్మణానాంకరైర్ముక్తతోయంశిరసిధారయేత్ । సర్వశీర్షజలా
 చ్ఛ్రిష్టతోయవిప్రకరచ్యుతం । దద్యాచ్చక్త్యాతతోదాసంపుణ్యాహేనవిశు
 ధ్యతీతి । రిజస్వలయారన్యోన్యన్మశేవణక్రమేణశుద్ధిమాహపరాశరిః॥
 స్పృష్టోరజస్వలాన్యోన్యం బ్రాహ్మణీబ్రాహ్మణేంతథా । తావత్త్రిషేన్ని
 రాహరాత్రిరాత్రేచైవశుద్ధ్యతీతి । స్పృష్టోరజస్వలాన్యోన్యంద్వాహ్మ
 ణీంతత్రియాంతథా । అర్ధకృచ్చంచరేత్పూర్వాపాదమేకంత్వనంతరా
 స్పృష్టోరజస్వలాన్యోన్యం బ్రాహ్మణీ వైశ్యచాంతథా । పాదహేనంచరే
 త్పూర్వాపాదమేకంత్వనంతరా ॥ స్పృష్టోరజస్వలాన్యోన్యం బ్రాహ్మణీ
 శూద్రచాంతథా । కృచ్చైశుద్ధ్యతేపూర్వాహ్మదాదాసేనశుద్ధ్యతీతి । బ్రా
 హ్మణ్యోస్పృశేతతతఆరభ్యస్నానపర్యంతంఉభయోరాహవత్కాః । త్రిరా
 త్రీకృచ్చంచ ॥ ఏతద్వసహశయనాదిచిరస్పృశేవిషయం । సకృత్స్పృశే
 తుఏకరాత్రోపవాసేనపంచగవ్యైవశుద్ధిః । స్నానపర్యంతమాహరత్యాగ
 శ్చ । ఆర్తవాభిప్లుతానారీత్వార్తవాభిప్లుతాంస్పృశేత్ ॥ స్నాతోప
 వాసంకుర్యాతంపంచగవ్యైవశుద్ధ్యతః । ఆస్నానకాలంనాశ్చీత భుక్త్యా
 చాద్రావయగంభవేతిస్తరణాత్ ॥ స్మృత్యంతరే ॥ కృచ్చంతస్యాయయా

స్వప్నాన్యస్యాస్తుతదధాకం । దండాద్గంతహితేనోచేత్ అన్యస్యా
 పిక్వప్రకమితి ॥ కృపామాత్రం త్రిరాతాదిత త్రైవ ॥ స్వప్నైరజస్వల్యో
 న్యంసగోత్రైచైకభర్తృః । అకామతఃకామతోవాపి త్రిరాత్రైజశుభ్యతః ।
 త్రిరాత్రైచైకభర్తృః ॥ పవాసేన - శునాపుష్పవసీస్వప్నైః పుష్పవత్సన్యయా
 తథా ॥ శేయాన్యహన్యపవసేత్సాన్వత్వాశుభ్యేష్టుతాశవాత్ ॥ ఇకసంవ
 తకవచనం అకామకృత్స్వశకవిమయం ॥ వృద్ధవిష్ణురపి ॥ రజస్వలాహీన
 వద్ధాంరజస్వలాస్వప్నైః పతావదక్షియాద్వాచన్నశుభ్యేష్టుత సవకా
 మధావకాంస్వప్నైః సద్యస్సాన్వత్వాశుభ్యతీతి విష్ణుః ॥ రజస్వలాహీ
 నవకాసాతకవాముత్తమాయది ॥ స్వశేత్స్వప్నైః సమంజీతస్సానా
 దూర్వకాంతభోజనమితి ॥ ఉపవాసంతతఃకుర్యాద్భూతావృజయే
 త్తతః ॥ స్వశేతస్థుధ్యైః సాన్వత్వాఉపవేష్య చతుర్థాహాస్సానాయా
 భ్యంబ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాభుంజీతేత్యథాః ॥ సవ ॥ రజస్వలాంతు
 సంస్వప్నైః సాన్వత్వా భుంజన్నపవాసత్రయంచరేత్ ॥ తథ్చాయాంభు
 క్తిపాత్రంవాస్వప్నైః సాన్వత్వాభుంజన్నపవాసేనశుభ్యేత్ ॥ మలినంత
 ద్వాసస్తదన్నంస్వప్నైః సాన్వత్వా భుంజన్నపవాసత్రయంచరేత్ ॥ ఉద
 క్యాపాత్రైః అజ్ఞానాద్భుంజన్వాగ్జాపత్యమభ్యసేత్ ॥ ఉదకోచ్చిత్తంభుం
 జకృచ్ఛంసాంతపంచరేత్ ॥ భోజనకాలేరజస్వలాంతరదశా నెలస్నా
 నకాలంనాశ్చీయాద్భూతాకూడకంతతఃపిచేత్ ॥ చండాదశా నెఉపవా
 సత్రయం ॥ కామతస్తుప్రాజాపత్యం ॥ రజస్వలాశ్వాదిభిర్వృష్టాయదిపంచ
 రాత్రంనిరాహారం పంచగవ్యనశుభ్యతీతి ॥ అఖండదశా ॥ రజస్వలా
 యాభోజనెవాసే వాచతిలామప్రభూతానాం అన్యశమనిరీక్షణే స్నానాం
 తమసశసంతదశక్తాప్రతినిధిరేకస్యదినస్యపంచవార్తీక భోజయేత్ ఇతి ॥
 అః ॥ ఆతావామదివండాలుండచ్చిష్టాసంప్రపశ్యతి ॥ ఆప్నాపకాలం
 నాశ్చీయాదాసీనావాగ్యతాబహిః ॥ వాదకృతంతతఃకుర్యాత్ బ్రహ్మకూ
 షకంపితైశ్చనః ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేద్దాద్వాదిప్రాణాయామశాసనాదితి ॥

జ్వరాదిభిరాతురస్యస్నానమితి ప్రాప్తైక రవ్యమాహ పరాశరః || ఆతురః
 స్నాన ఉత్సన్నైదకకృత్వోహ్యనాతురః | స్నాత్వా స్నాత్వా స్పృశేదన్నం
 తతః శుభ్యేత్ ఆతురః ఇతి || తత్ర ప్రతిస్నాన మాతురస్యవాసోపి పరిదత్తానీ
 యం || ఉత్తరాః || జ్వరాభిభూతాయా నారీరజసాచపరిప్లుతా | కథంత
 స్యాథ వేచ్ఛాచం శుద్ధిస్యాత్మేన కర్తవ్యం | చతుర్థే హనిసంప్రాప్తే స్పృశే
 దన్యాతుతాత్మీయం || సావనలాచా హ్యపి స్నాత్వా స్నాత్వా ప్రసస్పృ
 శేత్ | దశద్వాదశకృత్వా సావనా మేచ్ఛపునః || అన్యాన్యానిచ వా
 సాంసి తతశ్శుద్ధాథ వేచ్ఛనా || దద్వాన్విక్ర్యాతతో దానం పుణ్యా హేనవి
 శుద్ధతీతి || యోగయాజ్ఞాల్లభ్యః || యజ్ఞే హేవావగాహేతయదాస్యాద
 శుచినారః | అచ మ్యుప్రమతం శిశ్నోత్ స్నానం వేధివదాచరేత్ | విష్ణురపి ||
 స్నానాహాస్తురమితి క్త్యానో యోగ గాహనం | ఆచమ్య ప్రయతః ప
 శ్చాత్ స్నానం వేధివదాచరేత్ || ఇతి శాతాతపః || మారేణ తయత్ర సంస్పృ
 ష్టియాత్రాయాం కలహాదిషు | గ్రామ సంఘం జైచైవ స్పృష్టివోషోన వి
 ద్యతే || షట్క్రిశన్మతేపి || జైవయాత్రావివాహేషు యజ్ఞేషు ప్రకృతేషుచ
 ఉత్సవేషుచ సర్వేషు స్పృష్టాస్పృష్టాన్వేదామ్యతి || బృహస్పతిరపి || తీర్థే
 వివాహేయాత్రాయాం సం గ్రామే శేవ విల్లవే | నగరే గ్రామ దాహేచ స్పృ
 ష్టాస్పృష్టాన్వేదామ్యతి || పాద్యేపి || దేవాలయ సమీపస్థా దేవసేవా
 థ మాగతా | వంశాలాపతితాన్వాస్పృశ్యేషాన్ స్నానమాచరేత్ ||
 ఇతి || ఆపస్తంబః || శక్తివిషయేణ ముహతః సప్రతప్రయతస్సాదితి ||
 ఇతి నైమిత్తిక స్నానాని.

—*—

—* అథ కామ్యస్నానాని. *—

ఫలస్త్యః || ఫుష్కేచ జన్మనః త్రేవ్యతీహితే చ వైధృతా | అమా
 యాంచనదీస్నానం పునాత్యానప్రమంకులం || రవ్యాంగారశనేర్వాశే స్నానం
 కుర్వంతి యేనరాః | వ్యాధిభిస్తేన వీడ్యంతే మృతైః కేసరిణామథా ||

చైత్రకృష్ణవతుడశ్యాంయస్సాయాచ్ఛివసన్నిధౌ । నప్రతత్వమభ్యాప్నోతి
 గంగాయాం చ విశేషతః । యమః ॥ కార్తిక్యాంపుష్కరస్నానం సర్వపాపైః
 ప్రముచ్యతే । మాఘ్యాంస్నానం ప్రయాగేతు ముచ్యతే సర్వకీర్తియైః । సూ
 ర్యగృహాంతర్భూతుశుక్లామాఘస్యసప్తమి । అరుణాదియవేశాయాంత
 స్యాంస్నానం మహాఫలం । పునర్వసుబుధోపేతాచైత్రమాసే సితాష్టమి ॥
 సోమస్సవిధివత్స్వైత్వావాజపేయఫలం భవేత్ ॥ శాతాతపాపి ॥ అమావా
 స్యాంరవేర్వాశ్చ యదాభూమిసుతస్యజై । జాహ్నువీస్నానమాత్రేణ గోస
 హగ్రఫలం భవేత్ ॥ కార్తీకంసకలం మాసం నిత్యస్నాయాజితేంద్రియః । జా
 హ్నువ్యామప్యభుక్తాస్తాతః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే । తులాయాం మకరేషు
 ప్రాతస్సాన్నియాసదాభవేత్ ॥ హవిష్యంబ్రహ్మచర్యం చ మహాపాతక నాశ
 నం ॥ చంద్రికాయాం ॥ ఆషాఢాదివతుర్మాసం ప్రాతస్సాన్నియాభవేన్నరః ॥ వి
 క్రేభ్యోభోజనం దత్వా కార్తిక్యాంగోప్రదోభవేత్ । సవైష్ణవపదం యా
 తి విష్ణుఘాతమిదం స్తృషం ॥ మార్కండేయః ॥ సర్వంకాలం తిలస్నాతః
 పుణ్యం వ్యాసోబ్రవీష్టుః । తుష్యశ్యామలకైర్విష్టుః ఏకాదశ్యాం విశేషతః ।
 శ్రీకామః సర్వదాస్నానం కుర్వీతామలకైర్నరః । సప్తమీసవమీచైవ
 ర్వకాలం చ వజ్రయేవ తి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యప్రసాదే ॥ ధాత్రీఫలైరమావా
 స్యాసప్తమీసవమీమచ ॥ సస్నాయాత్తస్యలీయంతే తేజశ్చాయుర్జనంసు
 తాః ॥ ధాత్రీమామలకం ॥ చంద్రికాయాం । వష్టివసప్తమీచైవ సవమీచత్ర
 యోదశీ । సుక్రాంతారవివారే చ స్నానమామలకైర్స్తృజేత్ ॥ ఇతి ॥ శాన
 కోపి ॥ కలెనామలకేనాశునవిప్రస్నానమాచరేత్ । సంపత్కామస్తు సప్త
 మ్యాంసవమ్యాంస్సప్తధీర్భవేత్ । అథ కామిత్రయోదశ్యాం దశమ్యాంపుత్ర
 వాస్పలాత్ । పుత్రార్థకామోయోవిప్రోద్విష్టియాయాంకదాచన ॥ మాధ
 వీయే । గురువారేష్యమామాం చ అశ్వత్థచ్ఛాయవారిణా । స్నానం ప్రయా
 గస్నానేన సమం పాతకనాశనం । శాల్మలీం త్రీణివపుకరం జాభ్యుధూత
 కాః । కోవిచారకపితౄకబదరీచవిభీతకీ । శలుచ్చదాదరిచ్ఛేషాంస్నానం

చోఢానువజయేదితి ||

— * అథ మాఘస్నానవిధిః * —

తత్రవిష్ణుః || బాలాశ్చతరుణావృధానరనారీనపుంసకాః | స్నా
త్వామాఘశుభేతీర్థే ప్రాప్నువంతీప్సిశంఖలం | మాఘమాస్యవసీస్నా
త్వావిష్ణులోకం సగచ్ఛతి | మకరస్థోషాయోహి నస్నాత్యనుదితేరవా ||
కథంపాపైఃప్రముచ్యేత కథంసత్రిచివంప్రజేత్ || ఇతి || అనేనమాఘస్నా
నముదయాత్పూర్వంకర్తవ్యమితిసిద్ధం || యత్తుమహాభారతే | మాఘఅధోఽ
దితేసూర్యస్నానంవిధివదాచరేత్ | నియతోనియతాహరః సర్వపాపైః
ప్రముచ్యతే || కించిదభ్యుదితేసూర్యస్నానమాఘసమాచరేత్ || యస్త
స్యసర్వపాపానివినశ్యంతి నసంశయః | మాఘమాసెరటంత్యాపః కించిద
భ్యుదితేరవా | బ్రహ్మఘ్నంవాసురాపంవాకంపతంతంపునీమహే || ఇతి ||
తత్సంధ్యోపాసనాద్యనధికృత స్త్రీశూద్రవిషయం | ఉషస్యమోదయే మా
ఘస్నానమాపహర్షిజన్తనాం || స్త్రీశూద్రాణాంతథాన్యేషాంఅధోఽ
దయఉమోదయఇతిస్తరణాత్ || బ్రాహ్మణాదివిషయే సంధ్యాతిక్రమ
దోషోపిదుర్వారస్సౌత్, స్నానపూర్వకత్వాత్సంధ్యావందనాదేనహ్యు
దయాత్పూర్వం కించిదుదయేచకాలద్వయేస్నానమితియుక్తం ; మాజ్ఞా
నాద్యుపస్థానం, తస్యైకకర్మత్వేనకర్మాంతరానుష్ఠానాయోగాత్ | ఉద
యసమయేఉపస్థానవిధానాచ్చ, నచమాఘ కించిదుదయస్నానానుతరం అ
నుష్ఠానం | సంధ్యోస్సంధ్యాముపాసీత నాస్తగ్నోద్గతేరవా ఇతి యోగ
యాజ్ఞవల్క్యేన సంధ్యోత్కరణస్యనిషేధాత్ సంధ్యాతిక్రమే శూద్రత్వా
దిప్రాప్తిస్తరణాచ్చ || యద్వా || ఉషస్యవసీమస్నానంసంధ్యాయాముది
తేపివేతియత్సానప్రశంసాపరంకైముత్తికన్యాయప్రదశశనపతంవేత్త్యా
హుః || కేచిత్తు | విచేయతారకేకాలేనిత్యస్నానంవిధాయచ్చ | పునరభ్యు
దితే సూర్యమాఘస్నానంవిధీయతే | అత్యధికఘటికాత్పూర్వంపరింసూ
ర్యోదయాత్తథా ! సవీవాభ్యుదితోనామధర్మశాస్త్రప్రవక్తీరితఇతి వచన

మాచక్షాణా ఉదయానంతరం సాధకః పుష్కలమధ్యే ద్వితీయస్నానాకర్త
 వ్యమితినదంతి ॥ విష్ణుః ॥ పావఫల్గునయోర్మధ్యే ప్రాతస్నానయినదాభ
 వేత్ ॥ దశకంపాపూర్ణమాసీంవా ప్రారభ్యస్నానమాచరేత్ ॥ పుణ్యా
 న్యహనిత్రింశత్తు మకరస్థేనవాకరే ॥ తత్రచోఢ్యాచునియమం గృహీయ
 ద్విధిపూర్వకం ॥ మాఘమాసమిమంపూర్ణం స్నాన్యేహాదేవమాధవ ॥
 తీర్థకస్యాస్యజలైశ్చంభతి సంకల్ప్యచేతసి ॥ తతఃస్నాత్వాశుభేతీర్థే
 దత్వాశిరసీవైశ్చదం ॥ స్నాత్వాపిత్రాంశ్చ దేవాంశ్చ ఋషీంశ్చైవయ
 థాఽధి ॥ తపకయిత్వా విధానేన తతస్త్రేయకాశనో భవేత్ ॥ భూశ
 య్యాంబ్రహ్మచర్యేణ శక్మస్నానంసమాచరేత్ ॥ అశక్త
 న్యధనాభ్యస్య స్వేచ్ఛాపర్వత్రకథ్యతే ॥ అవశ్యమేవ కర్తవ్యం మాఘ
 స్నానమితీసుః ॥ తిలస్నాయితీలోద్వేకతిలధూమిస్తీలోదకీ ॥ తిలద
 స్తీలభోక్తావషట్టిలోనావసీదతి ॥ తిలాఆమలకశ్చైవతీర్థేదేయాస్తునిత్య
 శః ॥ తథాప్రజ్వాలయేద్వహ్నిం ఇంద్రాగ్నేర్విజన్మహం ॥ ఏవంస్నా
 నస్యావసానే భోజయేద్విజదంపతీ ॥ వివిధానిచ దేయాని ప్రచ్ఛాదనప
 టాస్తథా ॥ అననవిధిగాదద్యాత్ మాధవఃప్రియతామతి ॥ పిత్రాపితామ
 హౌఃసాధకాంధేవప్రపితామహౌః ॥ మాత్రామాతామహౌస్సధకం వృ
 ద్ధమాతామహౌస్తథా ॥ ఏకవింశకులైస్సాధకం భోగాన్భుక్త్వావ్యధే
 ప్సితా ॥ మాఘమాస్యపసిస్నాత్వావిష్ణుం సంసగచ్ఛతి ॥ నారదీయపురా
 ణేసంప్రాప్తయమాఘమాసేశుతపస్విజవచద్భవేత్ ॥ క్రోశంతిసర్వవారీణి
 సమద్యన్తతిభాష్పః ॥ పునీయసర్వపాపాత్రివిధానినసంశయభి ॥ పాత్యై ॥
 ఆహోనారాయణోదేవసర్వవేదేమపత్యతే ॥ మకరస్థేరహమాఘగోవిం
 దాద్యుతమాధవ ॥ స్నానేనానేనమేదేవభోక్తఫలదోభవ ॥ ఇతిమం
 త్రంసముష్కార్యస్నాయాంతానంసమాత్రం ॥ బహస్నాత్వాశువాహ్నిదా
 ద్వావశాబ్ధఫలాలభేత్ ॥ తటాకద్విగణా రాజ్నద్యాదామచక్షుగు
 ణం ॥ దశధాదేవభాతేమకతథాచమహానీ ॥ శకుంతిగుణంరాజన్మహాన

౧౦౮ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తఫలే * ధర్మశాస్త్రే

ద్యోస్తుసంగమే । సహస్రగుణితంసర్వంతస్థలంమకరేహా । గా
యాంస్సానమాత్రేణ లభతేమానుషోన్మప । పాపానాంభూమిభారస్యచా
మాదేశంప్రజాపతిః । ప్రయాగంవిదధేభూపప్రజానాంచమీతస్థితః । దు
జరావైష్ణవీనూయాదేవైరపిసుదుస్త్వజా । ప్రయాగదహ్యతేసాపిమా
ఘమాసినరాధిప ॥ మకరస్థైరహమాఘేయత్రక్వాపిబహిజతే । సింహ
మైశ్వరకామైర్వాక్చతవ్యం హరితుష్టయేఽతి ॥ ప్రకరణపర్యాలాచన
యామాఘస్నాననిత్యంకామ్యగచేత్కామూః ॥ చంద్రికాయాం ॥ నిత్యంనై
మిత్రికంకామ్యంత్రవిధంస్నానముచ్యతే । తర్హంతుభవేత్తస్మాదుంగత్వే
నప్రకీర్తితమితి ॥ ఇతికామ్యచ్ఛానం ॥

—* అథవలూపకక్షణస్నానం *—

తత్రభారవ్యాజః । అభ్యంగస్నానత్రయోగ్యవారాయెతిభిషిషా ।
కథ్యంతేతేషునస్పష్టంపుష్టయెబలవృద్ధయే । ఇంద్రాబుధవసారేచవారే
భ్యంగః । ప్రశస్యతే । బలంకాంతంశ్రియంద్యుః । భోగంవారాధిపాః । క్రమాత్ ।
ద్వితీయాద్యాశ్చతస్రశస్త్రాసప్తమీతథా । నవమీశమిచైవత్రయోద
శ్యపిచస్త్వతాః । భానుభానుసురాచార్య శుక్రవారేమసంక్రమే ॥ వ్య
తీపాతేదజన్తయేనాభ్యంగస్నానమాచరేత్ ॥ వీకాదశ్యాంచతుదశ్యా
మష్టమ్యంప్రతిపద్యపి । షష్ఠ్యాం పర్వణిచాభ్యంగం స్నానం నైవసమా
చరేత్ ॥ ఉత్తరాఫల్గునీశ్వేస్తాశ్రవణానామరాత్రీమితి । అభ్యంగస్నా
నసంధీమాకసుఖాధీశజలయేతథా । శిరోరోగాశ్చవృద్ధానాం యథా
కాలంశరీరీణాం । అభ్యంగోష్ఠోదకస్నానంనైవదోషావహంస్మృతమితి ॥
వ్యాసః ॥ పంచమీందశమిచైవతృతీయాంచత్రయోదశీం । అభ్యంగాత్స
శనాత్పానాద్యశ్చైలంనిషేవతే । దక్షిణాంతస్యవృద్ధిస్సాన్యధాత్వబా
యసామితి ॥ యత్తుగగజాహు ॥ నవస్పృశ్యాత్త్రయోదశ్యాంతృతీయాం
చతిథాతథా । కాశ్వతీంభూమిమన్విచ్ఛేదశమ్యాచపిపండితఇతి ॥ యదపి
గాగ్యః ॥ త్రయోదశ్యాంతృతీయాయాంప్రతిపద్దశమీద్వయే । తైలాభ్యం

గంనకురీతపితేత్తుద్వాదశీవిసేతి || యదపివృద్ధగాగ్రాః || దశమీపుత్రనాశా
యథనహస్తేత్త్రయోదశీ | తృతీయాభయనాశాయస్నానేతావజయేదత
ఇతి || ఏతానివచనానిక్షత్రియవిషయాణి | త్రయోదశ్యాంతృతీయా
యాందశమ్యంచైవసర్వదా || శూద్రవిత్క్షత్రియైస్సాననకుర్యాత్తై
రసంస్కృతమితి జాబాలిస్తరణాదితికేచిత్ || అపరేతుసర్వేషామపిద్వి
జానాందశమ్యదావభ్యంగస్నాననిషేధపరాజ్యైవగౌరవాదివచనాని | జా
బాలివచనంక్షత్రియోదీనాం దోషాధిక్యప్రతిపాదనాథకం || సామాన్యేన
నిషేధేపికోషాధిక్యవాక్యనిషేధనం తద్దోషభేదహేతుత్వాదితి || శాస్త్ర
విద్దోషదూరమితిమరీచిస్తరణాదిత్యాశుః || తథాచాపస్తంబః || యాదృచ్ఛి
కంతుయత్సానుభోగాథకంక్రియతేద్విజైః | తంఽపిద్ధందశమ్యదాని
శ్శూద్రైమిత్తికంనతే || జాబాలిః || నిత్యంనహంయేత్సానునంకామ్యంనై
మిత్తికంచయత్ | దశమ్యమపికర్తవ్యంనతుయాదృచ్ఛికంక్వచిత్ || ఇ
తి || యాదృచ్ఛికంమలాపకషణాథకంమలవ్యపోహఫలంస్నానం | యాదృ
చ్ఛికంతుతదిగౌరవాస్తరణాత్ || ఏవంచ || నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యందశ
మ్యంతావత్ప్రతిషేధః | యాదృచ్ఛికస్యేవనిషేధః || యదుక్తమాప
స్తంబేన || వినాతుసతతంస్నానంనస్నానాద్దశమీమతేతి || యదపిగౌ
రవాకం || పుత్రజన్మసింహాక్రాంతాశ్శాఢజన్మదినతథా | నిత్యస్నానేచ
కర్తవ్యేతికోషోపవిద్యతఇతి | తత్కామ్యంనైమిత్తికయోరపిప్రదశనా
థామితిస్మృతిచంద్రికాయాంవ్యాసః | షష్ఠ్యష్టమీపంచదశీపక్షద్వయ
చతుడశీ || అశ్రీస్సహితంపాపం త్రైలమాంసక్షురేభవత్ || మనురపి ||
పక్షాదావరవాషష్ఠ్యాంరిక్తాయాంచతథాతిథౌ | త్రైలేనాభ్యజ్యమానస్తు
ధనాయుర్భ్యాంప్రహీయతే || గౌతమీ || పంచదశ్యాంచతుడశ్యాంఅ
ష్టమ్యారవిషంక్రమే | ద్వాదశ్యాంసప్తమీషష్ఠ్యేస్తైలస్పృశకంవివజ
యేత్ || చంద్రికాయాంకుహూపూణేకందుసంక్రాంతిచతుడశ్యష్టమీ
షుచినరశ్చండాలయోస్సాన్నితైలస్త్రీమాంససేవనాత్ || ఉత్పత్తౌ

౧౧౦ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

చవిపత్తైచదంతకాష్ఠైషుమైధునై । అభ్యంగఘృతయెన్నానై తిథిస్తాత్కా-
లికీస్త్వతాత్తి ॥ పురాణేషి ॥ చతుర్దశ్యష్టమీషష్ఠీ అమావాస్యచపూ-
ణిణామా । సర్వాణ్యేతానిరాజేంద్రరవిసంక్రాంతిరేవచ । తైలస్త్రీమాంస
భోగీతు పర్వస్వేతేషుయఃపుమాన్ ॥ విఘ్నోత్తరభాజనంనామ ప్రయాతి
సరకంసరః ॥ బోధాయనోపి ॥ అష్టమ్యాంచచతుర్దశ్యాం పంచదశ్యాంవిశే-
షతః । శిరోభ్యంగంవజ్జయేత్తు పర్వసంభాతధైవచేతి ॥ వృద్ధగాగ్ధ్యోన్-
పి ॥ ఏకాదశ్యాందశమ్యాంచ ద్వాదశ్యాంపంచపర్వసు ॥ శ్రాద్ధాహేమచ
సర్వత్రస్త్రీయంతైలంచ వజ్జయేత్ ॥ మరీచిరపి ॥ పంచపవనసుసంతా-
మ్యతీపాతేచసంక్రమే । స్త్రీయంతైలంచమాంసంచ దంతకాష్ఠంచవజ్జ-
యేత్ ॥ ౪౪౯ ॥ తైలస్నానంసాపుణ్యం కుర్యాదామలకైశ్శుభైః ।
సప్తమీనవమీదశా రవిసంక్రమణాద్యతే ॥ శాతాతపోపి ॥ అమాయాంచ
నవమ్యాంచసప్తమ్యాంచవిశేషతః ॥ ధాత్రీకల్పేన యత్సానంతల్ స్నానంచ
వివజ్జయేత్ ॥ కాలాదశేన్ ॥ నవమీసప్తమీదశాసంక్రాంతిగ్రహణేమచ ॥ ధా-
త్రీఫలస్యకల్పేన తైలస్నానంచనాచరేత్ ॥ వృద్ధవసిష్ఠః ॥ దంతకాష్ఠైత్వ
మావాస్యామైధునేచ చతుర్దశీ ॥ హంతిసప్తమలంపుంసాం తైలగ్రహణ-
తోష్టమీ ॥ దివాకపిశ్ఠభాయాయూ రాత్రౌపథిమసర్వసు ॥ ధాత్రీకల్పేషు
సప్తమ్యాం అలక్ష్మీరివతేనదా ॥ ఏవంవారనిషేధోపి జ్యోతిశ్శాస్త్రేచ
దశికతః । సంతాపకికాంతిరల్పాయుషానం నిధానతాతథా । అనారో-
గ్యంసర్వకామ అభ్యంగాద్భాసగ్రాదిషు ॥ వామనపురాణే ॥ నాభ్యంగ
మర్కెనచభూమిపుత్రైక్షారంచ శుక్రేచకుజేచమాంసం । బుధేచయోషి
త్పరివజ్జనీయాశేషేషుసర్వాణిసదైవకుర్యాదితి ॥ చంద్రికాయాం ॥ తైలా
భ్యంగోనారకావారెనభాషెనోసంక్రాంతౌనైవవస్థ్యాంచదశేణ ॥ పర్వణ్యష్ట
మ్యాంచనేష్టశ్చసంధ్యాకాంత్రోక్తోముక్తావవాసరం సూర్యసూనోః । సూ-
ర్యసూనుఃశనైశ్చరః ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ పాతేపర్వణిసంక్రాంత్యాంగ్రహ-
ణేచంద్రసూర్యయోః । తైలాభ్యంగోనదోషాయుదిస్యాద్రవిసందనః ॥

కాలాదశేఁ ॥ భౌమార్కశుక్రవారేషు నాభ్యంగస్నానమాచరేత్ | సౌ
త్రకాంతిమృతప్రవ్యాకోగ్యా లక్ష్మ్యభిలేషితం | క్రమాద్రవ్యాదివారేషు
త్రైతేనస్నాన్యత ఫలమితి || షట్త్రింశన్మతేప్ర్యుక్తం || మృతౌపఃకాంతిమర
ణం ధనంచరోగఃప్రహరణం ధనత్వమిష్టమితి || చంద్రికాయాం || చిత్రాసు
మాస్తైశ్చవణేష త్రైలంక్షౌరంవిశాఖాసుచయుతవజ్రం | మూలెమృగభాద్ర
పదతుమౌసంయోషిన్మఘాసూత్తరకృత్తికాసు || కాలాదశేఁ || తిథివా
రసమాయోగబలీయూన్వారభ్యంతే || బ్రహ్మసిద్ధాంతే || తిథిరేకగుణంప్రో
క్తనక్షత్రంతువతుగుణం కరణంవద్ధుంచైవ వారశ్చాష్టగుస్త్యుత
ఐతి || స్మృత్యర్థశాఠే || త్రైలాభ్యంగసమేధమతిలత్రైలంనిషిష్యతే | అ
భ్యంగస్యనిషేధశుషకపాదరపీవ్యతే || స్నేహేనాభ్యంగోభవతిసస్నే
హఃసాషకపాదికః || సభోజనాదాత్రైలస్యఃషేధోభ్యంగవసః | త్రైలశ
బ్దస్తిలస్నేహేసయాథోనైవయాగికః || అతస్తిలవికారేషుపిఙ్గాకతిలమో
దకే | శమః లీకృసరాదాచఃపిఙ్గోనైవజాయతే | సాషకపాదౌ త్రైల
శబ్దస్తిలస్నేహతత్కార్యసదృశతీతి || సంగ్రహే || శ్రాద్ధాహేజన్మదీవసేవి
వాహేసుఖమఃఖయోగి | వ్రతేచైవోపవాసేచత్రైలాభ్యంగం వివజాయే
త్ || ఉపాషితస్యవ్రతినః కృత్తకశస్యనాపిత్రై | తావత్తివృత్తలక్ష్మీవ్రేయా
వత్రైలముపస్పృశేత్ || స్మృతిరత్నావళ్యాం || సురయాలిప్తదేహస్య
ప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే | ప్రాతరభ్యక్తదేహస్య నిశిక్పన్నవిధీయతే || అ
యంనిషేధోనరకవతుడశీ వ్యతిరక్తవిషయః | ప్రత్యూష ఆశ్వయుక్క్వా
ష్టవతుడశ్యామినోదయే || స్నానమభ్యజ్యకర్తవ్యం నరైవరకభీరుభిరి
తిష్టరథాత్ | ఆశ్వయుక్క్వాష్టపక్షేషు వతుడశ్యామినోదయే || త్రైలా
భ్యంగంనకర్తవ్యం స్నానముష్టేనవారిణౌ || స్మృత్యర్థశాఠే || యస్యాం
హతకృతుడశ్యాంసరకోవిష్టునాశీతి | తస్యామభ్యంజనంకార్యం నరై
వరకభీరుభిరితి || కాలాదశేఁపి || ప్రత్యూష ఆశ్వయుద్దశేఁ కృతాభ్యం
గాదిమంగళః | భక్త్యాసంపూజయేల్లక్ష్మీం అలక్ష్మ్యావినివృత్తయే || సా

౧౧౨ బైద్యనాథదీక్షితీయః * స్మృతిమక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

రసంగ్రహే || చతుర్దశీచాశ్వయుజస్యకృష్ణాస్వాత్మరూప్యక్తాచభవన్ప్ర
భాతే | స్నానంసమభ్యజ్యనరైస్తుకార్యంసుగంధితై లేనవిభూతికామైః ||
ఇతి || తైలైలక్ష్మీజకలెగం గాదీపావళిదినేవశేత్ || అలక్ష్మీపరిహారాధా
మభ్యంగంస్నానమాచరేత్ | తతఃఆభరణంవస్త్రం ధారయేత్సర్వ సతప
దశతి || విష్ణుపురాణే || స్నాత్పిన్ధితేరవాపిందుర్యదిస్నాత్పిగతోభవేత్ | పం
చత్వగుదయస్నా యాకృతాభ్యంగవిధినకరి || నీరాజితోమహాలక్ష్మీమ
చకాయేచ్ఛ్రియమశ్నుతే | దీప్తేన్నీరాజనాదత్ర సైషాదీపావళిస్తృతా ||
ఇతిస్మృత్యథాసారే | తైలాభ్యంగేనిషిద్ధాస్యై సర్వాశ్చత్రయస్సదా ||
ద్వితీయాంవజకయై త్వేవంసదృష్టస్తుద్విదోవతఇతి | ప్రాయశఃసర్వాసుతి
ధిమ అభ్యంగస్య నిషేధేస్థాపై తైలవిషయమభ్యంగుజానాతి || ప్రచేతాః ||
సాక్షాపంగంధతైలంచయతైలంపుష్పవాసితం | అన్యద్రవ్యయుతంతై
లంసదూష్యతికదాచన || యమోపి || ఘృతంచసాక్షాపంతైలంయతై
లంపుష్పవాసితం | తదాపఃపక్వతైలేమ స్నాత్వాభ్యంగేషుసత్యశః || సంగ్ర
హే || పక్వతైలంమంధతైలం సాక్షాపంపుష్పవాసితం | వజాహేష్వపి
ఇష్టంస్యాద్ద్రవ్యాంతరయుతంతథా || స్మృత్యథాసారే || నిషిద్ధదీపసేవా
రేరాత్రోచాకాలిశస్యచ | ద్రవ్యాంతరయుతం తైలంసదూష్యతికదాచన |
శవానుగమనైతౌరం కృత్వాచాభ్యంగమాచరేత్ || స్నాతీయశ్చతథావిప్రో
సశుధ్యతికదాచనేతి || సత్యవ్రతః || పిష్టపక్వారనాశేనఘృతే నాథజ
లేనవా | ఆమంపాపియుతంతైలంసకదాచిత్ప్రదూష్యతి || రోగాతురస్యా
వతథాతైలం జాతుసదూష్యతి || పురాణే || తిథినక్షత్రవాకేమసిషిద్ధేష్వ
పిరాత్రిషు | తైలమాజ్యేనసంయుక్తమద్భిర్వాశుద్ధిమాప్నూయాత్ | స్మృ
త్యంతరే || రవౌపుష్పంగురౌదూర్వాంభృగౌగోమయమేవచ | భామ
భూమింవినిశ్చిప్యతైలాభ్యంగంసమాచరేత్ | ద్రవ్యాంతరయుతంతైలంస
దూష్యేద్ద్రోహణంవినా || తులసీదళసంయుక్తంగ్రహణేపినదూష్యతి | శిరో
భ్యక్తేనతైలేన సాంగంకించిదుపస్పృశేత్ || తిలపిష్టంచ నాశ్చీయాత్తస్య

చాయుసకశిష్యతే । కుర్యాన్నైమిత్తకంస్నానంశీతాద్భిః కామ్యమేవచ ॥
 నిత్యంయాద్యచ్ఛికుంచైవయథారుచినమాచరేత్ ॥ సత్యవ్రతః ॥ మంత్రవిత్తం
 శ్రహీనంవ స్నానంవివిధమిరితం । మంత్రైర్యత్కియతెస్నానం మంత్ర
 విత్తత్ప్రకీర్తితం ॥ మలాపనుత్యైతేలాద్యైర్నత్రహీనం మలాపహమితి ॥
 స్మృతిదీపికాయా ॥ అపర్ధతైర్ధృతైర్వాజతైస్సానం సమాచరేత్
 దేవతాః ॥ ఉపతాశాపిశుశ్యంతి శుద్ధతాత్రైస్సమర్ధతాః । ఏకరా
 త్రోషితాఆపస్త్యజ్యోశుద్ధాఅపిస్వయమితి ॥ మహాధారతే ॥ పాదాభ్యం
 గంశిరోభ్యంగం ద్విశోచ్ఛిష్టాపమ జడనం । ఏకైకంపాండువశ్రేష్ఠ రాజ
 సూయాద్విశిష్యతే ॥ నారదీయే ॥ త్రైలాభ్యంగంమహారాజకాబ్రాహ్మణౌ
 నాంశిరోతియః । సస్నానోబ్యశతంసాగ్రంగంగాయాంనాత్రసంశయఇతి ॥
 ఇతిమలాపకక్షణస్నానం ॥

—* అథ క్రియాస్నానం. *—

తత్రశంఖం ॥ క్రియాస్నానంప్రవక్ష్యామి యథావద్విధిపూర్వకం ।
 సరస్సు దేవళాతేమ తీర్థేమచనదీమచ । క్రియాస్నానంసముద్దిష్టం స్నా
 నంతత్రక్రియామతా । మృద్భిరద్భిశ్చకర్తవ్యం శౌచమాదాయథావిధి ।
 జలెనిమగ్నఉద్వజ్య ఉపస్పృశ్యయథావిధి ॥ తీర్థస్యావాహనంకుర్యాత్
 తత్ప్రవక్ష్యామ్యతఃపరం । ప్రపద్యేవరుణంచేవం అంభసాం పతిమూర్జిత
 తం ॥ యాచితంచేహిమేతీర్థం సర్వపాపాపనుత్తయే । తీర్థమావాహ
 యిష్యామిసర్వాఘవినిఘాదనం । సాన్నిధ్యమస్తీతోయేతు స్థీయతాంమహ
 నుగ్రహాత్ । రుద్రాస్త్రిపద్యేవరదాక సర్వాసత్పుషదస్తథా ॥ దేవమ
 ప్పుషదంవహ్నింప్రపద్యేఘనిఘాదనం । ఆపఃపుత్యః పవిత్రాశ్చప్రపద్యే
 ఽథారుణంతథా । రుద్రాగ్నిశ్చశర్వశ్చహ్యరుణశ్చాపవవచ । శమయంత్యా
 శుమేపావంరతుంతుచనదైవమాంజిత్యేవముక్తాకర్తవ్యం తతః సమ్మజ్జ
 నంకుడైః । ఆపాహిస్తే తితిస్పభిర్యథావదనుపూర్వశఃపారిత్యాగితిచఋగ్భి
 ఋగ్భిశ్చతస్పభిస్తథా । శనోదేవరితిథాశన్నఆపస్త్యదేవచ ఇదమాపరిప్రవ

సంగర వైద్యనాథచిత్రితేయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

హతే త్యేవంచసముదీరయేత్ । ఏవంసమ్మజ్జనంకృత్వా ఛండసాఽపాం
 పరిగ్రహః ॥ అఘమషణసూక్తస్యసంస్తరేత్ప్రయతస్తదా । తతోంభసిని
 మగ్నస్తుత్రిపలేదఘమషణం ॥ ప్రవద్యాన్మూర్ఖాః తథా మహావ్యాఘృతి
 భిజణలమితి । తీర్థయాత్రాయాం వజ్రసేనుమాహవ్యాసః శ్రుతంచహర
 తెపాదమధణం హరితిపాదుకా । యానం హరేత్ప్రీపాదంతుసర్వంహరితి
 షోలికా । విశ్వరూపాభాన్మోహాద్వాగచ్ఛేద్యానాదిభిస్తుయః ॥ సింఘలం
 తస్యతీర్థంతు తస్మాద్యానానివజ్రయేత్ । గోభిర్ముక్తేనయాసేన తీర్థ
 యాత్రాంకరోతియః ॥ సయాచినరకంఘోరంయావద్గోరోమసంఘ్నియేతి ॥
 డైతీనసిః ॥ దోషశాంశంసలభతేయఃపరాధేనగచ్ఛతి । అర్థాంతర్థాఫలం
 తస్యయః ప్రసంగేనగచ్ఛతి । తీర్థంప్రాప్త్యానుషంగేన యస్తత్రస్నానమా
 చరేత్ । స్నానార్థాఫలమాప్నోతి తీర్థయాత్రాశ్రియంతతు । నృణాం
 పాపకృతాంతీర్థేపాపస్యశమనంభవేత్ । యథోక్తఫలదంతీర్థం భవేచ్ఛ
 ధాత్తానాన్పృణాం ॥ వ్యాసోపి ॥ యస్యహస్తాచపాదౌచ మనశ్చైవసు
 సంయతం । విద్యాతపశ్చకీర్తిశ్చ సతీర్థాఫలమశ్నుతే ॥ వృద్ధపసిష్టోపి ॥
 పితరంమాతరంవాపి భ్రాతరస్సుహృదంగురుం । నిమజ్జేత్తుయముద్దిశ్యద్వా
 దశాంశంలభతః । తత్ప్రాధికతశ్చాష్టమాంశంలభేత్సానఫలంనరః । డైతీన
 సిః ॥ ప్రతికృతీంకుశమయాంతీర్థావారిణిమజ్జయేత్ । మజ్జయేత్తుయము
 ద్దిశ్య అష్టభాగంలభతః ॥ అత్రాయంమంత్రః ॥ కుశోసిత్వం పవిత్రోసి
 బ్రహ్మణానిర్మితఃపురా । త్వయిస్నాతేనచస్నాతః యస్యైతద్గ్రంథిబంధ
 నమితి ॥ తీర్థాఫలంనవిక్రీయాత్ ॥ తథాచాపస్తంభః ॥ మాంసమాయుధం
 సుకృతాశాంచతిలతండులాం శ్చైవనధాన్యంచవిశేషేణనవీక్రీణీయాదితి । సు
 కృతాశాతీర్థస్నానాదిసుకృతఫలం । ధర్మదానంతువిషయవిశేషేస్త్యర్థ
 తె । దేవతానాంగురుణాంచ మాతాపిత్రోస్తథైవచ ॥ పుణ్యందేయంప్రయ
 త్నేననాపుణ్యంచాదితంక్వచిదితి ॥ శాండిల్యః ॥ జీవనార్థంహతంతీర్థం
 జీవనార్థంహతంవతం । సంవిద్గోవింసాతోమంత్రోవ్యగ్రచిత్తోహతోద్విజః ॥

పృథివ్యాం యాః తీర్థాని తాని సర్వాణి సాగరే ॥ సాగరే యాని తాని స్మయః
 పాదవిప్లవం దక్షిణే ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ ఆస్తై హరిరచింత్యాత్మానుతైః పమధు
 సూదనః । తత్తీర్థంతత్పరం బ్రహ్మ తత్పూజ్యంతత్తపోవనం ॥ ఆచారవస్త్రాం
 తరిశోధనేన సత్త్వవతేన శుభ్రత తన । జ్ఞానాం బునాస్సాతి హి యశ్చ నిత్యం
 కేతస్య భూయః స వితేన నిత్యం ॥ శౌండిల్యః ॥ కుసుంబినో వి నాస్యేషాం
 దృష్టంతీర్థాను సేవనం । కుసుంబినాం గృహే సర్వం వికలాని గ్రహో గృహాత్ ॥
 వికలః సూన్యో త్యక్తః ॥ అథ నవీరవో దోషనిగ్రహః ॥ తత్ర కాత్యాయనః ॥
 సంప్రాప్తైశ్చైవ యేమాసి సర్వానవ్యోరజస్వలాః । తానుస్నానం న కుర్వీత
 వర్జయిత్వా శుభాహ్నమ్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ యావన్నోదేతి భగ
 వాక్ దక్షిణాశావిహూషణం । తావదేతో వహం నవ్యోవర్జయిత్వా తు జాహ్న
 మ్ ॥ ఇతి ॥ యావన్నోదేత్యగస్త్యః తావదేతో వహం రజస్వలా ఇత్యర్థః ।
 ఉదయోపేతస్య జ్యోతిశ్చాస్త్యై దర్శితః ॥ ఏవం ద వషాకా లెరజస్వలా
 ఇత్యుక్తం భవతి ॥ మరీచిః ॥ కరం దెసరితః సర్వాః భవంతీహ రజస్వలాః ।
 అప్రసృతతదాస్నానం వషాకాదానవవారితా ॥ వృద్ధ గాగ్రోకాపి ॥ వ
 షాకాదాసరితః సర్వాః భవంతీహ రజస్వలాః । తానుస్నానం న కుర్వీత వర్జయి
 త్వా శుభాహ్నమ్ ॥ మార్కం దేయః ॥ ద్విమాసం సరితః సర్వాభవంతీహ
 రజస్వలాః । అప్రసృతతదాస్నానం వర్జయేన వారిణి ॥ కాత్యాయనోపి ॥
 సభోనభస్యయోర్మధ్యే సర్వానవ్యోరజస్వలాః । తానుస్నానం న కుర్వీత దే
 వషాకాపితృతర్పణమతి ॥ ఏతే త్సర్వం కకటాచి మాసద్వయాభిసాయం ॥
 యథాహం దత్రిః । సింహకర్కటయోర్మధ్యే సర్వానవ్యోరజస్వలాః । న స్నా
 నాదీనికర్మాణి తానుస్నానమిహ ॥ సింహకర్కటమాసద్వయ మధ్యే స
 ర్వా రజస్వలా ఇత్యర్థః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః । రజోవృద్ధైః సంభసిస్నా
 నం వజ్రాణాం వ్యాధిమద్విజ్ఞేః । కదళికాతం రిజస్తేషాం సంభ్యోపాస్త్యై తర్ప
 ణమతి ॥ కదళికాతం కుస్మితం ॥ వ్యాఘ్రపాదః । సింహకర్కటయోర్మధ్యే స
 ర్వానవ్యోరజస్వలాః । తానుస్నానం న కుర్వీత వర్జయిత్వా శుభాహ్నమ్ ॥

౧౦౬ వైద్యనాథదీక్షితుఁడు * స్వప్నముఁజెప్పలే * ధర్మశాస్త్రే,

సముద్ర గామహానదీ || తత్రవిశేషోదర్శితో భవిష్యత్పురాణే || ఆదాకర్క-
టకేసర్వామహానద్యోరజస్వలాః | త్రిదినుతువతు ధోహిశుద్ధాస్సుగ్ధాః
హ్నావీతథేతి || శ్లోమహాభారతేపి || మహానద్యోదేనికాచకావేరినర్మచాతథా |
రజసాతుప్రచష్టాస్సుగ్ధకర్కటాదాత్ర్యహంనృపేతిమహానద్యోదశితాః ||
బ్రహ్మపురాణే || గోదావరీభీమరథీతుంగభద్రదానవేణీ | కావేరీచతథాకృ-
ష్ణావింధ్యదక్షిణతస్త్వృతాః || బాగీరథీనర్మచాయమునాచసరస్వతీవిశోకా-
చవిశస్తాచవింధ్యస్యోత్తరసంజ్ఞితాః | ద్వాదశైతామహానద్యోదేవమీతే-
త్రసంభవాః || ఇతి || వామనపురాణే గోదావరీభీమరథీకృష్ణవేణీసరస్వతీ || యం
గభద్రాసుప్రయోగావేణీకావేరికేతిచ | ఏతాఅపిమహానద్యః సహ్యామాలా-
ద్వినిస్సృతాఇతి || నృసింహపురాణేపి || గంగాచయమునాగోదావరీస్యాత్తుంగ-
భద్రకా || కావేరీచమహాపుత్ర్యామహానద్యః ప్రకీర్తితాఇతి || భారద్వాజః | ఉద్భూ-
తాద్భూమితోంభోధిప్రవిశత్యంబుసంతతిః | యాసామహానదీశ్లేయోస-
ర్వపాపప్రశాశిని || ఏవంమహానదీశ్వేన పరిగణితానాంఏవదినత్రిగంఠ-
జోదోషః అన్యాసాంతుసముద్రగానాం అపిమానద్యయంరజోదోషః ఇత్య-
భిప్రేత్యాహకాత్యాయనః | సావృట్కాలేమహానద్యః సంతిఃత్యంఠ-
జస్వలాః || తాసున్నానంనకుర్వీత వర్షయిత్యాశుజాహ్నానీమితి || నవీవ ||
కర్కటాచారజోదృష్ట్యాగోమతీనాసరస్త్వయం | చంద్రభాగాంతథాసింధు-
సరయూనర్మచాతలైతి | అత్రాపవాదమాహమరీచిః | ఆదిత్యచుహితాగం-
గారక్షామాతాసరస్వతీ || రజస్వలాభిధూయంశేవీచాన్యేనదసంజ్ఞితాః ||
మార్కండేయః | కాశ్చీదీగోతమిగంగావేణీకాచసరస్వతీ | సామధ్యాకా-
చాభిజాత్యాచ్చరజోనాభిధవంత్యమూః | ఆభిజాత్యందేవసంభూతిత్వం ||
కాత్యాయనోపి || జాహ్నువ్యాఃత్యసంభూతాస్తక్షహాదసరస్వతీ | రజసా-
స్వేనమావ్యంతినద్యోకృష్ణాచవేణీకా | సరస్వతీనదీపుత్ర్యాతథావైతరీణీన-
దీ || ఆపగాచమహాపుత్ర్యాగంగామందానీతథా | మధుప్రవాహంశుమ-
తీకాశీకీచాపనాశిని | దృవద్వదీతథాపుత్ర్యాతథావైతరీణీనదీ || ఏతాసాము

దకంపుణ్యం సహకారే ప్రపథితం । రజస్వలాత్వమేతాసాం విద్యతేనక
దాచన ॥ యవః ॥ గంగాధర్మోద్భవాపుణ్యాయమునాచసరస్వతీ । అం
శకాతరజోదోషాఃసర్వాహృష్యపిచామలాః ॥ కాలాదశే ॥ సింహకర్క
టయోర్మధ్యేనద్యవీచరజస్వలాః ॥ త్రిసంస్కర్మహానద్యోగోదావర్యాం
సరస్వతీం । భాగీరథీంచకాశిందీనందాంశోణాదికాంవినా ॥ కాత్యాయ
నస్తు । గంగాయాఅపిరజోదోషమాహ । ప్రవృత్తైశావణేషాసీత్యహం
గంగారజస్వలా । చతుర్థేహానిసంప్రాప్తైశుద్ధాభవతిహృష్యపీతి ॥ యోగ
యాజ్ఞవల్క్యపి ॥ ప్రథమంకర్కటాదౌత్వత్ర్యహంగంగారజస్వలేతి । ఆ
త్రాజాహ్నువ్యారజోయోగాభావనచనానాంఘాయశ్శాస్త్రాత్ రజోదోషా
నాస్తీత్యేవయుక్తం కేచిత్తు । యానిస్సతానదాఃప్రోక్తాఃయాశ్చగంగేతికీర్తి
తాః । ఏతాసాంకర్కటేభానారజోదోషోనవిద్యతే । కావేరీతుంగభద్రా
చకృష్ణవేణీచగౌతమీ । భాగీరథీతివిఖ్యాతాపంచగంగాకీర్తీర్తితాః ఇతివ
చనముదాహరంతఃకావేర్యారజోదోషోనాస్తీత్యాహుః అపరేపునః॥ కా
శిందీగౌతమీగంగావేణికాచసరస్వతీ । సామథ్యార్థాచ్చాభిజాత్యాచ్చరజో
నాభిభవంశ్యమూరితి ॥ విద్యమానరజోదోషాసుగౌతమీభాగీరథీకృష్ణవే
ణీషుగంగాభిదానాసుయాశ్చగంగేతికీర్తితాఇతి వచనస్యనావకాశిత్వా
త్ । మహానద్యోదేవికాచకావేరీనర్మదాతథా । రజసాతుప్రదుష్టాఃస్యూకీ
కర్కటాదౌత్వత్ర్యహంస్యపేతి । ప్రాతిస్వికమహాభారత వచనాచ్చదీనత్రా
యంరజోదోషోస్తీత్యాహుః ఏవముక్తరజోదోషస్యకదాచిత్కృచ్ఛిదపవా
దమాహకాత్యాయనః । ఉపాకర్మణిచోత్సగౌపితృస్నానైతత్రైవచ । చంద్ర
సూర్యగ్రహేచైవరజోదోషోనవిద్యతే । మహదంబుసమంవాపి యదితిష్ఠే
త్పురాతనమ్ ॥ నవాంబుమిశ్రితం తేననదుష్టమితి సూరయః ॥ వ్యాఘ్రపా
దః ॥ అభీవేకూపవాపీనాం అనపాయపయోభృతామ్ । రజోదుష్మేపిప
యసి గ్రామభూమానయాష్యతీతి ॥ ఇహనదీరజోదోషనిర్ణయః.

౧౧౦ వైద్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాశలేః ధర్మశాస్త్రే.

—* అథగౌరవాన్ని. *

అశిరస్సంభవేత్స్నానం టిమాత్రమశక్తితః । ఆచ్యోగవాససా
 వాపి సర్వాంగంపరిమాజకానమ్ ॥ జాబాలిః ॥ అశిరస్సంభవేత్స్నానం
 స్నానాశక్తౌతుకమితి ॥ నాభిమాత్రం నిమజ్జ్యాపు కటింవా యశ్యేజ్ఞ
 తైః ॥ ఆచ్యోగవాససాచాంగంమాజకానంకాపిలంబిదః ॥ పరాశరః స్నా
 నానిపంచపుణ్యాని కీర్తితాః మహామేధిభిః । ఆగ్నేయంవారుణంబౌద్ధ్యం
 వాయువ్యదివ్యమేవ ॥ ఆగ్నేయంభస్మనాపాదంమస్తకాశ్చేహఘాతనమ్ ।
 గవాంహిరజసాప్రోక్తం వాయువ్యంస్నానముత్తమమ్ ॥ యస్తుసాతపసషేక
 ణదివ్యతత్స్నానమువ్యతే । వారుణశ్చైవ గాహస్తు మానసంచాత్మవేద
 నమ్ ॥ యాగింస్నానమాఖ్యాతం యద్యోగోవిష్టుచింతనమ్ । ఆత్మతీర్థక
 మితిఖ్యాతంసేవితంబ్రహ్మవాదిభిః ॥ మనశ్శుద్ధిరంపుంసాంః త్యంతత్స్నా
 నమాచరేత్ । శక్తశ్చేద్వారుణంచద్వానప్రాయత్యేతథైవచేతి ॥ గగః ॥
 దివ్యంవాయువ్యమాగ్నేయం బ్రాహ్మ్యంసారస్వతంతథా । మానసంచేతివిజ్ఞే
 యంగౌఽస్నానంతుషడ్విధమ్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ అసామధ్యాయ
 చ్చరీరస్య కాలశక్త్యాద్యపేక్షయా । మాత్రస్నానాదికాస్సప్తకేచిదిచ్ఛం
 తిసూరయః ॥ మాత్రంఛౌమంతథాజ్ఞేయంవాయువ్యదివ్యమేవ ॥ మాన
 సంవారుణంచేతి సప్తస్నానాన్యమక్రమాత్ ॥ ఆపోహీత్యాదిమంత్రైః
 మృదాలంభస్తుపాధివమ్ । వారుణం చావ గాహస్తు మానసంవిష్టుచింత
 నమ్ ॥ మానసంప్రవరంస్నానం సర్వేశంసంతిసూరయః । ఆత్మతీర్థక
 ప్రశంసాయాం వ్యాసేనపఠితంఋతః ॥ స్మృతిరత్నైః ॥ చతుర్థకజంహూ
 దేవంశంఖచక్రగదాధరమ్ । మనసాధ్యాయతేవిష్టుం స్నానం మానసము
 చ్యతే ॥ గాయత్రీజలమదాయ దశకృత్వాభిమంత్యైద । శిరస్యంగాని
 సర్వాణి ప్రోక్షయేతైనవారిణా ॥ తత్స్నానంకాయకంనామ సర్వపాపప్ర
 ణాశనమ్ ॥ శిష్టః ॥ త్యూచాభిమంత్రితంతోయం ప్రోక్షయేన్మూర్ధ్ని సవక
 తః । అనుకల్పమిదంస్నానం సర్వపాపహరంస్మృతాంశితే ॥ దక్షిణః ॥ అగ్నే

చుంబారుణంబ్రాహ్మ్యంబాచువ్యంబివ్యమేవచ । మానసంయాగికంచైవతిష్ఠ
 మంకాపిలంస్త్వతమ్ ॥ సారస్వతం తథాప్రాకృతం నవమంస్నానముత్తమ
 మ్మితి ॥ తత్రాగ్నేయస్నానప్రకరణమాహ భరద్వాజః ॥ ప్రాజ్యుఖశ్చర
 తౌహస్తాప్రత్యాశ్యాచమ్యపూర్వవత్ । ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య భస్మ
 స్నానంసమాచరేత్ ॥ ఆచార్యభసితం శ్వేతంఅగ్నిహోత్ర సముద్భవమ్ ।
 ఊశానేవతుమ్భుతేణ స్వమూర్ధావినిషిషేత్ । తతఃఆచార్యభస్మము
 ఖేతత్పురుషేణతు ॥ అఘోరాభ్యేనహృదయే గుహ్యేవామాహ్వయేనచ ।
 సద్యోజాతాభిధానేన భస్మపాదద్యయేషిషేత్ ॥ సర్వాంగం ప్రణవేనైవ
 మంత్రేణోద్ధూశయేత్తతః । ఏతదాగ్నేయకంస్నానం ఉచితం పరమహి
 ణిః ॥ సర్వకామసమృద్ధ్యధాంకుర్యాదాదావిదంబుధఇతి ॥ ఆపస్తంబోపి
 భస్మస్నాదగ్నిహోత్రాగ్నే రావసభ్యాదథాపివా । అభావేచానయోగ్నిర
 స్యగృహ్యగ్నేరథాపివా ॥ తస్మాదాచార్యవిధివత్ స్నానమాగ్నేయమాచ
 రేత్ । భస్మస్థాప్యక రిపామవిధ్యుక్తంప్రాగ్భ్యధోదితమ్ ॥ సావణేరా
 జతేవాపి తామ్రేపాతాంతరేపివా । అగ్నిరిత్యాదిభిక్షంత్రైః ప్రణవేన
 తత్రైవచ ॥ షడ్భిక్తంత్రైఃప్రణవేన భస్మతద్గృహ్యపద్వయే । ఊశా
 ద్యైఃపంచభిర్మంత్రైః క్రమాదుద్ధూశయేత్తతః ॥ అగ్నిరిత్యాదయోమం
 తాబ్రధర్వశిరస్యభిహతాః । అగ్నిరితిభస్మ । వాయురితిభస్మ । జలమితిభస్మ ।
 ధూమితిభస్మవ్యోమేతిభస్మ । సర్వహవాభివంభస్మేతేకరి । లింగపురాణే ॥
 ఊశానేనశిరోదశంముఖేతత్పురుషేణతు ఉరోదశమఘోరేణగుహ్యంవా
 మేనసువ్రత ॥ సద్యోగపాదోసర్వాంగంప్రణవేనవిశోధయేత్ । కృత్వా
 పిచాతులంపాపంమృత్యుకాలేపియోద్విజః ॥ భస్మస్నాయాభవేత్కశ్చిత్క్షి
 ప్రంపాపైః ప్రముచ్యతే ఇతి ॥ స్మృతిసారసముచ్చయే ॥ తాబ్రీయుష్టేశ్చ
 మంత్రేస్తులిత్రమాపాదమస్తకమ్ । గోశకృద్భస్మయత్పుణ్యం భస్మస్నా
 నంతిమచ్యతే ఇతి ॥ వారుణస్నానమాహవ్యాసః ॥ స్నానమబ్రైదవత్రైమణం
 త్రైజ్ఞలేమజ్జనగాహనైః । తర్పణంపిశ్చదేవానాంస్నానం వారుణముచ్య

౧౨౦ బైద్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధన్యశాస్త్రే,

తే ॥ బోధాయనః ॥ జలావగాహనం స్నానం వారుణం సర్వవాణిజ్యమ్ |
 మంత్రవతోన్మీక్షణంచాపి ద్విజాతీనాం విశిష్యత ఇతి ॥ బ్రాహ్మ్యస్నాన ప్రకా
 రమాహ ॥ పాదాంతమాజకన ప్రకారమాహ ॥ కార్యాయనః ॥ ఆపోహి
 ష్ఠాదిభిః బ్రాహ్మ్యం మంత్రస్నానం హి తత్సత్త్వమ్ | కుశాగ్రైర్ద్వాజనం కు
 ర్యాద్దేవతీర్థేన వాద్విజః ॥ ఋగంతే మాజకనం కుర్యాత్పాదాంతేవాస
 మాహితః | ఋచశ్చాంతేథవా కుర్యాత్ శిష్టానాం మతమీదృశమ్ ॥ బృహ్మ ॥
 ఘనియూర్ధ్వికతథాకాశే మూర్ధ్వికాకాశేతథాఘని | ఆకాశేఘనియూ
 ర్ధ్వికస్యాత్ మంత్రస్నానం విధీయత ఇతి ॥ ఘనిపాదయోరాకాశే హృది ప
 కారాంతరముక్తం | స్మృత్యంతరే ॥ పశ్చిమోన్యధాచక్షోర్ధ్వం ఆపోహి
 ష్ఠాత్యుచేనచ | కుశాగ్రైర్మాణ్డనం కుర్యాద్దేవతీర్థేన వాద్విజః | పాదా
 దిప్రణవం కుర్యాదర్థం ర్చదితధైవచ ॥ ఋగాదిప్రణవం కుర్యాత్ మంత్రస్నా
 నవిశేషత ఇతి ॥ గృహ్యపరిశిష్టే ॥ అథాశక్తస్య మంత్రస్య శుచాచే శే శుచి
 రాచాంతః ప్రాణానాయమ్య దర్భపాణి స్తిస్పృశి రాపోహి ష్ఠాదిభిః ప్రణవ
 పూర్వం దభోజకాదికైర్మాజకయేత్ ॥ పాదయోర్మూర్ధ్వికహృద
 యే పాదయోః ॥ హృదయే పాదయోర్మూర్ధ్వికాని చాధికారయో
 ర్మూర్ధ్విక హృదయే ॥ పాదయోర్మూర్ధ్విక
 చాధికారహృదయే పాదయోర్మూర్ధ్వి చాథత్యుచేన మూర్ధ్విమాజకయి
 త్వాగాయత్ర్యాదశధాభిమంత్రితా ఆపః ప్రణవేన జప్త్వాద్విరాచామేదిత్యేత
 న్మంత్రస్నానమితి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యస్మై ॥ శస్నాపస్తుదృపదా ఆపో
 హి ష్ఠాఘమక్షణం | ఏతైశ్చ పంచభిర్న్యంత్రైః మంత్రస్నానముదాహృతమి
 తి | వాయవ్యసారవ్రతేదశాయతి ॥ బృహస్పతిః ॥ వాయవ్యం గోరజః
 ప్రోక్తమస్తం గచ్ఛతి గోపతే | విద్వత్సరస్వతీవ్రాహ్మం స్నానం సారస్వతం
 స్మృతం ॥ గోపతే సూర్యః ॥ విశుషాంసరస్వతీ వాణీతయావ్రాహ్మం సా
 రస్వతమిత్యథాః ॥ తత్స్వరూపమాహవ్యాసః ॥ స్వయమేవోపసన్నాయ
 విసయేన దిజాతయే | తదాసంపాదయేత్ ॥ శిష్యాంబువసుతాయచ |

దాక్షిణ్యమునకు కుంభైఃమంత్రమునకును వీజయైః ॥ కృతమంగళపుష్కలైః
 మైః స్నానమస్తుతదధికనః । ఆదాతావత్ప్రభాసేబహుగుణసలిత మధ్య
 మేపుష్కరేవ గంగాద్వారేప్రయాగే కనఖలసహితే గవ్యకణికాయా
 యాం ॥ రాహుగ్రస్తేతుసోమేదినకరసహితైస్త్యపత్యాసితేషామేతైర్విభా
 తరూపైఃప్రభువనవిదితైః స్నానమచ్ఛద్రమస్తు । ప్రాప్యసారస్వతంతీథకం
 భవేన్మృతీతమానసః ॥ సర్వకథాభిషేకాద్ధిపవిత్రం విదమాంహివాః ॥
 ఇతి ॥ సవీవ ॥ సుచిరేశాన్త్యవంగృహ్య కుర్యాద్దాత్రోపలంభనం । మం
 త్రైఃపాథికవసంయుక్తైఃభౌమస్నానంతరుచ్యతే ॥ మృత్తికహనమేషా
 పమిత్యాదయః పాథికవసంయుక్తమంత్రాః । గోఖురాద్రజ ఆదాయగో
 సావిత్రింజపేద్బుధః ॥ గాత్రేష్వథతదాలిప్య స్నానంవాయవ్యముచ్యతే ।
 ఉత్తరాయణమధ్యేతుయదావషాతివాసవః ॥ ఆత్రపేనసహస్నానందిన్యో
 స్నానంతరుచ్యతే । మృత్తికహనమేషాపమిత్యాదయః పాథికవసం
 యుక్తమంత్రాః । గోఖురాద్రజ ఆదాయ గోసావిత్రింజపేద్బుధః ॥ గా
 త్రేష్వథతదాలిప్య స్నానంవాయవ్యముచ్యతే । ఉత్తరాయణమధ్యేతుయ
 దావషాతివాసవః । ఆత్రపేనసహస్నానందిన్యోస్నానంతరుచ్యతే ॥ హృత్
 స్థితంసర్వభూతానాంరవిమండలసంస్థితం । నీలజీమూతసంకాశంవాసుదే
 వంబతుసంకభం ॥ శంఖచక్రగదాపర్శ్వాధారిణంవనమాలినం । తత్పాదోదక
 జాంభా రాంసిపతంతీంస్వయూధాని ॥ చిత్రయేద్బ్రహ్మరంధ్రేణ ప్రవిశం
 తీంస్వకాంతనం । తయాప్రత్యుత్థితంసర్వంస్వదేహంపరిచింతయేత్ ॥ ఇ
 దంస్నానంపరంమంత్ర త్సంప్రసాదధికంవతం । ఏవంస్నాత్వావిశేషేణస
 ర్వపాపైఃప్రముచ్యతేతతి ॥ కూర్మపురాణే ॥ అప్రాయత్యేసమత్ప్రసాద
 నమేవంసమాచరేత్ ॥ బ్రాహ్మ్యదీన్యన్యథాశక్తోస్సానాన్యావార్తనీషిణః ॥ బా
 చాలి ॥ అశిధసంభవేత్సానం స్నానాశక్తోమృతకర్తవ్యః । తస్యాప్యసా
 వధ్యువిభౌమంత్రస్నానాదికంభవేత్ । అసావధ్యావృత్తీరస్య ప్రవయ్య
 ద్దేశకాలయోః ॥ స్నానాన్యేతాః తల్పాః పాదాశ్చేనభవంతిహి ॥ మనుః

౧౨౨ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే,

ప్రభుః పృథమకల్పేపి యోనుకల్పేప్రవతతే । ససాంపరాయకంతస్య దు
మకతేర్వతతే ఫలమితి ॥ సాంపరాయక మాముష్మికం ॥ *

ఇతి గౌణస్మానాని.

—* అధోధ్వజపుండ్రవిధిః. *—

తత్రవాసుదేవోపనిషత్ ॥ అథగోపీచందనం నమస్కృత్య ఉద్ధృత్య
గోపీచందనపాపఘ్న విష్ణుదేహసముద్భవ । చక్రాంకితనమస్తుభ్యం ధార
ణాన్ముక్తిదోభవ ॥ ఇమం మేగంగళితి జలమాదాయ విష్ణోర్ముకమితమగణ
యేత్ ॥ అతోదేవాఅవంతునఇతి ఏతాభిర్విష్ణుగాయత్ర్యాచ త్రివారమభి
మంత్యై - శంఖచక్రదాపాణేద్వారకానిలయాచ్యుత । గోవిందపుండ్రీకా
క్షరక్షమాంశరణాగతం ॥ ఇతి ॥ మతిమాన్ జ్ఞాత్వాగృహస్థోలలాటాదిమ
ద్వాదశస్థానేవ్వనామికాంగుల్యావిష్ణుగాయత్ర్యా కేశవాదిద్వాదశనామ
భిర్వాధారయేత్ ॥ బ్రహ్మచారీవానప్రస్థోవా లలాట కంఠ హృదయ బా
హుమూలేషు వైక్షవ్యాగాయత్ర్యా కృష్ణాదినామ పంచభిర్వాధారయే
దితి ॥ తజ్జిన్యాశీరొలలాటహృదయేషు ప్రణవేనధారయేత్ । పరమహం
సోలలాటేప్రణవేనైక మూర్ధ్వజపుండ్రంధారయేత్ ॥ తత్రదీపప్రకాశం
స్వాత్మానంపశ్యన్ప్రహ్మహమస్మీతి భావయన్యోగీ మత్సాయుజ్యమవాప్నో
తి ॥ ఉధ్వజ్జఉధ్వజైతాయఉధ్వజపుండ్రోధ్వజరేతవాన్ । ససో
ధ్వజంపదమవాప్నోతి యతిరూధ్వజచతుష్కవాన్ ॥ బ్రాహ్మణానా
స్తు సర్వేషాంవైదికానామనుత్తమః । గోపీచందనవారిభ్యాం ఔధ్వజపుం
ద్రంవిధీయతే ॥ యోగోపీచందనాభావే తులసీమూలమృత్తికామ్ । ఘము
క్షుధానరయేన్నీత్యం అపరోక్షాత్తస్థితయితి ॥ మహోపనిషది ॥ ధృతో
ధ్వజపుండ్రోపరమీశితారం నారాయణంసాంఖ్యయోగాధిగమ్యం । ధ్యాత్వా
విముచ్యేతనరస్సమస్తైః సంసారభారైః ఇహచేతివిష్ణుమితి ॥ కశశాఖా
యామసి ॥ ధృతోధ్వజపుండ్రోధృతచక్రమీశం విష్ణుంపరంధ్యామితియో
మహాత్మా । స్వరేణమంత్రేణసదాహృదిస్థితం పరాత్పరంయన్త హతో మ

హంతమితి ॥ అభర్షణేచ ॥ హరేః పదాకృతమాత్మనోహితాయమధ్యేభి
ద్రంబౌర్ధ్వపుండ్రయోధారయతసపరస్య (పియోభవతి సప్తభాగ్యవతి
సముక్తిభాగ్యవతీతి ॥ అత్రోపబ్రహ్మణాఃస్త్వతిపురాణవచనాఃలిఖ్యంతే॥
ఉపబ్రహ్మణత్వంచతేషామహాభారతేభిహితం ॥ ఇతిహాసపురాణాభ్యాం
వేదాథామపబ్రహ్మయేదితి ॥ హిందూ ॥ పురాణైరేవస్వప్తార్థివేదా
థోక్షాయతేఖలు ॥ విభేతిమానవాద్వేదపురాణాభ్యాం సవజితాత్ ॥
సుదక్షణాచార్యుః ॥ వేదాథానిర్నయవిధాహిపురాణమంగనిర్మితవేద
విషయాస్త్యుతయోభవంతి ॥ సూతసంహితాయామపి ॥ అనంతశాఖా ఆ
పిత్వేవైదికాథావినిర్నయే ॥ స్వబుద్ధికల్పితాన్వాయాత్ గౌరీయాముప
బ్రహ్మణామితి ॥ విష్ణుస్తృతౌ ॥ ఉపవీతంశిఖాబంధంబౌర్ధ్వపుండ్రంవివా
క్యతమ్ ॥ అపవిత్రకృతంకర్మవిప్రస్యవిఫలంభవేత్ ॥ యోగోదానంజపో
హామస్వాధ్యాయశిత్తతర్పణమ్ ॥ భస్మీభవతితత్సర్వం బౌర్ధ్వపుండ్రం
వివాక్యతమ్ ॥ అశుచిశ్చాప్యనాచారౌమనసాపాపమాచరన్ ॥ శుచిరేవ
భవేన్నిత్యంబౌర్ధ్వపుండ్రస్యధారణా ॥ తి ॥ భృగుః ॥ ఉపవీతవిహీనేనపవి
త్రంహితేనచ ॥ సభౌర్ధ్వపుండ్రహీనేన యత్కృతంతన్నిరర్థకమ్ ॥ మా
ర్కండేయః ॥ అమంత్రణకృతంకర్మహ్యపవిత్రేనవాక్యతమ్ ॥ బౌర్ధ్వ
పుండ్రంవివాదాపికర్మయద్ధిద్విజైక్యతమ్ ॥ తత్సర్వమాసురంవిద్యాత్క
తాపినరకంప్రసేత్ ॥ దక్షః ॥ కుశపాణిః సదాకుశ్యత్సోత్తరీయోర్ధ్వ
పుండ్రధృత్ ॥ వేదోక్తమభిలంబిద్యాదన్యథాస్యాన్నిరర్థకమ్ ॥ మరీచిః॥
సపవిత్రకరస్సస్థగ్ సోత్తరీయోర్ధ్వపుండ్రధృత్ ॥ కుర్యాదహరహాకార్షం
వేదోక్తంవిప్రసత్తపః॥ సర్వందృష్ట్వానుథాలాకేవదురాభయవిహ్వలాః॥
బౌర్ధ్వపుండ్రాంకితంతద్వత్ కంపంతేయమకింకరాః ॥ వ్యాసః॥ జాహ్ను
వీతీరసంధాతాంమృదంమూర్ధ్నాభిభరన్ ॥ చిభరన్యూపంసౌర్క
స్యతిమోనాశాయపైస్తృతః ॥ ఉర్ధ్వపుండ్రమృదాశుద్ధాలలాటేయ
స్యదృశ్యతే॥ సచండాలాపిశుద్ధాత్మా పూజ్యవీరసంశయః ॥ స్త్వేనాః॥

౧౨౪ తైద్యనాథదీక్షితీయే * స్వప్నము ప్రథమే * ధర్మశాస్త్రే,

స్వాధ్యాయేభోజనైవ హేమమంగళ కర్మణి । ఔర్ధ్వకపుండ్రధరా
భూయాద్రక్షసాంచాపసుత్తయే ॥ అత్రేయే ॥ ఔర్ధ్వకపుండ్రవిహీనంయత్
శరీరంశవసన్నిభమ్ । ఊర్ధ్వపుండ్రవిహీనంతుశ్వవాకమివసంత్యజేత్ ॥ ఊ
ర్ధ్వంనయతియత్పుండ్రం ప్రాణినిపాపకారిణః ॥ తస్యాఖ్యాహ్యార్ధస్
పుండ్రే ॥ తస్మాత్తదారయేద్విజితే ॥ స్వప్నత్వంతరే ॥ విశ్వేర్ధ్వం విహీ
నంయత్పవిత్రరహితంతథా । ఉత్తరీయోర్ధ్వపుండ్రాభ్యాం రహితంత
న్నిరర్థకమ్ ॥ హేమపూజాదినయే నాయంప్రాతఃస్వమాహితం । ఊ
ర్ధ్వకపుండ్రధరోవిప్రభవేచ్ఛుద్ధౌనచాన్యథా ॥ సీరూర్ధ్వపుండ్రస్తుభవేన్న
కదాచిదపిద్విజి ॥ వైష్ణవశ్చేష్టశేషే సర్వకర్మాణానామాత ॥ ఊ
ర్ధ్వపుండ్రంలలాటేషు కుర్వీతచతురంగుళః । ఉదరేహృదికంఠేచ దశాష్ట
చతురంగుళానితి ॥ అగ్నివేశ్శాయసి ॥ త్రిపుండ్రంబ్రాహ్మణోవిద్వాక్ లీ
లయాపివధారయేత్ । ధారయేద్బ్రాహ్మణస్సన్యక్ ఊర్ధ్వపుండ్రం ప్ర
యత్నతః ॥ సంగ్రహే ॥ శౌతస్మాతాః క్రియాస్సర్వాః ఊర్ధ్వపుండ్ర
మకర్వతః । జాయంతేవిఫలాశ్చైవచాధితాన్వరపంతితాః ॥ పురాణేషుబ్ర
హ్మాండపురాణే బ్రహ్మగంధగవానానా ॥ ఔర్ధ్వపుండ్రప్రమాణానిద్ర
వ్యాణ్యంగులిభదతః । వగ్దానిమంత్రదేశాంశ్చేప్రవత్యైమిఫలానిచ ॥ పర్వ
తాగ్రేనదీపీరే మమక్షేత్రేవిశేషతః । సి ధుపీరేచవల్మీకేతులసీమూలమా
శ్రితే ॥ మృదవీతాస్తుసంగ్రహ్యా వర్ణయేదన్యమృత్తికాః । శ్యామ శాంతి
కరంప్రోక్తంరక్తంవశ్యకరంభవేత్ ॥ శ్రీకరంపీతమిత్యాహుః ఔష్ణవం శ్వే
తముచ్యతే । అంగువ్యః పుష్పిదశిప్రోక్తః మధ్యమాయుష్కరీభవేత్ ॥ అ
నామికాన్నిదానిత్యం ముక్తిదాదప్రదశికా । ఏతైరంగుళిభేదైస్తుకార
యేన్ననైస్సస్మి శేత్ ॥ వర్షిదీపాకృతించాపివేణుపత్రాకృతింతథా । పద్మస్య
ముకుళాకారంతద్రవకుముదస్యచ ॥ మత్స్యకూర్కాకృతింవాశిశంఖాకార
మథాపివా । దశాంగుళప్రమాణంతత్ ఉత్తమోత్తమముచ్యతే ॥ సవాంగు
ళామధ్యమస్యాదష్టాంగుళమతరిపరమ్ । సప్తక్షత్వంచభిపుండ్రం పృథ్వీమం

త్రవిధంస్సృతమ్ || చతుస్త్రిద్యుంగులైపుండుంకః పుంజ్విధంభవత్ || ల
 లాటేకేశవంవిద్యాత్ నారాయణమథోదరే || మాధవహృదివిద్యస్యగో
 విందంకంతకూపకే || ఉదరేదక్షిణేవాశ్వేవిష్ణుంవిద్యాద్విజస్తథా || తత్పా
 శ్వేకాబాహుమధ్యేతుస్మరేత్తుమధుసూదనమ్ || త్రివిక్రమంకంతదేశే వామే
 కుక్షౌతువోమనమ్ || శ్రీధరంబాహుకేవామేశ్మాపీకేశంశుకంతకే || పృష్ఠే
 తుపద్మనాభంతు కకుటామోదరంస్మరేత్ || ద్వాదశైతానినామూనివాసు
 దేవేతియూర్ధ్వః || పూజాకాలేచహోమేచ నాయంప్రాతస్సమాహితః ||
 నామాన్యచ్చార్యసిధిసాధారయేయాధ్వః పుంజ్వికమ్ || ఉర్ధ్వపుంజ్విధరో
 మత్త్యః || మ్రియతేయత్రకుత్రచిత్ || శ్వపాకౌపివిమానస్థోమమలోకమహీ
 యశే || వామనపురాణేపి || నారదః ప్రతిభగవానాహ || శ్రుతిస్మృత్యుక్త
 మాగ్నేశమృదోధారణమువ్యతే || శ్రుణువత్సంధానేన మృత్యుధారణము
 త్తమమ్ || మమక్షేత్రేకురుక్షేత్రేపుణ్యక్షేత్రేతత్సేవ || పర్వతాగ్రేనదీతీరే
 తులసీమూలమూశితే || అత్సత్థదీప్వసత్త్విక వకులాచనస్తథా || ఏతేమమృ
 త్తికాః ప్రోక్తాః || యథావిధిరవాహరేత్యాని || పాశ్చేపి || ఔర్ధ్వపుంజ్వి
 స్యమాహాశ్చ్యంవత్సామితవపార్వతి || ధారణాదేవముచ్చేతభవబంధాద్వి
 జోత్తమః || ఉర్ధ్వపుంజ్విస్యమధ్యేతు విశాలేనుమనోహరే || లక్ష్మ్యధా
 ర్యస్సమాసీనః దేవదేవోజనార్దనః || తస్మాద్దస్యశరీరేతుఉర్ధ్వపుంజ్విం
 పద్యశ్యతే || తస్యదేహంభగవతోవిశాలంవందిరంశుభమ్ || ధారయేయా
 ధ్వః పుంజ్వింతు త్రిసంధ్యాసుప్తిజోత్తమః || సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం విష్ణో
 పూతకఫలాస్తయే || యజ్ఞదానతపశ్చర్యా జపహోమాదికంచయత్ ||
 ఉర్ధ్వపుంజ్విధంకుర్యాత్ తస్యపుణ్యమనంతకమ్ || ఉర్ధ్వపుంజ్వివిహీ
 నస్తుకించిత్రకరౌతియః || ఇష్టాపూర్తాదికంసర్వంః షులంస్యాన్నసంశ
 యః || యుచ్ఛరీరంమనుష్యాణాం ఉర్ధ్వపుంజ్వివివర్జితమ్ || తద్విష్టవ్యం
 నైవదద్యాత్ స్మశానసవ్యశంభవత్ || ఉర్ధ్వపుంజ్వివిహీనాయః సంధ్యా
 కమాదికంచరేత్ || తత్సర్వంరాక్షసైర్విశంసరకంచానిగచ్ఛతి || ఉర్ధ్వ

పుంధ్యుద్విజైఃకార్యం శ్చానుయాపితయామృదా । శ్వేతమృత్తికయాభా
 ర్యంవైష్ణవైశ్చవిశేషతః ॥ నారదీయే ॥ ఉర్ధ్వపుండ్రాయఃకరోతితుల
 సీమాలమృత్సయా । తత్రైవనేత్రంతస్యస్యాన్మూర్ధ్వికదోర్బిభృయా
 త్కులామ్ ॥ బాహ్యస్సార్ధ్వపుండ్రంస్యాత్క్షత్రియస్యార్ధవంద్రకమ్ ॥ వై
 శ్యస్యవతులకారంశూద్రస్యైవత్రిపుండ్రకమ్ ॥ ఉర్ధ్వపుండ్రంద్విజః
 కుర్యాద్వారిమృద్భస్మచందనైః । జపకాలేమృదాకుర్యాత్ సంధ్యాకాలే
 తువారిణా ॥ ధస్త్రనామలమకాలేవ చందనంసార్వకాలికమితి ॥ విముఢ
 ర్మోత్తరైః ॥ విభర్తినటిలేయూర్ధ్వికాహ్నువీతీరమృత్తికామ్ ॥ విభృయాచ్ఛ్చతు
 రైకత్రయాధ్వికదోర్బిభృయాచ్ఛలామ్ ॥ గంగావృద్ధ్వపుండ్రంబ్రహ్మవిభ
 ర్తినరాయదా ॥ తదైవతస్యపితరోబ్రహ్మలోకమవాప్నుయూః ॥ గంగాకులమృ
 దాయస్తు విభృయాదూర్ధ్వపుండ్రకమ్ । తదంగయేనరీతుంతేజేయాంతిత్రి
 దివంనరాః ॥ వాసిష్ఠే ॥ ఉర్ధ్వపుండ్రంతువిప్రాశాంసతతంశుతిహాదితంము
 ముత్సుభివీతరోగై రప్రమత్తైఃసమాహతైః ॥ బ్రహ్మచారీగృహస్థావావాస
 ప్రస్తోథవాయుః ॥ అవశ్యంధారయేత్పుండ్రం బౌద్ధ్వికపుండ్రంసుశోభ
 నమ్ ॥ ఉర్ధ్వపుండ్రంద్విజః కుర్యాద్దండాకారంసుశోభనమ్ ॥ మధ్యభి
 ద్రంతైష్ణవస్తు నమోంతైఃకేశవాదిభిః । పాద్యైఃబ్రహ్మగరుడసంవాసైః ॥ గృ
 హేయస్యనదాతిష్ఠేత్ గోపిచందనమృత్తికా ॥ యౌచ్చుత్తికాంద్వారవతీసము
 ద్భవాంకరై సమాదాయలలాటపటైః ॥ కరోతిసత్యం తనుశుద్ధిహేతోఃక్రి
 యాఫలంకోటిగుంసదాభవేత్ ॥ క్రియావిహీనంశుదిమంత్రహీనంశ్రద్ధా
 విహీనంయదిభక్తివజ్జితం । కృతంలలాటేయదిగోపిచందనంప్రాప్తోతిత
 త్పుణ్యఫలంసదాక్షయమ్ ॥ యస్యాంతికాలేభగోపిచందనంబాహ్ను
 లలలాటేహృదిమస్తకేవా । ప్రయాతిలోకంకమలాసనస్యగోపాలఘాత
 యదిబ్రహ్మహాభవేత్ ॥ అస్మాతోయక్రియాంకుర్యాదశుచిఃషాపశజీరతః ।
 పూతఃసద్యోభవేన్నిత్యంగోపిచందనధారణాత్ ॥ ద్వారవత్పుద్భవంగోపి
 చందనంచోర్ధ్వకపుండ్రకం । ధారయేన్నిత్యమేవంహిపాపహంతినిదినైః ॥

గోపీచందనలిప్తాంగోయంయంపశ్యతివత్సుశా । తంతంపూశంవిజానీయాం
 నాత్రకార్యావిచారణా ॥ పరాశరోపి ॥ మృదంమంత్రేణాభిమంత్యయో
 ధ్వజపుండ్రాణిధారయేత్ । లలాటాదిమచాంగేషు ధార్యంపుండ్రంశుభావ
 హం । ఆరభ్యనాసీకామూలం లలాటాంతంలిఖేన్నదమితి ॥ బ్రహ్మాండపు
 రాణి ॥ మృత్తికాచందనంధస్తతోయంచైవవతుథకం । ఏభిర్భాగైశ్చై
 ర్యథాకాలమూర్ధ్వపుండ్రంధవేత్సదా । స్నాత్వాపుండ్రంమృదాకుర్యా
 త్మమత్వాచైవతుభస్మనా ॥ దేవానభ్యచక్షాంధేనసర్వపాపాపనుత్తయే
 ఇతి ॥ వైఖానససూత్రే । సమిద్భిర్గోమయైస్సేవనహవసేవిహితేనతి ॥ త
 ద్భస్మసంగృహ్యకరేమంత్రేణైవాభిమంత్యచ । యదూర్ధ్వపుండ్రకరణ
 మాగ్నేయంస్నానమేవతత్ ॥ భూభిభాస్మేతిభస్మస్సృహీత్వాలలాటహృ
 దయదాహుకంతాదినాదిత్యః సోమోనమోనమితి ఊర్ధ్వార్ధవాలి
 ప్యుపాపాహిమైతిప్రోక్ష్యయతై అగ్నేతేజస్తేనేత్యగ్నిముద్వయమిత్వాదిభిరా
 దిత్యంహోపతిష్ఠేత్ । భూతిమాలభతేనత్యంసర్వయజ్ఞకృతంధవేదితి ॥ పా
 ద్యేపి ॥ సమిదాజ్యహుతానాంచ హోమయస్యహుతేస్యచ ॥ సేతేనభస్మ
 నాంగేషులలాటాదిమచక్రమాత్ । యదూర్ధ్వపుండ్రకరణం మంత్రోచ్చా
 రణపూర్వకం ॥ తదాగ్నేయంధవేత్సానంశోధనంపరమంస్త్వతమితి ॥ పా
 ద్యోత్తరే ॥ శ్రౌతంవైఖానసంప్రోక్తం స్మారకంవాసిష్ఠముచ్యతే । పాంచ
 రాత్రాద్యగ్గమోక్తమాగ్గమోక్తంశదిష్యతేఇతి ॥ స్మృతిసంగ్రహేతు ॥
 త్రిపుండ్రంధస్తనాతిర్యగూర్ధ్వపుండ్రంమృదాన్యసేత్ । ఉభయంచందనే
 నైవవతులంసకదాచన ॥ కదాచిన్నమృదాతిర్యక్స్యసేదూర్ధ్వంసభస్మ
 నా ॥ తుషాదిభస్మేపాషాణరజోధార్యంనచక్షయేత్ ఇతి ॥ గారుడపురా
 ణే ॥ భస్మనాతూర్ధ్వపుండ్రంచతిర్యక్పుండ్రంతథామృదా । బ్రహ్మహ
 త్యాసమంత్రోక్తంముసేభిర్వేదపారగైరితి । ఏవంచభిష్టోర్ధ్వపుండ్రస్యచి
 ర్భిషతేషేధాభ్యాం యథాకులాచారంవ్యవస్థితోవిక్ష్పి ఇత్యాహుః ॥ సను
 క్షచిదూర్ధ్వపుండ్రంప్రోక్షిష్యతే । తదాహపరాశరోపురాణే । శ్రౌతం

లింగంచ విజ్ఞేయం త్రిపుండ్రోద్ధూళనాత్మకమ్ । అశ్రౌత మూర్ధ్వకపుం
 ద్రాది నైవతిర్యక్తీపుండ్రకం ॥ సరాశామృతాజాతియేకజాంతశ్రోక్తవ
 త్తకనా । లలాటేత్రైస్సదాధార్యంమృదాపుండ్రాంతరంద్విజః ॥ జన్మనా
 లబ్ధజాతిస్తుపేదపంథానమాశ్రితః ॥ పుండ్రాంతరంభూద్వాపిలలాటేనైవ
 ధారయేత్ ॥ ఇతి ॥ వామనోపపురాణేచ ॥ ఊర్ధ్వకపుండ్రంచశూలంచవతుక
 లంచాధకచంద్రకం । తంత్రసిద్ధేనధార్యంస్యాన్నధార్యంవైదికైజ్జనైరి
 తి । సోర్ధ్వకపుండ్రముఖందృష్ట్వాన్వీతం చాండ్రాయణంచరేదితి ॥ కూర్మ
 పురాణేపి ॥ గోపీచందనధారీతుశివంస్పృశతియోద్విజః । ససైకవింశతికు
 లంసౌత్యంనరకంప్రజేదితి ॥ సూతసంహితాయామపి ॥ స్వమాతుఃసోద
 రాయాశ్చగమనంతద్వదేవతు । మాతృష్వసుమిత్రసఖ్యాదుహితగుణమ
 నంతథా ॥ మాతులానిస్సుషాశ్వశ్రుగమనంచతత్రైవచ । త్రిపుండ్రధారణా
 భావోశ్రుత్యాముద్భూతనంతథా । పుండ్రాంతరస్యవిషేంద్రధారణంతద్వదే
 వత్త్వీతి ॥ పురాణాంతరేపి ॥ ఊర్ధ్వకపుండ్రంత్రీశూలంచశ్రద్ధయాశ్రుశ్చ
 చోదితం । ధారయంతేలలాటేతుమనుష్యాఃపాపకర్మిణిశ్చ ॥ లైంగిపి ॥
 త్రిపుండ్రంసురవిపాశాంచతుకలంనృపవైశ్యయోః । అర్థకచంద్రంశూ
 ద్రాణాంఅస్మేషామూర్ధ్వకపుండ్రకం । అశ్రౌతమూర్ధ్వకపుండ్రాదిలలా
 టేశ్రద్ధయాసహ । ధారయిష్యంతిమోహేనయుగాంతేసముపస్థితాః ॥
 సత్యం ॥ ఏతాదృశావాపానిబహూనివచనానిశూన్యంతే । తేమకానిచి
 ద్దవచనానిపాశుపతాది నైవతంత్రైపతితస్యఊర్ధ్వకపుండ్రనిషేధపరాణి ॥ కా
 నిచిత్తువైదికస్యా శ్రౌతపాంచరాత్రాద్యాగమోక్తశూద్రాదిరూపఊ
 ర్ధ్వకపుండ్రధారణనిషేధపరాణి ॥ తథాచపరాశరః ॥ తంత్రనిష్ఠశ్చేద
 క్తః తంత్రసిద్ధేవత్మికనా । త్రిపుండ్రంధారయేన్నత్యంలలాటేభస్త్వనైవ
 తు । తంత్రసిద్ధస్తథావిష్టా భక్తస్త్రోక్తవత్తకనా । త్రిశూలంచతుర
 త్రంవాధారయేదూర్ధ్వకపుండ్రకమ్ ॥ తంత్రనిష్ఠోమహాదేవ భక్తస్త్రి
 క్తీపుండ్రకం । వినాపుండ్రాతరం మోహధారయన్నరకేభవేత్ ॥

నూతనసహితాయామపి ॥ శైవాగమోక్తాశ్రమః పృథూనవా స్త్రిపుండ్రలిం
 గంతునదైవధారయేత్ | తదుక్తుం తేణలలాటమధ్యకేతంత్రప్రసేదేనసి
 తేనభస్మనా॥ విష్ణ్వాగమోక్తాశ్రమనిష్ఠమానవాలలాటమధ్యేపిదవతుకాలాకృ
 తింతదుక్తుమంతేణసి తేనభస్మనామృదాధవా చందనతస్తుధారయేత్ ॥ కౌ
 మేకపి ॥ సర్వాగమముష్ఠానాశంభోలింగామంత్రముం | అనేనభస్మ
 నాకార్యంలలాటేచత్రిపుండ్రకమ్ | యస్తువాదాయణం దేవం ప్రపన్నకిపర
 మంపదమ్ ॥ ధాతయేత్సర్వదాశూలం లలాటేగంధవారిశా | ప్రపన్నా
 యేజగద్భిజం బ్రహ్మణం పరమేష్ఠినమ్ ॥ తేషాంలలాటేతిలకం ధారణే
 యంతుసర్వదా | ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రీశూలాంబనయో లంచార్థ చంద్రకమ్ |
 తంత్రనిష్ఠేనధార్యంస్యాన్నధార్యంవైదికైరితి | శ్రీశూలమూర్ధ్వరూప
 మూర్ధ్వపుండ్రమత్యథః ॥ పాంచరాత్రేభగవతోక్తమ్ ॥ ఏకాంశినో
 మహాభాగా మత్స్వరూపవిదోమలాః | నాంత గాళాప్రకుపిరక్త పుం
 ద్రాన్తమపదాకృతీక్ ॥ పరమైకాంశినోప్యేవం మత్స్వాదైకపరాయణాః |
 హరిద్రాచూర్ణసంయుక్తాశూలాకాదాంస్తునిర్మలాక్ | అన్యైశ్చవైది
 కాఃపుండ్రాక్ అచ్ఛిద్రదానపిభక్తితః | ప్రకుపిరక్తాదీపలింగం వేణుపత్రో
 పమాకృతీక్ | అచ్ఛిద్రదాన్వాధసచ్ఛిద్రాక్ కుక్కుః కేవలదైన్యవాః ॥ అచ్ఛిద్ర
 కరణేతేషాం ప్రత్యవాయోనవిద్యతే | ఏకాంతినాంప్రపన్నానాంపరమైకాం
 తినామపి ॥ అచ్ఛిద్రకరణేతేషాం ప్రత్యవాయోమహాకథవేత్ | ఏవిత్రా
 దిగదాబ్జాది శంఖచక్రాదికంతథా ॥ ధారయేన్నోపహస్త్యేతకదాచిక్రిం
 కరాదిభిః | బ్రాహ్మణశత్రయోవైశ్యః శూద్రోనారీతథేతరః | చక్రాద్వై
 రంకయేద్దాత్రంతత్తనఃపరయాముదా | అష్టానాంవివృత్యథా మైకాం
 త్యేనజగత్పతౌ | సిద్ధ్యథాంకర్మణాంచైవ ధార్యంచక్రాదిలాంభనమ్ ॥
 విష్ణోరాఘతనెగ్నోవాగురోరాత్రనవవవా | హుతేహూమేతతస్తప్తైః
 స్వయాపారమిత్రైఃక్రమాత్ ॥ చక్రాంబజగదాశౌఙ్గ ఖడ్గమంత్రేణదాహ
 యేత్ | అంతిశశంఖచక్రాభ్యాం సర్వైర్వరంకితేవవాశంఖచక్రప్రధానంహీ

సర్వమన్యథాదాదికమ్ । అగ్నిష్టోమాహితక్రాజ్ఞానర్వవితదాత్మకః । దక్షి
 శేతుభుజేవిప్రః చిత్తాయాద్యస్సుదశకానమ్ । సక్యేతుశంఖంబిభృయా
 దితిబహ్మవిదోవిదుః ॥ ఇతి ॥ ఏవంచపాంచరాత్రాద్యాగమవిహితంశంఖ
 చక్రాద్యంకనంవిహితం । ఔర్ధ్వఽంపుండంవేదానధిక్యతస్త్రీశూద్రద్విజ
 బంధువిషయమితివేదితవ్యం । తేషామేవనవేదికకర్తృస్సధికారః ॥ తథాచ
 భారతే । స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాం త్రయీనశ్శ్రీతతగోచరేతి ॥ మనురపి ॥
 వేదశ్చవేదమూలానిస్మృత్యాదీన్యథిలానిచ । స్వతఃప్రాప్తానిమత్త్యానాం
 భూమావన్యానిసర్వశః । మాగోకావేదవిరుద్ధోయఃసతుసర్వతపోధన ॥ వే
 దప్రస్థాని సైవనప్రాక్తోవేదికస్యత్పతి ॥ నచ ॥ బ్రాహ్మణశ్శత్రీయోబైశ్యః
 శూద్రోనారీత ధితరిః । చక్రాద్యైరంకయేద్ధాత్రమాత్మనఃపరయాముచే
 తి । బ్రాహ్మణాదీనధిక్యత్య భగవతోక్తంశంఖచక్రాదిధారణంకథంస్త్రీ
 శూద్రవిషయమితివాద్యంమోహనాయైవమంత్రస్యప్రవహతత్వాత్ । త
 థాచపాద్యహరిః ॥ ఏవమోహంసృజామ్యాశుయోజనమ్మోహయివ్యతిత్యం
 చరుద్రమహాబాహూ మోహశాస్త్రాణికారయ । అతథ్యానిచతథాని
 దశాయిత్యాఫలానిచ ॥ కూర్మపురాణేచ ॥ తస్మాత్తువేదబాహ్యనాంరక్ష
 ణార్థాయపాపిహం । విమోహనానిశాస్త్రాణికరిష్యామివృషధ్వజ ॥ ఏ
 వంసంచోదితోరుద్రో మాధవేనమురారిణా । చకారమోహశాస్త్రాణికే
 శవశ్చశివేరితః । కాపాలంకాపిలంబామంత్రైరనంపూర్వపశ్చిమం । పాంచ
 రాత్రంచకాలంచలథాన్యానిసమాస్రశః ॥ భాగవతేపి ॥ త్రిచక్రీయ ఉపశ్లోక
 పుత్రఃకృష్ణమనువ్రతః । శిష్యశిష్యేనారదస్యద్వయీశృతమఖండితం ।
 తేనోక్తంసాత్వతంతంత్రయద్భాత్యాథక్రిమాభవత్ । యత్రస్త్రీశూద్ర
 దాసానాంసంసౌక్యోబైష్టవస్త్వత్పతి ॥ వాసిష్టత్రైగవి ॥ తతోవిష్ణోఃప్ర
 పాదేనవేదమాగాతవతినాం । శాండిల్యఃసంహితాంబుక్తైష్టవీంసుహ
 తింమునై । తస్యాంచకుర్నునదీతేం పాపండాపాపయోనయత్తి
 కామి ॥ శివః ॥ అన్యనిచైవశాస్త్రాణి లోకస్త్రిస్తాహనాయైవ । వేద

వాదవిరుద్ధానిమయైవకథితానియై । వామంపాశుపతంకాలంబంగులధిచై
 వభైరవం ॥ నసేవ్యమేతత్కథితంవేదదాహ్యంతథేతరత్ ॥ తత్రైవ ॥
 ఆధైవంసాత్వతోనామవిష్ణుభక్తప్రతాపవాక్ । మహత్తాదాసనిరతోధను
 వేదవిదాంవరః । సనారదస్యవచనాద్వాసుదేవావతారతః । కాస్త్రం
 ప్రవతయామాసకుండగోళాదిభిఃకృతం । తస్యనామ్నాతువిఖ్యాతంసాత్వ
 తంనామశోభనం । ప్రవర్తతేమహాకాస్త్రంకుండదీనాంహితావహం । మాత
 సంహితాయాం ॥ శ్రేయాస్వేదాదితోధర్తఃపరధర్తోభయావహః । వేదం
 వేదేశరంమాగం సమంపశ్యన్భవోదథా నిమగ్నఃసర్వదామర్త్యభవేన్నా
 త్రవిచారణా । మానవేచ ॥ అతశ్చవేదావేదాంతాస్తన్నులాన్యభిలాషిచ ।
 ధారణీయానిసంశుద్ధైశ్చాజ్ఞాన్యేవపరాణిచ ॥ ఇతోనానితాస్త్రాణి
 లోకేస్త్విన్యానికానిచిత్ ॥ సతేమరమతేధీరఃపాషండోరమతేయది । త
 త్రైవ ॥ బ్రాహ్మణైశ్చపురాసర్వై గౌతమేనసురక్షితైః । విచార్యకా
 ర్యంసంభూయస్వదేశగమనోద్భవైః ॥ గౌహతాగౌతమేనెతినిఘ్నకైః
 పురుషాధమైః । కృతోమిథ్యాభిశాపస్తు మహామోహావశేనతు ॥ తచ్చు
 త్వాసమునిశ్రీమాక్ గౌతమోమునిసత్తమః । మహాక్రోధేనసంయుక్తఃశశా
 పబ్రాహ్మణాధమాక్ ॥ యద్యత్తురుద్రసంబంధితత్రతత్రాపిదుజ్జనాః ।
 భవతానున్ముఖాయూయం సర్వథాబ్రాహ్మణాధమాః ॥ స్వాధ్యాయేచజ
 పెచైవ తథాస్రవవసేపిచ । భవతానున్ముఖాయూయం సర్వథాబ్రాహ్మణా
 ధమాః ॥ శృతిస్మృతిపురాణోక్తే వ్యథేమ సకలేమన । భవతానున్ముఖా
 యూయం సర్వథాబ్రాహ్మణాధమాః । శంఖచక్రగదాపద్మదండపాశాం
 కుశాదిభిః ॥ అంకితాశ్చృద్ధయా యూయం భవత్రాబ్రాహ్మణాధమాః । బౌద్ధే
 వాప్యహం తేచైవతథాపాశుపతేపిచ । శాఖవేదీతాయూయం భవతా
 బ్రాహ్మణాధమాః ॥ పాషండేమతేథాన్యేషు మాగౌహత్వశ్చోతకేషుచ ॥
 శ్రద్ధయాదీక్షితాయూయం భవత్రాబ్రాహ్మణాధమాః । ఎతేకలాశ్చశ్శప
 త్రాధా చంద్రశూలాఃకలింకినః ॥ భవత్రాశ్రద్ధయాసాధకంలిలాత్రాబ్రాహ్మ

౧౩౨ వైద్యనాథదీక్షిత్వే * స్వస్తిముఖే * ధర్మశాస్త్రే,

నాథమాః॥ అశ్వత్థపత్రలింగదాద్యః॥ పాంచరాత్రేచకాపాలేతథాకాశము
 ఖేపిచ । శాస్త్రేచదీక్షితాయూయం భవతాబ్రాహ్మణాధమాః॥ ఇతితంత్రే
 ధికారీనిరూపితః॥ పారాశర్యే॥ శ్రుతిభ్రష్టస్సన్నిహితప్రప్రాయశ్చిత్తభ
 యంగతః॥ క్రమేశ్రుతసేవ్యభాగమునువ్యస్తంత్రమాశ్రయేత్ ॥ తంత్రాణి
 తంత్రనిస్తానాం రక్షణాగ్నిపిత్రమాత్ ॥ బాధకానివిశేషేణవేదమాగ్నా
 కవతికానామితి ॥ మానవేచ॥ వేదప్రస్థనితోమర్త్యో వేదోక్తచేనవత్మకానా
 ప్రాయశ్చిత్తైబుధాభీతో విరుద్ధమ్మగ్నామాశ్రయేత్ ॥ యాగేవేదవిరుద్ధో
 యః సోపికాలనచేహినాం । తత్తన్మాగాభిమానిన్యా దేవతాయాఃప్ర
 సాదతః । హేతుస్సాన్యకేవదమాగ్నస్య ప్రాప్తయేనసరథకః ఇతి ॥
 కౌమేకపి ॥ స్వృత్యాతానూచిరేదేవార్కర్మాణాంస్తంత్రచోదితంప్రతం
 త్రినిరయేఘోరేబహూన్కాలాన్మృణిషునః ॥ జాయంతేమానుషేలోకేక్ష
 ణపాపవయాస్తతః । ఘోర్వదారాధనబలాత్ గమివ్యంతినతాంగతిమితి ॥
 స్కాందే॥ అత్యంతస్థతితానాంశుప్రాణినాంవేదమాగ్నలేః । పాంచరా
 తాదయోమాగాః కాలేనైవోపకారకాః ॥ శంఖచక్రగదాపూర్వైర్వరం
 కనంనాన్యచేహినాం । దీక్షితానాంతుతంత్రేమునరాణామంకనంప్రజాః ॥
 ఉపకారకమేవోక్తంక్రమేణమునిపుంగవాః ॥ బాధకంతుచిశేషేణవేదమా
 గ్నాకవతికానామితి ॥ విష్ణుస్త్వతే ॥ శంఖచక్రద్యంకనంవ నృతగీతాదికం
 తథా । ఏకజాలేయంధర్మానద్విజాతేకథంచన । యత్తుసంతప్తశంఖాది
 లింగచిహ్నతనుద్విజః । ససర్వయూతనాభోగీ చందాలఃకోటిజన్తసు ॥ చ
 క్రాంకితేతినువాకప తథాలింగాంకితోపివా । నాధికారీసవిజ్ఞేయఃశ్రాతస్మా
 త్తేకమకర్మసు ॥ ఇతి ॥ గోవిలోపి ॥ శ్రాతస్మాతక్రియో విప్రోనాంకయే
 చంగమంకతైః । అపివిష్ణోదిసంబంధైః తద్వైర్వాపతిభవేత్ ॥ అజ్ఞానా
 దధవాలోభాద్రాగతోవాసుదశకనమ్ । యఃకులఘ్నంతుతంధృష్ట్యాసవాసా
 జలమాచిశేత్ । ఘృజాగ్రేసలితేనైవ విలిఖేద్యస్సుదశకనమ్ ॥ వేదాగ్నిజ్ఞా
 న్నవాగ్నోపి దహత్యాస ప్రమంకులం । శంఖచక్రంచపద్యంచ యోమాధో

ధారయేత్తనా ॥ పాపండుఁనహివిజ్ఞైఁ యిం సర్వకర్త బహిష్కృతయితి । కా
తాతపః ॥ నాం గేమనాంకయేద్విప్రో దేవతాయథలాంఛనైః ॥ దహనాల్లే
ఖనాద్విప్రోపాతిత్యంయతితత్క్షణాదితి॥ బోధాయనోపినాంకయేన్నదహ
ద్దేహం దహేచ్ఛేతాగ్రామకారతః । నాధిక్రియేతద్ధాంగశ్రాంతస్మాతే
మకర్మసుత్తితి ॥ చక్రోపనిషది ॥ తస్మాచ్ఛూద్రాదామేన శంఖచక్రంద్వి
భుజేధారయేదితి ॥ స్మృతిరత్నై ॥ భూచేవస్తప్రముద్రాభిస్థిన్నంకృత్వా
విమూఢభీః । ఇహజన్మసమాద్యం ప్రేత్యచశ్వాభవిష్యతి ॥ స్మృత్యంత
రే ॥ యానిశాస్త్రాణిదృశ్యం తేలోకేస్త్వివిధానితు । త్రుతస్మృతివిరోధాని
నిష్టాతేషాంహితామసీ । శంఖచక్రంవృదాయస్త్రకుర్యాత్తప్తాయసేనద ॥
సమాద్రవద్భహిష్కార్యసిర్వస్తాద్విజకర్తృణః । యథాస్తశానగంకాష్టంబ
సహాఃసర్వకర్మసుత్తితి ॥ బ్రహ్మపురాణే ॥ తప్రముద్రాత్సన్యజాయ
హరితాస్త్రితాపురాగోపీచందనసంలిప్తఫలకాఽన్యత్యజాతయతితి॥ మాన
వేచ ॥ ఆయుఃకైఃశంఖచక్రాదైన్యనఽదహేద్భక్తదాచన । మనుష్యాశాంతు
నామ్మేవసలిఖేచ్ఛోరసిక్రమాత్ । దధాంగశ్చాయుఃకైఃకైఃకైఃఖ్యతేనర
నామతః ॥ శ్రౌతస్తాతఃసమాచారేనాధికారికదాచన । దధాంగానిభితాం
గాశ్చనసంభాష్యాద్విజాతిభిః ॥ నద్రప్తవాశ్చతానాజాదేశాచ్ఛ్రీఘ్రంప్ర
వాసయేత్ ॥ నారదీయే ॥ స్యకర్తత్యాగినోరాజన్ వేదమార్గబహిష్కృ
తాః । ఆగమౌపాంచరాత్రాదీన్ విశంభోసారకానరాః ॥ శైవాన్పాశు
పతాంశ్చైవ పాంచరాత్రంజనైశ్వర । స్పృష్ట్యేస్తాయాజ్ఞపేత్సూక్తంధృ
ప్త్యసూర్యంభువశ్యతి ॥ సూక్తంసౌరుషం ॥ బ్రాహ్మణస్సతసుజ్ఞేయాసర్వ
దేవసమాశ్రయా । సాచేత్సంతాపితారాజన్ కింపదామిమహోనసః । అని
మిత్తందహేద్దేహాయః పుమాన్వ్యాధివజ్జితః । హవ్యకవ్యాదిదానైషు
తంత్యజేదంత్యజంయథా ॥ కౌమేపి ॥ బుద్ధిశాస్త్రకనిగణంధాఃపాంచరా
త్రవిదోజనాః । కాపాలికాఃపాశుపతాః పాపండుయేవతద్విధాః । య
స్యాంతేతుభవిష్యంతిమరాజ్ఞానస్తుతాపసాః ॥ సత్యైశ్చదృశ్యవేద్యైర్ధృతేశ్చ

దేహఫలప్రదం । సర్వేపునరభోజ్యాన్నా అదానాహాస్తుకర్తృసు ॥ బ్ర
 హ్మభావాన్నిరస్తాశ్చ కజానీయాః ప్రచత్నతః । పాపండినోవికర్తృస్థానిర్మ
 ర్యాదాస్తథైవచ ॥ పాంచరాత్రాపాశుపతావాఙ్మత్రైదాపినావకయే
 దితి ॥ శ్రావకాజైనాః ॥ సిగంధాదిగంబరైః ॥ శ్రావకాగురవః ॥ తత్రై
 వ ॥ అంకితాయఃస్వదేహేతంరా జాశీఘ్రింప్రవాసయేత్ । అతీత్యపతితా
 నాంహి శ్వాపదాద్యంకంసంసృజాం । విధీయతేనశుద్ధానాంతత్కర్తృన
 చాంకయేత్ । అధ్యాపనవాఙ్మయనైశ్రాతస్తాతైకమకర్తృసు । సంభాషణే
 చసంబంధేనాధికారీచలాంభితఇతి ॥ పురాణాంతరే ॥ వేదమూలతయాని
 త్యంప్రవృత్తాఅపిసత్తమాః । క్వచిత్కదాచిత్స్మృతాకరః తంత్రాధికాంచ
 బువంతివై ॥ క్వచిత్తంత్రాసుసారేణ ధర్మంపారాణికాలపి । వదంతికాద్య
 శాంశస్తుగ్రాహ్యస్తంత్రావలంబినా । పురాణేధర్మశాస్త్రేవాయాయఃశ్రు
 త్యావిరుద్ధ్యతే ॥ సతంత్రాథకాంతిజ్ఞైయఃసమాసేనమహాషిః ॥ యశ్చవే
 దవిరుద్ధోధాః పురాణేష్వభిలేషుచ । తదంశస్తుపరిత్యాజ్యః సర్వదాసక
 త్రైరపీతి ॥ తస్మాత్తం తసిద్ధతప్త ముద్రాదిసహితోద్వేషపుండ్రంవైదికై
 నకధార్యం । కేవలోద్వేషపుండ్రంతుఉక్తానేకశ్రుతిస్త్పతిపురాణాదిసమ్మ
 తత్వాధార్యమేవ ॥ వచనాసాంశ్రుతీనాంఅపామృతాశ్రయశంకాఉద్వేషపుండ్రం
 తువిప్రస్యసతతంశ్రుతీచోదితం । శ్రుతిస్త్పత్యక్తమార్గేణ మృదోధారణము
 చ్యతేఇతి వైఖానసేప్రోక్తమితిచ వాసిష్ఠవామనపార్శ్వపురాణాదిషు తదు
 పబ్రహ్మణాత్ ఉద్వేషపుండ్రమూత్రస్యా తాంత్రికత్వాత్ ఉక్తానాంబ
 హుశుశ్రుతిస్త్పతిపురాణవచనానాం వైదికాధికారప్రవర్తకానామనన్యగతి
 కానాం వ్యాకోపప్రసంగః । అశ్రాతమూర్ధ్వపుండ్రాదీ త్యుదాహృ
 తానితువచనాని ॥ తప్తవద్రాసహితోద్వేషపుండ్రవిషయతయాసావకాశా
 ని ॥ నను ॥ తాంత్రికైస్తప్తముద్రావిషయాపిశుశిః ఉదాహ్రియతే ॥ పవి
 త్రంతేవితతంబ్రహ్మణస్సతే । ప్రభుగాత్రాణిపర్యేషివిశ్వతః । అతప్తత
 మానత వామోకశ్చతే । త్రితాసంధ్యహంతస్తత్తత్సమాసతేతి । నాస్యాస్త

ప్రముద్రావిషయత్వం | తస్మిన్నదీనదేశాంపవిత్రశ్చమాన మభిమంత్రయ
తే | యజమానభితికల్ప సూత్రకారైర్దశాపవిత్రాభిమంత్రజేవియోగ
ప్రదశనాత్ | తథావవిద్యారణ్యధావ్యంపవిత్రంతభి || దశాపవిత్రాస్తవ
తాదిమంత్రజేచేయవియుజ్యతే || పవిత్రంసర్వపావనం | తేతవాత్మ
భూతంతేజఃతంముఖ్యంవితతంవిస్తృతంసర్వత | హేబ్రహ్మణస్సతేబ్రహ్మ
ణానాంహ్యమిన్ || ఏవమోభరతారాజా సోమోస్మాకంబ్రాహ్మణానాం
రాజా | తస్మాత్సోమరాజానోబ్రాహ్మణాఇదిదశనాదితి | బాహు స్త్యం
గాత్రాణి అంగానిపాత్రాణాం పశ్యేమిగచ్ఛసివిశ్వతస్త్యయావ్యాప్తేనాత
ప్రతనూః | అశోధితశరీరఃఅశవీచఆమఃసతద్వితతంపవిత్రమశ్నుతేఅసోమప
స్యశుద్ధాభావాత్జ్ఞానద్వారాపరమాత్మప్రాప్తినా స్తీతేశుతాసభితిపశ్వా
వీవత్వయావహంతోయజ్ఞంజనా సమశ్నువతేయాపీచముషశ్చైవనభకునో
బిభృత్వాగోవిదుద్రిప్పరాయుధానబిభ్రదితి || సాక్షితఃసోమవిషయేతిభా
షోభాషితం | ననుసోమవిషయత్వేపి తయోస్మప్తశంఖచక్రాంకనవిష
యత్వమప్యస్తీతచేన్న | తథాత్వేతన్నిషేధపరాణాంశుతిస్తృతిభురాణా
నాంనిర్విషయత్వప్రసంగః | కించపవిత్రమితిమంత్రేణ యదిచక్రాంకనంభ
వేత్ శూలాంకనంవాకింసస్యాత్యై గాత్రాదితిశ్చుతేః || ఇతిప్రశంసి
తంశూలాంకనమపిశౌతంస్యాత్ | అన్యపరస్యశుక్తిభాగస్యఅన్యవిషయత్వ
కల్పనా మాత్రేణాథాంతరిపరత్వం సినయే యురహంతిఅశుభిఃపవిత్రం
తోమదిరంమధు || అత్రశవాంశిదధిరెఇహపీతసోమమరుత్పౌశం సాపరస్యా
స్యశక్తైః స్వీయతంత్రవిషయత్వేనకల్పితాథాన్యాపిదధిపరత్వేనశా
క్తతంత్రస్యాపివైదికత్వాపత్తిః || నను || విస్తార రాజమంత్రేణమద్యపాన
స్యాభిహితత్వేనతంత్రస్యాపివైదికత్వాపత్తిః || తథాచ || పాంచరాత్రేచ
కాపాలేతథాశాఖాముఖేపిచ | శాక్తేచదీక్షితాయూయంభవతబ్రాహ్మణా
ధమాభితి గౌతమాదికృత శాఖోప్యనుగ్రహయస్యాత్ | అతస్తప్తము
ద్రాసహితమూర్ధ్వం చుద్యంతాంత్రీమేవ | తద్రహితమూర్ధ్వం పుండ్రం

శ్చుతిస్మృతిపురాణశిష్టాచారసిద్ధత్యేనవైచిత్రైర్ధాన్యమేవేతినిర్ణయః । ఆ
 భత్రిపుండ్రవిధిః ॥ కాలాగ్నిరుద్రోపనిషది ॥ ఆగ్నేయంభస్మగద్యోజాతమి
 తిపంచబ్రహ్మమంత్రైఃప్రతిగృహ్యఅగ్నిరిత్యనేనచాభిమంత్ర్యమానస్తోకభి
 సమధ్యత్యజలేనసంస్పృశ్యశిరోలలాటవక్షస్కుంభేమత్రాముషేత్యంబుకై
 స్తిర్యక్షిస్తోరేఖాప్రకర్షితవ్రతమేతచ్ఛాంభవంసర్వవేదేషువేదవాచిభి
 రుక్తంభవతితస్మాత్సమాచరేత్తమపునభవాయత్రివిధారేఖాస్త్రిపుండ్ర
 ప్రమాణం త్రైధాచలలాటాదౌపక్షమౌరాభ్యుపరితితత్రైవప్రశంసాచ
 శ్చాయతే । త్రిపుండ్రంభస్మవాక్రోయోవిద్వాబ్రహ్మచారీగృహస్థో
 వానప్రస్థోయతిర్వాససమస్తమహాపాతకోపహతకభ్యోపూతోభవతి । స్వ
 దేవాధ్యాతోభవతిససర్వసమీభేకమస్మాతోభవతి । ససర్వసంపన్నమ
 ధోభవతి ససతతంసర్వరుద్రమంజరాపీభవతినర్వభోగభుగ్దేహంత్యక్త్వా
 శివసాయుజ్యమవాప్నోతినచ పునరావతకలెనచపునరావతకతిత్త్యాహ
 భగవాన్కాలాగ్నిరుద్రః ॥ అధర్వశిరసి ॥ జాచాలోపనిషది ॥ అ
 గ్నిరితిభస్మవాయురితిభస్మజలమితిభస్మస్థలమితిభస్మవ్యోమేతిభస్మసర్వం
 హవాఇదంభస్మమనత్త్యాదీనిచక్షుశాంషిభస్మాని । అగ్నిరిత్యాదినాభస్మగృ
 హీత్యాదిమృజ్యాంగాసంస్పృశేత్ । తస్మాద్వృతమేతత్త్వాశుపతంపశుపాశ
 విమోక్షాయతి ॥ స్మృత్యంతరే । మానస్తోకతిమంత్రేణమంత్రితంభస్మధా
 రయేత్ । ఊర్ధ్వంపుండ్రంభవేత్సమమధ్యపుండ్రంయజ్ఞాంషిచ । అధః
 పుండ్రమృచిశాక్షాత్తిస్మాత్పుండ్రంత్రియాముషం ॥ త్రియాయుషేణకురు
 తెలలాటేదభుజ్యయే । నాభోశిరసిహృత్పాశ్వేబ్రాహ్మణోవైదికఃస
 దేతి ॥ త్రియాయుషంత్రియాయుషసంజ్ఞికం । త్రైధాచాయాపురాణం ॥ త
 తస్త్రిపుండ్రంవయేత్త్రియాముషసమాహ్వయేతి । త్రైతరీయశ్రుతౌచశి
 ష్యానుశాసనైసత్యాన్నప్రమదితవ్యం ॥ ధర్మార్షప్రమదితవ్యంశిలాన్నప్రమ
 దితవ్యం । భూతైర్నప్రమదితవ్యం । స్వాధ్యాయప్రపచనాభ్యాన్నప్ర
 మదితవ్యం । దేవపితృకార్యాభ్యాన్నప్రమదితవ్యం । మాతృదేవోభవత్యాది-

అశ్రుధూహితబ్రహ్మ భస్మాత్తత్వంబోధాయనోక్తం || అథాతో ద్విజాతీనాం
 త్రిపుండ్రధారణవిధిం వ్యాఖ్యాన్య మోక్షమైవ ప్రపంచితవ్యమితి విజ్ఞాన
 శే || అథాప్యేవాహరంశః || మధ్యమసామికాంశుస్మైః త్రిపుండ్రంభస్మనా
 కృతమ్ | త్రిపుండ్రంభస్మస్మవనః పాతకనాశనమితి || అభత్ర్యం
 బంమితిసర్వాంగం సంస్పృశేత్తుతోభవతి || ఉదేహ్యైవసాం దశ పరే
 షాంత్యానందైకవింశతీంప జ్ఞీంశపునాతి - బ్రహ్మజినాయుజ్యం స
 లోకతామాప్నోతి త్యాహభగవాన్బోధాయనః ఇతి || మనవపురాణేషి ||
 శ్రుత్యుపబ్రహ్మణందృశ్యతే - సత్యాత్మ్యం దిశవ్యంవై భూమాన్చ కుశలా
 చ్చన | ధూత్యా అగ్నిసమత్థాయాస్తతోదేహవకుంతనాత్ || లలాటేహ్య
 దిబోద్వకంఛ్యే త్రిపుండ్రస్థానధారణాత్ | నైవప్రపంచితవ్యంవై భూమా
 ద్వాపికదాచన | స్వాధ్యాయాశ్రయనంశత్యం కురుప్రవచనంతథేతి || భా
 వ్యకారేణయద్యపి ధూతీబ్రహ్మస్వరూపయా వ్యాఖ్యాతః || తథాపిబో
 ధాయనేన ధూత్యైవప్రపంచితవ్యమిత్యుక్త్యాశ్రుతేచ్ఛస్త్రత్రిపుండ్రప్రమాణ
 తయోచాహ్యతత్వాత్ || తదుపబ్రహ్మక పురాణవాక్యానాంచసత్వాత్ |
 ధూతీబ్రహ్మ భస్మపరత్వమేవయుక్తం - ధూతీబ్రహ్మచానాథపరత్వేనవై
 శ్వర్యపంతయా వ్యాఖ్యానేపినేహకన్యైర్విరోధః - ఉపబ్రహ్మణస్యసత్వే
 తదపివ్యాఖ్యానాంతరమస్తు || బోధాయనః || అథాతో విధూతి సంపాదన
 ధారణవిధిం వ్యాఖ్యాన్యః || శుచిభూత్యావికటాంగాండన్యత్తామశివాం
 హీనాతిరిక్తాంగాంవంధ్యాం అస్తి భూమిం అశుద్ధభూమిణీం విహాయ సుల
 తాకాయా గోమయమాదాయ పిండంకృత్వాసంశోష్యశ్చేతపచనీయైః సం
 భారైః పరిచ్ఛాద్య గృహ్యగ్నౌవై తానేవాపవనేదాన్లొపయేత్ || బిల్వపం
 చుత్రేమృన్మయేవాస్థాపయేత్ | అథతద్భస్మాదాయాభిమంత్రయేడిశానాన
 ర్వవిద్యానాంశివోం || తత్పరమాయా రుద్రప్రచోదయాత్ - అగ్ని
 తేభ్యో రుద్రరూపేభ్యః - వామదేవామనోన్మనాయనః - సవ్యభూ
 తేః భవాయనః - పునరేవాభిమృశతి - సవ్యజాతంప్రపంచయామేతిను

చఖిః - మానస్తోకతనయఇతిమధ్యమానామికాంగుష్ఠే సమాదాయ తూ
ష్ఠీ మద్భిః సమాఘవ్యక్తియాముపమితి పుండ్రం ధారయేత్ || అథా
ప్యూదాహరంతి || లలాటెహృదిదోర్వక్షాం ద్వైగళేకుక్షౌశిరస్యథ | ధారయే
చ్ఛసితంభస్త్వ ద్విజోనిత్యమతంద్రితఇతి || బోధాయనస్మృతౌచ || సద్యోగ
గోశకృద్భవ్యావామేనత్వభిమంత్రయేత్ | అఘోరేణదహేష్విండంపురుషే
ణతుశోధయేత్ || స్నానమిశానమంత్రేణ కుర్యాన్మూర్ధాదిపాదతః | ఆచ
మ్యకూచకాసీనః శివోఘాత్వాశివంజపేత్ ఇతి || భరోద్వాజః || ప్రామృ
తాస్తరణౌహస్తాప్రత్యాశ్వాచవ్యపూర్వవత్ | ప్రాణానాయవ్యసంకల్ప
భస్త్వస్నానసమాచరేత్ || ఆదాయభసితంశ్వేతం అగ్నిహోత్ర సముద్భ
వమ్ | ఈశానేనతుమంత్రేణ స్వమూర్ధకనివిక్షిపేత్ || తతఃఆదాయ త
ద్భస్త్వముఖేతత్పురుషేణతు | అఘోరాభ్యేనహృదయే గుహ్యే వామద్వ
యేనచ || సద్యోజాతోభిధానేన భస్మపాదద్వయేక్షిపేత్ | సర్వాంగంప్రణ
వేనైవమంత్రేణోద్ధూశయేత్తతః || ఏతదాగ్నేయకంస్నాన ముదితం పరమ
షీభిః | సర్వకర్మకసమృద్ధ్యథాంకుర్యాదాదావిదంబుధః || తతఃప్రత్యా
శ్యహస్తాదీనుపస్పృశ్యయథావిధి | తిర్యక్తిపుండ్రవిధినాలలాటెహృదయే
గళే || ధృత్వాగ్నిహోత్రజేనైవ భస్మనాతుప్రసన్నధీః | పంచభిర్బిక్షాభి
ర్వాపి కృతేనభసితేనచ || ధృతమేతత్త్రిపుండ్రంస్యాత్ సర్వకర్మసుపావనం
త్రిపుండ్రంధారయేన్నిత్యంసర్వపాపవిశుద్ధయే || శూద్రహస్తస్థితంభస్త్వ న
హిధార్యంద్విజాతిభిః | శూద్రైరంత్యజహస్తస్థానధార్యంభస్త్వజాతుచిత్
అతోగ్నిహోత్రజేనైవ భస్మనాతుత్రిపుండ్రకమ్ | నిత్యంద్విజైఃప్రమోదేన
ధార్యంకర్మవిశుద్ధయే | అన్యథాసర్వకర్మాణి నఫలంతి కదాచనేతి ||
కాత్యాయనోపి || శ్రాద్ధేయజ్జైజపేహోమే వైశ్వదేవసురార్చనే | ధృతత్రి
పుండ్రఃపూతాత్సామృత్యుంజయతిమానవః || త్రిపుండ్రయద్యధృత్వాతుకు
ర్యాద్యత్కర్మతద్వృథేతి || స్మృత్యంతరంచ || అగ్నిరిత్యాదిభిర్మంత్రై
ర్భస్మోద్ధూశనంతథా | త్రిపుండ్రధారణంకృత్వా సంధ్యావందనమాచ

శతమ్ ॥ త్రిపుండ్రం పరమం పుణ్యం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్ । యే ఘోరా రాక్ష
సాః ప్రేతాః యే చాన్యే క్షుద్రజంతవః ॥ త్రిపుండ్రధారణం దృష్ట్వా పరా
యంతే న సంశయః । మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలాటైః భస్మనాకృతః ॥ సత్రి
పుండ్రో భవేచ్ఛస్తో మహాపాతకనాశనః । త్రిపుండ్రం ధారయేద్దస్తు శివప్ర
ణవమానసః । ధూర్భువస్స్వస్త్రయో లోకాధృతాస్తే న మహాత్మనా । త్రిపుం
ద్రధృత్వప్రవరో యోరుద్రాక్షధరశ్శుచిః ॥ సహంతిరోగదురిత వ్యాధిదు
భిక్షుతే సురాత్ ॥ సప్రాప్నోతి పరిబ్రహ్మణ తో నావతే తే పునః ॥ సప
క్షిపావసః శ్రాద్ధే హ్యజ్యోవిష్ణుస్సరైరపి ॥ శాతాతపః ॥ సత్యం శౌచం త
పోహామస్తీర్థం దేవాదిపూజనమ్ । తస్య వ్యర్థమిదం సర్వం యత్త్రిపుండ్రం న
ధారయేదితి ॥ స్మృతింతావశ్యాం ॥ మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః లలాటై
యత్త్రిపుండ్రకమ్ । తత్త్రిపుండ్రం భవేచ్ఛస్తం మహాపాతకనాశనమితి ॥
స్మృతిసారసముచ్చయే ॥ అశక్తశ్చ సమయాచారేషు న సాపాపమాచరత్ ॥ శుచి
రేవ భవేన్నీత్యం త్రిపుండ్రస్య తు ధారణాత్ ఇతి ॥ స్మృతిభాస్కరైః ॥ కన
స్పతిగతే సోమభస్మోద్ధూళితవిగ్రహః । అచిత్తం శంకరం దృష్ట్వా సర్వపా
పైః ప్రముచ్యతే ॥ శస్త్రనాభసితం ప్రోక్తం భస్మకత్వపథశ్చ ణాత్ । భూతి
భూతికరీపుంసాం రక్షారక్షాకరీపరమితి । ధర్మసాం సుధాసంధా ॥ త్రిపుం
ద్రకం సదా కుర్యాత్కంత్రపూతేన భస్మనా । కేదోక్షేన విధానేన శివసాయు
జ్యమాప్నుయాదితి ॥ మహాభారతేషి ॥ ఆయుష్కామో ధవారాజ
భూతకామో ధవానరః । సీత్యం వైధారయేద్భస్మ మోక్షకామిచ వైద్విజ
ఇతి ॥ క్రియాసాగరే ॥ మధ్యాంగుళిత్రయేనైవ స్వదక్షిణకరస్పృశతు । పదం
గుళాయతం మానవభవాధికమానకమ్ ॥ నేత్రయుక్తప్రమాణం వాఘాలే
దీప్తత్రిపుండ్రసిమ్ । కదాచిద్భస్మచా కుర్యాత్తరుద్రో నాత్ర సంశయః ॥ అకా
రౌ నామికాప్రోక్తో వ్యాకారో మధ్యమాంగుళిః । మకారస్తజ్జేనీతస్తా
త్త్రిభిశ్చ కుర్యాత్త్రిపుండ్రకమితి సాంఖ్యాయనగృహ్యేషి ॥ త్రియూముపమితి
పంచభిక్షం త్రైలలాటై హ్యగ్రయే చ దక్షిణస్కంధే నామే చ భాష్పస్థే చ

పరాశరః ॥ భస్మనావేదమంత్రేణ త్రిపుండ్రం చావకుంతనమ్ । యస్యస్థిభ్యో
త్ప్రేయశ్చైవచాప్తాణ్యం తస్యపుష్కలమ్ ॥ జన్మనావేదమంత్రేణ త్రిపుం
ద్రస్యతుధారణమ్ । ఆశమానాంచ సర్వేషాం ధర్మత్వేనాహురాస్తీ
కాః ॥ శివస్యవిష్ణో ర్దేవానాం బ్రహ్మణస్తృప్తికారణమ్ । పార్వత్యాశ్చమ
హాలక్ష్మ్యో భారత్యాస్తృప్తికారణమ్ ॥ భస్మనావేదమంత్రేణ త్రిపుండ్ర
స్యతుధారణమ్ । భస్మసంభవసర్వాంగత్రిపుండ్రాంకితమస్తకమ్ ॥ యేనిం
దన్తినరా రాజాహున్యాత్తానవిచారతః । వైణవీధారయేద్యష్టిం నోదకంచ
కమండలుమ్ ॥ పవిత్రముపవీతంచత్రిపుండ్రం ధూళినందిజః । యథావశిష్ఠే
మానుష్యేచాప్తాణ్యేషాశువిగ్రహే ॥ యజ్ఞదానాద్యనష్టానందులభంస
ర్వకేహినామ్ । తథాశౌచేమధర్మేషు త్రిపుండ్రం భస్మకుంతనమ్ ॥ రుద్ర
లింగార్చనంచాపి దుర్లభుచశరీరామ్ । త్రిపుండ్రధారణంతిర్యక్ భస్మనై
వావకుంతనమ్ ॥ సమస్తభువిజ్ఞాత్వాఖిలసర్వేశ్వరొకరోత్ । అశ్వన్న
స్యకర్తవ్యం త్రిపుండ్రాదేస్తుధారణమ్ ॥ విశేషేస్సలభాయథాన్యలభా
యస్తమ । స్సలభమంతి రేణాపి వారాచారార్థమాస్తికః ॥ నిష్పన్నేనా
పి కర్తవ్యం యథాసర్వైశ్చ రేణత్వితీ ॥ మానసపురాణే ॥ త్రిపుండ్రధారణం
దృష్ట్వా భూతిప్రేతపురస్స గాః । భీతాః ప్రకంపితాః శీఘ్రం గచ్ఛంత్యేవ
ససంశయః ॥ త్రిపుండ్రధారణం భూత్యాతిథాదేహావకుంతనమ్ । యోన
కుర్యాస్తుమంత్రేణ ససాక్షత్వతితోభవత్ ఇతి ॥ కూర్మపురాణే ॥ సప్త
స్థాస్థిభలేనాహుతీపుండ్రస్యప్రకస్తతామ్ । ససర్గసలలాటంహి తిర్యక్సో
ద్వ్యంనవతులమ్ ॥ తిర్యగ్రేఖాః ప్రకారంతలలాటేనర్వచేహినామ్ ।
తిథాపిమానవామౌఘానకుర్వంతి త్రిపుండ్రకమ్ । వేదస్యావ్యయనెహుద్రో
నాధికారీయథాభవత్ ॥ త్రిపుండ్రం వినావిప్రో నాధికారీస్సకర్మమ్ । య
థారాజాస్వచ్ఛిహ్నంకం స్వజనం మన్యతేనదా ॥ తిథాశివస్త్రీపుండ్రాంకంస
రంస్వమివమన్యతే । ద్విజాతివాణంత్యజాతివాన్ సితశుద్ధేన భస్మనా
ధారయేద్యస్త్రీపుండ్రాంకం రుద్రసైవశక్యతీతి ॥ బ్రహ్మ ॥ త్రిపుం

డంసురవిప్రాణాం వక్షులంసప్రవైశ్యయోః । అనఁచంద్రంతుశూద్రా
 ణాం అన్యేషామూర్ధ్వపుండ్రకమితి ॥ బహుకైవలైః ॥ ధార్యంభస్త
 సదాగ్నిహూత్రజనితం యద్యైదికంవైదికైస్తీర్మకుండ్ర తయాలలాటఫ
 కేవత్సస్థలెమస్తకైః బాహ్వార్కంత్రపురిస్సరంక్తుశతంత్రైరేవసప్యకన్త
 తంస్తాతంతీర్థసహస్రకోటిమథ రాదత్తావత్రైశ్చాభిలేతి । శాంకరసంహీ
 తాయాం ॥ యత్రఘృజీతభస్మాంగీ మూర్ఖోవాపండితోపివా । తత్రఘ
 క్తోమహాదేవః సప్క్షకోవృషధ్వజః । భూతిరేవాపధంభృంసాంముక్తిస్త్రీ
 వశ్యకర్మణీతి ॥ సౌరసంహితాయాం ॥ భస్మనాశ్చన్నసర్వాంగంఅనుగచ్ఛ
 తియఃపుమాన్ ॥ సర్వపాతకయ్యుక్తోపి ససద్యఃపూయతేనరః ॥ యథాపు
 రేమసర్వేషుపురీవారాణసీశుభా । తథాశుభంత్రిపుండ్రంచ సర్వపుండ్రే
 మకథ్యతే ॥ మానవీయసంహితాయాం ॥ ప్రాతఃకాలేచమధ్యాహ్నాచా
 యాహ్నాచత్రపుండ్రకం । సితేనభస్మనాకుర్యాత్సరుద్రోనాత్రసంశయః ఇ
 తి ॥ సూతసంహితాయాం ॥ లలాటేచైవదోర్ద్వం ద్వైతధైవోరసిబుద్ధి
 మాన్ ॥ త్రిపుండ్రంధారయేన్నిత్యంభుక్తిముక్తిఫలప్రదమ్ ॥ భస్మనోద్రాశ
 సంచైవతథాతిర్యక్తిపుండ్రకం । ప్రమాదాదపిమోక్షార్థేనత్యేజేదిహీ
 శ్చుతిరిత్యాది ॥ పురుషార్థప్రబోధేపి ॥ విభూతిధారణవిధింప్రవక్ష్యామిస
 మాసతః । భస్మాగ్నిహూత్రజంవాథ విరజాగ్నిసముద్భవమ్ ॥ అనరేణస
 మాచాయశుద్ధిపాత్రైఃధాయతత్ । ప్రత్యేశ్యహస్తౌపాదౌచ ద్విరాచ
 మ్యసమాహితః ॥ గృహీత్వాభస్మతత్పంచబ్రహ్మమంత్రైశ్శనైఃకరే । ప్రా
 హ్మాయావత్రయంకృత్వాథాగ్నిరిత్యాదిమంత్రతః । త్రైరేవసప్తభిర్మంత్రై
 స్త్రివారమభిమంత్ర్యతత్ ॥ ఓమాపూజ్యోతిరిత్యైకాంస్వధ్యాత్వావిష్టుంజలా
 ధిపం । సంయోజ్యభస్మనాతోయం అగ్నిరిత్యాదిభిఃపునః ॥ నిర్మలజ్యసాం
 బంధ్యాత్వాసముద్ధాశ్శ్యాపాదమస్తకం । తేనభావనయాబహ్మభూతే
 నసీతిభస్మనా । లలాటవక్షస్కంధేషు స్వాశ్రమోచితమంత్రతః ॥ మధ్య
 మానామికాంగుష్ఠైరనులోమవిలోమతః । త్రిపుండ్రంధారయేన్నిత్యంత్ర

కాశ్యపిభక్తితః । ఉద్ధూళనస్యస్నానతాన్విధస్తాప్రత్యక్షతత్పరం । ద్విరా
 చామేత్తిపుండ్రస్యధారణాంతేతజ్జైవచేతి ॥ క్రియాసారే ॥ శూద్రహస్తస్థి
 తంభస్మద్విజాతినైవభారయేత్ । శత్రేవాంత్యజహస్తస్థం శూద్రైర్భా
 ర్యంనజాతుచిత్ ॥ యావంతిపతితాభూమాభస్యనఃపరమాణవః । తావ
 ద్వర్షణసహస్రాణ్దరారవంనరకంప్రజేదితి ॥ పరాశరే ॥ శ్రాతథస్త్రేతుఃస్థా
 నాంలింగంశుశ్రాతమేవహి । అశ్రాతధర్మస్థానానశ్రాతంలింగమేవహి ॥
 శ్రాతంలింగంచవీజ్జేయంత్రిపుండ్రోద్ధూళనాత్మకం । అశ్రాతయూర్ధ్వభుం
 ద్రాదివైవశిర్యక్తిపుండ్రకం । వేదసిద్ధోమహాదేవఃసాక్షాత్సంసారమోచ
 కః ॥ ఉమాధావిగ్రహాశుక్లశ్చంద్రాధాకృతశేఖరే । లోకానామపకా
 రాయశ్రాతంలింగందధాతిచ ॥ వేదసిద్ధస్యపిష్టోచ్చశ్రాతంలింగంనచేవ్యతఇ
 తి । ప్రాదుర్భావవిశేషేణ తస్మాత్సత్యతదైవహీతి । భవిష్యత్పురాణే । పా
 పానామపిచామశ్శ్యాత్ దధీవస్యచశాపతః । గౌతమస్యమునేః శాపాత్
 శ్రాతంలింగంనరోచతే ॥ అదిత్యపురాణేపి ॥ దూర్వాససోమునేః శాపాత్
 కుపితస్యమహాత్మనః । కన్వాశాపార్శ్వగోశ్శాపాత్ ఉపమన్వోచ్చశ్శాపతః ॥
 దధీవస్యమునేః శాపాత్ గౌతమస్యచశాపతః । వివాణాం దాక్షిణ్యా
 నాంపాపోపహతచేతసాం । శివభస్మంరుద్రాక్షేకించిచ్ఛిద్ధానవిద్యతఇతి ॥
 త్రిపుండ్రోద్ధూళనాథానానివనాఃసహస్రశః । సంకితానినలిశ్యంతేగ్రంథ
 విస్తరభీతితః ॥ యత్తుబ్రహ్మగౌతమవనం బ్రాహ్మణస్యార్థభుండ్రంస్యాత్
 త్షుతీయస్యాథాచంద్రకం । వైశ్యస్యవతులాలాకారం శూద్రస్యైవత్రి
 పుండ్రకంఇతి ॥ యదపిపాద్మవచనం ॥ కాపాలకేశభస్మాస్థిశుక్లపాపాణధా
 రిణఃత్రిపుండ్రధారిణం విప్రంచందాలమివసంత్యజేత్ । బాలేందువత్క్షత్రి
 యాణాంవైశ్యానాంవతులాలాకృతిః ॥ త్రిపుండ్రశూద్రజాతీనాంవిధిరేవ
 సనాతనః । కులీనోబ్రాహ్మణోవిద్వాభస్మగ్రహీభవేద్యది ॥ వజ్రయే
 త్తాద్యశంఢేవీమద్యోచ్చిష్ఠఘృతంయథా । త్రిపుండ్రంబ్రాహ్మణోవిద్వా
 లీలయాపినధారయేత్ । త్రిపుండ్రధారణాద్విప్రః పృథత్యేవనసంతయః ॥

తామసేషుపురాణేషు మోహనాథాంసురద్విషాం । త్రిపుండ్రధారణం
 ప్రోక్తంతామసైర్మునిసత్తమైః ॥ తామసాఃపురాణాని దృష్ట్వా మోహాన్పు
 యోద్విజః । త్రిపుండ్రధారణంకృత్వా తమస్యంధేఃమజ్జః ॥ తిర్యక్పుండ్రం
 కుర్వీతసంప్రాప్తైమరణేపిచ । తిర్యక్పుండ్రాగతిస్తిర్యక్ ఉర్ధ్వపుండ్రాత
 థోర్ధ్వగా ॥ శత్రుధార్యసింధారీచధనుధాకరీధనాపహః । తిర్యక్పుండ్ర
 ధరోవిప్రశృణ్ణాలసదృశోభవేత్ ॥ బ్రాహ్మణఃకులజోవిద్వాత్తిర్యక్పుండ్రధరో
 యది । తంగర్హణంసమాశ్శయరాజారాష్ట్రాస్త్రివాసయేదితి ॥ వసిష్ఠసం
 హితాయాం ॥ యత్తుగుద్రాచితంప్రోక్తం త్రిపుండ్రంవాపిసత్తమైః ।
 తదబ్రహ్మజ్యోతిషయం నతావిప్రస్యకహిచిత్ ॥ నతీపుండ్రంద్విజైర్ధా
 ర్యంపట్టకాకారమేవచ । నచాన్యదేవతాభక్తిరౌపద్యపకదాచనైతి ॥ య
 దపిబ్రహ్మంధపురాణవచనం । త్రిపుండ్రంశూద్రాకిల్పానాశూద్రాణాం
 చవిధీయతఇతి । ఏవమాదీనిత్రిపుండ్రనిషేధవచనాః పాశుపతాదిమంత్రగీ
 తౌప్రవిష్టబ్రాహ్మణసిందాపరాణి । అతివీచవరాహగౌతమిః ॥ శశాప
 తాంబటాభస్తదీతౌవ్రతధరాంస్తథా ॥ త్రిపుండ్రధారణానిత్యంభస్తోధూ
 శనతత్పరాః । భవిష్యధత్రీయీంశ్యక్త్వా మిథ్యాజ్ఞానపలాపినః ॥ బౌద్ధపి
 చాహా తేచైవతథాపాశుపతేపిచ । శాంభవేదీక్షితాయాయంభవధబ్రా
 హ్మణాధమాః ఇతి ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ బౌద్ధాన్పాశుపతానై నాకా
 కాయతీకకాపిలాకా । వికటస్థాకాద్విజాకాద్దృష్ట్వాసచేలోజలమావిశేదితి ॥ చం
 ద్రికాయామపి । శైవాకాపాశుపతాన్దృష్ట్వా లోకాయతీకనాస్తికాకా ॥
 స్పృష్ట్వాదేవలకంచైవసవాసాజలమావిశేదితి ॥ నారదీయపురాణే ॥ శైవా
 న్పాశుపతాకదైవపాంచరాత్రాకాజనేశ్వర । స్పృష్ట్వాస్నాయాజ్జపేహ్ను
 క్తంయతోసిందంతివైదికానితి ॥ కౌశ్మీపి ॥ కాపాలికాఃపాశుపతాఃపాషం
 దాయేవతద్విధాః । బ్రహ్మభావనిరస్తాస్తై వజ్రనీయాః ప్రమిత్తతఇతి ॥
 వసిష్ఠత్రైగేషి ॥ కేచిత్కాపాలమిచ్ఛంతి కేచిత్పాశుపతంమునై । కేచి
 ద్దైద్యంపశంసంతి కేచిద్దైద్యంబరంమునై ॥ కేళిలోకాయతంబ్రహ్మకేచి

ద్వాసుమహామునే । కేచిద్భైరవమిచ్ఛంతి కచిచ్ఛక్తంతదైవచ ॥ శాం
 భవంకచిచ్ఛంతియాషలంభువికేచన । అన్యానియానిశాస్త్రాణివిరుద్ధాని
 మహామునై । స్వతఃప్రమాణధూతేనవేదేనమునిస్తమ ॥ తాన్యైవశ్రద్ధ
 యాయుక్తాఃపరిగృహ్యద్విజాతయః । ఆవరంతిమహామూఢాఃయుగాంతే
 సముపస్థితఞ్చి ॥ విష్ణుపురాణేపి ॥ యేనకేనాపియోగేన ద్విజాతిర్దిక్షితః
 కలౌ । యత్తనవచమైత్రేయ ప్రాయశ్చిత్తంకలౌక్రియా ॥ యదాయదా
 హిపాషండవృద్ధిః । త్రేయలత్యుతైరదాతదాకలెర్వృద్ధిరనుమేయావచతు
 థైః ఇతి ॥ ద్విజబంధూనాంశంత్రేధికార ఉక్తోజాతినకాయసంగ్రహే ।
 బ్రాహ్మణాద్విజకన్యాయాం జాతోనామశివద్విజః । మహాదేవస్యపూజా
 ధామపనేయఃసమంత్రకం । శివాగమంపలెస్త్రిత్యంశివశేషాన్నభుక్తిమాన్ ।
 దీక్షాధర్మవిధానంచద్విజోధర్మమివాచరేత్ ॥ బ్రాహ్మణ్యాంసధవాయాం
 తువిప్రాజ్ఞాతస్తుకుండకః । విధవాయాంతుగోళస్సన్యదేతౌశ్రాద్ధే బహిష్కృ
 తౌతౌచదేవస్యపూజాపకాః ఉపనేయాచమంత్రితః । ఆరామపీషణఃకుం
 డః గోళకోహింగువిక్రియా ॥ సువణేష్వధమావేతౌకానీనత్వాచ్ఛివద్విజ
 ఇతి ॥ యత్తుశంఖవచనం ॥ దీపాగ్నిదీపతైలంచ భస్మచాస్థిరజస్వలాః । ఏ
 తానిబ్రాహ్మణస్సంప్రప్త్వా సవాసాజలమావిశేదితి ॥ తద్దీపాగ్నిపదసన్నిధా
 తౌ తదగ్నిజ భస్మవిషయమ్ । భస్మమాత్ర పరత్వేతు పూర్వోక్త భస్మధా
 రణ విధాయకశృతిస్త్వతీతిహసపురాణవిరోధస్సన్యత్ ॥ ఉద్ధూశనంత్రి
 పుండ్రంచవైదికైర్ధార్యమేవతత్ ॥ అత్రవికల్పమాహవ్యాసః । ఉధ్వకపుం
 ద్రుంత్రిపుండ్రంవాధారయేత్సర్వకర్తృస్త్వతి ॥ శైవేపి ॥ ఉధ్వకపుండ్రంత్రిపుం
 ద్రంవాధ్యత్వాకర్మాణితైద్విజః । ఇష్టాపూతానికున్వీతనాన్యథాతత్ఫలం
 లభేదితి ॥ అన్యత్రాపి ॥ ఆచమ్యధారయేదూధ్వక పుండ్రంపుణ్యస్థలిమృ
 దా । అథవాధారయేద్విహోభస్మనాతుత్రిపుండ్రకం ॥ యజ్ఞాతుధారయే
 స్త్రిత్యంభస్మనైవత్రిపుండ్రకమితి ॥ అత్రీవ్యవస్థామాధవీయదశికతా । ఉ
 ధ్వకపుండ్రంత్రిపుండ్రం వాధారయేత్తుయథాకులమితి ॥ పారిజాతే ॥ ఆ

పనిత్రేణయజ్జప్త మస్మాదేనకృతంహుతం । యచ్ఛూనాన్యలలాటేన తదత్య
 ల్పఫలంభవేత్ ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రిపుండ్రంవా ధారయేత్తుయథాకులమి
 తి ॥ పాదైపి ॥ ఆచమ్యభస్మనాధార్యంత్రిపుండ్రంగోపీచందనాత్ ॥ ఊర్ధ్వ
 పుండ్రంయథాపూర్వమనుష్ఠానంసమాచరేదితి ॥ తత్రైవసముచ్చయోప్య
 భిహితః ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంమృదాపూర్వ మనుష్ఠాయసమాచరేత్ ॥ అగ్ని
 హోత్రసముద్భూతం భస్మనాపిత్రిపుండ్రకం ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రిపుండ్రం
 చద్వావేతాధారయేద్ద్విజః ॥ తయోరేకంపరిత్యజ్యరారవంనరకంవ్రజేదితి॥
 యత్ప్రవచనం ॥ గోపీచందనసంయుక్తం భూత్యాతిర్వక్త్రీపుండ్రకం ॥ షష్ఠి
 వక్షాసహస్రాణినరకంతంప్రవేశయేదితి ॥ తత్త్రిపుండ్రోపరిఊర్ధ్వపుండ్ర
 ధారణనిషేధపరం ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రైమండ్రంస్యాత్ త్రిపుండ్రేనోర్ధ్వ
 పుండ్రకమితి స్మరణాత్ ॥ తథాచబ్రహ్మకైవలైః ॥ వృద్ధగిరిమాహాత్మ్యే॥
 తిద్యగ్భస్మమృదంతభోర్ధ్వ ముదితాంధతే ॥ ౨ ॥ నయోవ్యత్యయో
 విప్రోద్వంసన మన్యధారణ కృతాభస్మాపి ధార్యం తతః ॥ అన్యన్నా
 పరిభస్మధారణకృతామోహదయంనిష్పతేద్యద్యచ్ఛందన కుంకుమాద్యపిచ
 మృత్యాన్యైశ్చాకికేవలం ॥ భస్మతిర్యగేవధారయేత్ ॥ తథాగ్రాహ్యత్వనో
 దితాముక్తం గోపీచందనాదికాంమృదమూర్ధ్వాగ్రామేవధారయేత్ ॥ అ
 నయోర్వ్యత్యయికివ్యత్యాసః భస్మనోర్ధ్వపుండ్రకరణంమృదాతిర్యక్పుండ్ర
 కరణంచ విప్రోద్వంసనం బ్రాహ్మణ్యహానికరం ॥ అన్యథాధారణకృతాగోపీచం
 దనాదిమృధారణకృతాతతఃపరిభస్మాపిధార్యం ॥ భస్మధారయిత్రాతదుప
 రిగోపీచందనాదినధార్యం మోహాధారయిత్ పతితస్యాత్ ఏవం తా
 కికేవలంమలంకారాథాంమృచ్ఛందనకుంకుమకస్తూరికాదికమపిభస్మోపరిన
 ధార్యమిత్యథః ॥ స్త్రుత్యంతరే ॥ వైదికైర్మంత్రీరహితంచందనాగరు
 కుంకుమంత్రిర్యక్పుండ్రంమనాక్ ధార్యంకాంతిసాఖ్యాభిలాషిభిః॥ పుండ్రోద్భ
 తంచందనాన్యైర్గిరిభస్మనసంత్యజేత్ ॥ దహ్యేతథస్త్రుసంత్యాగీకృతిశత్రోధ
 వహ్నినా ॥ చందనాదుపరిప్రాజ్ఞఃధారయేద్భస్మవైదికం ॥ తాకికంచందనా

ద్యుతుభస్మాపరిసధారయేదితి || పాత్రకాలజలైర్మృతా మధ్యాహ్నజం
 దనైర్మృతా | సాయమంభోవిరహితాభూతిరంహూవినాశితీస్మరణాత్ |
 ఛస్మిపరిభస్మమిశ్రితంచందనం ధార్యమిత్యాహుః || తథాచస్మృతిరత్నైః ||
 బ్రాహ్మకానాంనృపాణాంచభస్మమిశ్రంచందనం | సేత్రయుగ్మప్రమాణం
 తుత్రిపుండ్రోపరిచేష్యతే ఇతి || ఏవంచ || ఊర్ధ్వపుండ్రుత్రిపుండ్రంవాధార
 యేత్తుయథాకులమితి | ఉభయంవాయథాచారం ధారయేద్వైవికోద్విజ
 ఇతి || తంత్రసప్తస్తోత్రంత్ర సిద్ధమేవేతిసన్ధాయః | శ్రాద్ధఊర్ధ్వపుండ్ర
 ధారణముక్తంహేమాదౌ || జపహూమేతథాదానై స్వాధ్యాయపితృక
 ర్తనీ | తత్సర్వంసశ్యతిపిపాః ఊర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతం | వత్సలనిషే
 ధస్త్వస్యతే || తత్రైవ || వామహస్తేతుదభాకంశ్చరంగవల్లింతథాగృహే
 లలాటేతిలకందృష్ట్వానిరాశాఃపితరౌగతాః || సంగ్రహే || వజ్రయేత్తి
 లకంఫాలేశ్రాద్ధకర్తృణీసర్వదా | తిర్యగ్వాప్యూర్ధ్వపుండ్రం వాధారయే
 చ్ఛ్చాద్ధకర్తృణీతి | యోగోదానంజపోహోషః స్వాధ్యాయపితృతర్పణం ||
 భస్మీభవతితత్సర్వం ఊర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతమితి || చంద్రికాయాం || శ్వా
 తస్మాత్కీయాస్సర్వా హూయూర్ధ్వపుండ్రమకుర్వతః || జాయంతేవిఫలా
 బ్రహ్మకబాధితాశ్చభవంతితాః | సంధ్యాకాలే జపహోమే స్వాధ్యాయ
 పితృకర్తృణీ || శ్రాద్ధకాలేవిశేషేణకర్తృభోక్తావనత్యశేత్ || స్మృత్యంతరే ||
 శ్వోధూతేనిత్యకర్తృణీ సద్యాదౌవిమలజలైః | కృత్వాశ్రాద్ధంమృదాకుభ
 మాధ్వపుండ్రంతు ధారయేదితి || వాగ్దే || ఊర్ధ్వపుండ్రవిహీనస్తుయ
 శ్చాద్ధభోజయేద్విజః | అన్నంతిమితరస్త్వేన్నాత్రంనాత్రసంశయః || ఊ
 ర్ధ్వపుండ్రవిహీనస్తుయశ్చాద్ధంకురుతేద్విజః || సర్వంతద్రాక్షనైసీతం
 సరకంచసగచ్ఛతి | త్రిపుండ్రధారణమాహుఃకాః || త్రిపుండ్రవ్యగ్నిప్ర
 వరణియోరుద్రాక్షధరశ్శుచిః | సపజ్జిహ్వావనఃశ్రాద్ధపూజ్యోవిప్రశురైర
 పి | శ్రాద్ధయజ్ఞైజపహోమే వైశ్వచేవేసురాచనైః | ధృతత్రిపుండ్ర
 పూతాత్తామృత్యుంజయతినూనవః | త్రిపుండ్రాయుగ్మగృత్వాతుకుగృద్వ

౧౪౮ వైద్యనాథవీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

తర్కతద్యుధతి || తిర్యక్తిపుండ్రః పేథో హేమాద్రాస్త్వర్యతే | తిర్యక్
 క్షుండ్రాంతథాద్యష్టాస్కంధేమాలాంతిర్దేవచ || నిరాశాః పితరోయాం
 తద్యష్టాచవృషలిపతిమితి || వసిష్ఠః || కాంస్యపాత్రేహవిద్రవ్యంకంఠేచైవ
 తుమాలికాం | లలాటేతిలకంద్యష్టా నిరాశాః పితరోగతాఇతి || తిలకంవ
 తుకలంమాలికామితిపుష్పమాలానిపేథః || తథాచపర్థతా || ఊర్ధ్వపుం
 డ్రాంతిపుండ్రాంవానిత్యమేవతుధారయేత్ | శ్రాద్ధకాలేతుసంప్రాప్తకర్తా
 భోక్తావవజయేత్ | ఆచుసంఘంటానాదం చత్రిపుండ్రంచవిశేషతః ||
 పుష్పనూలాంవముద్రాంచనిరాశాః పితరోగతాః | మృత్పాత్రగతమప్యకం
 చమృత్తికాగంధలేపనం | ఆశ్వేనరూపంద్యష్టాచ నిరాశాః పితరోగతాః ||
 రుద్రాక్షధారిణంశ్రాద్ధే భోజయిత్వాతిథాద్విజం | పితృభాకమవాప్నోతి
 నాశ్రకార్యావిచారణా || త్రిపుండ్రేణతుసంయుక్తోయః శ్రాద్ధంకురుతే
 ద్విజః || రాక్షసాస్తద్విలుంపంతీత్వాహుదైవస్వతోమనుః || త్రిపుండ్రంవ
 తుకలాకారం ఊర్ధ్వపుండ్రంచధారియత్ | శ్రాద్ధంకువకంత్సపాపీస్యా
 త్ రారవంసరకంన్విశేత్ | విప్రాన్నిమంత్రీయిత్వాతుత్రిపుండ్రంయస్తు
 ధారయేత్ | సకర్తావరకేఘారేపితృభిస్సహమజ్జతి || త్రిపుండ్రంచైవసర్వే
 మామగ్నిహూత్రీసమోవిధిః | శ్రాద్ధకాలేతుసంప్రాప్తకర్తాభోక్తావత
 త్యజేత్ ఇతి || అత్రవిధిప్రతిషేధాభ్యాంయథాకలాచారం న్యవస్థితోవి
 కల్పవృష్టవ్యః || కచిత్తు || శ్రాద్ధేత్రిపుండ్రోర్ధ్వపుండ్రవిధిఃతైవదైష్ఠ్య
 వతంత్రావలంబిద్విజవిషయః తన్నిపేథోవైదికవిషయ ఇత్యాహుః || ఆ
 న్యేతునిపేథఃపేతశ్రాద్ధవిషయః | త్రిపుండ్రధారిణంద్యష్టాపేతభూత
 పురస్కరాః భీతాఃప్రకింపితాఃశీఘ్రంగన్ధం త్యేవసంసంశయః | యేఘోరాదా
 త్సాఃపేతాఃయేచాన్యేతుద్రజంతవః | త్రిపుండ్రధారిణంద్యష్టాపలాయం
 తేనసంశయఇతి పురాణవచనానామహుః || నిరాశాః పితరోగతాఇతి తువ
 వచసంపితృత్వం ప్రాప్తస్యాపిబ్రహ్మూతికపర్యంతం పేతభావనా నివ
 ర్తనః సపిండానంతరభావినిమాసికశ్రాద్ధపుండ్రంసధార్యమిత్యేవంపరం |

సపిండికరణాదూర్ధ్వం ప్రేతత్వస్య నివృత్తితః । తావద్భస్మనధార్యంస్యా
 ద్యావదబద్ధనపూర్వత ఇతి స్మరణాదిత్యాహుః ॥ శిష్టాచారానుసారేణ
 యథోచితమత్రగ్రాహ్యం - నను దేవతోత్క-వక నికషక ప్రతిపాదకాని
 పుండ్రస్మరించాపరాణచవచనాని పరస్పరవిరుద్ధాః బహుశీతహాసపురా
 ణేషు దృశ్యంతే - అతః పరస్పర విరుద్ధాథాభిధాయ క త్యాదితిహాసపు
 రాణాస్య ప్రమాణానీతిచేత్ భవేదయందోషో భేదవాదినాం శైవానాం వై
 ష్ణవానాంచ శివాదీన్యో విష్ణు ర్విష్ణోరన్యశివ ఇత్యేవగచ్ఛతాం-అభేదవాది
 నాంతుసిద్ధాన్తినాంనానుందోషః - ఈశ్వరస్యైకత్వా భ్యుప గమాత్త
 థాహి-ఏకవివేచ్యోజగత్సృష్ట్యాదికారణేభూతమాయయాబ్రహ్మవిష్ణురు
 ద్రోద్రాది విగ్రహాక స్వీకృత్యత తద్విగ్రహే భక్తాం సైవతేన రూపేణాను
 గృహ్ణావతేతే । అష్టాదశపురాణానాం కర్తా వ్యాసోపి తత్త్వీగ్రహ
 భక్తానాం తత్రతత్రభక్త్యతిశయోత్పాదనాయతత్త్వరూపింస్తేతి । అయ
 మేవసర్వజ్ఞః సర్వేశ్వరః సర్వాత్మానాస్యే అత్యంతమేవవసేవ్య ఇతి ॥ సా
 తునించా తేషాంననించాపరాభవతి- కింతు పక్యతవిగ్రహస్తుతిప రాలుథాఅ
 నుదిత హోమనించాడీత హోమస్తుతిప రాసహినించానించాద్భిన్నదితుం-
 అపితుస్తుత్యాంస్తోతుమితిన్యాయాత్ । అన్యథాప్రకృతవిగ్రహస్యస్తుత్యస్య
 వచనాంతరేణ నిందిత త్వేనవచనాంతరేణాస్యవిరోధాత్ ॥ తస్మాద్రూ
 పాంతరనించయా ఏతైకరూపం సువకతద్వారా స్వరూపమేక మేవ సర్వే
 శ్వరందశకాయతి - తస్యస్వరూపస్యైకత్వాల్ సర్వేషామితిహాసపురాణా
 నాశితత్వైవపశ్యవసానా దేకాథకత్వేనా విరోధాత్ - పురాణానామ
 వైత్వతపరత్వేనవేదాంతానుసారత్వేనవతస్మాత్కాల్ ప్రామాణ్యం - భేద
 వాదిపక్షేతుపరస్పరవిరుద్ధాథాభిధానాల్ పారుషేయత్వేన మూలప్ర
 మాణాశేష్యాయాంతదసరూపణాప్రామాణ్యం - తస్మాదేకత్వైవ ఈశ్వ
 రస్యసర్వదేవమయత్వాల్ దేవతాంతరనించా వజితత్వేదేవ ఈశ్వరల
 క్షణః ॥ శివోవిష్ణురన్యోవాదేవపుండ్రమితితద్దేవతా ప్రతికరంపుండ్రం

౧౫౦ వైద్యనాథదీక్షితే * స్మృతిమంత్రఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

తరనించావజితై రేవధార్యం - తథాచపాద్యై కౌమేభ విష్ణుశంక
రాదివచనాని || మద్భక్తః శంకరచ్చేషీ మచ్చేషీశంకరప్రియః | తావుభా
నరకంయాతః యావదాధూతసంప్లవమ్ || పరాత్పరతరంయాంతి నాచా
యణపరాయణాః | సతతత్రగమిష్యంతి యేద్విషంతి మహేశ్వరమ్ || అ
యంనారాయణోయోహం ఈశ్వరోనాత్రసంశయః | నాంతరంయే ప్ర
పశ్యంతి తేహం దేయమిదంపరమ్ || మమైవపరమామూర్తిర్నారాయణ స
మాహ్వయాః | సర్వభూతాన్తథూతస్థాశాంతాచాక్షరసంక్షితా || యత్స్వ
స్వభాప్రపశ్యంతి లోకభేదదృశోజనాః | నతేహంసం ప్రపశ్యంతిజాయంతే
చపునఃపునః || యేద్విషుంవిష్ణుమవ్యక్తంనామ దేవం మహేశ్వరమ్ | ఎకేభా
వేనపశ్యంతిసతేహంపునరుద్భవః || తస్మాదనాదిః ధనం విష్ణుమాత్మానమవ్య
యమ్ | మామేవసంప్రపశ్యద్ధ్వంపూజయద్ధ్వంతథైవచ | యేన్యథాహం
ప్రపశ్యంతి మత్వేమం దేవతాంతరమ్ || తేయాంతి నరకాష్టోరాన్నాహం
తేమవ్యవస్థితః | మూఖంవాపండితంవాపిబ్రాహ్మణంనామచాశ్రయం ||
మోచయామిశ్వపాకంవాసనారాయణనిందకమ్ | తస్మాదేవమహాయోగీ మ
ద్భక్తైః పురుషోత్తమః || అర్చనీయోనమస్కార్యోమత్ప్రీతిజననాయసీః |
అహంతామాత్రశరణాః కేచిద్వైదికమానినః || భేదదృష్ట్యావినిందంతియు
గశక్తికృతంతుతత్ | ఆమ్నాయధర్మశాస్త్రాణి పురాణానికలాయుగ |
కుర్వంతిచావతారాణి బ్రాహ్మణానాంకులేమవై | దధీచకాపనిదాగ్ధాః
పురాదక్షాధ్వరేద్విజాః || నిందంతిచమహాదేవంతమసావిష్టచేతసః | యే
చాస్యేశాపనిర్దధాః గౌతమస్యమహత్తనః || సర్వేతేవతరిష్యంతి బ్రాహ్మ
ణాద్యానుయోనిమ | వినిందంతిహృషీకేశం బ్రాహ్మణోన్బ్రహ్మవాదిన
ఇతి || ఇతిత్రిపుండ్రీధారణమ్ ||

*

—* అథసన్న్యాసిధిః *—

తత్రదక్షః || అహారాత్రస్యయస్సంధిః సూర్యనక్షత్ర వజితః |
సాతుసంధ్యాసమాఖ్యాతామునిధిస్తత్వదశిభిః || పితామహః || నక్షత్రజ్యో

తిరారణ్య సూర్యస్యాదయదశానాత్ । ప్రాతస్సంధ్యతితాంప్రాహుః శ్రు
తయోముససత్తమాః ॥ అత్రవ్యవస్థామాహదక్షః ॥ రాత్యంతయా మనా
ఢీ ద్వేసన్ధ్యాదిరికాలఉచ్యతే ॥ దశానాద్రవిరేణాయాః రిదంతోముః భిన్నస్స
తృతితి ॥ యద్యపికాలవాచకత్వేనాత్రసంధ్యాశబ్దః ప్రకీయతే । తథాపి త
స్మిన్నాకాలే ఉపాస్యదైవతాసన్ధ్యాశబ్దేన ఉపలభ్యతే ॥ ఆతపవయోగయా
జ్ఞశల్కశ్చి ॥ సంధాసన్ధ్యాముపాసీత నాస్తగనోద్గతేరవా । బ్రహ్మణోపా
స్యతేసన్ధ్యా విష్ణుసాశంకరేణ ॥ కస్తాన్నోపాసయేద్దేవీ శ్రేయస్కామో
ద్విజోత్తమతే ॥ శంఖః ॥ ప్రాతస్సన్ధ్యాంసనక్షత్రామధ్యమాంస్తావక
మణి । ఆదిత్యంపశ్చిమాంసన్ధ్యాం ఉపాసీతయథావిధి ॥ ఆదిత్యం పశ్చి
మాంసన్ధ్యాంఅర్ధాస్తమితభాస్కరమ్ ॥ కాశ్యపః ॥ బ్రహ్మణోహృదయం
విష్ణు విశాక్షో రుచి శివ స్త్వన్మృతః ॥ శివస్య హృదయం
సన్ధ్యాతేనాపాస్యాద్విజోత్తమైరితి ॥ వ్యాసోపి ॥ ఉపాసతేశుయాంసంధా
నిశాయాదివసస్యవ । తామేవసన్ధ్యాంతస్తాన్త్రప్రవచంతిమనీషిణః ॥ అనాగ
తాంతుయేపూర్వామనతీతాంతుపశ్చిమామ్ । సన్ధ్యాంనోపాసతేవిప్రాః క
థంతేబ్రాహ్మణాస్తస్మింతాః ॥ యోన్యత్రకురుతేయత్నం ధర్మకార్యేపి వై
ద్విజః । విశాయసన్ధ్యాప్రణతింసయాతినరకాయుతమ్ ॥ అతిక్రామతి యో
మోహాత్సన్ధ్యామన్యపరాయణః । ససాఘభిర్బహిష్కార్యః సర్వస్తాద్వి
జకర్మణః ॥ ఉత్తమాతుసనక్షత్రామధ్యమాలుప్తతారకా । అధమా
సూర్యసహితా ప్రాతస్సన్ధ్యాత్రిధామతా ॥ సూర్యసహితేతిగౌరవాలా
భిప్రాయేణ॥సవీవ ॥ యఃసూర్యోదయసహితాం సన్ధ్యాంకుర్వీతమోహి
తః ॥ నతస్యవిద్యతేసన్ధ్యాసంవకర్మకమబహిష్కృతః ॥ విధినాపి కృతాసన్ధ్యా
కాలాతీతాఫలాఫలేత్ । అయమేవచదృష్టాంతోవన్ధ్యాస్త్రీమైథునంయథా ॥ అ
కాలేచేత్సృతంకర్మకాలంప్రాప్యపునః క్రియా । కాలాతీతంతుయఃకు
ర్యాదకృతంతద్వినిదిశశేత్ ॥ అకాలేసకాలాత్పూర్వస్త్రికాలే॥యఃసన్ధ్యాం
కాలతః ప్రాప్తామాలస్యాదతివతాతే ॥ సూర్యహత్యామవాప్నోతి దయాక

౧౫౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

త్వదియాశ్రతః । సాయంప్రాతఃసదాసన్ధ్యాంయేషిప్రానోఉపాసతే । కా
మంతాఽథామికౌరాజా శూద్రకర్మసుయోజయేత్ । యాసన్ధ్యాసాదగ
త్సూతిఃమాయాతీతాతుసిష్కలా ॥ ఐశ్వరీకేవలాశక్తి స్తత్ప్రతయ సము
ద్భవా । తస్మాత్సర్వప్రయత్నైన సంభోధిపాసనమాచరేత్ ॥ ఉపాసితో
భవేత్తేన శివోయోగతనుఃపరః ॥ యషః ॥ సన్ధ్యాముపాసతే యేతు సత
తం శ సితవ్రతాః । విధూతపాపాసైయాంతి బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్ ॥
యదహ్నురుతేపాపంకమణామనసాగరా । ఆసీనఃపశ్యమాంసంధ్యాం
ప్రాణాయామైస్తుహంతితత్ ॥ యద్రాత్స్యాకరుతేపాపంకమణా మనసా
పివా । పూర్వాంసంధ్యాముపాసీనఃప్రాణాయామైవ్యుపాహతి ॥ మనుః ॥
ఋషయోదీఘసంధ్యాత్వాద్దీఘమాయుర్గరవాప్నువత్ । ప్రజ్ఞాయ
శశ్వతీతింశ బ్రహ్మవచనమేవచేతి ॥ యాగాది ధర్మకృతాభ్యాతిః-య
శఃత్యాగాదికృతాకీర్తిః । సన్ధ్యాయేననవిజ్ఞాతాసన్ధ్యాయేనానుపాసితా ॥
జీవమానాభవేచ్ఛుద్రోమృతశ్శ్వాచాపిజాయతే ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ ఉపా
స్యపశ్యమాంసన్ధ్యాంసాదిత్యాంవై యథావిధి । గాయత్రీమభ్యసేత్తావ ద్యా
వద్యత్వాడిపశ్యతి । పూర్వాంసన్ధ్యాంసనక్షత్రాంఉపక్రమ్యయథావిధి ॥ గా
యత్రీమభ్యసేత్తావ ద్యావదాదిత్యదశనాత్ ॥ ఛందోగత్రుతిరపి । బ్ర
హ్మవాదినోవదంతి తస్మాద్బ్రాహ్మణః । సాయమాసీనః సంధ్యాముపా
సైకస్మాత్ప్రాతఃస్తిష్ఠత్ కశ్యసంధ్యాయాః కాలః కింశ సంధ్యాయత్సం
ధ్యాత్వం దేవాశ్చనా సురాశ్చాస్పృధంతతే అసురా ఆదిత్యామభిద్ర
వత్స ఆదిత్యోవిభేతతస్య హృదయం కూర్మ రూపేణాతిష్ఠత్సం ప్రజాపతి
ముపాధావత్ । తస్యప్రజాపతిరేతత్ ధేవజంపశ్య దృతంచ సత్యంచ
బ్రహ్మహంకారంచతిపదంచ గాయత్రీం బ్రహ్మణ మపశ్యత్ తస్మా
ద్బ్రాహ్మణోహాతాస్యసం యోగే సం ధ్యా ము పా సై ॥ స జ్యోతిష్య
జ్యోతిషోదశనాత్సః సంధ్యాకాలః సాసంధ్యాయాఃసంధ్యాత్వంయః స
మాసీనఃసంధ్యాముపాసైతయా వీరస్థానంజయత్యథాయదః ప్రయత్నై

తావిప్రసాదవజ్రీధూత్వా అనురానసఘ్నంబితి । వై ఖిరీయకేపి ॥ రక్షాగ్ం
 సిహవాప్రసాదానాకతపిగ్రమతిష్ఠంతతాన్ప్రజాపతిర్వరేణోపామంత్రయ
 తతానివరమవ్యతేతాదిత్యోనోయోద్ధాఇతితాన్ప్రజాపతిర్బ్రహ్మద్యౌధయధ్యమి
 తితస్తామస్త్యిష్ఠగంతంహవాతాఃరక్షాగ్ంస్యాదిత్యంయోధ ఇంతియావదస్తమ
 న్వగాస్తా సువానితానిరక్షాగ్ంసిత్తిత్వాదిమందేహమజేద్విషేప్రక్షిపంతియ
 త్ప్రదక్షింప్రకమతితేః పాస్త్యవచనధూవ్వంతి-అతహరీతః । ఆదిత్యేనస
 హవ్రాతమణందేహేనామరాక్షసాః । యుధ్యంతవరదానేనబ్రహ్మణోఽశ్వక్త
 జర్మనః ॥ ఉదకాంజలిపితేహః గాయత్వాచాభిమంత్రితాః । నిష్పంతిరా
 త్సాంశ్వర్వాకమందేహేన్వైద్విజేరితాః । తతఃప్రసాదసవికాబ్రాహ్మణైర
 పక్షితేతి ॥ మరీచ్యాద్యైశ్చమహాభూతైః సనకాద్యైశ్చ యోగిభిః । త
 స్తార్మలంఘయేత్సన్ధ్యాంసాయంప్రాతఃసమాహితః । ఉల్లంఘయతియో
 మోహాత్ సయానంరకంధృవమితి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యేపి ॥ త్రింశతోక్ర
 ట్యస్తువిఖ్యాతామందేహేనామరాక్షసాః । ప్రాదవంతిసహస్రాంశుముద్యం
 తంచదిశేదినే ॥ అహస్సహనితేనర్వసూర్యమిచ్ఛంతిఘాతేతుమ్ । అథసూ
 ర్యశ్చతేహంచయుద్ధమాసీత్సుచారుమ్ ॥ తతోదేవగణాస్సర్వే ఋషయ
 శ్చతపోధనాః । సంధాసన్ధ్యాముపాసీనాః తత్త్రిపంత్యవ్వహజలమ్ ॥ బ్రహ్మ
 వ్యాహృతిసంయుక్తం గాయత్వాచాభిమంత్రేతుమ్ । దహ్యాంతేతేనతేదైత్యా
 వజ్రీధూతేనవారిణా ॥ ఏతద్విదిత్వాసన్ధ్యాయానాపాస్తింకుర్వతేతుమ్ ।
 తేహింసంతినదాసూర్యం మోక్షద్వా రాననుత్తమాః ॥ కథంమోక్షస్యసం
 ప్రాప్తిర్భవత్రైమాం దివజర్మనామ్ । సన్ధ్యాత్రయమాహుతిః ॥ సన్ధ్యాత్ర
 యంతాకతావ్యంద్విజేనాత్త విదాసదతి । అత్రసన్ధ్యాశబ్దేన సంధ్యోపాసనా
 రూపంకమోక్షపలశ్చ్యతే ॥ అన్యథాదేవతాయాఃకతావ్యతాయోగాత్ -
 ఎతదభిప్రేత్యపరాశరోప్యాహ ॥ సన్ధ్యాస్నానం జపోహుమో దేవతా
 నాంచపూజనమ్ । ఆతిథ్యంవైశ్చదేవంచ షట్రుమాణిదినేదినతి ॥ తత్ర
 కాలభేదేన దేవతాయానానూది భేదమాహ వ్యాసః ॥ గాయత్రీనామపూ

౧౫౪ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

ర్వాణో సావిత్రిమధ్యమేదినః । సరస్వతీచసాయాహ్నైవ సన్ధ్యాదిషు
స్మృతా ॥ ప్రతిగ్రహదన్నదోషాత్పాతకా దుపపాతకాత్ । గాయత్రీప్రా
చ్యుతేతస్తాత్ గాయంతంత్రాయతేయతః॥ సవితృద్యోతనాచ్చైవ సావిత్రి
పరీక్షితా । జగతః ప్రసవిత్రీవావాగ్రూపత్వాత్సరస్వతీ ॥ గాయత్రీచభ
వేద్యక్తా సావిత్రిశుక్లవణికా । సరస్వతీతథాకృష్ణా ఉపాస్యా వణికా
దతః ॥ గాయత్రీబ్రహ్మరూపాతు సావిత్రిరుద్రరూపిణీ । సరస్వతీవిష్ణురూ
పా ఉపాస్యా రూపభేదతః ॥ ఉదయేబ్రహ్మ రూపంతు మధ్యాహ్నంతు
మహేశ్వరం । సాయాహ్నవిష్ణురూపంత్రిరూపంచైవదివాకరం॥ అనుసం
ధ్యాముపాశ్చీతసన్ధ్యారూపంరవింద్విజః ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ యాసన్ధ్యాసా
తుగాయత్రీ త్రయీధూతాప్రతిష్ఠితా । సంధ్యాఃస్యూపాసితాయేన విష్ణు
స్తేనహ్యూపాసితశ్చితి ॥ ఉపాసనమభిధ్యానం ॥ అతఏవత్రైవరీయ బ్రాహ్మ
ణం ॥ ఉద్యంతమస్తయం తమాదిత్యమభిధ్యాయత్ కుర్వన్బ్రాహ్మణో వి
ద్యాన్సకలంభద్రమశ్నుతేశ్చితి ॥ సన్ధ్యాభిన్నమాదిత్యం బ్రహ్మత్వేనధ్యా
యన్నైహికాముష్మికంచ సకలంభద్రమశ్నుతే । యఏవముక్తధ్యానేనశు
ద్ధాంతఃకరణోవేద బ్రహ్మసాక్షాతురుతే సపూర్వమపిబ్రహ్మైవసత్ అ
జ్ఞానాజ్ఞేవధాం ప్రాప్తో యథోక్తధ్యానేనతద్జ్ఞానావగమబ్రహ్మైవప్రాప్నో
తీతి॥ అతఏవవ్యాసః ॥ ప్రాకూలేమతతఃస్థిత్యాదభేదమనుసమాహితః ।
ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా ధ్యాయేత్సన్ధ్యామితీశ్రుతిః ॥ నభిన్నాం ప్రతి
పచ్యత గాయత్రీంబ్రహ్మణాసహ । సోహమస్తీత్యూపాసీతతిధినాయేనకేన
చిత్ ఇతి ॥ ధ్యానచేతోపిచంద్రికాయాందశితః ॥ గాయత్రీం చింతయే
ద్యస్తు హృత్పద్మేనముపస్థితామ్ । ధర్మాధమవినిముక్తః సయ్యంతి పర
మాంగతిమితి ॥ ఎవందసంధ్యాముపాసీతేత్యనేన సన్ధ్యాముక్తరూపాంరవిమ
ర్జ్యాంతగతా మదిత్యశ్శ్యాం బ్రహ్మత్వికాం దేవతాం హృది సోహ
మస్తీత్యూపాసీతఃధ్యాయేదిత్యుక్తంభవతి ॥ తేనాత్రోపాసనమేవ ప్రధానం
అన్యత్సవకమాజనాద్యంగమిత్యనుసంధేయమితి ॥ చంద్రికామాధవీయా

దా అతవివర్యాసః ॥ దేశతోభజలాప్రాప్తా మజనాదేర సంభవః ।
 సన్ధ్యాగతసహస్రాంశు మంత్రైఃకుర్యాదుపస్థిమితి ॥ అతవివర్యాసీరాది
 భిర్యుద్ధోద్యతైఃసాం గానప్రానాసమధ్దేఃసకలాంగపరిత్యాగనాదిత్యోపస్థా
 సమాత్రమనుష్ఠితమ్ ॥ తదుక్తంమహాభారతే ॥ తేతద్దైవమహారాజక దంసి
 తారణమూర్ధనః । సన్ధ్యాగతసహస్రాంశు మాదిత్యముపతస్థిరే ॥ సన్ధ్యా
 గతంసంధిమాగతం - అపరేతు అఘ్నాదానం సంధ్యాధ్యానం గాయత్రీజ
 పః - ఉపస్థానంచీత్రధానమితి వదంతి ॥ తదేవం గాయత్ర్యాది నామో
 పేతసన్ధ్యాశబ్దప్రతిపాద్యః - సవితాబోవాస్యః సంధ్యోవాసన కాలశ్చ
 ప్రాగుదయాద్ధటికాద్వయాత్మకః - రాత్యగ్రితయామనాడి ద్వై సన్ధ్యాకాల
 ఉదీరితః । ద్వివాడికాభవేత్సంధ్యా ఘటికాద్వయ మీరితం ॥ సన్ధ్యాము
 హూతమాత్రైవ హృన్సవ్యధౌసమాస్త్యుతేతి దక్షగణ బోధాయనస్త
 రణాత్ ॥ యత్తు ప్రాతసన్ధ్యా త్రివాడిత్యా త్సాయంసన్ధ్యా తథా విధేతి
 స్మరణం ॥ తత్సన్ధ్యాకాలవిహితకర్మాంత రాభిప్రాయమిత్యాహుః ॥ యత్ర-
 ద్విఘటితూదయాదవాక్ ప్రహరాధాంతతోపరి ॥ సన్ధ్యాకాల స్సవిజ్ఞే
 యోహ్యవ్యథాలంఘనంస్త్యుతమితి స్మరణం ॥ తద్రాష్ట్రీతోభజలాలాభాశ
 క్త్యాద్యాపత్న అనుకల్పభ్యున్జ్ఞాపరమ్ యదాహవృద్ధమనుః నాప్రదోషం
 చసన్ధ్యాయా యదాకాలోతిపద్యతే॥ ముఖ్యకల్పేహకల్పశ్చ సర్వస్మి హర్షణి
 స్తుతః ఇతి - మధ్యాహ్నసన్ధ్యాయా గౌణకాలమాసా దతుః ॥ అత్యధిక
 యామాదాసాయంసన్ధ్యామాధ్యాహ్నికీమతాగతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అ
 నాత్మశ్చోస్సృజేద్యస్తసవిద్రః శూద్రసమితిః । ప్రాయశ్చిత్తీభవేచ్చైవ
 లోక్తేభవతిసందితేః ॥ అతిరపి ॥ నొపతిష్ఠంతియేసన్ధ్యాంస్సన్ధావస్థాస్తు యే
 ద్విజాః । హింసంతిజైనదాసాపాభగవంతందివాకరమితి ॥ విష్ణుపురాణే॥
 ఉపతిష్ఠంతినై సన్ధ్యాంయేచపూర్వాంసపశ్చిమామ్ ॥ వ్రజంతీహదువాత్మాసః
 తామిత్రంసరకంస్యప ॥ తస్మాన్నలంఘనంకార్షంసంధ్యోవాసనకర్మాణి ।
 సహంతిసూర్యంసంధ్యాయా నోపాస్థింకురుతేశుయః ॥ సర్వకాలముప

స్థానం సంధ్యయోః పాథిః వేద్యతే । అన్యత్ర సూతకాదౌ చ విభిన్నాతుర
 భీతిత ఇతి ॥ సూతకాదౌ సత్యపిపామ ధ్యేక సంధ్యో పానం కార్యమిత్యాహ
 మరీచిః ॥ సూతకే కమణాం త్యాగశస్త్యాదీనా విభిన్నతద్విత్తి స్మగ్ర హేపి ॥
 రాష్ట్రే ఖేచ్చ పక్షిపైగో గాశ్చ శావసూతకే । సంధ్యావందనవిచ్చి త్తిర్న
 దోషాయక దావనేతి ॥ యత్తు ప్రలస్యేనోక్తం ॥ సన్ధ్యామిష్టి చరుంహో
 మం యావజ్జీవం సమావ రేత్ । నత్యజేత్సూతకే నాపి జ్వలన్తే చ ధోద్విజ
 ఇతి ॥ తస్మాననసంధ్యా భిప్రాయం ॥ యతస్తేనైవా క్తం ॥ సూతకే మృత
 కే చైవ సంధ్యాకవణసంత్యజేత్ । ఏనసో చ్చార్దయేత్సంత్రాక్ ప్రా
 తాయామ మృతేద్విజఇతి । ఏవం చ యాని సూతకాదౌ సన్ధ్యాకర్మ
 నిషేధప్రతిపాదకాని తాని వచరాని మంత్రప్రయోగవిషేధవ గాణీతి మం
 తవ్యం ॥ అత్ర విశేషమాహ న్యాసకి । ప్రక్షిప్తే త్సూతకే త్వఘ్నకం
 గాయ త్రింతు సముచ్చరక్ ॥ దశాష్ట్రదక్షిణం కుర్వాత్సూర్యంధ్యా
 యే తతోద్విజఇతి ॥ పైతీన సిరపి ॥ సూతకసావిత్ర్యాచాంజరి
 ప్రక్షిప్య ప్రదక్షిణం కృత్వా సూర్యంధ్యా యన్తమస్కర్వాదితి । ఏవం మా
 జానాదిసకలసంధ్యా కర్మోపలక్షణాథకమితి కేచిత్ ॥ యత్ర సంధ్యాకర్మ
 జితౌతజలాంజలిదానాది తదేవానుష్ఠేయం నాన్యోత్తేవ మిత్యపః ।
 యథాశిష్టా చారమత్రవ్యవస్థా ॥ శక్త్యయథ్యకాలాతి క్రమేపాయశ్చిత్త
 మాహ సంగ్రహకారిః । ఆచారో విధివత్ప్రాణా నాయమ్యఘ్నకంచతు
 థకమ్ ॥ కాలాత్యయవిశుద్ధ్యథకం గత్వా సన్ధ్యాం సమావ రేత్ । చక్షుర్థ
 మఘ్నకం గాయ త్యాగ్రీవ ద్యవ్యావహృతే సంపుటం ॥ కాలాత్యయవిశుద్ధ్య
 థకం త్రిసంధ్యా సమావ రేత్ । ప్రాతాయామత్రయం కృత్వా సన్ధ్యాకర్మ
 సమావ రేత్ ॥ ప్రాతఃకాలత్రయం కుర్వాత్సంగ పేద్యదశోపరి । వత్తిం
 శస్త్యధ్యమేకాలే తతోనప్రాణసంయమః ॥ కాలాత్యయేతుక్మత్ప్రేవంకృతా
 సన్ధ్యాతునిష్ఫలేతి ॥ సంవతకః ॥ అఘ్నకం ప్రధానతః పూర్వం ఉదయే స్త
 మయేపివా । గాయత్యోష్టశతంజవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజాతిభిః ॥ గౌరకా

లాతిక్రమేషిసవన ॥ ఉపాసీతనచేస్థాన్యాంనాన్నికార్యంనచేత్తుతం ! గాయత్రిష్టసహస్రింతు జవంకృత్వావిశుద్ధతి ॥ బోధాయనస్తు ॥ సాయమతిక్రమణే రాత్పుష్పవాసః । ప్రాతరతిక్రమేతదహరుపవాసఇతి ॥ ఇదంతబుద్ధిపూర్వవిషయః ॥ బుద్ధిపూర్వేతు ॥ వేదోదితానానిత్యానాం కర్తృణాంసనుజిత్రమే । స్మాతకప్రతలోపేదప్రాణైశ్చిత్తమభోజనమితి ॥ మనూక్తదిసపోపవాసః కార్యః ॥ శంఖోపి ॥ సన్ధ్యాదివిత్త్యలోపేతు దినమేకమభోజనం ॥ దినవ్యయే రాత్రీంస్త్యాత్ కృచ్చాభికంతుదినత్రయే । దశాహాకృచ్ఛమేకంప్యాత్ ఊర్వణంచాంద్రాయాంవరేత్ । చాంద్రాయాంపరాకంచ మాసాయాభ్యుదయవిధియతే ॥ తతోశ్వేదంప్రకల్ప్యంస్త్యాత్వ్యాసస్యవచనంయథా । సన్ధ్యాత్రయస్య తారతమ్యే నవిశేషమాహవ్యాసః ॥ గృహేత్వేగగుణంసన్ధ్యా గోక్షేదశగుణంస్త్పతా । శతంసహస్రంనద్యాంచవ్యసంతంవిష్టున్నైథౌ ॥ బహిస్సన్ధ్యాదశగుణా గతః(ప్రస)వణేముచిభ్యాతాతీథేశతగుణా సహస్రంజాహ్నువీజలఇతి ॥ శాలాతపః ॥ అన్యతమ్ద్యగంధంచ దించైథునమేవద ॥ పునాతివృషలస్యాన్నం బహిస్సంధ్యాహ్యుపాసితా ॥ హరితోపి ॥ తతస్సన్ధ్యాముపాసీత బహిగఃత్వావిధానతథతి । బహిస్సన్ధ్యాముపాసీతాహితాగ్నేయ దావిహరణాద్యంగలోపతదావిహరణచేశవిససంధ్యావ్యయం కర్తవ్యం । ఏతదేవాభిప్రేతోక్తమత్రితా ॥ సంధ్యాత్రయంతుకర్తవ్యం ద్విజేనాత్మవివాసదా । ఉభేసంధ్యేతుకర్తవ్యే ద్వాహ్నైశ్చైశ్చగృహేష్వీతి ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ సంధ్యయోశ్చ బహిగ్రామాదాసనంవాగ్యతశ్చవిప్రతిమే భేషుతిలతాంబలియః । అహోరాత్రయోః సంధాన సంధిః ॥ తోచద్వోపాయంపాతశ్చ తయోస్సంధ్యయో గ్రామాద్యహిసంధ్యాముపాసీత వాగ్యతోభ్యేత తత్రేషుతిలతాం అన్నిహిత్రమేవకర్తవ్యంనస్త్యాత్ బహిరుపాసనాతస్యకల్పకూలత్వాత్ ॥ ఇతరక్లృప్తకూలత్వాన్వితిక్షణం ॥

*

ಇವು ಸಂಧ್ಯಾ : ೧೯ ಯೆ.

—* అథపాతస్సంధ్యాః *—

తత్రయాజ్ఞవల్క్యః ॥ పాదానాయమ్యసంప్రోక్ష్యముచేనాద్వైతతేనక్ష్వితి
 వ్యాసః । ఆపోహిష్ఠాత్ప్రయైకుర్యా న్మాజానంతుకుశోదకైః । ప్రణవేన
 తుసంయుక్తంక్షి పెద్వారిపదేపదే ॥ నిపుషోష్ఠాక్షి పెమాన్వకంఅభోయ
 స్యకుయాయచ । రజస్తమోమోహబాతాజాగ్రత్సప్తసమస్తజాత్ ॥
 వాఙ్మనఃకాయజాన్దోషాన్ నవైతాన్ నవభిదన్ హేత్ । యోగయాజ్ఞవ
 ల్క్యః ॥ నవప్రణవయుక్తాభి జకలంశిరసినిక్షిపేత్ ॥ ఆపోహిష్ఠేతిస్మ
 భిముగ్ధిస్సంప్రయతశ్శుచిః ॥ నారాయణః ॥ పాఙ్గుభోదఙ్గుభోవాశిసంధ్యా
 పాసనమాచరేత్ । నవప్రణవసంయుక్తా మాపోహిష్ఠేత్యుచేనతు ॥ శిర
 స్యప్రభిరభ్యుక్షేత్ భూమాయస్యతుయాయచ । సంధ్యాత్రయేషికర్తవ్యం
 ఆపోహిష్ఠైస్తుమాజానమితి ॥ భూమాపాదయోః ॥ అతఏనయోగయా
 జ్ఞవల్క్యః । ఆచమనంస్వకీయమాగేణ కృత్వాముషిఛుదోదేవతాస్థరణ
 పూజకమాపోహిష్ఠాదిత్యుచస్యాదితః సప్తభిః పాదైరూర్ధ్వంసప్తవిపు
 షణ్డత్ క్షిప్యత్రప్రపైకాంవిపుషమధఃశరీరేనిక్షిప్యనవమేనవికాంవిపుషండు
 ధర్వాముత్ క్షిపేదితి । ప్రణవయుక్తేనమంత్రేణ ప్రోత డేఫలవిశేషమాహశా
 నకః ॥ నవప్రణవయుక్తేనఆపోహిష్ఠేత్యుచేనతు । సంవత్సర కృతం పాపం
 మాజానాంతేవినశ్యతి ॥ బ్రహ్మ ॥ ఋగంతేమాజానం కుర్యాత్పాదా
 తేతుసమాహితః ॥ త్యుచస్యాంతే తథాకుర్యాత్ శిష్యానామ్మత మీ
 దృశమితి । బహుప్రమాదానుగుణ్యాచ్ఛిష్టాచారాచ్చ పాదాంతమేవగ్రా
 హ్యం ॥ స్మృత్యుధాసారే ॥ ఆపోహిష్ఠాముచాసమ్యక్ ఉల్లేఖ్యంనతువే
 త్తియః । నతస్యవిద్యతేసన్ధ్యా యథాశూద్రస్తభేదసః ॥ ఆపోహి
 ష్ఠాముచంత్యేకా ముల్లేఖ్యంతిషు కారయేత్ । చతుర్థంకారయేద్య
 స్తుబ్రహ్మసాత్క్యాంచవిదశ్శితి ॥ ప్రతిపాదమేకమేకమేవోల్లేఖ్యకార్యం ॥ ఏవంచ
 ప్రతిముచమ్యాజానత్రయమేవ ॥ నచతుర్థమిత్యధః ఉల్లేఖ్యంమాజానంత
 థాచతత్రైవ ॥ ఉత్తానదేవతీర్థేచదభాన్ద్రైయూర్ధ్వవిప్రసామ్ । స్మృ

హ్నిప ఉర్ధ్వవిత్తేప ఉద్భవ మితిసూరయః | ఛూమిస్తముదకంస్పృష్ట్యాః
 పసవ్యైః కరేణతు | మాజనన్నాచరెద్విద్వాన్ సన్ధ్యా కర్మ సుసర్వ
 చేతి || హరితః || మాజనాచనబలికమభోజనాది దేవతీ భేదనకుర్యాత్ ||
 తద్వమాజనంధారాచ్యుతానకార్యం || తథాచబ్రహ్మ || ధారాచ్యుతేన
 తో యేనసంధ్యోపాస్తిర్విగహితా | నప్రశంసంతిపితగో నప్రశంసంతిదేవ
 తా ఇతి || అత్ర హేతుమాహసవీవ || మంత్రఘాతం జలంయస్త్యత్ ఆపోహి
 స్థాభిమంత్రమ్ | పతత్యశుచిదశేమతస్తాత్తత్పరివజాయేదితి || అనేన
 మాజనజలబిందుః క్షితితలెయథానచ్యుతోభవతితిథా శిరస్యేవ మాజన
 నం అస్థిఃకుర్యాదితిగమ్యతే || కథంతహిమాజనమితిత్రతాహ |
 నద్యాంతిభేదప్రాదేవాపి భాజనమృన్మయేపివా | బేదుంబరేధసౌవణికే
 రాజతేదారుసంభవే || కృత్వాశువామహస్త్వేవా సంధ్యోపాస్తిం సమాచరే
 దితి || బేదుంబరేతామ్రసుయెకృత్వాఉదకమితీషః || యస్విదం వచనం ||
 వామహస్త్వేజలంకృత్వా యేతుసంధ్యా ముపాసతే | సాసూన్ధ్యావ్యవశీజ్ఞై
 యాఅసురానైనతపితా ఇతి || తామ్రమయాదివాత్రిసద్భావవిషయమితి ||
 మృన్మయూద్యధావేతుకృత్వాశు వామహస్త్వేవేతి వామహస్త్వ విధానమితి ||
 మాధవీయేవ్యాసః || ఉపవీతబద్ధశిఖి స్సాన్విచాంతోద్విరనాకులః | ప్రాజ్ఞు
 ఖః సతతంవిప్రసంధ్యోపాసనమాచరేత్ || ఆపోహిస్తాదితస్సభి మాజన
 యేతుకుశోదకైః | సింధుస్త్రిపముషిద్భావో గామత్యాంహ మఖాదిభిః |
 మాజననేవియోగశ్చఅద్వైవత్తైర్వికీర్తితః | అనిత్యాముషింఛందా
 దైవతంయోగమేవచ || నర్ధాపయేజ్ఞాపేద్వాపిహిమాజనానా తేతుస ఇతి ||
 యోగోవినియోగః - యాజ్ఞవల్క్యేపి || బ్రాహ్మణం వినియోగంచ ఛంద
 స్తాప్తవకంచదైవతమ్ | అజ్ఞాత్వాపంచయికుర్యాన్ననతత్ఫల మశ్నుతేతి ||
 మంత్రార్థశ్చ ప్రతిపత్తయః ఉచితార్థానాభ్యైర్యార్థప్రకాశనసమర్థః
 అతః ప్రతిపన్నమంత్రార్థః - అనుష్ఠానైవకమకఫలానిప్రాప్నోతిదప్రత్య
 వైతీతి న్యాయసిద్ధం || మనురపి || యదధీతవిజ్ఞాతం కింనైవశబ్దతే |

౧౬౦ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

అగ్నివవిజకుషేహంధానతత్ఫలవికహిణచిత్ || వ్యాసోపి || పాఠమాత్రా
 వసానస్తు పంకగౌరివసీదతీ || శూక్రియతే || నుదేనవిద్యయాకరోతితదేవవీర్య
 వత్తరంభవతి || అథజ్జగత్సకలంభద్రమశ్నుతే - ససకామత్తిజ్ఞాన
 విసూతపాష్టేతిద అత్రహరిదత్తైన మంత్రాధోభిహితః - ఆపోహిష్ఠామ
 యోధువతి - హేఆపః యూయం మయోధువః - సుఖధూమయః - స్థహి భ
 వథఖలు హిశబ్దగ్రససిత్థా తానహజేదధాతనః తాః యూయంనాస్మాక్
 అస్తాకంవాహజ్జేఅన్నాయదధాతనః స్థాయతఅన్నచ స్తస్మిందదతత్తత్సర్వః -
 మహేరణాయదతసే - మహామహాతేరణాయ రషణీయాయ చక్షుసేద
 శణాయదధాతనః మహాద్రమణీయం, జ్ఞానంఅస్తభ్యందదతత్తత్సర్వః యో
 వశ్చివతమోరసః | వః యష్మాకంసంబుధీయః శివతమోరసః సుఖాతిశ
 య హేతురసేవేంద్రియగ్రాహ్యః || తస్యేతిద్వితీయాథేవష్ఠీశంరసంభా
 జయతఇహాకేనాస్మాక్కిమివఉశతీః ఉశ్యతః కామయమానాఃమాతరః
 పుత్రాక్క్షీరాదిరసేనభాజయంతిపాయయంతితథాయుష్మదీయంరసమస్త
 భ్యందదతేత్యథాః-ఆపిచతస్యైద్వితీయాథేవతుథీః - తంరసఅరంఅలం
 పర్యాప్తంగమామప్రాప్నుయామేత్యథాః || ఛాంసంరూపం - వఃయు
 ష్మాకం- యస్యక్షయానుజిన్వధ- యస్యత్పతీయాథేవష్ఠీ - యేనరసేనక్ష
 యాయనివాసాయ నివాసనంచేదమామ్యదావత్త్వాత్ - ద్వితీయాథేవ
 తుథీక్షయన్నివాసమస్తదీయంజిన్వధపీఠాయథ | ఆపిజనయిథావనః - హే
 ఆపః | యేనచపుత్రప్రాతాదీనః అస్తాకంజనయధుంపాదయథేతి || వ్యా
 సః || ఆపోహిష్ఠాస్సుప్రసీధానవపాచాభవంతితే | పాదపాదేక్షిపెద్వారి
 బ్రహ్మహత్యాంస్యపాహతీత్రూయతే | ఆపోహిష్ఠామయోధువ ఇత్యద్భిర్మా
 జాయంతి - ఆపోవైసర్వాదేవతాః-దేవతాభిరేవాత్మానం పూయంతే-
 ఇత్యేవమక్రవిధిరామాజయి త్యాసూర్యశ్చేత్యపః విభేత్ - తథాచశా
 నకః || అగ్నిశ్చేత్యనువాకేనసాయంకాలేఅపఃవిభేత్ || సూర్యశ్చేత్యను వా
 కేన ప్రాగ్గతేవిభేదపః | ఆపఃజనంవ్యత్యనేనమధ్యాహ్నాచజలంవిభేత్

తస్మాదన్నిగాభిఃపవిత్రాభిఃప్రాక్షయేతుంశవారిణేతి॥ బోధాయనాపి అథా
తఃసంధ్యాపానసంధి వ్యాఖ్యాత్యాంఃతీర్థంకర్తవ్యంప్రయతోభిషిక్తుఃప్ర
క్షాళిత పాణిపాదోఽపఆచమ్యబ్లింగాభిఃప్రాక్ష్యాగ్నిచ్చ ముమన్యశ్చేతి
సాయుషః పీత్యా సూర్యశ్చమామన్యశ్చేతిప్రాతః సపవిత్రేణ పాణినాసమ
భిమంత్యాబ్లింగాభిఃస్వయంజీభిహోరణ్యవదాః పావమాసిభివ్యాహృతీ
భిరవైశ్చఃపవిత్రే) నాత్మానంప్రాక్ష్యప్రయతోభవతీతి॥ పితామహాపి॥ సూ
ర్యశ్చేత్యనువాకేనజ్యేష్ఠః పీత్యాసమాహితః॥ ఆత్మానంప్రాక్షయేత్పశ్చాత్
పవిత్రకరోద్విజః॥ ప్రాక్షేత్సుంభిమత్యాచ ఆపాహిష్మాదితిస్సథా॥ ప్ర
దక్షిణాపరిషివ్యత్పాశేస్ఫులిహోదితమ్॥ ఉరభిమతీఽధిక్రావ్ణిజ్జిబ్ముక్-ద
ధిక్రావ్ణిజ్జోఅకారోఽతి సురభిమవ్యవంవచః॥ ప్రాశావైసురభయః
ప్రాశాసేవాత్మానందధతతిశ్రుతే॥ సూర్యానువాకప్యాగ్నియుషః ఛం
దోగా బుద్రితుశుమాకాక్షతావియోగోఽపాపానానాధుమపస్పృశేత్॥
యుషిరగ్నిశ్చమేత్యస్య సూర్యోవా నాయనోపివా॥ ఛందోగాయత్ర మిత్య
క్తందేవతాగ్నిః సమీరితా॥ ఆప పునఃశుమంతస్య విశ్వేదేవాస్తథవకా
యః॥ ఛందోనష్టుదేవతాసాబృహస్పతిరథాపివా॥ ఆత్మానంప్రాక్షయే
త్పశ్చాత్ డధికావ్ణిజ్జిబ్ముక్తా॥ ఆపాహిష్మాదితిస్సథిః యుగ్భిశ్చ సకుశై
జ్జాతైః॥ దధిక్రావ్ణిజ్జత్యస్యవామదేవ యుషిస్తస్మిన్తః॥ ఛందోనష్టువ్
విశ్వేదేవాదేవతాః ప్రాక్షణేత్పుతాః॥ వ్యాహృత్యాతత ఆత్మానం పరి
షిచేత్సమాప్రయతి॥ చర్మావాదే॥ పాదోవాస్తాచసంతాశ్యాచమ్య బ
ద్ధశిఖః శుచిః॥ ప్రాశానాయమ్యసంకల్ప్య సంధ్యాపాస్తి సమాచరేత్॥
ప్రాక్ష్యాబ్లింగైవ్యాహృతీభిః పరిషిచ్యసమంత్రకమ్॥ పీత్యాచమ్య దధిక్రా
వైశ్చప్రాక్ష్యాగ్నిఃపరిషిచ్యచేతి॥ స్మృత్యంతరేపి॥ సూర్యశ్చేత్యనువాక
స్య ఛందోగాయత్రముచ్యతే॥ సవితాదేవతాత్వస్య యుషిరగ్నిజ్జిబ్ముక్తః॥
విశ్వేదేవాస్తుదేవస్సాన్త్రీ దధిక్రావేతివాస్త్యతతి॥ ఛందోగానాంతు ఆ
చమనమంత్రోగాతమేనోక్తః॥ అహశ్చమాదిత్యఃపునాత్వతిప్రాతః॥ రాత్రి

౧౬౨ వైద్యనాథకీర్తియే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

శ్రమవరుణశ్రవునాత్వితిసాయమితి- మంత్రార్థస్తు - సూర్యశ్రమవ
 స్యుశ్రమస్యపతయశ్ర - సూర్యోనామఅహ్నధిపతి మండూంతర్వహ
 దేవః - అహ్నికరిష్యమాణానాంతదధీనత్వాల్పార్థనా || మన్యురి | క్రో
 ధః | తదధీనత్వాల్ పాపప్రవృత్తెరితి తత్సాధికనా || మన్యుపతయ
 శ్ర- క్రోధ పః - నియోజక ఏషామింద్రియాణాం తానీంద్రియాణి - మ
 న్యుపతయః చక్షురాదీంద్రియబహిర్యైర్విషయ దురంతసూనాస్థానేషు స్వ
 సావకషణాభావాయ తద్విషయప్రార్థనా సర్వత్రచక్షరః సముద్యయా
 థాః || మన్యుకృతేభ్యః పాపేభ్యోరక్షంతాం | కామవిషక్రోధ ఏషర
 జోగుణసముద్యవః - మహాశ నేమహాపాప మవిధ్యే మవైరిణం || ఇత్యాది
 కాస్త్రప్రసిద్ధక్రోధాభ్యమన్యుకృతేభ్యః తన్నమిత్రేభ్యఃపాపేభ్యః సర్వ
 భ్యోరక్షంతామాం - యథాహంమన్యుపరవశోభూత్వాపాపం నకరిష్యా
 మితథాసూర్యాదయోరక్షంత్యిత్యథాః - కించయద్రాత్యా పాపమకా
 వణం | రాత్యాసప్రమ్యథే తృతీయారాత్రావిద్యథాః | యద్వారాత్రి
 శబ్దేనతదభిమానినీదేవతోచ్యతే | రాత్యభిమానిన్యా దేవతయా ప్రేరి
 తః సక యత్పాపం రాత్రాకృతవానస్తి త దేవసా న్తతోవిశిసత్తి | మనసావా
 చాహస్తాభ్యాం - పద్భ్యాముదరేణ- మనసా- పరహింసాది చింతన-
 వాచా- అన్యతభావణాదిభిః హస్తాభ్యాం బ్రాహ్మణైతర గ్రహణాదిభిః-
 పద్భ్యాంనామపుణ్యలింగదేశాద్యాక్రమణాదిభిః - ఉదరేణ - అభక్ష్యభ
 క్షణాదిభిః . శిశ్నాశిశ్నేన సుపాంసులుపీ త్యాకారః అగమ్యా గమనాదిభిః
 ఉపలక్షణత్వాత్ అన్యైరింద్రియైశ్చ యచ్ఛపాపమకార్షం- రాత్రిస్తదనలుం
 పతు- రాత్యాభిమానదేవతా అగ్నిశ్చంద్రమావా తత్సర్వమనలుంపతుభివ
 త్తువిరాశయతు | కించయితిచదురితంమయి | ఇదమహంమామమృతయో
 నా | సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా|| ఇహజన్మనిజన్మా తతేవాకృతం
 యత్కించ నవిచితంపాపజాతం మయివతే ఇదం పాపజాతంసర్వం
 మాంచాస్యపాపస్యకర్తారంలింగశరీరాభిమానినం అమృతం దేవయోనిశ్చే

త్యమృతయోగిః । తస్మిన్నమృతే అమరగణమకయోనా సర్వకారణేనా
 త్యక్తయతి ప్రేరయతి తిసూర్యః - తస్మాదాదిత్యాత్మక జ్యోతిషీ స్వ
 యం ప్రకాశబోధైకతానైతత్త్వనిలహంబుహూమి ప్రక్షిపామి అత్తవహ్ని
 ప్రక్షిప్యతేనాగ్నినాపూర్వోక్తంపాపంసర్వంభస్మికరోమితియావత్ - అగ్ని
 శ్చేత్యస్యసూర్యశ్చేత్యనేనసమానాధాః ఇయాంస్తువిశేషః అగ్నిః రాత్ర్యై
 ధిపతిః - యదహ్ని అహస్తదవబుంపతు - ఇత్యహ్నిపదాదాది త్యోహ
 రుచ్యతే - సత్యజ్యోతిషీతి అనితథస్వభావే జ్యోతిషీతి అపః ఆధిమం
 త్రితాః పునంతు పృథివీం పృథివ్యంశస్య బహుత్వాత్ పృథి
 వీకర్షేన స్థూలశరీరముచ్యతే - పృథివీపూతాపూతం లింగశరీరం లింగశరీ
 రాధిమానినంమాంపునాతు తదగ్రత రాగద్వేష పాపాది మునిరాసేన శౌధ
 యతు । పునంతు బ్రహ్మణస్తతిః । ఏవచనస్యబహువచనంబ్రహ్మణఃపతిశ్చ
 భగవాన్ మాంపునాతు । పరబ్రహ్మవిశ్వేతేషూతంప్రథమమేవచనస్యాకా
 రః । వేదోవాబ్రహ్మ ॥ యదుచ్చిష్టం అపాఽయ త్యోకారం పాత్రలేపాదియ
 ద్వాభోజ్యంపతితాన్నాద్యంయచ్చవశబంధిదురితం పరదారగమనా
 దికం తస్మిమిత్ర సర్వమపిజాతం పునంతు- అపః అసతాంవ ద్రవ్యప్రతిగ్ర
 హనిమిత్రం పాపంశోధయంతు నాశయంతు - అపాస్తాశేషపాపం మాం
 స్వాహా ప్రక్షిపామి సర్వస్తమస్తోపస్థవే పరమాత్మని ఏకే కరోమిత్యథాః॥
 అత్రవిష్ణుః ॥ జానభ్యామురిషాత్తు శుష్కవాసాస్థిశోజతే । సన్ధ్యామా
 చమనంకుర్వత్ శుచిస్సృగదశుచిస్సయమి ॥ మంత్రాచమనాంతరం నా
 రాయణస్తువిశేషమాహ ॥ స్పృష్ట్యాచాభిష్టుతంతోయమూర్ధ్నికబ్రహ్మ
 ముఖేనతు । ఆపోహిష్ఠేతిసూక్తేన దధైకమాజకనమాచరేత్ ॥ అభిష్టు
 తోంకారబ్రహ్మముఖమపిమననోక్తమ్ । ఓంకారపూర్వకాస్త్రీస్తోమహావ్యా
 హృతయ సాధా । త్రిపదాచైవ గాయత్రీపిఞ్జేనూబ్రహ్మణోముఖమితి తేనతో
 యంస్పృష్ట్యాతేనతోయేన ఆపోహిష్ఠేతి సూక్తేనదధైకమూర్ధ్నికమార్చన
 మాచరేదిత్యథాః - కాత్యాయనస్తు ॥ శిరోస్తోమాజకనంకుర్వా శిరోక్తేః

౧౬౪. వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్వప్నముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

సోదకబిందభిః । ప్రణవోధూర్ణవస్త్వశ్చ గాయత్రీవ తృతీయకా ॥ అ
 బ్రేవతంత్యచంద్రైః చతుర్థకమితిమాజకనమితి ॥ మంత్రాచమనానంతరం
 ప్రోక్షణంబహుస్త్వత్వసురోధాచ్ఛిష్టాచాచాచ్ఛ - సురభిమత్కాల్పిం గాభి
 శ్చతస్సభిరవశ్శంకతకవ్యం - అధికంతు తథాచారం గాహ్యం అథకస్తు-
 దధిక్రావ్ణోఅకాషకం(రిషం)దధిక్రామతిప్రాప్నోతీతిదధిక్రావా ఎతన్నా
 మకూదధిప్రి యశ్చేకశ్చిద్దేవతావిశేషః! అగ్నిరిత్యస్తే । తస్య దేవస్యచాకారిషం
 అహంకర్మకృతవానస్మి । కీవ్యశస్యజ్యేష్ఠోః జయశీలస్య అశ్వస్యవ్యాపిః వాజి
 నోన్నవతఃసదేవః - సః అస్మాకం ముఖామఖంసురభికరత కపూర్ణా దిస
 మృద్ధిప్రవాసేనసుగంధోలక్షితంకరోశునఃఅస్మాకమాయూషిచ ప్రతారి
 షత్ - ప్రవధకయస్వితి-తద్దేవుత్వంచనూ! యతే ॥ దధిక్రావ్ణిపునాతితి-
 మాజకనానంతరం ॥ పజాపతిః । జలహూర్ణం తథాహ సంతాసికాగ్రేసమ
 ర్పయేత్ । ఋతం దేతిపతి త్వాచుతజ్జలంకుషీతాపతేదితి ॥ తతః సూర్యా
 ఘృకంనివేదయేత్ ॥ తత్రశౌనకః ॥ వ్యాహృత్యాసహసావిత్వా సంద్యాం
 ప్రత్యంజలింక్షిపేదితి ॥ వ్నాసోపి । క రాధ్యాంతోయమాదాయ గాయత్యా
 చాభిమంత్రితమ్ । ఆవిత్వాభిముఖ స్తిప్తక్రియాధ్వంపథహోత్తి పేత్ ॥ అత్ర
 విశేషమాహవాగీతః ॥ సావిత్యాభిమంత్రముదకంపుష్పమిశ్రా జలిరాక్షి
 పేదితి ॥ పితామహః । ఉ రాధ్యాంతోయమాదాయ గాయత్యాచాభిమం
 త్రితమ్ । గాయత్యాభిమంత్రితాఅపః ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వయా ॥ రవే
 రభిముఖ స్తిప్తక్రియాధ్వంక్రిస్సంధ్యయోక్షిపేత్ ॥ శంఖాపి సూర్యాయై
 వతు గాయత్యాక్రిస్సంధ్యాస్వంజలింక్షిపేత్ । పాత్రర్మధ్యాహ్నయోస్తి
 ప్తక్రియాసాయమాసీననివచ । మందేహనాంవధాధాణయ ప్రక్షిపేదుదకాంజ
 లిమ్ ॥ పాయస్త్రితాథకమావమ్యమచ్యతేదైత్యహత్యయా ! ప్రణవవ్యా
 హృతిభిరైవకృత్యాత్మానంప్రదక్షింమ్ ॥ ఆపమేతతత స్తిప్తక్రియాయేత్సం
 ధ్యాం సమాహితేతి ॥ పారిజాతే ॥ ఈషన్నంక ప్రహతేతు మధ్యా
 హ్నాతుఋజుఃస్థితః । గాయత్యాప్రక్షిపేదధ్వం సాయంతూప వి

శకభువి ॥ గాత్రం గమానముద్ధృత్య రవింధృషావ్యజ
 లాజలిమ్ । ద్వాపాదోచసమాకృత్వా పాష్టికఉద్ధృత్య సిక్షిశేత్ ॥
 సంగ్రహేపి ॥ జలేవ్యఘ్నం ప్రదాతవ్యం జలాభావేకుచిస్థతే । సంప్రో
 త్పూవారిణాసమ్యక్ తతోఘ్నాజప్రదాపయేత్ ॥ ముక్తహస్తైసదాతవ్యం
 మద్రాంతతనకారయేత్ । తజ్జీవ్యంగుష్ఠమోర్ధ్వగై రాశసీముద్రికా
 స్పృశేత్ ॥ రాశసీముద్రికాదత్తం తత్తోయంరుధిరంభవేత్ ॥ భారవ్యాజః॥
 ప్రదక్షిణకృత్యవత్పాగ్ధృం సంప్రోశే శేతుచా ॥ దేశేచదర్శనంక్లృప్తేవాగ్ధృ
 తః ప్రాజ్ఞుభిస్థిత । దభావే భారయమాణస్యక ఆత్మనోధ్యానమాస్థితః ॥
 ఉపవిశ్యద్విరాచన్యో గ్రహదీక్షతపయేత్తత ఇతి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః॥
 బ్రహ్మణా కారణాత్ ప్రత్యాహ్వాత్యాతః కరణం చాత్మని ప్రతిష్ఠాప్యస్థితి
 త్పక్షిణికల్పేచిత్తమణిదర్శణే ప్రతిబింబితమాత్మానముపాధేయమగువ్యవస్థా
 మహిమ్నస్థితం సచ్చిదానంద మహమస్తీతి కించిత్కాలంధ్యాయేత్ । పా
 ణినాదలమాయ సకృత్కూర్యాత్ప్రదక్షిణమ్ ॥ ఆఽత్యాదీక్షగ్రహం స్రవ
 తర్పయేత్ససమాహితఇతి । సంధ్యయోరుభయోఃకాలే ధ్యాత్వావిష్ణుంస
 నాతనా । నిర్మాతృస్థితేదభే గాయత్రీమారభేత్తతః । అఘ్నాదానై
 మంత్రాంతరముక్తుంవిష్ణునా ॥ క రాభ్యాసంజలింకృత్వా జలపూణకంస
 మాహితః ఉపత్యమితిమంత్రేణతతోయంనిషిషేద్భువి తతః ప్రదక్షిణం
 కృత్వాజలంస్పృష్ట్యావేశుభ్యతి । జలాభావేమహామార్గేబాధనైత్యశుచావః॥
 ఉభయోస్సంధ్యయోఃకాలే (మనసా) రజసావాఘ్నముత్క్షిపేత్ । తద
 భావేపిసూర్యస్యధ్యానమేవసమాచరేత్ ॥ కాత్యాయనస్తు ఉత్థాయార్కంప్ర
 తిపాగ్నిస్య త్రికమంజలిరంభనః । (ఉత్త్య) ఉచ్చితమిత్యనైవైవముపతీప్యే
 దనంతరం ॥ స్పృశ్యంతరేపి ॥ ఉపత్యంచిత్రంతచ్చతురుపస్థాయిత్రిభిస్స
 దా । సంధ్యయోరుభయోర్ముగ్ధ్యం గాయత్రీజపమారభేత్ । దభావే
 నాతయాసంధ్యానుచ్చదానంవివోదకమ్ ॥ అసాఖ్యాతంతుషజ్జప్తుత
 త్సోవంస్సాహ్నిధికమ్ । సుధ్యాగ్రిక్రమణేనుస్య సప్తరాతంగమివ్యతి ॥

ఉత్పన్నకోపయంతోఽనునస్సంసారవర్హతీతి | అత్రప్రయోగః || పాదో
హస్తాభ్యంతాశ్చ ద్విరాచమ్య దభాపాణః ప్రాణానాయమ్యప్రాతస్సంధ్యా
ముపాసిష్యే ఇతి సంకల్ప్య వారాః పుండ్రంధృత్వా | ఆపోహిష్ఠేతి
మంత్రస్య || సింధుద్వీపముషిః || గాయత్రీఛందః || ఆపోదేవతా || ఇతి శి
రోమణిశ్చూడయేమవిన్యస్య | ప్రాతః కేవలియోగ ఇతి || వినియోగంస్త్య
త్వామంత్రార్థాన్ స్మరణపూర్వకం | ఆపోహిష్ఠేత్వచస్యాదితఃసప్తభిపా
దైఃసప్రణవైః తద్రూపైర్వా సప్తవిప్రుషః శిరస్సుత్తిష్ఠ్యే | నవమేనవీ
శాం శిరసిఉత్తిష్ఠ్య సప్రణవన్యశ్చూత్వాత్మానంపరిసీచేత్ | తతఃసూర్య
స్యేత్యనువాక స్యాగ్నిఋషిః || గాయత్రీ ఛందః || సూర్యోదేవతా | ఆచ
మనెవినియోగఇతిపూర్వవత్ | వినియోగఇవినియోగస్య చస్త్యత్వార్థాపూ
ర్వకం | సూర్యశ్చేత్యనేనాభిమంత్రితాఆపహిత్వాద్విరాచమేత్ | చక్రా
వల్లభిత్యస్యవాచదేవఋషిః || అనుష్టుప్ఛందః || విశ్వేదేవాదేవతా | చక్రి
క్రవావాదేవతా || మాజానెవినియోగః || ఇతిపూర్వవద్విన్యస్యవీతయా
సురభిఃత్వా ఆపోహిష్ఠేతిసప్తభిశ్చ పాదశోమాజాయత్వా పూర్వవదా
త్మానం పరిసీచేత్ | తతఃఅస్యుః ప్రవానుకరిష్యఇతి సంకల్ప్య గా
యత్త్వావత్సమానం ఋష్యాదికంవిన్యస్యతదథాంవస్త్యత్వాభిమంత్రితం
జలాంజలిసూర్యాస్యంఽపిరుత్తిషేత్ || తతఃఆచమ్యసజలేన పాశినాస
కృదాత్మప్రదక్షిణంకృత్వాఅపావాదిత్యోబ్రహ్మేతి ఆత్మానంధ్యాత్వాశ్చ
దయమభిమృశ్యచన్యయథాచారం గ్రహవీంస్తర్పయేత్ ఇతి || జపదేశయా
హయోగయాజ్ఞాః | అగ్న్యగైజలాంతేవా జపేద్దేవాలయేథవా |
పుణ్యార్థాగవాంశ్చైదిధక్షేతేథవాగృహే || స్మృతిరత్నై || సూర్య
గ్నిరుద్రదేవానాంగురూపాఃపిసన్నిధౌ | అన్యేషాంచప్రశస్తానాం మం
త్రానభిముఖోజపేత్ | అశ్వశబిల్వతులసీ వనపుష్పఫలైర్వృతైః || స్మృతి
సారే || సూర్యస్యాగ్నిగురూరోరిందోవీపస్యచ జలస్యచ | విప్రాణాంచ
గవాంచైవసన్నిధౌశస్యతేజవః || శంఖః || గృహేష్వేకగుణంప్రోక్షంనర్హా

దాద్విగుణంస్మృతమ్ | గవాంగోష్ఠేదశగుణం అగ్న్యగారేశతాథిమ్ |
 సిద్ధతేత్రేమహిర్థేషు దేవతాయాశ్చసన్నిధౌ | సహస్రంశతకోటినాం అ
 యుతంవిష్ణుసన్నిధౌ || అ.గి.౧.అ.పి. ప్రచ్ఛన్నావిచదావాః జ్ఞానంచనరహం
 కృతం || జప్యవిచనగుప్తాని తేషాం ఘనమనంతకయః || శానకః || అ.బ
 హ్మలోకాదాశేషాదాలోకాల్లోకపర్వతాత్ | యేష సత్త్విజాదేవాస్తే
 భోక్తృత్వంచమోనమః | ఇతిమంత్రంసముచ్చార్య నమసుర్యాయ్మరద్వి
 జాత్ || అపసర్వంతుయేధూతాయే ధూతాభువిసంస్థితాః | యేధూతా
 విఘ్నకర్తారస్తేవశ్యంతుశివాజ్ఞయాతతేనావన్యాపాదస్యధూమాఘాతత్ర
 యంశతే | ఉగ్రధూతపిశాచాచ్యా ఏతేవై ధూమిధారణాః | ఏతేషామవి
 గోధేవబ్రహ్మకర్తృసమారభేత్ || సుకలైస్యజంజుశ్చేన్ద్రైః మఃత్రా
 థగతమానసః | క్షశాజినాంబరేణాథ్యం కల్పయేదాసనంబుధః || వంశేష్ట
 కాశ్చ సరణీత్యుగపల్లవఃర్చితం | వజ్రాయేనాసనంధీమాన్ దారిద్య్రవ్యాధిదుః
 ఖదం || సర్వసిద్ధైస్త్వయామృతమజ్ఞానసిద్ధేస్త్యుగాజిన | నాపేక్షితస్య
 గృహిణఃకృష్ణసారాజినంస్త్వయం | విశేష్యతేనానస్తక్రబ్రహ్మచారీమృగా
 జినై || వస్త్రాసనంరోగహరం క బలదుఃఖమీవచ | స్పృశ్తికాద్యాసనైవా
 ధవిశేష్తత్రవిరాకులః || వీరాసనంస్వస్తికంవా బధ్వావ్యతరదాసనం | వ
 ద్మంవాముక్తకంవాపిబధ్వాజపచథావరేత్ ఇతి | అసనలక్షణముక్తంతేనై
 వ || ఏకంపాదమధైకస్మిన్ వివ్యసోరుణిసంస్థితః | పాదేస్యస్త్రింస్తథాచోరుం
 వీరాసనముదాహృతం || జానూర్వారంతరేసమ,క్ శ్రిత్యాపాదతలేనతు |
 రుజకంఠంసమాసేవః స్వస్తికంతర్చిదక్షతే | ఉర్కోరుః పిఙ్గిపంద్రీ కృ
 త్యాపాదతలక్షణే | పద్మాసనంపదేదేతత్ సర్వేషామపిపూజితం | సంపీ
 డ్యవాసనంసౌత్కృత్ గుల్ఫేనైవశుసర్వతః | సర్వాందక్షిగుల్ఫేతుముక్తా
 సనముదీరితం | ఏవమాసనయుక్తస్త్వం ధూతశుద్ధిసమావరేత్ | మంత్ర
 దేవతాప్రకాశికాయాం | పృథివ్యామేరుపృథ్వు ఋషిఃసుతలంఘంజః | కూ
 ర్మోదేవతా | అసనేవియోగః ఇతిసన్యాసేనంజవింకృత్వాజ్ఞాననాశచ

౧౬౮ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

ర్యాష్ట్రపశ్యన్తైరాగ్యకణికహృదయాంబుజముకుళం వికసితంధ్యాత్వా కణికా
 కావస్థంఛైతన్యాత్కంజీవం పుష్కలప్రణవాచ్ఛరణేన సుషుమ్నానాడీమా
 గతోని స్సార్వతంజీవం ద్వాదశాంశస్థిత సహస్రదశ కవలఃప్రసరమాన్త
 నాసహహంశిత మంత్రేణవీకీకృత్య స్వశరీరస్థ కల్మషజాతం పురుషాకా
 రేణ విచింశ్యశోషణదాహనస్థావనానీళ్లంకుర్యాత్ | బ్రహ్మహత్యశిరస్థం
 చ స్వణాస్త్రైయభుజద్వయం | సురాపానహృదాయుక్తం గురుతల్పకటి
 ద్వయం | తత్సంయోగపదద్వంద్వప్రత్యహంసమపాతకం | ఉపాతక
 మాణం నశిస్త శువిలీచనం | ఖడ్గచక్రధర్మకృష్టం కుక్షోపాపంవిచిత
 యేత్ || తంపాపపురుషం నాభిచేతస్థిత వట్కాణాం తిగతయమితి వా
 యు బీజోష్ఠవాయు నాశోషయిత్వా పునస్తంహృదయ చేతస్థితత్రికోణగత
 రంభిత్వగ్ని బీజోష్ఠవహ్నినాదాహయిత్వా తద్భస్మదక్షిణాసాపుటాన్ని
 స్సార్వభూమిద్వస్తాధికవందాకారామృత మండలాంతస్థవమిత్య మృ
 తబీజోష్ఠితా మృతధారయా నివల్మవంశ్యశరీరనూపాన్యశుద్ధి కృత్వా
 ద్వాదశాంశంసీతమాత్మానంసుషుమ్నానాడీమార్గేణహృదయకమలంసోహ
 మితిమంత్రేణస్థాపయేత్ ఏవంభూతశుద్ధింకృత్వాప్రాణప్రతిష్ఠాంకుర్యాత్ |
 ప్రాణప్రతిష్ఠాపంత్రస్య | బ్రహ్మవిష్ణుహేత్వరాఋషయః | ఋగ్వజు
 స్సామానిధం దాంసీప్రాణశక్తిఃపరాదేవతా | ప్రాణప్రతిష్ఠార్థేవినియో
 గః || రక్తాంబోధిస్థపోతోల్ల సరుణసరోజాధి రూఢాకరాజైఃపాశా
 కోదండ మిత్నూకభవమణి గుణమవ్యంకుశం పంచబాణాః | చిత్రాణా
 సృక్కపాల తినయనవిలసత్పీఠ వత్సోరుహాఢ్యాదేవీబాలారూపణాభః
 తుసుఖకరీ ప్రాణశక్తిః పరాంసః | ఇతిధ్యాత్వా ప్రాణప్రతిష్ఠాంభవే
 అంహీంక్రొం యరలవశషసహహంసః అమువ్యప్రాణఇహప్రాణా అష
 ష్యజీవఇహస్థితః | అమువ్యసర్వైంద్రియాణిఅమువ్యవాఙ్మనః శ్రోత్రత్వక్
 త్సుజీవాహ్వహృప్రాణప్రాణఇహగత్యనుఖంచిరంతిష్ఠంతుస్వాహేతిఅమువ్యస్థ
 నేమషేత్సుబ్బారణ్య ప్రాణ ప్రతిష్ఠాంకుర్యాత్ - తతోమాతృకాన్యాస

కుగ్యత్ || మాన్యకానరస్వతీదేవతా - మాన్యకాన్యాసేవినియోగః - శుభా
 శర్వణః భేదైర్విహితపదనదోపాదయుక్తుః క్షివత్తుదేశాంభాస్యశ్శుభా
 లాంకలితశశికలా మిందుకుందావదాశాం । అతస్రక్తుంభచింతాశ్శిత
 కరవరావబ్జసంస్థాంత్రినేత్రామిచ్ఛాకల్పానుచ్ఛస్తన జఘనభరాం భార
 సీంతానమామితి || ధ్యాత్వామిందుసహితామాత్యకాంస్యసేత్ || ప్రపంచసా
 రేమాత్యకాన్యాసస్థానమభిహితం । కాననవృత్తద్వ్యక్షితినాసికగంఢోష్ఠ
 దంతమూర్ధాశ్శ్రోత్రదోః || పత్ సస్త్రిగ్రామచపాశ్వకద్వయపృష్ఠనాభీజతరేమ
 హృద్దోమూలావరగళకక్షేపహృదాదిపాణిపాదయుగ - జతరానన
 యోవ్యాపకసంజ్ఞాంస్యసేదధాక్షరాక్షత్రమశభితి || కంశిరకిద్విశబ్దః అక్షి
 శ్రోత్రనాసికాగంఢోష్ఠదంతేషుప్రత్యేకంసంబధ్యతేదోః పత్సంధ్య గ్రాణి
 వింశతిః । దోమూలందక్షిణంయదీత్యంతవ్యాపక సంఖ్యాతాభిర్యవ్యప
 కంన్యాసమపికుగ్యత్ ఇత్యర్థః ||

*

—* అథ ప్రాణాయామవిధిః. *

తత్రయోగయాజ్ఞచల్యైః వివింసమ్మాజకసంకృత్వాబాహ్యశుభ్యథమా
 దరాత్ । తథాభ్యంతరశుభ్యథాంప్రాణాయామంసమాచరేత్ || బృహస్పతిః ||
 బద్ధాసనంనియమ్యాసూక్ష్మత్వాచప్యాదికంతథా । సన్నిమీలితదృశ్శ్లో
 నీప్రాణాయామంసమభ్యసేత్ । ఆసనంచాత్రస్వస్తికాది । యత్తుదక్షవచ
 నమ్ । సంధ్యాత్రయేపి కర్తవ్యం ప్రాణాయామత్రయంద్విజైః || అశీనస్తు
 భవేత్సాయం మధ్యాహ్నస్త్రితవీవచా । శిష్టస్నేహథాకుర్యాత్ప్రాతఃకా
 లేసమాహిణ్యతి । తదసావాదిత్యోబహ్యైర్విధ్యానాత్పుష్పకాలీనవిష
 యం । ప్రాతస్త్రితప్రాణాయామేనశుభ్యతి నాయమాసీనః ప్రాణాయా
 మేనశుభ్యతీత్యఖండవశేవచనాత్ । ప్రాతస్త్రిష్టస్నేహప్రాణాయామః క
 ర్తవ్యత్త్యత్యహః || సంవతః || ప్రాణాయామైస్త్రిభిఃపూతో గాయత్రీం
 తుజపేత్తత్యతి || కర్తవ్యదీపే || దేవాదనజపేహమామే స్వాధ్యాయేశ్రా
 ధకర్తవ్యః । స్నానెదానైతథాధ్యానైప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రిత్యతః || అదా

౧౭౦ వైద్యనాథకీర్తితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

వంతేవగాయత్ర్యాః ప్రాణాయామాశ్రయస్త్వన్మతాః । సద్ధ్యాయావ
 ఘ్నూదానేచ స్మృతపీకోనసంయః ॥ అంగుస్తానామికాభ్యాంతు తద్దేవ
 చకసిష్ఠయా । ప్రాణాయామస్తుకర్మవ్యోమధ్యమాంతజీవీవినా । తజీవీ
 నీమధ్యయోయోగం ప్రాణాయామేతువజజయేత్ । తజీవ్యామధ్యమాం
 స్పృష్ట్వా కుర్వణూద్రసమోభవేదితి । తత్రైవ ॥ గణనం వామహస్తై
 తత్ప్రాణాయామంజపేద్ద్విజః । కృత్వా చామెచ్చ సర్వత్రతథా కు
 త్సితకర్తవ్యతే ॥ ప్రాణాయామలక్షణమాహ ॥ సవ్యోహృతికాంసప్రణ
 వాంగాయత్రీంశిరసాసహ । త్రిశపరే వాయతప్రణః ప్రాణాయామః
 సఉచ్యతే ॥ పరేత్త్వసహజేషః ॥ తథావసంవతః ॥ ప్రణవేనతుసంయు
 క్తవ్యాహృతీసప్తవత్కృతః । సావిత్రీంశిరసాసాధాం మనసాత్రిఃపరేద్ద్విజ
 ఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ గాయత్రీంశిరసాసాధాం జపేద్వా సవ్యోహృతిపూ
 ర్వకాం । ప్రతిప్రణవసంయుక్తాం త్రిరయంప్రణవసంయుతః ఇతి ॥ ప్రతి
 వ్యాహృతింప్రణవేనసంయుక్తాం గాయత్రీం ముఖనాసికాసంచారిణం వా
 యుం నిరుద్ధత్తనసాత్రి వారంజపేదిత్యయం సర్వత్రప్రాణాయామఇతి వి
 జ్ఞానేశ్వరః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ భూభూవస్స్వర్మాజాయతస్త
 పకిసత్యంతధైవచ । ప్రత్యేంకారసమాయుక్తం తథాతత్సవితుఃపరమ్ ॥
 ఓమాపోజ్యోతిరిత్యేతచ్చిరః పశ్చాత్ప్రయోజయేత్ । ఓమాపోజ్యోతిరిత్యే
 వ మంత్రోవైతైత్తిరీయకః । త్రిరావతనయోగాత్తు ప్రాణాయామస్తుశ
 బ్ద్యతఇతి॥యమోషి॥ఓంకారపూర్వకాంసప్తజపేత్తువ్యాహృతీస్థిరః । శి
 రసాసహగాయత్రీం ప్రాణాయామఃపరంతపితి ॥ అశక్తస్యజపమాహ
 భరద్వాజః । అశక్యస్యాద్యదిప్రోక్తం ప్రాణాయామోద్విజన్తనః ॥ చా
 లస్యచేతరేషాంచ దశకృత్వోజపస్తన్మతః । అత్యంతశక్తాంసఏవ ॥ సప్తై
 వవ్యాహృతీరేతాః కేవలవాద్విజోజపేత్ । జపక్రమోఽయమేవస్యాత్ సర్వ
 పాపప్రణాశనఇతి ॥ సచప్రాణాయామః పూరకకుంభకరేచకభేదేనత్రివి
 ధః । తథావయోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ పూరకఃకుంభకోరేచ్యప్రాణా

యామస్త్రిలక్షణః | నాసికాకృష్టచాప్యసో ధ్యాతః పూరక ఉచ్యతే || కుంభ
 కోనిశ్చలోచాప్యసో రిచ్యమానస్తురేవకః | బాహ్యస్థితంఘ్రాణపుటేన వాయు
 మాకృష్య యత్నేన శవైః సమస్తం | నాడ్యశ్చ సర్వాః పరిపూరణీయాః స పూ
 రణో నామ మహానిరోధః ఇతి | కుంభక రేవకయోవిశేషమాహాత్రి | ఆ
 కేశాగ్రాన్నభాగ్రాప్య నిరోధోయశ్చ స్యతేబుధైః || నిరోధాజ్ఞాయతేవా
 యుః వాయోరగ్నిశ్చజాయతే | అగ్నిరాపశ్చజాయంతే తతోంతరిశుధ్య
 తేత్రిభిః | శవైః నోసాపుటేవాయుం ఉత్సృజేన్నశువేగతః || సకంపయో
 చ్చరీరంతు సయోగీపరమోమత ఇతి || వ్యాసః || నాభిః కృష్ణతంధ్యాయేత్
 కారణం పూరకేతు || సీహోత్పలాభుశ్చుత్పద్యై కుంభకేన జనాదనం ||
 లలాటస్థశివంశ్యేతం రేవకేనాభిచింతయేత్ | శుద్ధస్థితికసంకాశం నిర్మ
 లంపాపనాశనం | శంకరంత్ర్యంబకంశ్యేతం ధ్యాయంతుచ్యేతబంధనాత్ ||
 యోగయాజ్ఞవల్క్యః || పూరకేపిష్ఠసాయుజ్యం కుంభకేబ్రహ్మణోంతికం |
 రేవకేఽత్పతీయేన ప్రాప్నుయాద్యైశ్వరంపదం | ఇదయా వాయుమారో
 ప్య బాహ్యం దావదశమాత్రకమ్ || పూరయిశ్వోదరం తేన నాసాగ్రనయన
 ద్వయం | ధ్యాయన్విరేచయేత్పశ్చాత్తందంపింగళయాపునః || ఇదావామ
 నాడిపింగళాదః పింగళానాడి || కుంభకేమానసజపః || స్మృతిరత్నైః | దక్షిణే
 రేవకంకుర్మాత్వామేనాపూర్యచోదరం | కుంభకేన జపంకుర్వాత్ప్రాణా
 యామస్త్రిలక్షణం ఇతి || నారదః || ప్రాణాయామ ఇతి ప్రోక్తోద్వివిధః ప్రో
 చ్యతేహిసః | అగభాశ్చ సగభాశ్చ ద్విశ్చియశ్చ తయోర్వరః || అపిధ్య
 నునినాగభాశ్చ సగభాశ్చ స్తశ్చియశ్చ త ఇతి || భరద్వాజః || సమాహితం నాః
 ప్రాణా ఆయమైవ తనాకృతిం | దశ్చతోవోపిత్వైవం ప్రాగ్గాయత్రీం
 తతోఽపేత్ || జపక్రమాయమేవస్యాత్ సర్వపాపప్రశాశక ఇతి || తదా
 కృతింకుంభకజనిక్తగూపాం || స్మృత్యంతరేవ || సప్తవ్యాహృతినయం
 త్తాం గాయత్రీంజితానాం | దశవారంబపితైః ౧౪ గాయత్రీంతునోజసే
 దితి || ఋష్యాదికమాహాభారద్వాజః || ప్రణవస్యపరబ్రహ్మ ఋషిః పరమాత్మనః

౧౩౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే

దేవతా ॥ ఛందస్తుదేవీగాయత్రీ వివియోగఃక్రియావళః ॥ పితౄషహా
 ప్రణవస్యముసిః బ్రహ్మదేవతాస్త్రిప్రయోచనా ॥ ఛందస్తుదేవీగాయత్రీ
 ఛాదోవినియుజ్యతే ॥ జపకాలేప్రయోగదేవో నూనకాలేహుతాశనః
 ధ్యానకాలేవరంబ్రహ్మ విశ్వేదేవాస్తభోన్యథా ॥ వ్యాహృతీనామృష్యానీ
 మాసవీషః ॥ అర్చ్యగుప్తకన్యశ్చ వసీష్ఠోగౌతమస్తథా ॥ కాశ్యపశ్చాం
 రాత్రైవముపయస్స్యర్థకాక్రమం ॥ గాయత్ర్యస్థిగనుష్ఠుప్రబృహతీవజ్జీ
 రేవచ ॥ త్రిష్టుప్తజగతీదైవఛందాన్యేతాసినస్తవై ॥ అగ్నిర్వాయుస్తథా
 కేశవగోమతీవరుగస్తథా ॥ ఇంద్రశ్చవిశ్వేదేవాశ్చ దేవతాఃసముదాహ
 తాః ॥ బ్రాహ్మీస్సాహావాహనీచ తథాఃత్యానిలాసినీ ॥ వేదావతీచలోలా
 సస్తవ్యాహృతిశక్తయః ॥ శ్వేతంశ్యామంచీతంచ విశంకనీలహాహితం ॥
 నీలంకనకవంశంచ వణాన్శ్వేతాన్యశ్చక్రమాత్ ॥ విశ్వమిత్రస్త్రుగాయ
 త్యాగ్నిఃపిశ్చన్ద్రవాయుస్త్రుతః ॥ సవితాదేవతావైవబ్రహ్మవైవముషిస్త్రు
 తః ॥ అనుష్టుప్తఃఛందస్సాన్యతీవరమాత్మావదేవతా ॥ యోగయజ్ఞనిలగ్న
 స్తు ॥ వ్యాహృతీనాంఘసర్వాశామ్యషిత్రైవ ప్రజాపతీ ॥ అగ్నిర్వాయు
 స్తథాదిత్యోబృహస్పత్యావీవచ ॥ ఇంద్రశ్చవిశ్వేదేవాశ్చ దేవతాఃసముదా
 హృతాః ॥ శిరఃప్రజాపతిముషిర్వజుశ్చందోవివక్షితం ॥ అగ్నిర్వాయుస్సూర్యశ్చ
 దేవతాఃపరికీర్తితాః ॥ స్రావాయామప్రయోగేఘవియోగదాహృతీన్వ్యా
 సమాహసవీష ॥ సాదయోజకంసుయోజాన్వోస్తథైవజతరేపినా ॥ కంఠ
 ముఖేతథామూర్ధ్నిక్రమేఃవ్యాహృతీన్యశేత్ ॥ ఛారంగుష్ఠద్వయేన్యస్య
 భువస్తజనీకాద్వయోః ॥ జ్యేష్ఠాంగుళీద్వయేధీమాన్యఃపదంవియోజ
 యేత్ ॥ అనామికాద్వయోధీమాన్యసేధ్యద్వయమగ్రతః ॥ కనిష్ఠికాద్వయోః
 భగణాపాణ్యోర్మధ్యేధి రుపదం ॥ భూఃపదంహృదివిన్యస్య భువశిరసివిన్య
 సేత్ ॥ శిఖాయాంస్వపదంన్యస్య కవచేతిత్పదంన్యసేత్ ॥ అక్షోభగణ
 పదంన్యస్య న్యసేద్దిక్షుధియీపదం ॥ శిరస్తస్యాస్తుసర్వాంగ ప్రాణాయా
 మపగోన్యసేత్ ॥ విన్యస్యైవంతతఃకృత్వా ముద్రాదాంధ్యాత్వాక్రమేదతు ॥

పూరకాదీక్రమేజైవ ప్రాణాయామాంశ్చమాచరేత్ ॥ పద్మముద్రాస్థారభే
 యాశంఖముద్రావరాహకౌ । వాసుదేవాత్మసంవిచ్ఛ సప్తవ్యాహృతిముద్రా
 కాంతి ॥ ప్రణవధ్యావముక్తం మంత్రనేపతావకాశికాయాం । విష్ణుం
 భాస్వత్కీర్తీతూం గదవలయుగలాకల్ప హారోదరాంఘ్రి శ్రోణీధూషంసు
 వక్షోపణి మకరమహాసుండలా మండితాంగం । హస్తోద్భవ్యక్రశంఖాంబు
 జకరయుగలం పీడికౌ శేషవాసంశ్యాశా విహ్యోతభాసం చినకరసదృశం ప
 ద్యసంస్తం నమఃమీ । వ్యాసః ॥ స్వస్తోక్తవర్ణిత నవోరూపయావన సం
 యతాః త్మమవస్తుపరీతాంగ్యుస గ్వాభరణధూషితాః । దివ్యచందనలిప్తాం
 గ్యుదివ్యమాలైర్గరలంకృతాః ఇజ్జోపవీతహృదయాః సవిత్రచామరారాః ।
 ఉన్నదవననాంభోజజటామండలమండితాః । జటాకలాపపూణేకందుష్కభా
 పూరితదిబ్బుతాః । అభయాత్మాచ్ఛగాయత్రీవరహస్తసరోరుహాః । ఏవం
 హేమజపారంభే ధ్యేయావ్యాహృతయోద్విజైః ॥ గాయత్రీధ్యానం ॥ ము
 క్తావిద్యుమహేమనీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖైః స్త్ర్యుతితైర్ముక్తామిందుకళానిబద్ధ
 మకుటాం తత్వాధావర్ణాత్మికాం । గాయత్రీం వరబాధయాంకుశకళాం
 శుభ్రాకపాలంగుణం శంఖంచక్రగదారవిచయుగళం హస్తైర్వహంతీంభ
 జై ॥ ఇత్యేవంకర్వతఃఫలమాహాసంవర్తకమానసంవాచకంపాపంకామైనైవ
 తుయశ్చృతం తత్సర్వంనశ్యతిషీప్రప్రాణాయామత్రయైక్యతే యోగయా
 జ్ఞవలోక్యపి ॥ ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాసూర్యసోదయనంప్రతి । నిర్మ
 లాస్వర్గమామాయంతిసంతః సుకృతినోయథేతి ॥ మనుః ॥ ప్రాణాయా
 మాః ద్రాహ్మణస్య త్రయోపివిధివత్కృతాః । వ్యాహృతిప్రణయైర్ముక్తాపిజ్ఞై
 యంపరమంతహా । దహ్యతేధ్యాయమానానాం ధాతునాంహీయథామ
 లాః । తథేంద్రియాణాం దహ్యంతే శీప్రప్రాణస్యసంగహత్ । సవ్యాహృ
 తికాస్సప్రణవాః ప్రాణాయామాస్తుపాదశ ॥ అపిధూమహాసంమానాత్ పు
 సంత్యహరహాకికృతం ॥ శానకోపి ॥ ప్రాణాయామాక్ ధారయేత్త్రీకయథా
 పిధిసమాహితః । అహోరాత్రకృతంపాపంతిత్ ప్రాణదేవనశ్యతీతి ॥ ఆత్మసు

౧౩౪ బైద్యనాథదీక్షిపీయః శిష్యత్వముక్తాఫలే * ధన్యశాస్త్రే,

ధిః ద్వాదశభిశ్చక్షుర్వింశత్యరంతపతితి || యమోపి || దశప్రణవసంయు
 క్తైః ప్రాణానామాయాశ్చతుర్దశైః | మువ్యత్రైబ్రహ్మసూత్యాచుః మాసా
 చ్చైవోపపాతకైః సవ్యాహృతింసప్రవాహం గాయత్రీంశిరిసానహ యేజ
 పంతిసదాతేషాం నభయవిద్యతేక్వచిత్ | యోగయాజ్ఞవల్క్యసి || య
 వీతావ్యాహృతీస్సప్త సంస్కరేత్ప్రాణసంయుః | ఉపాసితంభవేత్తైసవిశ్వం
 భువనసప్తకం | సర్వేషువైవలోకేషు క్రియాచారశ్చజానతే | పోడశా
 తరకంబ్రహ్మగాయత్ర్యాస్తుశిరస్త్యుతం | సకృదావతక్యంస్విపిః సంసా
 రాదపిమచ్యతేతి || ఇతిప్రాణానామధిః || భరద్వాజః || ఆయాత్విత్వము
 వాకేనహృదయేవాకమండల | ధ్యానయోగేనసంపశ్యేద్వర్ణరూపసమ
 న్విశాం || ప్రాణానాయమ్యచావాహ్యస్త్వత్వాప్యాకదితతోన్యసేత్ |
 ముద్రాఃప్రదృశ్యధ్యాత్వాథపేన్మంత్రముయంత్రమః | శౌనకః || ఆనాహ
 సంత్రేత్తిరీయఉక్తం చాపివజ్జనమితి | మంత్రాంతరమాహగోవిలః || ఆ
 యాతువరదాదేవీత్యాహరేచ్చిహ్నవాచసం || గాయత్రీంధందరాంత్రైబ్ర
 హ్మయోసేనమోస్తుతే | ఆనాహయేత్తు గాయత్రీం సర్వపాపప్రణాశినీం |
 ఆచచ్చవరదాదేవి జప్యేమసః పౌభవ || గాయంతం త్రాయతే మస్తా
 గ్గాయత్రీత్వమతస్త్వంతా ఇతి || బృహస్పతిః || ఋషిఘంధోదేవశాశ్చధ్యాత్వా
 మంత్రార్థమేవచ || గాయత్ర్యాస్తుసమస్తాయాఋషిఘంధోభిరేవతాః స్త్వ
 త్వాప్రత్యక్షరంపశ్చాద్యహ్నాదీనధసంస్కరేదితి || పితామహః || సవితా
 దేవతాయస్య ముఖమగ్నిస్త్రైపావచయా | విశ్వమిత్రఋషిఘంధో గాయత్రీ
 సావిత్రిత్యే || వ్యాసః || విశ్వమిత్రఋషిఘంధో ఋగ్గాయత్రీయముచ్యతే |
 దేవతాపరమాత్మావ సవితానాప్రకీర్తితా || ప్రాణాయామంజపేత్సప్త్యుక్
 దానేవవినియుజ్యతేతి | ఓంభూరిత్యాదీనామయమధః | అకారోకా
 రమకారాత్తకస్య ప్రణవస్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాత్తకః | పరమాత్మాప్రతి
 పాద్యోఽథః || తేనసప్తవ్యాహృతిపతిపాద్యథాస్యైకత్వముచ్యతే || ఓం
 భూంసప్తాశ్చభావః || సూరవాధః || ఏవంఘవస్థితికాలేనర్వనస్త్రిన్వ

తీతి । భువః సర్వస్థితకారణ మప్రిప్రణవాథః ॥ ఓం సుహః సుపూర్వస్య
 వృద్ధో వరణాత్తస్య రూపం శోభనైః సనకాదిభిర్వృతం సుష్టుసవకంవృ
 ణోతివ్యాప్తోతీతివాసువబ్రహ్మ ॥ ఓం సుహః ॥ మహాతేః పూజాకర్తృణా
 రూపం ముముక్షుభిః పూజనీయత్వాత్ బ్రహ్మైవ మహా ఇత్యుక్యతే ।
 ఓం జనః జనేరంతర్భావితాథాన్వరూపం సర్వస్య జగతో జనకం బ్రహ్మై
 త్యుక్తః ॥ ఓంతపః ॥ తపతేరంతర్భావితాథాన్వ రూపం సూర్యా
 త్తనాస్థిత్యా జగత్తపోయతి ప్రకాశయంతితివా తపః తదభి ప్రణవాథావీవ
 ఓం సత్యం । క్వచిదపి దేశేకాలే వస్తుచి కేనాపి ప్రమాణేనా బాధితం సత్యం
 కార్యం కారణం పీఠవః । ప్రత్యక్షం చ పరోక్షం చ యద్వాసత్యమితి రితమ్
 తదపి ప్రణవాథావీవ । యద్వాహురిత్యనోలోకా నాముపలక్షణం । ధూ
 ప్రభృతయశ్చ సప్తోపరిలోకాః పాతాలాద్యాశ్చ యెలోకాః సప్తవతు
 దళలోకా అపి బ్రహ్మకార్యత్వాత్ ఉపాదానధూత బ్రహ్మత్మకా ఇత్యుక్తః ।
 అథ గాయత్రీధః ॥ సవితుః సర్వజగతః ప్రసవితుః జగతా రణస్య దేవ
 స్య ద్యోతనస్వభావస్య స్వయం ప్రకాశ చిదేకరసస్య వరేణ్యం వరణీయం స
 రైవః ప్రాథానీయం సుఖైకతానరూపం సరైవః సుఖస్యైవ ప్రాథానీయ
 త్వాత్ భగవంభజనాదాహే దాహే ప్రకృతప్రాకృతిలక్షణస్య సుసారస్య
 దాహకః యః ధియః ధీవృత్తిః ప్రచోదయాత్ సదా ప్రేరయతి తస్య బు
 ధ్యాది ప్రేరకస్య సవితుః దేవస్య వరేణ్యం పరమానందైకరసంభగవః సకా
 రణం సుసాగరదాహక నిగుణం ధీమహిధ్యాయామ ఇతి ॥ స్మృతిధా
 నుకరే ॥ తదిత్యేతత్పరం బ్రహ్మ ధ్యేయం తత్సార్వమండలే । సవితుః సక
 లోత్పత్తిస్థితిసంహారకారిణః ॥ వరేణ్యమాశ్రయణీయం యదాధారమిదం
 జగత్ । భగవస్య సాక్షాత్కారే శావిద్యాతితార్కర్యదాహకం దేవస్య జ్ఞాన
 రూపస్య స్వానందాత్క్రీడతోపివా ॥ ధీమహ్యహం వివేతి సదైవాభదసిద్ధ
 యే ॥ ధియంతోకరణైవృత్తిః ప్రత్యక్షవణకారిణీః । యతిత్యరూపమస్య
 త్తం సమ్యక్ జ్ఞానాదిలక్షణమ్ । నోన్మకంబహుధాధ్యస్త భదేనానేక దేహి

నాం || ప్రచోదయాత్ప్రేరణతి సత్వజ్ఞానాది లక్షణభితి || విశ్వామిత్రః ||
 దేవస్యసవితుస్తస్య ధియోయోనఃప్రచోదయాత్ | భగోవరేణ్యంతద్బంష్ట
 ధీమహీత్యథఃఉవ్యతే || అగస్త్యః || యోదేవసవితాస్మాకంధియోధ
 ర్మాదిగోవరాః | ప్రేరయేత్తస్య సద్భగః స్తద్వరేణ్యముపాస్మహే ||
 మంత్రదీపికాయాం || దేవస్యసవితుస్తేజోవరేణ్యంభగఃసమ్మితం | ధ్యా
 యమహీతశబ్దోక్తా ధీమహీత్యథఃఉవ్యతే | యశ్చబ్రహ్మయఃత్యథేకలింగ
 వ్యత్యయతోభవత్ ఇతి || వరవరాజీయే || నిత్యమల్రవ్యాఖ్యానేతచ్ఛ
 బ్రహ్మచర్యచ్ఛబ్దోధ్యాపారః | సవితుజగతాం ప్రసవితుః సవితావైప్రస
 వానామితే | ఉతేశేషేప్రసవస్యత్వస్మేకః ఇత్యాపి శ్రుతిర్వరేణ్యం సృజ్యం
 భక్తాభ్యుప్ర్యయః | సర్వేషాంభజనీయంభగఃప్రకాశప్రదానేనజగతో
 బాహ్యభ్యం తరతమోభజనాద్వాకా లాన్త్యకతియాసకల కర్మఫలపా
 కహేతుత్వేన భజనాద్వాన్యప్తిప్రదానేన ధూతానాం భరణాద్వాభ
 గః దేవస్యదోష్టితమానస్యధీమహీధ్యైచింతాయాం || దేవస్య సవితుర్వ
 రేణ్యంయద్భగఃస్తద్ధ్యాయామి | తచ్ఛబ్దోబ్రహ్మనాచకత్వేనచప్రసిద్ధః ||
 ఓతత్సదితినిదేశోబ్రహ్మగస్త్రీప్రధస్సత్ప్రతిభితి భగవద్గీతాన్మరణాత్ || ఆ
 నిత్యమండలాలితర్వతికన్మపురుషమనుచింతయామి యవీషోంతరాదిత్యే
 హవర్ణయఃపురుషః || అతోయ ఏషవీతస్మి న్మండలెచిపిపురుషఇత్యాది
 శ్రుతిః | యదిసవితానోస్మాకంధియః జ్ఞానోపరాగాదివిషయాణి జ్ఞానానిప్ర
 చోదయాత్ | ప్రచోదయతిప్రవతణాతితత్సవితుస్తద్భగఃశ్చింతయామ
 ఇతి || మార్కంజేయోపి || కుశముఖ్యేనిఃస్వప్తు కశపాణిజితేంద్రియః |
 అకమభ్యగతంధ్యాయేత్ పురుషంతుషహవ్యతిమితి || నిరుక్తభాష్యే
 షి || యచ్చిహ్మనిత్సంహ దిసన్నివిష్టం నూంప్రేరయత్రిష్టతినఃసుబుద్ధిః | భ
 గఃస్మవాఖ్యంభజనీయమేతత్ ధ్యాయామినిత్యంరవిమండలస్థం | దేవస్య
 సవితుర్మధ్యే యోభగోనోధియస్స్వయం ప్రచోదయోత్తద్వరేణ్యం ధీ
 మహీత్యన్వయక్రమః | ద్యుస్థానాద్వ్యతనాద్వాపి భానుదేవఉదా

హృతః । జగత్ప్రసవహేతుత్వాత్సవసవితాభవేత్ ॥ తస్మాదేవ భీషణా,
భగవః పాపానాంభంజకత్వసః । అస్త్రాకంకార్యవిషయే బుద్ధిః పేరితా ॥
సః ॥ తద్భ్రష్టాప్రాథకనీయంస్సాత్ వరణీయముపాస్త్రహే । ధ్యేయ
స్వనాసవిత్సమండలమధ్యవత్తే నాగాయణస్సరసిజాసనసన్నివిప్తః ॥ కేయూ
రవాన్తకర కుండల వాస్కరీటీహారీహిరణ్మయ వపుర్భూతశంఖదక్రః ॥ ఇతి ।
అథగాయత్రీశిరస ఓమిత్పుకాథాః ॥ ఆర్షోత్త్యథాః ॥ ఆఖండసత్తా
స్వరూపే సర్వవ్యాపకః ॥ సమవజ్యోతిః ॥ స్వప్రకాశకచైతన్యజ్యోతిః । ర
సః । సమవానందస్వభావః ॥ తి సవామృతమ్ । అమరణభర్తృకం ॥ తదేవ బ్ర
హ్మదేశా ద్యన వచ్చిన్నమేవ । భూత స్యాథకస్య వ్యాకృతత యా
థేనైక్యముద్యతే । భూతిత్వాదినాభూతత్వాస్వభావః । సృష్టికాలే స
ర్వమస్తి స్థవతీతి స్థితికాలే సర్వమస్తి స్థవతీతిదనువః సర్వోపాదానం
సర్వస్థితికారణంచేతి యావత్ । సువఃసవకసంహత్యై । అయంశిరసో
థాః ప్రణవాథావీవ ॥ ప్రణవ సహితసప్రవ్యా హృతిభిః ప్రణవసహి
తగాయత్యాప్రణవసహిత శిరసాచప్రతిపాదిత మఖండైకరసంబ్రహ్మప్ర
త్యగాత్మ తయానుజానామిఓమితి । ఆయాత్విత్సనువాక స్యాథాః । ఆయా
తుఆగచ్ఛతు ॥ వరమిష్పితంభక్తే భ్యోదదాతీతివరదా । దేవీద్యోతనస్వభా
వానక్షరతీ సర్వమక్షుతేతివా అక్షరంబ్రహ్మ అపరిచ్ఛిన్నంసమృతంసమ్య
జ్జ్యేతమవగతంభావే నిష్కాక్షానస్వభావమ్ యదేవంభూతంత దాయాత్విత్స
థాగాయత్రీంప్రథమాథేక ద్వితీయా గాయత్రీఛందసాం మాతాఛందసాం
వేదానాముష్ణిగాదీనాంచ మాతాగాయత్రీత్వం ఇదమఖండైకరసం పూ
ర్వోక్తం బ్రహ్మసః అస్త్రాకం జపస్వమంత్రలోకపితృభ్యథాః సేవయగా
యాత్యాత్మకం పరంబ్రహ్మ స్మాయమానైభ్య ఓజసీత్వాదినా ఓజోస్తై
జఃతదసి, సహః, పరాభవశక్తిఃతదసిమహాప్రళయాదాసవాభిభవసామ
భ్యుకస్య సత్వాత్ బలంప్రాణానాం భ్రాజోదీప్తిః దేవతానాంవస్వాదీ
నాం ధామస్థానమసినామాభ్యా నిఖిలశబ్దరాశిరపిత్వమేవాసికింబహునా

౧౭౮ వైద్యనాథదీక్షితయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

విశ్వమసివిశ్వం పరిదృశ్యమానం ప్రపంచజాతం విశ్వమాయుః విశ్వస్వజీ
 వనహేతుత్వాత్ | సర్వమసిసర్వంసర్గాం తరాదికార్యమసి || స
 ర్వాయుః అసీతి సంబంధః విశ్వాయురిత్యనేన వ్యాఖ్యాతః అభిధూః సర్వం
 సర్వజాత మభిభవతీత్యభిధూః ఓంప్రణవాథాశ్చసి అథవాఓం గాయత్రీ
 మానాహయామి | గాయత్ర్యాత్మకం పరంబ్రహ్మవాహయామి సోహమి
 తి మమాత్మతయాప్రాపయామితి || అథష్యాదిన్యాసః || స్మృతరత్నై ||
 ఛందో గాయత్రీ | గాయత్రీస్సవితాచైవ దేవతా || ముఖమగ్నిస్త్రిపా
 చ్చైవ విశ్వామిత్రఋషిస్తథా | త్రయీశిరఃశిఖారుద్రో విష్ణుహృదయ
 మేవచ || ఉపాసనవినియోగ స్సాంఖ్యానిగోత్రికా | త్రైలోక్యంబరణం
 జ్ఞేయం పృథివీక్షితీ రేవచ || ఏవంధ్యాత్వాతు గాయత్రీం జపేద్ద్వాదశలక్ష
 తామితి | అథాక్షరఋషయః || విశ్వామిత్రః || విశ్వామిత్రోభరచ్చానో గా
 రమఃకుత్సవీవచ | భృగుశ్చాండిల్యకశ్చైవ లోహితోగగవీవచ || శాతాత
 పఃసనతుమారస్తథాసత్యతపఃస్మృతః | భాగవఃపరాశరశ్చ పుండరీక
 కృతుస్తథా | దక్షశ్చకాశ్యపశ్చైవ జమదగ్నిశ్చవత్సకః || విమలశ్చంగిరా
 శ్చైవ అత్రికందూస్తథేవచ | కుంభయోనిశ్చతుర్వింశో ఋషయఃపరికీ
 ర్తితాః | అథఛందాంసి || గాయత్ర్యగ్ని గనుష్టుప్చబృహతీపజ్జీరేవచ || త్రి
 మృచ్ఛజగతీచైవ అనుష్టుప్జ్జీరేవచ | జగతీవిష్టగాపజ్జీరనుష్టుప్జ్జీ
 రేవచ || అక్షరపజ్జీరనుష్టుప్జగతీత్రిష్టభాతథా | జగత్యానుష్టుభాచైవ
 అనుష్టుప్త్రిష్టభాతథా | త్రిష్టప్చజగతీచైవ దేవీ గాయత్రముచ్యతే | గాయ
 త్ర్యాస్తుచతుర్వింశ ఛందాంస్యక్షరశఃక్రమాదితి || అథాక్షరదేవతాః |
 అగ్నిఃప్రజాపతిశ్చైవ సోమఈశానవీవచ || ఆదిత్యోధగురుశ్చైవ ఇం
 ద్రశ్చైవభగస్తథా | అర్యమాచైవసవితా త్వష్టాపూషాదదేవతాః |
 ఇంద్రాగ్నిశ్చైవవాయుశ్చ వామదేవస్తథేవచ || మిత్రోశ్చవరుణశ్చైవ క్ష
 మశోదేవతాస్తస్మితాః | వైశ్వదేవంతతఃపోక్తం వైష్ణవంవాశవంతథా ||
 మారుతశ్చైవకౌటర మాశ్వినంబ్రాహ్మమేవచ | సావిత్ర్యాస్తుచతుర్వింశశ్చ

వశానసముదాహృతాః॥చంద్రికాయాం॥అక్షరాణాంచసర్వసాంప్రజాపతి
 ఋషిఃస్మృతః॥ ఛందోగాయత్రమేవస్యాద్దేవోబ్రహ్మైవకీర్తితః॥విశ్వా
 మిత్రః॥ అథతత్త్వానివత్సోమి అక్షరాణాంవిభాగశః॥ పృథివీచోదకంతేజో
 వాయురంబరమేవచ॥ గంధోరసశ్చరూపంచ స్పృశశ్చబోధవాగితి॥ మా
 స్తావృషస్థంపాయుశ్చపచ్చోతైత్వక్వచక్షుషీ॥ జిహ్వఃప్రాణంనమస్తత్సమ
 హంకారోమహత్తథా॥ గుణత్రయంచక్రిమశో వణితత్వవినిశ్చయః॥
 అథాక్షరశక్తయః॥ ప్రహ్లాదిసిద్రధానిత్యా విశ్వభద్రావిలాసిని॥ ఈశ్వ
 రీవిజయాశాంతా కాంతిమణిగాఽసరస్వతి॥ విరూపాక్షికదాచేశా వ్యాపి
 నీవిమలాతథా॥ తమోపహరిణీసూక్ష్మా విశ్వయోనిజఽయాపహా॥ పద్మా
 లయాపరాశోభా గదారూపేతిశక్తయః॥ అథకరన్యాసః॥ విశ్వామి
 త్రః॥ ఆదావస్త్రేణసంశోధ్య కరన్యాసంతతశ్చరేత్॥ దక్షిణాంతజీవా
 నీమాదిం కృత్వాపర్వసువిన్యసేత్॥ క్రమాద్వామకఃస్థాంతం అక్షరాణి
 కరద్వయే॥ తత్కారంవిన్యసేత్స్వాంగ పాదాంగుష్ఠద్వయేద్విజః॥ సకా
 రంగుల్ఫజేశేతు వికారంజంఘయోన్యసేత్॥ జానోష్ఠవిద్ధితుఃకారం వ
 కారంచోరుదేశతః॥ రేకాంవిన్యసేద్గుహ్యేణి కారంవృషజేన్యసేత్॥
 కటిదేశేతుయంకారం భకారంనాభిమండలి॥ గోకారంజఠరేయోగీ
 దేశకారంస్తనయోన్యసేత్॥ వకారంహృదివిన్యస్య స్వకారంకంఠవీచకు॥
 ధీకారమాస్ట్రేవిన్యస్య మకారంతాలుమధ్యతః॥ హీకారంనాసికాగ్రేతు
 ధీకారంనయనద్వయోః॥ భ్రువోర్మధ్యేతుయోకారం లలాటేతుద్వితీయ
 కం॥ పూర్వాననేతునఃకారం ప్రకారందక్షిణానన॥ హోకారంవిన్యసే
 త్ఫాలైదకారంతుకపోలయోః॥ విన్యసేగ్మూర్ధ్నియాతాకారం సర్వ
 వ్యాపినమీశ్వరం॥ ఓంకారమాచాపుచ్చార్వ నమోంతంచాక్షరంజ
 హేత్ ఇతి॥ అథవణికాధ్యానమ్॥ బ్రహ్మ॥ కృత్వాచైవాక్షరన్యాస
 మశేషాఘనివాసనమ్॥ పశ్చాత్సమావర్తేద్ధ్యానం వణిగరూపసమన్వి
 తమ్॥ తేల్ కారంచంపకాపీతం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్॥ శాంతం

౧౮౦ వైద్యనాథసీతీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

పద్మాసనారూఢం ధ్యాత్వాదహతి పాతకమ్ || సకారంచింతయేచ్ఛా
మమతసీవుష్పసన్నిభమ్ | పద్మమధ్యస్థితంసౌమ్యముఃపాతకనాశనమ్ |
వికారంపింగళునిత్యం కమలాసనసంస్థితమ్ | ధ్యాయేచ్ఛాంతంద్విజగే
జ్యోమహాపాతకనాశనమ్ || తుఃకారం చింతయేత్ప్రజ్ఞః ఇంద్రసిలసవ
ప్రభమ్ | నిదాహేత్సర్వదుఃఖంతు గ్రహకోగ సముద్భవమ్ || వకా
రంవహ్ని దీపాభుచింతయేత్తువిచక్షణః | భూజహత్యాకృతంపాపంతత్
క్షణాదేవనశ్యతి || రేకారంవిమలంధ్యాయేచ్ఛుద్ధృఢ్కటికసన్నిభమ్ | అభక్య
భక్షజంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతి || కికారంచింతయేద్ద్యోగీవిద్యుత్స్ఫురితన
ప్రభమ్ | గురుతల్పకృతంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతి || యుఃకారంతారకా
వణమిందుశైఖరఘాషణం | యోగీనాంవరదంధ్యాయేత్ బ్రహ్మహత్యా
వినాశనమ్ || భకారంకృష్ణవణంతుసిలమేఘసమప్రభమ్ | ధ్యాత్వాపురు
షహత్యాది పాపంనాశయతిద్విజః || గోకారంరక్తవణంతుకమలాస
నసంస్థితమ్ | గౌహత్యాయాకృతంపాపం నాశయంతంవిచింతయే || డెకా
రంమరకతశ్యామం కమలాసనసంస్థితమ్ | సతతం చింతయేద్ద్యోగీ ప్రేమా
త్యాదహతేపరమ్ || వకారంశుక్లవణంతు జాతిపుష్పంమపభమ్ | గురు
హత్యాకృతంపాపంధ్యాత్వాదహతితత్క్షణాత్ || స్వకారం చింతయేస్థితం
సువణద్యుతిసన్నిభమ్ | మనసాయత్కృతంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతి || ధీ
కారంచింతయేదిందు కుండపుష్పసమప్రభమ్ | పితృమాతృవధాత్పాత
ముద్యతేనాత్రసంశయః || మకారంపద్మరాగాభుచింతయేద్దీప్త తేజసమ్ |
పూర్వజన్మాజితంపాపంతక్షణాదేవనశ్యతి || హికారం శుభవణంతు
పూర్ణచంద్రసమప్రభమ్ | అశేషపాపదహనంధ్యాయేన్నిత్యం విచక్షణః ||
భీకారంపాండరంధ్యాయేత్ పద్మస్యాపరిసంస్థితమ్ | ప్రాణిహత్యాకృతం
పాపం తత్క్షణాదేవనశ్యతి || యోకారంరక్తవణంతు ఇంద్రగోపక సన్ని
భమ్ | ప్రతిగ్రహకృతంపాపం ధ్యాత్వాదహతితత్క్షణాత్ || ద్విశీయ
శ్చైవయఃప్రోక్తౌ యోకారోరుక్తసన్నిభః | నిదాహేత్సర్వ పాపాని

నానైః పాపైశ్చలిప్యతే || సఃకారంతుముఖంపూర్వం ఆదిత్యోదయసన్ని
 భమ్|సకృద్ధ్యాత్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేదైవతంపదమ్||నీలోత్పలదశశ్యామం
 ప్రకారందక్షిణాముఖమ్ . | సకృద్ధ్యాత్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేద్భ్రువ్మణః
 పదమ్ || సౌమ్యగూరౌచనాపీతం చోకారం చోత్తరాసనమ్ | సకృద్ధ్యా
 త్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేద్వైష్ణవంపదమ్ || శంఖశంఘం దేదు సంకాతం దకా
 రంఽశ్చమాసనమ్ | సకృద్ధ్యాత్వాద్విజ్రేష్ఠః సగచ్ఛేదైశ్వరంపదమ్ || యా
 కారస్తుశిరోఽప్రోక్తే చతుర్వణాసముద్భవః | పత్యక్షఫలదాబ్రహ్మవిష్ణు
 బ్రాహ్మిస్థిః || వీపంధ్యాత్వాతు మేధావీజపంఽమౌమంఽగోతియః | నభవే
 త్సూతకంతస్య పృతకంచనవిద్యతే || సాక్షార్థవత్ససౌబ్రహ్మస్వయంభూః
 పరమేశ్వరః | యస్యైతాంనవిజానాతి గాయత్రీంతుయథావిధి || కథి
 తంసూతకంతస్య పృతకంచనవిద్యతే || నైవదానఫలంతస్య నైవయజ్ఞఫ
 లంభవేత్ | నవతీర్థఫలంప్రోక్తం తస్యైవంసూతకసతి || పాదాదికు
 షీపర్యంతంశిరఃప్రభృతివత్స | కర్తవ్యంకామిభిఃన్యాసో గృహస్థైరితిని
 నాయతి | పాదన్యాసమాహసవివ || దక్షిణాంగుష్ఠమారభ్య యావద్వా
 మకఃస్థికా | దక్షిణతాపదస్యస్యాః క్రమేదైవంస్యసేత్సదీః | శిరో
 భూమన్యవగనవక్త్రాదేమవైక్రమాత్ | హృత్పాదాభిగుహ్యదేవేమజా
 నుపాదద్వయైస్యసేత్ || చంద్రికాయాం || ప్రతిపాదమృచ్ఛాదికముక్తం |
 తత్సవితురిత్యస్యవిశ్వామిత్రఋషిః | గాయత్రీఛందః | బ్రహ్మదేవతా || భ
 గోదేవసేత్యస్య గాయత్రీఛందః | విశ్వామిత్రఋషిః || విష్ణుదేవతా ||
 ధియోయోనభిత్యస్యవిశ్వామిత్రఋషిఃవిష్ణుదేవతా | ధియోయోనభిత్య
 స్య విశ్వామిత్రఋషిః గాయత్రీఛందః రుద్రోదేవతే || పాదన్యాసమాహవి
 శ్వామిత్రః | ఏతైస్త్రిభి పదైఃకుర్యాత్కరశుద్ధింద్విజోత్తమః || అనామ
 కాద్యయోధీభూత్వ స్యసేత్తత్పాదమగ్రతః | కస్థికాద్యయోఃభగణః పా
 దాభ్యర్చ్యైర్ధియఃపదం | శిరసిప్రథమంపాదం ద్వితీయంనాభిమధ్యతః ||
 తృతీయంపాదయోన్యత్వస్య శుక్లద్వాంగంస్యసేదితి || చంద్రికాయాం ||

౧౮౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాశలే * ధర్మశాస్త్రే.

గాయత్ర్యా వ్యాపకం కృత్వా కరన్యాసపూర్వకం షడంగన్యాసం కుర్వాత్
 ఇతి || తత్సన్యాసః | హృదితత్సవితుస్త్వస్య స్వసేన్మాధీర్వావరణీయం |
 భగో దేవస్యేతి ఖండం శిఖాయాంతుతతోస్య సేత్ | ధీమహీతిస్య సేద్వ
 ర్మధీయోమోనశ్చ నేత్రయోః | పృచోదయాదితిపదం అననైః యోజ
 యేత్ | అంగన్యాసస్తుయైర్మంత్రైః కరన్యాసస్తుతైః స్మృతః | గాయత్రీసా
 రేతువిశేషోధిహితః | తత్సవితుబ్రహ్మాశ్మనహృదయాంతునమః || వరే
 బ్ధ్యావిష్ణురాత్మనశ్శిరసెస్వాహాభగో దేవస్య రుద్రాత్మసే శిఖాయైవవట్ |
 ధీమహీతుశ్చరాత్మసే కవచాయహుం | ధీయోమోనః సదాశివాత్మ
 నేనేత్రత్రయాం వావట్ ఇతి || పితావహః | ఓంఘాః విన్యస్య హృ
 దయే || ఓంఘః శిరసి విన్యసేత్ | ఓంసువః శిఖాయాం విన్యస్య గాయ
 త్ర్యాగ్రీవ్రథమంపాదం విన్యసేత్ || కవచే విన్యసేద్ధీమాన్ ద్వితీయే నేత్ర
 యోన్యసేత్ | తృతీయే నాస్య విన్యాసం చతుర్థంః టితెన్యసేత్ | పరో
 రజసి సావవోమితి గాయత్ర్యాశ్చతుర్థంపాదం సవతః మూర్ధ్నాది
 పాదపర్యంతం న్యసేదిత్యర్థః | న్యాసప్రకారమాహ భరద్వాజః | అంగుస్తా
 దికఃష్టాంతం అంగుళీషున్యసేత్తతః | ప్రకోష్టాంతబహిః పాణ్యోర్మూ
 స్తయోస్తలపుష్టయోః || హృన్తస్తకశిఖాబాహునోత్రప్రహరణానివట్ |
 అంగన్యమూనిచోక్తాని వల్లవానివ దేవహి | అంగుళీభిశ్చ తస్యభిః ద్వయో
 హృదయశీర్షయోః | ముష్టైరంగుష్టశిరసాపశ్చ మేతస్యవర్తనః || బహిః
 కరాభ్యాం దృక్ఫలమధ్యమధ్యాంగుళైస్త్రైభిః | అంగుష్టతజ్జేన్యగ్రా
 భ్యాం సశబ్దాద్దితుపాశ్చయోః || షడంగన్యాసమత్సుక్తమిద మేతత్ప్ర
 కారతః | ఏమవిన్యస్య గాయత్రీమావాహ్యచయథావిధి | ధ్యాత్వోపచా
 రుసకలం కృత్వా ధోజపమాదరేత్ ఇతి | ఎవంభారద్వాజేన షడంగన్యాస
 ముక్త్యానంతరం జపధ్యానం విహితం || నిత్యజపేతుష్టాదిషడంగన్యాస
 మావశ్యకం ఫలాధిక్యాపేక్షాయాంతు శక్తస్య న్యాసాది కార్యమిత్యాహః
 ఎవోఽంగన్యాసః || ఎనవిధిమప్యేకేనేచ్ఛంతి తెవిధిహింసకా ఇతి వంద్రికా

యాం || అంగుష్ఠే చైవ గోవిందం తజ్జన్యాస్తు మహీధరం । మధ్యమా
యాం హృషీకేశ మనామిక్యాంత్రీవిక్రమం ! కనిష్ఠికాయాన్యసేద్విష్ణుం కరే
మధ్యే శుమాధమా । యత్కృతంచ హుతంజపం దత్తదిష్టవిశేషతః ॥
హస్తన్యాసప్రభావేన సర్వంభవతిచాక్షయం । హృదయే ధూరితిమభేభు
వభిజిరసి స్వరితిసర్వాంగన్యసేదేతత్ గాయత్రీ కవచంతతః యథావిధి
గాయత్రీమధ్యసేవతి ॥ ఎవంకుర్వతః ఫలమాహవ్యాసః । విన్యస్తే వజపే
ద్యస్తు గాయత్రీం వేదమాతరం । బ్రహ్మలోకమవాప్నోతి వ్యాసస్యవచనం
తథా ॥ స్వరూపంయశ్చినస్త సృజ్జాత్వోపాస్తై రుథాః ధి గృహ్లాన్దౌష్ట్యై
నలిప్యేతసంపూనాం చవసుంధరాం । యథాకథంజ్ఞప్తాసాదేవీప
రమపావసి । సర్వకామప్రదా పోక్తా కించునర్సిధినాన్పపేతి ॥
అథముద్రాః । అత్రబ్రహ్మ ॥ అథాతోదశ్చ యేన్ముద్రాః సుముఖంసంపు
టంతథా । తతోవితతవిస్తీర్ణే ద్విముఖంత్రిముఖైః ॥ చతుర్ముఖంపంచ
ముఖం షణ్ముఖాధోముఖేతతః । వ్యాపకాంజలికాఖ్యాంచ శకటంతదనంత
రం ॥ యమపాశంచగ్రధితం తత్తత్ స్యాత్సన్తుభోస్తుఖం విలంబోముష్టికోపీ
నః తతః కూర్మచరాహకౌ । సింహక్రాంతంమహాక్రాంతం తతోముద్గరప
ల్లవావతి । ఏతాసాం లక్షణమాహసవీవ ॥ సమ్ముఖంసప్తతేహస్తా పుత్రా
నాకుంచితాంగుళీ ॥ కుంచితావళాః ॥ అంగుళయడక్తలక్షణాయయో
హస్తయోస్తాసమ్ముఖంనామముద్రా । సంపుటంపర్వకోశాభా కరా
వన్యోన్యసంహతౌ । పద్మముకుళాభాకరా సంపుటంనామముద్రా ॥ వి
తతంసంహతంహస్తా పుత్రానాయాతాంగుళీ । ఆమతాః ప్రసారితా
అంగుళయోడక్తలక్షణాయయోస్తా ఇతితన్నామముద్రా । విస్తీర్ణంసంహ
తౌపాణీ మిథోముక్తాంగుళీద్వయా । ముక్తాంగుళీద్వయాభ్యాం పాణిభ్యాం
తామిథఃసంహతౌ ॥ విస్తీర్ణంనామముద్రా । సమ్ముఖాసక్తయోఽపి
తోక్తాః సింహద్వయేనయోగో శేషాంగుళీనాం దైర్యవం గుప్తద్వయమా
భ్యాం పామికాంతయావద్ద్విముఖంత్రిముఖం చతుర్ముఖంపంచముఖంనా

మముద్రాభవంతి । తత్రవకా రెద్విముఖం రేకారే త్రిముఖం ణికారే చతు
 మ్ముఖం యకారే పంచముఖం శేకారేంగుళీనాం సంయోగాత్పూర్వమే
 .వివాశనః । తిర్గక్సంయుజ్య మానాగ్రో సంయుక్తాంగుళిమండలౌ ॥
 హస్తోష్ణముఖమిక్యక్త ముద్రాముద్రావిశారదైః । పూర్వయోగఃకన్యో
 వ్యయ సంయోగ స్తద్వినిశేధితరాంగుళీనాం సంయోగ స్త్రిక్ సంయుజ్య
 మానమగ్రంయమోస్తథా । సంయుక్తమండలయోస్తా వణ్ముఖానామము
 ద్రాః ॥ ఆమచింతాగ్రోసంయుక్తోవ్యక్తోహస్తోవధోముఖా । ఈష
 వ్యక్తాగ్రావదశిక్యతౌ హస్తోఅధోముఖముద్రా ॥ ఉత్తానాతాద్యశా
 వేషి వ్యాపకా ఆకుంచితో పకరాతాద్యశా సంయుక్తలక్షణౌ కరావ్యాప
 కాంజలికం నామముద్రా అధోముఖౌబద్ధ ముష్టిముక్తాగ్రాంగుష్ఠకౌ కరా
 శకటంచతత్కథితం ముక్తాగ్రావం గుష్మాయయోర్ముక్త లక్షణయోగి కర
 యోస్తౌ శకటం నామముద్రాయ మహాశమతఃపరం । బద్ధముష్టికయోః
 పాణ్యోరుత్తానావామతజ్జనీ । కుంచి తాగ్రాన్యయాముక్తా తజ్జన్యాబ
 ద్ధవక్రయా ॥ ఉక్తాయమపాశంనామముద్రా । ఉత్తానసంధిసంలీన బద్ధాం
 గుళితలౌకరా । సముఖాఘటితౌదీర్ఘాం గుష్మగ్రథితముచ్యతే । ఉ
 త్తానానిసంధిసంలీనాని బద్ధాన్యంగుళితలాని యయోస్తథోక్తౌ తావన్యో
 న్యమాఘటితౌ దీర్ఘావంగుష్ఠౌ యయోస్తా గ్రథితంనామముద్రాసం
 చితోద్వాం గుళిర్వామస్తాద్యశోదక్షిణేనతు । అధోముఖేనసంయు
 క్తః సమ్మఖోన్ముఖఉచ్యతే । సంచి తాసబద్ధాణిర్ద్వాంగుళయోగస్యయ
 స్తథోక్తః । తాద్యశందక్షిణాక్షోముఖేన సంయుక్తసమ్మఖోన్ముఖంనా
 మముద్రా । ఉత్మానోన్నతకోటితు విలంబఃకథితశికరా ॥ ఉత్మానేన
 ఉన్నతకోటియయోః కరయోస్తావిలంబంనామముద్రా । ముష్టినాన్యోన్య
 సంయుక్తౌ ఉత్తానామష్టికాభవేత్ ॥ ఆన్యోన్యసంయుక్తోఉత్తానామష్టిము
 ష్టికాశామముద్రా । మినస్తుసమ్మఖేభూతౌ యుక్తానామికనిష్ఠకౌ ॥ ఉ
 ధ్వజసంయుక్తవక్ర్యాగ్రౌ శేషాంగుళితలౌకరా । ఉక్తసంబంధేనామికా

కః ప్రికయోః కరయోస్తా తథోక్తా వన్యోన్య సమ్మఖేభూతా తథాహి
 భక్షసంయుక్తాని వక్రాణి శేషాంగళి దళానియయోః కరయోస్తామీ
 నోనామముద్రా । అధోముఖ కరోవామ స్మద్భక్త దక్షిణేనతు ॥ పృష్ఠ
 దేశేనమాక్రాంతః కూర్తోనామభధీమతే । అధోమ భోబదో వామః
 తావ్య శేన దక్షిణేన పాణినా పృష్ఠ దేశేయుక్తః కూర్తోనామముద్రా ।
 ఊర్వోర్మధ్యవామః జకత్తాభ్యామాశ్రయైకరే ॥ వరాహాకథ్యతే ॥ కక్ష
 సమిపాశ్రయైకరేసేత్యుక్త లక్షణోనామ భువోవరాహానామముద్రా ।
 సింహాక్రాంతం నిశిశౌకరా కణాశ్రితయూయతాం గుళికరౌసింహాక్రాం
 తంనామముద్రా కించిదాపిచిత్రాగ్రావేన్ద్రహాకారంతతిపరం । తలావా
 కుంచితాగ్రామహాక్రాంతంనామముద్రా ॥ ఊర్ధ్వకంచిత్రతా సాణీము
 ద్ధరోనామతజానీ । గ్రస్తావక్షిణసూన్యైన, కించిదూర్ధ్వకం గతయోః పా
 ణ్యోన్వావామతజానీ ॥ దక్షిణహస్తైః గృహీతా ముద్ధరోనామముద్రా ॥
 పల్లవోదక్షిణకరః ॥ అధోముఖస్థిరోమూర్ధ్ని ముద్రా తామిత లక్షణమ్ ।
 ఉక్తలక్షణామూర్ధ్నిక నిహితః పల్లవోనామముద్రా - పితానుహరి ॥ ప
 ద్మముద్రాసారభేయీశంఖముద్రా వరాహకౌ । వాసుదేవాత్మ సంవి
 చ్చసప్తవ్యాహృతిముద్రాకారి ॥ తథాంగుష్ఠవ్యయం మధ్యే దత్వాధపరితఃక
 రా । మండలికరణంసమ్యగంగుళీనాం దసర్వశః ॥ పద్మముద్రాభవేదేషా
 సారభేయీశతః పరమ్ । వామాంగుష్ఠంతుసంగృహ్యదక్షిణేనతుమష్టినా
 కృత్వోత్థానంతథామష్టిమంగుష్ఠేనుప్రసారయేత్ । వామాంగుళ్యస్తథాశి
 ష్ట్యాః సంయుక్తాః సంప్రసారితాః ॥ దక్షిణాంగుష్ఠసంస్పృష్టౌ ముద్రాశం
 ఖస్యహోదితా । దక్షిణాస్తంబోర్ధ్వముఖంవామహస్తమధోముఖమ్ ॥ అం
 గుళ్యగ్రంతుసంయుక్తంముద్రా వరాహ సంజ్ఞికా । అంజల్యాచాన్యము
 ద్రాస్యాత్ వాసుదేవాభిధావసా ॥ దక్షిణాంగుష్ఠ తజాన్యో సంయుక్తా
 గ్రహృద్ధితి | ప్రసాదితేత రాంగుళ్యః సాహముద్రాస్తృతాబుధ్దేః ముద్రా
 తమోదయేద్దేవీం ద్రావయేద్ధూరతస్మథా । నజాతు దశయేన్మద్రాం

మహాజనసమాగమే || తుభ్యంతిదేవతాస్తస్యఫలంవనకృతంభవేత్ | అర్చ
నజవకాలేతు ధ్యానైకామ్యేచకమణి || తత్తన్మత్రాః ప్రయోక్తవాదేః
సాన్నిధ్యకారికాభితి || అథధ్యానం || తత్రగోవిలః || ప్రాతగాయత్రీ రు
మధ్యస్థితారక్త వర్ణా కుమారీ అతమాలాహంసాసన మారూఢా త్రై
హ్యదైవత్యాముగ్వేదముదాహరంతీ - మధ్యాదిసేసావిత్రిరవిమధ్యేస్థితాశ్చే
తవర్ణాయావనస్థాత్రిణేత్రా త్రిశూలహస్తా వృషభాసన మారూఢా ర్షే
ద్రదైవత్యాముగ్వేదముదాహరంతీ || గృహ్యపరిశిష్టే || అథదేవతాధ్యా
నం || యాసంధ్యాక్తానైవమంత్ర దేవతాఖలుడపాస్యతే || తాంసర్వదైకయా
పాంధ్యాయేదనుసన్ధ్యామన్యోన్యంభిన్నరూపాంవాసదైకరూపాంబుగ్యజాః
సామత్రిపదాంతిర్యగూర్వౌకథ రాంషట్కుశ్మింపంచశీపాణం అగ్నిముఖేః
విష్ణుహృదయాంబ్రహ్మశిరసంరుద్రశిఖాందండకమండలాక్షసూత్రాభయాంక
చతుర్భుజాంశుభ్రవర్ణాంశుభ్రాంబరానులేపనస్రగాభరణాం శరచ్ఛం
ద్రసహస్ర ప్రభాం సర్వదేవ మయీం కేవీగాయత్రీ మేకామేవ తిస్సమ
సంధ్యాసుధ్యాయేదథ ఋదిభిన్నరూపాం - ప్రాతఃబాలాం బాలాదిత్య మణ్డ
లమధ్యస్థాంరక్తాంబరానులేపనాం స్రగాభరణాంచతుర్వక్త్రాంకమండలువ
క్షుసూత్రాభయాంక చతుర్భుజాం హంసాసనారూఢాంబ్రహ్మదైవత్యాము
గ్వేదముదాహరంతీం - భూలోకాధిష్ఠాత్రీం గాయత్రీ నామదేవతాంధ్యా
యేత్ || అథమధ్యాదిసేతాంయువతీయువాదిత్యమండలమధ్యస్థాం శ్వేతాం
బరానులేపన స్రగాభరణాంపంచవక్త్రాంప్రతివక్త్రాంతిణేత్రాంపంచశేఖ
రాం(చంద్రశేఖరాం)త్రిశూలశుద్ధఖట్వాంగడమరుగాంకచతుర్భుజాంవృష
భాసనారూఢాంరుద్రదైవత్యాంబ్రహ్మదైవముదాహరంతీంభూలోకాధి
ష్ఠాత్రీంతాంసావిత్రీంనామదేవతాంధ్యాయేత్ - అథసాయువృద్ధాంవృద్ధాది
త్యుగ్మలమధ్యస్థాంశ్యామవర్ణాంశామాంబరానులేపనస్రగాభరణాంమోక
వక్త్రాంశంఖచక్రగదాపద్మాంకచతుర్భుజాంగరుదాసనారూఢాంవిష్ణుదైవ
త్యాంసామవేదముదాహరంతీస్వలోకాధిష్ఠాత్రీంతాంసరస్వతీంనామదేవ

తాంధ్యాయేదితి॥ వ్యాసః॥ నభిన్నాంప్రతిపద్యేత గాయత్రీంబ్రహ్మణాసహా।
సోహవస్తీత్యుపాసీత విధినాయేనకేనచిదితి ॥ ఏతత్సర్వం సద్భ్యా నిరూప
ణే దశతం ॥ తతః గాయత్ర్యాస్తురీయంపాదంజపిత్యా తేన గాయత్రీ మ
భిముఖీకృత్యజపేత్ - తదుక్తంవ్యాసేన ॥ తురీయంతుపదంతస్య పరేబ్ర
హ్మణిసంస్థితమ్ । ఉపస్థాయతురీయేణ జపేత్తాంతు సమాపితఇతి ॥ గా
యత్ర్యాస్తుత్రయః పాదాశ్చతుష్పాదవిసాస్త్వతా । జపేతుప్రపదైవో
క్తాహ్యవకసేతువతుష్పదైతి ॥ తురీయపాద స్సర్వూప ముక్తంచంద్రికా
యామ్ ॥ తురీయంపాదంపరోరజసిసావదోమితి ॥ అష్టాక్షరంతస్య విమ
లఋషిః - తురీయంఛందః - పరమాత్మా దేవతా - మోక్షేవినియోగఇతి

—* అథ గాయత్రీ మహిమా. *—

తత్రమనుః ॥ అకారంచాప్యకారంచ మకారంచప్రజాపతిః । వేద
త్రయాంనిరవవత్ ధూర్భుచస్సువరోమితి ॥ నిరవవల్ సశ్చకవక్ - తదిత్య
చోస్యాః సావిత్యాగిపరమేష్ఠీప్రజాపతిః ॥ త్రిభ్యుపేతువేదభ్యఃపాదంపా
దమదూదుహల్ ॥ ఎతదక్షరమేతాంచ జపన్వ్యాహృతిపూర్వికామ్ । సం
ధ్యయోవేదవిద్విప్రోవేదపుణ్యేనముజ్యతే॥ అక్షరంప్రణవమ్ ॥ ఏతాం
సావిత్రించేదత్రయాథావిదోవేదత్రయజాపినోయత్ఫలంతల్లభత ఇత్యర్థః -
సవేద ॥ ఏకయాచ్ఛాపి సంయుక్తః కాలేన క్రియయాస్వయా । విప్రక్ష
త్రియవిద్యోతిగహాతాంయతిసాధుమ ॥ సహస్రకృత్వస్తైవిభ్యస్య బహి
రేకత్రికంద్విజః । మహతోహ్యేనసోమాసాత్ త్వచైవాహీ ర్విముద్యతే
యోధీతేహస్యహస్యేతాంత్రీణివపాణ్యంతంద్రితః । సబ్రహ్మపరమభ్యేతివా
యుధూతఃఖిమూర్తిమాన్ ॥ అతందితిః, శక్తాంత్యాం, కదాచిదప్యన
స్యవరః, వాయుధూతః, సవకవ్యాపి, ఖిమూర్తిమాన్, లోపరిహితః ॥
తాస్త్రాంతరేషు బ్రహ్మప్రాప్తైరుపాయః సమాధిరిత్యుక్తం - తస్మాదపిప్రణ
వాదిత్రికజపో విశిష్టతరణిత్యాహ ॥ ఏకాక్షరంపరబ్రహ్మప్రాణాయామః
పరంతపః । సావిత్యాస్తుపరంనా నైమానాత్సర్వంవిశిష్టతే ॥ ప్రాణాయా

౧౮౮ వైద్యనాథశ్రీః యే * స్మృతిముక్తాఫతే* ధర్మశాస్త్రే.

మశజ్వేనవ్యాహృతయోలభ్యంతే || మానసమధిగత్యజపఃపరంబ్రహ్మస్య
 రూపం వ్యాహృతయః పరమతపస్సానఘాతాః పావిత్యాగిశిష్టః సకలచిదస్తి
 తస్మాత్తైషాంజపఃసర్వస్థాకపివిశిష్టతద్యథ్యథః || యమోపి || గాయత్రీంచైవ
 వేదాంశ్చ తులయాతోలయశ్చ భుగ్వికతశ్చతురోవేదాన్ సాంగశ్చసప
 దశ్రమాన్ వికతశ్చైవ గాయత్రీం బ్రహ్మరూపాశుసాస్త్వతా || శంఖోపి ||
 నాఘమర్షణాత్పరంజలేనవ్యాహృతీ భ్యోపరంహుతనసావిత్కాః పరంజప్య
 మితి || బ్రహ్మోపి || గాయత్రీనపరంజప్యం గాయత్రీనపరంతిపరి || గాయ
 త్రీనపరంధ్యేయం గాయత్రీనపరంహుతిమ్ వ్యాసః || దశకృత్వోప్ర
 జప్తాసాత్ప్రహృద్యద్యసృతంలఘుతత్వాప ప్రణుదత్యాశునాత్రకార్యాని
 చారణా || శతజప్తాశుపాదేవిపాపాపశమనాస్త్వతా || సహగ్రజప్తాపా
 దేవి ఉపాతకనాశినీ || కోటిజప్తే గాయత్రీయదిచ్ఛతి తదాశ్చుయోత్ ||
 యశువిద్యాధర్మత్వంవాగుధర్మత్వంథావినా || దేవత్వమథనా రాజ్యం భూ
 లోకంవాప్యకంటకమితి || సంవతః || ఐహికాముష్మికంపాపంసర్వం నిరవ
 శేషతః || మందరాశ్రేణ గాయత్రీజప్యమానాప్యహోహతి || గాయత్రీస్తు
 పరంనాస్తిశోభనం పాపకర్మణామ్ || గాయత్రీమాత్రసాగోవివరోవిప్రః
 సుయంత్రీకః || నాయంత్రీతస్యతు స్వదీసర్వాశీసర్వవిక్రయా || బ్రహ్మచా
 రీమితాహరిః సర్వధూతానుకంపనః || గాయత్రీలక్షణాపీయఃసర్వపాపైః
 ప్రముద్యతేఅయాజనంతథాకృత్వాభుక్త్వాచాన్నంవిగహితమ్ గాయత్రీ
 ప్రసహస్రంతు జపంకృత్వావిశుద్ధ్యతి || విశ్వామిత్రః || ప్రణవైశ్చయ్యుక్మ
 స్య వ్యాహృతీభుదసప్రసూ || త్రిపదాయాంబ గాయత్రీం నభయంవిద్య
 తేక్వచిదితి || తదిశ్యచాసమోనాస్తిమంత్రోవేద చతుష్టయే || సర్వవేదాశ్చ
 యజ్ఞాశ్చదానానివతపాంసిచ || సమాసికలయాప్రాహు మునయోనతది
 త్యృచః || పరిహార్యాపివేదాంత్ర్యై కర్మాణివివిధానిచ || సావిత్రిమా
 త్రిమాపుత్యద్విజోభవతిసభయః || యోగయాజ్ఞావల్యుగః || వాయుభయో
 దిసంస్థిత్యా రాత్రిశీత్యాశుసూర్యోజప్తాసహస్రం గాయత్రీశుచిబ్రహ్

హృదయాద్యతే । సాయంప్రాతస్తుయస్సాధ్యామానా ముపతిష్ఠతే ॥ జప
 నైవపాసనీ యచింపవిత్తాంబెదమాతరంసతయాపావితో దేవ్యాబ్రాహ్మణో
 భాతకల్మష ॥ నసీ శేత్ప్రతిగృహ్లానః పృథివీంచససాగరామ్ ॥ గాయత్ర్యాం
 టజపేనపాతకభ్యోవిముచ్యతే । స్నాయాచ్చతేన గాయత్ర్యా శతమంత్ర
 లజపేత్ ॥ అపఃశతేనపీత్వాచ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । చతుర్థామపి
 వెదానాం గాయత్రీజననీభవేత్ ॥ తాముపాస్తైశ్చయోనిత్యంసవిప్రఃపజ్జీవా
 నః ॥ మార్కండేయః ॥ సర్వసామపిపాపానాం సంకరేనమువస్థితే । శ
 తసాహస్రమధ్యస్య గాయత్రీశాధయేత్తతః ॥ చతుర్వింశతీమతే ॥ గాయ
 త్ర్యాంబుజపనాటం బ్రహ్మహత్యాంవ్యసోహతి । లక్షాశీఃసంపేద్యస్తుసురా
 పానాత్ప్రీముచ్యతే ॥ పునాతిహోహతాకారం గాయత్రీలక్షసప్తతిః ।
 గాయత్ర్యాంష్ట్రపిభిలక్షత్రేముచ్యతే గురుతల్పకః ॥ సా
 విత్కృష్ట సహస్రంతు జపం కృత్వోత్థితేరవా । ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యో
 యదినబ్రహ్మహాభవేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ యత్రయత్రచ సంకీ
 ర్ణమాత్మానంమన్యతేద్విజః । తత్రతత్రతీత్రైహోమో గాయత్ర్యా
 వచన తథా ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఘృతముక్తైస్త్రిలైర్వహ్నై
 హుత్వాతుసుసమాహితః । గాయత్ర్యాప్రయతఃశుద్ధః సర్వపాపైఃప్రము
 చ్యతే ॥ వసీష్ఠః ॥ యదాయదాచసంకీర్ణ మాత్మచంమన్యతేద్విజః ।
 తదాతదాతిత్రైహోమో గాయత్ర్యాంబుజపవపేతి ॥ స్మృతిరశ్చై ॥ గా
 యత్రీమూల్యమాదాయపరస్మై గురిప్యచ్చతి । సజీవహంత్యణాతిత్వం
 ప్రాప్నోషీహసంశయః ఇతి ॥

—* అథజపవిధిః *—

తత్రమనః ॥ ఆచమ్యప్రయతోనిత్య ముభేసంధ్యే సమాహితః ।
 శుచాచేక్షేజపంజప్య ముపాసీతయథావిధి ॥ శంఖః కుశబ్ధస్యామాసీచరి కు
 శోత్తరాయాంవాకుశపవిత్ర పాణిరుదబ్ధుభిః సూర్యాభిముఖోనాక్షమాలా
 మాదాయదేవతాంధ్యాయంత్ర జపంకుర్యాదితి ॥ మంత్రజపశబ్దయోగ

ర్వచనము క్తం॥ స్మృతిరత్నై॥ మకారం మన ఇత్యాహు స్మృకారం త్రాణ మేవ
 చ॥ మనస్తా॥ గసమాయుక్తా ముత్ర ఇత్యభిధీ॥ యతై జకారో జన్మ విచ్ఛేదః పకా
 రః పాపనాశనః॥ జన్మ కర్మహరో యస్తాన్తి స్తాజ్జవ ఇతి స్మృత ఇతి॥ ఆనీశ ఇతి వ
 చనం సాయం సుధ్యం దినజపవిషయః॥ తథాచమనః॥ పూర్వాం సంధ్యాం
 జపం స్తిష్ఠేత్ సావిత్రి మార్కండశానాత్॥ పశ్చిమాంతు సమానీత సంస్యగా
 త్తే విభావనాత్॥ ఆత్మ విభావనాది తిపదశ్చేదః॥ ఆనక్షత్రద
 శానాదిత్యధః॥ సవీవ॥ పూర్వాం సంధ్యాం జపం స్తిష్ఠత్ వై
 శమనోఽప్యభోహతి॥ పశ్చిమాంతు సమానీనా మలం హంతిదివాకృతం॥ స్థా
 నాసనయోరకరణే ప్రత్యవాయుమాహ సవీవ॥ నతపత్తీతుయ పూర్వాం
 ఉపాస్తేనతు పశ్చిమామ్॥ సశూద్రపర్యహిషాగ్ధ్యః సర్వస్తాద్విజకర్మణ
 ఇతి॥ మాధవీయే॥ తథామధ్యమసంధ్యాయా మానీనః ప్రాజ్ఞభోజపేత్॥
 స్థితోఽపేత్య చాకాల మాదిత్యాభిముఖోఽస్తిజ ఇతి॥ ఆదిత్యాభిముఖశ్చే
 త్యదాప్రాతర్మధ్యాహ్నే చ స్థితవీవజప ఇత్యధః॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ జ
 పన్నానీతసావిత్రీం ప్రత్యగాతారకోదయాత్॥ సంధ్యాం ప్రాక్పాతరేశం
 హితిష్ఠేదాసూర్యదశానాత్॥ శౌనకోపి॥ ఋష్యాదీనిచ సంస్కృత్య
 సాయమానీతవాగ్యతః॥ ప్రాతస్తుప్రాజ్ఞభిస్తిష్ఠత్ మధ్యాహ్నోమూర్యది
 స్థితః॥ గౌతమః॥ తిషేత్పూర్వమానీతోత్తరాం సజ్యోతిష్యాజ్యోతి
 షోదశశానాద్వాగ్యత ఇతి॥ యత్వాపస్తంబేనోక్తం॥ సుధ్యయోశ్చ బహి
 గ్గామావాసనం వాగ్యతశ్చేతి తత్రాసనం స్థితే రవ్యుపలక్షణం॥ వా
 గ్యమనంచ లౌకికవాఙ్మీవతానం॥ అన్యథా మన్నాది బహుస్మృతివ్యాకో
 పప్రసంగంతన్నాది స్మృతిమ విహితస్య స్థానస్య ప్రకరణాత్॥ బ్ర
 హ్మచారి విషయత్వకల్పనై బ్రహ్మచర్య మసధిశృత్య ద్విజమాత్రపధిశృత్య
 ప్రవృత్తానాం స్థానావసాన విశిష్ట జపవిధానుక కృతి స్మృతీనామనన్యయ
 ప్రసంగః॥ తథాథాందోగ్యశూయతే॥ కస్తాద్బ్రాహ్మణః సాయమానీనః
 సంధ్యాముపాస్తే కస్తాద్బ్రాహ్మణో యత్నాయమానీశః సంధ్యాముపాస్తే

తయావీరస్థానంజయతి యత్ప్రతిస్థితః తయాస్వగంఠాకంజయతీతి ॥
 అఖండదశే ॥ వాగ్యతఃపాబ్జుఖస్తిష్ఠేత్ గాయత్యోజమాచరేదితి ।
 యోగయాజ్ఞఃసంఖ్యః ॥ ప్రాతఃస్తిష్ఠన్విజస్సంధ్యాజపంకుర్యాచితి । మను
 రపి ॥ ఉత్థాయావశ్యకంకృత్వా కృతశాచసమాహితః । పూర్వాంసం
 ధ్యాంజపంస్తిష్ఠేత్సకాలేచాపరాహ్లాకమితి । అత్రసవత్రతిష్ఠకజపేదితి ।
 వ్యత్యయేనాన్వయః । జపస్యైవప్రధానత్వాత్ తదంగత్వాత్స్థానానన
 యోరితి చంద్రికాయాంవ్యాకృతం ॥ అతఏవశంఖః ॥ పూర్వాంసం
 ధ్యాంజపేత్తిష్ఠక ఆసీనఃపశ్చిమాంతథేతి ॥ గృహ్యపరిశిష్టేపి ॥ దేవీమావా
 హ్యతిష్ఠక అర్థానక్షత్రేష్వామండలదశానాన్మంత్రార్థా మనుషందధానః
 ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వకాం సావితీంజపేదితి ॥ స్పృశ్యగ్గ్రహరేపి ॥ ఆ
 సూర్యదశానాత్తిష్ఠక పాబ్జుఖోగాయత్రీంజపేదితి ॥ అనక్షత్రదశానాల్
 సాయమాసీనఃప్రత్యేష్టుఖః ॥ చంద్రికాయామపి ॥ పూర్వాంసంధ్యాంసన
 త్కత్రాముపక్రమ్యయథావిధి । గాయత్రీమన్యసేత్తిష్ఠక యావదాదిత్యద
 శానమితి ॥ వ్యాసోపి । తిష్ఠన్ప్రజాపేద్దేవీ మాసీనఃపశ్చిమాంజపేత్ ఇ
 తి । ఏవంచ గాయత్రీజపస్య ప్రధానత్వాత్తదనవతిత్వాదంగస్యఉద
 యానంతరం గౌరకాలే జపంకుర్వన్నపితిష్ఠేత్సమకుర్యాత్ । తిష్ఠే దాసూ
 ర్యదశానాదిత్యావనంతం గాయత్రీజపస్య ముఖ్యకాల విధిపరం । న
 తూదయానం తరమాసనవిధిపరంఅగ్నికార్యంతతఃకుర్యాదితిఉదయానంత
 రంపానామవిధానాల్ ॥ ఉదయానంతరమాసీనఃఇతివచనాభావాచ్చ ।
 నచతిష్ఠేదాసూర్యదశానాదితి వచనాదుదయానంతర మథాసిద్ధమాసన
 మితవాచ్యం ఆసీనః పశ్చిమాం సంధ్యామితి పశ్చిమ యామే చాసనవి
 ధానాదన్యత్ర స్థితేర్థా సిద్ధేనాచ ప్రాతః సూర్యదశాన పర్యంతం స్థా
 నస్య సాయం నక్షత్రోదయపర్యంత మాసనస్య విధానాత్తదంతరాళ కాలే
 స్థానం వైకల్పికమితివాద్యం కాలవిశేషా నభిధాయ వచననివ యేన
 వ్యవస్థావిధేః ॥ తథాచభరద్వాజసంవతకవ్యాసాః । సహస్రపరమాందె

౧౮౨ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్వతఃస్మరణే * ధర్మశాస్త్రే,

ఏవశతమధ్యుదశాపరాం || గాయత్రీవైజపేత్పాతః ప్రాజ్ఞుఖ ప్రయత
 స్థితః || యోగయాజ్ఞవల్క్యపి || పాత్రస్తివ్యన్జపేదితి | మనురపి || పూ
 రాన్సంధ్యాంజపం స్తిస్మై నైశమనోవ్యసాహతి | ఉభేషు చ నమోద
 యాత్పూర్వాపరాభావవివేకమిహత్ || పాత్రః కాలస్థితిపరత్వా దసంబ
 శేషోపస్థాపకసామాన్యసంకోచయుక్తత్వాత్ || సూర్యోదయానంతరం
 ఆసనస్య కల్పనేద సాయంనత్రోదయానంతరం గౌరవాలే జపస్థితైర
 పికల్పనా ప్రసంగాత్కర్తృత్వం నిష్ఠన్జపేత్ | సాయమాసీనథత్వాహుః ||
 యమః || సహస్రపరమాంజపం శతమధ్యుదశాపరాం | గాయత్రీంతు
 జపేన్నిత్యం సర్వపాపప్రణాశినం || బోధాయనస్తువిశేషమాహ | దభే
 ష్వాసీనో దభాన్ ధారయమాణోసోదశేన పాణినా ప్రత్యజ్ఞుఖః సావి
 త్రీసహస్రకృత్వావతేత్ || ప్రాణాయామాన్దశకృత్వా ఉభయప్ర
 ణవాన్ సప్తవ్యాహృతిపూర్వకాన్ మనసావాదశకృత్వ స్త్రిభిష్ఠాణా
 యామైస్తాతేవం ప్రాతఃప్రాజ్ఞుఖ స్తిష్ఠంతి | యోగయాజ్ఞవల్క్యపి ||
 సహస్రకృత్వస్సావిత్రీం జపేదవ్యగ్రమానసః | శతకృత్వోపవాసమ్యక్ పా
 ణాయామపరోయది || సప్తవ్యాహృతిపూర్వాంచే దాద్యంతప్రణవాన్
 తామ్ | మనసావాజపేచ్ఛైవం జపంకృత్వాపరస్త్వనితః | వ్యాసః || సహ
 స్రపరమాంజిత్యం శతమధ్యుదశాపరాం | సావిత్రీంవైజపేద్విద్యాప్రా
 జ్ఞుఖఃప్రయతత్సుచిః | అత్రదండికాయాంవ్యవస్థాకృతా || దశాపరామి
 త్యాపద్విషయం | బ్రహ్మచారిణోపి సంశ్యయోరగ్నికర్తృదేతి || ప్రాగుద
 యాదగ్నికార్యస్తరణాత్ | ఆహితాగ్నిగహణమేకాగ్నేరప్యవలక్షణం ||
 తథాసంవతః || గృహస్థబ్రహ్మచారిచ శతమష్టోత్తరంజపేత్ | వానప్ర
 స్థోయతిశ్చైవజపేదప్యసహస్రకం || స్వత్యథాసారేపి | బ్రహ్మచారి
 గృహస్థశ్చ శతమష్టోత్తరంజపేత్ | వానప్రస్థోయతిశ్చైవ సహస్రాద
 ధికంజపేత్ || దశాపత్నజపేద్దేవం అష్టావింశతిషష్ఠవేతి | ననుసావి
 త్రీమకదశనాదితి ఉదయపర్యంతంజపేధానత్ | సచాంతరావ్యా

హరేత్తువీరమేద్వాకథంచన । నాంతరావీరమేశ్వరవిదీపిన్వానతానా
 భ్యాంబవన్ ధ్యేవీరమగస్త్యచప్రసిద్ధత్వాత్ । ఉదితహోమినఃఆహితాగ్న
 ర్విరమణలోపప్రసంగః । మైవం॥ శ్రుతివిరోధేనతిమధ్యేవీరమజ్ఞేతివిరోధాత్
 అతివీవాపస్తంభః ॥ విపరీతేషుశుశిలతణం బలీయ్యత్యతి ॥ శంఖః ॥ స్వరవ
 ణకపదైర్వాక్యం శుద్ధమావతణ్యజపేత్ । సకంపయేచ్చికోగ్రివాం
 దంతాన్దైవప్రభుట్టయేత్ । తచ్చవాక్యంమనునోక్తం ॥ ఏతదక్షరషేతాంవ
 జపన్వ్యాహృతిపూర్వకాం ॥ సంధ్యయోర్ద్వేద విద్విప్రా ఇదపుజ్యేనయుజ్య
 తే । ఏతదక్షరప్రణవం వీతాం గాయత్రీం॥ వ్యాసోపి ॥ ప్రణవవ్యాహృ
 తియుతాంగాయత్రీంతుతలోజపేత్ । సమాహితమనాస్మాష్టింమనసావా
 పించితయేత్ ॥ పితామహః ॥ ప్రణవోవ్యాహృతిస్త్రీసో గాయత్రీంచజపే
 తక్రీమాత్ । ప్రణవవ్యాహృతీయుతాన్వాహంతాహూమకర్తృణః ॥ శుద్ధా
 వాత్రప్రయోక్తవ్యాహృతీప్రణవైవిధానా ॥ స్మృతిరత్నై ॥ శుద్ధ
 యైవతుహూతవ్యం గాయత్ర్యాహూమకర్తృణః । త్రికణైవజపఃకార్యోజ
 పయజ్జప్రసిద్ధయే ॥ ప్రణవంవ్యాహృతయో గాయత్రీచేత్రికమ్ ॥ బోధా
 నః ॥ ప్రణవోవ్యాహృతయస్త్రీః సావిత్రీచేత్యేతే పంచబ్రహ్మ ముజ్ఞాత
 హరహః బ్రాహ్మణం కిల్బిషాల్ పావయంత ఇతి ॥ యత్తుయోగయాజ్ఞ
 వల్యకాహ ॥ ఓంకారంపూర్వముచ్చార్య భూభూవస్వస్తధైవచ । గా
 యత్రీం ప్రణవం చాలే జపవీవముదాహృతః ఏషా సంపుటగాయత్రీ స
 ర్వపాపప్రణాశిని ఇతి ॥ బోధాయనోపి ॥ ఉభయతఃప్రణవాంసవ్యాహృ
 తికాంజపేదితి ॥ యదపివృద్ధమను॥ షడోంకారాన్జపేద్విప్రేగాయత్రీంమ
 నసాశుచిః । అనేః జన్మజైఃపాదైః ముద్యతేనాత్రసంశయః ॥ తిస్రోవ్యా
 హృతీయఃపూర్వం వృథగోంకారసంయుతాః । పునస్సంహృత్య చోంకా
 రం చంద్రస్యాద్యంతయోస్తథేతి ॥ తస్సర్వంగృహస్థబ్రహ్మచారి వ్యతిరిక్త
 విషయమ్ । తథాచస్తృతిరత్నావశ్యామ్ ॥ సంప్రత్యైకాషడోంకారా
 గాయత్రీతివిధామతా । తత్రైకప్రణవాగ్రాహ్యగృహస్థై జపకర్తృణః ॥

౧౮౪ వైద్యనాథవీరీయే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మకాస్త్రే,

గృహస్థవత్తుజప్తవ్యా సదైవబ్రహ్మచారిభిః ॥ సంపుటావ షడోంకారా
భవేతామూర్ధ్వ రేతసామ్ ఇతి ॥ స్మృతిసారసముచ్చయేపి ॥ గృహ
స్థోబ్రహ్మచారివ ప్రణవాద్యామిమాంజపేత్ ॥ అంతేయఃప్రణవంకుర్యా
న్నాసౌవృద్ధిమవాప్నుయాదితి ॥ సోంకారాచతురావృత్త్యావిజ్ఞేయాసాశతా
క్షరా ॥ శతాక్షరాంసమావృశ్య సర్వచేదఫలాలభేత్ ॥ ఏతయాజ్ఞాతయా
నిత్యం వాఙ్మయంవిదితంభవేత్ ॥ ఉపాసీతంభవేత్తేన విశ్వంభువనసపక్ష
మితి ॥ అస్యాథవాఃపండ్రికాయామభిహితః ॥ సోంకారమిత్యనేనవ్యాహృ
తీనాంసంఖ్యాననుప్రవేశఉచ్యతే ॥ ఏవంచ ఓంకారేణ సహపంచవింశత్య
క్షరాసంపద్యతే ॥ మంత్రేతు వ్యాహృతిత్రయస్యాను ప్రవేశోన్యైశ్చేతి ॥
అతఏవవిశ్వామిత్రః ॥ ప్రణవోప్యత్రమంత్రాదౌ వ్యాహృతిత్రయింత్రతః ॥
జపేత్ప్రశస్తాహవిత్రి ప్రణవేనసమన్వితా ॥ అతిప్రశస్తాతేనాపి వ్యాహృతి
త్రితయేనచేతి ॥ సంవతోఽపి ॥ ప్రణవోద్యాంతుసంధ్యాయాం జపేద్వ్యవ
హృతిభిస్సహేతి ॥ వ్యాసః ॥ త్రిసంధ్యానుజపేద్దేవీం విచ్ఛిన్యైవపవత్ర
యమ్ ॥ అవిచ్ఛిన్నాజపేద్యస్తు రారవంసరకంఠజేత్ ॥ విష్ణుః ॥ అచ్ఛి
న్నపాదాగాయత్రి బ్రహ్మహత్యాం ప్రయచ్ఛతి ॥ ఛిన్నపాదాతుగాయత్రి
బ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతి ॥ తస్మాత్పవత్రయంభిత్వా జపయజ్ఞంస
మాచరేత్ ॥ స్మృతిరత్నావళ్యాం ॥ అచ్ఛిన్నపాదంగాయత్యా జపంకు
ర్వంతియేద్విజాః ॥ అథోముఖాస్తైఃపీఠంతి కల్పకోటి శతాన్యపీతి ॥ జపస్య
భేదోభిహితఃమాధవీయే ॥ వాచికాఖ్య ఉపాంతుశ్చ మానసశ్చత్రయస్తస్మి
తః ॥ త్రయాణాంజపయజ్ఞానాం శ్రేయాంశ్చాదుత్తరోత్తరః ॥ ఏతేషాం
లక్షణంతత్రైవోక్తం ॥ యదుచ్ఛసీవస్వరితైః స్పష్టైఃస్పష్టపదాక్షరైః ॥
మంత్రముచ్చారయేద్వాచా జపయజ్ఞఃసవాచికః ॥ శనైరుదీరయేన్నంత్ర
ఘోషదోషోప్రచాలయేత్ ॥ కించిచ్ఛబ్దంస్వయంవిద్యా దుష్కాంతుఃసజప
స్తస్మిత్ ॥ విశ్వామిత్రః ॥ విజ్ఞాయచక్షరశ్రేణ్యా వశాద్వణంప వాత్స
దమ్ ॥ మంత్రాథవచితసంధూయః కథ్యతేమానసాజపః ॥ ఉత్తమంమా

నసంజన్యం ఉపాంశుమధ్యమః స్మృతః । ఆధమంవాచికంప్రామాణ్యః సర్వ
మంత్రేషువైద్విజ్ఞానః ॥ వాచికైశ్చైవమేకంస్యాదుపాంశుశతముచ్యతే ।
సహస్రంమానసంప్రోక్తంమన్వత్ప్రభుగునారణ్యైః ॥ హరితః ॥ మంత్రముచ్చా
రయేద్వాచా జపయజ్ఞసహచికః ॥ సహపాంశుజపశబ్ద శ్వలజ్ఞిహ్వదశ
చ్ఛదః । మానసస్త్వచలజ్ఞిహ్వ దశనచ్ఛదశ్చరితః ॥ ఉచ్చైస్తైస్త్వగుణిప్రో
క్తోధ్యానోదశగుణస్త్వనృతః ॥ ఉపాంశుస్సాచ్యతగుణః సహస్రంమానస
స్త్వనృతః ॥ ముక్తిదోమానసోజ్ఞయో ఉపాంశుశర్వసిద్ధిదః ॥ త్రివిధోజప
యజ్ఞస్సాచ్య న్వాచికఃక్షుద్రకర్మణి ॥ వైయాఘ్రపాదః ॥ త్రివిధోజపయజ్ఞ
స్సాచ్య న్మానసోపాంశుభాషికః । పరశ్రవణయోగ్యోయః సభాషికఉదీరి
తః ॥ ఉపాంశురోష సంస్పృశ మాత్రంస్యాన్నాతిగోచరః । యోధవేదవల
జ్ఞిహ్వదశనావరణోజపః । సమానసస్సమాఖ్యాతో జపశ్రుతివిభూషణైః ॥
ఉచ్చైర్చూపాద్విశిష్టస్సాచ్యదుపాంశుదశభిగుణైః । (జిహ్వగుణాత్ శతగు
ణి)సహస్రప్రమానసస్త్వనృతః ॥ మానససిద్ధికర్మాణాం ప్రష్టికామైరుపాంశు
శః । వాచికోచరణైవ ప్రశస్తోజపతః ॥ యత్తువ్యాసేనోక్తమ్ ॥
మనవైవజపంకురా త్సావిత్కాస్త్రిస్తు వివేషతః ఇతి ॥ తన్మానసజపప్రశంసా
భిప్రాయం ॥ నపునరుపాంశుత్వనిషేధాధాం ॥ తథాత్వేఉపాంశుజప
యుక్తస్య శంసాచ్యతగుణాభవేదిత్యాదివచనవిరోధస్సాచ్యత్ । శంసఉచ్చై
జపః ॥ జపనియమమాహశాసకః ॥ కృతోత్తానాకరాప్రాతః సాయంచా
ధోముఖాతథా । మధ్యైస్తబ్ధక రాభ్యాంతు జపవివముదాహృతః ॥ వ్యాసో
పి ॥ ప్రాతరుత్తానపాణిభ్యాం స్తబ్ధాభ్యాందివమధ్యమే । అధోముఖా
భ్యాంపాణిభ్యాంసాయంసంలక్షితోజపేత్ । ప్రాతనాసానమాకుర్యాత్
మధ్యాహ్నతూరసానమా । సాయంకాలేసాభిమా కరౌకుర్యాదతః ॥
తః ॥ అపవిత్రకరోశుద్ధంప్రలపన్నజపేత్సంచితే ॥ అప్రావృతకరోపాపి
శిరసిప్రావృతోపివేతి ॥ శానకః ॥ మనస్సంతోషణంశానం మానంమం
త్రాధాచింతనం । అవ్యగ్రత్వమనిశ్చేదో జపసంపత్తిహేతవః । వ్యాసః ।

౧౯౬ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

నప్రతామన్నచహసకనపాశ్వమవలూకయక ॥ నాపాశ్చితోనజల్పక
 స్యాన్నప్రాప్యతశిరాస్తథా ॥ నపదాపదమాకీర్త్యనచైవహితథాగరా ॥
 నచాసమాహితమనా నచసంశ్రిపయకజపేత్ ॥ అపాశ్చితఃషస్తకాధిశి
 తః ॥ జపకాలనభాషేతవ్రతహూమాదికతథా ॥ ఏతేష్యవావసక్తస్తుయ
 ద్యాగచ్ఛేద్విజోత్తమః ॥ అభివాద్యతోవిప్రం యోగక్షేమంచకీర్తయేత్ ॥
 బోధాయనః ॥ విరమేద్బ్రాహ్మణేపాపై కామంతేచనంవదేత్ ॥ శూ
 ద్రంద్యష్టాతుసంప్రాప్తే నాధీయాశకథంచన ॥ శూద్రంద్యష్టావిరమేదే
 వససంవదేత్త్యథః ॥ లోకవాతాకాదికంశ్రుత్యాస్పృష్టావృష్టావధాషి
 ణేం ॥ సంఖ్యాంవినాచయజ్ఞస్తు తత్సర్వవిశ్వలంభవేత్ ॥ ప్రధాషి
 ణీంబహుధాషిణీం ॥ క్రోధమాద్యంక్షుతంసద్రాం సమ్మీచనవిజృంభణం ॥
 తథా ॥ దశకనంచత్ససీచానాం నజకయేజ్జపకర్మణి ॥ ఆరామేత్స భవేచై
 షాం స్మరేద్విష్ణుంనురాచితం ॥ జ్యోతింశిచప్రపశ్యేద్వాకుర్యాద్వాప్రా
 గసంయమం ॥ జ్వలనంగాంశ్చశిషాంశ్చ యతీన్వాపివిశుద్ధయే ॥ రత్నావ
 శ్యాం ॥ చందాలాశుచిపతితాక దృష్ట్యావమ్యపునజకపేత్ ॥ తైరేవభావ
 ణంకృత్వా స్నాత్వాచమ్యజపేత్పునః ॥ అసత్యభాషాంజిహ్వా భాషణంచ
 జకయేత్సదా ॥ సత్త్యైరపినభాషేత జపహూమాదకనాదిమ ॥ నారదః ॥
 సశూద్రపతితాంతైవ రాసభుచరజన్వలాం ॥ దృష్ట్యావతోయముపస్మృ
 త్యాభాష్యస్నాత్వాపునజకపేత్ ॥ మాజాకారంకుక్కుటంక్రౌంచం శ్వాసం
 గృధ్రంఖరంకపిం ॥ దృష్ట్యావమ్యచరేత్కర్మ స్మృష్ట్యాస్నానంవిధీయతే
 తి ॥ బోధాయనః ॥ సంధ్యయోరుభయోజకప్యే భోజనదంతధావన ॥ పి
 తృకార్యేచదైవేచ తథామూత్రపురీషయోః ॥ గురూతాంసన్నిధౌగానె
 యాగదైవవిశేషతః ॥ ఏతేషామానమాతిష్ఠక స్వకమాప్నోతిమానవః ॥
 యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ యదివాగ్యమలోపస్సాన్యత్ జపాదిమకాదన ॥
 వ్యాహరేదైవ్యపంచుత్రం స్మరేద్వావిష్ణుమవ్యయం ॥ తద్విష్ణోరితిమం
 త్రోయం స్మృతకవ్యఃసర్వకర్మసు ॥ గాయత్రీవైష్ణవీహేమా ప్రోక్తేచవిష్ణు

యోగి || ప్రజాపతిః || ప్రమాదాత్కుర్వతోకర్తృ ప్రవృత్త్యర్థద్వరేషుయశ్శ్ ||
 రణా దేవతద్విష్ణోః సంపూర్ణాంస్యాదితిశ్రుతిః | అస్య రేషుజపాదియ
 ము || బోధాయనః || నాభేధఃసంస్కృతం కర్మయుక్తోవజకాయేదితి ||
 మోషి || నాభేరధరిస్తకాయంతు స్పృష్టప్రత్యక్షయేత్కరా | ద
 ణంవాస్పృశేతకాణం స్తరే వ్యాపిషు మవ్యయమితి || సుమంతుః ||
 స్యథోక్తినాన్యమనా నచవ్యత్యస్తవతకరః | సజపేష్వలపన్వాపిక్య
 నిష్ఫలముచ్యతే || వ్యాసః || హేమామఃప్రతిగ్రహేనాదానం భోజనాచమ
 జపః | నబహిజానుకార్యాణి సాంగుష్ఠానిసమావరేత్ || ఉష్ణీషీకంచ
 సగోమముక్తకళోగళావృతః | చింతావ్యాకులచిత్తోవా భ్రాంతఃక్రుద్ధో
 యముక్షితః || అనాసనశయానోవాగచ్ఛన్నత్తితవీవవా | రథ్యాయామశివ
 ననజపేత్తిమిరాత్తరే || ఉపానద్ధూళపాదోవాయానశయ్యాసనస్తథా |
 పసార్యనజపేత్పాదం ఉత్కటాసనవీవవా | జపేన్నప్రాధపాదశ్చనావవ్య
 గోలసోశుచిః || నసంఖ్యానోహ్యదభిశ్చ నశిఖాకచ్ఛబంధన ఇతి | భర
 వ్యాజః || సమ్మీనజంభాక్రోధ నిద్ర లస్యతుఃకోదమః | పతితశ్చింత్యజా
 గోకోదతైతేజపవైరిణి || శాండిల్యః || ప్రదక్షిణేప్రణామేదమూజా
 నూంహవనెజపే | నచసంవృతప్రస్త్రస్సృత్ దశేన గురుదేవయోః ||
 తార్యంభగవద్భక్తం భగవన్మందిరంజలం | అశ్వశమగ్నించుద్యంచస్పష్టికృ
 త్యజపోనతు || ఆద్రీవాసాస్తుయఃకుర్యాజ్జపం హేమామఃప్రతిగ్రహమ్ | స
 స్వంతద్రాక్షసంవింద్యాద్భూమీజానుచయత్యాతమితి || ఆద్రీవాసాఇతి
 స్థలవిషయః || యదాహవ్యాసః || యదిస్యాత్త్రిగ్నవాసావై వారిమధ్య
 గతోజపేత్ | అన్యథాతుశుచాభూమ్యాం దశేమసునమాహితః || న
 క్లిన్నవాసాస్థలగోజపాదీనాచరేద్భుధః | ప్రతిదాదికేనాద్రీవాసా ఆచా
 మేనైకవోససా || నజీర్ణేనననీలేన పరిప్లుప్తేన వాజపేత్ ఇతి || యది
 స్యాత్త్రిగ్నవాసాఇతిచాపద్విషయం | గాయత్రీజపవ్యతిరిక్త విషయంవా
 మతిమాన్మకదాచిత్తు గాయత్రీముదకేజపేత్ | గాయత్ర్యగ్ని ముఖప్రీకా

౧౯౮ ప్రవృత్తాధరీక్షితము * స్మృతిముక్తఫల * ధర్మశాస్త్రే.

తస్మాదుత్తర్యశాంజపేదితి గోవిలన్తరణాల్ || సుమంతుః | ఖండవస్త్రా
 కృతస్యైవవస్త్రాధాణంబినస్తథా | ఉత్తరీయవ్యతీతస్య సుస్త్రాః పు
 లాఃక్రియాః || సంఖ్యాచైవోపవీతేనజః జూమాదిసిష్ఠలమితి || గచ్ఛతస్తీష్ఠ
 తావాపి శయానస్యచమర్వతః | అశుచేత్వా వినాసంఖ్యాం తత్సర్వం
 వ్యలంభవేత్ ఇతి | తిష్ఠత ఇతి గాయత్రీవ్యతిరిక్తమంత్రవిషయమ్ | జపాం
 ధూతామక్షమాలామాహ || శంఖరూప్యవయీమాలా కాంచనీనింజశైరి
 ఫలైః | పద్మాక్షకృత్యుద్రాక్షేవిద్రుమైశ్చణిహా కీకైః || రజతేంద్రా
 క్షకైర్మాలాతథైవాంగుళివర్వభిః | పుత్రజీవసుయీమాలాశస్త్రావై జపక
 మణితి || యోగయాజ్ఞవల్క్యః | స్ఫటికేంద్రాక్షకుద్రాక్షైః పుత్రజీవస
 ముచ్ఛవైః | అక్షమాలాశుకతావ్యాహ్వ్యత్రమాహ్వ్యత్రోత్తరైః | చం
 ద్రికాయామ్ || అక్షసూత్రంతాకతావ్యం ముక్తామణిమయంశుభమ్ | సౌవ
 ణికం రాజతంతామ్రం స్ఫటికం వాధకారయేదితి || స్మృత్యర్థకసారేపి | హస్తే
 నావతామేదేపి మక్షసూత్రైరధాపివా | సౌవజ్ఞైర్ రాజతైస్తామైః స్ఫ
 టికైర్రత్నజైస్తథా || అరిష్టైః పుత్రజీవోత్పైరింద్రాక్షైశ్చంఖసంభవైః | రు
 ద్రాక్షైరపి పద్మాక్షైః కుశగ్రంథిభిరేవవా || మణిభిస్త్యక్షసూత్రంస్యాత్తద
 వ్యతంతసంఖ్యయా | చతుఃపంచాశతంతవాపి సప్తవింశతిరేవవేతి || ప్రజా
 పతిరపి | అష్టోత్తరశతంకుర్యాత్ చతుఃపంచాశతంతథా | సప్తవింశతి
 కాకార్యా తతోన్యూనానకారయేత్ | స్మృత్యంతరేపి || అష్టోత్తరశతై
 మాణాలాపంచాశచ్చతురుత్తమైః | సప్తవింశతినంఖ్యయైతి || గోవిలిః | అం
 గుళ్యాజపసంఖ్యానామేకమేకముదాహృతమ్ | రేఖయాష్టగుణపుణ్యంజే
 వైదశశగుణాధికమ్ || శతంస్యాచ్ఛంఖమణిభిః ప్రవాళైశ్చ సహస్రకమ్ |
 స్ఫటికైర్దశశసాహస్రం మాత్రైకైర్లక్షముచ్యతే || పద్మాక్షైర్దశలక్ష
 మ్ సౌవజ్ఞైః కొటిరుచ్యతే | కుశగ్రంథ్యాచరుద్రాక్షైః గనంతం ఫలముచ్య
 తే || తులసీకాష్ఠసుటితైర్మణిభిజపమాలికా | సర్వకమణి సర్వేషా
 మిష్టితాధకఫలప్రదా || తత్రాంగుళివపంకుర్వత్ సాంగుప్తాంగుళిభిజప

పాతే । అంగుష్ఠేనవినికమకృతంతదఫలంయతః॥ అంగుళాని నయంజీ
తఃచిదాకుంచితేతతే । అంగుళీనానిమోగాత్తుభిదేమసప్రవతేజపఃఇతి
హాతీపి ॥ శంఖై శతగుణం జప్యంరౌప్యేనైవ సహస్రకమ్ । జప్యంశత
గుణంప్రాక్తంనిందారిప్తక మేవవా ॥ రుచాత్మేలకక్షగుణితం విద్రుమైవక
శలక్షకమ్ । మూర్తీకైస్సఫటికైస్సైవకొటికొటిగుణాంతరమ్ ॥ పరిసంఖ్యా
నవిజ్ఞేయారుద్రాక్షాంగుళిర్వ్యధిః । పద్మాక్షోపుత్రజీవైశ్చపరిసంఖ్యాన
విద్యతే । మణిమేకైకమాదానుశ్చేతసూత్రేయోజయేత్ ॥ ముఖం ము
ఖేనసంయోజ్య పృష్ఠంపుష్కైఃసంయోజయేత్ । ప్రాక్తసంఖ్యాన్యమేకాక్షం మే
గుత్వేనాగ్రతస్యనైత్ ఏకైకమణిమశ్చగుగంధిబంధప్రకల్పయేత్ । జప
మాలాంవిధాయైవ తతఃసంస్కారమాచరేత్ ॥ తాళయేస్సంవగవ్యైస్తాం
సద్యోజితేనవైజలైః । వందనాగరుగుధాద్యైర్వాచయేత్సంఘవశాయేత్ ।
ఘాపయేత్తాంఘాఙ్గలింపేతత్పురుషేణతు ॥ మంత్రేణశతవారంతు పం
చమేనాభిమంత్రయేత్ । మేరుంచపంచమేనైవతేథామంత్రేణమంత్రయేత్ ॥
జపమంత్రేతాంమాలాం అభిమంత్ర్యసుగోపయేత్ । మధ్యమాయాం
స్యస్తమాలాంజ్యేష్ఠాయావతకశేత్రమయేత్ । అపివాంగుష్ఠమధ్యస్థాం చాల
యేన్మధ్యమాగ్రతః । నస్పృశేద్వామహపైన కరభ్రష్టానకారయేత్ ॥
తజ్జేన్యానస్పృశేత్సూత్రం కంపయేన్నవిధూయయేత్ । ప్రమాదాత్ప్ర
తితేహస్తాచ్ఛతమష్టోత్తరంజపేత్ ॥ జీర్ణసూత్రేపునస్సూత్రం గ్రంథ
యిత్యాకతంజపేత్ । ఘృక్తిముక్తిప్రదః సోయం మాలికాగణనక్రమ ఇ
తి ॥ గౌతమః ॥ అంగుష్ఠంమోక్షదంవింద్యాత్తజ్జగనీశత్రునాశినీ । మధ్య
మానామయాప్రోక్తానామికాపుష్పదాతథా ॥ కన్ఠస్థారక్షణీప్రోక్తాజపక
ర్మజశోభనా । అంగుష్ఠేనవినికమకృతంతదఫలంభవేత్ ॥ ఉల్లంఘితేత
థామేరౌపథితేచాక్షసూత్రకే । ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా ఘృతప్రాశ
నమాచరేత్ ఇతి ॥ రుద్రాక్షంప్రకృత్యస్కాందపురాణే । లక్షకోటిసహ
స్రస్యలక్షకోటిశతస్యచ । జపేచలభతేపుణ్యం నాత్రకార్యావిచారణా । ఉ

చ్ఛిష్టోవావికర్తస్థః సంఘృక్తసర్వపాశతైః ॥ లిప్యతేనసపాపేన రుద్రా
 త్కస్యతుధారణాత్ । కంఠేనుద్రాక్షమాలాయత్ ధృత్వాత్మక్రియతేయది॥
 సోపిరుద్రత్వమాప్నోతి కింపునర్తానుమాదయ ఇతి । యఃకుర్వాత్తులసీకా
 మైరక్షమాలాంసురూపిణీం । కంఠమాలాంచయత్సేవ కృతంతస్యాక్ష
 యంభవేదిత్యాదివచనం భాక్తమిత్యాహుః ॥ అరివీవ స్మృతిరత్నావ
 శ్యాం స్మృతిరత్నేచ భారణనిషేధఉక్తః । తులసీకాష్టసంఘాతాం
 స్కంధేమాలాంబిభృతీయః ॥ సహద్రవద్భహిషార్కర్యః సర్వస్తాద్విజ
 కర్తవ్యః । స్కంధేకంఠేశిఖాయాంవా యస్తుధారయతేమణీక ॥ దైవే
 కర్తవ్యేషిత్వేచ తువిప్రచందూరతస్యజేదితి ॥ విష్ణుః ॥ అద్యంతంగణయే
 న్మంత్రం జపేచ్ఛాంగుశిపర్వభిః । జపస్యావతీగణనైపుణ్య సంఖ్యానవి
 ద్యతే ॥ రత్నావశ్యామ్ ॥ పర్వభిశ్చజపఃకార్యోనాం గుళీనానిపాతనైః ।
 తస్మిపాలైస్తు మజ్జప్తంసర్వంవింద్యాత్తదాసురంరేఖాగణనప్రకారమాహ
 శంఖః ॥ అథాంగుళీనాంరేఖాభిజకపమన్వహమాచరేత్ । పారిభ్యా
 నామికాయాస్తుమధ్యమేపర్వణిక్రమాత్ । తజిజీసీమూలపర్వంతం జపేద్ద
 శసుపర్వసు । మధ్యమాంగుళిమూలేతుయత్పర్వీతయంభవేత్ । తంవై
 మేరుంవిజానీయాజ్జపేత్తంనాభిలంఘయేత్ । అనామికామూలపర్వప్రార
 భ్యాపిక్రమేణతు । మధ్యమామూలపర్వంతం జపేద్దశసుపర్వసు ॥ మధ్య
 మాయాంగుళైర్మధ్యరేఖారభ్యప్రదక్షిణం । మధ్యమాం మూలపర్వంతం
 అంగుష్ఠేనయథాకృతం । స్పృష్టౌద్వాదశసంఖ్యాస్యాదేకవారేణతన్నక
 వామహస్తేనసంఖ్యాతంశతమష్టోత్తరంస్మృతమితి । అత్రపక్షత్రయేయ
 థోపదేశం వికల్ప ఇత్యాహుః । రత్నావశ్యామ్ ॥ పర్వభిస్తు
 జపేద్దేవీ మన్యత్రానియమస్తస్మృతః । గాయత్ర్యా వేద మూలత్వా
 ద్వేదఃపర్వసుగీయతేఇతి ॥ తదేతద్రుద్రాక్షకుశ గ్రంథ్యో రవ్యుపలక్షణం ॥
 బ్రాహ్మేరానంత్యమాప్నోతి రాద్రైశ్చ మణిభిర్బుధః । బ్రాహ్మఃకుశమ
 యోర్రాద్రోరుద్రాక్షిపాపనాశనః ॥ సావిత్యాస్త్రజపస్తాభ్యాం ఏషోఽప్య

నంతవృద్ధతి । గాయత్రీవేదబీజత్వాత్పరభిత్వజపస్త్వంతితి ॥ గౌత
మః అనేనఃథినాసత్సంజవంకుర్యాత్ప్రయత్నతః ప్రపన్నోవిషలాన్భోగాన్
భుక్తింముక్తింబవించతీతి ॥ పితామహః ॥ ఏకంబప్తాయథాశక్తి హ్యుది
తేషుచివాకరే । ఉత్తమేత్సనువాకేన ఉద్వాప్యతుయథాగతమ్ ॥ ఉత్తమే
త్యనువాకస్య వామదేవముషిస్త్వంతః । అనుష్టుప్తథాభంవో గాయత్రీదే
వతాస్తృతా ॥ వ్యాసః ॥ యథోపతిశ్చేదాదిత్యముదయంతంసమాహితః ।
మంత్రైస్తువివిదైస్సాన్రైఃకుగ్భజస్సాన్సంభవైః ఇతి ॥ ఉపస్థానంతుస్వ
శాఖాధీతై మంత్రైఃకార్యం ॥ ఉపస్థానస్వకై ర్మంత్రై రాదిత్యస్వభు
కారయేత్ ఇతివసిష్ఠస్మరణాత్ ॥ చంద్రికాయాం ॥ యజుశ్శాఖినాంమి
త్రోజనాన్ప్రసమిత్రేతి తిస్యతిభిరుపస్థానం ॥ తాసాంపృథమా గాయత్రీఉత్త
మేత్రిష్ఠభా - విశ్వేదేవాయుషయః - మిత్రోదేవతా - సూర్యోపస్థానే వి
సియోగఇతి ॥ పితామహః ॥ మిత్రస్యేతియుచ స్వేహవిశ్వామిత్ర ఋషిస్త్వ
ంతః । హిరుణ్ గాయత్రీమాదిస్తుత్రిష్ఠభావభవశ్చిదా ॥ దేవతానైవమిత్ర
స్సాన్యదిత్యువాచబృహస్పతిః । ఏతాభిః ప్రాంజలిస్సవ్యగుపతిశ్చైత మండ
లమ్ । సహస్రాంశుంభగవంతముపతిశ్చైత్తుభాస్కరమితి ॥ *

—* సా.యంసన్ధ్యోపస్థానేమంత్రవిశేషమాహ. *

నారాయణః ॥ వారుణీభిరాదిత్యముపస్థాయ ప్రవక్షీణం కుర్వణది
శానమస్కుర్యాదితి - వారుణ్యశ్చ - ఇమంమేవరుణ శ్రుధీత్యాద్యాః - య
ద్యపివారుణీభివకరుణ్యైవోపస్థానం లింగవశాత్ప్రాప్తం తథాపిశ్రుతేకి
ప్రాబల్యాత్ తథా లింగం చాధీత్వా దిత్యోపస్థాననివ మంత్రో విసియో
జ్యతే ॥ పితామహః ॥ ఇమంచఇతిగాయత్రం తత్త్వాయామీతి త్రైమ్య
భమ్ । యద్ధితేతిచ గాయత్రంయతి-ంచితై శ్చైష్ట్యభం విదుః ॥ కితవాస
ఇతిశ్చైష్ట్యే దేవతావరుణస్త్వంతః । తిస్మాదాంతు శునశ్శేఫశ్చతు
ర్భాకావసిష్ఠఉద్భవతే ॥ పంచమ్యామత్రిరిత్యేవమృషయఃపరికితతాః ॥ బో
ధాయనః వారుణీభ్యంరాత్రిముపతిష్ఠతే - ఇమంమేవరుణ తత్త్వాయా

౨౦౨. మైత్ర్యాభ్యాం - ఎవమేవ పాతః - ప్రాక్రిష్టా మైత్రీభ్యామహరుపశిష్ట
తే - మిత్రస్యచక్షణీన్యతో మిత్రోజనాకాయతయతీద్వాభ్యాం - య
దుపస్థాకృతం పాపంపద్భ్యాంవాచుత్కృతంభవేత్ - బాహుభ్యాంమన
సావాపి వాచావాయత్కృతంభవేత్ | సాయంసన్ధ్యాముపస్థాయ తేనత
స్సాత్ప్రమువ్యతే || రాత్యాచాపిసంధీయతేత క్షేన మరుణోగృహ్య త్యేత మే
వప్రాతరుపస్థాయ రాత్రికృతాత్ పాపాత్ప్రమువ్యతేహృదాపి సంధీయతే ||
మిత్రీశ్చైవం గౌపాయేత్యాదిత్యశ్చైవం స్వగంలాకంనయతి సఎవమే
వాహో రాత్రయోః సంధిమాపతిష్ఠమానో బ్రహ్మధూత మభిజవతితి ||
మధ్యందినోపస్థానమాహసఎవ దశ్భిష్వాసీనాదర్భాధారయమాణః-పా
బ్దుఖఃసావిత్రిం సహస్రకృత్యావతకయేచ్ఛతకృతోవపతిమిత కృతోవాదశా
పరమథాదిత్యముపతిష్ఠ తే || ఆసత్యేనోద్వయంతమస స్పర్శ్యదుత్కం చిత్రం
తచ్ఛక్తు దేవహితంయదుద గాదితి || నారాయణాపి || ఆసత్యేనోద్వయం
తంఉచుత్కంవిత్రమిత్యపి | తచ్ఛక్తు దేవఇతిహంస శ్శుచివదిశ్యతి || ఎత
జ్జపేమాధ్వబాహుఃసూర్యంపశ్యంతమాహితః || శానకస్తువిశేషమాహ ||
ఉత్తమేత్యనువాకేన చోద్వాస్యపరమాంశుధామ్ | సాయంప్రాతరుపస్థా
యజాత వేదసత్కృత్యా || ఇమం మేవరుణతత్వేతి సాయంకాలే విశేషతః ||
మిత్రస్యచక్షణీ ధృతద్వాభ్యాం పాత్రస్సమాహితః | పిశంభృష్టిమిత్య
చాముఖంస్పృష్టాప్రదక్షిణమ్ || భద్రంకణైతచాకయాకణంస్పృష్టా
ప్రదక్షిణమ్ | కేశ్యాగ్నిమితృచా పశ్చాచ్ఛిఖాంస్పృష్టాప్రదక్షిణమ్ || సం
ధ్యాకాలేవసావిత్రిం సర్వాదేవాప్రణమ్యచ | దిశ్శ్చార్ధి పతీన్నత్వా
గురూనవ్యభివాదయేత్ || మధ్యాహ్నమండలంపశ్యన్నపతిష్ఠేతథాసూ
రమ్ | కృతాంజలిఃపరేత్సూక్తంఉచుత్కంజాత వేదసమ్ || ఏవమాదీని సా
ర్వాణిఃసర్వైశ్చేతాసూరవ ఇతి || స్పృత్యథాసారే || జపాంతేప్రాతః
సాన్ధ్యాంతే రాత్రిఃసూర్యమంత్రపైత్రసాయంవారుజైర్యద్వోభయత్ర జాత
పదశ్చైవ ప్రజానాన్త్రై ర్వాపతిష్ఠేతదిగ్భ్యోదేవతాభ్యో నమస్కృత్య

సంధ్యామై సావిత్ర్యై గాయత్ర్యై సరస్వత్యై సర్వాభ్యో దేవతాభ్యోన
మోనమథిత్యాదియథాస్వాచారంకుర్యాదితి || భరద్వాజః || ఉపస్థాయన
మసుక్రూర్వాచ్యతుస్సంధ్యాదిదేవతాః | సంధ్యాపురస్తాత్సావిత్రీ గాయత్రీచ
శరస్వతీ || ఏతాః సంధ్యాదయః ప్రోక్తాశ్చైత్రప్రోదేవతాః క్రమాత్ | స్వ
స్వనామచతుర్భుకాంతంప్రణవాపినమోంతకమ్ || మంత్రమసా మహాప్రో
క్తంప్రణతిస్సాస్వమంత్రతః | కేచిత్తుమనయః ప్రాహుః ప్రతిమంత్రప్ర
దక్షిణమ్ || సర్వాభ్యోదేవతాభ్యశ్చైత్తత్సప్తవిజసంపుటమ్ | ఉధానమో
నమథిప్రణవేత్సర్వదేవతాః | కామోకామశ్చిత్త్యురకాషీకన్మచుభిత్వ
పి || ఉధాప్రదక్షిణేనైవదేవేవిప్రోధివాదయేత్ | కణాయుగ్మం స్వహ
స్తాభ్యాంస్పృష్ట్యాజానువ్యయాదికమ్ | చరణాంగుష్ఠపర్యంతంసప్త్యుజ్యతు
శనైశ్చనైః | అభివాద్యతు గాయత్రీంనమసుక్రూర్వాత్తిశస్త్రధా ||

—* ఉపస్థాన మంత్రాశ్చామవళాః *

అభివాద్యతు గాయత్రీం నమసుక్రూర్వాత్తిశస్త్రధా | ప్రోచీదదక్షిణా
చైవ ప్రోచీహోత్రరోధ్వకా || ఆధారాచాంతరిశ్చౌచ ధూమిశ్చాప్తో
దితాదిశాః | ఏతాః ప్రదక్షిణేనైవ ప్రణమేత్సాస్వమంత్రతః || యమ
విష్ణురీమాపాక్ష సవిత్ర్యాకామపస్థితమ్ | కుర్యాత్తల్లింగకైవళంత్రిః
దిశోయామ్యాదిదిబ్దుబః || ఏవంసంధ్యామహర్వాధ పితృరాక్షసాకగు
రూకా | త్రివర్ష పూర్వాకం శ్చిష్టోశ్చ పాశ్వకస్తాసభివాదయేది
తి || చంద్రికాయామ్ || ఆశ్చపాదౌతథాభూమిం సంధ్యాకాలేభివాద
యేత్ | ఆయువేచ్యాధనానోగ్యోప్రోచీహోమహాసదే || స్మృత్య
థాసారే || సావిత్ర్యాదిక్రియాసర్వా అంత్యాభిమఖ్యతే | జ
పస్థానాన్ననిగళ్యేదేవతాసన్నిహిత్యైత్ || ప్రదక్షిణంనమస్కారంనకు
ర్యాదేవతాలయే || హారితః || ఆచార్యావాసాజితకుర్యాత్తేకతావమ
నంజపమ్ || ఉపస్థానంతుః కర్చకజలయేచ్ఛప్రదక్షిణమితి || మంత్రా
థాస్తు || ఉత్తమిఖరేదేవీదేవనీలావిధిక్రైవ్యత్యగతి | దేవనీలేదే

హే దేవిభూమ్య మాగతాస్మభ్య మనుజ్ఞానం కృత్వా ఉత్తమఉత్కృష్ట
 తమేభిరేనవః స్మాదచ్చితై పవతమూఢాని సుమేరోః చూర్ణి-
 బ్రహ్మలోకే స్వస్థానే యథాసుఖం గచ్ఛ మిత్రస్యేత్యాది మంత్రిస్య సూ-
 ర్యస్యజవణయోమనుష్యాః తాన్ ధారయతి వృష్టి ప్రదానద్వారేణ
 తివవణే । ధృత శ్రీవత్స తీప్తినా తదిహోపచారాత్మకస్మృత్యై వ
 తాతే దేవస్య ప్రకాశమానస్య సానసిం, మండల విశేషేణ రమేత్మయన్త సం
 భక్తావిత్యా సుదత్ ప్రత్యయాం తస్య ఛాందస మేత రూపం యోగిభిః సం
 భసీయ మిత్యథణః సత్యంపరమార్థ భూతం చిత్రశ్రవస్తమంచిత్రా
 జి శ్రీవాంసి తేజాంసి యేషామన్నా దీనాత ఇమ చిత్రశ్రవసః తే
 షాం మధ్యే ఉత్కృష్టం వీవంధూతం వయ విందా మహాత్మజి వాక్య
 శేషః మిత్రజనాన్ సవమిదం కరతలాపలకవత్ ప్రజానన్ పశ్యన్
 మిత్రకి సూర్యః జనాన్ యాతయతి వ్యాపారవతః కరతి, మిత్రవీనవృ
 ష్టి ప్రదానేన ధారయతి పృథివీం పృథివీన్ధు ప్రాణిజాతం ఉతద్వ్యా
 దివమపి ఉపలక్షణం చైతత్, సకలభువనానాం కించిన్త్రిశ్రీ కృష్ణీ కృష్ణ
 యోమనుష్యాః, తాన్ పుణ్య పాపయోఃప్రవర్తమానాన్ అనిమిషా, సుపాం
 సులుగిత్యాకారః, అనిమేషేణ దివ్యేన చక్షుషా అభివక్ష్యే. అభినుభ్యేన
 పశ్యతియః, తస్మై సత్యాయ నిత్యరూపాయ మితాయ హవ్యంవరుపు
 రోడాశాద్భీష్టుతవ తద్భృతసిక్తం, విధేషదన్త్యిత్యథణః, ప్రసమిత్రమతో
 అస్తు, హేమిత్ర, సమతః, మత్యః ప్రాస్తుభవతు, కీదృశః ప్రయ
 స్వాన్ ప్రయత్యన్న నామతద్వాన్ భూమ్న మేత్పిత్యయః, బహస్సన్నో
 భవతు, కోసాయోయజమానః తేతుభ్యం ఆదిత్య ఆదితేః పుత్రశ్శతతీత
 రాదివ్రతమితి కర్మనామవ్రతేన యాగభ్య కర్మణా ప్రకృతత్వాత్,
 ఘృతవధవిరితి సంబధ్యతే కర్మణి యోహవిదదాతిసః ప్రయస్వాన్
 ప్రభవత్స్యతి యావతానకేవల మన్నవానేవ భవత్స్యతి, కింతు తహీ
 న హన్యతే మృత్యునానజీయతే హ్యవయోహానౌ శతవత్సర లక్షణాదా

యమోనజీయతే త్వతః ఉత ఇతివ్యంతోరక్షణాథాన్ స్వేతద్రూపంత్య
 యారక్షితఇత్యథాః నై నచనంత్యచారాధనపరం లోహ పాపం నాహ్ని
 తి నసంబధ్నాతి అంతః సమీపే ఇహజన్మః దూరాత్పూర్వ జన్మనికృత
 మిత్యథాః శువశ్చేభావరుణం ప్రాథమ్యతే, ఇమం మే వరుణేతి, హేవ
 రుణ ఇమం అస్మదీయ్యం హవంస్తోత్రం శ్రుధీక్షణు, శ్రుత్వాచ, అదైన్
 వమాం మృదయసుఖయయస్త్వదహంత్యాం అవస్యః రక్షణమాత్మన ఇ
 చ్ఛన్నవస్యః, ఆచంకే ఆభిమఖ్యేన ప్రాథమ్యామి కైశ్చైతద్దే తత్త్వాయా
 మీతి, హేవరుణ బ్రహ్మణా మంత్రేణ వందమానః స్తువన్ తత్తదథాం
 చతుర్థ్యా లూక్ తదథా మేవ త్యాంయామి భజేయజమానోపి సవన్ స్తదే
 వాశాస్తై హవిభిశ్చరు పురోడాశాదిభిః హే ఉరుశం సబహుభి యజ
 మానైః స్తూయమాన ఇహాస్మిన్కాలే అస్మదీయాం విజ్ఞాపనాం అహేద
 మానః, అకృష్ణ క్షోభోభిరుభ్యస్వచ్ఛాంద సంరూపం కింపునస్తత్ప్రాధికా నీ
 యమిత్యాహ మానఇతినగి అస్మాకం ఆముః జీవితం మాప్రమోషీః ॥
 మాప్రమోషీః యచ్చిద్ధితే చిత్వహి ఇతిద్వావపి నిపాతావనథాకౌ తేత
 వప్రతమిశ్యనేన సంబధ్యతే హేదేవరుణ విరోమనుష్యావివేకశూన్యా వి
 హితం కమణుం పంతితథావయవపితేవ్రతం పరిచయోకమక ప్రమిసి
 మసీహావంతః, ద్యువిద్యువినినదినై యశ్శిశ్చాచేకం యత్కించదిదమిద్యశం
 హేవరుణదైవ్యే దేవసమూహే జనైతిభి రోహమపచారం పాపరూపం
 మనుష్యావయవమమసి కుర్వన్తః అచిత్తీద్రథమా బహువచనస్య ఈకా
 రః ఆచిత్తాలజ్ఞానినోవయం తవధర్మాథానం పరిచయోకరూపం యు
 యోపిమనాశితవంతః మేతప్రతిషేధాథాః నఃఅస్మాక తస్మాదే నసఃపా
 పాస్యరీరివః, మాహీనీరిత్యథాః కితవాసః యదస్మద్విషయే కితవాసః
 కితవాః రివః పాప మోహంపయంతి నదివి దేవసస్థాన ఇవయద్వాఘృతి
 పాదపూరణే ఏవకారాథే వతతే సత్యమేవ ఉతయన్నవిద్యయదపి
 వయం నజానీమః యథాకితవాదేవసస్థానోపరస్పరం సత్యమసత్యంచవదం

తితద్వత్సర్వాతాః సర్వాణి తానివిష్య అపనయన్ ద్విరేవ శిథిలాసేవ, అథ,
అనంతరం, తేతవప్రియా స్యామేత్యథాః, ఆత్మేనేత్వాది సత్వేన సత్స
స్తంభ కుంభాదిమ భాజమానేన రజసా జ్యోతిషా ఆవతమానః అమృ
తంమత్యంబ అమరణ ధర్మణోదేవాన్ మరణధర్మణోమనుష్యాంశ్చ
నివేశయ న్న్యాపారయన్ ఆదిత్యోహిస్వేన తేజసాసర్వం న్యాపారయతి,
హిగన్ధ్యయేనస్వర్ణమయేన రథేననితాకర్మక ప్సేనవితా అభ్యుదయోతదే
వోయాభిభువనానిపశ్యేత్ భువనాని సాక్షిరూపేణ వివిధంపశ్యం త్సన్నిత్య
థాః, ఉద్యయంతమసస్పరి, ఉచ్ఛ్, ఉతంతమసస్పరిః రివజితైతపావివాశ్యా
దికమిత్రయావత్, జ్యోతిః తేజోమయం ఉత్తరం ఉత్క్రష్టంచేవం దేవతా
దేవానామపిత్రాతారం సూర్యం పశ్యంతోవయం, ఉత్తమజ్యోతిః ఆగస్త్య
గమిష్యామ ఇత్యథాః, ఉమత్యం, ఉగ్ధినిపాతోవధారణాథాః, ఉమ
త్యంతంబాతాకర్మకూతాని వేత్తితిజాతేవేదాః తందేవంకేతవః, సహస్ర
సంఖ్యదీధితయః ఉద్వహంతిఉద్గమయంతి, కీర్థకంద్యబోధకానామ వి
శ్వామ విశ్వస్య సూర్యం శరశీలం చిత్రం దేవానామ్ ॥ దేవానామ
గ్న్యాదీనాం మధ్యేచిత్రం అద్భుతం పూజ్యం అసికశబ్దః సేనావచనం
దేవద్విషామ పనాదకమిత్యథాః, మిద్రస్య వరుణస్యాగ్నేశ్వత్సుః చతు
దేవానాంకిముతమనుష్యాణామితిశ్రుతేః । ఆప్యోఽపథమపురుషస్థానమ
ధ్యమపురుషః ద్యౌవాప్యధివీఅంతరిక్షం । సర్వాణాంకాణాంస్వేనమహి
మ్నాపూరయతి, పరీత్యలోకాన్ పరీత్యభూతాని పరీత్యసర్వాః ప్రవిశో
దిశశ్చేత్తిశ్రుతేః సూర్య ఆత్మా జగతః జంగమస్య మనుష్యాణాం తస్థుషః
స్తావరస్యవృక్షాదేః సర్వస్యామి వాత్మరూపేణావస్థితః ॥ తచ్ఛక్తుః ॥
తత్ ఆదిత్యస్య జ్యోతిః చతుః సర్వస్య సాక్షిభూతా దేవహితం అగ్ని
హోత్రాదిహవిః ప్రదానాథకవహో రాత్రాది విభజనక్షమయాదేవానాం
హితకరం । పురస్తాత్ పూర్వస్యాం దిశి శుక్రం శుక్లదీప్తిః అస్యా
స్థితి మత్వర్థేయోవప్రశ్నయః । ఉచ్చరత్, ఉద్గచ్ఛత్, జ్యోతిరాదిత్యాభ్యః

పశ్యేమః కలంశరదఃశతం సంవత్సరశతం జీవేమేతి, సర్వా సంత
 పద్ధిః సహజీవనమాశాస్యతేన ప్రాచీనధారణమాశ్రయం । నందామ, సమ్య
 ధాస్సాస్యమమోదామహ్యప్రాస్సాస్యమభవామ, విశ్వరూపాత్రాస్సాస్యమ, శ్రు
 గువామ, ప్రబువామ, ప్రవక్తాస్సాస్యమ, సహితాస్సాస్యమ, శ్రుభిరజేతా
 స్సాస్యమ, జ్యోత్సూర్యందృశే, పశ్యేమ, యదృదగాన్తమాతోగవత్ స
 ముద్రాల్ విభ్రాజమానః పింజమానః సరిస్యసలిలస్యమధ్యాల్ స
 మావృధిః శ్రేష్ఠః లోహితాక్షః సూర్యో విపశ్చిత్ వికర్షణ్యుచసామాంపు
 నాతుశోధయేత్ । స్వపరిగ్రహయోగ్యోస్వయమెవ రోహ్యత్యథాః ॥ అన్య
 న్యపిపాపకయథాః జప్యాన్యాహ ॥ యమః జపేద్వాప్యస్యవామీయం
 పావమానీః యథారుచం వాలభిల్గాంఘ్రిః పితృప్రపం వృషాకపిం హో
 త్మాకరుద్రాక్షిత్యోజప్త్యామః శ్చ తేనర్వపాతకైః ॥ అస్యవామీయం అ
 న్యవామస్యపతితస్యేతిద్విపంచాపద్యచిః పావమానీః పవమానస్సువజాన
 త్యాద్యా హోత్యాక చిత్తిస్సగిత్యాక్షిత్యోజపరే యువాంసి మి
 త్యాక్షిత్యోజపరే ॥ సర్వాపదపవిత్రాణి నత్యమాణ మతః పరిష్కరిషాంజ
 వైస్తుపాపాఘాత్ మున్యతే రాత్రసంశయః ॥ అఘమషణం చేకృతం శు
 ధవత్యస్త్రసంశయమాః । కూర్మాండాపావమాన్యశ్చదుగాక సావిత్ర్యోవీవ
 చ ॥ అభిషం గాః పదస్తోమాః సామాన్యాహృతీస్తథా వాచానామచసామా
 నిగామితం దైవతంతిథాః ఆర్చి గావాహాన్వత్యంచవాక్సుక్తం మధ్వంచ
 స్తథా । శతరుద్రీయమధర్వశిరసస్త్రీసుపణం మహావ్రతం - గోసూక్తమ
 శ్వసూక్తం వఇంద్రశుద్ధివనామనీ । త్ర్యోధాహగ్నిరథంత రాశ్చ ఆస్త్రీ
 వ్రతం వాసుదేవ్యం బృహచ్చ ॥ ఏతాని జప్యాలి పునంతి జంతాక జాతస్త
 రత్వం లభతేయశ్చేత్ । ఇతి అఘమషణం ఋతంచేత్యాద్యాస్త్రీః దేవ
 కృతో దేవ కృతశ్చ్యోసావయజనమసీత్యాదయః శుద్ధవత్య ఏకాత్విగ్రంస్త
 వామేత్యాదయస్త్రీః తరత్సమాః తరత్సమంధీధావలీ త్యాద్యాశ్చ తస్రః
 కూర్మాండాగ్నిరద్ధవాదేవ హోతనమిత్యనువాకత్రయం పావమాన్యః స్వా

౧౦౮ వైద్యనాథకీర్తియే * స్తుతిముక్తాఫలే* ధన్యశాస్త్రీ,

దిష్టయామదిష్టయాపవమానః సువజనతిత్యేవమాద్యాదుగాణం జాతవే
 దసే సునవామసోమమిత్యేతాముక్ - సావిత్రింతత్సవితురితి || అభిషం గా
 దయోగైవతాంతాః సమవిశేషాః అన్నింగా ఆపోహిష్టేత్యాద్యాః బాహా
 స్పత్యంయస్తస్తంభసహసేత్యేకాదశచక్షం - వాక్సుక్తమహంరుద్రేభిర్వి
 సుభిరిత్యృవమ్ | మధ్యహ్నోమధువాతాముతాయతఇత్యాద్యాస్త్రీః - శత
 రుద్రీయంనమస్తేరుద్రమన్యవ ఇత్యేకాదశానువాకాః | త్రిసుపగంబహు
 మేతుమామిత్యాద్యనువాకత్రయం రాజసంనామసావగోసూక్తం ఆగావో
 అగ్నినిత్యష్టం అశ్వసూక్తం మానోమిత్ర వరుణంతి ద్వామిశర్వం ఇం
 ద్రశుద్ధాదయోబృహదంతాః సావవిశేషాః చతుర్వింశతిమితే-అగ్నేర్మ
 తేనువాకంతుజపేదేనమనుత్తమమ్ | హేమేమన్యరిత్యేతమనువాకంజపే
 ద్విజః || జప్త్వాపాపైః ప్రముచ్యేత బోధాయన వహోగథా | త్రిమధు
 స్త్రిసుపగంబనాచికతత్రయంతథా || నారాయణం జపేత్సర్వం ము
 చ్యతేబ్రహ్మహత్యయా | యత్కించిత్పాతకంకుర్యాత్ యత్కించేదమృ
 చంజపేత్ || హంసశ్శుచిషణిత్యేతాం జపేద్వాపిత్వంబకమ్ | చాప్త
 శానిచకల్పాంశ్చపదం గానితధైవవ || ఆభ్యాతానితథాన్యానిజప్త్వాపాపైః
 ప్రముచ్యతే ఇతి || ఇతిహంసపురాణానిచేవతాస్తవనానిచ | శేవప్రతాజ్య
 దోహన్యాగ్నిధృంచరథంతరిమ్ || ధర్మసామాని రాద్రాణి జప్త్వాపా
 పైఃప్రముచ్యతే | యజ్ఞాయజ్ఞీయమాదిత్యశేష్టరావవరాజసమ్ || గరు
 దానిచసామాని జప్త్వా ముచ్యేత కిబ్బిషాత్ ఇతి || యాజ్ఞవల్క్యః || జప
 యజ్ఞాపికతవ్యః సర్వవేదప్రణీతకైః | పవిత్రైర్వివిధైశ్చాన్యైర్గృహ
 హ్యోపసేవదస్తథా || అధ్యాత్మవిద్యావివిధాజప్త్యాస్తజ్జపసిద్ధయే | అన్యైశ్చ
 వివిధైర్మంత్రైర్దేవతాస్తవనాదిభిః || శుక్రియారణ్యకజపోగాయత్యా
 శ్చవిశేషతః | సర్వపాపహరామ్యేతే గురైకాదశిని తథా || ఇతి బోధా
 యనః || ఉపనిషదావేదాదయో వేదాంతః శర్వభందస్సుసంహితామధూ
 న్యఘమషణ మథర్వశిరోరుద్రః పురుషసూక్తం రాజనిశాహిణీయ

సామాని బృహద్రథంతరపురుషసూక్తవహాదైరాజశ్చేష్టసామ్న మన్య
తమత్వార్ - బహిష్పవమానానకూశ్మాండాః పావమాన్యః అచిత్తీయేతిపా
వమానీత్యాది సవీవ-అఘమషణం దేవకృతం శుద్ధత్యస్తోత్రమౌకూశ్మాం
డః పావమాన్యశ్చ విరజా మృత్యులాంగలమ్ || దు గాఽవ్యాహృతయోరుద్రా
మహాపాతకనాశనాశ్రితిః గౌతమః || పజ్జి-పావనాష్టకం గవిదితి || శ్లేష్ఠసా
విక్రప్రినాచికతప్రిషధుః ప్రీనుపర్థః పంచాగ్నిః స్నాతకౌమంత్రబ్రా
హ్మణ విధర్మజ్ఞోబ్రహ్మదేయానుసంతానశ్రితిః || బ్రాహ్మవివాహాన్తపుత్రః ||
అపస్తంబః అపాశ్చైరయహతాపజ్ఞీః పావ్యతేయద్విజ్ఞోత్తమైః తాన్ని
ధతవైసర్వాన్ సద్విజాన్ పజ్జి-పావనాన్ || త్రిదాచికతః పంచాగ్నిః త్రిను
పణాష్టకం గవీత్ బ్రహ్మదేయోన్త సంతాన శ్చందోగౌ శ్లేష్ఠసామగః |
వేదాథకవిత్పుత్రావబ్రహ్మచారీనహస్రతః || శతాయుశ్చైవయజ్ఞాదవి
జ్ఞైర్యః పజ్జి-పావనాశ్రితి || ఆశ్వలాయనః || కుంతాపం వాలఖిల్యం
శ్చ జప్తాపాపైః ప్రముచ్యతే || ఉపపాతకసంఘాతాలీయం తేనాత్రసంశయః
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన పావమానీడపెద్బుధశ్రితి || శౌనకః || అపనశ్శోకు
దదితి జపస్మచ్చ్యేతవాంహసః | తమహ్మహీతిః త్రంభ ఏకాదశిది నెది
నె || శ్రీరుద్రస్యతుయత్ప్యం తత్ప్యం విందతేజపాత్ | స్వస్త్వాత్ర
యంజపేన్నిత్యం ప్రాతః ప్రాతడికానెది నె || ఏతత్స్వస్త్రియనంపుణ్యం స
ర్వాకర్మవిరూపనమ్ | సోమారుద్రాజపేత్సూక్తం కృత్స్నమేనో వ్యపా
హతి || తచ్చయోరావృణీమహాశ్రితత్స్వస్త్రియనంభవేదితి || బో
ధాయనః || పవిత్రే మాణజనం కుర్వాన్ రుద్రై కాదశనీజపత్ | ము
ఖ్యతేనర్వాపాపేభ్యో మహతఃపాతకాదృతే || అత్యంగిరసా || ఏకాద
శగుణాన్వాపి రుద్రానాదిత్యధర్మకవిత్ | మహాపాపైరస్పృహ్యో ముచ్య
తేనాత్రసంశయః || పృథివీంససాగరాన్యోహి కృత్సాన్తైలవనాని
తామ్ | దద్యాత్కాంచనసంపూణం మేమహావధిసంయుతామ్ || త
స్మాధికఫలం నూనం రుద్రజావీనకృద్విజః || లభతశ్రితశేషః || తపస్తస్య

౨౧౦ జైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిమంత్రఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

తివాత్యథాం సహస్రాబ్జానిసంయమీ ॥ నసతత్ఫలమాప్నోతి యత్సకృదు
 ద్రజాపకః । గవాంకోటిప్రదానోయః కరోతిఽధిపద్ధురౌ ॥ నసతత్ఫల
 మాప్నోతియః సకృదుద్రజాపకః । యజ్ఞస్మపాంసిజ్ఞానానిఽఘోరాః
 విధానివ ॥ ఏతానిరుద్రజాపస్య కలాంనాహంఽతిమోఽఙ్గీమ్ ఇతి ॥ యా
 జ్ఞవల్క్యః ॥ సురాపస్యనవాహరీవరుద్రజాపీజలైస్థితః । సహస్రశీరా
 జాపీవ ముద్యతేసవాకిచ్ఛిపైః ॥ వేదమేకగుణంజప్త్వా యథాహ్మేవవి
 శుద్ధతి ॥ శాతాతపః ॥ సురాంపీత్వా బ్రహ్మహత్యాం చకృత్వాస్తేయం
 కృత్వాగురుదారాంశ్చగత్వా । భస్మచ్ఛనోఽభస్మశయ్యాశయానోరు
 ద్రాధ్యాయీముద్యతే సవాపాపైః ॥ మమభావంసముత్సృజ్య యశ్చ
 రుద్రంజపేత్సదా । సతేనైవదదేహేన రుద్రఃసంజాయతేఘ్రివమ్ ॥ చమ
 కంనమకంచైవ పురుషసూక్తంశదైవచ । నిత్యంతుయఃప్రయుంజానో
 బ్రహ్మలోకేమహీమతే ॥ చమకంనమకంచైవ జపంతం పురుషంసదా ।
 ప్రవిశేస్సమహాదేహో గృహం గృహపతిర్యథా ఇతి ॥ కైవల్యసూత్రే ॥
 యశ్చతరుద్రీయమధీతే సోగ్నిహతోభవతి । సురాపానాత్పూతోభవతి బ్ర
 హ్మహత్యాత్పూతోభవతికృత్వాకృత్వాత్పూతోభవతి, తస్మాదపిముక్తాశ్రి
 తోభవతి । అత్యాశ్రమే సవాదా సకృద్వాజపేదనై నజ్ఞానమాప్నోతి సం
 సారాణాంవనాశసమితి ॥ జాబాలశ్రుతౌచ ॥ అథహౌనంబ్రహ్మచారిణః
 ఋషిః । కింజప్యేనామృతత్వం బూహీతి సహూవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ॥
 శతరుద్రీయే జేత్యేతాని హవామృత గామధేయ స్వైతేహావామృతో
 భవతీతి ॥ శానకః । శ్రీతిషుప్రబలంమంత్రా సేష్వప్యధ్యాత్వవాదినః । త
 త్తాపిపారుషంసూక్తం సతస్మాద్విద్యతేఽరమ్ । ప్రాయశ్చిత్తైజపేచైవ వి
 ష్ణోరారాధనేపిచ ॥ మోక్షవశ్యేగ్నుపథానై సుపుత్రపాపతేతథా సర్వక
 మా ఫలావాప్తా వారోగ్యే మృత్యునాశనే । ఏతేష్వర్థేష్విదంసూక్తం
 మునయోవినియుంజతే ॥ వాఘాలః ॥ యత్రయశ్రకమామధ్యే వంత్ర
 భిష్టో యజ్ఞభిష్టోవా తత్రపురుషం ధ్యాయన్ పురుషసూక్తముచ్ఛరేత్ ॥

పూర్ణత్వాత్పురుషభిః జ్ఞాయతే । రహస్యప్రాయశ్చిత్రైవ్యాసః ॥ యో
నూనానాద్విజృంభతోక్తా హతవానభాలోభతః । సజపేత్సరుషంసూ
క్తం జలస్థస్థితయోహాదిమ్ ॥ తదైవబ్రహ్మహత్యాయాం ముద్యతేనా
త్రోసంశయః ॥ మనురపి ॥ సకృజ్జప్తాస్యవామీయం శివసంకల్పమేవచ ।
హవిష్వంతియమభ్యుత్య నతమంహాభితీచ । జప్తాస్యపౌరుషంసూక్తం
ముద్యతేగురుతల్పగః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞే జపకసూక్తం పౌరుషం చింతయక
హరిం ॥ ససవాంస్తు సజపేద్వేదాక సాంగోపాంగం ద్విశోత్తమభితిబో
ధాయనోపి ॥ మాతృదుహితృన్నుచా శ్వసృసవదాక విధవాగమసం కృ
త్యాయః పురుషసూక్తం త్రిరుచ్చరయేత్సతదాసి మేవహితోభవతి ॥ వి
ష్ణురపి ॥ స్నాతఃపవిత్రకాయాణి యథాశక్తిజపేద్విజః । సావిత్రిం
పురుషసూక్తంచ నైతాభ్యాం సదృశమస్తీతి ॥ విరజాద్విగుణంజప్తాత్తద
హ్నోవవిశుద్ధ్యతి । పౌరుషంసూక్తమావృత్య ముద్యతేసర్వపాతకాత్ ॥
సంవతకః ॥ షష్ఠ్యాసంపంచనూసంవా నయతోనియతాశనః । జప్త్వా
తుపౌరుషంసూక్తం ముద్యతేసర్వపాతకైః ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ పా
వమానీస్తథారోద్రం పురుషంసూక్తమేవచ । జప్త్వాపాపైఃప్రముఞ్చేత మ
ధుచ్ఛందసమేవచ ॥ యోగవాసిష్ఠే ॥ సంసారాంతోక్షమిచ్ఛద్భ్యోః ససం
త్కృత్వైవగత్రయమ్ । సర్వదాపౌరుషంసూక్తం మనసైవజపేచ్ఛచ్చిః
భితి ॥ శౌనకః ॥ పురుషస్యహరేస్సూక్తం సర్వపాపప్రణాశనమ్ । యస్తు
పౌరుషసూక్తస్య జానాత్యథాంధాధాతథా ॥ సజన్మనీశానుక్తస్సన్యత్
పురుషేభువదశానాత్ ॥ విష్ణుః । పురుషసూక్తార్థః పురుషోద్భవసీమతే ॥

—* అథ కావ్యజపాని. *

పులస్త్యుః ॥ కామఃకామప్రదఃకాంతరి కామపాలస్తథాహరిః । ఆ
సంతోమాధవశ్చైచ కామస్యసిద్ధయేబహిత్ ॥ ఏతానినామానీత్యర్థః ॥
రామఃపరశురామశ్చ నృసింహోవిష్ణుశేవచ । త్రివిక్రమశ్చేత్యాదీని జప్త్యా
స్మరిజగీభుభిః ॥ విశ్వామధ్యుత్యానత్యం జప్తకర్మపురుషోత్తమః । దామో

౨౦౨ వైశ్యసాధదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే.

దరంజగన్నాథం నిత్యమేవజపేన్నరః || కేశవంపుండరీకాక్షంఽనికం
 పితథాజపేత్ || నేత్రమాలాసుసర్వాసు హృషీకశంభయేషుచ ||
 అచ్యుతంచామృతంచైవ స్మరేదావధకమణి || సంగ్రామాభిముఖైరిత్యం
 సంస్తరేదపరాజితం || చక్రిణంగదినంచైవ శాక్తిణంఽఖిత్తినంతథా || షేమా
 తిప/సవంశిత్యం దిక్షుప్రార్థ్యావిభుస్తరేత్ || అజితచాధిపంచైవ స
 వణంసర్వేశ్వరంతథా || సంస్తరేత్పురుషోభక్త్యావ్యవహారేమసర్వదా ||
 నారాయణంసర్వకాలం త్సుతప్రస్థలనాదిషు || గ్రహసంక్షత్రపీదాసు దేవ
 బాధాసుసర్వదా || దస్యవైరాదిహోషేషు వ్యాఘ్రసింహవిసంకటే || అధ
 రకారేమహాఘోరైవరసింహమనస్తరేత్ || తరత్యఖిలదుర్గాణి తావా
 గ్లోజలశాయినం || గరుడధ్వజానుస్తరణా ద్విషవీరుణంప్రశామ్యతే ||
 స్నానసేవావకసేహోమే ప్రణిహతేప్రదక్షిణే || కీర్తయేచ్ఛగవన్నాను
 నాసుదేవతితత్పరః || స్థావరైర్జలైర్హవ్యాదైర్వధ్యానేఽదృష్టజే || కుర్వీ
 తస్తనాథూత్వా అనంతాచ్యుతకీర్తనమ్ || నారాయణంశాజ్ఞధరం
 శ్రీధరంపురుషోత్తమం వామనంఽఖిత్తినంచైవ దుస్స్వప్నేషుసదాస్తరేత్ ||
 ఏకాక్షవాదాపరుణంక శాయినంచసదాస్తరేత్ || బలభద్రంసమృద్ధ
 భీక సీరకమణికిర్తయేత్ || జగత్పతింత్వపత్యాభీక స్తువచ్ఛక్త్యానసీదతి ||
 శ్రియంసర్వాభ్యుదయికేశమకాశ్రమప్రకీర్తయేత్ || అరిష్టేష్వప్నశేషే
 మహోకంచసదాజపేత్ || మరుత్ప్రవాతాగ్నిజలబుధనాదిమృత్యుమ ||
 స్వతంత్రపరతంత్రేషు వాసుదేవంజపేద్బుధః || సర్వాథాశక్తియుక్తస్య
 దేవదేవస్యచక్రిణి || యద్వాభిరోచతేనామ తత్సర్వాభేకమకీర్తయేత్ ||
 సర్వార్థసిద్ధిహాప్నోతి నామ్నసర్వాథదాయిన ఇతి || బోధాయనః || హ
 రేర్నామపరంజప్యం క్షేయంజ్ఞేయంఽంతరంకిర్తనీయంచబహుధానివృ
 త్తిం బహుధేచ్ఛతా || విశ్వమిత్రః || విశ్వతానిబహూన్యేవశీఘ్రానివిధానిచ ||
 కోట్స్యంశేనాపితల్యాని హరినామజపేనచై || శ్రీరామనామ నియతం పరి
 చింతనీయం పృథ్వీపాదైష్టికమిరంశతతంద్విజేషు || జన్మాజ్ఞతానివిధా

స్వవహాయదుఃఖాన్యత్యంతధర్మనివయంహరిలోకమేతి ॥ బోధాయనః॥
 ఇష్టాపూర్తానికమాణి సుబహునికృతాన్యపి । భవహేతుని తాన్యే
 వహరే రామతుముక్తయే ॥ కాత్యాయనః ॥ అథకవాదంహరేరామ
 మ్నాంసంభావయతియోనరః । సహపిష్టోమనుష్యాణాం నరకేపతతి స్ఫు
 టమ్ ॥ వసిష్ఠః ॥ హి త్యానకలపాపానిలభ్యామకృతసంచయమ్ । సపూతో
 జాయతేధీమాన్ మురజిన్నాను కీతనాత్ ॥ కృష్ణకృష్ణేతిరామేతి సజప
 న్దరితత్పరః । రాజసూయసహస్రాణాంఫలంప్రాప్నోతిమానవః ॥ నిత్యక
 మావిరుద్ధేషుకాలేషు జపయిష్యతే ॥ భృగుః ॥ కోటిశోమనుజావాందై
 భీతిదంసముపస్థితమ్ । రామరామేతిసంకీర్త్యతన్నాశయతిమానవః ॥ గాల
 వః ॥ సర్వక్షేత్రయుతోవాపి సర్వకోగాదిసంయుతః । సర్వపాపయుతో
 యస్తు నృహరే రామకీర్తనాత్ ॥ కృత్వావిముచ్యదుఃఖానియాతి బ్రహ్మ
 సనాతనమ్ ॥ చ్యవనః ॥ శ్రుతిస్త్రుతిపురాణేషురామనానుసమీరితమ్ । తన్నా
 మకీర్తనంభూయాత్తాపత్రయవినాశనమ్ ॥ సర్వేషామేవపాపానాంప్రా
 యశ్చిత్తమిదంస్త్యుతమ్ । నాంతః పరతరంపుణ్యాత్రిషులోకేషు విద్యతే ॥
 మాండవ్యః ॥ సురాపోబ్రహ్మహస్తేయోగోగీ భగ్నవ్రతోశుచిః । స్వాధ్యాయ
 వజితఃతలిపామిల్బహువైకృతకేశతః ॥ సోపిముక్తిమవాప్నోతి విష్ణునామ
 జపార్థుః ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ నతావత్సాపవస్తీహయన్నామ్నా
 నిహతంహరే । అతిరేకభయాచాశుప్రాయశ్చిత్తంతరంవృథా ॥ వసిష్ఠః ।
 హరిపూజాపరోయస్తుహరిరావపరాదుః । సస్నాతఃసర్వశీఘ్రేణమస
 ర్వకజ్ఞైష్ఠవిస్తృతః ॥ శ్రీశబ్దపూర్వంజయశబ్దమధ్యంజయగ్నయాదుత్తర
 తస్తథైవ । త్రిస్సప్తకృతోర్వరఘునాథనామజప్తంవిహంత్యావిజ కోటిహ
 త్యామ్ ॥ శ్రీశబ్దః పూర్వయస్యరఘునాథనామ్నా రామశబ్దస్య సంబుధ్యం
 తస్యశ్రీశబ్దపూర్వఃశ్రీరామేతిశబ్దః-తతోమధ్యేజయశబ్దేయస్య రామశబ్ద
 స్యః-జయరామశబ్దః-తతోజయజయేతిశబ్దః-తతోరామేతి-శ్రీరామజయరా
 మజయజయరామేతి - త్రయోదశాక్షరః ॥ ప్రేరీంసి ॥ సర్వపాపప్రసక్తిపి

ధ్యాన్మిమిషమచ్యుతమ్ । పునస్తపస్వీభవతిపజ్జిపావనపావనః ॥ య
స్యేంజన్మపాశ్చాత్యంయోనమెచ్ఛంకరంస్వయమ్ । తేనైషాలభతేవిద్యా
శ్రీమత్సంపదశాక్షరీ ॥ ఆదాతుశివరామేతి గోవిందతితతఃపరమ్ । నారా
యణమహాదేవేత్యేషాపంచదశాక్షరీ ॥ మహాదేవమహాదేవ మహాదేవతే
యోజపేత్ । ఏకేనైవలభేన్ముక్తింద్వాధ్యాన్శంఘాయణీభవత్ ॥ మహా
దేవమిమాపాశ్చగంగాధరమృదావ్యయ । ఇతీరయతి యేరిత్యం తేకృతా
హానసూశయితి ॥ గోసహస్రప్రహాసస్య అశ్వమేధక్రతోరపి । ఫలం
యద్విద్యతేతిద్దిపోక్తురుద్రేతికీతకనాత్ ॥ బ్రహ్మకైవలే ॥ మహాపాతక
యక్తోపికితకయన్నశంహరిమ్ । శుద్ధాతః కరణోభూత్వా జాయతేప
జ్జిపావనశ్చిత్వాదీని వచనాని హరిహరనామవైభవప్రతిపాదకాని స్మృతి
పురాణేషుసహస్రతః సంతితానిహగంధనిస్తరభీత్యానలిఖ్యంతే । *

—* జపయజ్ఞప్రశంసామాహ. *—

వసిష్ఠః ॥ యోపాకయజ్ఞాశ్చ త్వారోఽధియజ్ఞసమన్వితాః । సర్వే
తేజపయజ్ఞస్యకలాంనాహంంతిషోడశమ్ ॥ పాకయజ్ఞాః దేవయజ్ఞాదయః
ఽధియజ్ఞః జ్యోతిష్టోమాదిః । యథాగ్నిర్వాయునాథూతో హవిషాచైవదీ
ప్యతే ॥ ఏసంజప్యపరోనిత్యం మంత్రయక్తః సదాద్విజిగతి ॥ మమరపి ॥ వి
ధియజ్ఞజ్ఞపయజ్ఞోవిశిష్టోదశభిర్గుణైః । ఉపాంశుస్యాచ్ఛతగుణః సహస్రో
మానసస్త్యుతగతి ॥ జప్యేనైవతుసంసిధ్యేత్ బ్రాహ్మణోనాత్రసంశయః ॥ కు
ర్యాదన్యంనవాకుర్యాన్మైత్రోద్బాహ్మణఉచ్యతే ॥ సర్వామకూల్యాన్మైత్రి
శ్రీతస్తాన్మైత్రత్వేనహింసనసంబుధిసోఽధి యజ్ఞజ్ఞపయజ్ఞోబ్రాహ్మణస్య
విశిష్టతరమిత్యుక్తః ॥ హరితః ॥ జపేనదేవతానిత్యంస్తూయమానాప్రసీద
తి । ప్రసన్నైవిపులానోగ్ధాన్ప్రాప్నువంతిమనీషిణః ॥ యక్షరతుః పితౄ
చాశ్చ గ్రహాని సర్వే విభీషణాః । జపినం నోపసర్పంతి దూరాదేవాప
యంత్రితాగతి ॥

*

ఇతిసంధ్యాజపప్రకరణమ్.

—* అథాభ్యుత్థతాహరణః*—

తతశాట్యాయనిః ॥ తతస్సూర్యముపస్థాయ సవ్యగావమ్యచస్త్వ
యమ్ । అభ్యుత్థతాహరణసంయతాత్మ్యాగ్రహంప్రజేత్ ॥ ఆవమ్య
ద్విరిక్షవిశేషః ॥ తథాచవృద్ధసురుః ॥ తతస్సూర్యోద్భవవ్యఅభ్యుత్థతా
ముదాహరేత్ ॥ నవినాభ్యుత్థతాహరణం నిధిజ్ఞాకించదాచరేత్ । అభ్యు
త్థతాహరణం ప్రాంతం తదస్మిన్ ॥ అప్రోక్షితేన గృహేన కించిత్కర్తవ్యం
దితియావత్ ॥ సవీపః ॥ నాహరేదేకవస్త్రస్తునామతానవకన్యకా । నపాణి
నానవస్త్రేణ తాయమభ్యుత్థతాయై ॥ ప్రోక్షణగ్రహణంపాత్రం నిదగద్ధ్ర
హమాగతః । అకృత్వాచమనంపూర్వమచాంతః ప్రయతోభవేత్ ॥ తేన
ద్రవ్యాన్యదాపాణి ప్రోక్ష్యచవ్యం పునగృహే ॥ తతఃకర్మాణి కుర్వీత
సత్కార్యాన్ ద్విజోష్టచక్షుః ॥ ప్రచేతాః ॥ సంగృహ్యభ్యుత్థతాం యా
వత్ సోపానక్రోగ్యహంప్రతి । తదభ్యక్త్యాగృహం ప్రాప్యచమేత్ ॥ శరి
చారకాల్ ॥ గౌగృహ్యయజ్ఞః ॥ సోపానక్రమే సదర్శస్య పాత్రస్థం సద్య
శాత్తరః । జలమాహరేదితిశేషః ॥ సదశముత్తరీయం యస్య సతతోక్తమ్ ॥
ప్రచేతాః ॥ నాహరేదేకజాతిస్తు నశిశుర్నవకన్యకాం । నానుషేతోన్యైకవ
స్త్రసోమ్యమభ్యుత్థతాయై ॥ యమః ॥ పాత్రాద్విరహితంతోయముద్ధృ
తంసవ్యపాణినా । నతేవప్రోక్షణం కుర్యాత్ వస్త్రం నిష్పీడనేనచ ॥ శాట్య
యనిః ॥ ఆత్మంహీరణ్మయం రౌప్యం దారవంమృత్తయందృఢమ్ । తామ్రం
పత్రపుటాచాపి పాత్రమభ్యుత్థతాయై ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ సోవ
ణం రాజతం తామ్రం ముఖ్యం తామ్రం ప్రకీర్తయేత్ ॥ తదలాభే స్తుతం
పాత్రం ప్రవతేయన్నధారితమ్ ॥ శాతాతపః ॥ శైవాలత్యగపర్వాన్యై
రసంపూరంబుధాజనైః । నికతావస్త్రభూషేనసకుర్యాత్ప్రోక్షణంబుధః ॥
ఆపస్తంబః ॥ నఖిలాభిన్నపాత్రేణకాన్యపాత్రేణచైవహి । ప్రాణ్యం
గభుజేనాపి కుర్యాన్నాభ్యుత్థతాంద్విజక్షుః ॥ శైవాలవాలుకాదూర్వాత్మ
ణపర్వాణామైరపి । అభ్యుత్థతాంసగృహీయాత్ ఆపస్తంబోబ్రహ్మనిః ॥

భిరౌ వేణుమయీప్రాణ్యం నశంశుక్త్యాదిఫలజన్మాళికే రాది || గర్భః || త్రి
సంధ్యంవాగ్యతో వారిగుప్తమాహృత్యశోధయేత్ | ఆహృత్యవారికాప్రో
క్ష్యద్రవ్యంశోధ్యంబశోధయేత్ ఇతి || ఉకనాః || తేనోదకేనద్రవ్యాణిప్రా
త్యౌచమ్యపునర్నృపాతతకర్తాణిసర్వీత్యంత్యంబైయానికానిచేతిఅభ్యుక్ష
ణహారణేఅసమర్థంప్రత్యాహ|| శాట్యాయనిః || నద్యాదౌసమ్యగాచాంతః
సంయతోగృహమాగతః|| ఉద్భృత్యమణికాతోయంతథాభ్యుక్షణమాచరేత్||
ఆత్మీయవిషమంప్రాక్తం విషమాస్తాద్విశీయకమ్ | ఆత్మీయముదకస్థానాల్
చతర్థంమణికస్తృతమ్ || మణికేసర్వీధాని వహ్నావైసర్వదేవతాః |
మంత్రాశ్చద్రవ్యేనసర్వే సర్వంసత్వేప్రకృష్టితమ్ || బృహజ్జలభాండమణికః ||
గృహేవాసముపస్పృశ్య కృత్వాస్పర్శకుశోదకమ్ | కృత్వాచమనమాచాం
తః పునఃప్రోక్షణమాచరేత్ || ప్రచేతాః || వైశ్వానరేణయతిగించిత్ కు
రుతేప్రోక్షణంద్విజః | గుగాతోయసమంసర్వే వదంతిబ్రహ్మవాదినః ||
వైశ్వానరేఅజీజనదితిమంత్రే || స్మృత్యర్థసారే || గుప్తమగ్రామ్యంబుసీ
త్వాహూమంకుర్యాగ్యథావిధితి ||

—* అధౌపాసన హోమవిధిః *—

తత్రవ్యాసః || అధాగమ్యగృహంవిషః సమాచమ్యయథావిధి | ప్ర
క్షాల్పవహ్నింవిధివత్ జుహుయాజ్ఞాతవేదసమ్ || దక్షః || సుధ్యాకర్తావ
సానేతు స్వయంహేమోవిధీయతే | స్వయంహేమఫలంయత్స్నాత్
తదన్యేవసలభ్యతే || హోతః || ఉపాస్యవిధివత్సంధ్యా ముపస్థాయదివాక
రమ్ | సాయంప్రాతరుపాసీత వివాహగ్నింద్విజోత్మహః || ఆపస్తంబః ||
సాయంప్రాతరతఃఉభయేహస్తేనైకే ఆహుతీ తండులైర్భవేవాజుహు
యాత్సాలీపాకవర్జేతాసారీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకఉభయతః పరిషే
చనం ప్రాక్షురస్తాతి || సేవ || యత్రక్వచాగ్నిముపధాస్యంస్నాత్మత
ప్రాచీరుదచీత్స తిసస్త్రీస్త్రోరేణాణిత్యా అగ్నిముపసమిధ్యాఉత్సైద్యైత
దుదక ముత్తరేణ పూర్వేణ వాన్య దుపదధ్యాతి | ప్రాచీః పూర్వముద

కృష్ణంధక్షిణారంభమాలిఖేత్ । అథోదీచీపురఃసంస్తాః పశ్చిమారంభమా
 లిఖేత్ ॥ అథాగ్నింప్రతిష్ఠాప్య జ్వలయేదగ్నిమిందనైః । ఉత్పిత్వాహో
 తుణోచ్చిష్ఠం పూజతోస్తరతోపివా ॥ పాతస్థవన్యదుదకం పూర్వవ
 త్తత్రనిక్షిపేదితి ॥ బోధాయనః ॥ యస్మిన్నగ్నావపయతి తస్మిన్బ్ర
 హ్మచర్యం తస్మిన్ వ్రతచర్యం తస్మిన్ సమావతానం తస్మిన్ పాణి
 గ్రహణం తస్మిన్ గాహ్యోణికమాణిక్రియంతే తస్మిన్ కామ్యాని త
 స్మిన్ ప్రేజాసంసార ఇత్యేకే । సవీష ఉపనయన ప్రభృతివ్యా హృతి
 భిః సమిద్భిరూయత ఆసమావతానా త్సమావతాన ప్రభృతి ఆజ్యేన
 వ్యాహృతిభిరేవ హూయత ఆపాణిగ్రహణాత్ పాణిగ్రహణ ప్రభృతివ్యా
 హృతిభిరవిహృతాభిర్యజ్ఞైర్వాహసైవైకే ఆహుతీజుహూతీతి ॥ హిరణ్య
 కేశీ ॥ పాణిగ్రహణాదిరగ్నిస్తమాపాసనమిత్యాచక్షతే । తస్మిన్ గా
 హ్యోణికర్తాణీతి ॥ గౌతమస్తు ॥ భూయాదిరగ్నిదాయాదిర్వాతస్మిన్
 గాహ్యోణికే । భూర్వాశబ్దేనవివాహోపలక్ష్యతే ॥ తచాగ్నిపరిగ్రహః ॥
 యదాపిత్రాధ్రాతృభిర్వా విభాగః తచావాగ్ని పరిగ్రహః ఇన్ద్రధాన్ ॥
 యజ్ఞవల్క్యేపి ॥ కర్తృస్మాతాంవివాహోగ్నౌ కుర్వీతప్రశ్నహంగృహీ ।
 దాయకాలాహృతేవాపి శ్వాతంతైతానికాగ్నిషు ॥ స్మృతాహూపాస
 నాది ॥ అపిశబ్దాత్ ప్రేతేవాగ్రేపతావా హృతేతతశ్చ కాలత్రయవ్య
 తిక్రమే । ప్రాయశ్చిత్తీయతఇతివిజ్ఞానేశ్వరః ॥ శానకః ॥ స్మృతోగ్ని
 వివిధోజ్ఞేయో గృహ్యఃపారుష ఇత్యపి । యస్మిన్ వివాహః క్రియతే సోధి
 గృహ్యోహుతాశనః ॥ జాతకమాదిసిద్ధ్యర్థం మయాశ్చాహుతిభిరా
 హుతిఃసోగ్నిఃపారుషఇత్యుక్తిః శాలాగ్నిర్లోకీకస్త్పృతః ॥ కేచిద్యైశ్చ
 స్యభనాత్ ఆహుతోజాతకస్త్పృతః ॥ సంగ్రహే ॥ ఆత్మాధామపిదారా
 ధాం ఉభయూథాంసుతాథాకం । ఇత్యేహంకమణాంహూమ శ్చతు
 విధ్యంప్రవక్షతే ॥ ఆత్మాధాం సంధ్యాకమాది సీమంతాదిక్రియాస్త్రి
 యాః । పార్వతాద్యుభయూథాం స్యాజ్జాతకాదిసుతాథాకం ॥ సుతా

శ్రీరామ ధ్యానాధికరణము * శ్రుతిమంత్రాభరణ * భక్తకావ్యే.

భజకమణాం హూమా లోకాగ్న విధీయతే ॥ ఇతరేషాం త్రయా
 జాంతు నిత్యాగ్నవితినిశ్చయః । భార్యాద్యయం యస్యభవేచ్ఛతస్యసం
 స్కృష్టవహ్నా నవనంతు కుర్యాత్ ॥ తత్రైవ సీమంత మప్రివళస్తం వదం
 తి వహ్నీనా విభాగ ఇష్ట ఇతి ॥ విష్ణుః । స్మారకమాపాసనేకుయా
 చ్ఛృతంవైతానికగ్నహి లోకాగ్నిసురాణాంతుఃపరిరేవపురాతనః ॥ బహ
 వోయత్ర హూతారి శాంతికపాష్టికతథా । లోకాగ్నైతదాకుయా
 గ్నృహ్యగ్నానకదాదన ॥ చాలకాతకగోదాన స్నానోపసయనాదిషు ।
 లాజాహూమెసమిత్యాద్యై లోకాగ్నిర్విధీయతే ॥ హూమంవైతానికం
 కృత్వా స్మారకంకుర్యాద్విదత్తః । స్మరణాంపేదమూలత్వాత్ స్మారం
 శచిత్పురావీదుః ॥ సత్యాంవైదికానుష్ఠానాశక్తౌస్మారమాత్రేణపరితుష్ట్యై
 త ॥ తదాహగృహః ॥ యోవైదికమనాదృత్య కర్తవ్యతేజాహసకం । హూ
 మాత్సమాదరేద్విప్రౌ సనపుణ్యేనయుజ్యతే ॥ శృంగంకర్తవ్యచేచ్ఛక్తః క
 తుంసాస్మారంసమాచరేత్ । అత్యాప్యశక్తఃకరణే సమాచారంలభేద్భు
 ధః ॥ మనుః ॥ వేదోదితంస్వకంకర్త నిత్యంకుర్యాదతంద్రితః । తద్ధికుర్వణ
 యథాశక్తి ప్రాప్నోతిపరమాంగతిం ॥ అగ్నిహూత్రంపజహుయా దా
 ద్యంతేద్యుర్నిశఃసదా । దర్శనచాధామసాంతే పాష్టిమాసేనచైవహీ
 తి ॥ హూమేదభలముద్దిష్టం జహ్వతఃస్వయమేవతు । హూయమానంత
 దన్యేన ఫలమథకంప్రపద్యతే ॥ ఋత్విక్ష్వత్రోగురుభ్రాతా భాగినేయోభ
 విట్పతిః । వీత్రైరపిహుతంయత్స్యాత్ తద్ధుతంస్వయమేవతు ॥ విట్పతిర్జ్ఞా
 మాతా । స్వయం హూమవీవ ముఖ్యః తదభావ ఋత్విగాది హూమః
 తత్రవిశేషో వ్యాసేన దర్శితః । ఋత్విక్ష్వతోధవాపన్నీశిష్యోవాపినహూ
 దరః ॥ ప్రాప్త్యామజ్జాంవిశేషేణ జహుయాద్వాయథావిధి । విత్తపాణిః
 పూతాత్కా శుక్లాంబరధరౌనరః ॥ అనన్యమనసోఽహ్నిం జహుయాత్సం
 యతేంద్రియైః ॥ శౌనకః ॥ పాణిగ్రహణాఽధిగృహ్యం పరివరేత్సన్వ
 యం పత్న్యాపివాత్రుః కుయాదంతేవాసీవతి । ఋత్విగాద్యభావే

గోవిందః కృత్యగ్నా జహుయాత్పత్ని సాక్షాత్ప్రత్యక్షావయోః ।
 మనుః ॥ అగ్నిహోత్రశ్చతుశ్చామా సంభ్యోపాసనమేవచ । కార్యంప
 త్నాప్రతిపదం బలికమకనైత్యకమ్ ॥ సంభ్యోపాసనసాయం ప్రాత
 హోదామః ॥ స్పృశ్యర్థశారే ॥ హోమయజ్ఞోయజమానః పత్నిపుత్రశ్చ
 కన్యకా । ఋషిశిష్యోగురుభ్రాతృ భాగినీయః సుతాపతిః । ఏత్రైవ
 హుతంయత్తు తద్ధుతంస్వయమేవతు ॥ పర్యుత్థణంవివాపత్ని జహుయాత్ప
 న్యకాపితేతి ॥ భారహ్యజః ॥ అపివాస్త్రీజహుయాన్తంత్రవర్ణమితి ॥ గౌత
 మః ॥ పత్నిహుయాదిత్యేకభిః ॥ మనుః ॥ నైవకన్యానాయువతి ర్నా
 ల్పవిద్యోనదాలితః । హోతప్యాదగ్నిహోత్రస్య నాతోనాసంసక్తౌత
 థా । నరకహిపతంత్యేతే జహ్వతస్తవ్యుస్యతల్ ॥ తస్మాద్వైతానకు
 శ్లో హోతాస్యాద్యేదపారగభిః ॥ శాతాతపః ॥ శ్రాంతంయత్తవ్య
 యం కుర్యాదన్యోపిస్మాత్కమావరేత్ । అశక్తైశ్చాతమచ్యన్యః కుర్యా
 దాదమనంతతభిః ॥ యజ్ఞపాశ్వణః ॥ దుహిత్రాస్సుషయావాపి విహానేన
 విరుద్ధతే । నిశ్చేజనంపాత్రావా ముపలేపనమర్చనమితి ॥ ఆపస్తంబః ॥
 అహరహఃస్వయమగ్నిహోత్రంజహుయాత్ । పర్వణివాబ్రహ్మదాతృవా
 జహుయాత్ ॥ యోస్యాగ్నినాథత్రైసమీర హూతేతి హరితిస్తరణాద్యు
 అశ్వలాయనోపి ॥ స్వయంపర్వణిజహుయా ద్యధ్వజామిత్యేక । ఇతరంకా
 ల మంత్రవాసీవేఋత్విజా మేకభిః కర్షణి కర్షణి ప్రియతే య
 శ్చకులేపరం పరాప్రాప్తం యత్రైకస్య పురుషస్య సర్వకర్మాణి కతుకం
 ప్రియతేతేషాం త్రివిధానామ్యత్విజాం మధ్యేవక ఇత్సర్థః ॥ బోధాయనః ॥
 పుత్రాంతేవాసీకేతి । హోతృతారతమ్యందర్శయతి ॥ ఛాందోగ్యశ్రుతిః ॥
 అనైః శతహుతాద్ధోమా దేకశిష్యహుతోవరమ్ । శిష్యైః శతహుతా
 ధోమాదేకపుత్రహుతోవరం । పుత్రైః శతహుతాద్ధోమా దేకోహ్యష్టహు
 తోవరమ్ ॥ స్వయంహోతాస్వయంహోహీస్వయమహోపరివృతే అగ్నిహో
 త్రాంహుతేషాం యజ్ఞానైవైత్తేన ఏకస్య యజ్ఞశ్చోభిష్టంభవతియ

౧౨౦ వైద్యనాథకీర్తియే * స్మృతిముక్తాఫలే* ధర్మశాస్త్రే,

వీవంవిద్వానగ్నిహోత్రంజుహోతీతి | ఋత్విగాదిహోమేవిశేషమాహాకా
త్యాచనః || అసమక్షంతువంపతోన్యోత్యోవర్తిగౌదినా | ద్వయోరప్య
సమక్షంతు భవేద్భుతమనర్థకమితి || ఉభయోః స్మృధానం ముఖ్యం తదభా
వేత్వన్య తరస్మిధానేనాపి హేతుశక్యం || తథాచవ్యాసః || నిక్షిప్త్యా
గ్నింత్వచాలేభు పరికల్పత్వైకజంతథా | ప్రవసేత్కార్యవాన్విహృ
న్యధైవసచిరంవసేచితి || ధైరీనసిః || ప్రస్థశీకృతభర్తస్య పీడ్యమానస్యశత్రు
భిః | మానద్వయంప్రవాసోస్తి పరతోనాహితాగ్నివదిత || విష్ణుః | శ్రౌ
తుస్తాత్తందయత్కించిత్ విధానంసర్వమాచరాత్ | గృహేనివసతా
కార్యంఅన్యథాదోషమృచ్ఛః || అగ్నైరపరిత్యాగమాహాగార్గ్యః | కృతచా
రోనచైతస్మై తుగమప్యగ్నినావినా || తిష్ఠైతచేద్విజోవాగ్భ్యస్తథాచ
పతితోభవేత్ | యథాస్మాచంతథాధార్యా వేదస్యాస్యయనంయథా || త
థేహోపాసనందృష్ట్వా నితిష్ఠైత్త్వయోగతః || వ్యాసః || యోహిహి
త్వావివాహాగ్నిం గృహస్థశిశువన్యతే | అన్నంతస్యనభోక్తవ్యం వృథా
పాకోహిసప్సృతః || యజ్ఞవల్క్యః || ద్వాదశాహమనగ్నిస్తు సంధ్యాశీన
స్తథైవచ | శూద్రవివభవద్విప్రశ్చతుర్వేదేషుపారగః || స్మృతిరత్నై హ
తంవిత్తమదానేన హతానారీనిరంకుశా | బ్రహ్మస్వేనహతోరాహానిరగ్ని
బ్రాహ్మణోహతః || చేశాంతరగతోవాపి మృతపత్నీకవవవా | వైవాహికా
గ్నౌజుహుయా త్సాయంప్రాతర్యథావిధీతి || బృహస్పతిః || సూతకెమ్మతకె
చైవ అశక్తౌశ్రాద్ధభోజనా ప్రవాసాదినిమిత్తేషు హవయేన్నతుహాపయేల్
కాత్యాయనః || యావత్కాలమహూమీస్యాత్తావద్ద్యవ్యమశేషతః |
తద్దానంచైవవిప్రేభ్యోయయా హూమస్తథేవతత్ | యావంత్యజ్ఞాన్యతీ
తాని నిరగ్నౌర్విప్రజన్తనః || తావంతకృచ్చాశిచరేత్ హూమ్యాదద్యాత్త
ధైవచ || వ్యాసః || యదిమాసమహూమీస్యాత్ విప్రాయ గుఃశాలినే |
పంచప్రస్థాంప్రదద్యాత్తుయావత్తండులమేవచ || కాత్యాయనః || షష్ఠిప్ర
స్థమితంధాన్యం త్రిప్రస్థప్రమితంఘృతమ్ | ద్వాపాసనాగ్నౌనప్తేషు వత్సర

స్వవిధీయభృతి ॥ మనః ॥ అగ్నిహోత్ర్యపవిధ్యగ్నీక చాగ్నిశాకామ
కారతః । చాంద్రాయణంచరేన్నాసం వీరహత్యసమంహితదితి ॥ శాతా
తపః ॥ అగ్న్యైతానీకృచ్ఛాగ్రేదేనశుద్ధ్యతీతి ॥ స్త్ర్యైశ్చభాసారే ॥ నన్ని
ధాయజమానస్యాదుదేవత్యాగకారకః । అసన్నిధౌతుపత్నీస్యాత్పుత్రా
దిస్తననజ్ఞయా ॥ ఉన్మాదేప్రసవేచాతౌకమర్వీతానజ్ఞయావినా । సర్వధా
యజమానావాత్యజేస్తద్దిష్టుభిశ్చుచిః । ప్రాసేనాత్వాహాసీహిస్యాత్ పత్నీ
ధారయతైవతమితీ •

—* అథ హ్యాయమకాలగి. *

తత్ర విహరణ కాలమాహ ॥ ఆపస్తంబః ॥ అధిచ్యవబ్రహ్మచర్యవి
త్యూర్వో వేతినముచ్చయాహో వాశబ్దః॥ సూర్యో దైవో భయత్రాపిలక్షణం ॥
సాయం ధూమేరుద్భృతాః శ్చ యోధిచ్యవక్ష మేవ స విశం తెయస్మిన్కాలే సాధి
వృక్షసూర్యః ॥ తథా ప్రాతః (పాచ్యాం దిశిరశ్చ యతః పూర్వం తా సూర్యస్తి
న్కాలే స ఆవిర్భూతః సూర్యః - తస్మిన్కాలే ప్రణయసమిత్యథాః ॥ కౌ
త్యాయనోపి ॥ సూర్యేస్తతైలమపాప్రైషష్టింశద్ధిరథాంగుళైః ॥ ప్రా
దుష్కరణమగ్నినాం ప్రాతర్భాసాంచదశణే ॥ ఆశ్వినాయనస్తు ॥ ఆపరా
హ్ణేప్యాత పాపాయమితి ॥ సాయం హోమాథామపరాహ్ణే అహ్నశ్చతుర్భా
గోప్రాతరుదయాత్ ॥ పూర్వం విహరేతి ॥ వృత్తాగృహ్యుః పరిశిష్టైః ॥ అన
స్మమితి ఆదిత్యేనామనుగ్నేరి ప్రాదుష్కరణమనునీప్రాతరితి ॥ సంవర్తః ॥
కపాలైర్భిన్నపాత్రైర్వా ఆమసాగామియేనవా ॥ నాగ్నిప్రణయనం
కుర్యాద్భజమానభయావహః ॥ స్మృశిరత్నైః ॥ శరాభేన్నిపాత్రేచకపా
తేచోల్లుకేచవా ॥ అగ్నిప్రణయనం కుర్యాద్వాగ్ధిహంసిర్భయావహమ్ ॥
అగ్నే సప్రక్షిపేద్గ్నిమద్భిర్నశమయేత్తథేతి ॥ హోమకాలమాహాపస్తంబః ॥
సముద్రో విషయదహో రాత్రస్తస్యైతే గాయతీర్థాయత ॥ సద్ధిస్తస్మాత్సం
భాహోతవ్యమితి ॥ శైలాలిఖ్యాహ్మణంభవతి - నత్రత్రాదృష్ట్యా పదో
షోనిశామూంవా సాయమితి - సముద్రత్వేన గూపితస్యాహూరాత్రస్యస

ఔద్యయంనుప్రవేశభేదాద్యయంతస్మాన్సంధిపరమోమోముఖ్యః - నక్షత్రదర్శనాచయస్త్రయః కాటాః సాధివాసహవికల్ప్యంతే - ఏక నక్షత్రోదయే నక్షత్రదశకానం ప్రసోపకప్రథమ యామంనిశా నిద్రాకాలః ప్రాతపరమమకాలోపిచతుర్థపైవైవదశికాతః॥ ఉదయ్యుపిఉదయం సమయాఉదయోఉదితేవాప్రతిరిఉదసి (సాద్వాంపా)ప్రప్రకాశాయాముపాదయం ఉదయాత్పూర్వస్త్రిక సమయే సమయావిష్టిత ఈష దానిమండలః ఉదితేవా సూర్యగర్భత్యథాః - మనుస్తు ॥ ప్రథమస్వీయావేకృత్యకాలశ్రయమాహ ॥ ఉదితేనుదితేచైవసమయావిష్టితేతథా । సర్వధావతకాతైరుజ్జగిత్యువైచికీక్రుతిరితి ॥ ఏతేహంలక్షణమాహవ్యాసః ॥ రాత్రేఃపాదశకానాగ్నిహనక్షత్రదూషితే । కాలేత్వమదితంప్రామాః హోమంకుర్యాద్వివక్షణః॥ తథాపథాతసమయేనపై నక్షత్రమండలే । రవిర్యోవన్నవ్యశ్యేతసమయావిష్టితస్తుసః ॥ కేళామాత్రస్తుద్యశ్యేతసోదితిస్త్రిపుహమామయేదితి ॥ మరీచిః॥ ద్విరస్త్రిమత్యాంసం ధ్యాయాంసూర్యనక్షత్ర రక్షిభిః । హోమకాలః సవిజ్ఞేయోహ్యగ్నిగర్భాతదామహీతి ॥ కాత్యాయనః ॥ యావత్సూర్యజ్జహవ్యోతే నభస్యగ్నితానిసర్వతః ॥ లోహితత్వంచనాపైతి తావత్సూర్యంతుహూయతే । హస్తాదూర్వకంరవిర్యావత్ భువంహిత్యానగచ్ఛతి॥ తావద్ధౌమవిధిఃపూజ్యో నాన్యోఽన్యదితహోమిచామ్ ॥ ఉకనాః ॥ అథకమండలసంప్రాప్తేధానావనుదితేహుతమ్ । తస్మిన్నసంకతేహోమోధవేదుదితహోమినః । సాయమస్తమితేహోమకాలస్తునవనాతికాగతిః॥ స్మృతిసారసముచ్చయే ॥ ముహూర్తేచతుర్థేర్షుప్రాతపరమోమోనిధీయతే॥ సాయంకాలేతత్తేవస్యాత్ ధానారస్తమయాశ్చరమితి ॥ ప్రవీపికాయాం ॥ ఏకాయావ్యతీతాయాం సాయం సాయం హోమోభిషద్యతే॥ తత్రైవసంకతేప్రాతపరమోమోష్యనాపదిగతి । సంకపేపి ॥ ఏకావ్యతీయాద్యదిసంకతోవాసంకల్పితకృతయోనచావది । ఔద్యనాపది నవనాదికాభ్యంతరయోప్రాతపరమోమోనక్రియతే ॥ సంకల్పితేవా సన్ధ్యా

ఓకాలేయద్యుభయశ్రవణీయతేతదాకాలాతిపత్రిప్రాయశ్చింతంకర్మశ్శం-
 అపదితువశ్యమాణకాలేషిసప్రాణాశ్చిత్తమిత్యర్థః - భాస్కరః ॥ కాలాతి-
 పత్రిక్షవనాడికౌర్థ్వంసంకల్పితేవాసమయేవ్యతీగేకాలాత్మయఃసంగవతః
 పరస్తాత్సంకల్పితేవాసమయేవ్యతీతేతితి ॥ సర్వవీక్షితేకాలవిశేషాః సా-
 ధ్యాదయోయథాకాఖంముఖ్యతయావ్యవతిష్టంతే - యథాకథం చిన్ముఖ్యకా-
 లాతిక్రమఃతదాగోవిలోక్తంద్రవ్యవ్యం ॥ అథాపదిగృహ్యేగ్నసాయం
 ప్రాతర్హోమయోర్ధర్వపూర్ణమాసయోర్వహవ్యంపశాతారంరాధిగచ్ఛేత్ ॥
 కథంకుర్యాదిత్యాకాయామాహూతేః ప్రాతరాహుతీర్నాత్యేక్యాప్రా-
 తరాహుతీరి సాయమాహుతీరమావాస్యాయాః పూర్ణమాసీవాత్యేక్యా
 పూర్ణమాస్యాఅమావాస్యేతి ॥ బోధాయనాపి ॥ ఉక్తయోగి కాలయోగ క-
 త్తూమశక్తౌసాయమాహుతిరాగ్రాహర్వీతకృత్సామ్యంకృత్యేహిహిప్రా-
 తరాహుతిం ॥ ఆసాయకర్తృణః ప్రాతః ఆప్రాతరి సాయకర్తృణః అహు-
 తిర్నాతిపద్వ్యేకపర్వతాం పార్వతాంతరాదితి ॥ భరద్వాజోపి ॥ ఆసాయ-
 మాహుతీకాలా త్ప్రాతరాహుతికాలోనాతీయాదాప్రాతరాతికాలా త్ప్రా-
 యమాహుతికాలితి ॥ ఆపదిగౌణకాలశ్చాప్యనుగ్రహకం బ్రాహ్మణం ద-
 ర్శయత్కాపస్తంబః ॥ యదదితేజహాతియన్తర్ధ్య రాత్రే జహాతిమధ్య-
 మంతేనరాత్రిపర్యాయమాహ్నీతి - యమపర రాత్రేజహాతిజనున్యం తేన
 రాత్రిపర్యాయమాహ్నీతీతి ఉచితే పూర్వాహ్ని ఇత్యర్థః - రాత్రిపర్యా-
 యే క్రత్యధికారాల్ అభిరాత్రోలత్యతే ॥ ఏతేషు కాలేషు జహ్నవతై-
 ర్యజ్ఞై రిప్రవాన్భవతి - ఏవంచసర్వమహాః కాలేషుహోరవ్యం - ఆపది-
 హుతిమిత్యేవప్రతీయాదితినిజ్ఞాయతితితి-సోయం ప్రతిపత్త్యానైవం మన్యే-
 త - సర్వేఅమీహూయకాలాతితి ॥ కింత్యాపదిత్యార్యఅమీషు కాలేషు హు-
 తమపి హుతంభవతిత్యేకావదేవ ప్రతీయాదిత్కర్థః ॥ స్మృత్యర్థశ్చారే ॥ వి-
 వాదితాసకమాణిప్రమాదాదకృతానిశు ॥ శర్వకార్యప్రథమేయామేత-
 నికుర్యాదతంద్రితిః ॥ రాత్రాపుక్తాసకర్తాణిప్రమాదాదకృతానివై ॥ దివ్యవృత్త

౧౧౪ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తఫలే * ధర్మకాస్త్రే,

శుభామితానికుర్యాదతంత్రితః॥ కాలాతీతేషు హోమేషు హుత్యంతరవాగలే
 షుః॥ కాలాతీతేషు హోమేషు హుత్యైవ ఉత్తరాణిసమాపయేత్॥ యస్తస్య
 తీతావ్యతిక్రమ్యుత్తరాణిసమాగభేత్॥ నచైవంనైవచపితౄణాహవిస్మదు
 పతిష్ఠతఇతి॥ స్మృత్యంతరే॥ రాత్రౌప్రహరపర్యంతందివాకృత్యానికారయేత్॥
 బ్రహ్మయజ్ఞంబసారంచవజ్జయిత్వా విశేషతః ఇతి॥ స్మృతిరత్నై॥ ఏక
 భ్యుదిత హోమామ్యురస్యేనుదిత హోమివః॥ అన్యేభోజన హోమాశ్చ పక్ష
 హోమస్తథైవచేతి॥ బృహస్పతిః॥ సాయంప్రాతస్తనాహోమా ఉభా
 సాయంసమస్యత॥ ఆపన్నాజుహుయాత్తప్యసమిదేకాథవాద్వయమ్॥ సా
 య హోమస్య ముఖ్యత్వైత్తదీయతంత్రమివ్యతే॥ చతస్ర ఆ
 హుతీజుహుయాత్తతద్వై సాయమాహుతీద్వైప్రాతరాహుతీద్వై ఉప
 స్థానంసకృత్యధేతి॥ ఆపన్నస్యాహితాగ్నేః పక్ష హోమమాహామరీచిః॥
 శరీరాపద్భవేద్యత్ర భూద్వా ర్జఃప్రజాయతే॥ కథాన్యాస్వపితౄపత్ను
 పక్ష హోమోవిధీయతే॥ రత్నావళ్యాం॥ ప్రవాసీనోగ్ని హోత్రస్య
 త్రిపంచాహుశ్చసప్రదాదాతవ్యోహోమయేకాహే సాయంప్రాతః పృ
 థకృష్ణధక్॥ ఆపస్తంబః॥ యాయావరాహవైనామపురాబుషిఆనైస్సన్య
 శ్చామ్యైంసైర్థమాసాయార్థమాసాగ్ని హోత్రం జహపుః॥ తస్మాద్వా
 యావరాధర్షణా మాయావ్యారోహ జననమరణ యోరధ్వన్యపత్ను
 వార్థమాసాయార్థమాసాయాగ్ని హోత్రం జహుయాత్॥ ప్రతిపదిసా
 యంచతుర్దశపతిగృహీతాస్య దయత్యేకాసమిత్యకృద్ధోమః॥ సకృత్
 పాణిని మాజ్ఞవం సకృదుపస్థానం ఏమ పాతరేతోవానేవ విశేషః॥
 ప్రకృష్టవత్॥ పక్షత్రయేపుగోధేయమగ్నిన్ సమారోపయతేధారయతే
 వాఅవసథాదావా పవసద్దేహా నినిమంధ్యో పవసథాదికమప్రతిపద్య
 త ఇతి॥ ధారద్వాతోపి॥ జననమరణయోరాపత్నువార్థ మాసాయా
 గ్ని హోత్రం జహుయాత్॥ ఉధ్వకంధ్వాదశాహుతీనిర్మంధ్యతిపక్షహో
 మివసత్ పక్షసుధ్య ఆపన్నీకృతై తదాప్రభృతి భునర్హిమః కతుకావ్యః॥

తదాహమరీచిః ॥ పశుహూమానభావశ్చ త్వా మధ్యేకర్మా నివృత్తీః ।
 హోమంపునరిప్రకుర్వాత్తు నచాసాదోవభాగ్భవేత్ ॥ ఇతిస్త్రుత్యథాసా
 రే ॥ సమస్తేదగ్నిహోత్రాణి యథాసంభవమాపది । ప్రతిపద్యుర్నయే
 త్సామ్య మపద్యుర్వేత్రవాదిసే ॥ యావంత్యేష వసద్ధ్యాహోత్ ప్రిగ్దివా
 నిధవంతిహి ॥ తావంతిపరిగ్మహీయా చ్చతురున్నయనానితు । ప్రా
 తర్హోమాన్ సమస్తైవజుహుయాచ్ఛపరేహని । సర్వభౌవవసద్ధ్యాహౌ
 సాయంహూమిప్యేథోధవేత్ । తద్దైవయజ్ఞీయాహే ప్రోతహూమో
 భవేత్ప్యేథక్ ॥ ఉపవాసేనశూన్యంచేత్ బౌవసద్యమహర్యదా । తదా
 తత్సాయంహోమోఽపి పూజైః సహసమస్యతే ॥ ఏవంప్రతిపదోన్యత్ర
 యిత్రాపడపజాయతే । తన్నాశేషిపుష్టాయః ప్రాగౌపవసథావపి ॥
 ఇతిపశుహూమః ॥ హూమయోగ్యసమిధః స్త్రుత్యథాసారేదశితాః ।
 పాలాశఖాదిరాశ్యర్థ శమ్యదుంబరజా సమిథీ । అపామాగ్గకదూర్వా
 శ్వకుశాచేత్యపరేవిదుః । సత్త్వవఃసమిధః కార్యారుజుః శ్లష్టాః సమాస్తథా ॥
 శస్త్రాదశాంగులాస్తాస్తుద్వాదశాంగులకాస్తథా । ఆద్రోశ్శుషాంః సమ
 చేద్యాస్తజఃస్యంగులవతుశాః । అపాతితాశ్చాద్విశాఖాః క్రిమిదోషవి
 వర్జితాః ॥ సమిత్తవిత్రం వేదశ్చ త్రయంప్రాచేశసంమితమ్ । ఇన్ద్రగుద్వి
 గుణః కార్యః త్రిగుణాః పరిధిస్తృతాః । స్మారేకప్రాచేశ ఇన్ద్రోవాద్వి
 గుణః పరిధిస్తృతః ॥ కాత్యాయనః ॥ పాలాశ సమిధః కార్యః
 ఖాదర్యస్తదభావతః । శమిరహీతకాశ్యథాస్తదలాభేశవేతసా ॥ ప్రాచే
 శిన్వధీకానాత్ర సమిత్స్థూలతయావ్యచిత్ । నసపతాననివీయా నస
 కీటానపాతితా ॥ స్తుతిరత్నై ॥ కోవిదారం కరం హంవశివం యోగి
 ఘాతకం ॥ శ్లేష్మాతకమకమణ్యం వజ్రయేదింధనంబుధః ॥ ఏమిత్పుష్పకు
 శాదీని శోత్రియః స్వయమాహరేత్ । శూద్రామృతైః క్రయక్రీతైః క
 మ్మకుర్వన్వ్రజత్యథః ఇతి ॥ స్త్రుత్యథాసారే ॥ పాలాశఖాదిరోషధ్యః
 ముఖ్యస్యాత్తదలాభతః । శమీనహోదుంబరజాః అశ్వత్థస్తదలాభతః ॥ వన

౨౦౬ జైత్రనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తావళి * ధర్మశాస్త్రే,

స్మృతీనాంసర్వేషామిధ్యః కార్యవిశేషతః || తత్ర తాన్ వజ్రయేద్వృత్తాన్
 కోవిదారవిభీతకా | కఙ్కణమలకారాజ వృక్షశాకద్రుచూతథా | నీపసింబక
 రంజంబ తిలకంశాల్మలీమపి | క్లేష్మాతకమపిష్యక్వాగ్రాహ్యోన్యః సకల
 ద్రుమః | తులసీకాష్ఠయుక్తగ్నాజుహ్వతామక్షయంఫలమితి || చక్షుః ||
 పూర్వంప్రాదేశికాందశ్వా తతోహోమోవిధీయతే | ద్వితీయాపృష్ఠతో
 డేయా తతోగ్నిముపఽఽపి || పృష్ఠతఃపూమాత్ప్రాదేశికాసమిత్ || ఆప
 స్తంబః || నాప్రోక్షితమింద్రమగ్నావాదధ్యాదితి | అయోగ్యసమిధో
 హూమేదోషమాహవ్యాసః || విశీర్ణాయఃక్షయంకుర్యాత్ విదళావ్యాధి
 సంభవా | హృత్స్వయాశ్చుత్యమాప్నోతి వక్త్రావిఘ్నకరీతథా || స్థూలా
 చహరీతెలక్ష్మీం కృశావైదాంధవక్షయం | ద్విశాఖానేత్రరోగంచ కీట
 జుష్టాథానాశనం | ద్వేష్యంప్రకురుతేదీర్ఘాప్రాణఘ్నావిత్వచాస్త్యతా
 ఇతి | హవిలక్షణముక్తంకాత్యాయనెన || హవిస్తుత్రివిధంజ్ఞేయం కృతంచై
 వకృతాకృతం | అకృతంచక్రమాడపాం లక్షణంసమ్యగుచ్యతే || కృతమో
 దససక్తాద్వి తండులాదికృతాకృతం | ప్రహృదిచాకృతంప్రాక్త మితిహ
 వ్యంత్రీధాబుధ్దేః || ఆపస్తంబః || పయసాపశుకామస్య జుహుయాద్దధేం
 ద్రిశుకామస్య యవాగ్నాగ్రామ కామస్యాదనేనాం సాద్యకామస్య తండు
 లైరోజస్కామస్య బలకామస్యేత్యేకమాంసేన యశస్కామస్య సోమేన
 బ్రహ్మవజ్రస కామస్వాజ్యేన తేజస్కామస్యేతి | పయసోఽత్యస్యైవ
 సతికామేఫలవచనమ్ || తథాచాశ్వలాయనః || పయసానిత్యహూమేయవా
 గూరోదనేనహి | సపిణ్ద్రాగ్రామకామాంసాద్య కామేంద్రియకామతేజ
 స్కామానామితి || వ్యాసః || కాపిలాయాస్తుపయసాయోగ్నిహూత్రా
 ణ్యపాసతే | ఆదిత్యమండలంభిత్యా యాతిబ్రహ్మసనాతనమితి || గృ
 హ్యపరిశిష్టే || యేనసాయంజుహుయాత్తేనప్రాతరితి || చంద్రికాయాం ||
 శైలందధిపయఃసోమో యవాగూరోఽనంఘృతం | తండులామాంసమాప
 శ్చ దశద్రవ్యాణ్యుదాహృతాః | స్మృత్యథాసారే || శాఙ్గశ్యామాకినీవా

రావ్రహ్మణ్యగోధూమవాచికాః । ఏతేషాంతండులాహోమ్యా యావనా
 తాఃప్రియంగవః ॥ నీవారాశ్శాలయశ్చైవ గోధూమవీహయోయవాః ।
 స్వరూపేతాపిసోమాయస్యస్వరూపేతైవ వైశిలాః । ద్రవంసుప్రేహసో
 తవ్యం పాణిరాకతిసంహవిః ॥ పయోదధియవాగూశ్చ సపిరోదనతండు
 లాః । సోమేమాంసం తైలమాపోవ శైతాన్యగ్నిహూత్రక । న్యాదగ్ని
 హూత్రవగ్నాహ్యో సంస్కారోమంత్రవజ్రతః । యద్వాత్రిప్రోక్షణం
 తేషాం మాంసమాపాసనేనచ ॥ యద్యగ్నిహూత్రహోమార్థం పయో
 నస్యాత్కదాచన । తదావ్రహ్మణ్యవాగ్రాహ్య శాఖాభ్యంతరమేవవా
 యద్వాద్యజ్ఞేయవృక్షస్య కందమూలఫలంజలమ్ । యథోక్తవస్త్రసంహృ
 త్ప్రాగ్రాహ్యంతదనుసారిచ । యవాభావేతుగోధూమా వ్రహ్మణ్యమివశా
 లయః । యవాభావేతుగోధూమా స్తోతోవేణయవాదయః ॥ ఫలంవా
 యజ్ఞవృక్షస్య తత్ప్రతమథవాభవేత్ । ఆజ్యంహవ్యమనాదేశే బహోతిమ
 విధీయతే ॥ మంత్రస్య దేవతాయాస్తు ప్రజాపతిరితిస్థిరితి ॥ వ్యాసః ॥ హ
 వైస్యేస్తుగోఘృతంగ్రాహ్యం తదభావేతుమాహిషం । ఆజ్యంవాతదభావే
 తు సాక్షాత్తైలంగృహిష్యతే ॥ తైలాభావగృహీతవ్యం తైలంజలికలసం
 భవం । తదభావేతస్నేహః కౌసుంభఃసషకపొద్భవః ॥ వృక్షస్నేహో
 ధవాగ్రాహ్యః పూర్వాభావపరఃపరః । తదభావేయవప్రహ్మణ్యమా
 కాన్యతరోద్భవం ॥ పిష్టమూల్యజ్యోయేన ఘృతాథేయోజయేత్సుధీః ।
 వృక్షతైలేషుపున్నాగనిం బైరుండోద్భవంత్యశేత్ । యద్వాలాభగోఘృతా
 దేకమాత్రం పీరంవిధీయతే । తదభావేదధిగ్రాహ్య మలాభతైలమివ్యతే ।
 ఏషాంకేషాంచీదన్యేషాం హవిషావప్యసంభవే ॥ సర్వత్రాజ్యముపాదే
 యం భరద్వాజమునేమతాదితి ॥ స్మృతిభాస్కరైః ॥ శిష్టస్యాభావతస్తు
 ల్యంద్రవ్యంప్రతినిధాయతే । కందైఃపుష్పైఃఫలైః క్షిరైరూషైఃసద్యసమి
 ష్యతే ॥ స్మృతిరశ్నై ॥ కామ్యేయాపైస్తథావృక్షైః క్షిరైఃపుష్పైఃఫలై
 రపి ॥ గందైఃసైఃసర్వగ్రాహ్యః పూర్వాభావపరఃపరః ॥ సామిన్ద్రాభా

కుయూరాండాకృతిస్తథా ॥ కకుటూడప్రమాన్తుపెండ్రత్యభిర్భీయ
 తే ॥ అంగుస్తపర్వమాత్రంఛ్యాదవదానంతి¹పివ ॥ జయస్విష్టృణజగం
 తుచదురంగులనస్తుతమ్ ॥ చిన్నికాయామి ॥ తథాకాయిన సంపూర్ణ
 హీతిరుత్తానపాణినా ॥ ద్వ్యుగుళినమిశౌత్యవ్యాతోజుహుయాధవి ॥
 వ్యస్థిరీరితి ॥ జేనానాతర్హుంవామంబవికర్మచభోజనమ్ ॥ అర్హ
 నమాజకానంగుర్యా²పదే³కాననవాదా ॥ న్యుత్తే⁴త్తే ॥ అంగుళ్యై
 ర్నివాత్యంకృత్వంగుళానమ్ ॥ అంగుస్సుత్రహస్త్వేతుమూత
 వ్యమిహిష్ట్యైః ॥ స్మితా⁵త్వై⁶ ॥ తత్తానీతిహంతైన అగుష్ఠాశ్రే
 నపిత్తమ్ ॥ అంబాతా⁷కహోర్హవ్యాగ్ధో⁸జుహుయాధవి ॥ కాత్యా
 ణానః ॥ జహరా⁹స్త్వ¹⁰త్తే¹¹మ¹²గూ¹³స్త్వ¹⁴చాధి ॥ నకర్యాద
 స్మితధవంసకర్యాస్త్వ¹⁵కా¹⁶తా ॥ రచం ॥ వై¹⁷చాధవన్దేసపాణి
 శూర్వా¹⁸క¹⁹కు²⁰ ॥ వ్యంసగ్మో²¹కన²²క²³గూ²⁴తహి²⁵శుత్తిః ॥ పథే
 నవైభి²⁶వే²⁷వ్య²⁸ధి²⁹క³⁰వే³¹క³² ॥ క³³నమి ॥ నే³⁴హి³⁵మ్య³⁶మ³⁷హి³⁸తి
 ఆయః³⁹క్షీ⁴⁰గ⁴¹మ⁴²భి⁴³మ ॥ ను⁴⁴మ⁴⁵న⁴⁶గ⁴⁷హ ॥ న⁴⁸స్మి⁴⁹మ⁵⁰భే⁵¹వై⁵²వధమే
 స్మి⁵³గ్మ⁵⁴న⁵⁵స⁵⁶మ⁵⁷ ॥ ప్ర⁵⁸మ⁵⁹మ⁶⁰ ॥ న⁶¹స్మ⁶²న⁶³స⁶⁴మ⁶⁵గ్మ⁶⁶న⁶⁷చ⁶⁸పా⁶⁹దా⁷⁰ప్రభా⁷¹వ
 మేత్ ॥ అ⁷²ప్ర⁷³స్మ⁷⁴న⁷⁵స⁷⁶మ⁷⁷గ్మ⁷⁸న⁷⁹చ⁸⁰పా⁸¹దా⁸²ప్రభా⁸³వ
 కుర్యా⁸⁴న⁸⁵ప్ర⁸⁶భా⁸⁷వ⁸⁸మ⁸⁹ ॥ త⁹⁰మ⁹¹ ॥ న⁹²క⁹³న⁹⁴స్మ⁹⁵న⁹⁶స⁹⁷మ⁹⁸గ్మ⁹⁹న¹⁰⁰చ¹⁰¹పా¹⁰²దా¹⁰³ప్రభా¹⁰⁴వ
 యా ॥ త¹⁰⁵మ¹⁰⁶ ॥ న¹⁰⁷క¹⁰⁸న¹⁰⁹స్మ¹¹⁰న¹¹¹స¹¹²మ¹¹³గ్మ¹¹⁴న¹¹⁵చ¹¹⁶పా¹¹⁷దా¹¹⁸ప్రభా¹¹⁹వ
 కే¹²⁰హ¹²¹స్మ¹²²న¹²³స¹²⁴మ¹²⁵గ్మ¹²⁶న¹²⁷చ¹²⁸పా¹²⁹దా¹³⁰ప్రభా¹³¹వ
 వా¹³²జు¹³³ప¹³⁴మ¹³⁵ద్య¹³⁶మ¹³⁷రా¹³⁸న ॥ గ¹³⁹మ¹⁴⁰న¹⁴¹స¹⁴²మ¹⁴³గ్మ¹⁴⁴న¹⁴⁵చ¹⁴⁶పా¹⁴⁷దా¹⁴⁸ప్రభా¹⁴⁹వ
 శ్రు¹⁵⁰త¹⁵¹మ్ ॥ రె¹⁵²మ¹⁵³న¹⁵⁴బి¹⁵⁵వే¹⁵⁶మ¹⁵⁷న¹⁵⁸గ్మ¹⁵⁹న¹⁶⁰చ¹⁶¹పా¹⁶²దా¹⁶³ప్రభా¹⁶⁴వ
 స్మి¹⁶⁵రా¹⁶⁶వ¹⁶⁷య¹⁶⁸వీ¹⁶⁹ద¹⁷⁰న¹⁷¹స్త్వ¹⁷²ప¹⁷³జా¹⁷⁴య¹⁷⁵తే ॥ బ¹⁷⁶హ¹⁷⁷మ¹⁷⁸శ¹⁷⁹మే¹⁸⁰క¹⁸¹చా¹⁸²గ్మ¹⁸³న¹⁸⁴చ¹⁸⁵పా¹⁸⁶దా¹⁸⁷ప్రభా¹⁸⁸వ
 మి¹⁸⁹ధే¹⁹⁰మ¹⁹¹తా¹⁹²శ¹⁹³స్థ ॥ వీ¹⁹⁴హ¹⁹⁵మే¹⁹⁶క¹⁹⁷లి¹⁹⁸హ¹⁹⁹న²⁰⁰చ²⁰¹హ²⁰²ర²⁰³వ్యం²⁰⁴కి²⁰⁵మ²⁰⁶నీ²⁰⁷ధ²⁰⁸మే ॥ అ²⁰⁹స్మి²¹⁰క
 ణ²¹¹హ²¹²త²¹³భో²¹⁴గం²¹⁵నా²¹⁶ని²¹⁷కా²¹⁸యా²¹⁹మ²²⁰న²²¹కు²²²యం ॥ చ²²³క్ష²²⁴మో²²⁵త్తి²²⁶ధ²²⁷సం²²⁸కు²²⁹ర్యా²³⁰తే²³¹శే
 దారి²³²వ్య²³³క్ర²³⁴ద్ధ²³⁵వే²³⁶త్ ॥ హ²³⁷తం²³⁸శి²³⁹నీ²⁴⁰పా²⁴¹పం²⁴²స్య²⁴³త్తి²⁴⁴స్సా²⁴⁵జ్ఞి²⁴⁶హ²⁴⁷స్మి²⁴⁸సు²⁴⁹హు²⁵⁰

యత్ | యత్ర కావ్యంతుతచ్ఛ్రీతం యత్ర ధూమస్తునాసికా || యత్రాల్ప
జ్వలనం నైతం యత్ర భస్మాతచ్ఛ్రిః | యత్రైవ జ్వలితోఽహ్నిజ్జీహ్వతత్రై
వకీకతా || ఆపస్తబః || శిరోంగారాఅఘ్నాహంతే - తతోతిహ
చిక్షుచేతి బ్రహ్మణిహుత్యభవతీతి | శరః భస్మలుంగారా భస్మవా సూ
క్షేగాసంయోగమాపద్యంతే || తతస్తైభ్యః లీలః ప్రకాశోద్విశ్చేదితస్యా
మనస్థాయాంహుతంబ్రహ్మణిహుతం భవతీత్యథాః || సేవ || యదంగారే
మవ్యవశాంతేషు లేలాయతివ భావితద్దేవానామాగ్యంతస్మాత్తథా హే
తవ్యంయదాస్యేవివధత్యేవంతదితివిజ్ఞాయతఇతి || శ్రుతిరసి || సవేవస
ర్వథా ఇన్ద్ర ఆదీర్తాభవతి || విశ్వేదేవాస్త్రహ్యుక్తిః || తస్మిన్యస్యతేథా
విధేజుహ్వతి - విశ్వేషేవాస్యదేవేష్యుక్తిహోత్రంహుతంభవతి నితరామ
చ్చిరుపాదైతిలోహాసితేవభవతి || ఇంద్రస్త్రహ్యుక్తిః - తస్మిన్యస్యత
థావిధేజుహ్వతి || ఇంద్రవీవాస్యాగ్నిహోత్రం హుతంభవతి - అంగారా
భవతి - తేభ్యోంగారేభ్యోచిక్షుచేతి - ప్రజాపతిస్త్రహ్యుక్తిః త
స్మిన్యస్యతేథావిధేజుహ్వతి ప్రజాపతావేవా స్యాగ్నిహోత్రం హుతం
భవతి || శిరోంగారాఅఘ్నాహంతే - బ్రహ్మతహ్యుక్తిః తస్మిన్యస్య
తథావిధేజుహ్వతి - బ్రహ్మదేవాస్యాగ్నిహోత్రం హుతం భవతి వసుష
రుద్రేష్యురిత్యేషువిశ్వేషుదేవేషు ఇంద్రేష్యుతావతౌ బ్రహ్మక అపరివగ్
మేవాస్మేతాసుహుతంభవతి || సవేఇన్ద్రః సర్వశః సర్వవశే ఆదీప్తా
భవతి - యదాతహితస్మిన్నాతే విశ్వేదేవా అగ్నిః విశ్వేషేవైవైరే
భూతస్త్రిష్టతి తస్మిన్ విధేతాద్యక్షిణారే గ్నాజుహ్వతి విశ్వేషు దేవేష్యే
వాస్యాహుతంభవతి - విశ్వేదేవాస్త్రీతా అనేనభవతి - సత్రాం నీ
చైస్త్రాంతాచిక్షుచేతి స్వల్పభవతి లోహాసితేవ భవతి రక్త
వభవతి వదోదను దాత్వాదీతి జీవ సంజ్ఞాయాంకనకాంగాత భూతేషు
సకాష్టేషుయదచిక్షుచేతదజ్ఞాన్యమస్యజిహ్వస్థానీయం గృహితేరసుని
శరః || తస్మాత్తదంగారా అఘ్నాహంతేదేవరిహవంతి | అపరివగ్

శ్చిదపి దేవతావర్జయిత్వా ఏతాను దేవతానుహతంభవతీత్యథాః॥ స్మృ
తిరత్నే ॥ నువర్తాకనకారక్తా కృష్ణాచైవతుసుప్రధా ॥ అతిరక్తాబహు
రూపాద సప్తజిహ్వఃపక్షికాతాః । మువర్తావారుణీజిహ్వమధ్యమాకన
కాస్మృతా ॥ రక్తాచైవోత్తరాజిహ్వ కృష్ణాయావ్యుదిశీస్మృతా । ముప్ర
భాపూర్వదిష్టిఃకృష్ణాతిరక్తాగ్ని గోచరా ॥ ఈశాన్యేబహురూపాదజిహ్వ
స్థానాన్యనుక్రమాత్ । వివాహేవారుణీజిహ్వమధ్యమాయజ్ఞకమకాను ॥ ఉ
త్తరాచోపనయన దక్షిణాపితృకమకాను । పూర్వదిక్సర్క కామేమతి
గ్నేయీశాంతికర్మసు ॥ ఐశానీచోగ్రకారేషు ఏతద్ధోమస్యలక్షణమ్ । అ
జ్ఞానాత్సప్తజిహ్వసు హోమంయః కరుతేద్విజః ॥ హోమోనిష్ఫలితాం
యాతి హోమీవనరకంప్రవేశత్ । హోమప్రకారస్త్వగృహ్యాక్రమిధిక్ర
ష్టవ్యః ॥ తదుక్తంకృష్ణాపరికిష్టే॥ స్వగృహ్యాక్తనవిధినా హోమంకుర్యా
ద్యథావిధీతి ॥ స్మృతిరత్నేపి ॥ ఉపావరోహంకృత్వా ప్రాణాయామ
మనంతరమ్ । స్వగృహ్యాక్తప్రకారేణవహ్నీర్వనమాదరేత్ ॥ అ
తేన్వాదిమంత్రైస్తుచతుర్భిఃపరిషేచయేత్ । అదితేనుమన్యస్వేతి వామచేవ
ఋషిస్త్పతః ॥ దేవీతుజగతీచ్ఛందోహృదితి దేవతాస్మృతా । అనుమతే
నుమన్యస్వేతివామచేవఋషిస్త్పతః ॥ ప్రాజాపత్యాతుగాయత్రీ దేవతా
నుమతిస్తథా । సరస్వతేనుమన్యస్వ వామచేవ ఋషిస్త్పతః ॥ ప్రా
జాపత్యాతుగాయత్రీ మంత్రోక్తా దేవతాస్మృతాః ।
దేవసవితఃప్రసువ వామచేవఋషిస్త్పతః । ప్రాజాపత్యాతుగాయత్రీ సవితా
దేవతాస్మృతా । వియోగశ్చతూర్ణాంతు సేవస్వేరికీర్తితాః ॥ సంవ
ర్తః ॥ హోమపర్యుత్తణిశ్చాద్ధే సంధ్యాకమకానుమాజనె । ఆచామణో
జనెపాత్రంతోయం వామేనసంస్పృశేత్ ॥ హోమాదిమపాత్రంసంధ్యా
మాజనెతోయం వామహస్తేనస్పృశేదిత్యథాః ॥ సంగ్రహే ॥ గృ
హ్యాక్రమిధినాహుత్వా పూర్వవత్పరిషేచయేత్ । అన్వమంస్థాపాపా
వీరితి మంత్రేనన్నమయేద్బుధః । అథాగ్నేముపశిష్యత మంత్రేణాగ్నేయే

౨౩౨ జ్ఞాన్యనాథకీర్తియే * స్మృతిముక్తాఫతః * ధన్వనీకాస్త్రే,

తీర || ఏతద్వజ్ఞాత్వానుష్ఠేయం అన్యథానోపక్రవణాత్ || తదాహంగీ
 రాః || స్వాభిప్రాయకృతంకర్మ యత్కించిజ్ఞానవజ్జితం | క్రిహకర్తృన
 బాలానాం తత్కమనఃప్రయోజనం | హతజ్ఞానంక్రియాహీనం హతా
 ప్రవజ్ఞానినఃక్రియా || అపశ్యన్నంఘోదగ్ధఃపశ్యన్నపిచపంగుకభి || మంత్రా
 థాస్తు || అదితేనుమన్యస్య | అదితదేవమాతాహే అదితేఅనుమన్యస్యమా
 యాక్రియమాణంకమనఃఅనుజానీహి | అనుమతేతి ఊన చంద్రదాపౌణ
 మాసీసరస్వతీ వాగేంద్రవతా || ఛాదసోగుః || హేదేవసవితఃసవకస్యా
 ప్యుజ్ఞాతః అస్మానపిససువఅవ్యయంస్థాః అనుజ్ఞాతవతీ || ప్రాసావీరిప్రా
 నుజ్ఞాతవాక్ | అగ్నేనయ || హేఅగ్నేనుపధాఘోఘనేన కాస్త్రావిరుద్ధేన
 మాగేణ అస్తాక్ రాయేన శ్రియంప్రాపయ | విశ్వాం వయునాని పా
 పానివిద్వాక్ జాలాః ఏవః పాపం అస్తాత్ అస్తాత్త్వాయయోధి | అప
 నయ | యాతేవృతకభావె అంగిబహుశం ఛందసీతిమంత్రప్రచురః | వాంఛసీ
 త్యపిత్యాధావెగుః కీర్త్యతమేనః జుహురాణం గుటిలన్వధావంతదథం
 వయమపితేతుభ్యం ఛూయిష్టాం నమఉక్తిం విధేమక్రియాన్తవిధివిధానై అ
 శిషిలుః || వ్యాసః || స్నాన్యతో వరుణః శోభాం జుహ్వతోగ్నిశ్రి
 యంహరేత్ | భోజనెమృత్యుమాప్నోతి తస్మాన్తానంక్రిమన్త్యతమితి ||
 అనుగతేగ్నాసంధానమాహవస్తంబః | నిత్యోధార్యోనుగతోమంథ్యశ్రోత్రి
 యాగారాద్వాహాయేభి | నిత్యభిసేధేధార్యభిత్వారంభాత్ || ఉభా
 దౌధారణమేవాస్యముఖ్యః | సత్స్వరత్యాదావాత్సవివాసమాహోపగం ||
 సచధ్రియమాణోగ్నిరనుగతశ్చేత్ తదైవసంధాతవ్యభివ్యాఖ్యాతారః |
 ధ్రియమాణేగ్నోవిశేషమాహవనివ | చతురాత్రమహూయమాణోగ్ని
 లోకాకిఃసంపద్యత ఇతి || ఆశ్వసమూహాధోద్వికాలమహుతస్తథా || శానకః ||
 అగ్నావనుగతోయత్ర పరోమకాలద్వయావజేత్ | ఉభయోద్విప్రహ
 సేదతాకికోగ్నిర్వధీయతే ఇతి || భారద్వాజః || ఏకాగ్నిద్వాదశాహం
 విచ్ఛిన్నంపునరాధేయ ఇతి || బాధామనోహి || అర్వాక్తిరాత్రాదయ

సే గ్నయేస్య తతఃపరంతంతుమతీచకార్యా । ఆసప్తరాత్రాన్తనసేవ
 హుత్వాఆసప్తరాత్రత్పునరాసధీతేతి ॥ ద్వాదశదినపర్యంతం అగ్న్యనుగ
 తప్రాయశ్చిత్తమేవోక్తంసాగ్నిసంధానమ్ ॥ అత్యధాస్వగృహ్యంశ్యవ
 స్థా ॥ శానకః ॥ విద్విన్నవహ్నిరాధాణు కర్మాంగంవిధివద్విజః ॥ సా
 యమారభ్యజహుయా దాహుతీనాంబతుష్టయం ॥ యదాసంధీయతేవ
 ప్నిః ప్రాయశ్చిత్తపురస్సరమ్ ॥ తదాసాయం విజానీయాత్ప్రాతర్హుపు
 రస్సరమ్ ॥ ప్రతిపత్పర్వసంధానం కమకతుక ర్వివాశనమ్ ॥ సంధాయ
 గ్నిదినంహుత్వాస్థాలీహకం సమాచరేత్ ఇతి ॥ కథంచిద్ధారణాశక్తౌ బో
 ధాయనః॥ఏకాగ్నేస్త్రివిధిసమారోపణమాత్మన్యరణ్యోవాసమిత్త్వితి॥సమి
 ధశ్చ స్మృత్యథకసా రేదగ్నితః ॥ పాలాశాశ్వత్థఖాదిరబిల్వేదుంబరకా స
 మిదితి - ఆత్మసమారోపణంయజమానకశ్యకమేవ - సమిదాదికత్యక
 కంత్వధ్వర్యకత్యకకమపిభవతి ॥ తథాచాపస్తంబః ॥ ఉపర్యగ్నరరణింధా
 రయంజపతీఅయం తేయోసియుయుత్వియితి ॥ అపివా యజమానవేవాత్మం
 క్సమారోపయతేయాతే అగ్నేఇతి-హస్తంప్రత్యముఖామాహరతఇతి॥య
 జమానాసన్నిధానేపిపత్నీసన్నిధౌఅధ్వర్యణారణ్యాదా సమారోప్యా వరో
 హ్యజహూతుంశక్యతే ॥ యజమానకత్యకకమపుష్పావరోహమంత్రజపం
 యజమానాసన్నిధౌ అన్యః కుర్యాత్ ॥ పత్నీనకుర్యాత్ - శ్రౌతమంత్రో
 స్వర్యక్రియా మంత్రవ్యతిరిక్తమంత్రేషు స్త్రియాఅనధికారాదితి న్యాణు
 దః ॥ తథాశాతాతపః ॥ శ్రౌతంయత్సంస్వయంకుర్యాదన్యోపిస్తాతక
 మాచరేత్ ॥ బోధాయనః ॥ ఆరూఢోగ్నిపునస్సంధాన నిమిత్తమాహస
 ॥ ౧౪ ॥ అథాగ్నేర్విపత్తింవ్యాఖ్యాస్యామః - మేధ్యాశుచివందాలశూ
 ద్రవాయసపతితరజస్వలాశ్వభిశ్చసంస్పృశాకరణ్యోర్వివాశనాశితి పునరిగ్నింస
 దధ్యాదితి ॥ సుగ్రహే ॥ స్పృశేత్తుధార్యమాణంవా సమిదా రూఢమేవ
 ॥ త్యక్త్వాతుపునరాధానమాత్మకాథంశ్యజెద్భుధః ॥ గవానగమనా
 చాదుగపాలేగ్నిమాత్రకమ్ ॥ విస్మజ్యహావయేచ్చక్తంహావయేగ్ననతు

త్యజేత్ || అహుతేవ్యగ్నిమ యజమానోనాగ్నియాత్ | యత్రేవయం
యథాహుతద్వసవేతిత్యాహుతింజహుయాత్ || సమిధావాదధ్యాజ్జపేది
త్యేక | అనాజ్ఞాతమితీప్రాజహుయాజ్జపేదిత్యేక- త్వనోఅగ్నిసత్వం
నోఅగ్నితీసర్వత్రాంతరాయే దేవతావిపర్యాసేనైతే అహుతజహుతిత
దిగంసర్వప్రాయశ్చిత్తంసర్వత్రతీయే తేత్యాదిప్రాప్తయశ్చిత్తమాపస్మంబో
క్తం || స్తుతేఃపితృతవ్యం || అవిరోధాత్ - పృథ్వీంతరే || ఔపాస
నాగ్నిద్వయసంగ తిశ్చైతే అగ్నింసమరోప్యతతోవిభజ్య పూర్వస్య హూ
తుర్వివిచించహుత్వాపశ్చాప్తహూతుః పథిక్పశ్చసోది || ద్వయోరాపాస
వాగ్నోః సంసగఃసంస్పృష్టాగ్నిసమరోపణాధకంవిభజణమనూయమం
శామనూయమంశిశితప్రత్యేకమభిమానీకృత్యస్వాంశేపూర్వంహూతాఅగ్ని
యేవివిచయేస్వాహేతిహుత్వాసర్వప్రాప్తయశ్చిత్తంచజహుయాత్ - అప
శ్చాద్ధోతాతు అగ్నియేపథిక్పతేస్వాహు అగ్నియేవివిచయేస్వాహేతి హు
త్వాసర్వప్రాప్తయశ్చిత్తంచజహుయాత్ | తతస్తాపుథా సమేవ సమరోప
యేతామిత్యధః || లోకికాగ్నిసంపరో వివిచంపాహిపంచ కంచ జహు
యాదితి || బోధాయనాక్తంద్రవ్యవ్యం || విధిరస్యాప్యత్పత్తిసంగ్రహేద
శీతా || ఉద్భృత్యవహ్నింప్రణవేనపూర్వమన్వగ్ని మంత్రేణ హరేత్పుర
స్తాత్ | నిధాయపృష్టోదివిమంత్రణ తతశ్చహూమ శ్శక్తవైశ్చతుభిః ||
లేఖాదయోనైవచతత్సతాంస విశ్వానిదేవ్యానభిమేవమంత్రాః | ఆరోప
ణంనాప్యవరోపణంస్యాదు త్పత్తిరేవం విధురానలస్య || నిత్యానినైమిత్తిక
కామ్యైకమాణ్యత్రైవికుర్యాద్విధురస్సదైవ | తత్సవిత్కరి - తాంసవితుః ||
విశ్వానిదేవసవితః | అద్యానోదేవసవితరి ఇమేశకలహోమమంత్రాభిశ్శ్రద్ధః ||
చంద్రికాయాం || బ్రహ్మణ్యోధాయకమాణిస్సంగఃకామవజ్జితః | ప్రస
న్నేనైవమనసా కుర్వాణోయాతితత్పదమ్ || నాహంకర్తా సర్వమేతత్
బ్రహ్మైవకురుతేసదా | ఏతద్భ్రహ్మార్పణంప్రోక్తంఋషిభిస్తత్పదశ్శభిః
యద్వాఘలానాంసన్యాసప్రకుర్యాత్పురమేశ్వరే || కమణా మేతదప్యా

శుభ బ్రహ్మార్పణమను త్రమమ్ || మనురపి || సన్యస్యసర్వకర్మాణి కర్మ
 సంపాదనానుదత్ || నియతో వెదమభ్యున్యక్ పుత్రైశ్వర్యోనుభవసేత్ ||
 పుంగళాచారయంత్రానాం నిత్యంచప్రయతాత్మనామ్ | జపతాంజుహ్వ
 యోజయేవవిపాకొనతవిద్యతఇతి || శ్రీభగవాన్ || బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మసావి
 త్రిహమ్ గౌబ్రహ్మసామతమ్ | బ్రహ్మే వితేనగంతవ్యంబ్రహ్మకర్మాస
 మాధినా || స్మృత్యర్థకసారే || స్వకర్మాహనాపతనంబ్రహ్మే కాపద్యనాప
 తి | స్వకర్మాహనానాస్తిన్యాయో మాసేనపతనం స్మృతమ్ || ద్వాకశాబ్ది
 వ్రతేనైవతస్యకుర్ధిస్తునాన్యథా | తస్మిరీత్యోర్మమీత్యేత స్వశ్లోకాన్నాయా
 క్యచైలకమ్ || తేనసంభాషణంహాస్యం కుర్వన్నబ్ధేన తత్సమగి | తదన్నఘ
 క్తౌతద్వస్తుసహశయ్యాససేషుచ || హేమంప్రశంసతి జన్మిష్ఠః || త్రివిష్ట
 హ్రావణంపృథివీయోదదాతిససాగరామ్ | తత్సాయమగ్నిహోత్రస్య క
 గానాహాణతిమోడశీమ్ || ఆద్యావ్యాహృతయస్త్రిసః స్వధాస్వాహాన
 మోషషట్ | యస్యైతేషశ్చ సదాబ్రహ్మలోకస్థవీచసగి || సనివ || యోద
 ద్యాత్కాంచనంమేరుంపృథివీచససాగరామ్ | తత్ప్రాతరగ్నిహోత్రస్య
 పుల్లంభవతివాసవా || మనురపి || అగ్నోపాస్రాహుతిఃసమ్యక్ ఆదిత్య ము
 పతిష్ఠతే | ఆదిత్యాజ్ఞాయతేపృష్ఠిః వృషేరన్నంతతః ప్రజాః || దైవకర్మా
 శీయుక్తాహిబిభృతీదంచరాచరమ్ || ఇతి హేమప్రకరణమ్.

హోమోదనంతరకార్యమాహ దక్షిః || దేవకార్యంతతఃకృత్వా కు
 ర్వాన్త్రంగశవీక్షణమ్ || మాఘవీయే || హేమంచ కృత్వాఅగ్నినం శుభా
 రాంతతోబహిస్సార్ధమనంప్రశస్తం - పూర్వాంచసహదాధిహోదకుంభా
 ధేనుంసవత్సాంవృషభంసువర్ణాం | మృద్ధోమయంస్వస్తికశ్చక్షతాంశ్చత్రైలం
 విధుబ్రాహ్మణాశ్చకాంశ్చ - శ్వేతాశ్చపృష్ఠాణి తథాశమీంచహస్తాశ్చనం
 కందనమరూచిబిబమ్ | అశ్వత్థపృక్షుంచసమాలభేతతతశ్చకుర్యాంనిజజాతి
 సమమ్ || చంద్రికాయామ్ || రోదనంచందనం హేమం మృదంశుదర్శ
 ణమణిమ్ | గురుమగ్నించసూర్యంచ ప్రాతఃపశ్యేద్దామధి || నాచరః ||

లోకస్త్రికపంగళాన్యష్టాబ్రాహ్మణోగౌర్హతాశనః । హిరణ్యంసర్పి
 రాదిత్యఅపోరాజాతథాష్టమః ॥ ఏతానిసతతంపశ్యేత్సమశ్చేదర్పయే
 చ్చయః । ప్రదక్షిణందకుర్వీత తథాస్యాయుర్నహీయతే ॥ స్వాత్మానంచ
 ఘృతేపశ్యేద్వదిచ్ఛేచ్ఛిరజీవికమ్ ॥ మనుః ॥ సువణకంచందనంరత్నంపంచగ
 వ్యానిరోచనామ్ । ప్రియంగుంసర్పిషఃక్షౌద్రామంగళానిప్రసక్షతే ॥ అగ్ని
 చిత్ర-పిలాసత్రీ-రాజాభిక్షుమకాపూదధిః । దృష్టమాత్రాఃపునంత్యేతేతన్నా
 త్పశ్యేత్తునిశ్యశః ॥ స్మృత్యర్థసారేవిప్రాగ్న్యైర్కంబుగోపూమాకజపా
 ద్యంమంగళంశుభమ్ । అగ్నిచిత్ర-పిలాసత్రీయజ్వాదృష్టాంసదోంబుధిః ॥ జ్ఞా
 నసిద్ధస్తపశ్శాంతః దీపూకాయుధాకర్తికశ్శుచిః ॥ ఏతేవాపహరాశ్చైవాక
 సదాపశ్యేన్నమేదపి ॥ భరద్వాజః ॥ విష్ణుక్రాంతాంశమీంసూర్వాంచంద
 నంశంఖపుష్పికామ్ ॥ సిద్ధాధకాకాప్రియంగూశ్చప్రాతశ్శిరసిధారయేత్ ॥
 పాపిష్ఠదుభకంగంచాంధంవగ్నుమశ్శృంతనాసికమ్ । ప్రాతనకపశ్యేదేతాం
 స్తుదృష్టౌపశ్యేద్ధివాకరమ్ ॥ స్మృతిరత్నే ॥ గోమూత్రం గోమయంసపిక
 క్షీరందధివరోచనమ్ । వడంగమేతత్పరమం మంగళంసర్వతోన్యతామ్ ॥
 హరిద్రాం లవణంధాన్యం రాజమాషస్తథాగుడమ్ ॥ జీరకం ఫలపుష్పంచ
 మంగళాష్టకముద్యతే । ఇక్షవశిసూపరాజశ్చ నిష్పావశ్చాస ధాన్యకమ్ ॥
 వికారవచ్చగోక్షీరంకుసుంభంకుసుమంతథా । లవణంచాప్తమంతద్వత్స
 భాగ్యాష్టకముద్యతే ॥ రత్నావళ్యాం ॥ ధార్యాణిశిరసానిత్యంపుష్పాణిశ్రి
 యమిచ్ఛతా । ద్రోణీక్షుపుష్పంశ్రీవృక్షపత్రంమూఢకానిశ్చిపేత్ ॥ బోధా
 యనః ॥ అరణింకృష్ణమాజాకారంసువణకంచమణింఘృతమ్ । తిలాకృ
 ణ్ణాజినంఛాగంగృహేష్వేతానిధారయేత్ ॥ గృహేపారావతాధార్యా
 శారికావైశుకస్తథా ॥ సన్నతివైధారికాహ్యేతేఘాతభావాగ్గృహేధృ
 వమ్ ॥ స్మృతిప్రదీపికాయామ్ ॥ చిత్రభానుషనద్వాహంచేఢంగోష్ఠంచతు
 ష్పథమ్ । బ్రాహ్మణంధామికాంత్యైవ నిత్యంకురాత్ప్రదక్షిణమ్ ॥ భర
 ద్వాజః ॥ కందూయపృథతోగాంతు కృత్వాచాశ్వత్థవందనమ్ । ఉపగమ్య

గురుక్షాసర్వాత్ విప్రాంత్యైవాభివాదయేత్ || అభివాదనవిధిః పూర్వమే
వసిరూపితః || ఇతి సంక్షిప్తవ్యాఖ్యేతదమ్. *

—* అథ బ్రహ్మయజ్ఞవిధిః. *

తత్ర దేశకాలానాహుతిః || బ్రహ్మయజ్ఞేన యజ్ఞమాణః ప్రా
చ్యాందిశిగామాదచ్ఛదిదక్షర్ణ ఉదీచ్యాం ప్రాగుదీచ్యాం వోదిత ఆదిత్య ఇతి ||
అచ్ఛదిదక్షర్ణ శబ్దేన దేశవిశేషోలక్షితః || ఛదిః గృహచ్ఛాదనం తృణక
టాదితద్యత్రనన్యశ్యతే తత్రేత్యర్థః || ఉదిత ఆదిత్య ఇత్యనేన ఉదయా
త్ప్రొగ్భావికమకాలోసిద్ధ్యతే - ఉదయానంతరం పంచామ కాలత్వాత్
దనంతరకాలోవిధీయతే || ఏతచ్ఛాహ్నివిహిత కాలోప లక్షణమ్ || తథా
బృహస్పతిః || సచార్యాకృషణాద్ధ్రాహ్యః పశ్చాద్వాప్రాతరాహుతేః |
వైశ్వదేవావసానేనా నాన్యదర్థే నిమిత్తత ఇతి || అత్ర వైశ్వదేవశబ్దేన
వైశ్వదేవకమకాలోప లక్షణమ్ || యదాహుత్యానః || యదిస్యాత్తపణా ద
ర్వాత్ బ్రహ్మయజ్ఞోక్యతానహి | కృత్వా మనుష్యయజ్ఞంతుతస్సాన్వధ్యా
యమారభేత్ || తపణం చ మాధ్యాహ్నిక సావిత్రిజపానంతరం విహితమ్ |
జందికామాధవీయస్త్వత్యర్థకసారాదా || తథాచబోధాయనః || అ
థాదిత్య ముపతిష్ఠత ఉద్యయం తమసస్పరీత్య దుత్యం చిత్రం తచ్ఛత్యం
ద్దేవహితం యఉం గాదితి | అథోపవీతి దేవతా స్తపణయతి || అథ పవీతి
భూత్వా ఋషీక తర్పయతి అథ ప్రాచీనావీతి పితౄణామితి || వ్యాసోపి || మధ్యా
హ్నసమయేస్నాత్వా సావిత్రిం వై జపేద్దివిధిః | ఆచమ్య చ యథాశాస్త్రం
శక్త్యాస్వాధ్యాయమాచరేత్ || తతః సంతర్పయేద్దేవాన్ ఋషీక పితౄగ
ణాం స్తథా || జమదగ్నిః || మధ్యం న కృతోపస్థానః ప్రాజాసీనం కశాస
న ఇతి || గౌతమోపి || నిత్యస్వాధ్యాయః పితౄభ్యశ్చోదక దానమితి |
ఏతదేవాభిప్రేత్య బ్రహ్మ యజ్ఞాంతే ఆశ్వలాయన ఆహ || దేవతా స్తర్పయ
తీత్యాది || కాలాదశ్చ || ప్రాతర్మధ్యం దినేవాపి బ్రహ్మ యజ్ఞోవిధీ
యతే ప్రాతర్మధ్యం దినేవాపి ఆహుత్యాః పరతోభవేత్ | మధ్యాహ్న

౨౩౮ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్వశిక్షుకావతే * ధర్మశాస్త్రే;

చైత్రపక్షాత్పాక్ష్యశ్వదేవాత్పరత్రవా ఇతి || ఏవంప్రాతరాహుత్య
 సంతరువా మాధ్యాహ్నికసావిత్రి జపానంతరం తర్పణా త్పూర్వం వా
 మనుష్య యజ్ఞానంతరం వాబ్రహ్మ యజ్ఞః కర్తవ్యః | జేకాదితకర్తవ్యమా
 హమనుః | అపాంసమీపేనియతః నైష్ఠికీం విధిమాస్థితః | సావిత్రిమశ్మధీ
 యాతగత్వారణ్యంసమాహితః || ఆపస్తంబోపి || అకృతప్రాతరాశఉ
 దకాంతంగత్వా ప్రయతః శుచా జేతేత్వధీయాతేతి | ఉపవీతాదికర్తవ్యం
 శ్రుతిరాహ | దక్షిణత ఉపవీతౌపవిశ్య హస్తావహః జ్యోతిరాచామేద్విః ప
 రిమృజ్యసకృదుతస్పృశ్య శిరశ్చక్షుషీ నాసిక శ్రోత్రేహృదయ మాలభ్య
 తి | యజ్ఞోపవీతమ్యుపవిశ్య బ్రహ్మయజ్ఞేన యత్యుక్తాని సకల్వ్య విద్యుద
 సీత్యుదకముపస్పృశేత్ | యత్యుమాణోచేష్ట్యాచేతిశ్రుతేః || తతఃహస్తా
 వవనిజ్యా మణిబంధనాత్ప్రీత్యైశ్య పాదయోర పృథులక్షణం ఏతత్కర్మా
 గంత్యైశనానంతరం హస్తపదస్య తనస్త్రిరపఃపితేత్ | ద్విరోహౌపరి
 మృజ్యసకృదుత స్పృశ్యసవ్యం పాణింపాదాచ ప్రోక్త్య శిరశ్చక్షుషీనా
 సిక శ్రోత్రేహృదయంచాలభ్య ప్రత్యేకంజలంస్పృశ్యైశ్యథా ఇతి | హ
 రదత్తేనవ్యాకృతం || త్రిరాచామేదిత్యాదియదుక్తంతస్యఫలమాహశ్రుతిః |
 యత్త్రిరాశమతితేనఋదఃప్రీణాతి | యద్విఃపరిమృజతితేనయజ్ఞాంషియ
 త్సకృదుపస్పృశతితేనసామాని యచ్ఛిరశ్చక్షుషీ నాసికశ్రోత్రేహృదయ
 మాలభతేతేనాథర్యాంగి రసోబ్రాహ్మణాసీతిహాసా స్మరాణానికల్పాన్
 గథా నారాశంసీః ప్రీణాతితి | ఆంధ్రాదయస్తుకేచిత్ | యత్సకృదుప
 స్పృశతితేన సామాసీత్యస్యానంతరం యత్సవ్యం పాణింపాదాప్రోక్త
 యతియచ్ఛిరశ్చక్షుషీతి ఫలవాక్యమధీయతే || కర్తవ్యాంతరమాహశ్రుతిః ||
 తథాకాం మహదుపస్తీయోఽస్థం కృత్వాప్రాజాసీనః స్వాధ్యాయ
 మధీయాతేతి | మహత్ప్రభూతం యథాతథాసనత్వేన దర్శనమపస్తీ
 ర్యద్విశీయాథేవషట్టే ఉపస్థామితి దక్షిణోత్తరిణమాసనై విశేషం కృ
 త్వాప్రాక్కులి ఆసీనమాతోపి ద్యావాపృథివ్యాః సంధిమీక్షమాణః స

మహితః స్వాధ్యాయమధీయత ఆత్మయం వేదం పఠేదిత్యథాః । ద
 భానసస్యా వశ్యకతాభ్య తాథాం దభాన్త్రయంతేస్తువలెశుల్యై
 న । అపాంవావీష ఓషధీనాం రసోయద్దభాః సరపనీవ బ్రహ్మకురు
 తే ఇతి ॥ అపామోషధీనాం చ రసేనదభాణాంతస్మాత్ త్రాసీనాధీ
 యానః సరసం సవీర్యం బ్రహ్మవేదం శురుతేష్యథాః । ప్రాచాసేనభ్యత్వ
 త్రవిశేషమాహశ్చుతిః ॥ దక్షిణోత్తరాహణీ కృత్వాకపజితావతి । దక్షి
 ణోహస్త ఉత్తరః పరిభూతాయయోః తోదక్షిణోత్తరా । ఏవంధూతా
 సపవిత్రా హణీఉత్సంగవతిశ్చ నా సమావ ప్రచ్ఛిన్నాగ్రా దభాప్రాదేశ
 మాత్రైపవిత్రే, అథయదుక్తం స్వాధ్యాయమధీయతేతి । తిరివిశేషమా
 హ ॥ ఓమితిప్రతిపద్యత ఇతి । ప్రతిపద్యతేఆరభ్యతే । అహోకారస్తూయ
 తే ॥ ఏతదిత్యాదితా । ఓమితిప్రతిపద్యానం తరతరకవ్యయాహశ్చుతిః ॥
 తీనేవప్రాయుక్తాధూభునః సుకరిత్యాహేతద్వైవాదః సత్యంయదేవ
 వాదః సత్యంతత్ప్రాయుక్తాథ సావిత్రీం గాయత్రీం తిరన్వాహ ॥ ప
 చ్చేర్థార్చనోనువానం సవితాశ్రియః ప్రసవితాశ్రియమేవాప్నోత్యథో ప్ర
 జ్ఞాతయైవప్రతిపదాచ్చందాసి ప్రతిపద్యత ఇతి ॥ ధూభునః సువరిత్యా
 హవ్యాహృతిత్రయం పఠతింకృతంభవతి । తీనేవవేదాప్రయుక్తావాకా
 భవతి । ఏతద్వైవ్యా హృతిత్రయంవాదఃసత్యంవేదాత్మకాయావాదఃసం
 బంధిసత్యం సారధూతంతిభ్యః సారత్వేన ప్రధూతత్వాద్దహో నవసితమి
 వతస్మాత్మదేవ పఠత్రయీసారమేవపుగవస్థితంప్రయుక్తావాకా భ
 వతి । అథవ్యాహృత్యనంతరం సావిత్రీం సవితృదేవత్యాం గాయత్రీం తత్స
 వితుతితియుచంతిరన్వాహ అనుక్రమేణపఠతి । పచ్చఃపాదంపాదం ఆర్ధర్చ
 శః ఆర్ధర్చమర్ధర్చంసంఖై ర్గవచనాది ॥ శంసి ॥ అథానువానంఅనుచ్ఛందసం
 ఆర్ధర్చేప్రవయవాక । అత్రకేచిద్వ్యాహృతీర్విహృతా స్త్రిష్వసవచనేషు
 కుర్వంతి । అస్యేషు వ్యాహృతీ ర్విహృతాః పాదాద్విష్టంతేషు వాతథార్ధ
 ర్చయోరుత్తమాయాం కృత్వాన్యాయాం ఇతి । బ్రహ్మోదేశక్రమేణ

౨౪౦ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * భర్తృశాస్త్రే.

ద్వంతి । సవితాఖలుసర్వస్వాశ్రయః ప్రసవితాడిత్వాదయితా ॥ అథతద్దేవ
తాం గాయత్రీ వధియానఃశ్రియంప్రాప్నోతి । అథసావిత్వ్యంతేస్వాధ్యాయ
యమధీయాలేతి ॥ ఏవమేకస్త్రిన్నహనివిధానముకమ్ ॥ అథానంతరా
దిభునివసేషు ప్రజ్ఞాతయైవపతిపదా ఉపక్రమే ॥ ఛందాని ఛందోవయ
వాన్ ప్రతిపద్యతే । ఆరభ్యతే, అవ్యవధానేనావస్థితత్వం ప్రజ్ఞాతత్వం
పూర్వేద్యుయావదధీతం సతవివారభ్య ఉత్తరేద్యురధీయిత ॥ నను
యంకంచిద్దేదభాగమితి । స్వశాఖాధ్యయనంప్రాప్త్య యజ్ఞంతథావబ్రా
హ్మణం ॥ యత్స్వాధ్యాయం వేదమధీయాలే కామప్య్యుచయజుః సామ
వాతద్భిహ్మయజ్ఞః సంఘతత ఇతి ॥ శౌనకః ॥ యశ్చశ్రుతిజపఃప్రాక్తో బ్ర
హ్మయజ్ఞఃసఉచ్యతే ఇతి ॥ షైలీనసిరసి ॥ స్వశాఖాధ్యయనంయత్తద్భి
హ్మయజ్ఞంప్రచక్షతే । బ్రహ్మయజ్ఞపరోవిప్రో బ్రహ్మలోకమహీయతే ఇ
తి ॥ ఆశ్వమేధికేసి ॥ వేదమదానమారభ్య శరోపర్యుపరిక్రమామ్ ॥
యదధీతేస్వహంశక్త్యా తత్స్వాధ్యాయంప్రచక్షతే ॥ ఋచంవాధయ
జుర్వాపిసామగాథామథాపివా । ఇతిహంసపురాణాని యథాశక్తిర్నహం
పయేత్ ఇతి ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ ప్రదక్షిణంసమావృత్య నను
స్మృతోస్పవిశ్యవ । దభేషుదభాపాణిభ్యాం సంహతాభ్యాంకృతాం
జలిః ॥ స్వాధ్యాయంతు యథాశక్తి బ్రహ్మయజ్ఞాథమాచరేత్ ఇతి ।
శౌనకః ॥ దభాశీనోదభాపాణి బ్రహ్మయజ్ఞవిధానతః । ప్రాజ్ఞ
భోబ్రహ్మయజ్ఞంతు కుర్యాచ్చిధాసమన్విత ఇతి ॥ శౌనకః ॥ ప్రాజ్ఞ
యామైర్దగ్ధదోషః శుక్లాంబరధరశ్శుచిః । యథావిధ్యపరిచయ్య ఆహారే
ద్దభాసంస్మరం ॥ పవిత్రపాణికిక్వాతు ఉపస్థందక్షిణోత్తరం ఇతి ॥
శౌనకః ॥ ప్రాగ్దేవగ్వాగ్రామాన్నిషక్రమ్యపరివృత్య శుచాచేనే
యజ్ఞోపవీత్యాచమ్యగ్నిన్నానాదభాణాం మహదుపస్తీర్యప్రాక్కులా
నాంతేషు ప్రాజ్ఞుఖండపవిశ్య ఉపస్థంకృత్వా దక్షిణోత్తరా పాణిసంధీయ
పవిత్రీవంతౌ ద్యావాపథిన్యోకిసంధిమీక్షమాణః సమీభ్యగాయత్రీంవాత్య

యక్ష్మమాత్మానంమన్యతే || తథాయక్ష్మాధీయాతస్వాధ్యాయంఓంపూర్వా
 వ్యాహృతీ సావిత్రిమన్వాహపచ్చిధాచాశః సర్వామితి || స్మృతిరత్నా
 చళ్యాం || స్వాత్వాయజ్ఞోపవీతీచ ధూత్వాచమ్యోదకంతథా | పవిత్రేల
 ష్టజ్యేష్ఠైకైకృత్వాచిహ్నాగతాదికైః || తయోరైకైకమేకైకపాణివాధా
 రయేత్ పృథక్ | సమ్యపాణేస్తథాంగుష్ఠప్రదేశిన్యాస్తుచుధ్యకః || దక్షిణస్యాం
 గుళిస్సాస్యచతస్రాంగుళివడితః | తథాసవ్యకరాంగుష్ఠం దక్షిణాం
 గుష్ఠఃస్థితమ్ || నిధాయచైవంసంబద్ధాపాణీదక్షిణసక్థితః | ప్రణవంవ్యా
 హృతీంచైవ గాయత్రీంచజపేత్క్రమాత్ || పచ్చిధాచాచాసర్వాసాద్యే
 దాదికవతురోజకేత్ | నిత్యంప్రశ్నచుధీయాతయథాశక్త్యధవాపరేత్ ||
 తత్రత్రయంకాతకంఽవైశ్వదేవచునూత్పరేత్ | మంత్రప్రశ్నాపునశ్చైవం
 బ్రహ్మమజ్ఞైకమంవిదుః | యావంతంమంత్రమభ్యేతికైక్యాస్వాధ్యాయోమా
 త్మనః || తావంతమను వాకంవానూక్తంప్రశ్నమథాపివా | తథాయావ
 త్ప్రతిజ్ఞాతంఅధ్యాయంసూక్తమేవవా || ఋచంవాప్యం తతోఽపశ్యం అధీ
 యాతస్వశక్తితః | ఓం నమోబ్రహ్మణ్యితిజపిత్వాప్రణవంజపేత్ | యద
 ద్యావతిథిధ్యస్తు బ్రహ్మయజ్ఞస్యదక్షిణా | నకుర్యాదాససగ్ధస్తు బ్రహ్మ
 యజ్ఞంకదాచనేతి || ఆపసగ్ధః కంబళాద్యాససగ్ధః || స్మృత్యంతరే || న
 మోబ్రహ్మణ్యిత్యేతాత్మిరుక్త్వాప్రణవంవదేత్ | గ్రాహద్యహిధీయా
 తమధ్యమేనస్వరేణతు || అధీతేషససాగ్రామే బ్రహ్మయజ్ఞంకరోతి
 అయంతుబ్రహ్మయజ్ఞస్సాన్యోభిక్షాదానాదిదక్షిణ్యితి || ఆపస్తంబః || శుచౌదే
 శేఽధీయాతయథా స్వాధ్యాయముత్సృజేత్ || వాచావససాసధ్యాయమితి ||
 యథాధ్యాయంయథాపాతమనేనపదక్రమాద్యనుషంగోఽపిధ్యతి | వాచేతి
 మాససస్యప్రదాసః || ఉత్సృజన్ ఆదిత ఆరభ్యప్రథమాదిష్వహస్వధీయా
 తద్వివీతీయాదిష్వహస్సుత్సృజ్యతః పరమధీయాతేత్యథాః - మధ్యందినేవి
 శేషనూహశ్రుతిః - మధ్యందినెవబల మధీయాతా సౌఖ్యం వావైషఆది
 త్యేయః బ్రాహ్మణస్తస్మాత్తపీకైశ్చ్యంతపః || ప్రబలింప్రభూతం యో

యంత్రాహ్వానోనామవిషః అసావాదిత్యస్వయమేవాదిత్యవాయంతయో
 రేకత్వాత్ - యశ్చసావాదిత్యే - సవీక ఇతి శ్రుతేః ॥ యస్మాద్వా
 హ్వాదాఖ్య ఆదిత్యః మధ్యందినేముఖ్యాదిత్యస్తీష్ణివృంశీష్ణతరంతపతీత్యర్థః ॥
 తత్రైవ- సమోబ్రహ్మణ్యితిపరిధానీయాంత్రన్వాహఃపడవస్పృశ్యగృహనే
 తి తతోయత్కించద్దదాతిసాదక్షిణేతి - పరిధానీయాం పరిసమాపనీయ
 చంత్రన్వాహఃపడవస్పృశ్య । ఆదావంతేచేతిపేదీత్యం - తత్రాదావి
 ద్యుదసీతి । అంతేవప్టిరసీతి । తతోగృహం గత్వామత్కించదపి గ్రహస్థో
 దద్యాత్సాదక్షిణా - అస్యయజ్ఞస్యఅగంతస్సాద్యత్కించద్దద్యాదితివిధిః ॥
 ఏవంముఖ్యవిధిముక్త్యాపతరాల్పమాహాశ్రుతిః ॥ గ్రామేమనసాస్వాధ్యాయ
 నుధీయారదివాన క్తం చేతిహస్తాశాచఆహ్మయడతారణ్యే బలతతవా
 చోతతివక్త ఉతబ్రహ్మన్నతాసీన ఉతశయానోధీయైవస్వాధ్యాయంత
 పస్వీవుణ్యోభవతియ ఏవంవిద్వాక్స్వాధ్యాయమధీతభి । యదుక్తం
 ఉత్సృజకఇతితతోచ్యతే ॥ గ్రామేమనసేతి ॥ యదుక్తముదితఆదిత్య
 ఇతితతోచ్యతే । దివానక్తం చేతిమనసేత్యేవ శాచః శుచీవుత్రః అహ్మ
 యః ఏవంనామంజష్టిరిత్యాహస్తాడతారణ్యేతారణ్యేపి అబల అశక్తశ్చేత్ మ
 నసాధీయత ఉతవాచాతసనాశక్తాస్థానాద్యనుజ్ఞాయతే - ఉతఉత్సన్నిత్యా
 దినాఆధీయాలైవఅశక్తశ్చేద్యథాఃథంచదధ్యయనమేవకుర్యాత్ - సత్త్వం
 గాశక్త్యాప్రధానంపరిత్యాజ్యమిత్యథాః ॥ యఏవంస్వాధ్యాయమాహస్త్యా
 విద్వాక్ విజానక్ స్వాధ్యాయమధీతే - సవీక తపస్వీభవతి - అభ్యయన
 ఫలంప్రాప్నోతిపుణ్యః పక్షిపానసశ్చభవతీత్యథాః ॥ సక్తం చేత్యేతత్ -
 బ్రహ్మయజ్ఞస్యావశ్యకప్రతిపాదనపరం - నతు రాత్రావనుష్ఠానపరం - తథా
 చశ్రూయతే ॥ సవావీషయజ్ఞః సద్యః ప్రతాయతే సద్యఃసంతిష్ఠతే తస్య
 ప్రాక్ష్యామవభృతభి ॥ సవీషబ్రహ్మయజ్ఞః ॥ సద్యః అసాన్యేవ ప్రతా
 యతే - అద్యాహన్యేవసంతిష్ఠతే-సమాప్యతే-తస్యసాయంకాలార్హువక్
 మేవఅవభృతః సమాప్తిరిత్యథాః ॥ స్మర్యతేవ ॥ రాత్రాప్రహరపర్యంతం

దివాకృత్యునికారయేత్ | బ్రహ్మయజ్ఞంచసారంచవర్ణయిత్యావిశేషతథాఽ
 అతః దివాబ్రహ్మయజ్ఞాద్యకరణేన్నాతకవ్రతలూపేన ప్రాణ్యశ్చిత్తమభో
 జనమితిమనూక్తంద్రష్టవ్యం - ఆపస్తంబః || తపస్సాన్విధ్యాయథాఽ
 హృదం, తత్రశూయతే || సయదితివృత్తాసీనః శయానోవాస్వాధ్యాయ
 మధీతేతపదవతత్త్వస్యతే తపాహిస్వాధ్యాయాథతి, అసధీతకేదస్య బ్రహ్మ
 యజ్ఞేగాయత్రీజపమౌహా || మనుః || అహంసమిషేయతోనైత్యకం విధి
 మాస్థితః | గాయత్రీమప్యధీయీతగర్వాంజ్యంసమాహితః || బ్రహ్మయజ్ఞ
 ప్రవృత్త్యథాంసావిత్రీమాత్రమభ్యుత | సవేదవిజ్ఞపేన్నిత్యం బ్రహ్మర్యాను
 జ్ఞసిద్ధయే || సంగ్రహే || బ్రహ్మయజ్ఞజపేయూక్తంపూరుషం చింతయన్
 హరిమ్ | ససర్వాజపతేజేవాన్ సాంగోపాంగాన్విధానతః || యజ్ఞవ
 ల్క్యః || జేదవాక్యపురాణాని సేతిహాసానిశక్తితః | బ్రహ్మయజ్ఞప్రసిద్ధ్య
 థాంవిద్యాంచాధ్యాత్మకీంజశేత్ || స్మృత్యథాసారే || ప్రణవ వ్యాహృతి
 రుక్త్వాసావిత్రీంపఞ్చధర్మశోనవానం ఉక్త్వా అధ్యాయం సూక్తవృత్తం
 వా ఇతిహాసపురాణంవా మండలిమధ్యమేనవా స్వరేణాధీత్యనమోబ్రహ్మ
 ణజతి త్రిరుక్త్వా ఓంతత్సదితి సమాపయేదితి || గహణాధ్యయనవద్భిష్టా
 యజ్ఞాధ్యయనస్యానభ్యాయదిత సేవిపరిత్యాగప్రాప్తౌమనురాహా || జేదో
 పాకరణేచైవ ప్వాధ్యాయేచైవనైత్యక | ననిరోధోస్త్వనధ్యాయే జేద
 ముత్రేమచైవహి || నైత్యకేనాస్త్వనధ్యాయః బ్రహ్మయజ్ఞంహి తత్స్మృ
 తమ్ | అపశ్చిగ్రిహితం పుణ్యం యదధ్యాయవషట్కృతమ్ || బ్రహ్మై
 తాచుతిద్రవ్యం తేనచుతమధీయీత మిత్యధ్యాయో యాజ్ఞాది మంత్రస
 మూహః - తేనవషట్కారేణాపి చుతమిత్యథాః || యతోనాస్త్వన
 ధ్యాయః - అతనివానధ్యాయ విశేషాననూద్యతేమజపం ప్రశంసతి శ్రు
 తిః || తస్యవాసతస్యయజ్ఞస్యమేథోహవిధానం విద్యుదగ్నివృక్షకం హవిః
 స్తనయతుర్వవట్కారో యదవస్సూజకతసోనవవట్కారో వాయు రా
 త్తానూవాస్యాస్విప్రకృద్యవినం విద్యాన్మేఘువషకతి విద్యోతమానే స్తన

యత్నుస్సుజ్ఞానకావచనమానేవామోమావాస్యాయాంస్వాధ్యాయమధితే
 తపవితతత్తప్యతథితాస్యయజ్ఞస్వార్సత్వాత్ కర్తృణివానధ్యాయాభావాత్
 తదేవ కర్మత్వం స్పష్టయితుం మేఘాదయో హవిధాకనాది రూపేణ
 రూప్యంతే తస్య బ్రహ్మయజ్ఞస్వాస్యయనాత్మనా మేఘాదయోహ విధా
 నాదిస్థానీయః ॥ ఉదకాధారత్వేన మేఘాహవిధానీయః । ఉదకస్యహ
 విష్వమాహవషణం హవిరితి హవిధాకనేహి సోమదీసిహపింషినిధీయం
 తే ॥ విద్యుదగ్నిస్థానీయా ప్రకాశవత్వాత్ దృష్టిమేతుత్వాచ్చ వషణం హ
 విస్థానీయం । సస్యాశ్చ్యుత్తత్రైమేకతుత్వాత్ స్థానయిత్తు స్త్రోతం కుశా
 శ్మేఘావషట్ కారస్థానీయః తదవంతరం వషణలక్షణస్య హవిషః ప్ర
 పతనాత్ అవస్సుశ్లోకశశబ్దః సోనువవటూర్గరస్థానీయః ॥ పశ్చాత్ప
 వసామ్యూత్ ॥ వాయురాస్థానీయః ॥ ప్రాణత్వాత్ ॥ అథవాస్యస్విష్టకృ
 త్థానీయః యజనసంపత్తిమేతుత్వాత్ । యవీవం మేఘాదీనాం అధ్యయ
 నాంగత్వం విద్యాకమేఘాది సంధవేహి అకౌఽపవమానే అయావాస్యా
 యాంచాధితే తపవితతత్తప్యతే । నిత్యస్వాధ్యాయాధ్యయన లక్షణంతపః
 అవిగుణమేవతరతి తదేవాహ ॥ తసోహిస్వాధ్యాయ ఇతి అపస్తంబః ॥ వా
 జసనేయిబ్రాహ్మణం బ్రహ్మయజ్ఞోహవావీషః తత్స్వాధ్యాయః తస్యై
 తేవషటూర్గరాయత్సనయతి । తద్విద్యోత తేయదవస్సుజ్ఞానయ
 ద్వాతో వాతీతస్మాత్సనయతి విద్యోతమానేవ స్సుజ్ఞానవాతేవా
 త్యధీయితైవవషటూర్గరాహంధ బటూర్గాయేదితిః తస్యశాఖాంతరేవా
 క్యసమాప్తీరథయదివావాతో వాయాత్సనయతి । యద్వావిద్యోతవావ
 స్సుజ్ఞేకదైవకామృదం ఏకం వాసామాభివ్యాహరేత్ ॥ భూభూవఃస్వ
 స్సాంత్యంతపః శ్రద్ధాయాంబుజామితి ఘైతత్తైవోభైవాస్యైతతస్సాన్వి
 ధ్యానుఉపాతో భవత్యేవం స్వాధ్యాయోనవిప్రతిపిద్ధః । అధ్యయనాధ్యా
 యం హ్యుపదికంతితదనధాకం స్వాధ్యాయసన్యేబ్రాహ్మణం కదచేత్
 తేతి అప్యాధకః । స్వాధ్యాయో నామయవీష బ్రహ్మయజ్ఞః బ్రహ్మచరీ

తత్సాధనోయాగః । తస్మయజ్ఞస్య ఏతేస్తనయిత్యావదయోవ వటూ-
రాః బహువచన నిర్దేశాద్వ వటూరారాసు వవటూరస్వాహా కారాః
ప్రధానాథాగృహ్యంతే । యస్యవేవవటూరారాః తస్మాత్సన్వనయిత్యా
విష్యనధ్యాయః సమిత్తేషు సత్స్వపిఅధీయాత్రైవనపునరసధ్యాయ ఇతి । నా
ధీయాతకిషుధాం వవటూరారాణామే తేషాం అచ్చంబటూరాయ అద్య
ధాత్వాంతస్య వాజసనేయ బ్రాహ్మణస్య శాఖాంతరే పర్యవసానమి
తి తదేవ శాఖాంతరం పఠతి । అథయదితివాతాదిషు సత్సవీశామృద
షధీయాత ॥ ప్రాప్తైప్రదేశే యువావేదాధ్యయనంవికంసామ సవేషు
వావేదేషు ధూనుకవః సువః సత్యంతపశ్యతి యజుభిరభివ్యాహరేత్ ।
నపునర్యథాపూర్వం ప్రశ్నమాత్రం తేనైవ తావలైవ ఆసాధ్యేతు తస్మి
న్నహనిస్వాధ్యాయ ఉపాత్తోభవతి । అధీతోభవతీతియావత్ । ఏక్షంసతివాజ
సనేయబ్రాహ్మణస్య శాఖాంతరేవాక్య సమాప్తాశ్చత్రయ మాణాయాం
ఆర్యసమయేన ఆర్యావిశిష్టాః మన్వాదయస్తేషాం సమయోవ్యవస్థానే
నాపి ప్రతిషిద్ధంభవతి । ఇతరథావిప్రతిషిద్ధా స్వాత్కథంకుర్యాత్తమ్యై
ధ్యాయమనధ్యాయంచోపదిశంతి । తదుపదేశమనధాకంస్యాత్ ॥ యది
వాజసనేయబ్రాహ్మణం యథాశుత్రమవేక్షేతాధ్యతా అతోవాకసమా
ప్తిరైవయుక్తావీచం హివాజసనేయబ్రాహ్మణస్యాపి నాత్యంతబాధః । అ
నధ్యాయాంశస్యాపి ప్రథూతాధ్యయనవిషయతయా ఆథావత్సమితి ॥ కే
చిత్తు నిత్యప్రశ్నాధ్యాయినానధ్యాయోనాస్తి । అమావాస్యాయాంస్వా
ధ్యాయషధీయాత ఇతి నిత్యమనధ్యాయోవ్యధ్యయన విధానాదేకామృత
క్షేకంవాయజః ॥ అల్పంజపన్ననధ్యాయే పశ్యత్యల్పతరం జపేదిత్యాదికం
తు అనియత ప్రశ్నాధ్యాయవిషయం । అతవీవోజ్వలాయాం ॥ కాపున
రసాస్త్యుతిః । యాబ్రహ్మయజ్ఞేప్యనధ్యాయ ముపదిశంతీ మానమేతావద్విప
ర్యస్తంప్రూయతే । నైత్యకేనాస్త్యనధ్యాయఇతి సామాన్యేనాధ్యాయో
దేశస్తు బ్రహ్మయజ్ఞాదన్యత్రచరితాథాః । తస్మాత్తాదృశీస్తృతిస్మృత్యై

౨౪౬ బైద్యనాథదీక్షితీయః * స్వప్నముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రేః

తథాస్మత్తీతత్వావశ్యాం ॥ దేవతాచక్షానమంత్రాణాం నానధ్యాయస్స
దాస్త్వతిః ॥ సంకల్పితానామంత్రాణాం దైవికానాంతధైవవ ॥ నాన
ధ్యాయనిరోధోస్తి జపకమలాదీనర్వదా ॥ నిత్యేజపేవకామ్యేచ కృతాపా
రాయదేతథా ॥ నానధ్యాయోస్తివేదానామంగభ్యాసతథేతవ ॥ సం
కల్పితానాం రుద్రైకాదశినిం పురుషసూక్తం నిత్యమహం జపిష్యామీతిసం
కల్పిత దైవిక మంత్రాణాం, విద్యాం ప్రత్యేవగ్రహం ధారణాధ్యయనం ప్ర
త్యేవానధ్యాయః సమనబ్రహ్మయజ్ఞాగ్ని చూత్రాది కమలాద్యోగి మం
త్రాణామిత్యర్థః ॥ నచకమలాద్యోగేన ధ్యాయనిక్షేప ఏక దేశవిషయత
యవతికాథా ఇతివాద్యం ॥ అగ్నిహోత్ర మంత్రాణామప్యేక దేశాధ్య
యన ప్రసక్తః ॥ అతోనిత్యప్రక్షాప్తాధ్యాయినో నానధ్యాయోఽవృత్తిః ॥ అ
నియతాధ్యయనంతు ఏక దేశాధ్యయనమిత్యాహుః ॥ అత్త దేశయోరశుచిత్వే
బ్రహ్మయజ్ఞోపవేశనీయః ॥ తథాచతుతిః ॥ తస్యవా వీతస్యయజ్ఞస్య ద్వా
వపధ్యాయాయ దాత్మకుచిర్యదేవ ఇతి ॥ బ్రహ్మయజ్ఞోయఃనిత్యః ॥ ౧౧
గ్నికార్యపరిభ్రష్టః పతితఃపరికిరితః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞవిహీనశ్చ బ్రహ్మహ
కిరితోబుధైః ఇతిప్రత్యవాయస్సతేః ॥ ఏతత్తంత్రయోనుత్పజత్య భాగో
జాచిరవత్యభాగోనాకఇతికులేశ్వరమేతం స్వాధ్యాయమారభ్య యోను
త్పజతి పశ్చాద్యపతితస్యనాచి అధాగోభవతిఫలం సభవతి అతఏవినాక
పి అధాగోభవతిత్యర్థః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞప్రశంసతిశ్రుతిర్ని ॥ ఉత్తమంనాకం
రోహత్యుత్తమస్సమానానాం భవతియోవంతం హవా ఇమాంతస్య పూ
ణాణాందదత్సన్వగం లోకంజయతి తావంతంలోకంజయతి ధూయంతం
బాహుయ్యం బాపప్రసమృకత్యం జయతి బ్రహ్మణః సాయుజ్యం గచ్ఛతీతి
అరణ్యేగ్రామేనా యావత్తరసం స్వాధ్యాయ మధీతే సర్వాలోకాకాజ
యతీతి ॥ యంయంత్రతుమధీతేతేనతేనాస్యేష్టం భవత్యగ్నేర్వాయోరా
దిత్యస్య సాయుజ్యంగచ్ఛతితదేవాభ్యుక్తా ఇతివ ॥ బ్రహ్మయజ్ఞాధ్యయన
ఫలమాహ ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ మధునానయసాచైవ సదేవాంస్తవ

యేద్విజరి పితౄన్మధుఘృతాభ్యాంబ రుచోధీతేహియోఽన్యహంయజ్ఞం
 విశక్తితోధితే యోన్యహంసఘృతామృతైః ॥ ప్రీణాతిదేవానాశ్చేవ మధు
 నావపితౄణాతథా ॥ సతుసోమఘృతైఃదేవాణా తతా యేద్యోన్యహంప
 శేత్ ॥ సామాసిత్వప్రింకుర్యాద్య పితౄణాంమధుసపికామా ॥ మేదసాత
 పకాయేద్దేవానననవాంగిరసః పరకాగితౄన్మధుఘృతాభ్యాం అన్యహం
 శక్తితోద్విజరి ॥ వాకోవాక్యంపురాణంన వారాశంశీర్షగాయతాః ॥
 ఇతిహసాంస్తథాచిచ్ఛాంతశక్త్యధీతేతయోన్యహం ॥ మాంసక్షిరోదనంమ
 ధుతపకాణంసపికాసాం ॥ కరోసిత్వప్రింకుర్యాద్య పితౄణాంమధుసపికా
 మా ॥ లెత్పస్తాస్తపకాయంత్యమ్నంసర్వకామభైశ్చుభైః ॥ యంయంక్ర
 తుమధీరీద తస్యతస్మాత్ప్రయిత్యుతం ॥ త్రిప్పత్రేశాణాంపుధివీ దాన
 స్యఫలమశ్నుతే ॥ తపసశ్చ పరస్యేకా నిత్యస్వాధ్యాయవాక్ద్విజరివా
 కోవాక్య ప్రశ్నామహంపం వేదవాక్యే పురాణం బ్రాహ్మ్యది. చకారా
 వ్వానవాది ధర్మకాస్త్రం ॥ వారాశంసీః రుద్రదైవత్యాన్మంత్రాక గాధా
 యజ్ఞగాథేంద్ర గాధాద్యా ఇతిహసాక భారత రామాయణాదీక విద్యా
 పురుష్యాద్యాః ॥ స్మరసి ॥ యద్యుచోధితేపయసఃకూల్యాఅస్యపి
 తౄన్మధుఘృతా అభివహంతి యద్యజాంపి ఘృతస్య కూల్యాయత్సాహాని
 సోమవీభ్యః పవతేయద ధర్వాంగిరసోమథోః కూల్యాయద్బ్రాహ్మణో
 నీరీహసాస్తురాణాంకల్పాక గాధానారాశంసీః మేదసఃకూల్యాఅస్యపి
 తౄన్మధుఘృతాఅభివహంతియద్యుచోధితేపయసాహుశిధి రేవతద్దేవాగ్ంస్త
 పకాయతి తదీనంతృస్తా ఆయుషాతేజసావచక సాక్రియా యశసాబ్రహ్మ
 వచకసేనాన్నాద్యేవ చతపకాయంతీతి ॥ పయసః కూల్యాః పయః పరిపూ
 ణాః కుల్యా అస్మాద్యేతుః పితౄణాన్వరూపాక అభిముఖ్యేన వహంతి ॥
 సుగమమన్యత్ ॥ అత్రకచిత్ బ్రహ్మయజ్ఞై నిత్యేకామ్యేచాథర్వాంగి
 రసాదిమంత్రజపంకుర్వంతి ॥ తత్రయేయజ్ఞేన దక్షిణయాసమస్తవకా
 న్యయమథర్వాంగిరసమంత్రః ॥ చిత్తి పృథివీహౌతాగ్ని ర్హోతేత్యు వాకో

బ్రాహ్మణమంత్రః । ఘృతంపిబంతి మధుతేపిబంతి సోమంపిబంతి అన్య
 తేన సార్థం మృత్యోః పరస్తావమృతాభవంతి । యేబ్రాహ్మణా బ్ర
 హ్మచర్యంచరంతి॥ ఇతిహాసమంత్రః పరిత్యాజాయ సాధూనాంవినాశాయ
 చదుష్కృతాం । ధర్మసంస్థాపనాశ్శాఖాయ సంభవామయుగయుగ ఇతి
 శ్లోకపురాణం ॥ అథాశోదశక పూణకమాసా వ్యాఖ్యాశ్శృణుః ఇతి ॥
 ఇత్యాదికల్పః ॥ తదేషాహియజ్ఞ గాధాగీయతే । వైశ్వానరీంవ్రాతవతీం
 పవిత్రేష్టింతధైవచ ॥ ఋతావృతౌప్రయుంజానః పునాతిదశపూరుషం ।
 ఇతి గాధామంత్రః ॥ ఇదంజనాడపశుతా నరాశంసీఃప్రశస్యతే ।
 షష్ఠీంసమాసానవతీంశ్చ గౌరవ ఆదశ మేషుదరుహోమీతి నారాశం సమం
 త్రః ॥ తతః ॥ తచ్ఛంయోరావృణీమహ ఇతిశాంతింపఠంతి । అ ఋజ్ఞో
 వాచీషః యోవస్నీకః ॥ పంచస్థస్తామహాయజ్ఞాః ప్రత్యహంగృహ
 మేధీనాం । పంచనూనాగృహస్థస్య వతంఃతేహరహఃసదా ॥ ఏతాసాం
 పావనాథాః సు పంచ ఋజ్ఞాఃప్రకల్పితాః । ఇత్యాదిభిః పంచమహాయజ్ఞాం
 తః పాణినో బ్రహ్మయజ్ఞస్య గృహస్థకార్యావగమేపి బ్రహ్మచారిభిర
 పి కర్తవ్యం । సాయుఃప్రాతశ్చిగ్ని కార్యంయథాశక్తి జితేంద్రియః ॥
 కుర్యాత్ప్రతీదినంపణిక బ్రహ్మయజ్ఞంచతర్పణమితి విశేషస్తరణాత్ ॥
 వసీష్ఠః ॥ ఋక్సామాధవణోక్తాః జపేన్ద్రుతాన్త్రాయజుంపిచ । జపి
 త్వైవతతఃపిఠర్యాత్ దేవషికపితృతర్పణమ్ ॥ తర్పణంతుయథాస్వశా
 ఖండప్రవృత్తం । తచ్ఛాగ్రైవత్యతే॥ఇతిబ్రహ్మయజ్ఞవిధిః । *ద్వితీయభాగకృ
 త్యం*అథాష్టధావిభక్తస్య దివనస్య ప్రథమభాగ కృత్యముక్త్యా ద్వితీయభా
 గకృత్యమాహదక్షిణద్వితీయేవతథాధాగే వేదాధ్యాసోవిధీయతే॥కూమర
 పురాణేషి॥ వేదాధ్యాసంతతఃకుర్యాత్ ప్రయత్నాల్ శక్తితోద్విజః । జపేద
 ధ్యాపయేచ్ఛ్వాధారయేద్వైవిదారయేత్ । అపేక్షేతవశాస్త్రాని మ
 న్వాదీనిద్విజోత్తమః । వైదికాంశ్చాపినిగమా వేదాంగనిచనవశః ।
 వ్యాసః । నాన్యతోజ్ఞాయతేధర్మః । వేదాదైవనిబధా । తస్మాత్స

ర్వప్రసన్నోనధర్మాధాన్వేదమాశ్రయేత్ ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥ హు
 త్యాగ్నిసూర్యదైవత్యాక్ జపేన్ద్రతానమాహతః । వేదాధాన్వ
 గచ్ఛేచ్ఛశాస్త్రాణివివిధానిధ ॥ తస్మిన్నేభాగేకృత్యత్యాంతరమాహ ॥
 దత్తః ॥ సమిత్పప్పకుశాదీనాం సకాలఃసముదాహృతి ఇతి ॥ చంద్రికా
 యామ్ ॥ సంధ్యాసావిత్రిహూమశ్చ పూర్వస్తిభాగవీవతు । వేదా
 భ్యాసోద్వితీయాంశే సమిత్పప్పకుశాహృతిః ॥ స్మృత్యంతరే ॥ తతస్మి
 వ్యహితాధాన్వ స్వాధ్యాసంకీంచదాదరేత్ ॥ కుశపుష్పేంధనాదీనిగ
 త్యాదూరంసమాహరేత్ ॥ సంవతః ॥ సమిత్పప్పకుశాదీని శోత్రి
 యఃస్వయమాహరేత్ ॥ సంగ్రహే ॥ శూద్రాహృతానిపుష్పాణి క్ర
 యశ్రీతానియానిచ । పారక్యానిచపుష్పాణి లబ్ధాన్యహాణినాదానా ॥
 ఉత్తమంస్వాజికతంపుష్పం మధ్యమంవన్యముచ్యతే ॥ అధమంతుక్రయ
 క్రితం పారక్యంచాధమాధమం । త్యాజ్యంపర్యుషితంజంతు మాషితంపా
 దలంఘితమ్ ॥ మూనంస్పృష్టంతథాస్పృశ్యై నితంచద్రతిలోమజ్జేః । హ
 స్తానితంపదానీతం స్వయంపతితమేవవా ॥ దేవారామోద్భవంపుష్పం గ్ర
 హదేవాయనాదకయేత్ ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ అకపపుష్పాణిచాన్యాని అ
 కపత్రస్థితానిచ । నిగంధానిచపుష్పాణి సర్వాణ్యేతానివజకయేత్ ॥
 కీటకశాపవిధాని శీఘ్రపర్యుషితానిచ । స్వయంపతితపుష్పాణి త్యజే
 దుపహతానిచ ॥ స్మృతిరత్నై ॥ జలజానాంచసర్వేషాం పాత్రాణామహ
 తస్యచ । కుశపుష్పస్యరజత సువణకృతయోరపి ॥ నపర్యుషితదో
 షోస్తి తీర్థతోయస్యచైవహీతి ॥ మాద్గల్గః । అవాలుకాయుతంతోయం అ
 స్నేహాక్తంతథోదనమ్ ॥ అసూత్రగ్రథితంపుష్పం సర్వంపర్యుషితంధ
 వేత్ ॥ వజ్రకంపర్యుషితంచాన్నం వజ్రకంపర్యుషితంజలమ్ ॥ నవజ్రకంజా
 హ్నువీతోయం నవజ్రకంతులసీదశం । ఆరవారేచశుక్రేచ మన్వాదిమయు
 గాదిమ ॥ నాహరేత్తులసీపత్రం మధ్యాహ్నత్పరతోహని । సంత్రాకాంత్యాం
 పశుయోరంతే ద్వాదశ్యాంశిసంధ్యయోః ॥ తులసీయేదివిస్వేణి తేధి

౨౫౦ బైద్యనాథదీక్షితయః * స్వయం ప్రకటనః భక్తకావ్యే,

దండిహరేశ్వరః ॥ భారతే ॥ తులసీపత్రమూదాయ మద్భక్తోగతవాణ్య
 తః । తమేవానుగమిష్యామి యథాగోచరత్సలతథా ॥ తులస్యాహ
 నిమంత్రః ॥ తులస్యమృతసంఘాతే సదాత్వం కేశవప్రియే । కేశవాథాం
 లునామిత్యాం వరదాధయశోభనే ॥ క్షీరోదమథనోద్భూతే తులసీత్వం
 ప్రసీదమేఞ్చి ద్వితీయభాగకృత్యం శత్రుతీయభాగకృత్యం* ॥ తృతీయభాగకృ
 త్యమాహదక్షః ॥ తృతీయేదతథాభాగపోష్యవ గాథాసాధనమ్ ॥ వ్యాసోపి ॥
 ఉపేయాదీశ్వరంచాథయోగక్షేమాథానిర్ధయే ॥ సాధయేద్వివతానాథాణా
 మటుంచాథాంద్విజోత్తమః ॥ ఈశ్వరం రాజానమ్ ॥ అలబ్ధలాభోయోగః ।
 లబ్ధపరిపాలనంక్షేమః ॥ హరితః ॥ సంవింత్యపోష్యవగ్గోస్య భరణాథాంవి
 చక్షణః । ఈశ్వరంచైవకార్యాథాం అభిగచ్ఛేద్విజోత్తమః ॥ గౌతమో
 పి ॥ యోగక్షేమాథామిశ్వరమభిగచ్ఛేత్ నాన్యమన్యత్రదేవగురుధార్మి
 కేభ్య ఇతి ॥ మనుః ॥ యాత్రామాత్రప్రసిద్ధ్యథాం ధనమిచ్ఛేత్తుబుద్ధిమాన్ ।
 పోష్యవగ్గోదక్షేణదశితః ॥ మాతాపితాగురుభ్రాతా ప్రియోదాసశ్శ
 మాశ్రితః । అధ్యాగతోచిధిశ్చగ్నిః పోష్యవగ్గోదాహృతః । జ్ఞాతిబం
 ధుజనక్షీణః తథానాథస్సమాశ్రితః ॥ అన్యోపిధనహీనస్తు పోష్యవగ్గోదా
 హృతః ॥ భరణంపోష్యవగ్గోస్య ప్రశస్తంస్వగ్గోసాధనమ్ । నరకంపీడనం
 తస్య తస్మాద్యత్నేనతాకభరేత్ । సజీవతియవైకః బంధుభిశ్చపభుజ్యతే
 జీవంతోపిమృతాస్తవ్యే పురుషాశ్చీదరంభరాః * చతుర్థభాగకృత్య
 మాహదక్షః । చతుర్థేతుతథాభాగే స్నానాథాంమృదమాహరేత్ । తిల
 పుష్పకుశాదీనిస్నానంచాకృత్రిమేజలే । మధ్యాహ్నస్నానవిధిస్తు ప్రసం
 గాత్పూర్వమేవనిరూపితః ॥ మధ్యాహ్నసంధ్యావిధిమాహశంఖః । ప్రాతః
 సంధ్యాంసనక్షత్రాం మధ్యమాంస్నానకమణి ॥ సాదిత్యాంపశ్చిమాంసం
 ధ్యాం ఉపాసీతయథావిధి । ఆపోహిష్ఠేరిసంప్రోక్ష్య త్యృచేనాబ్దేవతేన
 తు ॥ ఆపఃపునంతమంత్రేణ పీత్వాపోమాజానంపునః । దధికావ్రణ్య
 తివ ఆపోహిష్ఠాదివిస్తథా ॥ ప్రదక్షిణంపరిషిజ్య త్వారథేత్ శ్రుతిహిది

కమ ॥ అమృతమేకం ప్రదాతవ్యం మాధ్యాహ్నాభాసగ్రంథతి । పాణి
 రాజలమాదాయ సకృత్కుర్యాత్ప్రదక్షిణమ్ ॥ దధాన్ దధారయమాణ
 స్సౌ ఆత్మనాధ్యానమాచరేత్ । అదిత్యావీక్షగ్రహంస్తతః తర్పయేత్సు
 మాహితః ॥ అథమధ్యమసంధ్యాయాం ఆసీనః ప్రాజ్ఞుభోజపేత్ । స్థితో
 పేత్సదాకాలం అదిత్యాభిముఖోద్విజః ॥ యదిస్యాత్క్లిష్టన్నవాసావై
 గారిమధ్యస్థితోజపేత్ । సహస్రపరమాండవీం శతమధ్యాందశాపరాం
 గాయత్రీంతుయథాశక్తి జపేదవ్యగ్రమానసః । స్వశాఖావిహితైశ్చాంత్రైః
 విత్యముపతిష్ఠతే ॥ ప్రదశ్చాయేకపేదముద్రా మాసత్యేనేతిమంత్రతః ।
 తఃపశ్యేదూర్ధ్వం బాహుస్సూర్యంపశ్యేత్సమాహితః ॥ యోగయాజ్ఞ
 లక్ష్మి ॥ ఆసత్యక్షుణ్ణవపూజేద్వై టిప్టుభోకవయోవిదుః । గాయ
 తిత్పతీయాస్యాత్ దక్షుభీజగతీమతా । ఉష్టిచ్ఛవక్షురాద్యస్యాభం దధ
 యద్యతేబుడైః ॥ హిరణ్యస్తూపశిత్రేవఋషిదేవోత్రభాస్కరః । ఉప
 యనమసుర్యా చ్ఛతుస్సన్ధ్యాదిదేవతాః । దిశశ్చదిక్పక్షీన్నత్వా
 రూనవ్యభివాదయేత్ ॥ ప్రాతః హిమామానంతరంబ్రహ్మ యజ్ఞాకరణే
 హధ్యాహ్నిక జపానంతరం తర్పణాత్పాక్ బ్రహ్మయజ్ఞాకార్యః । నచా
 గ్నిక్తపణాతాత్కార్యితస్త్యతేః । మధ్యాహ్నబ్రహ్మయజ్ఞానం తరం
 పణంకార్యం । తథాచవ్యాసః ॥ ఆచమ్యతుయథాశాస్త్రం శక్త్యాస్వా
 గ్మాయమాచరేత్ । తతస్సంతర్పయేద్దేవా విత్తాన్సమిగ్రహంస్తథా ॥
 చావోంకారముచ్చార్య నామాంతేతర్పయామితి । శేవాన్పిష్టఋషీం
 స్త్రివ తర్పయేదక్షతోదక్షైః ॥ తిలావక్షైఃపితౄన్సక్త్యా స్వసూతోక్త
 ధానతః । యజ్ఞోపవీతీదేవానాం నివీతీఋషితర్పణే ॥ ప్రాచీనావీతిపితౄ
 ం స్వేనతీథేనధావితః ॥ చంద్రికాయామ్ ॥ సాధకయామాదూర్వకం
 ధ్యాత్వాః । తత్రమాధ్యాహ్నికానంతరం నిత్యతర్పణంకుర్యాత్ ।
 చ్ఛదేవర్షిపితౄతపణామితి । మాధవీయే ॥ ప్రాగగ్రేహుసురాంశ్చైవ
 సుస్యాంశ్చైవమధ్యతః ॥ పితౄంస్తుదక్షిణాగ్రేహుచైద్వితి జలంజ

లీక ఇతి ॥ వ్యాసః ॥ ఏకైకమంజలించేవాఃద్వాద్వాత్సనకాచ
 యః ॥ అశ్నంతిపితరస్త్రీస్త్రీస్త్రీయశ్చైకైకమంజలిం ॥ విష్ణుపు
 రాణే ॥ త్రిరహఃప్రీతానాథాయ దేవానామపివజరయేత్ ॥ తథాప్రీ
 తాయథాన్యాయం సకృచ్చాపిప్రజాపతేః ॥ పితౄణాంప్రీతానాథాయ
 త్రిరహఃపృథివీపత ఇతి ॥ అత్రాంజలిసంఖ్యాయథాశాఖాన్యవత్సతే ॥
 యత్రశాఖాయాం నసంఖ్యానియమశ్శ్రుతిః తత్రవికల్పఇతి మాధవీయే ॥
 శంఖలిఖితా ॥ ఉధాభ్యామపి హస్తాభ్యాం ప్రాప్త్యాభో యజ్ఞోపవీతి ప్రా
 గగ్రైకుశైర్దేవతా తర్పణంచేవతీర్థేనకుర్యాదితి ॥ విష్ణురపి ॥ తతః
 కృత్వావివీతంతు యజ్ఞసూత్రమతందితః ॥ ప్రాజాపత్యేనతీర్థేన మను
 ష్యాం స్తర్పయేద్వృత్తి ॥ ప్రాచీనావీతీప్రత్యేణ పితౄణాంస్తీర్థేనతర్పయేత్ ॥
 పైతీనసిః ॥ అపసవ్యంతతఃకృత్వా స్థిత్యాచపితృదిబ్దుఖః ॥ పితౄణాదివ్యాన
 దివ్యాంశ్చ పితృతీర్థేనతర్పయేత్ ॥ దివ్యావసురుదాదిత్యాః ॥ అదివ్యాః
 పిత్రాదయః ॥ హారీతః ॥ వసంత్యావసనంశుష్కం స్థలేవిస్తీర్థేనబహిః ॥ వి
 ధిజ్ఞస్తవకణంకుర్యాత్ నపాత్రేషుకదాచన ॥ పాత్రాద్వాంజలిమాదాయ
 శుభపాత్రాంతరేషీషేత్ ॥ జలపూర్ణేథవాగతే నస్థలేహనబహిః ॥
 కేశభస్మతుషాం గార కటకాది సమాకులంభవేన్యహీతలం యస్తాత్ బహిః
 పాస్తరణంతతః ॥ స్థలస్థోనోదకేకుర్యాత్ ॥ తదాహగోబిలః ॥ నోదకేషున
 పాత్రేషు సకృద్ధోనైకపాత్రినా ॥ నోపతిష్ఠతితత్తోయం యన్నభూమాప్ర
 దీయతే ॥ విష్ణుః ॥ స్థలేస్థిత్యాజలేయస్తు ప్రయచ్ఛేదుదకంసరః ॥ నోపతి
 ష్ఠతితత్తోయం యన్నభూమాప్రదీయతే ॥ యత్తుకాష్టాజునోక్తం ॥ దే
 వానాంచపితౄణాంచ జలేదద్వాజ్జలాంజలిమ్ ॥ తదశుద్ధస్థలవిషయమ్ ॥
 స్నానాంగతపకాణవిషయంచ ॥ తదాహవిష్ణుః ॥ యత్రాశుద్ధస్థలంవాస్యాదు
 దకదేవతాఃపితౄణా ॥ తపకాయేతుతథాకామం అభ్యుపకాంప్రతిష్ఠి
 తం ॥ సవీవ ॥ స్నానంచాద్రకవాసాదేవపితృతపకాణమ్ ॥ అభ్యు
 పకంకుర్వీతేతి ॥ పితౄణామహః ॥ పాత్రాద్వాంజలిమాదాయ శుభపాత్రాంతరే

క్షీరేత్ । హేమరూప్యమయంపాత్రం తామ్రకాంస్యసముద్భవమ్ ॥ పి
తృణాంతంపకజేపాత్రం మృత్తయంతంపరిత్యజేత్ ॥ మరిచి ॥ సావణే
నదపాత్రేణ తామ్రరూప్యమయేనవా । బొదుంబరేణశుద్ధేన పితృణాం
దత్తమక్షయమ్ ॥ మాధవీయే ॥ ఖడ్గమాక్తికపాస్తేన కర్తవ్యంపితృతర్పణ
ణం । మణికాంచనదభైర్వాణానశుద్ధేనకదాచన ॥ మరిచి ॥ వినారూప్య
సువణేన వినాతామృతిచైస్తథా । వినామంత్రైశ్చదభైశ్చపితృణాం
నోపతిష్ఠతే ॥ తిలనామప్యథావేతు సువనరజతాంతం । తదభావేని
షించేత్తుదభైర్మణంత్రిణవాపునః । తిలగ్రీహణేవిశేషమాహ యోగ
యాజ్ఞవల్క్యః । యద్యధ్యత్వాన్షిం చేత్తుర్నిలాహస్తస్యక్షీరేత్ । త
త్తిలంఘృతేఽప్యంస్యాత్తతోయమమృతోదయం ॥ శిలాతలపటేపత్రే
కోమసాధనేషుకుతచిత్ । తత్తిలంక్రిమితుల్యంస్యాత్ తతోయంరుధిరం
భవేత్ ॥ పితరస్తవితాస్తేన గుభిరేమతేనచ । తిలగ్రీహణేతజ్జ
న్యం గుప్తయోగంవజాయేత్ ॥ దక్షిణాంగుష్ఠేనైవాం జలినాతిలాన్పి
క్షీరేత్ ॥ తథాసవీన ॥ తజ్జన్యంగుప్తసంయోగ రాక్షసీముద్రికాస్త్రు
తా । తయాతిలాన్పిగృహీయా ద్దక్షిణాంగుష్ఠేనక్షీరేత్ ॥ సవన ॥ శు
క్లేస్తుతంపయేద్దేవాకమనుష్యాకశబలైస్త్రైః । పితృణాంస్తుతంపయేత్కృ
ష్ణైర్దేవషీకనపివాక్షత్రైః । తిథ్యాదివిశేషేతిలతర్పణంనిషేధతి ॥ సప్త
మ్యంరవివారేచ గృహేజన్మదినేతథా । భృత్యపుత్రకళత్రాధీకనకుర్యా
త్తిలతర్పణం ॥ సుగ్రహ ॥ అకశశుక్లత్రయోదశ్యో వప్తమ్యాంచత్రిజన్మ
సు । తర్పయేద్యస్త్రైఃపితృణాం తతోయంరుధిరంభవేత్ । పక్షయోరుభ
యోజ్ఞైశ్చ సప్తమ్యాంనిశిసంధ్యయోః ॥ విద్యాపుత్రకళత్రాధీకతిలాన్పంచ
సువజాయేత్ ॥ బోధాయనః । సప్తమ్యంరవివారేచ జన్మక్షుణ్ణివసేషు
చ । గృహేనిషిద్ధంసతిలం తర్పణంతద్భూషణజేత్ ॥ యద్యశ్కోగృ
హేకుర్యాత్ తర్పణంసతిలంసదా । తిలానరౌప్యపాత్రస్థాజలేవ్యామి
త్రైస్త్రైః । పాత్రాంతరక్షిపేచత్ర మృత్తయంతంవివజాయేత్ । వివా

మోహోపనయ నచా తేనతియథాక్రమం | వహకమధకాంతదధకంబ నైత్యక
 తిలతవకామితి || తిథితథకవిశేషేషు కార్యంప్రేతేషుసవకాదా | తిథే
 తిథితేషేష పేసస్మానేతథైవ || నిషిద్ధేపితథాకుర్యా త్తండులైస్సహ
 తకాణం || నవస || నవేవపిత్యకఃకృష్ణై స్తైలై స్తర్పణమాచరేత్ || సత్యవ్ర
 తః || కృతోపవీతీ దేవేభ్యోపవీతీచభవేత్తతః | మనుష్యాంస్తప్తయన్భ
 క్త్యాబ్రహ్మపుత్రాణామిష్టింస్తథా || అపసవ్యంతతఃకృత్వా సవ్యంజాన్వా
 చ్యధూతలై | చభకపాణిస్తుచిధివా పితౄంతృంతప్తయేత్తతః || యోగ
 యాజ్ఞవల్క్యేపి || బ్రహ్మణంతర్పయేత్పూర్వం విష్ణుంరుద్రంప్రజాపతిం ||
 దేవాంశ్చం దాంసి దేవాంశ్చ ఋషీంశ్చైవతపోధనాక్ | ఆచార్యాంశ్చైవ
 గంధర్వాణాం ఆచార్యతనయాంస్తథా | సంవత్సరంసావయవం దేవానస్సరస
 స్తథా || దేవానుగానపితథానగణౌన్పవకతానపి | సుతితోధమనుష్యాంశ్చ
 యజ్ఞాకరక్షాంసిచైవహి || విశాచాంశ్చనువరాణాంశ్చ ధూతాన్సథపశూం
 స్తథా || వసస్పతీనోషధీంశ్చ ధూతగ్రామాంశ్చతుర్విధాక్ | సవ్యంజాను
 తతోన్వావ్య పాణిభ్యాందక్షిణౌముఖః | తల్లింగైస్తప్తయేత్తంత్రైః స
 ర్వాన్పింగళాంస్తథా | మాతామహంశ్చసతతంత్రధయాతర్పయేద్ద్విజః | య
 జ్ఞాభినాంకాండ ఋషితర్పణంఉక్తం || మాధవీయే || అథకాండఋషీ నే
 తానుదకాంజలిభిశుచిః | అవ్యగ్రస్తప్తయేద్దిత్యం మంత్రై రేవస్వనా
 మభిః || గృహ్యవృత్తౌ || పవిత్రపాణిఃసవర్షికతప్తయతి | ప్రజాప
 తింకాండఋషీంతర్పయామి || ఓంసోమంకాండఋషీంతర్పయామి || అ
 గ్నింతు ఓంవిశ్వాకదేవాకతతుమి | ఓంసాంహితీదేవతా ఉపనిషదఃత
 ర్పయామి | ఓంయాజ్ఞకీతుమి | ఓంవారుణీతుమి | ఓంబ్రహ్మణంస్వయం
 భువంతుమి | ఓంసదసత్పుతీతుమి | శానకోపి | అగ్నిర్విష్ణుః ప్రజాపతిరి
 వ్రాదియోగయాజ్ఞవల్క్యః | వసున్రుద్రాంస్తథాదిత్యాక్, నమసాగర
 సమన్వితం || తర్పయేదితిశేషః || వస్వాదీనాంనామాని ప్రేతీనసినాదర్ప
 తాని | ధృవోధర్మశ్చసోమశ్చ అపశ్చైవానలోలగి || ప్రత్యూషశ్చప్ర

భానశ్చ వసవోష్టాప్రకీర్తితాః । అజైకపాదహిబుధ్నోవిరూపాత్సా
 ధభైరపి ॥ తూరశ్చబహురూపశ్చ త్య్రిబుకశ్చసురేశ్వరః । సావిత్రశ్చ
 యంతశ్చ పినాకీబాపరాజితః ॥ ఏతేరుద్రాఃసమాఖ్యాతాః ఏకాదశమ
 రోత్తమాః ॥ ఇంద్రోధాతాభగః పూషామిత్రాధవరుణోర్యమా । ఆ
 చిర్యవస్వాత్ త్వష్టావసవితావిష్ణురేవచ ॥ ఏతేవైద్వాదకాదిత్యా రేవా
 నాంప్రవరాస్తథా । ఏతేదదీవ్యాఃపితరః పూజ్యాఃసర్వప్రయత్నతః ॥
 యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ సవర్ణేభ్యోజలంచయంనా సవర్ణేభ్యవీవచ ।
 గోత్రవర్ణస్వధాకారై స్తపశ్చయేదానుపూర్వభ్యః । నామగ్రహణేవిశే
 షమాహాబోధాయనః । శర్మాంతంబ్రాహ్మణసోస్యోక్తం వర్మాంతంక్షత్రి
 యస్యతు । గుప్తాంతంచైవవైశ్యస్య దాసాంతఃశూద్రజన్మనః ॥ సత్య
 వ్రతః । పితృభ్యఃప్రత్యహందద్యాత్ తతోమాతృభ్యవీవచ ॥ తతోమా
 తామహానాంచ పితృభ్యస్యసుతస్యచ ॥ హరీతోపి ॥ పిత్రాకీన్మాత్రాదీ
 న్మాతామహదీత్ పితృవ్యాత్ సపత్నీత్ జ్యేష్ఠభ్రాతృత్ తత్పత్నీర్మాతృ
 లంతత్పత్నీగుణాశ్చార్యోవ్యాధ్యాయాత్ సుహృత్సంబంధిబాంధవాత్
 దాతృసోషకనిధానాంస్తత్పత్నీశ్చుత్పయేదితి ॥ బోధాయనః ॥ అగ్నిప్ర
 జాపతిఃసోమోరుద్రోదితిబృహస్పతిః । సర్వాఇత్యేతాని ప్రాప్త్యారా
 జి దేవతానిసనక్షత్రాణి సాహచరాత్రాణి సముహారానితర్పయామి వ
 సూంస్మర్తూయామి । పితరోర్యమాభగః సవితాత్వష్టావాయురిరాగ్ని ఇ
 త్యేతాని దక్షిణద్వారాణిదైవతాని సనక్షత్రాణి సగ్రహాణి సాహచరా
 త్రాణి సముహారానితర్పయామి । ఇంద్రోమహాపితరః జాతపాపిశ్చే
 దేవాః బ్రాహ్మణిష్ఠురిత్యేతాని ప్రత్యగ్ద్వారాణి ॥ ఓంతర్పయామి ॥ వరు
 ణశ్చైకపాదహిబుధ్నభ్యః పూషాశ్చనాయమిత్త్యేతాః ఉదద్వారాణి ।
 ఓంబ్రహ్మణ్యతర్పయామి । ప్రజాశతంపరమేష్ఠినం హిరణ్యగర్భాంతసు
 మ్ముఖం స్వయంభువం బ్రహ్మపారిషదాత్ బ్రహ్మపారిషదీస్తపశ్చయా
 మి । అగ్నింతర్పయామి వాయుం వరుణం సోమం సూర్యం చంద్రంసం

నక్షత్రాణి సద్యోజాతం । ఓంధూపురుషం । ఓంధువఃపురుషం । ఓంసు
 వశేపురుషం । ఓంధూస్తపశ్చయోమి । ఓంధువః+మి । ఓంసువః ఓంమత్తాః
 ఓంజనశి ఓంతపః ఓంసత్యం భవంచేవం శర్వంచేవం ఈశానంచేవం పశు
 పతించేవం రుద్రంచేవ ముగ్రంచేవంభీమంచేవం మహాంతంచేవం భవస్యచే
 వస్య పక్షిఃశర్వస్య చేవస్య ఈశానస్య చేవస్య పశుపతేజశ్చేవస్య రుద్రస్య
 చేవస్య ఉగ్రస్య చేవస్య భీమస్య చేవస్య మహతోచేవస్య సుతంరుద్రాంస్తర్ప
 యోమి । రుద్రపారిశ్చదాంస్తపశ్చయోమి రుద్రపారిషదీస్తపశ్చయోమి
 సనత్కుమారంస్కందమింద్రం జయంతంషణ్ముఖంవినాయకం మహాశైశవం
 సూందపాషణదాక్ సూందపాషణదీస్తపశ్చయోమి ॥ విష్ణుః+మి ॥ వి
 నాయకం+మి । వీరంశూరం వరదంహస్తి ముఖః వక్రతుండంబుభోవరం
 వీరదంతం విష్ణుపాషణదాక్ విష్ణుపాషణదీః । కేశవం నారాయణంమా
 ధవం గోవిదం విష్ణు మధుసూదనం త్రివిక్రమం వామనం శ్రీధరం హృషీకే
 శం పద్మనాభం దామోదరం ॥ శ్రియోదేవీ ॥ పుష్టిందేవీ తుష్టిందేవీ
 సరస్వతీందేవీ విష్ణుపాషణదాక్ విష్ణుపాషణదీస్తపశ్చయోమి । కాలం-
 నీలం-మృశ్మం- అంశకం- యమం- ధర్మరాజం- చిత్రగుప్తం- వైవస్వ
 తపాషణదాక్ వైవస్వతపాషణదీః- అధఃవీతీధూత్వా- ఋషీంస్తపశ్చ
 యోమి మహాషీంస్తపశ్చయోమి- పరమర్షీక్ బ్రహ్మర్షీక్ దేవర్షీక్ వై
 శ్యర్షీక్ సూతర్షీక్ శ్రుతర్షీక్ జపర్షీక్ తపర్షీక్ సప్తర్షీక్ కాండర్షీక్
 రుషీక్ రుషిపత్నీః ఋషిపుత్రాక్ ఋషిపౌత్రాక్ కణ్వబోధాయనమౌప
 స్తంబం సూత్రకారం సత్యపాతం హిరణ్యకేశినం వాజిసనేయినంయజ్ఞవ
 ల్క్యం ఆశ్వలాయనం శౌనకంవ్యాసం నసిష్ఠం ప్రణవం వ్యాహృతీరి సావి
 త్రిం ఛందాంసి ఋగ్వేదం యజుర్వేదం సామవేద మధర్వణవేద మథర్వాం
 గిరస ఇతిహాస పురాణాని సర్వదేవజనాక్ ధూతానితర్పయామీతి । అథ
 ప్రాచీనావీతీ పితౄణాంత్సదానమస్తర్పయామి పితౄణాంస్తర్పయామి ।
 ప్రపితౄణామహంస్తపశ్చయోమి ॥ మాతాపితౄణామహంప్రపితౄణామహంమా

తామహా మాతృః పితామహా మాతృః ప్రపితామహా మాతృః పితామహా
 ఓం మాతృః పితామహాః ఓం మాతృః ప్రపితామహాః ఓం ఆచార్యా ఆచార్య
 పత్ని స్తర్పయామి । ఓం గురుకాతర్పయామి ఓం గురుపత్ని స్తర్పయా
 మి ఓం సఖా ఓం సఖిపత్నిః ఓం జ్ఞాతీ ఓం జ్ఞాతిపత్నిః ఓం అహంత్యా ఓం
 అమాత్యపత్నిః ఓం సర్వా ఓం స్వధానవస్తర్పయామి తిపిత్పతర్పణం ।
 అనుతీర్థమపడుత్సిందత్సూజం వహంతీః తృప్త్యతేతి । నాద్రక్షవాసానైక
 వస్త్రో వైవానిక గ్న్యోనుసంచరేత్ ॥ పితృసంయుక్తానిచేత్యేకామితీ |
 జీవత్పితృతర్పణేవిశేషమాహ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ కవ్యవాహానిః
 సోమాయుశ్చైవార్యమాతథా । అగ్నిష్వాత్మాసోమపాశ్చ తథాబర్హి
 వదోపిచ । యదిస్యాజ్ఞోపిత్వకః తాంస్వంద్యస్తతథాపితృకా ॥ ఏ
 తాంశ్చైవ ప్రమీక్షంశ్చక్రమీకపితృకోద్వజః ॥ విష్ణుపురాణే ॥ దద్యా
 త్ప్రేత్సోగతీర్థైః కామ్యం చాన్యాకమగ్నివప్యమి । ముత్రేప్రమాత్రేతద్వా
 త్రే గురుపత్యైతథాన్యప । గురూహం మాతులాదీనాం సిద్ధిధాత్రా
 యథాధుజే । ఇదోచాపిజనన్మంబుదద్యావాత్తేచ్ఛయాన్యప ॥ ఉప
 కారాయథాశానాం కృతచేవాపితర్పణః | చేవాసురాః తథాయత్యః నా
 గగంధర్వరాక్షసాః । పితాచాగుహ్యకాస్సిద్ధాః కూశ్మాండాః పశవశిఖ
 గాః | జలవరాధూనిలయా వాయ్వాహరాశ్చ జంతవః । తృప్తిమేతేనయం
 త్యాశుషర్ణతేనాంబునాభిలాః | సరకమవసర్వేషుయాతేనాసుచస్థితాః |
 తేషామాప్యాయనాయైతత్ దీయతే సలిలంసుయా । యేచాంధవాచాం
 ధవాయై యేన్యజన్మచాంధవాః ॥ తేతృప్తిమిభిలాయాంతు యశ్చాన్త
 తోభిషాంధతి । దత్వాకామ్యాదకంసమ్యాక్ ఏతేభ్యః శ్రద్ధయాన్వితః ॥
 జగదాప్యాయనోద్భూతం పుణ్యమాబోధిమానవః । మాధవీయే ॥ అ
 వసానాంజలిమాహ ॥ కాత్యాయనః ॥ పితృవంశ్యామాతృవంశ్యాక్షేచా
 న్యైషద్వత్తముదకమహాకంఠితేషామితీ | విష్ణురేణకతుకమసమథః స్య సం
 త్రేపేణతర్పణముక్తమాధవీయే ॥ అబ్రహ్మస్త్రబహుర్గతం జగత్తృప్య

౧౫౮ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫతే* ధర్మశాస్త్రే;

త్విత్తిబ్రువన్ | క్షిపేత్సయోంజలింస్త్రీన్ కుర్యాత్సంక్షేపతర్పణం ; త
 ర్పణప్రశంసాదదశిన్ తా || తత్రైవ || ఏవంయశిసర్వభూతాని తర్పయేద
 స్వహంస్విజః | సగచ్ఛేత్పరమంస్థానం తేజోమూర్తేరనామయం || అక
 రణైప్రత్యవాయోషిదశితః | దేవాంశ్చైవపితౄణాంశ్చైవ మనీష్యోవై
 నతర్పయేత్ | దేవాదినామృణీభూత్వా సరకంసప్రజత్సథః || కాత్యాయ
 నోపి || ధాయాంయథచ్ఛేచ్ఛరదాతపాతకః పయశిపిపాసుఃకుడి
 తోలమాశు | బాలాంజనిత్రంజననీవ బాలంయోషిత్పుమాంసం పురుష
 శ్చయోషాం || తథాసర్వాణిభూతాని స్థావరాణిచరాణిచ | విప్రా
 దుదకమిచ్ఛంతి సర్వేప్రుదకకాంక్షిణః | తస్మాత్సదైవతకన్యం అకు
 ర్వన్మహాదేనసా || యజ్యతే బాహ్మణఃకుర్వన్ విశ్వమేతద్భిభత్వాహి |
 హరితోపి || దేవతాఃశతరశ్చైవ కాంక్షంతిసలిలాంజలిం | అదత్తైతునిరా
 శాస్తే పునయాత్త్రియథాగతం | అత్రపితౄగాధా | ఆకుంఠరకేభూ
 యా ద్యోనోదద్యాజ్జ్వాంజలిం | నదీమబహుతోయాసు శీతలాసువిశేష
 తః || యోగయాజ్ఞవల్క్యః || నాస్తికభావాద్యస్మాంస్తునతర్పయతి
 వైపితౄన్ | పిబంతిదేహానిస్థావం పితరోస్సజలాధినః | తస్మాత్పితౄ
 మేప్రాయశ్చిత్తముక్తం స్మృతిరత్నే || అకృత్వాతర్పణంవిప్రః యోభుక్త్యా
 నిరపత్రపః | స్నాత్వాసంతర్పయేద్విప్రాన్ ఇతిశాతాశపాబ్రవీత్ || య
 మతర్పణంవృద్ధంసునోక్తం | దీపోత్సవచతుర్దశ్యాం అపికార్యంనదైవ
 వా || యమాయధమన్ రాజాయ మృత్యువేచాంతకాయద | వైవస్వ
 తాయకాలాయ సర్వభూతక్షయాయద | బౌదంబరాయదధ్నాయ నీ
 లాయపరశేష్ఠినే | వృకోదరాయచిత్రాయ చిత్రగుప్తాయవైననుః || చ
 తుర్దశైతేమంత్రాన్యః ప్రత్యేకంతునమోన్యితః | ఏకైకస్యతైమన్
 త్రాన్ త్రీంస్త్రీన్కృత్వాజ్వాంజలిన్ | యావజ్జీవకృతంషాపరి తత్క్షణా
 దేవనాశయేత్ ఇతి | చంద్రిణాయాం || కృష్ణపక్షచతుర్దశ్యాం అః
 గారకదినయదా | తదాస్నాత్వాశుభేలోయే కుర్వీతయమతర్పణమ్ |

దక్షః || కృష్ణపక్షేనతుదకశ్యాం యాంకాంచితస్సరితంప్రతి | యాత్వానా
భావవిశేషేనియతస్తర్పయేగ్యమమ్ || నియమస్సాగ్రందపురాణేనిరూ
పితః | దక్షిణాభిముఖోధూత్వా తిలైఃసహసమాహితః || దేవతీర్థేన
దేవావై తిలైఃప్రేతాధిపాయచ || స్మృసారే || యజ్ఞోపవీతినా
కార్యం ప్రాచీనావీతినాథవా | దేవత్వంచపితృత్వంచ యమస్యాస్తీద్వి
రూపతా || తర్పణానంతరంజపమంత్రోఽప్యక్తి | యమోనిహంతాపితృ
ధమకరాజోదైవస్వతోదుడధరశ్చకాలః | ప్రేతాధిపోదత్తకృతాసుసా
రీకృతాంతకశ్చేతిసకృజ్జపంతి | నీలవర్చతసంకాశః రుద్రకోశసముద్భ
వఃకాలోదండధరోదేవః వై నస్వతసమోస్తుశ్శౌచపంచకర్వతఃఫలమాహ ||
యత్రకృష్ణవనద్యాంహిస్మాత్వా కృష్ణపక్షుదకశ్యాంసంతప్యక ధమకరా
జంతుముచ్యతే సర్వశిబ్బిమైః | మాఘశుక్లాష్టమ్యాం భిష్టతర్పణమాహ ||
వ్యాసః | శుక్లాష్టమ్యాంతుమాఘస్య దద్యాద్భిష్టాయయోంజలిం | సం
వత్సరకృతంపాపం తత్తక్షణాదేవనశ్యతి | వైయ్యాఘ్రపాదగోత్రాయ
సాంకృతిప్రవరాయచ || గంగాపుత్రాయభిష్టాయ ప్రవాగ్యేహంతిలో
దకం | అపుత్రాయదదాత్యేతత్ సలిలభిష్టతర్పణమ్ || మన్వాదితర్ప
ణముక్తం | మన్వాద్యాసుయుగాద్యాసు ప్రదత్తఃసలిలాంజలిః | సహ
స్రవామికీర్త్యంతిం పితృణామావహేత్పరమ్ || మశ్యపురాణేపి ||
హసీయఃపృత్రఃతైర్విమిత్రందద్యాద్భిశ్శౌచాంప్రయతోమనుష్యః | శా
ర్థంకృతంతేనసమాసహస్రం రహస్యమేతద్వితరోవదంతి || బృహన్మనుః ||
అపాధీమఃధిక్కత్వా పంచమంపక్షమాశిః || కాంక్షంతిపితరఃక్లిష్టాః
అన్నమప్యన్వహంజలం | తస్మాత్తత్రైవదాతవ్యందత్తమన్వత్రఃవల్లం |
అమాప్తకాసుసంక్రాంతౌ పాతాదిగ్రహణేషుచ | స్నాతోదకాంజలిం
దత్వాతతఃశాగ్ధంసమాపయేత్ || యస్తపకరోత్పితౄన్వాసితః శ్రాద్ధం
కృత్వాపరేహసి || పితరసస్మత్పశ్యంతి నశేతుకన్యంత్రివైశ్యశమ ||
వీరోవాబహవోవాపి పుత్రాఃపిత్రోఽప్యభావిధి | కృత్వాబ్దికంతుతైఃకాగ్యం

యావద్దేవాస్మషీంశ్చైవపిశ్చాంశ్చాసితర్పయేత్ । తావన్నపీడయే
 ద్వస్త్రం యోహిన్నాతోభవేద్విజః । నిష్పీడయతియోవస్త్రం నకృత్వా
 పితృతర్పయేత్ ॥ నిరాశాఃపితరోయాంతి శాపందత్వానుదారుణం । వ
 స్త్రంఽస్పీడనంతోయం శ్రాద్ధేనూచ్చివృభోజనమ్ । భాగధేయంశ్రుతిః
 ప్రాహ తస్మాన్నిష్పీడయేత్థలే । భరద్వాజః ॥ వస్త్రంఽస్పీడన ప్రాతః క
 ర్మణఃప్రాగ్నిశ్శ్రుతే । మధ్యాహ్నే బహ్మణజ్జ్ఞాతే వస్త్రంఽస్పీడనంభ
 వేత్ ॥ యేకేచాస్మత్కులభితి ఏస్త్రంఽస్పీడయేత్థలే । ఏస్త్రంవతు
 గుణదీప్తత్యోపీడయిత్వాజలాద్భహిః । వాషప్రకోష్టేనిక్షిప్య ద్విరాచ
 మ్యనిశుధ్యతి ॥ మాధవియే ॥ ఆచమ్యవతతోదద్వాత్సూర్యాయనవి
 లాంజలిం । నమోవివస్వతేబ్రహ్మక భాస్వతేవిష్ణులేజసే । జగత్పవిత్రేశు
 చయే నవిత్రేకరదా యనభితి ॥ తర్పణం సంపూర్ణమ్.

—* అథ దేవస్మారకమ్. *—

తత్ప్రీప్రాతఃపూజామానంతరమితికచిత్ । విధేయాదేవతాపూ
 జాప్రాతఃపూజామాదనంతరమ్ ఇతిమరీచిస్తరణాల్ । తథావందికా
 యామ్ ॥ స్వశాఖోక్తమ్రాంకుర్యాత్ హుత్వాచైవాగ్నిపూత్రమ్ ।
 కుర్యాదారాధనంవిష్ణో దేవదేవస్యచక్రణః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞజపతర్పణా
 నంతరమిత్యన్యే । తథాచహారీతఃకుర్వీత దేవతాపూజాంజపయజ్ఞాదనం
 తరమ్ ॥ వ్యాసోపి ॥ జలదేవాన్నమసృత్య తతోగచ్ఛేద్గృహంబుధః ॥
 పౌరుషేణవసూక్షేన తతోవిష్ణుంసమర్చయేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యోపి ॥ స్నా
 త్వాదేవాకపిత్రాంశ్చైవ తర్పయేదర్పయేత్సథా ॥ మధ్యాహ్నే తర్ప
 ణానంతరం గంధకుసుమాక్షతైః హరిహరసింధ్యగభాణ దీనామన్యత
 మం యథావసాన మృగ్యుజస్సామమంత్రైస్తప్త్రీణాశస్తైః స్వనామభిర్వా
 చమధ్యకంతై నామసాగరయుక్తై రారాధయేదితివిష్ణోనేశ్వరః । గా
 యక్షసీంతుజపేత్సూర్యం బ్రహ్మయజ్ఞజపస్తతః । దేవాదీశతర్పయేత్స
 త్పాత్ భిష్టాక దేవాకతతోర్పయేత్ ॥ కూర్మపురాణేషి ॥ నిష్పీడ్యస్నాన

వస్త్రంజై సమాదమ్యశవాగ్యతః । నైమిశంత్రిరజయేదేవాభావే
 త్రిఃపుష్పేతథాంబుధిః । బ్రహ్మగంశంకరంసూర్యం తద్దేవమధుహ
 దసమ్ ॥ అన్యోస్త్యభిమతాదేవాభక్త్యాచారాధయేన్నరః ॥ హ
 రీతోపి ॥ తతోదేవాన్నమస్మశ్య గృహంగచ్ఛేత్తతఃపునః । షఢినాపురు
 షసూక్తస్య గత్వావిష్టంసమర్చయేత్ ॥ విష్ణుపురాణేపి ॥ తతోగృహార్చ
 నంకుర్యాదభీష్టసురపూజంసమ్ ॥ జలాభిషేకపుష్పానాం ధూపాదేవ
 నివేదనమ్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ దేవానామచానకుర్యాత్ బ్రహ్మాదీ
 నామమత్సరః । బ్రాహ్మవైష్ణవరాక్షసైశ్చ సావిత్రైరభివారుణైః ॥ తల్లిగై
 వార్యయేన్తంత్రైఃసర్వదేవానామహితః ॥ ఆదిత్యవధావిష్ణుమీ
 శంబ్రహ్మహేచద । అర్చయేద్వైదికైర్తంత్రైః గృహస్థః పయతోభవత్ ॥
 ఆరోగ్యంభానురాదిభ్యేత్ శ్రితామిచ్ఛేద్రతాశనాత్ । ఈశ్వరాత్క్షాన
 మ్విచ్ఛేత్ మోక్షమిచ్ఛేజ్జవాదనాత్ ॥ గృహ్యపరిశిష్టే ॥ అథగృహస్థా
 హరహరిప్రాంచేవతా మిష్టాభీస్తానథాంశ్చినో ॥ తేవదేవాఃపతి
 ర్వాసుందోవా సూర్యోవాసరస్వతీవాగౌరీవాగౌరీ పతిర్వా శ్రీపతి
 ర్వాన్యోవాభిమత స్తవితేయథారుచిసమస్తవ్య సాచేశ్వర తరవతి ॥ సం
 గ్రహే ॥ ఆదిత్యమ వికాంవిష్ణుం గణనాథుమహేస్వరం ॥ పంచణ్డ్యవ
 రోనిత్యంగృహస్థఃపంచపూజయేత్ ॥ స్తుత్యర్హసారే ॥ బ్రహ్మగమీశం
 విష్ణుంవాసూర్యుగ్నింగతాధిపం ॥ దుర్గాంసరస్వతీంలక్ష్మీంగౌరీంవాఃశ్రుమ
 ర్చయేత్ । పారుషేదైవసూక్తేన దేవార్చంప్రణవేనవాఃశ్లింగైఃపవా
 వంత్రైః అర్చయేద్ధుర్వసుజ్ఞయా । ప్రీతూద్రాణాంచ భవంనామ్నావై
 దేవతార్చనంసంసర్వేదాగమమంత్రే కుర్యుర్వేదానుసారికా । గురుక్తేన
 ప్రకారేణ వేదబాహ్యేననాచయేత్ ॥ స్తుతిరన్నై ॥ మంత్రైరైష్వ
 వరాక్షైస్తు సావిత్రైఃశాంభవైష్టధా । విష్ణుంప్రణాపతీంపి శివంవా
 భానురంతథా ॥ అన్యోస్త్యభిమతాదేవాభక్త్యాచారోభవోత్సరః ।
 అప్స్యగ్నోహృదయేసూర్యోస్థాడిత్యప్రణామసద ॥ షట్స్వేనముహురైః

౨౬౪ బైద్యనాథదీక్షితీయే * స్వతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే,

సమ్యక్ అర్చనంమునిభి స్సన్మితమ్ ॥ హవిషాగ్నోజలైఃప్రమైః ధ్యానేన
 హృదయేహరిమ్ । అర్చంతిసూరయోనిత్యం జపేజరవిమండలైః ॥ సాలి
 గ్రామేచచక్రాంక పట్టముద్రాసుచేవతా । పూజనీయాహీరణ్యేషు
 తథాగోబ్రాహ్మణైషుచ । యాంకాంచిద్దేవతాంకశ్చిత్ ఆరాధయితుమి
 చ్చుతి । ససహోపాయయత్నేన బ్రాహ్మణాకాశ్చతోషయేత్ । నార
 దః । విప్రాణాంవపుచాగ్నిత్య సద్వాస్తివృంతిచేతాః ॥ అతఃతత్త్రైవతాః
 పూజ్యాఅలాభేప్రతిమాదిషు ॥ ప్రతిమాపట్టయంత్రాణాం నిత్యస్నానంన
 కారయేత్ । కారయేత్సర్వదివిసే బుధామలఃనారణం । అగ్నోక్తియావ
 తాంచేవః దివిచేహావసీసిణాం । ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం యోగిరాంహృ
 దయేహరిః । తస్మిన్సంసగీ తత్వాచ్చ స్వాంతరేభావితాత్మనాం । సాలి
 గ్రామశిలాయత్ర యత్రద్వారవతీశిలా । ఉభయోగిసంగమోద్భూత తత్ర
 త్తీర్థస్సంశయః । సాలిగ్రామశిలాయత్ర పూజ్యతేభగవత్ప్రయః । తద్దే
 శేయోజనాదర్వాజ్ఞాశోనిర్వాణషశ్చుతైః । సాలిగ్రామశిలాయాస్తునచ
 సంప్రోక్షణంస్మృతమ్ । నప్రతిష్ఠావిధాతవ్యా నచైవావాహనాదికం ।
 విష్ణుపూజాప్రకారమాహనారదః । వేదేషుపారుషంసూక్తం జపితంగృ
 హ్యముత్తమమ్ । అనుష్టుప్భ్యసూక్తస్య త్రిష్టుప్భ్యస్యచేవతా । పురుషో
 యోజగద్భీజమృషీనాకారాయఃస్మృతః । ఛందోసమ్మృచ్ఛదశచతిస్సూతాం
 త్రిష్టుభంతతః ॥ ప్రత్యేచమృషీభేదమాహసవీచ బృహస్పతిమనశాతుః
 శానకోత్రిశ్చముద్గతిః ॥ శాతాతపివనిశ్మత్స యాజ్ఞవల్క్యశ్చనారదః ।
 గౌతమోధర్మబృహస్పతిశ్చకోగర్గోశనాంగిరాః ॥ వ్యాసశివరాశరశ్చైవ
 ఋషయోష్టాదశస్మృతాః । మత్స్యఃకూర్మోవరాహశ్చనారసింహశ్చవా
 మనః ॥ రామోరామశ్చరామశ్చ కృష్ణఃకల్మషదేవత । క్రితల్లభోహ
 రిశారిః అచ్యుతోధరణీధరః ॥ జవాదణోహృషీకేశః మౌఢవశ్చతద్దేవి
 చ । దేవాఅష్టాదశబ్రహ్మాః పూజాంవత్సేయధాన్రమమ్ ॥ ఆవాహ
 నాసనంపాద్య సమ్యక్ మౌచమనీయకమ్ । మధుపర్కంధాన్నానం

వస్తువైవోపవీతకమ్ || గంధంపుష్పంచధూపంచ తథాదీపప్రకల్ప
 యేత్ || నైవేద్యంచైవతాంబూలం ప్రదక్షిణనమస్కృతీ || ఉద్వాసనంచ
 క్రమశః కుర్యాత్పూజాపరాయణః || పోడశచేకనపూజాప్రకార ఉ
 క్తః చంద్రికామాధవీయాదా || పూరుషేణతుసూక్తేన తతోవిష్టుంసమ
 చకాయేత్ || ఋగ్వేదేపూరుషంసూక్తం పోడశచకాముదీరితమ్ || అను
 మ్మభస్యసూక్తస్య త్రిష్టుభంతస్యచేవతా || పురుషోయోజగన్భీజ మృషీ
 నాకారాయణస్తస్సతః || ప్రథమా విన్యసేద్వామద్వితీయాందక్షిణైకరే ||
 తృతీయాంవామపాదేతు చతుర్థీకందక్షిణైవదే || పంచమీవామజంఘా
 యాం దక్షిణస్యాంతథోద్ధరామ్ || సప్తమీవామకృత్యంతు దక్షిణస్యాత్తి
 తథాష్టమీ || నవమీనాభిమధ్యేతు దశమీంహృదయేన్యసేత్ || ఏకాద
 శీంకణాదేనే ద్వాదశీంవామచాహుకే || త్రయోదశీందక్షిణైతు ఆస్యజే
 నేచతుర్దశీమ్ || అష్టాఃపంచదశీన్యస్య పోడశీంమూర్ధ్నివిన్యసేత్ ||
 యథాత్మతథాచేవన్యాసకర్మసమాచరేత్ || ఏవంన్యాసంతుకృత్వాదా
 పశ్చాద్దేవస్యపూజనమ్ || గంధమాత్రైతథాత్తానమచకాయేత్పరమేవచ ||
 ఆద్యయావాహయేద్దేవ మాసనంతుద్వితీయయా || పాద్యంతృతీయయా
 చైవ చతుర్థ్యాఘృణంప్రదాపయేత్ || పంచమ్యావమనందద్వాత్ షష్ఠ్యా
 స్నానంసమాచరేత్ || సప్తమ్యాతుతతోవాసః అష్టమ్యాంచోపశాసకం ||
 నవమ్యాంగంధశోయంతు దశమ్యాంపుష్పకంతథా || ఏకాదశ్యాంతథా
 ధూపం ద్వాదశ్యాందీపమేవహి || నైవేద్యంతుత్రయోదశ్యాం నమస్కా
 రేచతుర్దశీం ప్రదక్షిణైపంచదశీం మందనేషాడశీతథా || స్నానేవస్త్రై
 చనైవేద్యేదద్వాదావమనంతథా || దద్వాత్పురుషసూక్తేన యజిపుష్పా
 ణ్యోపవీవహ || అర్చితంశానత్రైసర్వం త్రైలోక్యంసచ రాచరిమ్ || తతఃప్ర
 దక్షిణంకృత్వా జపంకుర్యాత్సమాహితః || జితంతేవుండరీకాక్ష మహాపు
 రుషపూర్వజ || ఇత్యేవమనయాస్తుత్యాస్తుత్వాచేవందిశదిశే || కింకరో
 స్త్రిశుచాశ్మానం దేవాయైవనివేదయేత్ || బోధాయనోపి || అథాతోమ

హాపురుషస్యాహ రహః పరిత ర్యావిధింవ్యాఖ్యాస్యామః స్నాతః శుచా స
 మదేశే గోమయేనోపలిప్యప్రతికృత్యాక్షత పుష్పైర్యథాలాభమర్చయేత్ |
 సహపుష్పేదకేనమహా పురుషమావాహయేత్ || ఓంఘాఃపురుషమావా
 హ యామ్యోం ఘనః షహాపురుష మావాహయామ్యోం సువః మహా
 పురుషమావాహయామ్యోం ఘాఘనః సువః పురుషమావాహయామి |
 ఆయాతుభగవాన్మహా పురుషఇత్యథస్వగతేనాభినందతి | స్వగతంభగ
 వతే మహాపురుషాయై తదాసన ముక్ష్యంతనుత్రాస్యతాం భగవాన్తహా
 పురుషఇత్యత్రకూర్చం దదాతి భగవతోయంకూచోదధామయి ప్రీకృత్య
 రిత స్తంజప స్వేత్య త్రస్థానాని కల్పయత్యగ్రతః శంఖాయకల్పయామి | వ
 నమాలాయైకల్పయామి || పశ్చిమతఃశ్రీవత్సాయైకల్పయామి | గరుత్మ
 తేకల్పయామి సరస్వత్యైకల్పయామి | పశ్చిమతఃశ్రీవత్సాయైకల్పయా
 మి | గరుత్మ తేకల్పయామి సరస్వత్యైకల్పయామి | తుష్టైకల్పయామి
 అథసానిత్యాదిపాత్రమభిమంత్యోఽక్షాయ త్రిరపః పరిషిక్య త్రిరపః పవి
 త్రమప ఆనీయపునఃసైవైవాప స్త్వభిమంత్ర్య సపవిత్రేణాదిత్యం దశాయే
 దోమిత్యైతత్పాత్రేప్రాణమాయచ్ఛేత్ | శ్రీణిపాదావిచక్రమ ఇతిపా
 ద్యందద్యాత్ || అథవ్యాహృతి భిఃకమాకల్య మపోహ్యఉత్తరతో గణపత
 యేనమ ఇతి ఇదంవిష్ణుర్విచ క్రమఇత్యుక్త్యుదాదద్యాత్ | అధైశంస్నా
 పయిత్యాపో హిష్మామయోధువఇతి బ్రహ్మజ్జ్ఞానం వామదేశ్యత్స య
 జః పవిత్రేణేత్యాదిభిః వడ్డిస్సాన్నపయిత్యాధాద్విస్తవాయతి | కేశవం
 నారాయణం మాధవం గోవిందం విష్ణుం వధుసూదనం త్రివిక్రమం వాసు
 నం శ్రీధరం హృషీకేశం పద్మనాభం దామోదరం తపకాయామిశ్చ తర్ప
 యిత్యావ్యాహృతీభిః ప్రదక్షిణ ముదకుంభం పరిషిద్వప్రణవేనవాసోదద్యా
 దితి | సానిత్యాదిగ్జ్ఞోపవీత మాచమనీయ ముదకేన ఇదం విష్ణుర్విచక్రమ
 ఇతి గంధుదద్యాత్ ద్విష్టోః పరమంపదమితి పుష్పంఇరావతీత్యుక్త్యాకా
 సానిత్యాదిఘాపముద్దీప్య స్వేతిదీపం దేవస్య త్వేతిమహాపురుషజుష్టం నిదే

దయామితి నైవేద్యం ॥ అభిశేషవాదినామభిః ద్వాదశపుష్పాదీదద్యాల్ ॥
 శంఖాయనమః చక్రాయనమః గదాయనమః వనమాలికాయనమః శ్రీక
 త్నాయనమః ॥ గరుత్మతేజ్జయేనమః ॥ సరస్వత్యేనమః ॥ పుష్కల్యేన
 మః ॥ తుష్ట్యేనమః ॥ ఇత్యవశీష్టైర్గంధమాలైశ్చ బాహ్యైశ్చానం
 కృత్యాభ్యైశ్చమృగ్యభిః సామాధర్మభిఃస్తువస్వస్థ సూక్తశ్చాన్యాంశ్చవైష్ణ
 వాకమంత్రానీత్యేకే ॥ ఓంభూభుకవః సువరోభగవతే మహాపురుషాయ
 చరుముద్వాసయామీతిచరుముద్వాస్యవ్యాసృతిభిఃపురుషముద్వాసయే
 దోంభూఃపురుషముద్వాసయామ్యోంసువఃపురుషముద్వాసయామ్యోంసు
 వఃపురుషముద్వాసయామ్యోంభూభుకవస్సువఃపురుషముద్వాసయామీత్యు
 ద్వాస్యయాతుభగవాన్మహాపురుషోనేనహవిషాత్పరీచారిః పునరాగమ
 నాయుపునస్సంశయోనాయచేతి ॥ ప్రతిమాస్థానేష్యావాహనోద్వాసవవజకం
 సర్వంసమానంకుహత్స్వయనమిత్యావత్తుతేమహత్స్వయనమాహభగవాన్
 బోధాయనః ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ ఉపచారమాహఫలమ్ ॥ పులస్త్యః ॥ రిభ్యాదీ
 నాంవికారాణాం క్షీరతఃసంభవోయథా ॥ తదైవాశేషకామానాం క్షీర
 స్నపనతోహరే ॥ స్నాప్యదధ్వాసకృష్ణస్థం నిర్మలంప్రియదర్శనమ్ ॥ వి
 ఘ్నూకమనాప్నోతి సేవ్యమానఃసురోత్తమైః ॥ గవాంశతస్యవిప్రాణాం
 యద్దత్తస్యఫలంభవేత్ ॥ ఘృతప్రస్థేనతస్విష్టోః భవేత్థానంనసంశయః ॥
 అయినోత్తరైప్రాప్తైయత్ ప్నాపయతికేశవం ॥ ఘృతప్రస్థేనపాపాని
 సకలానివృథోహతి ॥ కపిలావిప్రముఖ్యానుదద్భాదనుదినంహీయః ॥ ఘృ
 తస్నానంకదేవస్య విష్టోఃకాలంసమాహితం ॥ దేవేమాణానయనం
 దేవాగారసమూహనమ్ ॥ స్నాపనంసర్వదేవానాం గోప్రదానసమంస్తృ
 తమ్ ॥ స్తృతిరత్నైః ॥ కుంకుమాగరుశ్శిగంధకర్ణమైరచ్యుతాకృతిం ఆలిప్య
 భక్త్యాదేవేశంకల్పకోటింవనేద్దివి ॥ గంధేభ్యోద్దండపుష్పం చందనాద
 గురుర్వరః ॥ కృష్ణాగురుతతఃశ్రేష్ఠః కుంకుమంకుశతోపరమ్ ॥ ఆచారసాగ
 రే ॥ మాలతీవల్లకానైవ యూధివాచాధిముక్తిమ్ ॥ పాటలికర్పరంబ

అం. బైద్యనాథశీతయే * స్మృతిమక్తాఫలః * ధర్మశాస్త్రే,

జహృకావంతిమేవచ || కుటజంశ్రీకరంచైవ కర్ణికారంకురంశకమ్ | పున్నా
గంచంపకంకుందం బాణంషట్సర్వమల్లికా | అశోకంతీర్థకంచైవ సంద్యావ
ర్తంతశ్చైవచ | శమీపుష్పప్రకారశ్చ క్లప్తాః శశపూజనే | బిల్వపత్రం
శమీపత్రం భృగరాజపత్రతమ్ || తులసీవృక్షతులసీపత్రంవాసవమేవచ |
కేతకీపత్రపుష్పంచ సద్యఃప్రప్తికరంహరేః || శ్వేతరక్తసరోజనిసీలరక్త
తథోత్పల | సితోత్పలంచకన్యక్యదయితాసనదాహరేః || సీహర్షురక
దంబేశ్చ వకుతైశ్చసుగంధిభి | కల్పారైర్విష్ణుమణ్యవృక్ విష్ణుల్లాకమహీ
యతే | కాంచనైఃకుసుమైః విష్ణుంహణిషిర్ముసుర్మితైః || పూజయన్వస్త్రు
పుష్పాద్యై నకారోముక్తిమవాప్నుయాత్ || పులస్త్యుః || పుష్పజాతిమన
ర్వాసు సౌవణికంపుష్పముత్తమమ్ | తృటిమాత్రప్రదానాత్తు శక్రాధాక
సనమాప్నుయాత్ || మాద్గల్యః || సకృదభ్యుద్యుక్ గోవిందం బిల్వపత్రే
ణనూనవః | ముక్తిగామీరథంకః కృష్ణస్యాచర్యోభవేత్ | సుగంధి
తులసీపత్రైః ప్రతిమాయాః సమంతతః | నిర్భద్రమాచరేద్యస్తు సోనంత
ఫలమాప్నుయాత్ || ధర్మసారే || సాలిగ్రామీశామూర్ధ్ని తులసీపత్రపా
తనమ్ | కర్మచిర్మూలనాయూల మేకాదశ్యామభోజనమ్ | సవిద్రుసదృశం
పాత్రం సదానంసురభేసమమ్ || గంగాజలసమంశీధకం సపత్రంతులసీస
మమ్ || చంద్రికాయామ్ || దశదత్వాసువర్ణాని యత్ఫలంలభతేనరః |
తత్ఫలంలభతేవిష్ణోః ద్రోణపుష్పప్రదానతః | బిల్వపత్రసహస్రాద్ధివకుళం
పుష్పముత్తమమ్ || శస్త్రాద్యకుశపుష్పాద్ధివంద్యావర్తంవిశిష్యతే | సంద్యా
వతకాసహస్రాద్ధికరవీరంవిశిష్యతే || సర్వైర్మనోరమైపుష్పైః జాతేపు
ష్పంవిశిష్యతే | వర్ణానాంతుయథావిప్రః తీర్థానాంజాహ్నవీతథా || సు
రాణాంచయథావిష్ణుః కల్పారకుసుమంతథా | సితరక్తమహాపుష్పైః
కుసుమైఃకరవీరజైః | అవధయిత్వాచ్యుతంయంతి యత్రాదైగరుదగ్వ
జః || గంధాద్యైవికమతైరమృగైః కుసుమైఃకుండకోద్భవైః | భక్త్యభ్య
వ్యుహ్నపీకేశం కుసుమైఃకేతకోద్భవైః || అగ్రోక్షజంసమభ్యుద్యుక్ సరో

యాంతిహరేపదమ్ ॥ అభ్యవ్యక్తకేశవంపుష్పైః కింశుకైఃసుమనోహ
రైః॥ సమభ్యర్చ్యహృషీకేశం జన్మదుఃఖాన్విముచ్యతే । భక్త్యాదత్రం
ఫలంపత్రం పుష్పంనూర్వాంకురంజలమ్ । అచిరాత్ప్రతిగృహ్యతి భక్తి
గ్రాహ్యేహి కేశవః॥ తులసీకృష్ణగౌరదైర్భక్త్యాభ్యవృజనార్దనమ్ ।
నరాయణతీతసుంభ్యక్త్యా వైష్ణవీకాశ్వతీ గతీమ్ ॥ ఏవంశుభైస్సదా
పుష్పైః పూజనీయోజనార్దనః । సిద్ధిర్దుర్ధైఖదైర్దశవం నాచయే
తకదాచన । నశుప్తేహిపూజయేద్దేవం కుసుమైర్మమహిగతైః । అవ
కీర్ణదలైఃశిష్టైః నాశుభైర్నావికాసీభిః ॥ రత్నావళ్యామ్ ॥ మాకులై
ర్నాచయేద్దేవం చంపకైర్జలజైర్వినా ॥ నకంటకీభవంపుష్పం ద
ద్యామృక్లమృతేనదా । నిందన్పుష్పేన్ప్రిలోకేక మర్చయంతిజనార్దనమ్ ॥
తేభ్యఃక్రుద్ధోషయంధుఃఖః క్రోధాత్విఘ్నోప్రయచ్ఛతి ॥ ఉన్నతమకేనయ
మూఢాః పూజయంతిత్రివిక్రమమ్ । ఉన్మాదం దారుణం తేషాం దవతిగ
రుడధ్వజః । సక్తంగృహీతోదకేన నకుర్యద్దేవతాచక్షుః ॥ చందన
కుంకుమ కపూర వృగజాతి ఫలవజ్రం అసులేపనం నవద్యాన్మణి సువ
ణ ముక్తాఫలవిద్మిరజితవజ్రం ప్రతిపూపకమలంకారంనకుర్యాత్ ।
నచాసౌనీలరక్తం నాగంధిపుష్పం నోగ్రగంధిపకంటకీజంబవ్యాత్ । కం
టకీజమపిశుక్లసుగంధి రక్తమపిశుకమమజంబవ్యాత్ ॥ సారసముచ్చయే ॥
గిరికర్నికయావిఘ్నం యోవణయత్యబుధోనరః । తేషాంకులక్షయంఘో
రం కురుతేమధుసూదనః॥గుగ్గులుకు కుమంతైః దేవదారుంసరూపకమ్ ॥
సజ్జారసంజాతిఫలం ధూపయేద్దోఘృతంహరేః । నధూపయేజ్జీవజాతైః
నాహవిష్కైర్నివేదయేత్ ॥ ఘృతతైలైర్వినాకించిత దీపార్ధంనసమాద
రేత్ । ప్రజ్వాల్యదేవదేవస్య కపూరేంతదీపయేత్ ॥ అశ్వమేధమ
వాహ్నితి ఫలంచైవసముద్ధరేత్ ॥ సంవతః ॥ దేవాగారద్వికానాం
చ దీపందత్వాచతుష్పథే ॥ మేధావీజ్ఞానసంపన్నః చక్షుష్కాజాయతే
నరః ॥ పాదైః ॥ నైవేద్యపాత్రంవత్స్యామి కేశవాయమహత్సన ॥ హో

అరిం వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫతే * భక్తశాస్త్రే).

రక్ష్యం రాజతుకాంస్యం తామ్రం మృన్మయమేవ వా । హలాశలపద్మపత్రం
వాపత్రం విష్ణోరతిప్రియమ్ । హరిః శాల్యాదనందవ్యం ఆజ్యముక్తానశ
క్షరమ్ ॥ నైవేద్యం దేవదేవాణాం యాలకం పాణసంతథా । సంస్కృ
తంచాన్నమాజాద్యం దధీక్షీరమధూనివ । ఫలమూలవ్యంజనాని మోద
కంచనవేదయేత్ । అఘృణమావమశీయంచ హవిస్తాంబూలమేవచ ॥ ద
క్షిణేదేవదేవస్య హస్తైవ వ్యాద్విశక్షాః । హవిదానంతరికాలంతు ఉ
త్తమోత్తమమువ్యతే ॥ ద్వయోక్ష్మచ్యుత్యముప్రోక్త ఏకకాలేవచం హ
విః ॥ రత్నావళ్యాం ॥ నైవేద్యస్సత్వభావేతు ఫలానితువేదయేత్ ।
ఫలానామప్యలాభేతు తృణగుర్మాదధీరపి ॥ బౌషధీనామలాభేతు తోయా
న్యపివేదయేత్ । తదలాభేతుసర్వత్ర మానసంప్రవరంస్మృతిమ్ । గాం
ధూషికంజలదద్యాత్ దద్యాదాశమనంతతః । హస్తవాసంగకర్ము
రం మకుటంభూషణానివ ॥ ఆవశకయేత్తథావశకం కల్పయేత్ఫుతచా
మరే ॥ మహానీరాజసంక్రీడిత్యంగశేషాయకల్పయేత్ । కర్పూరంతు
లసీపత్రం తాంబూలంయోనివేదయేత్ । విష్ణవేభక్తియుక్తకృష్ణవిష్ణులో
కమహీయతే । విష్ణోవిశమానంయశిగుర్యా తసకృద్భక్త్యాప్రదక్షిణమ్ ।
అశ్వమేధసహస్రస్య ఫలమాప్నోతిమానవః । ప్రణవ్యదండవచ్ఛామా న
మస్కారేణయోర్చయేత్ । సయాంగతిమచాప్నోతి సతాంక్రతుశత్రైంపి ॥
దోర్భాగ్యంపద్భ్యాంబజానుభ్యాం ఉరసాశిరసాదశ । మనసావచసాచే
తిప్రథామోష్టాంగకూరితః ॥ జానుభ్యాంజైవదావాభ్యాం శిరసావచ
సాధీయా । పంచాంగకఃప్రథామఃస్యాత్ పూజాసుప్రచురావిమా ॥ చం
ద్రికాయామ్ ॥ ఉరసామనసాచైవ శిరసాచకపోలయోః । పద్భ్యాంక
రాభ్యాంజానుభ్యాంప్రథామోష్టాంగఉచ్యతే । కూర్మవచ్చతురఃపా
దాశిరశ్చాహుత్యపంచమమ్ । మనోబుద్ధ్యభిమానేన పంచాంగంపరికి
రితః ॥ స్తుతకదేవంసమస్కూర్యాత్ ప్రసీదభగవన్నితి । ఏకహస్తత్ర
దోమంచస్త్రోకంచాప్రదక్షిణం అకాలేదశకనంఽష్టో హుతిపుణ్యపురా

తనమే || ఏకోఽపి క్షస్య సకృత్ప్రజామః దశాశ్వమేధావభృతేనతుల్లః |
 దశాశ్వమేధీవున కేఽపి సకృష్టప్రజామోఽపునర్భవాయ || శంఖమధ్యస్థి
 తంతోయం బ్రామితం కేశవోపరి | అగ్రలగ్నం మనుష్యాణాం బహుహ
 త్యాయుతం హరేత్ | శంఖస్థం ప్రోక్షయేత్తోయం పుత్రమిత్రపరిగ
 మాం || వ్యాసః || దేవదేవ జగన్నాథ శంఖవ కగధాధర | దేహి దేవమహా
 నుజ్ఞాంతవత్తీర్థనిషేవతే | ఇశ్యన్ జ్ఞాంతతో లభ్యాపితే తీర్థపథూపహమ్ ||
 అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధివినాశనమ్ | విష్ణోః పాదోదకం తీర్థం శరసా
 ధారయా మృహం ఇతి మంత్రం సముచ్చార్య సర్వదుష్టగ్రహపహంతులసీమి
 త్రితంతీర్థం పితౄన్మర్ధ్నికాదధారయేత్ || సావిత్రామణిలాతోయం అపీత్యా
 యస్తు మస్తకే ప్రత్యేకం ప్రకుర్వీత్ బ్రహ్మహంసః గన్యతే | విష్ణోః పాదోదకం
 పీతం కోటిహత్యాఘనాశనమ్ త దేవాష్టగుణం పాపం భూమాబిందుః పాత
 నాత్ || మార్కం దేయః | ఆమేక్షుం ధృతాంబూల దనక దేసోమపానః | వి
 స్త్వంఘ్రితోయపానేవ నాద్యంతావమనస్తృతం | విష్ణు పాదోదకం తీ
 ర్థం పీత్యానయోశయేత్కరమ్ | త్వాశయేద్యధిమోహేన పంపపాతకమా
 శ్చురూత్ || శుక్తిరపి || భగవాన్ పవిత్రం భగవత్పాదోదకం వి
 త్రంత త్వానేనావమనం యథాహిసోమేష్వీతి || చంద్రికాయాం || హృ
 దిరూపముఖేనామనైవేద్యమదరేహరైః | పాదోదకంచ పుష్పంచ మస్తకే
 యస్య సోమ్యుతః | అగ్నియ్యోమసహస్రైస్తు వాజపేయశతైరపి || యస్య
 లంలభతే భక్త్యా విష్ణోర్నైవేద్యభక్షకాత్ | బహ్వృచపరిశిష్టే || పవ
 త్రం విష్ణునైవేద్యం సురసిద్ధిక్షిభిస్తృన్వతం | అగ్నిదేవర్యనైవేద్యం శు
 క్త్యా బ్రాహ్మణ్యాయతనం రేత్ | గ్రాహ్యం హరేస్తు ర్మల్యం సత్రం పు
 ష్పం బలం ఫలం | సావిత్రామణిలాసంగత్ సర్వం యాతి పవిత్రతామ్ || వ్యా
 సః || నైవేద్యమన్నంతులసీమిత్రం విశేషత స్తీర్థకజలేన సీక్తం | యో
 శ్చాత్రినిత్యం పురతోమురాఢైః ప్రాప్తోతి యజ్ఞాయత కోటిపుణ్యం || పితా
 మహాః || నైవేద్యంతులసీమిత్రం స్వయం భుజీత్వాగృహః | గృహేఽపి సాదక

౧౭౨ జైద్యనాథదీక్షితే * స్తుతిముక్తాభలే * ధర్మశాస్త్రే,

యత్నేన సగచ్ఛేన్వైష్ణవంపదం ॥ శ్లో॥ తదస్యపియమభివాఢోఅభ్య
 స్య నశోయత్రదేవభివాదంతి ॥ ఉరుక్మిమస్యసహిబంధురిథా
 విష్ణోఃపదెపరమేమధ్వఉత్సః । అస్యవిష్ణోఃప్రియం తత్పాదః ॥ నివేదిత
 మన్నమభ్యస్య యత్రదేవారాధకానరాహ్యవ్యంతి । ఇత్యాఇత్థంవతక
 మానః తస్యబంధుమధ్యేమధువద్భ్యో శ్యే ఉత్సరి ఉత్సకఇత్సభకః ॥ స్తు
 తిరత్నే ॥ శుభమిచ్ఛన్నరఃప్రోక్షః సూంధేమాలాంనధారయేత్ ॥ ధా
 రయేత్తాంశిరస్యేవ సుగంధాంపియదశానాం । తతస్తుత్వాతుదేవేశం అప
 రాధాక్షమాపయేత్ । అపరాధసహస్రాణి క్రియంతేహర్షితంమయా ॥
 దాసోయమితిమాంమత్వా త్మసుస్వపమేశ్వర । భగవత్ దేవదేవేశపు
 రుషోసినసాతన ॥ త్మసుస్వసర్వలోకేశ భక్తస్యదవిశేషతః॥ జ్ఞానాదజ్ఞా
 నతోవాపి యన్నూనాదికృతంమయా । తత్సర్వంపూజామేవాస్తు త్వత్ప్ర
 సాదాజ్ఞనార్దన ॥ సంక్రమే ॥ సాధువాసాధువాకర్మ యద్యదాచరి
 తంమయా ॥ తత్సర్వంభగవాన్ విష్ణోగృహాణారాధనంమమ । ఇతికర్మా
 పరాంకృత్వా స్వాత్మానంచనివేదయేత్ ॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః॥ ఏవం
 సంపూజ్యదేవేశం త్మణంధ్యాత్వానిరంజనం । తతోవలొకయెదర్కం హం
 సఃశుచిషదిత్యుచా ॥ మహాభారతే । బ్రాహ్మణైః త్మత్రియైః బ్రాహ్మైశ్చైశ్చ
 దైశ్చకృతలక్షణైః । అర్చనీయశ్చసేవ్యశ్చ భక్తియుక్తైః స్సదాహరిః॥
 స్మర్యతే । జపసమస్తీర్థసేవా ప్రవ్రాజ్యామంత్రసాధకమ్ ॥ దేవతారాధ
 నంచైవ స్త్రీశూద్రపతనానిషట్ । తద్వైదికాచానాభిప్రాయమ్ । వైదికం
 బ్రాహ్మణానాంస్యాత్ రాజ్ఞాంవైదికతాంత్రికమ్ । తాంత్రికంవైశ్యశూ
 ద్రాణాం స్త్రీణామపిచతాంత్రికమ్ ॥ స్త్రీశూద్రయోస్తాంత్రికత్వాభ్య
 నుజ్ఞానాత్ ॥ నారదః ॥ స్త్రీశూద్రపూజితంలింగం విష్ణుంవాపినమే
 త్తుయః । త్రిస్సప్తకులసంయుక్తః సరకంప్రతిపద్యతఇతి ॥ హరిః ॥
 యోమోహదధవాలస్యాల్ అకృత్వాదేవతాచానమ్ । భుక్తేసయాతినర
 కంతిర్యగ్యోనాప్రజాయతే॥ అర్చయత్తినదావిష్ణునిపగ్నాదంతరాత్మనా ।

నతేధామోహిజాయంతే శ్వేతద్వీపనివాసినః । శంఖచక్రగదాశా
 జ్ఞానధరావిష్ణుపరాక్రమాః ॥ శ్వేతాబరధరాశ్వైరగంధమాల్యో
 పశోభితాః ॥ శాండిల్యః ॥ నహుంకారైనకవాజలైత్ విధినాచాచామై
 ఙ్గరీం । యన్నోపపద్యతేకించిత్ సధ్యాయన్ననైవతత్ । సంపద్యతే
 తుసర్వం వైదేవదేవస్యశాజ్ఞేః ॥ భాగవతే ॥ గృహస్మశానంతవ
 దింబవద్జితం కథావిహీనాశ్చగిరః శివారుతాః । శవంచనోదాస్యకృతంవ
 పుత్రైశ్చవదంతహిత్యేయ్యనివేదితంవిషమ్ ॥ వేదశ్శ్చాయతే ॥ ప్రవశిషాంధ
 మంధసాధీయాయతే । మహేశ్వరాయవిష్ణవేచాచాచాతి ॥ యజ్ఞాం
 పిద ॥ భవామిత్రోనశేవ్యోఘృతాసుతిః ॥ ఇత్యారభ్యబృహత్తైవిష్ణాసు
 మతీంభజానహిత్యంతం ॥ పురాణే ॥ విష్ణుపూజావిహీనస్య దత్తం
 చేష్టంహుతంశుతమ్ ॥ తపశ్చవ్యర్థతాంయాంతి ప్రేతాలంకారవద్ద్విజః ॥
 మాతృవత్పరితుంతం స్పృష్టిసంహారకారకమ్ । యోనాచాయతివైవిష్ణం
 సోమయంనరకంప్రజేత్ । మోక్షశీర్హదానఘుక్తంభాసూరీయై । అ
 ధరందక్షిణంరాత్రి రుత్తరంతుదివాభవేత్ । తదేతత్తదహూరాత్రంత
 త్రింశన్నాసఉద్యతే ॥ తద్దినస్యఉషఃకాలేచాపమాసంవిదబుధాః । త
 స్మాత్సర్వప్రయత్నైశ్చాపమాసిదినేన । ఉషఃకాలేతుసంప్రాప్తే అర్చ
 యిత్యాజనార్చనమ్ । ఉపచారైఃపోషశిభిః ముద్గాన్నంచనివేదయేత్ ॥
 ఆదిత్యపురాణే । చాపంగతేతతస్సూర్యేప్రత్యుషేస్సానమాచరేత్ ।
 అర్చయేచ్ఛజగన్నాథం యావత్సూర్యోదయాత్పురా । తతఃప్రభాతస
 మయే అఘృతంప్రక్షిప్యవైస్విజః । గాయత్రీంచతతోజప్తా ఉపతిష్ఠేత
 భాసూరమ్ ॥ భాగవతేపి ॥ కోదండశైవసవిరిషత్యామే పూజనార్థరేః ।
 సహస్రచాద్వాచానశలం దినేనైకేనలభ్యతే ॥ శైవేపి ॥ చాపరాశ్శాస్థితే
 సూర్యేఉషఃకాలేదినేన ॥ అభిషేకంతతఃకుర్యాత్ రాద్రమంత్రేణ
 మంత్రవితే । అర్కపుష్కలైశ్చవిలైశ్చ పూజయిత్యామహేశ్వరమ్ । నైవే
 ద్యంచతతోదద్యాత్ లోకసంహారశాంతయే ॥ శాండిల్యః ॥ ఏకాదశ్యాం

నిత్యపక్షే చాపేతివృత్తిభాస్కరే । ఉత్పవంకారయేద్ధీమాక జడపారా
 యదైస్సహ । సంక్రాంతిజన్మక్షత్రే శ్రవణద్వావశీద్వయం ॥ పర్వద్వ
 యసానుద్దిష్టం విశేషక్రియావిధా ॥ కూర్మపురాణే ॥ చంద్రసూర్యో
 పరగేవ వాయుర్భూమినహరేః ॥ మానశ్చైషువపుణ్యైశు విశేషారా
 ధనరవిదుః । దుర్నిమిలైషుచస్సస్వప్నే సంక్రాంతేచమహాభయే ॥ అగ్రే
 మచభక్తేషు కుర్యాద్వై శేషీకీర్తియామ్ ॥ కూర్మపురాణే ॥ సవిష్ణో
 రాధనాత్పుణ్యం విద్యతేకర్మచైదికమ్ । తస్మాదనాదిమధ్యాంతం నిత్యమా
 రాధయేద్ధరిమ్ । తద్విష్ణోరితిసుంత్రేణ సూక్తవపురుషేణతు । నైతేనస
 దృశోమంత్రః వేద సూక్తశ్చ తిష్ఠపి । శివభూటాపిత్రోక్తాః బోధా
 యనః ॥ అథాగోమహాదేవస్యాహ రహ పరివద్యాధివ్యాఖ్యాస్యా
 మః । స్నాతః శుచాశ్శే గానయోవోలిప్య ప్రక్షాళితం కృత్వాక్షత పు
 మ్రైర్వథాలాభమగ్నయేత్ । సహశ్రమేదరకేనమహాదేవమావాహయేత్ ।
 ఓంభూమి మహాదేవ మవాహయా మ్యోంభువః మహాదేవ మావాహయా
 మ్యోంసువః మహాదేవమావాహయా మ్యోంభూభువఃస్సువః మహాదేవమా
 వాహయామీత్యావాహ్య । ఆయాతభగవాన్ మహాదేవ ఇత్యథస్వాగ
 తేనానందతి స్వాగతమనుమానకృతం భగవతే మహాదేవాయై తత్స్వా
 ననంకృల్ప మాసాంభగవంతమహాదేవఇత్యత్ర కూర్పందదాతి భగవతో
 యం కూర్వోదభవమయస్మిన్ పృథ్వితస్సవణస్తోమపస్వేత్రాస్థా
 నానకల్పయతి ॥ అగ్రతో బ్రహ్మణేకల్పయామి దక్షిణతస్సకాందాయ క
 ల్పయామివినాయకాయకల్పయామి పశ్చిమతః శూలాయకల్పయామి
 హాకాలాయకల్పయామి ॥ ఉత్తరతఉగ్రాయకల్పయామి నందికేశ్వరా
 యకల్పయామి ॥ అథసావిత్స్యావిష్ణవకల్పయామి । సావిత్స్యాపాత్రీమ
 భిశంశ్య (పక్షాశ్య త్రయః పవిత్రమపరియ సహపవిత్రే కాదిశ్యదశా
 యేదోమిత్యాతమతోరీతరు దేగవాదద్యౌత్ । ప్రణవేనాఘ్నమథవా
 వ్యా హృతేభిః సూక్తాల్పంవ్యాహరేదిత్యుతతఃచందీశ్వరాయనమః ఇత్యుక్తే

నం స్నాపయత్వా హోహోహయోధువతితిస్సధిః హీరణ్యకదాః ఘ
 ణయః పావకాతి పవమానః సువజానతిత్యేలేనానువాకన స్నాపయ
 త్వాద్భిస్తపకాణతి భవంజేవంతపకాయామి శర్వంజేవంతపకాయామి ఈ
 శానంజేవంతపకాయామి పశుపంశేవంతపకాయామి । రుదంజేవంత
 పకాయామి ఉగ్రంజేవంతపకాయామి భీమంజేవంతపకాయామి యహంతం
 జేవంతపకాయామి ఓమితిసపకాయత్వా అధైతానిగజ్జ్ఞోవీతావనియా
 ని ॥ ఉదకేనవ్యాహ్నీభివకత్వావ్యాహ్నతిభిః ప్రదక్షిణముదకం పరిష
 ద్య నమస్తేరుద్ర న్యవతి గంధంవద్యాత్ । సహస్రాణిసహస్రశతై
 పుష్పందవ్యాత్ ఘోకానంత్యాధువనానాధిశిష్యమిశ్యతాకదవ్యాత్ ।
 సావిత్రియామమదీప్య స్వేతిదీపం- దేవస్యత్వా సవిః ప్రసవతి భ
 గవతే మహాదేవాయజుష్టంరుం సేదయామితి వైవద్యమథాష్టభినామ
 కుంతైరవ్య పుష్పాణిదవ్యాత్ ॥ భవాయదేవాయనమః శర్వాయ
 జేవాయనమః ఈశానాయదేవాయనమః పశుపతయదేవాయనమః రు
 ద్రాయదేవాయనమః ఉగ్రాయదేవాయనమః భీమాయదేవాయనమః ।
 ఓంమహాలేదేవాయ బ్రహ్మదేవమః విష్ణుకేనమః శక్రంచాయనమః వి
 నాయకాయనమః శూరాయనమః మహాశూరాయనమః సందీప్తరాయ
 నంతితి వరుశేషేణావ్య భినామధిమై రష్వాహుతిభిభవాదేవా
 యహ్వ హేత్వాహుతిభిః హుత్వాశిష్టే శ్రీత్యై పుష్పాణానలంకృ
 త్యా భేమ్యశ్రుజస్నామాదిభి స్తోమిసహస్రాణి సహస్ర శతైశ్చ సహకం
 జపిత్యాన్యంశ్చరంద్రమంత్రాక యథాశక్తిత్యేకే । ఓంధూభూవః సు
 వర్మహాకోంభగవతే మహాదేవాయ చరుముద్వాసయామిత్యద్వాప్య ।
 ఉద్వాసనకాలే ఓంధూః మహాదేవ ముద్వాసయామిత్వాదిభి రుద్వా
 స్య । వ్యాయాతుభగవానీశః సర్వలొకనమస్కృతః ॥ అనేనహవిషా
 తృప్తః పునరాగేమనాయచ ॥ పునఃసందశకనాయచేతి ॥ ప్రతిమాస్థాన
 స్వావాహన ముద్వాసనవజ్రం । మహాత్స్వయనమిత్యాదీశ్వరే ఇత్యా

పాథగవాక్ బోధాయనః । శివాచ్ఛవం ప్రశంసతి నందికేశ్వరః । యః
 ప్రయచ్ఛేద్గవాం లక్షం దోగ్ధీ కాం వేదపారగ । ఏకాహమర్చయేల్లింగం త
 స్య పుణ్యంతతోధికమ్ సకృత్పూజయ తేయస్తు భగవంతముమావతి ॥ తస్యా
 శ్వమేధాదధికం ఫలం భవతి ధూమరశ్శతిః పాకక్రిమః శుభ్రగః అతః ధ్వజం
 ప్రవక్ష్యామి హవిష్యాకవిధిక్రమం పరాకతోద్రవాదీని విష్ణుయేత్తువివక్షణః ॥
 కులస్థజాతిభేదంచ ప్రియంగాం శైచరణ్యయేత్ । ధాన్యానామపి సర్వేషాం
 శ్వష్టధాన్యం వివర్జయేత్ । అథవాన్యదలబ్ధంచైత ధాన్యం శుద్ధం సమాహ
 రేత్ ॥ త్రివర్షాంతధాన్యాని న పశస్తాః పైదిక ॥ తండులానపి సర్వాం
 శ్చమాసాదూర్వణం వివజయేత్ । ఆజ(ధ)కంబీరకంచైవ మరీచం సంసకాపం
 తథా ॥ రాజమాషమహమాషం శ్యామాకం శ్లక్షమాషకమ్ । మాషముద్గం
 మహాముద్గం నిష్పావంతి తిల్లకం । ఫలాని చూతకదళీః న సానాం సమా
 హరేత్ । భేదస్తుకారవల్ల్యాది సర్వంగ్రాహ్యమిరితమ్ । త్నమకందం
 మహాకందం ఆహరేత్తువివక్షణః । సహకారప్రభేదైస్తు తద్భేదపసన
 ద్వయం । కదళ్యాదిమభేదైస్తు గృహీయ్యాత్ప్రయన్నితః । కూశ్మాం
 డోర్వాకుకంచైవ సింహీవ్యాఘ్రీత దైవచ । కాకోటకాదిసంగ్రహ్యం
 కలంజాదివివర్జయేత్ । బింబాలకఫలాదీని వజయేదితి కేవల ॥ భేదైశ్చ
 అపహతీసర్వా సంగ్రాహ్యేష్యత్యతేబుద్ధైః మరీచిరపి । అథహవివిధి వ
 డ్యై ॥ వేణుకన్యాయవాక్ నీకాక్ నీకారాక్ ప్రియంగాక్ శాలిభేదాక్
 అన్యాస్ప్రీహీన్వాప్యేక జాతీయాక్ చతుర్వదైకరేవానయేత్ । లేషాం
 ఘూర్వం శైవ్యంతస్మాద్వరాక కోద్రవాదీని కులాన్యాని ప్రతిలోమాని తాని
 వజయేత్ । కదళీచూతపసనారి కేళితింత్రిణి కారవల్లి వ్యాఘ్ని కర్కం
 దూర్వాకుకకూశ్మాండ కాకోటకాని సూరణకంద త్నగ్రమహాకంద
 వల్లికంద శ్రింగిబేరొత్పల కంచాన్యాని భక్ష్యాణి యథాలభ్యమాహరేత్ ।
 శోకాతకమలాబుచ వీశేషేణ వివజయేత్ । ఇతి దేవప్రాజాప్రకర
 ణమ్ ॥ అథ సంజమహాయజ్ఞాః ॥ తత్రదక్షిణం వజయేత్ తథాధాగ్సంవి

భాగోయథాహతః । పితృదేవమనుష్యాశాం జటినాంచోపదిశ్యతే ॥
 వైశ్వదేవస్య పూజానంతర భావితృముక్తం ॥ నృసింహపురాణే ॥ పౌ
 రుషేణవసూక్తం తతోవిష్ణుంసమర్చయేత్ ॥ వైశ్వదేవంతతఃకుర్యాద్భు
 లికర్మతథేవచ ॥ వ్యాసోపి ॥ నైవేద్యార్థంపుకగ్భండే పక్షిసాత్వా
 పచేద్భుహే । వైశ్వదేవాథుఃసున్మన్త్రికా వ్యంజనానప్పథక్ పృథక్ ॥ సు
 కృతానైశ్చవివిధైః హవిష్యవ్యంజనానలైః । వైరేవానైశ్చర్బిందద్యాత్
 శేషమాస్లావ్యవారితా । కృత్వావసవ్యంస్వధయా సర్వందక్షిణతో
 హరేత్ ॥ హరితోపి ॥ ద్విజఃపురుషసూక్తస్య విధినావిష్ణుమర్చయేత్ ।
 వైశ్వదేవమతఃకుర్యాద్భులికర్మవిధానతః ॥ యస్తుశానకవచనమ్ ॥ హు
 తశేషేణపుకగగ్భండేనవాకుర్యాత్ । నాన్యస్యశేషేణ వైశ్వదేవంకుర్యాత్ ॥
 తద్వైశ్వదేవార్థముద్భుత్య తచ్ఛేషేణనివేదనంకుర్యాత్ తివంపరమ్ । ఉ
 ద్భుత్యవైశ్వదేవార్థం దేవస్యప్రాక్షిపేదయేదిః స్తంభాత్ ॥ వైశ్వ
 దేవ హోమాత్పూర్వం సకలహోమంకుర్వంశ్చిహ్వాః । తత్రహోధాయ
 నః ॥ అహ్మేసమిసతథ్యాధేవ కృతస్యైవసోవయజనమసిస్వాహా ॥ మ
 నుష్యకృతస్యైవసోవ యజనమసిస్వాహా అస్మికృతస్యైవసోవ యజనమ
 సిస్వాహా । యద్దివాచనకంజైవశ్చ క్రిమతస్యావయజనమసిస్వాహా ।
 యత్స్వపంతశ్చజాగ్రితశ్చైచ్చ సశ్చక్రిమతస్యావయజనమసిస్వాహా । యద్వి
 ద్వాంసశ్చావిద్వాంసశ్చైచ్చ సశ్చక్రిమతస్యావయజనమసిస్వాహా । ఏనసఏ
 నసోవయజనమసిస్వాహా ॥ ఇత్యేతైరవ్యభిహూతా సర్వస్మాత్పాపా
 త్ప్రీముచ్యతే ఇతి పంచమహాయజుస్సయాపమాహాశ్రుతిః । దేవయజ్ఞః పి
 తృయజ్ఞో ధూతయజ్ఞో మనుష్యయజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞ ఇతి ॥ యదగ్నోజాహో
 త్యపిసేమిధంత ర్దేవయజ్ఞః సంతష్టతే । యత్ప్రిశ్నభ్యఃస్వధాకరోత్యప్య ప
 స్తత్ప్రిత్యయజ్ఞః సంతష్టతే । యద్భూతేభ్యోబలింహరితి తద్భూతయజ్ఞః
 సంతష్టతే । యద్భూతేభ్యోబలింహరితి తద్భూతయజ్ఞః సంతష్టతే । యద్భూతేభ్యో
 బలింహరితి తద్భూతయజ్ఞః సంతష్టతే । యద్భూతేభ్యోబలింహరితి తద్భూతయజ్ఞః సంతష్టతే ।

అతిల వైద్యనాథపీఠికయే * స్మృతిముక్తాశలే * భర్తృశాస్త్రే.

హృదయజ్ఞానంతిక్తతే ఇతి | వ్యాసః | దేవయజ్ఞంపితృయజ్ఞం ధూతయ
జ్ఞంతిత్వేవ | మనుష్యంబ్రహ్మణజ్ఞంచ పంచయజ్ఞాప్రపత్తితే || య
దిస్యాత్మకౌదర్వాక్ బ్రహ్మయజ్ఞఃకృతోనహి | కృత్వామనుష్యయజ్ఞం
వైశితస్యాస్వాధ్యాయమాంశేత్ || అగ్నేఃపశ్విమతోదేవే ధూతయజ్ఞాంత
దేవధా | యదుః || పంచనూనాగృహస్థస్య పరమలెహరహసి
దా | ఖండనీకీషిణీచుల్లీ జలకుంభదేవస్మరః | ఏతాభిర్యజ్ఞహరఃప్ర
ప్రఃబధ్యతేవైశుమారుహుః | ఏతాసాంపావనాధాణయ పంచయజ్ఞాఃప్ర
క్షిర్మితాః | సూనాహింసాస్తానాని | ఖండనీముసలోలూఖలాదిః | శే
షిణీద్యక్షమశలాదిః చుల్లీపాకస్థానం జలకుంభ దేవకాధానం ఉపశం
రాః శూర్వాదిః ఏతాభిః సూనాభిః స్వకార్యం ప్రాపయత్ పాపేనయు
జ్యత ఇత్యర్థః || మనుః || పంచనూనాగృహస్థస్య చుల్లీశేషణ్యవస్మ
రీ || ఖండనీచైవకుంభశ్చ బధ్యతేయైస్తువాహయేత్ | తాసాంక్రమేణ
సర్వసాం నిషక్మాత్కర్తృమహావిధిః | పంచక్లప్తామహాయజ్ఞాః ప్రత్య
హంగృహమేధిహం | అధ్యాయనంబ్రహ్మణజ్ఞః పితృయజ్ఞస్తుతర్కమ |
హేమామోదేవబలిధూతోన్యయజ్ఞోతిభోజనం || పంచైతాన్వైశుమారు
జ్ఞాక నహపయఃకత్తితః | సంగ్రహేషినీసేన్నిత్యం సూనాదోమైర్మలి
ప్యతే | నామంతరణ్యహ || సవీవ || అశూతంచమత చైవ తథాప్ర
హతమేవచ | బ్రాహ్మమతంప్రాశీతంచ పంచయజ్ఞాప్రపత్తితే | జప
మతోహుతోహూమః ప్రహుతోభౌతికోబలిః | బ్రాహ్మ మతంద్విజా
గ్రీప్యః ప్రాశీతంకత్తితర్కమ | స్వాధ్యాయేనాచాయేతషీక హేమా
మోదేవాన్యధావిధి | విధా శాద్ధేనచాశ్చేన ధూతానిబలికర్తవీ | యజ్ఞ
వల్యోపి || బలికర్తృస్వధాహేమస్వాధ్యాయోతిథిసమ్ప్రాయా | ధూ
తపితృమరబ్రహ్మ మనుష్యాకౌమహమఖాః | నారాయణః || స్వధార్యస్తు
శుచిస్సాక్షిః శుచినాచమ్యవాగ్యతః | ఉపవిశ్యసమిధేగ్నౌ వైశ్వదేవంస
హూదరేత్ || వసిష్ఠః || వైశ్వదేవంసాయంప్రాతః గృహ్యైగ్నౌజుహు

యాదితి ॥ మనుః ॥ వైవాహికగ్నోకర్షితగ్రాహ్యంకర్షణభావిధిః ॥
 పంచయజ్ఞవిధానం పఞ్చీంచాన్వాహికంగృహీ ॥ గ్రాహ్యకర్షణ
 జ్ఞాదికమ్ ॥ విశ్వభూతసునువ్యబ్రహ్మయజ్ఞానా మగ్నోకరణమగ్ని మిహ
 కరణంహూమాభావాత్ ॥ బ్రహ్మయజ్ఞోపిమనుష్య యజ్ఞానాంతరం చే
 త్క్రియతే తదాగ్నిసమిపకర్మవ్యం అగ్నేఃతస్మిన్తోదేవ భూతయజ్ఞాం
 తరంవేదివ్యాసస్తరణాత్ ॥ తథాచకన్దరీ ॥ అగ్నితతోపివచనా సిద్ధిభాః
 పంచయజ్ఞాః ఆహితాగ్నోరపితి బ్రహ్మయజ్ఞవ్యాగ్నిసంబంధశనసాపివతో
 దశగతః ॥ అగ్నిసమిపత్యేకేష్వితి ॥ ఆగిరాః ॥ తోకేవైవికేవాపి
 హుతోస్సృష్టేజలైశ్చ ॥ వైశ్వదేవస్తుకర్తవ్యః పంచమానామనుత్త
 మై ॥ వ్యాసోపి ॥ శాలాగ్నోతోకేవాఫ జలభూమ్యామథాపివా ॥ వై
 శ్వదేవస్తుకర్తవ్యః దేవయజ్ఞసప్తైస్త్వతః ॥ గృహ్యపరిశిష్టేపి ॥ వైశ్వదే
 వస్యప్రాతరారంభః అగ్నిహూపాసనంపవనం వాసమూహ్యేతి విశ్వేదే
 వాః సర్వదేవాః తద్దేవస్యమిదం వైశ్వదేవమతివ ॥ ఆత్రవ్యసస్థామహం
 గిరాః ॥ శాలాగ్నోపచేదన్మ గృహ్యగ్నోహూపవివచ ॥ ప్రాతర్వైమం
 తుసర్వస్య సముద్భృత్యహుతాశనాత్ ॥ శేషంమహంసైకత్వాత్రహ
 కంసమాచరేత్ ॥ తమగ్నింపున రాహృత్య శాలాగ్నోవైవిషీశేత్ ॥ త
 తోస్త్రిన్వేదేవాదికర్షకుర్యాదరంత్రితతి ॥ చంద్రికాయామపి ॥ యస్త్రిన్మ
 గ్నోభవేత్పాకః వైశ్వదేవస్తుతత్రవై ॥ తత్రామూర్త్యాతుయోభుక్తే సభా
 క్తేకిల్పివంసరః ॥ వ్యాసోపి ॥ యదిస్యాన్తేకికేపాకః తతోన్నంతత్రహూ
 యతే ॥ శాలాగ్నోత్రచేదన్మ విధిరేవసనాతనః ॥ దేవేభ్యస్తుహుతాద
 న్నాత్ శేషాద్భూతబలింహరేత్ ॥ భూతయజ్ఞః సవిజ్ఞేయః భూతదః స
 ర్వదహినాం ॥ తదృకాలద్వయేపికర్తవ్య మాహకాత్యాయనః ॥ సాయం
 ప్రాతర్వైశ్వదేవకర్తవ్యోబలికర్తవ ॥ అనన్తాతామితతం అన్యథాకిల్పి
 షీభవేత్ ॥ ప్రజాపతిరపి ॥ వైశ్వదేవంబహ్యశ్చింత్యహంగృహమిధి
 నః ॥ సాయంప్రాతర్కుర్షిరకా సూనవోదాపనుత్తయై ॥ తాత్పర్యశక

౨౦౦ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * భర్తాశాస్త్రే,

నే । ఋతేమహాయజ్ఞేభ్యః సాయంరుద్రాంతంకృత్వా వై హాయస మాకా
 శేఘ్రాతబలింకుర్వీరకా । అన్యతామూర్ఖత్వమేవవైహా యసమిత్యాపస్తంబ
 వచనవికారస్య వ్యవహితాన్వయాత్పవైహాయసమేవసాయమితి ॥ త
 థాపితృకాండే । వైశ్వదేవదివారాత్రౌ కుర్యాద్బలిహృతింతథా ॥ రాత్రౌ
 హూమంప్రకర్షితయోధూతంమంత్రతోబలిమ్ । నాన్యద్బలిహృతింరా
 త్రౌ యద్యాకుర్యాదమంత్రతః ॥ మనః ॥ సాయంత్రపత్న్యమంత్రంబలిం
 హరేత్ తత్రవైశ్వదేవప్రకారమాహాశ్వలామనః ॥ సాయంప్రతిఃసిద్ధస్య
 హవిష్యస్య జహుయాదగ్ని హూత్రదేవతాభ్యః సోమాయజనస్తతయే
 గ్నిష్టోమాభ్యాం ద్యావాపృథివీభ్యాం ధన్వంతరాణాం ఇంద్రాయ విశ్వేభ్యో
 దేవేభ్యః బ్రహ్మణేస్సాహేతి హవిష్యస్యేతి హవిర్యగ్యస్యేత్యర్థః ॥ అగ్ని
 హూత్రదేవతాభ్యః సూర్యాగ్నిప్రజాపతయభిష్యతః ॥ అపస్తంబః ॥ ఔ
 పాసనైవచనైవాషడ్భిరాద్యైః ప్రశమంత్రంహస్తేన జహుయాత్ ఉభయ
 తఃపరిషేచనం యథాపురస్తాపితి । షడ్భిరాద్యైర్గ్నయేస్వాహా సోమా
 యస్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్సాహా ధృవాయభామాణు స్వాహా ధృవ
 తీతయేస్వాహా ॥ అచ్యుతక్షీతయేస్వాహా ॥ కేచిత్స్విష్టకృతమపి సప్త
 మంజుహ్వః ॥ అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహేతి ఒపధిహవిష్కేమ సర్వత్రాన్య
 పవృత్తిరితవసంతః । అన్యేః సోమాయస్వాహేతినవతంతి । స్విష్టకృతంష
 ఠంపతంతీహరిదతః ॥ గౌతమః ॥ అగ్నావగ్నింధన్వంతరిం విశ్వేదేవారి
 ప్రజాపతీస్విష్టకృదితిహూమాఇతి । అగ్నావగ్నిభ్యః స్విష్టకృతం తేభ్యోఅ
 గ్నోహూమః కర్తవ్యా ఇత్యర్థః ॥ మనః ॥ విశ్వేదేవస్యసిద్ధస్యగృ
 హ్యేగ్నోవిధిపూర్వకం । అభ్యాంకుర్యాద్దేవతాభ్యః బ్రాహ్మణోయమథా
 న్వహమ్ ॥ అగ్నోస్సమస్యదేవస్యచైతయోశ్చైవసమస్తయోః ॥ విశ్వేషాంచై
 వదేవానాంధన్వంతరియవివచకుమూనైచానువత్యాచప్రజాపతయవివచ ॥
 సహద్యావాపృథివ్యాచ తథాస్విష్టకృతంతతః ॥ చతుర్థ్యర్థేషష్ఠి ॥ సహ
 ద్యావాపృథివ్యోః సమస్తద్యావాపృథివీభ్య ఇత్యర్థః కాత్యాయనోపి ।

స్వాహాకారైజాహుయాశ్చస్తృతైః ప్రజాపతయైశ్చహేభ్యః కాశ్యపాను
 మతయథితః । అత్రయథాస్వశాఖంశ్యసస్థా ॥ వైశ్వదేవంప్రకర్షితస్వశాఖా
 విహితంతథా ॥ యస్యతావత్స్వగృహ్యాశ్చం స్తుంబాయదివాబ
 హు ॥ యస్యతావత్తాస్త్రైర్థై కృతేనర్వంకృతంభవేత్ ఇతివ్యాసస్త
 రణాత్ ॥ స్మృతిసారై ॥ అప్రబుధ్దేతుహేమామాగ్నౌ వైశ్వదేవంవకార
 యేత్ ॥ యజమానోభవేదంభః ఇత్యేవంనుసర్వవేత్ ॥ హేతవ్యా
 న్నుస్యసంసక్తరహాహవ్యాసః । జహుయాత్సవిషాభ్యక్తం తైలతైర
 వివర్జితమ్ ॥ దధ్యాక్తంపయసాక్తంవా తదభావేంబునాపిచా । గృహ్య
 పరిశిష్టేపి ॥ అగ్నేః ప్రత్యగ్దర్శేమ సిధామసః ॥ షాభ్యజ్య సకృదవదా
 సేన పాణినామహుయాదితి ॥ స్మృత్యర్థసారై ॥ కోద్రమకరకంమాషం
 మసూరంబక్షశ్శిథకం । తైరంచలవణంసర్వం వైశ్వదేవవివర్జయేత్ ॥
 ఆపస్తంబోపి ॥ సతౌరలవతైహోహామో విద్యతేతథా అవరాన్నస్య
 సంస్పృష్టస్యా హవిష్యస్య హోష ఉదీచిన ఉష్ణంభస్మాప్రాహ్యతస్మిన్ జహు
 యాత్ తద్గుతమహుతంచాగ్నోభవతి ॥ సప్త్రీజహుయాన్నాను పే
 తథిత యన్యాగ్నానక్రియతేయస్య చాగ్నావదీయతే నతద్భోక్తవ్యమితి ।
 బోధాయనః ॥ అంగారాభస్తమిత్రాస్తు సరూహ్యాత్మరతోత్రతు । జ
 హుయాన్వైశ్వదేవంతు యదితౌరాదిమిత్రమ్ ॥ భరద్వాజః ॥ సర్వే
 షు పాకయజ్ఞేషు తథావైచికకర్మసు ॥ స్త్రియశ్చానుససితస్య బలిర్నంత్రోన
 విద్యతేఇతిద్రవ్యానుకల్పశ్చతుర్వింశతిమతేవర్చితః । ఆలాభేయేనకేనాపి ఫల
 శాఖోదకాదిభిః । పయోదధిస్ఫుటైఃకుర్యాత్ వైశ్వదేవంసుప్రేతేతు ॥ హస్తే
 నాన్నాదిభిఃకుర్యాత్ అగ్నిరంజలినాజలఇతి ॥ వ్యాసోపి ॥ పశ్వాభావప్రవా
 సేదత్పదులావోషధిస్తువా । పయోదధిఘృతంవాపి కందమూలఫలానివా ॥ జ
 హుయాదితిశేషః ॥ సవీచ ॥ అథవామంత్రతఃకుర్యాత్ హవేన్నాన్వై
 శ్వదేవికః ఇతి ॥ యద్యత్తేనైవహేతవ్యం తదుక్తంగృహ్యపరిశిష్టై ।
 శాకంవానుదీవాపత్రం మూలంవానుదీవాఫలమ్ । సంకల్పయద్యదా

అంశ మైద్యనాథరక్షిణియే శ్రీ శ్రీమత్కథలే శ్రీ ధర్మశాస్త్రే,

హరిః తెనైవజుహుయదపి | ఉత్తానేనతుహస్నేన హ్యంగుష్ఠాగ్రిః
 దీతః || సంహతాంగుళిపాణిస్తు వాగ్యతోజుహుయాధవిః | అంగుష్ఠః
 ర్వమాత్రంస్యాదవదానమిత్స్యతమ్ || ద్రవంస్తువేణహూతవ్యం వా
 ణినాకతినంహవిః || జైమిః || అవశ్యంతుత్యజేదన్తం మనసావచసాః
 చ | తతశ్చక్రిషేదగ్నోత్తిధర్మస్సనాతనః || అత్యక్తాన్విజుహుయా
 ద్యస్తు మోహేనాహితమానసః | దేవానాంనోపతిష్ఠేత నరకంప్రతిః
 ద్యతే || యతిఃచిజ్జుహుయాదగ్నో తత్సర్వంత్యాగపూర్వకమ్ | అన్య
 ఛాకురుతేయస్తు నరకేనవిపద్యతఇతి || అనగ్నికస్యవైశ్వదేవ విశేషమాహ
 వృద్ధవసిష్ఠః | అనగ్నికస్తుయోవిప్రః సోన్నంవ్యాహృతిభిస్సంస్వయమ్ |
 హుత్వాశాకలమంత్రేన్స శిష్యంకాకబలింహరేత్ || విష్ణుపతి || అన్న
 వ్యాహృతిభిహూత్వా హుత్వామంత్రేన్సశాకతైః | ప్రజాపతేర్హవిచుక్
 త్వా పూజయేదతిథితతః || ఇతి తిస్సభివ్యాహృతీభిః అన్నాహుతీహు
 త్వా ప్రజాపతయేస్వాహేతిచ తతోదేవతస్వైవనగ్నిత్యాద్యైః శకలహూ
 మంకృత్వా కాకబలింహుత్వా తిథింపూజయేత్త్యధికః || తథాదాత్రిః ||
 సాగ్నికఃపితృయజ్ఞాంతం బలికర్మసమాచరేత్ | అనగ్నిహుతశేషంతు
 బలింకాకబలింహరేత్ || పురుషయజ్ఞాద్యతేనాస్తి నిరగ్నస్తుచహమఖి
 తి | వ్యాహృత్యాదిహూమాణ్ కాకబలిమాతిధ్యంచ వినాన్యన్నస్తీత్య
 థికః | మంత్రోపయోగేనియమ మాహాపస్తంబః || గృహమేధినోయద
 శనీయస్య హూమాబలయశ్చ స్వగృహప్రప్త్తిసంయుక్తాస్మేషాం మంత్రా
 నాముపయోగే ద్వాదశాహమధః శయ్యాబ్రహ్మచర్యం త్కరలవణవజ్ర
 నంహోతమస్త్రైకరాత్రముపవాస ఇతి || గృహమేధినోయదశనీయంప
 క్వమపక్వంనోపస్థితం తస్యేకదేశేన హూమాబలయశ్చకర్తవ్యాః స్వర్గః
 ప్రప్త్తిశ్చతేషాం హూమశ్చబలిమంత్రానాముపయోగే ఉపయోగోనియ
 మపూర్వకం విద్యాగ్రహణం తథాచబోధాయనః | తేషాంగ్రహణేద్వా
 దశరాత్రమిత్యాదితద్రూపోపయోక్తు రేవవ్రతం | అన్యేతుపత్నాన్యలపీచ్ఛంతి |

ఉత్తయోగః ప్రథమప్రయోగః తత్రపత్న్యా అపినాధికార ఇతి వచంతః ।
 ఉత్తమస్యయేథాతాః ప్రవరంతీత్యుత్పరాలముపవాసః కర్తవ్య ఇ
 తిహరదత్తః ॥ అన్నసంస్కారానాహపస్త్రబః । ఆర్యాప్రయతా
 వైశ్వదేవేన్నసంస్కారాన్స్యరితి ॥ ఆర్యాః త్రైవిణికాః ॥ సవీప ॥ సిద్ధే
 న్నేతివృత్తాతమితి స్వామినప్రబ్రూయాత్ । తత్సంఘాతంవిరాడ
 న్నంతన్మాత్రాయాతిప్రతివచనఇసిద్ధేపక్షేన్నేతివృత్తాపాచకఃఘాతమితిఅ
 న్నస్వామినప్రబ్రూయాత్ । తత్సంఘాతమిత్వాది ప్రతివచనోమంత్ర
 ఇత్యధః ॥ యత్తుతేనోక్తం ॥ ఆర్యాః ధీష్ణితావాశూద్రాః సంస్కర్తా
 రస్యస్యరితి । తద్భుగంతరవిషయమ్ । బ్రాహ్మణాదిభుతాద్రస్య పచనా
 దిక్రియాపిచేతి కలియుగనిబిద్ధభర్తేషుమధ్యేస్త్వరణాత్ ॥ అథబలిహర
 ణమ్ । తత్రకాత్యాయనః । ఉత్పతంహవిరాసీచ్య హవిష్యేణభృతాది
 నా ॥ స్వశాఖోక్తేనవిధినా బలికర్మనిధీయత ఇతి ॥ నజాతుపరశాఖోక్తం
 బుధఃకర్తనమాచరేత్ ॥ హరితః ॥ వాస్తుహలసఘాతేభ్యః బలిహరణం
 ఘాతయజ్జఇతి । బలిహరణేగౌణకర్తృనాహుత్రే ॥ పుత్రోద్భాతాథవాఋ
 త్విక్ శిష్యశ్వశురమాతురః । పుత్రోత్పియయజ్ఞాన్వదృష్ట్యాపైబలిక
 ర్తృణి । కృహేకర్తృంతరాధావప్రనాసప్యవరేష్యయం ॥ బలిహరణప్ర
 కారమాహశానకః ॥ అథబలిహరణమేతాభ్య నైచవస్యాషధేభ్యోగృ
 హాయగృహదేవతాభ్యః వాస్తుదేవతాభ్యఃప్రదాయేద్ర పురుషేభ్యోయ
 మాయయమపురుషేభ్యోమరుకాయవరుణ పురుషేభ్యసోమాయసోమ పు
 రుషేభ్యఇతి । ప్రకడితం బ్రహ్మజేబ్రహ్మ పురుషేభ్య ఇతి౦ ధ్యే విశ్వేభ్యో
 దేవేభ్య ఇతి సర్వేభ్యో ఘాతేభ్యో దివాచరేభ్య ఇతి । దివానక్తంచరే
 భ్య ఇతినక్తంతుభ్యఇత్యుత్తరతః । స్వధాపితృభ్యఇతి స్రాచీవాపిత్రి
 శేషం దక్షిణానినయేదితిఅపస్తంబః ॥ అపరేతాగ్నిసప్తమాప్తమాబ్యాము
 దగపవగకంఠదధానసన్నిధౌనవమేనమధ్యే గారిస్యదశమైకాదశాభ్యాంసా
 గపవగకముత్తరపూర్వదశైగారినికృత్తైశ్చేతునిఃశయ్యదశేకాంలి

౨౦౪. వైద్యనాథపీఠీయే * స్మృతిముక్తాఫతః * ధర్మశాస్త్రే,

గేన దేహశ్యామంతరితైరింగేనోత్తరేణాపి ధాన్యము తరైః బ్రహ్మసదనాద
 షీణతః పిత్తలింగేన ప్రాచీనాపీత్యవాచీనపాణిః కుర్వాద్రాద్రుతహ
 యథాదేవతాభ్యస్తయోనానాపరిషేవసం ధర్మభేదాత్ న క్తమేవోక్త
 మేన వైహయసం యవీషమేతావవ్యగో యథోపదేశం కురుతేసిగ్ధిః స్వ
 గ్గః ప్రప్తిచ్చేత్యస్యాథకః అగ్నేరివశ్చాశ్చస్తమాజ్జమాభ్యాంధర్మాణ్యస్వాహా
 అసర్వాణ్యస్వాహా ఇత్యేతాభ్యాం ఉదగవర్గంబలిపారణంకర్తవ్యం । ఉదకం
 యత్రోదీయతే తదుదధానంవణికాభ్యం తస్యసన్నభౌ నదమేన అస్ఫ్యస్సాన్వి
 హేత్యనేనోలగారస్యమధ్యేదశమైకాదశాభ్యా మోషధివనస్పతిభ్యస్సాన్విహా
 రతో దేవజనేభ్యస్సాన్విహేత్యేతాభ్యాం ప్రాగవర్గం అగారనిగ్ధితర పూ
 ర్వజేనే ఉత్తరైశ్చతుర్విగ్ధాహ్యభ్యః స్వాహాఅవసానైభ్యస్సాన్విహాఅవ
 సానపతిభ్యస్సాన్విహా సర్వభూతైభ్యస్సాన్విహేత్యేతః ప్రాగవర్గమేవ ॥ శ
 య్యాదేశేకామలింగేనకామాయస్వాహేత్యనేన దేహాలితురాద్వారస్యా
 ధస్తాత్ దారుశంత్రం అంతరిక్షాయస్వాహేత్యనేన యేనవిధీయతే ॥
 ద్వారంసాపిధానీకవాటచక్రళమిత్యస్యే । తతోత్తరేణమంత్రేణయ
 దేవతిజగతియచ్చచేత్త తినామోహగోయంనామైస్వాహేత్యనేన ।
 బ్రహ్మసదవంశ్యేగారంవాస్తువిద్వాప్రసిద్ధం అగ్నేదక్షిణతత్తత్త్యస్యే । త
 తఉత్తరైదశశభిఃపుణివైస్వాహాంతరిక్షాయస్వాహాదివేస్వాహాసూర్యా
 యస్వాహా చంద్రమనైస్వాహా నక్షత్రైభ్యస్సాన్విహా ఇంద్రాయస్వాహా బృ
 హస్పతయైస్వాహా ప్రజాపతయైస్వాహా బ్రహ్మణేస్వాహా ఇత్యేతైః ప్రా
 గవర్గమేవ । దక్షిణతఃఅనంతరాశాంబలీనాందక్షిణతః । స్వధాపితృభ్య
 స్సాన్విహేత్యనేన ప్రాచీనాపీతీఅవాచీనపాణిః దక్షిణతః పాణిముత్తానం
 కృత్వా అంగుష్ఠ తజాన్యోరంతరాశేనమర్యాత్ । పితృబలరుత్తరతోకా
 ద్రబలికర్తవ్యః ॥ యథాదేవతాభ్యంపవీతీత్యథకః । నమోరుద్రాయప
 శుపతయైస్వాహేతిమంత్రః ॥ బలీనాందేశేదేశేసమవేతానాం సకృత్స
 కృదంతే పరిషేదనమితిస్మృతస్యాపవాదః । తయోర్నానాపరిషేదనమితి

తయోరసంతరోక్తయోః బల్గోగకస్మిన్ దేశేనమపేతయోరపి పృథక్పరి
 షేషనంకర్మచక్రం ॥ కుతఃధర్మభేదాద్విశ్లోకస్యాదప్రవక్ష్యాంరుద్రస్య దే
 వత్వాత్ప్రదక్షిణమితి ఉత్తమేనయేథూతాః ప్రచరంతి సక్తంబలిమిచ్ఛం
 తోవితుదస్యప్రేక్ష్యాః । తేభ్యోబలింపుష్టి కామోహరామిమయిపుష్టిం
 పుష్టిపతిదధాతుర్వాహేత్యనేన వైహాయసంబలిందద్వాల్ । తచ్చసక్త
 మేవహ్యకాశమేవచచి పరివేష్టితదేశేతథాద బోధాయనః ॥ హ్యకాశే
 షీపతియేథూతా ఇతిహిరెవ కారాధఃభిన్నక్రమః । సక్తముత్తమ
 నైవ బలిరితితత్రబల్యంతరాణాం రాత్రోసప్యత్తిః అస్యేతుదివాబలిమి
 ఛంత ఇత్యూహేనదివాబలింహరంతి ॥ తథాచాశ్వలాయనః ॥ దివాచా
 రిశ్యతిదివానక్తం చారిభ్యశ్చింతి క్షమితి । మసురపి ॥ విశ్వేభ్యశ్చైవదేశభ్యః
 బలిమాకాశఉలేక్షిపేత్ ॥ దివాచరేభ్యోథూతేభ్యో సక్తం చారిభ్యవీచ
 బలిదేశసంస్కారోహ్యపస్త్రజేనోక్తః । బలీనాంతస్యతస్య దేశసంస్కా
 రోహస్తేన పరిమృజ్యాశ్చైవ్య పశ్యత్పరిషేచనమితి । బలీనాంసశ్చ
 త్సకృత్పరిషేచనమిత్యథః ॥ సవీచ ॥ సతిసూపసంస్మయేనకార్యాఇ
 తి । వ్యంజనైఃసూషేచన సంస్మయేనైవ బలియః కార్యాఇతి సంభవ ఇ
 త్యథః ॥ తథాబోధాయనః ॥ ఏషవీచవ్యంజనానాం సంస్కారిః సూ
 పస్యాపి ॥ గౌతమః ॥ దిగ్దేవతాభ్యశ్చ యథాస్థానగృహస్థానైభ్యోమ
 రుద్భ్యోగృహదేవతాభ్యః ప్రవిశ్యబ్రహ్మణోమధ్యే అవ్యభిదక్షంభమా
 కాశాయేత్యంతరిక్షేనక్తంబరేభ్యః స్వాహేజిబలి స్థితోబలిం హ్యత్వా
 తతోంతఃప్రవిశ్యగృహదేవతాభ్యో బలింహరేత్ ॥ అత్రైకగృహదే
 వతాభ్యః స్వాహేతిమంత్రంమన్యంతే ఆశ్వలాయనే తథాదశేనాల్ ।
 అస్యగృహయాదేవతాః తాభ్యఃతేనతేనశబ్దేన బలిహరత్య ఇత్యా
 హుః । తాశ్చోశనసాదశీతాః ॥ తయనస్యశిరస్థానే త్రియైసమగ్నతి
 దద్వాల్ ॥ పాదస్థానే భద్రకాశ్చైవ్యమగ్నతి గోష్ఠాగారే ధనశతియేనమ
 గ్నతి స్తంభసలయే రుద్రాణానమగ్నతి గోష్ఠేమిత్రాణానమగ్నతి ఉలూఖల

౨౦౬ వైద్యనాథదీక్షితము * స్మృతిముక్తాఫత * భర్తాశాస్త్రే.

ముసలయోర్వరుణాయనమ ఇతి కూపే అహయేబుద్ధియాయనమ ఇతి ప
 డ్మణ్యామగ్ని సమీపేచైతాభ్యో దేవతాభ్యో దదామీతి గ్రహమధ్యే బ్రహ్మ
 ణేస్వాహేతి ఉదకుంధసమీపేద్భ్యః స్వాహేతి అంతరిక్షే ఆకాశాయ
 స్వాహేతి నక్షత్రంబరేభ్యస్వాహేతి సాయంఆకాశే బలిరుత్తిష్య ఇతి గౌత
 మవచనాథః ॥ మనురపి ॥ ఏవం సమ్యగ్విధిసూత్రాన్ సర్వదితుప్రదక్షి
 ణమ్ । ఇద్రాంతకాదిదేవేభ్యః స్థానగేభ్యో బలింహరేత్ ॥ మరు
 ఛ్యైతి తుద్వారి మహాదేవేభ్యైత్యపి । వనస్పతిభ్యశ్చేత్యేవం ముసలాలూఖ
 రేహరేత్ ॥ ఉచ్ఛ్రిషక కెశ్రియోద ద్యాత్ భద్రకాశ్యేతుపాదతః । బ్ర
 హ్మవాసోత్పతిభ్యంతు వాస్తుమధ్యే బలింహరేత్ । విశ్వేభ్యశ్చైవ దేవే
 భ్యః బలిమాకాశ ఉత్తిషేత్ ॥ దివాచరేభ్యోధూతేభ్యః నక్షత్రచారిభ్య ఏవ
 చ । బలింవాస్తుమిక్వత బలింసర్వానభూతయే ॥ పితృభ్యో బలిశేషం
 తు సర్వదక్షిణతోహరేత్ । వ్యజనాకారమగ్ని సమీపే శీప్తాః కుర్వంతి ॥ అత్ర
 కాత్యాయనః ॥ ధ్వజాకారం నరాకారం తథావస్మికరూపకమ్ । చం
 ద్రాకారంచ కామ్యానాం బలీనాం లక్షణం విదుః । చతుష్వేక తేషు విపా
 శాం నిత్యాచక్రాకృతిభావేత్ । చక్రాకారమథాష్టాంగం కుర్యాదగ్ని స
 మీపతః ॥ శౌనకోవి ॥ ఆయుషాగ్మోదివారాత్రౌ స్రువాకారంబలిం
 హరేత్ ॥ ఆయురారోగ్యకామస్తు ధ్వజాకారంబలింహరేత్ । వృశ్య
 రోగవిनाశాధీక నరాకారంబలింహరేత్ । జనవశ్యంకర్తు కామో వస్మిక
 కాఖ్యంబలింహరేత్ ॥ ఆయురారోగ్యసౌభాగ్య పుత్రవిద్యాసమాప్త
 తి । కామశృధనమోక్షాజ్ఞా చక్రాకారంబలింహరేత్ ॥ బదరీధలమా
 త్రాన్నమంగుళ్యగైర్భూమిక్షిపేత్ ॥ వ్యాసః ॥ శ్వభ శ్చశ్వపతిభ్యశ్చప
 తితేభ్యశ్చ ఏవచ । దద్యాద్భూమాబహిస్తస్వన్నం ప్రక్షిప్యోధద్విజోత్రమ ఏ
 వంగృహబలింకృత్వా గృహేగృహపతిశ్చుచిః ॥ అప్యాయనాయథూతా
 నాం కుర్యాదుత్సర్గమాదరాత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ దేవేభ్యస్తేహుతా
 దన్న శేషాద్భూతంబలింహరేత్ । అన్నంధూమాశ్వచండాల వాయుసే

శ్చక్రః క్షీణేత్ ॥ సంతానమథాన్నేనోనినయేత్ప్రాగువగ్దిశి ॥ మఘ
రపి ॥ శునాంచపతితానాంచ శ్వపచానాంచరోగినాం ॥ వాయుసానాంకి
మీణాంచ శునకైర్నివృత్తేషు ॥ స్తృత్యథాసారే ॥ భూతయజ్ఞబలి
శేషం సోదకం స్వధాపిత్యభ్యంత్రప్రాచీనాపీతీ పితృభ్యోదద్యాత్ ॥ తత
స్తథేఽబహిర్నివేశనాంతే సోదకమన్నంశ్వ చంచాలవాయున పతిశేభ్యశ్చ
నిక్షీణేదితి ॥ తత్రమంత్రోవిష్ణుపురాణేదర్శితః ॥ దేవామనుష్యాః పశవో
వయాంసిద్ధాః సత్తైత్యోరగయతినంఘాః ॥ ప్రేతాఃపితౄణాంసూరవః స
మస్తాః యేచాన్నమిచ్ఛంతి మయా తదత్తం ॥ విపీలికాః కీటపతంకా
ద్యాః ఋషుక్షితాః కర్మసిబంధబధాః ॥ ప్రయాంతుతేత్యప్తిరుదం మ
యాన్నంతేభ్యోఽస్పృష్టం సుఖినోభవంతు ॥ ఏషాంనమాతానపితాన బం
ధునైవాస్తిసిద్ధిర్నతథాన్నమస్తి ॥ తత్తృప్తయేన్నంభువిదత్తమేతత్ తే
యాంతుత్యప్తిమ్ముదితాభవంతు ॥ భూతాఃసర్వాణితథాన్నవేతత్ ప
ర్వంచవిష్ణుర్నయతోన్యదస్తి ॥ తస్మాదహంభూతహితామభూమా ఆ
న్నంప్రయచ్ఛమి సుఖాయతేషాం ॥ చతుర్దిశోలోక గణోయఏషః తత్ర
స్థితాయేభిలభూతసంఘాః ॥ తృప్త్యథా మన్నంహి మయాఽస్పృష్టంతే
షామిదంతే ముదితాభవంతు ॥ ఇత్యుచ్ఛార్యనరౌదద్యా దన్నంశ్రద్ధాన
మన్వితః ॥ భువిసర్వోపకారాయ గృహీసర్వాశ్రయాయతః ॥ మాకం
దేయః ॥ తతశ్చిదైర్బలించద్యా ద్భహిఃకాకశునాంతథా ॥ తత్రమంత్రః
వింద్రవారుణవాయువ్యాః సౌమ్యాయామ్యాశ్చనైర్పతాః ॥ వాయుసాంప్ర
తిగృక్తుంతుభూమా పిండంమయాపితమ్ ॥ శ్వనాహిశ్యామశబతౌవై
వస్వతకులౌద్భవౌ ॥ తాభ్యాంపిండంప్రదాస్యామి స్యాతామేతావహిం
సకా ॥ మంత్రాభ్యామేవచైతాభ్యాం శ్వకాకలిముత్సృజేత్ ॥ దత్వా
నేనవిధానేన బలింపశ్యదుపస్సృజేత్ ॥ ముఖ్యానుకల్పభేదేన పితృయజ్ఞ
స్వరూపమాహ ॥ కాత్యాయనః ॥ శ్రాద్ధంవాపితృయజ్ఞస్సాన్విత పితౄ
బలిరథాపివా ॥ ఏకమప్యాయేన్నిత్యం పితృయజ్ఞాథానీధయే ॥ సర్వ

వంనాస్తిచేదన్యః భోక్తాభోజ్యమథాపివా । అప్యదృశ్యయథాశక్తికించ
 దన్నయథాపి ॥ పితృభ్యభిదమిత్యుక్త్వా స్వధాకారమథాహరేత్ ॥
 వ్యాసః ॥ ఏకంతుభోజయేద్విప్రం పితౄణామిదృశ్యపత్నరమ్ ॥ నిత్యశ్రాద్ధం
 సముద్విష్టం పితౄణాంజ్ఞాగతిప్రదః ॥ ఉత్తృత్యవాయథాశక్తికించిదన్నంస
 మాహితః ॥ వేదతత్వాథకవిరుచేద్విజాయైవప్రదాపయేత్ ॥ విపా
 ణావేతుమిదంవాదద్యాద్ధత్రిణతోభువి ॥ కుకరటాండప్రమాణస్తుపి
 డభిత్వభిరీయతే ఇతి ॥ మనుః ॥ దవ్యాదహరహః శ్రాద్ధంఅన్నాద్యేనో
 దకేసవా ॥ పయోమూలఫలైర్వాపి పితృభ్యఃబలిమావహా ॥ ఏకమ
 ప్యాశయేద్విప్రం పితృభిరణంపాంచయజ్ఞకే ॥ సచైవాతిశ్రయేత్కించిత
 వైశ్వదేవంప్రతిద్విజమ్ ॥ మాకణందేయోపి ॥ పితౄణామిదృశ్యవిప్రాంస్తు
 భోజయేద్విప్రమేవవా ॥ పయోమూలఫలైర్వాపి త్యాదితత్ప్రకారమాహ
 ప్రచేతాః ॥ నావాహనాగ్నోకరణం సమిదానవిసృజంతం ॥ దత్వాతుంక్షిణాం
 శక్త్యానమపారైర్విసజయేత్ ॥ ఏకమ్యాశయేన్నీత్యం షడ్భామప్య
 న్నహంగృహీ ॥ స్మృత్యథకసారే ॥ నిత్యశ్రాద్ధమదైవం షట్పురుషంచ
 భవేదిహతిన్దేశకాలసియమాః కర్మాదినియమాదితి ॥ సారసముచ్చయే ॥
 నిత్యశ్రాద్ధంతుయన్నాను దేవహిసంతదుచ్యతే ॥ తత్రతిప్రూరుషంజ్ఞే
 యం దక్షిణౌపిండవజానమ్ ॥ వ్యాసోపి ॥ నిత్యశ్రాద్ధతుగంధాద్యైర్విజా
 నభ్యవ్యక్తశక్తితరి సవాణ్ పితౄణాం సమ్యక్ సహోద్దిశ్యభోజయేత్ ॥
 ఆవాహనస్వధాకార పిండాగ్నోకరణౌదికం ॥ బ్రహ్మచర్యాదినియమః విశ్వే
 దేవాస్తథైవచ ॥ నిత్యశ్రాద్ధేజేదేతా భోజ్యమన్నంప్రకల్పయేత్ ॥ శా
 తాతపః ॥ నిత్యశ్రాద్ధమదైవంస్యాత్ ఆఘ్నాపిండాదివజీకతం ॥ మత్స్య
 పురాణేపి ॥ నిత్యంతావత్ప్రవత్సోమి అఘ్నావాహనవజీకతమ్ ॥ స
 దైవతంవిజానీయాత్ పార్వణేతద్ధీర్ధిరమ్ ॥ రక్షావశ్యామ్ ॥ పితౄగా
 ధా ॥ అపిస్యాత్సకులెస్మాకం యశిశ్రాద్ధంనిత్యమాచరేత్ ॥ త్రప్పమూల
 ఫలైర్వాపితిలతోయైవినాపునః ॥ ఇతిత్రకచిత్ ॥ శాశ్వదేవబలిహ

రగయోదేశవయజ్ఞ పితృయజ్ఞ ధూతయజ్ఞానా మంతభావమున శేఖ
 తథావవాసః ॥ వైశ్వదేవస్తుకర్తవ్యః దేవయజ్ఞః సవైశ్చృతః । దే
 వేభ్యస్తుహుతాదన్నాచ్చేసాద్భూతబలింహరేత్ ॥ ధూతయజ్ఞః సవిజ్ఞే
 యః ధూతదః సర్వదేహీనాం శ్రాద్ధావాపితృయజ్ఞస్సౌత్ పితృబలవర
 థాపివా ॥ హరితోపి ॥ వైశ్వదేవయజ్ఞోవాస్తు పాలనభూతేభ్యో బలి
 హరణం ధూతయజ్ఞ ఇతి ॥ ఆపస్తంబః ॥ అహరహర్భూతబలికృతుష్యే
 భ్యోయథాశక్తిశాసం దేవేభ్యః స్వాహాకార ఆకాష్టాత్పితృభ్యః స్వధాకార
 ఓదపాత్రాత్స్వధాకారాధ్యాయ ఇతి ॥ ఆశ్రోజ్వాలా ॥ ఆపరేణాగ్నిం
 సప్తమాష్టమాభ్యా ముదగవర్గమితి బలిహరణప్రకారేణ ధూతేభ్యోఽహ
 రహః బలిదేయః ॥ యనిషధూతయజ్ఞః ॥ మనుష్యేభ్యశ్చయథాశక్తి
 దానంకర్తవ్యం । ఏషమనుష్యయజ్ఞః దేవేభ్యః స్వాహాకారేణ ప్రదాన
 మాకాష్టాత్ అగ్నియాభావేవద్ధేరాదైభ్యః ప్రతిమంత్రమితి వైశ్వదేవో
 క్తప్రకారేణ క్షాప్తమపితావద్దేయమ్ ॥ ఏతదేవయజ్ఞం కవివైశ్వదే
 వాహుతిభ్యః పృథగ్భూతాత్ దేవేభ్యః స్వాహాత్యేకామాహుతిం మన్యం
 తే ॥ వయంతునతథా ॥ పితృభ్యస్వధాకార ఓదపాత్రాదన్నాచ్యధా
 వెడదకమాత్రమపి స్వధాకారేణ దేయమ్ ॥ ఏషపితృయజ్ఞ ఇతి స్వాధ్యాయ
 యం సత్యస్వాధ్యాయః ఏష ఋషియజ్ఞః ఏతేమహాయజ్ఞా ఇతి ॥ మాధవి
 యే ॥ తఏతేదేవయజ్ఞ పితృయజ్ఞ ధూతయజ్ఞాః త్రయోపి వైశ్వదేవ శ
 బ్దేన ఉచ్యంతే ఇతి ॥ స్మృత్యర్థశాసరేపి ॥ దేవయజ్ఞో వైశ్వదేవాఖ్యం
 కర్మ దేవయజ్ఞ హుతశేషేణ శుద్ధదేశమశ్యుత్య బలిహరణం కుర్యాత్ । ఏ
 షధూతయజ్ఞః బలిశేషం సోదకం స్వధాపితృభ్య ఇతి ప్రాచీనాపిఠి పితృభ్యో
 దద్యాత్ । ఏషపితృయజ్ఞః ఏతేదేవయజ్ఞ ధూతయజ్ఞ పితృయజ్ఞావై
 శ్వదేవమిత్యుచ్యంత ఇతి ॥ మనురపి ॥ విధాయపితృయజ్ఞాంతం వైశ్వదే
 వంతతోపహిః । శ్వపాకపతితాద్యర్థ మన్నవల్పం శిషేదృహిః ఇతి ।
 బలిహరణస్య వైశ్వదేవ శబ్దేనాభిధాన మాత్రయాత్రయినో రభేదమాత్ర

౨౯౦ వైద్యనాథవీక్షితయే * స్వకీమక్రూపలే * ధర్మశాస్త్రే,

త్యేతిద్రవ్యవ్యం || అత్రయాశ్రయిభావశ్చ కాలాదశేదశితః | బహు
 నాంవైశ్వదేవస్య వదంత్యాశ్రయితాంబుధా ఇతి | వీవంచదేవయజ్ఞసి
 త్యయజ్ఞభూతయజ్ఞానాం వైశ్వదేవబలిహరణాత్పకత్వాత్ పృథక్పృథక్
 వ్యా ఇతి | అన్యేకుపంచమహాయజ్ఞానాం పృథక్త్వేనతేషాం వైశ్వదేవ
 బలిహరణమొరనంతభావమాహుః || తథావజమదగ్నిః || వైశ్వదేవం
 దివారాత్రౌ కుర్యాద్బలిహృతితథా | మహతఃపంచయజ్ఞాస్తు దివైవేత్యా
 మాగాతమః || బోధాయనోపి || అగ్నయేస్వాహేతి షడామూఠీజా
 హానీషవవైశ్వదేవస్స తిష్ఠతే | ధర్మాయస్వాహేత్యాదిసమీరుద్రా
 యుపశుపతయిత్కృతింజలీకహరతి || ఏతద్బలిహరణంసంతిష్ఠతే | దేవే
 భ్యశిస్వాహేత్యగ్నౌజుహోతి || ఏషదేవయజ్ఞఃసంతిష్ఠతే | పితౄయజ్ఞ
 త్యైకంద్రాహ్మణంభోజయేత్ || అపినాదక్షిణేనాగ్నిం దధాన్వక్షిణా
 గ్రాహ సంస్తీయతేమ పిండందదాతిపితృభ్యః స్వధాన్వీత్యపిహ అప
 న్నపితౄయజ్ఞః సంతిష్ఠతే | అపరేతాగ్నింశుచాదేశేప్రాగ్రాహదర్భా
 సంస్తీయతే గంధపుష్పధూపైలంకృత్య బలిముపహరతి | ధూతేభ్యోన
 మఇత్యపః పుస్పాణితద్భూతయజ్ఞశి సంతిష్ఠతే మనుష్యయజ్ఞాథకమితి అ
 తథింభోజయేదపిహ మాతకారంద్రాహ్మణేభ్యోదద్యాత్ || ఆపస్తంబప
 రిశిష్టేపి || వైశ్వదేవబలిహరణానంతరంఅగ్రందత్వాదేవయజ్ఞాథకం ఉ
 ద్ధృతాదన్నాత్ దేవేభ్యస్వాహేత్యేకాగ్నౌజుహుయుః || పితౄయజ్ఞా
 థకమపివైశ్వదేవ బలిహరణశిష్టాదన్నాత్ప్రాచీనావీతినోదక్షిణతోగ్నేః పి
 తృతీర్థేనపితృభ్యః స్వధాన్వీత్యబలింహరేయుః | ధూతయజ్ఞాథకమపి
 వైశ్వదేవశిష్టాదన్నాదేవ ముత్తరతోగ్నే దేవపతీర్థేన బలిముపహరే
 యుః || ధూతేభ్యఃస్వాహేతి || మనుః || బ్రహ్మయజ్ఞాథాకదతిథిభో
 జయేదతిథ్యభావెసంకల్పందద్యురితి || తాత్పర్యదశకనేపి || పంచమ
 హాయజ్ఞేభ్యః పృథక్వైశ్వదేవప్రకరణాంతరాత్సంజ్ఞాభదాశ్చ కర్మభేదా
 పగతేః || అతవీసభాష్యే || వైశ్వదేవస్యతేషాంన ప్రయోగశ్శుభక

నోపపాదిత ఇతి । ప్రయోగేపిదశితస్తత్రైవ ॥ గ్రహవేధిరోయదశ
 నీయంతతోహూమాధకం హవిష్యమన్నంపాత్రేకల్పయతి । హవిష్యంతో
 రలవణాదిసంస్కృష్టం ద్వితీయేహవిష్యమన్నంఽవయజ్ఞాధకంతృప్తీయై సర్వ
 తః సమవదాయాగ్రాధకంచతుర్థేసర్వత ఏవసమవదాయ మనుష్యయ
 జ్ఞాధకంపంచమేతతః పరిషేదనం కృత్వా ప్రథమకల్పితాదన్నాత్ అగ్నయై
 స్వాహా త్యాదిభిః షడాహుతిహూతావ్యోత్యై పరిషేదన మథోదీచినము
 క్త్యం ధన్వాహోహ్యతస్మిన్ హవిష్యం స్వాహాకారేణ జాహుయత్ । అథ
 షడాహుతిశేషంహవిష్యశేషేణ సంస్కజ్యతేనాన్నేన రాద్రాంతం బలిం
 హుత్వా అగ్నంచదేయమితి ॥ విహితం గ్రాసవత్తవ్యయ పర్వాపమ
 న్నంధిక్షవేదద్యాత్ । అథ దేవయజ్ఞేన యత్యగిత్యనూద్య విద్యుదసీత్యస
 స్సప్తప్ర్యేమంత్రతః పరిషిద్యదేవేభ్య స్వాహా త్యగ్నోహవిష్యం హుత్వా
 పరిషిద్య విద్యుదసీత్యస ఉవస్పృశేత్ । ఏవమితరేవపి మహాయజ్ఞేమ వి
 ద్యుదస్సప్తర్భవః నావపటూరహూమేమ విద్యుదస్సప్తిరిత్యుపదేశః ॥
 అథప్రాచీనాఽతీ పితృయజ్ఞేనయత్యగిత్యుక్త్యా శుచా భూమాహుసేనాం
 గుర్యప్రదేశేన్యోరంతరేణ పితృభ్యస్సధా స్తివీతిదద్యాత్ । అథయజ్ఞోప
 వీతిఘాతయజ్ఞేనయత్యగిత్యుక్త్యా శుచాభూమా హస్తేనగ్రంధూలేభ్యో
 స్త్వీతివా భూతేభ్యః స్వాహాతివాదద్యాత్ ॥ అథమనుష్యయజ్ఞేన య
 త్యగిత్యుక్త్యా బ్రాహ్మణసంతర్కం సంకల్పితస్య వాదానమితి సర్వమేత
 త్సంగృహ్యాక్తం కాలాదశేః ॥ ఔశ్వదేవేబలిహృతాదంతభావంప్రచ
 త్తే । బ్రహ్మయజ్ఞాఽయజ్ఞానాం బహ్వృచాకేవనషణయః ॥ బోధా
 యనాపస్తంబౌద బహ్వృచాఅపికేదన । అనంతభావమప్యహుః పు
 థక్త్యేనోపదేశతః ॥ అత్రమనుష్యయజ్ఞాశ్శపి బలిహారిణాపక్వమూత్రిత్య
 చతుర్థామంతభావావధిక్తః ॥ స్మృత్యథాసారే ॥ నివీతనకాదిభ్యో
 హంతేతిదద్యాత్ । యద్వాహంతకారంహంతేతిదద్యాత్ ॥ చంద్రీకా
 యామ్ ॥ అతిథిభ్యోన్నదానంచ మనుష్యేభ్యసపంచమః । అశక్తాభ్య

ముద్భృత్య హంతేత్వేవంప్రకల్పయేత్ || కాత్యాయనః || స్వాహాకార
 వషటాగ్రార నమస్కారాదివాకసాం || స్వధాకారఃపితౄణాంతు హంత
 కారోన్యతాంతథా | భిక్షంవాపుష్కలంవాపి హంతకారమథాపివా ||
 అసంభవేనదాదద్యాత్ ఉదపాత్రమథాపివా || వ్యాసీపి || హంతకా
 రమథాగ్రంవాభిక్షాంవాశక్తితోద్విజరి || దద్యాదకథయోసిత్యం బుధ్యేతం
 పరమేశ్వరమ్ || మనుః || వైశ్వదేవనివృత్తేస్తు యద్యోగ్యతథిరావ్రజేత్ |
 తస్మాదన్నంయథాశక్తి ప్రదద్యాన్నబలింహరేత్ || శాతాతపః || గౌ
 సమాత్రంభవేద్భిక్షౌ పుష్కలంతచ్చక్షుగుణం | పుష్కలానిచదత్వారి
 హంతకారంవిదుర్బుధాః || స్మృతిరత్నై || యవానాంప్రిహీశాలీనాం
 ద్వైశతైగ్రాసఉచ్యతే | గ్రాసప్రమాణంభిక్షంస్యాత్ అగ్రంగ్రాసవతుష్ట
 యమ్ || ప్రజాపతిః || గ్రాసమాత్రంభవేద్భిక్షౌ అగ్రంగ్రాసవతుష్టయమ్ |
 అగ్రంవతుగుణాకృత్య హంతకారంధీయతే ఇతి || ఇహ కేచిద్వైశ్వదేవా
 ఖ్యైకర్మణః అన్నసంస్కారార్థకత్వమిచ్ఛంతి || తత్రాశ్వలాయనః || సా
 యంప్రాతస్సిద్ధస్య హవివ్యస్యజుహుయాత్ || ఆపస్తంబశ్చ || యస్యాగ్నా
 నక్రియతేయస్యచాగ్రం నరీయతేనతద్భోక్తవ్యమితి || యమోపి || మూ
 మాగ్రదానరహితం నభోక్తవ్యంకదాచన | అవిభక్తమసంస్పృష్టేష్వేక
 నాపికృతంచయత్ || ననవైకరపిక్రమ్యం తాకికాగ్నాతుతంయదీతి || అన్య
 తువైశ్వదేవస్య అత్మసంస్కారార్థకత్వమిచ్ఛంతి || తథాచాశ్వలాయనః ||
 తానేతానహరహఃకుర్వీతే || ఆపస్తంబః || దేవేభ్యః స్వాహాకారఆకాష్ఠా
 దితి || బోధాయనః || ప్రవాసంగచ్ఛతోయస్యగృహేకర్తానివిద్యత ఇతి | మంచా
 నామహతామేషాం సంయజ్ఞైఃసహగచ్ఛతి | ప్రవాసెకురుతేచైతాక్
 యద్యన్నముపపద్యతే || నచేదుత్పద్యతేచాన్నం అద్భిరేతాస్సమాపయేత్ ||
 మనురపి || మహాయజ్ఞైశ్చయజ్ఞైశ్చ బ్రాహ్మేయగ్నియతేతః || కా
 త్యాయనోపి || సాయంప్రాతర్వైశ్వదేవరికర్తవ్యంబలికర్మణ | అనశ్చతా
 పిసతతం అన్యథాకింపిషీభవేత్ || ఇతివచనద్యయబలాత్ ఉభయాథావై

శ్చ దేవకర్మత్వపరే ॥ స్మృత్యర్థకసారే ॥ వైశ్వదేవాఖ్యంకర్మాన్నస్య
 చాత్మనశ్చసంసారారథఃమితీ ॥ వ్యాసోపి ॥ గృహస్థావైశ్వదేవాఖ్యంక
 ర్మప్రారభతేదివా । అన్నస్యచాత్మనత్వైవ సంసారారథఃకంఠదివ్యతే ॥
 తదేతద్విజ్ఞానేశ్వరీయ మాధరియాదా పురుషార్థ-త్వేనవ్యఃస్థాపితమ్ ।
 తథాహికచిద్వైశ్వదేవస్య పురుషార్థత్వమన్న సంసారారథఃత్వంచ వి
 రుధ్యేయాతాం తవ్యక స్తస్మిన్న సంసారరతైవేతినవాచ్యం । తత్రహిప్ర
 తిపాదకమావృత్తిప్రసంగాత్ ॥ ప్రతిప్రధానంగుణావృత్తిరితిన్యాయాత్ త
 స్మాత్పురుషార్థత్వమేవ న్యాన్యమితి ॥ అతఏవగృహ్యపరిశిష్టేభిహి
 హితమ్ । ప్రోషితో హ్యన్నసంసారం కుర్వాదేవావిచారయన్మతి । గో
 భిలోపి ॥ యద్యేకస్త్విహ-లేవీహియవా పచ్యేయాతాం అన్యతరస్య హు
 త్వాకృతమస్త్యేత ! యద్యేకస్త్విహ-లేవునః పునరన్నం పచ్యేతస్యచేవ
 బలింకుర్వీత ॥ యద్యేకస్త్విహ-లేబహుధాన్నం పచ్యేతగృహపతిశుఃపా
 నసాదేవైవం బలింకుర్వీతేతి ॥ అయంధాః ॥ నానాద్రవ్యకాన్నపాకే
 పి పునఃపునఃపాకేపి బహునామపి విభక్తానాం భ్రాత్రాదీనాం పృథక్పృథ
 క్పాకేష్యేకస్మాదేనగృహపతినాహూతవ్యమితి ॥ స్మృతిసంగ్రహే ॥
 ఏకపాకేననసతాం పితృదేవద్విజాచానం । ఏకంభవేద్విభక్తానాం తదేవ
 స్మార్ద్యపేగృహేసామంప్రతనిధ్యస్త్యేత్యాదివచనజాతం ఉక్తప్రయో
 గప్రదర్శనపరం । తా నేతాన్యజ్ఞానహరిహః కుర్వీతేత్యాదిపక్షికారవిధి
 రితి ॥ మూఢవీయో ॥ పంచమహాయజ్ఞాప్రశంసతి । యత్ఫలంసోమ
 యాగేన ప్రాప్తో ధనవాన్ద్విజః ॥ సమ్యక్పంచమహాయజ్ఞైః దరిద్రస్తా
 మవాప్నుయాత్ । అకరణైప్రత్యవాన్యమాహసవీవ ॥ పంచమహాయ
 జ్ఞాంస్తుయో మోహఃన్నకరోతిగృహంక్రమి । తస్యనాస్తిపరోలోకః లోకేథ
 వత్సిందితః ॥ అకృత్వావైశ్వదేవంతుభుంజతేయోద్వీచోత్తమః ॥ సవిధానా
 న్నపాకేన కాకయోనింప్రజంతితే ॥ వ్యాసోపి ॥ ఋషీన్దేవాస్సృగ్మాం
 శ్చపి ధూతాన్బ్రాహ్మణాం గృథా ॥ తపశ్శాన్తినివాపిషః బ్రహ్మభూయా

౧౮౪ వైశ్వనాథవీరీతియే * స్వతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

యకల్పతే । వైశ్వదేవేనహీనాయే ఆతిథ్యేనబహిషకృతాః॥ సర్వేతేష్యవ
 శాజ్ఞేయాః ప్రాప్తవేదాఅపిద్విజాః ॥ అకృత్వాపంచయజ్ఞాంస్తు భుక్వా
 చాంద్రాయణంవరేత్ । అకృత్వావైశ్వదేవతు యోగుశ్చేకానాపదిద్వి
 జః ॥ సమూహోనరకాయాతి కాలసూత్రమవాప్సిరాః ॥ మనుః ॥ ఋషయశ్చ
 వితరోదేవాః భూతాన్యతిథ యస్తథా । ఆశంసంతికుటుంబిభ్యః తేభ్యఃకా
 ర్యంవిజానతా । ఏనంతఃసర్వభూతాని బ్రాహ్మణోన్యమచఱతి । సగచ్ఛ
 తిపరంస్త్వానం తేజోమూర్తిమహోజుకన । దేవతాతిథిభూతానాం పితౄ
 ణామాత్మనశ్చయశ్చ । నసికపతిపంచానా ముచ్ఛ్యస్వసజీవతి ॥ ఆత్మా
 బ్రహ్మనిర్వాపః పృథక్కరణంయజనమితి యావత్ ॥ హరితః ॥ యదేవే
 భ్యోజహేతి దేవలోకంతేనాభిజయతి । యత్పితృభ్యః పితౄలోకంతేన
 యతోస్వాధ్యాయషధీతేఋషిలోకం తేనయచ్ఛాతేభ్యోబలింహరతిహూత
 లోకంతేన యద్బాహ్మణాం స్తపకాయతి మనుష్యలోకంతేనాభిజయతి
 కూర్మపురాణేపి అకృత్వాతుద్విజివంచమహా గజ్జాకద్విజోత్మనః । భుం
 జేతచేత్సమూహాత్మాతిర్యగ్యోమజాయతేఇతి సంవర్తతః॥నిత్యంపంచవిధా
 నంచకుర్యాదహరహర్ద్విజః॥ నహాపయేచ్చతచ్చక్తః శ్రేయస్కామోభవే
 ద్ద్విజః॥నహాపయకప్రకర్మితసదామరణజన్మనోః॥స్మృత్యంతరేహేమస్తు
 త్రనకర్మవ్యః శుమాగ్నేవఫలేనవా॥ పంచయజ్ఞవిధానంతు సకుర్యాన్న
 తిజన్మనోః ॥ శ్రాద్ధేవైశ్వదేవకాలమాహమనుః । ఉచ్ఛేషణంతుతత్త్విషై
 ద్యావద్ద్విప్రావిసజితాః ॥ తతోగృహబలింకుర్యాదితిధర్మవ్యస్థితఇతి ।
 తతఃవిప్రవిసజానానంతరం గృహబలింవైశ్వదేవకుర్యాదితి తద్వ్య
 ఖ్యానై ॥ తథాభవిష్యత్పురాణేష్వత్వాశ్రాద్ధమహాబాహు బ్రాహ్మణాం
 శ్చవిస్మయజ్ఞవ ॥ వైశ్వదేవాదికంకర్మతతః కుర్యాన్నరధిప ఇతి ॥ మారకం
 దేయః ॥ తతోనిత్యక్రియాంకుర్యాద్భోజయేచ్చతథాతిథీక । తథస్తదన్మం
 భుంజేతసహభృత్యాదిభినారః॥నిత్యక్రియాంశ్రాద్ధారం భాత్పూర్వం అకృ
 తాం దేవతావనవైశ్వదేవాదికాం బ్రాహ్మణవిసజానానంతరం కుర్యాది

తి శంధికాయాం వ్యాఖ్యాతమ్ ॥ తత్రైవ ॥ యదాశ్రద్ధంపితృభ్యస్తు
 రాతుమిచ్చసిమానవః । వైశ్వదేవంతితిఃకుర్యాన్నివృత్తేశ్రద్ధకర్మణి ।
 ప్రతివాసరికోఽహుమః శ్రాద్ధాదాగ్రేయతేయది । దేవాహవ్యంసృష్టం
 తికవ్యంనపితరస్తథా । మస్యపురాణే ॥ తతశ్చవైశ్వదేవాంతే సభృత్యసు
 తచాంధవః । ఘంజీతాఃథిసంయుక్తః సర్వసిన్ధుఃపేవితం ॥ మధ్యేపివైశ్వ
 దేవాఃకముక్తంపురాణే । పితౄణాంత్సంతప్తాఃథివల్ బలిందద్యాద్విధాన
 తః ॥ వైశ్వదేవంతితిఃకుర్యాన్నివృత్తాద్బ్రహ్మణవాచనమతి । అస్మాథశ్చం
 దికాయాముక్తః ॥ బ్రాహ్మణభోజనన పితౄణాంత్సంతప్తాఃథివల్ బలిందద్యాద్విధాన
 లింప్రదాయానంతరం వైశ్వదేవంకృత్వా పశ్యాన్సృష్టివాచనాది విసర్జ
 నాంతంకుర్యాత్ । వైశ్వదేవం పశ్యంత వైశ్వకంబలిమేవచ ॥ ఇతిద్వయో
 రానంతర్యేణ విధినావైశ్వదేవానంతరమేవ బలిహరణంకర్తవ్యమతి ॥
 ప్రకారాంతరముకంస్మృత్యంతరే ॥ వైశ్వదేవాహుతిగ్నావర్వాక్ బ్రా
 హ్మణభోజనాత్ । బహుయాదుభ్యతయజ్ఞాది శ్రద్ధంకృత్వాతతస్తస్మిం
 మితి । అర్వాక్ బ్రాహ్మణభోజనాదిత్సనేనాగ్నా కరణానంతరం వైశ్వదే
 వాహుతివిజాతయదితీక్తం ॥ ఏవంశ్రద్ధసమాప్త్యనంతరం శ్రద్ధా
 ద్యేపి వికిరూపబలిహరణానంతరమగ్నాకరణానంతరింవా వైశ్వదేవాను
 స్థాన బలిహరణంచ కర్తవ్యం । తథాచసూత్రకారః । బ్రాహ్మణభోజనా
 థాదన్యాన్నేనవైశ్వదేవాదీక కుర్యాత్ సమాప్తేవేతి ॥ లోకాపిరపి ।
 గృహగ్నిద్విజదేవానాం యజ్ఞేనాంబ్రహ్మచారిణాం । శ్రద్ధాహుతేచాతన్యః
 యావస్పిండాన్మర్వపేత్ ॥ వైతీనసిరపి ॥ విశ్వపాకాత్సమధ్యేవవైశ్వదే
 వంకరోతియః । ఆశురంతద్భవేచ్ఛాధిర్భృషిహృతాం నోవశ్యత ఇతి ।
 లోకాపిః ॥ విశ్రాంతింసర్వపేత్వాకంవైశ్వదేవాథామేవచ । వైశ్వ
 దేవంసపితృభాంనదశాంవైశ్వదేవికం ॥ దశాందశశాశ్రద్ధం ॥ అహ
 వాస్యాశ్రాద్ధాథాం సరుక్తయన్నంనవైశ్వదేవాథాంభవతీత్యథాః ।
 హితాగ్నిశేషమాహవిన ॥ పతాంతంకర్మసిర్వత్వవైశ్వదేవంచసాన్తి

శ్రీధృవాదీక్షితయోగి స్మృతిముకావలె ॥ ౧౮౫ ॥

కః | పిండయజ్ఞంతతఃకుర్యాత్తతోన్వాహర్యకంబుధి ॥ పతాంతంకర్మ
అగ్నిధానం అన్వాహర్యకం అమావాస్యశాధం దశకం వైశ్వదేవిక
మిత్యేతత్ | ఆహితాగ్నినాహితాగ్ని సాధారణం చంద్రికాయామ్
ప్రకారాంతరముక్తం అగ్నేకరణానంతరం వికిరానంతరంవా పృథక్వా
కాదేవకార్యం | క్రాధాంతేతుపితృపాకా తస్మద్ధృత్యవైశ్వదేవాదికంబు
ర్యాత్ ॥ తథాపైతీనః ॥ క్రాధ్ధుఃస్వృత్యవిధివత్ వైశ్వదేవాదికంతతః |
కుర్యాద్ధృత్యంతతోదద్యాత్ హంతకారాదికంతథా ॥ తతఃపితృపాకస
ముద్భూతాదన్నాపితృధా ॥ సాగ్నికదశాశ్రాద్ధే సపితృవైశ్వదేవా
ధానం పృథక్వాకృత్యేవేత్యాహుః | ఏవమెవమిష్టాఆచారంతి ॥ సంక్రమే
తు ॥ వృధానాదాక్షయేవాంతే దశేమధ్యమహాలయే | అంతేవతుకు
ర్వీత వైశ్వదేవంచతుర్విధం ॥ వృధావృద్ధిశ్రాద్ధేతుయే వృతాశశ్రాద్ధృ
త్యర్థః ॥ వృధ్యానివతుప్తయ్యతి క్రాద్ధేమవిశేషోదశితః ॥ సంక్ర
మే | యాజుషాః సామగోపూర్వం మధ్యేకుర్వంతిబహ్వృచాః | అధర్వ
ణాస్తృతీయాంశైవైశ్వదేవంత్రిధామతః | ఏతదభిషేక్యగృహ్యపరిశిష్టేఽ
హితం ॥ సంపాప్తేపార్వణశ్రాద్ధే ఏకోద్దిష్టేతదైవత | ఆగ్రతోచైశ్వదే
వంస్యాత్ పశ్చాదేవాదశేహని ॥ ఆర్థ్యం ॥ తతస్యాసః ॥ ఆచమ్యచత
తఃకుర్యాత్ప్రాజ్ఞోద్వారావలాకం | ముహూర్తాస్యాప్తమంభాగం ము
ముక్షోహ్యంతిధిభావేత్ ॥ శంఖః ॥ గోదోహనమంకణే అతిథింప్రతీక్షమా
ణః ఆసీతేతి ॥ మాధవీయే ॥ తతోగోదోహనమాశ్రం వైకాలంతిష్ఠేత్
గృహంకణే ॥ అతిథిగ్రహణాధానయ తదూర్ధ్వంవాయధేచ్ఛయా | నా
డికాయాశ్చతుర్థాశగం గోదోహంబ్రువతేబుధాః ॥ చంద్రికాయాం ॥ గో
దోహకాలంకాంతేనకృత్వాభూతబలింద్విజః | అతిథింతత్రసంప్రాప్తం
పూజయేత్సాగ్నికాదినా ॥ మనుః ॥ కృత్యైతద్బలికర్మాదిబుధింపూర్వ
మాశయేత్ | ధితాంచభిక్షువైదద్యాత్ విధివచ్చిహారితే ॥ దద్యా
దన్నంయథాశక్తిహృదిభోగోభావజీతం | సర్వేసామస్యలాభేతు

దన్నంగోభ్యోవివేదయేత్ || వ్యాసః | గవాహ్నికం పరగవేదద్యాదపిత్వ
 తాదికమ్ | అకృత్యాస్వయమాహారం స్వగృహాకంసగచ్ఛతి || గవాహ్ని
 కమంత్రోమార్కం దేయేనదశితః | సారథేయః సర్వహితాః సర్వపాప
 ప్రణాశనాః | ప్రతిగృహంతుమేగ్రా సం గావస్త్రైశ్చాకృమాతరః || భారతే
 పి || దినేద్విభిషేకశ్చ పితృదైవతపూజనమ్ | గవాహ్నికప్రదానం దసం
 విభాగోతిధివ్యపి || గ్రాసమప్యేకమన్నస్య యోదదాతివగోధిహోః |
 స్వగృహాకమవాహ్నితినరకం వనసశ్యతి || మనుః || విఘ్నసోఘక్తశిష్టం
 స్నాత్ యజ్ఞశిష్టంతథామృతమ్ | అఘసం కేవలం భుజ్యైషః పవత్యాత్మ
 కారణాత్ || యజ్ఞశిష్టాశనం హ్యేతత్ సతామన్నం విధీయత ఇతి || గీతా
 యూపి || యజ్ఞశిష్టాశనంసంతః ముచ్యం తే సర్వకల్పిషేః | తేవ్యఘం
 భుంజతే హపాః యేపవంత్యాత్మకారణాత్ || దేవలః || దేవాథేభ్యా
 హ్మణాథేభ్య పవమానోనలిప్యతే | అఘసం కేవలం భుజ్యైషః పవ
 త్యాత్మకారణాత్ || నాత్మాథేభ్యం వాచయేదన్నం నాత్మార్థం ఘృతయేత్ప
 శూక్ || శృతిరపి || కేవలాఘృతవః కేవలాదీ || హరీతః | అతిథీనాగతాశశక్యా
 పూజయేదవిచారతః | అన్యానభ్యాగతాన్విపాక్ పూజయేచ్ఛక్తితోగృహీ ||
 అపస్తంబః || అతిథీనేవాగ్రోభోజయేత్ | బాలాన్వృద్ధాగోగసంబం
 థాన్ స్త్రీశ్చాన్తవత్పీరితి | శేషభోజ్యతిథీనాం స్వాదునరసాగృహే
 భుంజీతానవశేషమతిథిభ్యోనాత్మాథేమభిరూపమన్నం వాచయేదితి || ఆ
 గామిభ్యోతిథిభ్యో గృహేగవ్యాదిరసానానవశేష్యనస్వయం భుంజీతేత్య
 థః || గౌతమోపి || భోజయేత్సూర్యమతిథిక్రమాత్ వ్యాధితగభిణీసువా
 సిసీస్థవిరకజఘన్యాం శ్చేతిస్వవాసిన్యో దుహితరోభగిన్యశ్చ స్థవిరాః వృ
 ద్ధాజఘన్యాః పరిచారకాః || బోధాయనోపి || సాయంప్రాతర్వదన్నంస్యాత్
 తేనవైశ్వదేవంబలిముపహృత్య బ్రాహ్మణ త్రిత్రయ ఏత్యుచ్యతానభ్య
 గతాన్యథాశక్తిపూజయేత్ | యదిబహుధానశక్త్యయోత్ ఏకశక్తిస్య
 ణవతిదద్యాత్ || యోవాప్రథమముపాగతస్సాసృత్ | శూద్రశ్చేదాగతః
 తః కర్మణియః శ్మశ్రీశ్చాన్త్రయాణావాగ్నాదద్యాత్ || యేనీత్యనాసిద్ధి

౨౯౦ వైద్యనాథదీక్షికేయే * స్మృతిమంత్రాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

కామ్యుతేషామనురోధన సువిభాగోవిహితోనత్వేన క దాచిదదత్వాభుంజీ
తాథాప్రద ద్యాదన్నగీతాశ్లోకాపు దాహరంతి యేమామదత్వాపితృదేవతా
భ్యోభాగితాతిథిభ్యశ్చసహజ్జనాయ || సంపన్నమన్నంన దదాతిమోహాత్
తమదమ్యహంతస్యదమ్య త్సురస్మి || హుతాగ్నిహూత్రఃకృతవైశ్యదేవః పూ
జ్యాతిధీక భృత్యజనావశిష్టం || తుష్టిశ్శుచిశ్శ్రద్ధతేహభుక్షే || తస్యా
మృతస్యాంసదమాంఘనక్తి || సవీవ || అగ్రేతు భాజయేదధీన్ అంతవన్
త్పీరనంతరమ్ బాలవృద్ధాన్ ప్రహదీనాన్ వ్యాధితాంశ్చవిశేషతః || అన్నైశ్చ
తానిహూతానిఅన్నప్రాణమితీశుతః | తస్మాదన్నంప్రదాతశ్చం అన్నంహీ
పరమంహవిః || హుతేనశామ్యతేహపం హుతమన్నేనశామ్యతేఅన్నందక్షిణ
యాశాంతిమపయాతీతనశ్రుతిః ఇతి || యాజ్ఞవల్క్యేపి అన్నంపితృమనుష్యే
భ్యఃద్వయమప్యన్వహంబుధః | స్వాధ్యాయంచాన్వహంకుర్యాత్ నపశేదన్న
మాన్యనే | బాలస్యవాసివీవృద్ధగర్భిణ్యాతురకన్యకాః || సంభోజ్యాతిధిభ్య
త్యాంశ్చదంపతోః శేషభోజనమ్ ఆతిథ్యేచాన్యవర్ణానాం శేయంశక్త్యా
నుపూర్వతః | సకృచ్చభిక్షవేభిక్షా దాతవ్యా నువ్రతాయన || భోజ
యేచ్ఛాగతాకాతే సఖిసంబంధిదాంధనాన్ || వనః || శక్యోచాపచ
మానేభ్యః దాతవ్యంగ్రహమేధినా | సంభాగశ్చతుర్భూతానాం కర్తవ్యో
నుపరోధతః || అపచమానేభ్యఃబ్రహ్మచారిసన్యాసిభ్యః || సవీవ || యత్పు
ణ్యఫలమాప్నోతి గాండత్వాగోయథావిధి | తత్పుణ్య ఫలమాప్నోతి
భిక్షాండత్వాద్విజోగృహీ || భిక్షాంవాప్యదపాత్రంవాసత్యాత్మగీతిపూర్వ
కమ్ | వేదతత్వార్థవిదుషే బ్రాహ్మణాయోపపాదయేత్ || స్యవాసి
సీకుమారాంశ్చ రోగిణోగభిక్షేస్తథా | అధిభ్యోస్వగైతాన్భోజయే
దవిచారయన్ || భుక్తవత్సుదవిక్రీమ స్వేమభ్యులేమచైవహీ || భుం
జీయాచ్చతతఃపశ్చా దవశిష్టంతుదంపక్ అవత్వాతుయవీతేభ్యః పూర్వంభు
క్షేగ్రహిదక్షుణ్ || సఘృజానోనుజానాతి శ్వగృహైర్జగధమాత్మనః || ఇత
రానపిసఖ్యాదీక సంప్రీత్యాగృహమాగతాన్ సంస్కృత్యాన్నంయథాకక్తి
భోజయేచ్ఛార్చయాస్వయమ్ || యదిత్వతిథిధర్మే తుత్రియోగృహమా

ప్రజేత్ । భుక్తవత్సుచవిప్రేషు కామంతమపిభోజయేత్ ॥ వైశ్య
 శూద్రావపిప్రాప్తా కుటుంబేభిర్ధర్మిణా ॥ భోజయేత్సహభ్యుత్తైస్త్వనా
 న్యదాస్యంప్రమాణయన్ ॥ సహభ్యుత్తైఃకృత్యైఃసహ భృత్యభోజన
 కాలభ్యుత్తైః ॥ సవీర ॥ బ్రాహ్మశ్రీశ్చార్యవతిధిః గృహేరాజన్యతోవ్యతే ।
 వైశ్యశూద్రానఖాయావ జ్ఞాతయోగురురేవచ । త్రిత్రయదయోబ్రాహ్మ
 ణేననా ణిసత్కారమహాంతి కింతుభోజనమాత్రం ఇత్యుక్తః ॥ తథాచ
 స్మృతిరత్నై ॥ బ్రాహ్మణంత్యనధీయానం ఆధీయానంస్వపంచితం । పూ
 ర్వంతుభోజయేత్తుల్యతే ప్రత్యుత్థానవివజితమ్ ॥ శూద్రమభ్యాగతం
 కర్మకారయత్వాభోజయేత్ । ఆతురార్మీయసదృశం పూజయేదనులోమ
 జమ్ ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ బ్రాహ్మణాయానధీయానాయ సముదకమన్నమి
 తిదేయం నప్రత్యుత్తిష్ఠేన్నరాజన్యవైశ్య శూద్రమభ్యాగతం కర్మణిని
 యుంజ్యాదథాస్యదద్యాదితి రాజన్య వైశ్యవధీయానావపి నప్రత్యుత్తి
 ష్ఠేదిత్యుక్తః ॥ విష్ణుపురాణే ॥ తతఃస్వవాసిరీదఃఖి గభిణీవృద్ధబాల
 కా ॥ భోజయేత్స సృతాన్నేన ప్రథమంతుపరంగృహీ ॥ అభుక్తవ
 త్సుచైతేమభుంజన్భక్షేగ్రాసుదుష్కృతిమ్ । మృతశ్చగత్వాగరకం క్లేష్టభు
 జ్ఞాయతేన్మప ॥ మారీచందేయోపి ॥ పూజయిత్వాతిథిస్వాంత్య జ్ఞాతీ
 స్పంధూస్తథాథిణః । కేవలబాలవృద్ధాంశ్చ భోజయేదాతురాత
 తః । వాంఛేత్ త్సుశ్రూసృరీతాత్మా యచ్చాన్నంరససంయుతమ్ । శ్రీమం
 తంజ్ఞాతిమాసాద్యయజ్ఞాతిరవసీదితి । సీదకాయతృప్తంహిపం తత్సర్వం
 ప్రతిపద్యతఇతి ॥ పరాశరః ॥ అపూర్వకినుచరీచిప్రోహ్య పూర్వశ్చాతి
 థిస్తథా ॥ వేదాభ్యాసరతోనిత్యం త్రియోపూర్వాది నదిన్ ॥ యతిశ్చబ్ర
 హ్మచారీచ పక్వాన్నస్వామినావుభౌ । తయోరన్నమదత్వాతు భుక్త్వా
 చాంద్రాయాంవరేత్ ॥ దద్యాచ్చభిక్షాత్రితయం పరీవ్రాట్ బ్రహ్మచారి
 నామ్ । ఇచ్చయాదతతోదత్వాల్ విభవెనత్యవారితం ॥ యతిహస్తేజ
 లందద్యాదైచ్ఛేందద్యాత్పునజ్జలం । తద్దైచ్ఛేందమరుణాతుల్యం శజ్జలం
 సాగోపమమ్ ॥ నృసింహపురాణే ॥ భిక్షాంవభిక్షవేదద్యాత్పరీవ్రాట్

తస్మిన్ శత్రువ్యతి పూజితాస్సుయః దీనానిరాశాఅపితైస్రయాంతి || దీనో
 శంకితనిరాకృతభితియావత్ || ఋతుక్రీడంపిపాసాతకమతిభింశంత
 మాగతమ్ || తదాతంధావయేదత్రవ్యా సోయం సముపస్థితః || ఆపస్తం
 బః || సముపేతశ్చేదతిభిర్ముఖాం ఆగచ్ఛేదేవా సనమన్నయదకం శో
 త్రియానుదదా మిత్యేవదద్యాదేవ మస్యసమృద్ధం భవతీతివిద్యాది రహితో
 సముపేతః || స్వప్నోరన్నే || అజ్ఞాతకలగోత్రిస్తుఅధ్వాంతోసోకిథిః స్వ
 గఃసంకమయతి వైశ్వదేవాంతయతి || దివాగమనాభిప్రాయం | సాయం
 తు వైశ్వదేవకాలేకాలాంతరేచ ప్రాప్తాతిథిరేవ || తథాచ మనుః || అ
 ప్రవోద్యోతిథిఃసాయం సూర్యోచ్యేగృహమేధీకాలేగ్నకాలేవా
 గృహేవ సేదితి సూర్యోచ్చతి అస్తంగచ్ఛతాసూర్యేణ దేశాంతరా
 దిగమనకక్తి ముత్పాద్యగృహంప్రాపితశ్చత్యథః ప్రచేతాఅపి | యస్యా
 యంవైశ్వదేవాంతే సాయంవాగృహమగతిః | దేవతత్పూజితేయోసౌ
 సూర్యోచ్చోసోతిథిస్తన్మితః || యాజ్ఞవల్క్యుః || ఆవృణోద్యోతిథిఃసోయ
 మపివాక్ ధూత్యణోదక్తః || సంగ్రహే || సాయ ప్రాప్తానుతిథయే
 ప్రదయాదాసనోదకే | అన్నంవైవయథాశక్తిసంసక్రాంత్యవిధిపూర్వకం ||
 స్వప్తిరన్నే || దివాతిథౌతువిమ ఖగలే యత్పాతకంభవేత్ | తదేవాష్టగు
 ణంపుంసాం సూర్యోచ్యేవిమఖగలే | తస్మాచ్ఛక్త్యాచభక్త్యాచ సూ
 ర్యోచ్చమతిథింసరః | పూజయేత్పూజితైశ్చ స్త్రికపూజితాఃసర్వదేవతాః ||
 ధాతాప్రజాపతిశ్చక్రీఃసహిర్వాయుర్మర్యమాప్రవిశ్యతిథిదేవంవైసుం
 జతేనాత్రసంశయః || ఉత్తలక జేతిథావాగతేసతియత్కర్తవ్యంతదాహపరా
 శరః | అతిథింతత్రతసంప్రాప్తం పూజయేత్స్వాగతాదినా || తదాసప్రదా
 సేనశ్రద్ధయాసువచాతథా || అన్నోదకాదిదాసేన ప్రియప్రశ్నోత్తరేణచ ||
 గచ్ఛతిశ్చనుయాతే సప్రీతిముత్పాదయేద్గృహీ | నపృచ్ఛేద్గోత్రచరణం
 శేకంనామకులంశ్రియం || అధ్వనోప్యగతంవిప్రం భోజనాథకముపస్థి
 తమ్ | శేకంనామకులంవిద్యాం పృష్ట్యయోన్నంప్రయచ్ఛతి || నసత్ఫల
 ముష్ణిత దత్వాస్వగఃం నగచ్ఛతి || విష్ణుపురాణేపి || స్వాధ్యాయగో

త్రవరణం అపృష్ట్యావతథాకులం । హిరణ్యగర్భబుధ్యాతం మాన్యైతా
 భ్యాగతః గృహీ ॥ శాతాతపః ॥ చిత్రేవిభావయేత్తస్మిన్వాసస్త్వయ
 ముపాగతభిః ॥ న్యాసోపినపుచ్చేద్గోత్రవరణం నన్వాధ్యాయం నచశుభ్రమ్ ।
 శోభనాశోభనాకారం తస్మన్వేతప్రజాపతిమ్ ॥ అన్నశాకాంబుదాసేన
 స్వశక్త్యాపూజయేత్సుమా ॥ శయనప్రస్తరమహీ ప్రదానైమిత్రభావ
 తైః ॥ యమః ॥ చతుర్దశద్యౌన్మనోదద్యాత్ వాచందద్యాచ్చసూన్య
 తామ్ ॥ ఉత్థాయజాసనందద్యాత్స్వనర్మపంచలక్షణః । సుముఖేతప్తే
 ఆదిత్యభాషణేనసరస్వతీ ॥ స్వాగతేనసురాః ప్రీతాః ఆసనేనశతక్రతుః ।
 పితరః పాదశాచేన అన్నాద్యేనప్రజాపతిః । శయనేనచతుష్టాస్సస్యః బ్రహ్మ
 విష్ణుమహేశ్వరాః ॥ హరీతః ॥ అదృష్టపూర్వమాభ్యాతం అతిథింప్రా
 ప్తమచయేత్ । స్వాగతాసనదాసేన ప్రత్యుత్థాసేనచాంబునా ॥ స్వాగ
 తేనాగ్నయస్తుషాః భవంతిగృహమేధినా । ఆసనేనతుదత్తేనప్రీతోభ
 వతిదేవరాట్ । పాదశాచేనపితరశిప్రీతిమాయాంతిదుర్లభాం ॥ అన్నదా
 సేనయుక్తేన తృప్యతేప్రజాపతిః ॥ ఆసనాదిదానైవిశేషమాహమనుః ॥
 ఆసనావసథేరౌష్య మనువృజ్యాముపాసనమ్ । ఉత్తమేమాత్మమంకుర్యాత్
 హీనేహీనంసమేసమం ॥ గౌతమోపి ॥ శయ్యాసనావసథానువృజ్యో
 పాసనానిసదృశ్శ్రేయసోస్సామాన్యాలవశేనవిహితేతి ॥ సదృక్ ఆత్మనా
 తుల్యః శ్రేయాసధికోవిద్యావ్రతాది నాతయోరాత్మనాతుల్యాదిశయ్యాశీని
 దేయాసహీనేపి అల్పశోదేయానీత్యర్థః ॥ సవీవ ॥ శ్రోత్రియస్య
 పాద్యమఘ్నమన్యవిశేషాంశ్చప్రకారయేత్ । నిత్యంవాసశాశ్రవిశిష్టం
 మధ్యతోనదానమవైద్యేసాధువృత్తై విపరీతేతుశ్చణోదక భూమిస్వాగత
 మానరీః పూజాఅసత్యాశచ్ఛేతి । అన్నవిశేషాః పాయసాదయః శ్యావా
 యదేవాస్యగృహేనిత్యంతదేవ ॥ మరీచిః ॥ భజనాదిసంస్కారవి
 శిష్టంసాధయేత్ । అవైద్యేవిద్యారహితేసాధువృత్తై ఉపస్థితః మధ్య
 తరిమధ్యమేనసంస్కారేణతం యద్యవైద్యః సాధువృత్తశ్చనభవతి ॥

కంఠ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

సర్వపరీతః తస్మై తృణాదిదద్యాత్ అనత్యాశః యదతిథయేనదత్తంతత్ నా
 శ్చీయాదిత్యథః ॥ తథావస్థితః ॥ మాంసమన్నంతథాశాకం గృహే
 యచ్చోపపాదితమ్ । నవైస్వయంతదశ్చీయాదతిథీం యన్నభోజయేత్ ॥
 యద్యేకపక్షావిషమందదాతి స్నేహాదినా వాయుదివాన్యమేతోః । వేదేషు
 దృష్ట్వా హృషిభిశ్చగీతాంతాంబ్రహ్మహత్యాంసుధియోవదంతి ॥ దేవలోపి నా
 హ్యతంభోజయేద్విప్రం యోగ్యహేనసపిషి ॥ షరత్రనిలయంఘోరం
 గృహస్థః ప్రతిపద్యతే ॥ సుప్త్యచున్నంస్వయంభుక్త్వా పశ్యత్కదశనంన
 రః ॥ బ్రాహ్మణంభోజయేన్మాఖః సరికచిరమావసేత్ ॥ మనురపి ॥
 నైవస్వయంతదశ్చీయాదతిథీం యన్నభోజయేత్ । ధన్యంయశస్యమాయుష్యం
 స్వగణంచాతిథిభూజనమ్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ తమభిముఖోభిగమ్య యథాసవిన
 యస్యమేత్యతస్యాసనమాహారయేత్ । శక్తివిషయేనబహుపాదమాసనం
 భవతీత్యేక ॥ తస్యపాదప్రక్షాళయేదితి ॥ సవీవ ॥ సాంతయిత్యాత
 పయేద్రనైభాత్యైరి అద్భిః అపరాధేనమావసనందద్యాత్ ఉపరిశ
 య్యాముపస్తరణముపధానంభవతీత్యేక ॥ తస్యపాదప్రక్షాళయేదితి ॥ స
 వీవ ॥ సాంతయిత్యాతపయేద్రనైభాత్యైర్చిరపరాధేనావసథం
 దత్వాత్ । ఉపరిశయ్యాముపస్తరణముపధానంసావస్తరణమభ్యంజనంచే
 తిసావస్తరణముపరి । ఆసనసహితముపధానమభ్యంజనంపాదయోస్తైలం
 ఘృతంవా ఏత త్సర్వం భోజనాత్ప్రగూర్ధ్వం వాపేక్షితేకాలేదద్యాది
 త్యథః ॥ ఆశ్వమేధిక ॥ భగవాన్ । పాదాభ్యంగఉపానైస్తు యోతిథిం
 భూజయేన్నరః । పూజితస్తైనరాజేంద్ర భవామీహనసంశయః । క్షుత్ప్రి
 పాసాగతార్మయ దేశకాలాగతాయదనతక్మాత్యాన్నప్రదాతవ్యం య
 జ్ఞస్యఫలమిచ్ఛతా । ఐశ్వర్యోపేతస్యగృహేనమాగతస్యాప్యాతిథ్యంకర్మ
 వ్యమఘ్నదయకామినేత్యాహపరాశరః । యస్యశత్రంహయశ్చైవ కుం
 జరారోహమృద్ధిమత్ । వింద్రంస్థానముపాసీత తస్మాత్కంసవిచారయేత్ ।
 యస్యశత్రహయావిద్యతే తస్మాతిథ్యంకర్వన్ వింద్రంపదమవాప్నుయాత్ ।

కుంజరస్యాకో హూయన్తే నైంద్రపదేతత్కుంజరారోహం ఋద్ధిరమృ
తపానాత్ అస్సరస్సేవాచర స్తీరి బద్ధిమచ్ఛత్రాది మంతంచఆతి
ధికులాచారైః హీనమపినిచారయేత్ | పూజ్యోయంనవేనసందిహ్యో
కింస్వీత్వరబుధ్యాపూజయేత్ అతివీవాహభగవాన్ | యద్యద్విధూనిమ
త్సత్త్వం శ్రీమదూజితమేవవా || తత్తదేవావగచ్ఛత్త్వం మమతేజోంశ
సంభం || యాజ్ఞవల్క్యః || మహూషం వామహా గాంవా శోత్రియా యో
వకిల్పయేత్ | త్వీగధకమస్మాధిః పరికల్పితమితత్ప్రీత్యథకం సతుద్దానా
యవ్యాపాద వాయవాప్రతిశ్రోతియముత్తాద్యసంభవత్ తస్మాత్సత్త్రియా
ద్యేవకర్తవ్యమితి | మధుపరగానహానాహపస్తంబః | గోమధుపరగా
హూవేదాధ్యాయాచార్యఋత్విక్ స్నానకోరాజావాధర్మజ్ఞ ఆచార్యా
యఋత్విజేశ్వశురాయవాహా ఇతి | పరిసంవత్సరాదుపరిష్టాదాకతేభ్యో
గోమధుపరగచ్ఛధిమధుసంస్కృష్టం మధుపరగంపయోవాసం సృష్టంగావ
ఉదకమితిచ || సాంగస్య వేదస్యాధ్యే తావేదాధ్యాయః సోఽధిః మధుపరగమ
హాతి గాంచదక్షిణాం ధర్మయుక్త ఇతి రాజైవిశేషణంచ శబ్దస్సముచ్చ
యేపరిసంవత్సరాత్సంవత్సరం వజ్రయిత్యాతయపర్యాకతేభ్యో మధుప
రగోగౌదకక్షిజేశ్వథకః || గౌతమోపి || ఋత్విగాచార్యశ్వశురపితృవ్య
మాతులానా ముపస్తానే మధుపరగాః | సంవత్సరేపునరి వివాహయోర
ర్వాగ్రాజ్ఞః శోత్రియస్యాసనోదక ఇతి || మనురపి || రాజ్ఞీక్ స్నాతక
గుహాప్రియశ్వశురమాతులాన్ || అహాయేన్మధుపరేణి పరిసంవ
త్సరాగతాన్ | రాజాచక్రోత్రియశ్చైవ యదాకర్మణ్యపక్లితౌ ||
మధుపరేణిసంపూజ్యో సత్వస్యత్ర ఇతిస్థితిః | ఉపస్థితౌ వత్సరాద
ర్వాగ ప్యాగతౌ అన్యః అన్యదాస్థిః సిన్ధంత ఇత్యథాః || యా
జ్ఞవల్క్యః || ప్రసంవత్సరంత్యఘ్నాః స్నాతకాచార్యపాధికవాః | ప్రి
యావివాహశ్చేతథాయజ్ఞంప్రత్యర్పిణిః పునః | అఘ్నామధుపరే
సంపూజ్యా ఇత్యథాః | ఆతిథింప్రత్యాహునః | సభోజనాశ్చకంస్వేవిప్రః

30౮ వైద్యనాథపీఠీయే * స్మృతిమక్తాఫలే * ధర్మకాస్త్రీ,

కులగోత్రేనివేదయేత్ | భోజనాధాతుతేశంసన్యాంతాశీత్యవ్యతేబుధేః
 ఇతివిషః అతిధిభూతః వాంతాశీఉద్దిశాశీసహికులగోత్రేఉద్దిర్యాన్న
 రూపేతాశ్చాతీత్యథః | యజ్ఞవల్క్యః || పరపాకరుచిర్యస్సాస్యేత
 నింద్యామంత్రతాద్యతే | వాక్పాణిమంత్రచాపల్లవజ్జయేచ్ఛాతిభోజ
 నం | అనింద్యనామంత్రణంవినా | అనింద్యనామంత్రితేనాతిక్రామేదితీస్మ
 రణాత్ | అతిధిరూపేణపరపాకభోజనప్రసక్తిప్రతిష్ఠేధాధాంసంచాత్య
 వాదమాహ మనుః || ఉపాసతేయగృహస్థాఃపరపాకమబుధ్ధయః | తే
 నతే పీత్యపతితావజంత్యన్నాదిదాయినాం || పరపాకంపరేహంపాకం
 తేనపరపాకోపాసనేన||యజ్ఞవల్క్యః | అతిధింశ్శ్రీయంత్యస్తమాసీ
 మాంతమనువ్రజేత్ | ముఖ్యకల్పాభావేసుకల్పమాహాపస్తంబః | అభావే
 భూమిరుదకంత్యతాని కల్పాణీనాగిత్యేతాస్తే సతాగాలేనక్రీయంతే
 కదాచనేతి||మనురపి|| త్యతానిభూమిరుదకంవాక్చతుర్థీచసూచ్యతా |
 ఏతాన్యసిసతాంగేహేనోభిద్యంతేకదాచనేతి | త్యతాన్యాసనాధాకభూ
 మిశ్చయ్యాభావేఉదకం పాదాంజనాభావేసూన్యతా కల్పాణీవాగన్నాభా
 వఇత్యథః | అతిధిసత్కారంప్రశంసతి వ్యాసః || సుషేత్రేవాపయే
 ద్దీజంసుపాలేనిషీపేజ్జలం | సుషేత్రఇనసంప్రాప్తేదత్తమన్నంసశ్యతీ
 తి || శాతాతపః || స్వాధ్యాయేనాగ్నిహేతాత్రేణయజ్ఞేనతపసాతథా | నా
 వాప్నోతిగృహీలోకాంస్త్వన్యథాతథిపూజనాదితి అఃరణ్యేప్రత్యవాయమా
 హానవీచ | అతిధిర్యస్యభగ్నాశోగృహాత్ప్రతినవతతే | తస్మాత్సకృతమా
 దాయదుష్కృతంతుప్రయచ్ఛతి || విష్ణురపి || అతిధిర్యస్యభగ్నాశోగృహా
 త్ప్రతినవరమతే | పితరస్తస్యనాశ్చంతిదశవషాణిపంచవ | కాష్ఠధార
 హస్సేనిఘృతకుంభశలేనచ || అతిధిర్యస్యభగ్నాశః తస్యహేమోనిర
 థకాకఇతి | శిలాఅప్యంఛతోనిత్యంపంచాగ్నిమపిజహ్నతః | సర్వంసుకృత
 మాదత్రైబాగ్మాణానాచిత్తోభవేత్ || అశ్వమేధికే || సాంగోపాంగాంస్స
 థావేదాకపతీహాదినేదినే | నచాతిధింపూజయతివృధాసపతతిద్విజః ||

పాకయజ్ఞేర్తహయజ్ఞేఃసోమసంస్థాభిరేవచ । యేయంజంతినచాచక్షం
తిగృహేవ్యతిథిమాగతం ॥ తేహంయశోహికామానానక్రమిష్యంచయ
ద్భవేత్ । వృధాభవతితత్సర్వంఆశయామాతయాహతం ॥ విష్ణుః ॥ వ్రేశ్వ
దేవాదిశస్త్రిస్త్రాతిథింయోనపూజయేత్ । సచండాలత్వమాప్నోతి
తపవనసంశయః ॥ నిర్వాసయతియోవిషందేశకాలాతిథిగృహేత్ । ప
తితస్త్రోక్షణాదేవజాయతేనాతసంశయః ॥ వ్యాసః ॥ అతిథింపూజయేద్వ
స్తుశ్రాద్ధంచాద్యన్యమాగతం । సవృషంగోశతంతేనవత్సంస్కాదితమేమ
తిః ॥ పక్షికాంతమవిజ్ఞాతమతిథియస్పిసాసితం । యోనపూజయతేనక్రూ
తమాహుబహ్మభూతకం । అతిథిర్వస్యభగ్నాశఃగృహేత్ప్రేనివర్మ
తే । సదత్వైరుపక్రంతంతస్య పుణ్యమాదాయగచ్ఛతి ॥ అనుశాసనకేః
గృహేనాశ్రయమాగత్య అగ్నిహోత్రంచబహ్మసః । సర్వంసుకృతమాదత్మే
యస్వయంనాదితాతిథిః ॥ ఆపస్తంబః ॥ సవప్రసాదాపత్యః కు
శలోయజ్ఞాఃత్యవతతోయోఃకీనామగ్నిస్సహజనీయోయః కుటుంబో
గాహాపత్యోయోవ్యతేసోన్వాహ్యోపవనబౌజంసృజంతి । ఘృష్టి
ప్రజాంపశూనాష్టాపూతకమితి గృహేనామశ్వాతియః పూర్వాతిథయో
శ్చీతేతి ॥ శృగీరపి ॥ నకంచననసౌప్రత్యాచక్షేతతద్వ్రేతమ్త
స్మాద్యయఃకయాచ విశయాబహ్మన్నంప్రాప్తుయాత్ ఆరాధ్యస్త్రాన్న
మిత్యాచక్షతే ॥ వసత్యథకమాగతంచవిచారయేత్ । వాసేచాన్నం
దాతవ్యంతస్మాద్యేనకేనవప్రకారేణ బహ్మన్నసంగ్రహంకుర్యాత్ । య
స్మాదన్నంతోగృహిణో హ్యగతాయాతిథయతిరాది సంసిద్ధమస్త్రై
అన్నమిత్యాచక్షతేతిత్యథః ॥ వ్యాసః ॥ పెచాభ్యాసోన్వహంతక్రూ
మహాయజ్ఞక్రియాక్షమా । నాశయంత్యాశుపాపాని దేవానామచానంత
థా । తోస్మాత్సర్వప్రయత్నేన కృత్వాకర్మాణివైవిజః । ఘోషేతిస్వజనై
స్సాధకం సయాతిపరమాంగతిం ॥ ఇతిమనుష్యయజ్ఞః ॥

—* అథ భోజనసంయోగ్యతే *—

తత్ప్రవ్యాసః ॥ యజ్ఞోపవీతీనుంచిత సుగంధాలంకృతశ్శుచిః ॥ సాయం ప్రాతర్నాంతరావై సంధ్యామందువిశేషతః । నాయజ్ఞశిష్యమగ్నీశాన్నిశాద్దేవాప్యమానసః ॥ ధర్మోదయ ॥ నాశితాశీమలంఘైశ్చ అపహి పూయశోణితం । అపచితాశీక్రిమింఘైశ్చైవ అదాతావిషమశ్చుతే ॥ ఏ కస్యంపన్నమశ్నాతి వస్త్రంవాసచ్ఛోభనమ్ । యోసంవిభజ్యభృత్యానాం కోన్యశంసతరస్తతః । త్యైవైవతభృత్యానాం దాతావత్సోగుణోస్తథా । విఘనంవాససోశ్చియాత్ వైవంధ్యేనహీయతే ॥ అపరాక్యైః ॥ ఆచార్యోబ్రహ్మలోకః । దేవలోకేత్పరోద్వజః । హామయోఽపరసాంలోకైశ్చ దేవస్యదాంకవాః ॥ సంబంధినస్స్వగ్లోకలోకస్య పృథివ్యాంమాతృమాతులౌ । ఆకాశేఽస్తువిజ్ఞేయా చాలవృద్ధకృతాతురాః ॥ మనుః ॥ సాయంప్రాతర్ద్విజాతీనామ శనంశ్రుతిచోదితమ్ । సాయంతరాభోజనంకుర్యాదగ్నిహోత్రసమోవిధిః । నాప్రప్రగేనాతిసాయం నసాయం ప్రాతరాశితః । అప్రప్రగేపరరాత్రే అతిసాయమధకరాత్రే నసాయంప్రాతరాశితః । రాత్రివాహనవాద్విర్నఘంజీతేత్యధః ॥ శ్రుతిరపి ॥ తస్మాద్విరహ్నిమనుష్యేభ్య ఉపహియేత్తతి ॥ హారీతోపి ॥ కృతహూమస్తుఘంజీత సాయంప్రాతరుదారధీః ॥ గౌతమః ॥ సాయంప్రాతస్తవ్నంగృహీపూజితమండకఘంజీత ॥ ఆపస్తంబోపి ॥ కాలయోభోజనమన్యస్య ప్రాయశ్చిత్తాదితి ॥ హరదత్తః ॥ పరిసంఖ్యాయుఃభోజనస్యరాగప్రాప్తత్వాత్ । అస్యేతునియమమన్యంతే ॥ శక్తాసత్యాంకాలయోభోజనమవశ్యంకర్మన్యం । ప్రాణాగ్నిహూత్రస్యాలోపయేదితి ॥ తథాబోధాయనః ॥ గృహస్థోబ్రహ్మచారివా యోనశ్చంస్తుతపశ్యరేత్ । ప్రాణాగ్నిహూత్రలోపేన అవశీణేభవేత్తునః ॥ అత్రప్రాయశ్చిత్తాత్ప్రాయశ్చిత్తే తదేవవిధానంయథాప్రదాహరంతి । అంతరాప్రాతరాశశ్చ సాయమాశస్త్రైవచ ॥ సదోపవాసీభవతి యోనఘైశ్చైకదాచన ॥ ప్రాణాగ్నిహూత్ర

మంత్రాంస్తు నివి శ్చ భోజనజకీత్ । త్రేతాగ్నిహోత్రమంత్రాంస్తు ద్ర
వ్యాలాభే యథాజకీత్ ॥ ఇత్యేవమాచరస్విప్రః బ్రహ్మభూయాయకల్పత
ఇతి ॥ వ్యాసః । సాయం పాతకం నుప్యాదౌ మశనంశుశ్చిహోదితమ్ । నాం
తే రాభోజనంకుర్యా దుపవాసవిధేకః । నసృ ధ్యయోః ప్రభాతేన నా
ధకరాత్రైకదాచన ॥ శంఖః ॥ ఉపలితైశుచాదేశే పాదాప్రత్యక్షవా
కరా । ఆచమ్య ద్రాక్షనవోక్రోధః పంచాదోభోజనంచకీత్ ॥ వ్యా
సోపి ॥ పంచాదోభోజనంకుర్యాత్ ప్రాజ్ఞుభోమానమాస్థితః । మా
స్తాపాదాచాస్యమేషు పంచాద్రోస్సంతతంమతః ॥ దేవలః ॥ పాదాప్రత్య
క్షహస్తాచద్విరాచమ్యవవాగ్యశః । ప్రాజ్ఞుభోన్నాఽఘంజీతశుచిః పీత
వధిస్థిః ॥ మనుః ॥ ఆద్రకపాదస్తుభు జీత నాద్రకపాదస్తుసంవిశేత్ ।
పంచాదోభోజనంకుర్యత్ మువ్యతేనగ్వశ్చిప్తైః ॥ విష్ణుపురాణే ॥
ప్రతస్తతరపాణిస్తుభుంజీతప్రయతోగృహీ । పున్యగంధధరశ్శాస్త్రధర్ష
ధారీనరేశ్వర ॥ నైకవస్త్రధరస్సాద్రో పాణిపాదోనరేశ్వర । విశద్ధవ
దనఃప్రీతిః భుంజీతనివిదిజ్ఞుభిః ॥ దేవలః ॥ సమ్యక్కర్మాతోపలేక్షస్తు బహి
రాచమ్యవాగ్యతః । ప్రాజ్ఞుభోహ్యన్నమన్నయాత్ సమ్యగ్విత్తతథాదనః ।
యస్తుభోజనశాలాయాం భోక్తుకామఉపస్సృశేత్ । అననస్త్రినచా
న్యత్ర సవిప్రఃపక్షియామకః ॥ స్మృతిరత్నావళ్యాం ॥ భోక్తుకామో
యదావిప్రోహ్యచాంతేత్వాసనస్థితే । అభివాదంకరోత్తస్య అచామేచ్ఛపు
నస్తతః ॥ ఆపస్తంబః ॥ భోజ్యమానస్తు ప్రయతోద్విరాచామేదితి ॥ సం
వతకః ॥ ఆచమ్యవత్తభుంజీత భుక్త్వాచోపస్సృశేదపః । అనాచాంత
స్తుయోగ్నియాశ్చాప్రియశ్చిత్తయితేహినః । అనాచాంతోపలేక్ష్యస్తు ఆపివా
భక్షయేద్ద్విజః ॥ గాయత్రీప్రసహస్రంతు జపంకృత్వాదిశుభ్యతి ॥ బో
ధాయనః ॥ ఉపలితైసమస్థానై శుచిశ్లక్ష్యైసన్వాతే । చతుఃక్రంత్రైకో
ణంచ వతుకలంబాధకచంద్రకం ॥ కర్తవ్యమానుషాద్వేదా బ్రాహ్మణాది
షుసంజలం ॥ శంఖః ॥ ఆదిత్యావసనాయుద్రాః బ్రహ్మచైవంపితా

302 వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాభతే * ధర్మశాస్త్రే,

మహాః । మండలాన్యపజీవంతి తస్మాత్సుర్యితమండలమ్ ॥ యాతుధా
 నాఃపిశాచాశ్చ అసురాశ్చాథరాక్షసాః । ఘ్నంతివైవధమన్మస్య మండలే
 నవివజీకతం । బ్రహ్మవిష్ణుశ్చరుద్రస్య శ్రీహుతాశనవపచ । మండలా
 న్యపజీవంతి తస్మాత్సుర్యితమండలం ॥ ఉపలిప్తేశుచాచేనేః చ్చిద్రంశ
 తురశ్రకమ్ । గోమయమండలంకృత్వా భోక్తవ్యమితినిశ్చితం ॥ పాత్రా
 వస్థానతోన్యూనమధికంవానకారయేత్ ॥ పితౄమహాః ॥ చతురశ్రం
 బ్రాహ్మణస్యత్రికోణం క్షత్రియస్యతు । వరులంచైవైశ్యస్య శూద్రస్యా
 భ్యుత్పాదస్త్రుతం ॥ బోధాయనః ॥ మంత్రేణైవద్విరాచమ్య గోమయే
 నోపలిప్యతే । ధన్యనావారిణావాపి మండలంకారయేత్తతః ॥ మంత్రః
 ప్రణవః ॥ స్మృతిరత్నై ॥ ఆశ్వమేధికై ॥ స్నాతశ్శుచిశ్శుచాచేనే నిజా
 నైహుతపావకః । మండలంకారయిత్వా చతురశ్రంద్విజోత్తమః । క్ష
 త్రియశ్చైత్యతోవృత్తం వైశ్యోధేకమసమాహితః । భోజనభోజనవి
 ప్రకృతిరాత్రఫలమన్నతే ॥ అసనానాథపాదస్తు బ్రాహ్మణోయస్తుఘం
 జతే । కుశేనసంమితంచాన్నం తుల్యంగోమాంసభక్షణే ॥ చంద్రికా
 యామ్ ॥ గుప్తంచైవప్రదేశేతు ప్రాజ్ఞుభోవాప్యచజ్మఖః । సుఖాసనై
 సమాసీనః పాదోక్యత్వామహితే । భువంస్సృష్ట్యాతుపాదాభ్యాం పా
 త్రంసవ్యేనపాణినా ॥ ఇత్యాప్రదేశాభిముఖః సమశ్చీయాత్ప్రసన్నధీః ।
 ఆహారంతురహఃకుర్యాత్ విహారంచైవసర్వదా । గుప్తాభ్యాంసముపేత
 స్స్యాత్ప్రకాశేహీయతేశ్రియం ॥ భారతే ॥ మహానసానానామేకాంతే
 భోజనంహిసుఖాయతే ॥ వ్యాసః ॥ ప్రాజ్ఞుభోగ్నాః భుంజీత సూర్యా
 భిముఖవీచవా । ఆసీనఃస్వాసనైశుద్ధేభూమ్యాంపాదానిధాయచ ॥ గోవి
 లః ॥ ప్రాజ్ఞుభోగ్నీతీధూతః ప్రతీచీంచాయథాసుఖం । ఉత్తరంచాపి
 కాశ్యచ దక్షిణంచవివజయేత్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ ప్రాజ్ఞుభోగ్నాని
 భుంజీతేతి ॥ మనుః ॥ ఆయుష్యంప్రాజ్ఞుభోగుశ్చైవైశ్వంసంధక్షిణాముఖఃశ్రీ
 యఃప్రత్యజ్ఞుభోగుశ్చైవైశ్వంసంధక్షిణాముఖః ॥ ఏతత్కామ్యవిషయం ॥

వజ్రానాసనమాహాప్రచేతాః । గోశక్యన్త్రున్మయంభిన్నుతథాపాలాశ
 మేవచ । లోహబద్ధసదైవాకాం వజ్రాయేదాసనంబుధిః ॥ కొశికః ॥
 భిన్నాసనమయోవజ్రాం తథైవమృగచమకచ । కృష్ణాజినంచయత్నేన వ
 జ్రాయేత్పుత్రవాణసదా ॥ ఆపస్తంబః ॥ యత్నేనధారయేద్విప్రః పవి
 త్రందక్షిణైకరే । ఘంజానస్తువిశేషేణ చాన్నదోమైర్నలిప్యతే ॥ బో
 ధాయనః ॥ భోజనంభజనందానముపహరప్రతిగ్రహణా । నబహిజాణ
 నుకార్యాణి తద్వదంచమనంస్త్వతమ్ ॥ ఇతివ్యాసః ॥ స్వయంప్రత్యక్ష్య
 పాత్రాణి దత్తమన్నంకుభార్యాయా । భోక్తవ్యంసంఘృతంసోష్ణం హి
 తంపథ్యంమితంతథా ॥ విష్ణుపురాణే ॥ అన్నంప్రశస్తంపథ్యంచ ప్రోక్ష
 తంప్రోక్షణోదకైః । నకుస్మితాఘృతంచైవ జగుస్మితమసత్కృతమ్ ॥
 భోజనపాత్రాణ్యహయాజ్జవలగ్నాః । అపాత్రంవాధకాంస్యంవారజ
 తంవాహిరగ్మయమ్ ॥ తాంపాత్రాణిసర్వేషాం యథావిభవమాచరేత్ ॥
 షైతీంసిః ॥ ప్రశస్తానద్ధనాత్రేషు భుజీతాకుపితోద్విజః । సావణే
 రాజతేతామై పద్మపత్రపలాశయోః ॥ భోజనభోజనైచైవ త్రిరాత్రఫ
 లమశ్నుతే । యేవమేతయోభుక్తౌ విలెకాంస్యథాజనైః ॥ చత్వారి
 తస్యవధాంతే హ్యయిఃపూజాయశోబలం । తత్రపద్మపత్రభోజనంగృ
 హీవ్యతిరిక్తవిషయమ్ ॥ పలాశపద్మపత్రేషు గృహీభుక్తౌవృతంచరేత్ ।
 బ్రహ్మచారియతీనాంతు చాండ్రాయణఫలంచరేత్ ॥ ఇతివ్యాసస్తరణాత్ ॥
 రత్నావశ్యాంతు । బిల్వపాలాశపత్రేషు స్థాలజెపాష్కరేతథా । గృహస్థ
 శ్చేత్యమగ్నీయాత్ శుక్లైశ్చాండ్రాయణంచరేత్ స్మృతిరత్నైః ॥ క
 దలీగధాపత్రేచ పద్మపత్రేచలేప్యశీ । వల్లీపలాశపత్రేచ భుక్త్వాచాం
 ద్రాయణంచరేత్ ॥ పాలాశేషుచపత్రేషు మధ్యమేషుచభారిత । యస్తు
 భుజ్జేమసలభతే ప్రాణాపత్యందినెదినై ఇతిభారతవచనాత్ ॥ యదిచ్చ
 త్యుర్ధ్వగమిత్యంపరంస్థానంచశాశ్వతం । వద్మపత్రేషుభోక్తవ్యం మూస
 మేకంసరంతరం ఇతిప్రేతసినీవచనం యతిబ్రహ్మచారివిషయం । కావ్య
 విషయమితి ॥ స్మృతిరత్నైః । స్మృతీచింతావశాత్ । ఏకవివక్షాభుజీ

౩౧౪ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధన్యశాస్త్రే,

త విమలైకాంస్యభాజనై | పలాద్వింశతికాదర్వాగతఙ్గభ్యుత్థాంయథేష్వ
యా || కాంస్యపాతేషుగృహస్థైకవిషయం | యత్యాదీనాంతునిషేధాత్ ||
తదాహప్రచేతాః | తాంబూలాభ్యంజనైవైవ కాంస్యపాతేషభోజనం ||
యతిశ్చబ్రహ్మచారివ విధవావవివర్జయేత్ || అపరాధైః || కాంసిక
స్యతుయత్పాపం గృహస్థస్యతదైవతం | కాంస్యభోజీయతిస్సర్వం ప్రాప్ను
యాతిగర్భిషంతయోః || సంవర్తే || శూద్రాణాంభాజనభోజనఅహి
రాత్రముపేషితోభూత్వా ఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి || మనుః || నపాదౌత్సూల
యేతాః కాంస్యకదాచిదవిభాజనై | సభిన్నపాత్రైఃకుంభేత నభావప్రతియా
షితే || పైరీససిః || సౌవణికంరాజతంవాపి శూద్రపాత్రంనతుస్పృశేత్ |
ఇతరైహంతుశుద్ధిస్సాత్త్వైపఘవకణతస్తథాబ్రహ్మసత్రేతుయోధుక్షే
మాసమేకంనిరంతరం || త్రిభిశ్చంద్రాయతైస్తుల్యం మహాపాతకనాశనం |
బ్రహ్మపత్రంబ్రహ్మచారి || పనసాంమ్రనారికేశ కదళీబీల్వపత్రకై | భోజనై
క్రాంతపత్రైవ చాంద్రాయణఫలంభవేత్ || మనుః || వటారాశ్చైష్ట్యపత్రై
షు కుంభీతిందుకపత్రయోః | కోవిచారకరంజేషు భుక్త్వాచాంద్రాయ
ణంచరేత్ || వ్యాసః || కరైర్వటకైవైవ హ్యయసేతాంమ్రభాజనై | వ
టారాశ్చైష్ట్యపత్రేషు భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ || శాండిల్యః || వా
తరోగహరంకాంస్యం భోజనైష్ట్యమేవత | కుటుంబినామకామానామ
పీచ్ఛంతీహకేవన || ప్రచేతాః | మృన్మయేపణాపృష్ఠైపా కార్వా
సేతాంతవేత్సవి | నాశ్చియాన్నపిబేదన్న ముదకంవతఢాంజలౌ ||
కార్వాసపాత్రైః || తాంతవేవస్త్రే | సంగ్రహే || కరైర్వటకై
వ శిలాయాంచప్రమాదతః | బౌదుంబరైపలాశైవ భుక్త్వాచాంద్రాయ
ణంచరేత్ || హరీతః || నకృష్ణైశ్చ్యాయేపాత్రైశ్చియాత్ | న
భిన్నపాత్రేనభూమౌ తామ్రవిజిత సువర్ణశంఖశుక్తి స్ఫటికానా
భిన్నేవానదోషగ్రిత తామ్రపాత్రభోజనంబ్రహ్మచారివిధవావిషయం |
అపప్రంబః | ఔదుంబరశ్చమనస్సువర్ణనాభః | ప్రశస్తేనచాన్యైర
భోక్తవ్యం || బౌదుంబరః || తామ్రమయశ్చమనుః | భోజన

పాత్రంహిరణ్యనాథ స్వర్ణేనమధ్యైలంకృతః । ఏకవీణతత్రభుంజీతేత్వ
 ధాః ॥ తద్వపాత్రంభూమాస్థాపనీయం ॥ తదాహవ్యాసః ॥ పంచా
 దోభోజనంకుర్యాద్భూమాపాత్రంసింధాయచ । ఉపవాసేనతత్తుల్యం
 మేనురాహప్రజాపతిః ॥ భూమాపాత్రంప్రతిష్ఠాప్య యోగుశ్చేదవాగ్మ
 తశ్శుచిః ॥ భోజనభోజనైశ్చైవ త్రిరాత్రఫలమశ్నుతే ॥ తచ్చస్థాపనప్రా
 తాహుతిపర్యంతం తతోయంతికా మారోహ్యభోక్తవ్యం ॥ తదాహ
 వ్యాసః । రక్తపాత్రైశ్చభుంజీత పంచగ్రాసాన్మహామనః । శేషమద్భుత్య
 భోక్తవ్యంబ్రూమతేతత్రికారణం । విప్రుహందోషసంస్పృశేఃపాదచే
 లరజస్తథా । సుభేనభుక్ష్యేదవిప్రోపి పితృకాంతనలుప్యతే ॥ మైశ్వరభో
 జనేపితృపాత్రాయనం నలోపనీయమిత్యధః ॥ స్మృతిరత్నై ॥
 ప్రాతాహుత్యార్థకముద్భవ్య పాత్రంయంతైవిషిషీతే । ఏకవీణ్యంస్వ
 గృహ్యోక్తం ॥ స్మృత్యధికసారే ॥ పాదప్రత్యక్షద్విరాచమ్యప్రా
 బ్మఖండః బృహో వాచస్థోపవీతీసోతరవాసా విభవనతిరత్న హిరణ్యపా
 ణిః గంధావతమాల్యావృతః ప్రశస్తశ్శక్త్యవతురశ్రీతే సుఖానీవోధూ
 మాసిధాయ ప్రాతాహుత్యనంతరం యంత్రికాదాపాత్రం సింధాయ
 పంచయజ్ఞావశిష్టం సంస్కృతమమితం ఘృతాద్యసమృతం మాతృభా
 ర్యాదిదత్తమతిథ్యభ్యాగత పుత్రభృత్యాది పరివృత ఏకాంతేభుంజీత ॥
 బోధాయనోపి ॥ సర్వావశ్యకావసానే ప్రత్యక్షితపాణిపాద అపరవ
 వ్యసంమృష్యో పలిష్మేశుచౌ చేశేప్రాబ్మఖ ఉపవిశ్య ఉద్భృత్యనుం
 త్రైఃపరిషిచ్యపరివేష్యమాణంభూభుజనస్సవరో మిత్యుపస్థానువాచన్ని
 యచ్చేద్యస్తమన్నం సుహృద్భూతాభిః ప్రదక్షిణముదకం పరిషిచ్యసప్తేన
 పాణివాచియంచన్నమృతోపస్తరణమనీతి పునస్తాతపః పీత్వాపంచాగ్నేన
 ప్రాతాహుతీర్జుహోతి ప్రాణేనివిద్యోచ్యతంజుహోమిశివోమావిశాప్ర
 దాహాయప్రాతాయస్వాహేతి పంచభిః పర్యాయోహుత్యాత్మాష్ట్యం
 భూయతవర్మయేత్ ప్రజాపతిః వనపాథ్యామి గ్నంతరావాచంసవిస్స
 జేత్ యదివిస్మయేద్భూభుజావః సువరోమితివిశ్వా పునరేవ భుంజీతా

ధాన్యదాహరంతి । ఆసీనరిప్రాజ్ఞుభోక్షియోత్ వాగ్యతోన్నమకుత్స
యోక్ అసహందయం స్తన్నవికిరక్ భుక్త్వాన్నంసముపస్పృశేత్ ॥ సు
మంతుః ॥ అన్నంనిధాన్యసపవిత్రేణహసేన్నక దాచన పూజయిత్వాత
దన్న మాపోశనంతుసమంత్రకం ॥ వ్యాసః ॥ అన్నంద్యష్టాప్రణమ్యాదౌ
ప్రాంజలిఃకథయేత్తతః । అస్మాకంనిత్యమస్తేవ తదితిభక్తోద్విదకంధ
యేత్ ॥ మనుః ॥ పూజయేదశననిత్యం మధ్యాహ్నేతదమకుత్సయోక్ ।
పూజితంహ్యశనంనిత్యం బలమూజంప్రయచ్ఛతి । అపూజయంతియే
భక్త ముభయంతుహినస్తితత్ ॥ భారతేపి ॥ అన్నంపూర్వంనమస్కృ
ర్యాత్ ప్రహృష్టేనాంత రాత్మనానాన్యదాలోకయేదన్నం స్వహుషేతత
త్పరణి ॥ మాధవీయ ॥ తతోమహావ్యాఘృతిభిః పాతంతత్తరిషివ్యచ ।
ఋచేనసాయంసత్యేన ప్రాతశ్చపరిషేదయేత్ ॥ సోదకందక్షిణంపాణౌ
కుర్యాదన్నప్రదక్షిణం । అపేయంతద్భవతోయం పీత్వాచాంద్రాయణం
చరేత్ ॥ ఆశ్వమేధికేపి ॥ పార్వణజలముద్ధృత్య కుర్యాదన్నంప్రదక్షి
ణం । అపేయంతద్విజానీయాత్ పీత్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ పరి
షేచనావశిష్ట జలమపేయమిత్యధః । పరిషేచనజలాదన్య త్వేయషేత
త్యుగ్రచంద్రవత్ ॥ గోబిల ॥ వ్యాహృతిభిర్గాయత్ర్యాభి మంత్ర్యఋతం
త్వాసత్యేన పరిషించామీకిసాయం । సత్యంత్యరేపరిషించామీతిప్రాతః ॥
పరిషించతీతి సంగ్రహ ॥ ఆపోశనమకృత్వాతు యద్యన్నంవిస్తృతంభ
వేత్ । తదన్నంమాంసతుల్యంస్యాద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ । అ
కృత్వాపరిషేచనంయస్తన్నం పరిమళయేత్ । అభోజ్యంతద్భవేదన్నంభు
క్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ పరిషేచనతఃపశ్చాత్పూర్వంప్రాణాహుతే
స్తథా । పునరన్నంసగృహీయాదితి వేదవిదోవిదుః । పరిషేచనాత్ప్రీతి
భావః ॥ విశేషోభవిష్యత్పురాణేదశితరి । భోజనాత్కించిదన్నాగంధ
ర్మాహారాయవైబలిం ॥ దత్వాథచిత్రగుప్తాయ ప్రేతేభ్యశ్చైదముచ్చ
రేత్ । మంత్రః ॥ యత్రక్వచనసంస్థానాం త్సుత్తృష్టోపహతాత్మనాంభూతా
నాంతృప్తయేతోయమిదమస్తుయథాసుఖంహరీతస్తు । అన్నాయనమః । అన్న

పతయేనమః ధూతాయనమః, ధూతపతయేనమః, ధూతానాంపతయేనమః
 ఇతి ధూమోబలిందద్యాదితి స్మృత్యథాసాఽగ్రాయత్సోన్నచభ్యుత్థం
 ధూరిత్యాదితదాహోత్రాచాభిమంత్యాయమాయనమః చిత్రగుప్తాయనమః
 సర్వభూతేభ్యోనమః ఇతి ధూమోబలిందద్యాత్ ॥ పరాశరః తతఃప్రత్యక్ష
 హస్తంచధ్యాత్వాచాన్నాధివైశం సమంతాదమనంకృత్వాప్రాశ్నచాహు
 తిపంచకం ॥ తదాతునస్పృష్టిరహితం కృత్వాఘంజీతవాగ్మతః ॥ గోవి
 లః ॥ అంతశ్చరతి ధూతేషు గుహాయాతవిశ్వతోమఖః । త్వంయజ్జగత్సంవి
 ఘ్నస్త్వంచవటూర ఆపోభ్యోతిరసోఽపృతత్వం బ్రహ్మత్వంప్రజాపతిః ।
 ధూమోవఃసువరోమమృతో పస్తరణమసీత్యపః పీత్వాదశహూతారం మ
 నసోనుధ్యాత్వాత్వరంపంచగ్రాసాకగ్మహీయాత్ ॥ ప్రాణాయస్వాహే
 తిసత్యమేవతేనజుహోత్యపానాయ స్వాహేతి అన్వహార్యపదనమేవతేన జు
 హోతి । ఉదానాయస్వాహేతి సత్యమేవతేనజుహోతి ॥ సమానాయ
 స్వాహేత్యప సత్యమేవతేనజుహోతి । ఏతేమంత్రాఃప్రణవాద్యాఃకర్త
 వ్యాః ॥ తథాదశౌనకః ॥ స్వావాంతాఃప్రణవాద్యాశ్చ నామమాత్రా
 స్తువాయవః । జిహ్వయైశ్చగ్రహేదన్నం దశనైస్తునసంస్పృశేత్ ॥ స్మృతిర
 త్నై ॥ హస్తంప్రత్యక్షయైచ్చిన పశ్చిత్ప్రయతమానసి । ధారయన్ స
 వ్యహస్తేన పాత్రంతద్వాన్యతోద్విజః ॥ అమృతోపస్తరణమసీత్యా పోశన
 క్రియాంచరేత్ । అంగుఠతజిహ్వేచైవ మధ్యమాచత్యతీయకాతిస్రగిచ్ఛేచాం
 గుళీచైవప్రశస్తాఃపాత్రధారణే । పాత్రాయప్రణవాపేతం పాత్రా
 యాన్నాహుతిస్తతః ॥ అపానాయతతోహుత్వావ్యానాయతదనంతరం
 ఉదానాయతతోకుర్యా త్సమానాయతుపంచమం । విజ్ఞాయతత్వమేతే
 షాంజుహుయాగాత్మవిద్విజః । యధారసంనజానాతి జిహ్వప్రాణాహు
 తోద్విజః । తథాస్తరణహీనఃకుర్యాత్పాత్రాహుతిమతందితః ఇతి । యా
 జ్ఞవల్క్యః ॥ ఆపోశనోపరిష్కాత్ అధస్తాచ్చైవఘంజితః । అనశ్చన్న
 మృతంచైవ కార్యమన్నందీక్షాత్మనా ॥ వృధాశాతాతపః ॥ ఆపోశనంప
 రీధానం పూర్వమాచ్ఛాదనంపరం । భవత్యన్నమనశ్చకాసోత్సరీయంత

30౧ వైద్యనాథదీక్షియే * స్మృతిమక్తాభతే * ధర్మశాస్త్రే,

భావ్యతం || స్మృత్యకలాపారే || ఆపోశనంవామభాగేసురాపానసమంభ
 వేత్ || తచేవదక్షిణేధాగే సోమపానసమంభవేత్ || స్మృతిరత్నై || ఆ
 పోశనంతుయఃకుర్యాత్ వామభాగేతిధైరవ || సద్యఃపిబేత్సురాపానం ఇ
 త్యేనంతునరబ్రవీత్ || ఆపోశనంకరేకృత్వా కృత్వాపాత్రేతిలోదకమ్ || శాస్
 నమూతేనశత్రుల్లం పునఃపూరియతేయది || సంగమే || గృహీత్వాపో
 శనంహస్తే పాత్రేచైవతిలోదకమ్ || పూరణంచేత్పునః కుర్యాత్సురాపా
 నసమంభవేత్ || ఆపోశనంకరేకృత్వా పాత్రస్థానంనలంఘయేత్ || హస్తే
 నలంఘితంచాన్నంఘక్త్వా చాంద్రాయణంవరేత్ || ఆపోశనంకోవిప్రయఃఆశీ
 ర్వవనంవచేత్ || ఆభోజ్యంతద్భవేదన్నం దాతాభవతికేంపి || ఆపోశ
 నంగృహీత్వాతు స్వస్తికుర్వంతియద్విజః || నశేవాస్తప్తిమాయాంతి ని
 రాశాఃపితరోగతాః || ఘంజానోభవదేద్యస్తు తదన్నంపరివజయేత్ ||
 ఆపోశనంచాననంచ త్రైలాఘ్యంగంతధైరవ || స్వయంకరకృతంప్రోక్త మా
 యుగ్రీపుత్రహనిదం || వసిష్ఠః || ఆపోశనంసర్వసిద్ధాంతేనాన్నంతునలంఘయే
 త్ || బాహునాలంఘితంచాన్నం అభోజ్యంతునరబ్రవీత్ || అతిః || శబ్దే
 నాపవయఃపీత్వాశబ్దేనఘృతపాయసం || శబ్దేనాపోశనంపీత్వా సురాపా
 నసమంభవేత్ || ఆపోశనంకృత్వాతు యస్తుభుజీతమూధధీః || ససూకర
 సమోఘక్త్వానరకంప్రతిపద్యతే || స్మృతిరత్నై || ఆపోశనంకృత్వాతు
 యోధుఃక్రైవాపదిద్విజః || ఘంజానోవాయదిబ్రూయత్ గాయత్రి
 ప్రశతంజపేత్ || హారితః || పంచప్రాణాహుతీకుర్యాత్ శుద్ధాన్నై
 రభిఘారితైః || ఉచ్చిష్టైఃతుఘృతందద్యాత్ ప్రాగ్యుతేలవదాస్వితం || వ్యా
 సః || ప్రాణాగ్నిహోత్రంశుద్ధాన్నైః లవణంవ్యంజనోషితైః || కుర్యా
 త్ప్రాణాహుతీనకృతునిందన్నైవచర్వయేత్ || స్మృతిసారే || మధ్య
 మానామికాంగుష్ఠైః గృహీత్వాన్నంమితంపునః || ప్రాణాయామేత్యపా
 నాయ వ్యాసాయచయథాక్రమం || ఉదానాయసమానాయ స్వాహేతి
 జుహుయాత్క్రమాత్ || స్మృత్యర్థశారే || ఆపోశనంగృహీత్వా స
 ర్వాంగుశిభిర్గ్రహణ ప్రాణాయామిపానాయ వ్యాసాయోదానాయ సమానా

గు స్వామీతి పంచామూర్తిః సమృతాః సక్షీ గావాభుక్త్వాకృత్సమన్నం
సాంగుష్ఠ్యగ్రసేదితి || శానకః || తజ్జీవీమధ్యమాంగుష్ఠలగ్నం ప్రాణా
హుతీభావేత్ || మధ్యమానామికాంగుష్ఠే || అపానైబహుయాత్మతః |
తజ్జీవీంశుబహిఃకృత్వా ఉదానైబహుయాత్మతః || సమానైశ్చర్యమాసే
న సముదాయాహుతీభావేత్ | స్మృత్యంతరేవిశేషోదశితః || కన్యత
జన్యంగుష్ఠైరుదానైబహుయాత్మతః | వాగ్యమనమాహుతయః || స్వా
స్యతోమరుణఃకత్తిహుయాతోగ్నిశ్శిశుంహారేత్ | భుంజతోమృత్యురా
యువ్యంతస్మాన్మృత్యుంత్రిమస్తృతం || నాస్యజైవేరణంనిష్ఠం సచాధ్యాయే
చక్రీర్తయేత్ | నాశౌచంకీర్తనతస్య పవిత్రంభగవాన్హరిః || దేవతా
భిదానంచాప్రచుత ఇత్యాసస్త్రుబచనం దేవతాంతర విషయమిత్యా
హుః | మాననతంమహాకష్టం హుంకారేణాపిసత్కృతి | తథానతిమహా
దోషస్త్రాస్త్రాంతంనీయతంచరేత్ | ఏగచ్ఛకాక్రమానంపంచగ్రాసవిష
యం || తథాచమయః || అనిదంభుంక్షయేత్సోమం వాగ్యతోన్నమకశ్చ
యన్ || పంచగ్రాసమృహమానంప్రాణాద్యాప్యాయనంమహత్ || స్మృ
త్యథాసారే || అస్యచాన్మస్యశిరోపాః మంత్రైర్వ్రాప్తాదిపంచకైః |
తదేభోజనంజ్ఞేయంత్రైవనియమస్తస్మృతః || ప్రాణాహుతిభుసర్వాసు
హుతాస్వేవత్యజేద్ధృవీ | పాత్రస్యధారణంచానం తావత్సద్భిభావేద్భి
జైః | అన్యత్రవాసిషేధాథా ముపదంశస్యవాపునః || భర్మాథావిస్వ
జేద్వాయద్వాసద్వాకదాచన || శాండిల్యః || నాచత్యేభోజనమానం
కుటుంబాశ్రయవాసీనాం || వాచోపచారః కర్తవ్యః భుంజతాం సహభోజ
నే || స్మృతిరత్నావశ్యం || ప్రాణాగ్నిహుత్రాదన్యత్ర నాపాహానంస
మాభరేత్ | యదిభుంజేతతూష్ణీంతు సవిత్రైవతుభోజనై | ససాహ
ధ్రాతరంహంతి సంతతించాపితచ్ఛీయం | ఏతదేవాధిపత్యాహుత్యాహుః ||
మాసీవాప్యథవామాసిప్రహృష్టస్సంహతేంద్రియః | భుంజేతివిధిరవిద్రువః
సహోచ్ఛిష్టాదిచాహరేత్ || వామనపాత్రస్యశోభికర్తవ్యః | తత్రయ
మః || సముత్థితస్తుయోధుశ్చైర్మయోధుశ్చైర్మయక్తభాజనై | ఏవంకైవస్య

తరిప్రాసా భుక్త్వాసాంతపవంచరేత్ | ముక్తభాజనేవామహస్మే నా
 స్పృష్టభాజనైశ్చభాజనైః || బోధాయనోపి || సక్యేనపాణినానివిముంచక
 అమృతోపస్తరణమస్మీయపః పీత్వా ప్రాణాహుతిజ్ఞానాహుతి | ఏతన్వ
 ప్రాణాహుత్యన తరంచైకత్వం | ప్రాణాహుతాహుతాయాంవాక్యజే
 త్వాత్రస్యధాతవః ఇతిగోవిలస్మరణాత్ || అపస్తంబోపి || భు
 క్త్వాపాత్రంహిత్వావేతి || భోజనపాత్రంసక్యేన పాణినానివిముంచేత్ప్రా
 ణాహుతాదూర్వకంముంచేద్వేత్త్యభాజనైః || బోధాయనః || బ్రహ్మణిమ
 టిత్వామృతత్వాయేత్యక్షరేణాత్మానాయోజయేత్ | సర్వక్రతుర్నాజిహం
 ఆశ్మయాజీవిష్యత్యితి | యథాహితులక్ష్యేకం అగ్నాప్రేతంప్రదీ
 ప్యతే | తత్తత్సర్వాణిపాపాఃదహ్యతేహ్యత్యయాజిహాత్తి || మాకంజే
 యః || అశ్వియాత్మనాభూత్వా పూర్వంతుమధురంరసం | అవణానోద
 నాన్మధ్యేకమితిక్రాదికంతతః | ప్రాగ్ధావంపురుషోస్త్రియాత్ మధ్యేతుక
 తినాదికం | అంతేపునద్రావాణీతు బలారోగ్యంనముంచతి || మనుః ||
 నాసీదేత్సాన్తకోవిషః యథాశక్తిఃకథంచన || నజీహేమలవద్వాసో
 భవేచ్చవిభవేనతి || ధర్మోద్యోతే || కాలేసాధకంరసంస్నిగ్ధంఉష్ణంక్షీ
 ప్రంద్రవోత్తరం | అభుక్షిరన్నమశ్మీయాత్ నాత్రతావద్దితాగమః | కాలే
 ప్రాణాయామేభుక్తం ఆత్మ్యమన్నంనబాధతేలఘుప్రజీర్యతేక్షీప్రం స్నిగ్ధో
 జ్జ్ఞంబలవధానం | క్షీప్రభుక్తంతథాచాన్నం ధాతుసామ్యంకరోతిహి ||
 మాత్రాశీసర్వకాలంస్యాత్ మాత్రాహ్యగ్నోప్రవర్తికా || భారతే || గు
 కాంస్తుషణ్మాత్రాయుతాకథజంతే ఆరోగ్యమాయువ్రేణతిభావనాంచ | అ
 నావిలంబాపిభవేదపత్యంనచైవశుక్త్యాశయుతాభవయ్యుతి || వ్యాసః || నాజీ
 శ్చేభోజనంకుర్యాత్ కుర్యాన్నాతిముఘక్షీతిః | ఆహారకాలేసంప్రాప్తే
 యోనభుక్తైర్ముఘక్షీతిః || తస్యసీదతికాయాగ్నినరుంధానభివానలః | పా
 తేమశద్ధరూపేమపుత్రభృత్పాదిభిఃవృతః || సుసంస్కృతంహితమితం
 భుంజీతాన్నమకత్సయత్ || యవగోధూమశాలాధ్యంసాంశకాకాదిసం
 యుతం || తిక్తామృతవణోపేతంవ్యంజనేశ్చసగృభిభిః | కన్యకైకా

రాస్విషయక (యా) కందమూలఫలానిచ । అనారోగ్యమనాయుష్య మ
 స్వగ్యకంచాభోజనమ్ । అపుణ్యంబోకవిద్విష్టం ॥ సాత్త్వికవిజయేత్ ॥ న
 నిందేదన్నభక్ష్యంస్తు స్వాద్వస్వాదూనకుత్సయత్ । ఆహారపాణిపశ్య
 స్తు ప్రాజ్ఞుభోబ్రహ్మసూత్రధృక్ ॥ ద్వాత్రింశద్గ్రాసమశ్నీయాద్దీఘక
 మాయుజీజీవిమః ॥ ఆపస్తంబః ॥ అష్టాగ్రాసాః మనోభక్ష్యైః సో
 డశారణ్యవాసినః । ద్వాత్రింశద్గ్రహస్థస్య అపరిమితంబ్రహ్మచారిణః ॥ ద్వా
 త్రిశత్ ప్రథమాధేక్షత్రయాయ అహితాగ్నివిషయేభోజనమయదిత్యపి
 నియమోనాస్తీత్యాహసవ । ఆహితాగ్నిరనద్వాంశ్చ బ్రహ్మచారీచతైత్ర
 యః । అశ్నంతేవసిధ్యంతీ స్వకార్యక్షమాభవంతీత్యథః ॥ సవ ॥
 యావద్గ్రాసంసన్నయత్ అస్కందయత్ కృత్సం గ్రాసంగ్రసితసహం
 గుత్థందముఖం నశబ్దం కుర్యాత్పాణించ నావధునుయాదితి ॥ యావదే
 వగ్రసీతుం శక్యం తావదేవసం నయత్ పిండికర్వత్ అస్కందయత్ భూమా
 వన్నలెపాన పాతయత్ సహం గుత్థం ఆస్యగ్రాస ప్రచేశేయథాం గుర్తోప్య
 నుప్రవిశతితథా సర్వానేవ గ్రాసాత్ గ్రసీతేత్యథః సోత్తరభదన
 త్తైచైవ యజ్ఞోపవీతీభుంజీతేతి । ఉత్తరభదనముపరివాసః ॥ వ్యాసః ॥ వ
 క్త్రప్రమాణంపిండాంశ్చ గ్రసేదేకైకశఃపునః । వక్త్రాధికస్తుయః పిండః ఆ
 త్మోచ్ఛిష్టస్సఉద్యతే । పిండావశిష్టమన్యచ్చవక్త్రాన్నిస్రుతమేవచ । అభో
 జ్యంతద్విజానీయా ద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ సదాచాస్యాధికం
 నాద్యా న్నాహీనంచకహేచిత్ । యథాస్యేవ్యవధానంస్యాత్తథా
 భుంజీతసిత్యశః ॥

—* అథ భోజననియమః *

తత్రపరాశరః ॥ యోవేష్టితశిరాభుక్షే యోభుక్షేదక్షణా
 ముఖః । వామపాదకరఃస్థిత్యా తదైవ్రతంసంభవజతే । భుంజానశ్చై
 వయోవిప్రః పాదంహస్తేనసంస్మృతేత్ । స్వముచ్ఛివృతసాభుక్షే
 యోభుక్షే ముక్తభాజన ॥ పాదుకస్థానభుంజీత నవర్యంకస్థితోపివా ।

(322) వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

శ్వానవంశాలశ్చక్రైవ భోజనం పరివర్జయేత్ ॥ వసివృత్త్యై ॥ నమః
 శబ్దంకుర్యాత్సర్వాభిరంగుళీభిరశ్మియాత్ పాణిచనాపథూనయాదిరి
 వ్యాసః ॥ యస్తుపాణితలైఃకుశైః ॥ యస్తుపూతాఽరసంయుతమ్ ॥ ౧
 స్మృతాంగశ్శిభిర్భిక్ష్యతస్య గోమాంసవచ్చతత్ ॥ హస్తస్త్వరథధావో
 ప్రేమాస్థితోనేవభక్షయేత్ ॥ శ్మశానాభ్యంతరస్థోవాదేవాలయగతో
 వా ॥ శయనస్థోనఘంజీత నపాణిస్తానచాసనై ॥ నాద్రోవాసానాద్ర
 శిరాః నచాయుష్ణోపవీతవాక్ ॥ నప్రసారితపాదస్తు నపాదోపేతపా
 మాక్ ॥ నచాహుసస్థిసస్థస్థ నచపర్యంకమాస్థితః ॥ నవేష్టితశిరాశ్చ
 నోత్సంగకృతభోజనః ॥ నైకవస్త్రోదుష్టమధ్యే నోపరక్తస్సపాదుకః ॥ నః
 మోకపరిసంస్థస్థ చర్మావేష్టితపాశ్వవాక్ ॥ గ్రాసవోపచనాశ్శీయ
 ప్పిత్తశేషంపిబేన్నచ ॥ శాకమూలఫలేక్షూణాం దంతభేదైరేవభజ
 యేత్ ॥ బహూనాంభుజతామధ్యే నచాశ్శీయాత్ప్వరాన్వితః ॥ వ
 థానవిశేదన్నం నోచ్ఛివ్యఃకుత్రచిద్వజేత్ ॥ యస్త్వక్తంభుజతేచాన్న
 భక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ కూర్మపురాణే ॥ యోధుశ్చైవేష్టిత
 రాః యశ్చభుజైఃఉదబ్దుభిః ॥ సోపరక్తశ్చయోధుశ్చైవసర్వవిద్యాత్తద
 సురమ్ ॥ మనుః ॥ నకుర్వీతవృథాచెష్టానవార్యంజలిసాపిబేత్ ॥ నోత్స
 గేభక్షయేద్భుక్త్యం నజాతుసకుతూహలీ ॥ చంద్రికాయాం ॥ నోచ్ఛివ్యో
 త్తయేత్కించిత నగచ్ఛన్వాకదాచన ॥ ఖట్వాపూఢోనఘంజీత నపాద
 స్థంకదాచన ॥ నాస్నాలోనవసంవిష్టః నచైవాన్యమనాదరః ॥ నచైవశయన
 నోర్వామిమవిర్జ్యోనశబ్దవాక్ ॥ నైకవస్త్రోనచనదక్షనప్రేక్షేణప్రదాయచ
 పాదప్రసారణంకృత్వా నచవేష్టితమస్తకః ॥ బోధాయనః ॥ సర్వభక్ష
 పూప కందమూలమాంసానిదంతైరేవభింద్యాన్నాతిసుపితస్స్యాదితి ॥ బృ
 హస్పతిః ॥ భూదితాఫలాంఘ్రనరిభాత్వా మోదకానిఫలానిచ ॥ దం
 తోర్భుక్తశిష్టంచ భుక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ నస్త్వశేద్వామహస్తే
 నఘంజానోన్నయకదాచన ॥ నపాదానశిరీషస్త్రాంసపదాభాజనంస్మృశేత్ ॥

యాజ్ఞవల్క్యుః ॥ గోగ్రాహణజలాన్నాం నోచ్ఛిష్టాన్నహస్పృశేత్ ।
 ఏతానిఅశుచినాస్పృశేత్ । పాదేనత్వసుచ్ఛిష్టోపేనస్పృశేత్సర్వథాః ॥
 యమః ॥ అంకనానాంపమేత్పాదంపాణినానాక్రమేద్భవం । అంగంవా
 సస్పృశేత్పద్భ్యాంపాదంపాదాంతరేణచ ॥ నభిన్నభాజసన్నైశ్చాత్సఖా
 మ్భానచపాణిభు ॥ నాంధకారేనచాకాశేనచదేవాలయాదిభు ॥ ఆశ్వ
 మేధిక ॥ ఉత్థాయవపునరిస్పృచ్ఛంపాదస్పృచ్ఛంచలఘితర । కేశకీటా
 దిభిన్నంచముఖ్యమాజ్యవిషజేతం ॥ అత్తంతద్రాక్షసంజ్ఞేయంతస్మాద్య
 త్సేవవజయేత్ । రాక్షసోచ్ఛిష్టభుగ్విద్రుసపమృవాన్మరానపి ॥ రౌ
 రవేనరకేభూరేనపిత్యన్నావృత్యశి ॥ హరితః ॥ ఏకవస్తోనభంజీత
 కవాటయపిధాయచ ॥ యానఘ్రిశయనస్థోవాపాదుకస్థోపివాపునరి ॥ సవచ ॥

నకూద్రాహ్లాకమాగ్నేమప్రదోషేచమహాని ॥ కోణేచామా
 జితేనాద్యాత్స్థిత్యాశయ్యాసుహర్మ్యకే ॥ సంగ్రహే ॥ శయ్యాయాం
 వేత్తానన - చంద్రికా లోకేత్వారిమాగ్నప్రదేశే గోష్టేధూళిధూసరేభి
 త్తిసంధాలత్ప్రీకోవజయేదన్నభంక్రియతి । బృహస్పతిః । అన్య
 గారేగవాంగోష్టేచవద్రాహ్లాకసన్నైశ్చ ॥ జప్యేభ్యోజనకాలేచపాదు
 కేపరివజయేత్ ॥ నోత్సంగేనచభంజీతనచపాణితతేపిత । కూన్యాగా
 రేచనాన్నీయాత్నచపాత్యాససస్థితః ॥ కూన్యా ॥ నార్ధరాత్రేనమధ్యా
 హ్నానాజీణేనాద్రువాసభ్యక్ । నభిన్నభాజసన్నైశ్చనగభూమ్యాంచపా
 ణిభు ॥ నబ్రహ్మాకీర్తియిత్యావిననిశ్చేషంసభ్యావ్యయా ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః ॥
 సభార్యవశేనాన్నీయాత్సైవకవాలనవిస్థితః । భార్యాయాయామాతృపు
 రహస్థితాయాంనాన్నీయాత్ ॥ అవీర్యాపత్న్యాభూయాత్ । తథాజక్ర
 తిః ॥ జాయాయాలతేనాన్నీయాత్ । అవీర్యవదపత్యంభవతీతి ॥ అతస్త
 యాసహభ్యోజనంనూరాదేవనిరస్తమితి విజ్ఞానేశ్వరః ॥ తథాబృహ
 ద్యమః । మాతావాధగినీవావిధార్యానాన్యాశ్చయోషితః ॥ నతాభిస్సహ
 భోక్తవ్యంభంక్త్యావాంహ్రియంబరేత్ । తథాచంద్రికాయాం ॥ నా

సనారూఢపాక్షమనవసాధకంతుభార్యయా । శూన్యాత్రయేతునాశ్చీయా
 న్నచచెవాగ్నివేశ్మని ॥ విష్ణుః ॥ నాశ్చీయాద్భార్యయాసార్ధంనాకాశేవ
 సపేస్థితః ॥ శయానఃప్రాథపాదశ్చక్రత్వానైవావసథ్ధికాం ॥ మనుః ॥
 నాశ్చీయాద్భార్యయాసార్ధం నైవాంవీక్షేతచాశ్చతీం । నువతీంజ్యంభమా
 ణాంవానచాసీనాంయథానుఖం ॥ యతుః ॥ చాగ్రహ్మణ్యసహాయోశ్చీ
 యాత్ ఉచ్చిష్టంవాకదాచన । నతస్యకోషమిచ్చూఃత్వమేవమనీషిణః ॥
 ఉచ్చిష్టమితరస్త్రీణాంయోశ్చీయాద్భాగ్రహ్మణఃక్వచిత్ । ప్రాయస్థితీం
 సవిజ్ఞేయఃసంకీర్ణామూఢచేషిణః ॥ ఇతి । నతత్సర్వదాగోషాభావపరం ॥
 కదాచనేతివచనాత్ ॥ అతఏవాదిత్యపురాణం ॥ చాగ్రహ్మణ్యభార్యయా
 సాధకంక్వచిచ్ఛంజేతచాఫస్వి ॥ అహోవణఃస్మియాసార్ధంభక్త్యాపతతి
 తత్క్షణాత్ ॥ యదపిబోధాయనేనోక్తం ॥ యానిదక్షిణతస్త్రావ్యాఖ్యా
 న్యామోయధైతదనుపసితేనసహభోజనంపర్యుషితభోజనమితి । తదపిత
 స్యదురాచారత్వప్రతిపాదనపరం ॥ తథాచసేవ ॥ మిత్రేయతదితి ॥ గౌ
 తమః ॥ ఉభయంచైవనాద్రియేతశిష్టస్మృతివిరోధదశనాదితి । ఆప
 స్తంబః ॥ యదుపేతస్త్రీణామనుపసితస్యోచ్చిష్టంవజాయేదితి । ధ
 మేవిప్రతిపత్తేవభోజ్యమితిచ ॥ బృహస్పతిః ॥ నోచ్చిష్టంగాగ్రహయే
 దాజ్యందగధిష్టంచసంత్యజేత్ । నభిన్నకాంస్యేసంధ్యాయాంపతితానాం
 చసన్నిధౌ ॥ శూద్రశేషంతుభంజీయాత్ చాగ్రధాన్మంశిశుభిస్సహ । శూ
 ద్రభంకామశిష్టంతునాద్యాద్భాండస్థితంత్వపి ॥ పాత్రాంతరేనిధాయా
 న్నమద్యాన్నిరవశేషతః ॥ భాక్తభాండాత్పాత్రాంతరేనిధాయతతఆదా
 యశూద్రాదిభ్యోనిరవశేషంచేయం ॥ ఏవంసహపాకభాండస్థంభోజ్యమి
 త్యథాః ॥ అత్రిః ॥ క్షీరంలవణసంయుక్తంఉచ్చిష్టైఃపుత్రసేవనం । ర
 జస్వలాముఖాస్వాదాస్సురాపానసమంత్రణం । ఉచ్చిష్టపుత్రసేవనైవశే
 షమాహః । ప్రాణానుతోఃపుత్రాభావేవశ్చాచ్ఛంజేతనోఽఘృతం ॥ ప్రాక్
 పూతేఃపుత్రసద్భావేభక్తిమధ్యేనదూష్యతి ॥ శాతాతపః ॥ అగ్రాసనో

పవిత్రస్తుయోభాజేష్టప్రథమంద్విజలబహునానాపశ్యతాంసోజ్జీవద్భాగం
 భజతికిల్పివం । ఉతనాః । నాదత్వామృత్యుమశ్నీయద్భహునానాచైవప
 శ్యతాం । నాశ్నీయుస్వీపురిత్రేవతథాచైకస్యపశ్యతః । ఆహ్వానియో
 సత్యజనస్యచ ధ్యేయమౌషాన్మమేకోరసగృర్నుబుద్ధిః ॥ దీనైఃకటాక్షైరభి
 వీష్యమాణఃవ్యక్తంవిషంహాలహాలంవభుక్షే ॥ యమః ॥ యస్మైకపశ్చాం
 విషమంద దాతిశ్నేహాద్యయాద్వాయదివాన్ధమేతాః । వెదేషుదృష్టామృ
 షభిశ్చగీతాంతాంబ్రహ్మహత్వాంమునయోవదంతి ॥ వ్యాసః ॥ ఏకపశ్చుక్యప
 విష్టానాంవిప్రాణాంసహభాజనే యద్యేకోపిత్యశేత్పాత్రంనాశ్నీయురి
 తరేష్యను ॥ మోహాశ్చభుక్త్యైర్నస్తత్రససాంతపనమాచరేత్ ॥ భూజానమ
 తువిప్రేషు యస్తుపాత్రంపరిత్యజేత్ ॥ భోజనవిషుక్తర్తాసాబ్రహ్మహపితథో
 చ్యతే ॥ ఏకపశ్చుక్యపవిష్టానాంవిప్రాణాంభుక్తికామనాం ॥ యోవిష్టుంకురుతే
 మత్యఃతతోన్యోనాస్తిపాపకృత్ ॥ వ్యాసః ॥ ఏకపశ్చుక్యపవిష్టానాం విష
 మంయప్రయచ్ఛతి । యత్రైవాతీతవిషమం కుర్యాత్సబ్రహ్మహాభవేత్ ॥
 పక్షిభేదీపుకృక్ నిత్యంబ్రాహ్మణనింకః ॥ ఆదేశీవేదవిక్రేతాపంచై
 తెబ్రహ్మఘాతకాః ॥ పరాశరః ॥ ఏకభుక్త్యుపవిష్టానాం విప్రాణాం
 సహభోజనే । యద్యేకోపిత్యశేత్పాత్రం శేషమన్నంనభోజయేత్ । మో
 హాద్భుంజేతయస్తత్రపశ్చాత్సోష్ణభోజనే । ప్రాయశ్చిత్తంచరేద్విప్రఃకృ
 ఛంసాంతపనంతథా ॥ భూజానేషుతువిప్రేషు యోగైపాత్రంపరిత్యజేత్ ।
 సహారస్సచపాపిష్ఠః బ్రహ్మస్ససఖిలూచ్యతే ॥ అప్యేకపశ్చాన్నాశ్నీయాత్
 బ్రాహ్మణస్సృజనైరపి । కోహిజానాతికింకస్యప్రచ్ఛన్నంపాతకంభవేత్ ॥
 ఏకపశ్చుక్యపవిష్టానాందుష్కృతం యద్దురాత్మనాం ॥ సర్వేపాంతత్సమం
 తావత్యావత్పక్షిభిర్యతగతి ॥ పక్షిభేదేప్రకారమపినవీవాహ ॥ అగ్ని
 నాభస్త్యజాచైవ స్తంబేనసలితనచ । ద్వారేణచైవమార్గే ॥ పక్షిభేదోబు
 ధ్దోస్త్పతః ॥ యమోపి ॥ ఉదకంచత్సంభస్త్వద్వారంపంథాస్తథైవచ ।
 విభరంతరితంకృత్వా పక్షిదోషోనవిద్యతగతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ అగ్ని

130 వైద్యరాధనీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

నాథస్త్వరాచైవ స్త్రుజేనసలితేనవా । ద్వా రేణనిముఘామ్యా వాపఙ్కిప
 జ్జీర్ణిధీయతే ॥ స్మృత్యధఃసారే ॥ నశుష్రాపాణిపాదోభృజీత నగ
 చ్చన్నతీతకా నాథశ్చయనోనాద్యేవస్తోన ప్రాథ పాదోనాసనానాథ
 పాదోనవిదిజ్ఞుభాన శయనే నఖట్వాయా నాసాద్యజాననీనో
 త్సంగే వాపాదతలెనా భాజనం నిధాయభృజీత నశయనాదిస్తోన శకు
 భిస్సహనపశ్యతాం పచానాచానధార్యయా వివాహవిసజనవప్త పజ్జ్ఞా
 జలత్యకాగ్నిభస్మపథిసంఘాదిభిః పజ్జ్ఞాభిఃద్యతఇతి ॥ స్మృతిరశ్చై ॥
 శయనస్తోనభృజీతన పాణిస్తంనచాననెనకుర్యాత్స్కందనంశబ్దం క్రోధమ
 న్యత్రచింతనమ్ ॥ శిశూనాంభస్యనంచాపి శ్వచండాలాదిదశకనమ్ । అశు
 చీనాంతథామధ్య ప్రేక్షతామశ్వనశ్చతాం । నాకాలేవిషమాన్నంచ నాశ్నీ
 యాదహుతంతథా ॥ వ్యాసః ॥ ఉదక్యామపిచండాలం శ్వానంకుక్కుట
 మేనచ । భూజానోయదిపశ్యేత్తు తదన్నంతుపరిత్యజేత్ ॥ రజస్వలాదృష్ట
 మన్నంభుక్త్యాచమనమివ్యతే । చండాలదృష్టమన్నంచ సూతికాదృష్టమేవ
 చ ॥ చండాలంపతితంప్రేతం శ్వశూద్రాదీకరజస్వలాం । ఏతాన్సరీక్ష్య
 భుంజానోవగాప్యాపవసేత్రయం ॥ సంవర్తః ఉదక్యామపిచండాలం గ్రా
 మసూకరకుక్కుటౌ । భుక్త్యాంతరేనమిత్యేతాక జపేత్పూర్వోచితా
 మృచం ॥ మానస్తోకతిత్యుచం ॥ స్మృత్యంతరే ॥ చండాలంపతితంశ్వాచం
 ఉదక్యాంసూతికాంతథాదృష్ట్యాభుక్త్యాంతరేస్నాత్వామానస్తోకత్యుచం
 జపేత్ ॥ ఆశ్వమేధికే ॥ ఉదక్యామపిచండాలం శ్వానంవాకాకమేవచ ।
 భూజానోయదిపశ్యేత్ తదన్నంతుపరిత్యజేత్ ॥ భూజానోయదితన్వోహేత్
 ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ కాశ్శాయనః ॥ చండాలపతితోదక్యావా
 క్యంశుక్రిత్యాద్విజోత్తమః ॥ భుంజీత గ్రాసమాత్రంతు దినమేకంసభోజనమ్ ।
 ఉదక్యాకరణేన్నంచ భుక్త్యాబాంద్రాయణంచరేత్ ॥ ప్రాజాపత్యమశ
 క్మాతుత్రిరాత్రంస్పృష్టభూజనే । అశక్తౌతుతదధకంశ్యాత్ త్రిగుణంసహ
 భోజనే । చతుగుణంతుఉచ్చిష్టే పానీయేధాకథకమేవచ ॥ భోజనసా

త్రస్య ఉచ్ఛిష్ట స్పృశేనసతకర్తవ్యముక్తం ॥ స్మృత్యర్థపాతే ॥ ఉచ్ఛిష్ట
 స్పృశేనసతకర్తవ్యం తస్మాత్సంపరిహృత్యచ ॥ తతఃపశ్చాద్గోమయేనధూ
 మింసమనులిప్యచ ॥ అన్నంపాత్రేనధాయైవ తదన్నంపరిషేవయేత్ ॥
 పరిషిచ్ఛాకథంజీత భోజనైవశేషభాగ్ ॥ పాత్రస్పృశా భావోన్యాయ
 స్పృశేతత్రైవోక్తం ॥ ఏకపక్షిభూభుంజానః బ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణం
 స్పృశేత్ ॥ తదన్నమత్యజ్జంతుర్వా గాయత్రీప్రశతంజపేద్విశ్వధాన్ ॥ తదన్న
 మత్యజేత్ అత్యక్వాన్విభంజీతచేత్ గాయత్రీప్రశతంజపేద్విశ్వధాన్ ॥ ఇ
 దంచాపద్విషయః ॥ ఏకపక్షిభూభుంజానః ఉచ్ఛిష్టంసంస్పృశేద్ద్యవి ॥ ఉచ్ఛి
 ష్టోచ్ఛిష్టంసంస్పృశేత్ శునాశూద్రేణవాద్విజః ॥ ఉపాద్యరజనీమేకాంపంచగ
 వ్యేనశుద్ధతి ॥ శూద్రానానుచ్ఛిష్టమాప్రేత్యేవ ॥ స్మృత్యంతరే ॥
 ఏకపక్షిభూభుంజానః ఉచ్ఛిష్టంసంస్పృశేద్ద్యవి ॥ విశ్వద్యాన్మంతతస్మాద్
 యాద్భుక్వాచాంచామిణంపంచ ॥ ఉచ్ఛిష్టాన్మంశేఅతిః ॥ అశు
 ద్దస్యవిమన్యంపరిశుద్ధంతుయదాస్పృశేత్ ॥ విశుద్ధ్యత్యవవాగేనభు
 క్తేకృచ్చేంశుద్ధతి ॥ శ్రాద్ధానోన్యాయస్పృశేత్ సేకర్మవ్యమాహశంఖః ॥ శ్రా
 ద్ధపక్షిభూభుంజానాంబ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణంస్పృశేత్ ॥ తదన్నమత్యజ
 న్చక్వాన్ గాయత్రీప్రశతంజపేత్ ॥ ఉచ్ఛిష్టస్పృశేత్ పాహు ॥ ఉచ్ఛిష్టతప
 సంస్పృశేత్ ప్రతాశ్చాన్యేనవారిణా ॥ భోజనాంతేతలింసాత్వా గాయత్రీత్రై
 లంజపేత్ ॥ పాత్రయోరిన్యాయస్పృశేత్ పాహు ॥ ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టంసంస్పృశేత్ స్పృ
 ష్టపాత్రంవిశృజ్యచ ॥ సర్వాన్మంశూర్వివర్జితాభోజయేత్ ॥ ద్విత్వోత్తమః ॥
 సంవతః ॥ కృతేయూత్రపురీషేవాభంగోచ్ఛిష్టేతథేవ ॥ శ్వాదిస్పృ
 ష్టజపేత్ ద్వివ్యాససహస్రంసానపూర్వకం ॥ చండాలాన్యేషుసంస్పృష్యో
 ఉచ్ఛిష్టసుద్విశోత్తమః ॥ ప్రమాదాన్యైజపేత్ ॥ తస్మాదాయత్రైప్రశ
 హసరకం ॥ చండాలపతితాదీన్సుకామావ్యస్సంస్పృశేద్విజః ॥ ఉచ్ఛిష్ట
 స్మత్రకుర్వీతప్రాజాపత్యంవిశుద్ధయే ॥ అశుద్ధాన్స్వయమైతానశుద్ధయ
 యఃస్పృశేత్ ॥ విశుద్ధ్యత్యవవాగేనతథాకృచ్చేంశువాప్తనః ॥ పునః ॥

పుష్పేబిదాలకంస్పృష్ట్యాస్మాత్వావిప్రోవిశద్యత । భోజనేకర్మకాలేచ
విధిరేషఉదాహృతః । ఇతరాంగస్వశ్శేత్వావచనమేవమాజాలయావ
కస్వశ్శేకర్మకుర్వన్నపస్పృశేత్ । ఇతిబృహస్పతిస్మృతణాల్ ॥ వృద్ధమ
నుః సపిబేన్నచభూజేత్విజస్సవ్యేనపాణినా । నైకహస్తేనదజలంశూద్రే
ణావజ్జీతంపునః । పిబతోయత్పశ్యంత్రాయంభాజసేముఖనిస్రుతం ॥ అ
భోజ్యంతద్భవేదన్నంభూక్యాభూజీతకల్పిషం ॥ పీతావశేషితంతో
యంచాహ్మణానపునఃపిబేత్ । పిబెద్దధిహితంమోహోద్విజశ్చాంచా
యణంచరేత్ ॥ శాతాతపః ॥ ఉద్భృత్యవామహస్తేనయత్త్రాయంపిబతిద్వి
జః । సురాపానేనతత్తుల్యంమనురాహప్రజాపతిః ॥ పరాశరః ॥ అర్ధ
భుక్తేతుయోవిప్రఃతస్మిన్పాత్రేజలంపిబేత్ । హుతందైవంచపితృంచఆత్మా
నంచోపఘాతయేత్ ॥ పిబతఃపతితంతోయంభాజసేముఖనిస్రుతం । అ
భోజ్యంతద్విజాసీయాద్భుక్త్యాచాంచాయణంచరేత్ ॥ శంఖః ॥ పీతా
వశేషితంపీత్యాపానీయచాప్రక్షాళిక్వచిత్ । త్రిరాత్రంశుక్రతంకుర్యా
ద్వామహస్తేనవాపునః ॥ హస్తేచవిద్యమానేతచాప్రక్షాణానదుబా
లః । తోయంపిబతివస్త్రేణశ్వానయోనింప్రజత్యధః ॥ అఙ్గిః ॥ ఆస్యే
న్నపిచేతోయంతిన్నంజలివాపిబేత్ । వామహస్తేనశయ్యాయాంతశ్చే
వాన్యకరేణవా । తోయంపాణినఖస్పృష్టంభాప్రక్షాణంపిబత్కవచిత్ ॥
సురాపానేనతత్తుల్యం మనుస్వాయంభూజోబ్రవీత్ । వామహస్తేన
యోభుక్తైయోఽపఃపినివాద్విజః । సురాపానేనతుల్యంస్యాదిత్యేవంమను
రబ్రవీత్ ॥ భూజానోదక్షిణంబాహుంనసంయుక్తఃకదాచన । ఉద్భృత్యవా
మహస్తేనతృష్ణాతకస్సలిలంపిబేత్ ॥ వామేనైవపిబేత్త్రాయంభోజ్యపాత్రే
షసంత్యజేత్ ॥ త్యజ్యదేతురధిచంత్యజః । అమృతంపిచేత్ ॥ యవః ॥
నహస్తేనపిబేతోయంభుక్తౌతుద్విజసత్తమః । అస్యేనకాస్యపాత్రేణ
పిబెదన్యైశ్చసాధనైః ॥ హస్తేనదక్షిణేనభుక్తిగహణాదన్యత్రపాణిపా
శ్చనదోషః । అంజలినాతస్మైధాత్ ॥ తథాచయాజ్ఞవల్క్యః ॥

జలంపి బెన్నాంబలినాశయానం నప్రబోధయేత్ । నాదైక్రీడైర్నధర్మమైష్ఠిః
 వ్యాధితైవాకాససంవిశేత్ ॥ శాండిల్యోపి ॥ పిబద్ధ్యజనహత్రేపాణినా
 వానభోజనైః । ప్రభూతం నపి బేత్తోయం నాపి బన్ధనం చరేత్ ॥ పీత్వా
 విశిష్టం తైయం పునస్తన్నపి బజ్జలమ్ ॥ వ్యాసః ॥ పానీయానిపి బేధ్యేన
 తత్త్వాత్రం ద్విజనస్తమః । అనుచ్ఛిష్టం భవేత్తాపత్ యావద్భుజాననిశ్చీ
 పేత్ ॥ పాత్రశిష్టం తైయంతోయం పానైపాదావనజనైః । ధూమాత
 దంబుని స్రావ్య శిష్టశిత్ త్వానమహతి ॥ బృహస్పతిః ॥ పణకపుష్టేన
 ఘంజీయాత్ రాత్రాదీపం వినా తథా ॥ కాత్యాయనః ॥ నృతాంభోజ
 నకాలేతు యదాదీపో విసశ్యతి । పాణిభ్యం పాత్రమాయ భాస్కరం
 షనసాస్త్యరేత్ ॥ పునశ్చదీపితం కృత్వా తచ్ఛేషంభోజయేన్నరః ॥ పున
 రన్నం నభోక్తవ్యం భుక్త్వా పాత్రైర్విలిప్యతే ॥ శాతాతపః ॥ హస్తదత్తా
 నిచాన్నాని ప్రత్యక్షలవణంతథా । మృత్తికాభక్షణంచైవ గోమాంసాద్య
 శనంస్తృతమ్ ॥ లవణం వ్యంజనంచైవ ఘృతంతైలంతతైవచ । లేహ్యం
 పేయంచవివిధం హస్తదత్తం నభక్షయేత్ ॥ యమః ॥ హస్తదత్తాతుయా
 భిక్షా లవణం వ్యంజనానిచ । భుక్తాన్యశుచితాయాంతి దాతాన్వగం
 నగచ్ఛతి ॥ హస్తదత్తానియాసీహ లవణం వ్యంజనానిచ । దాతారం
 పతిష్ఠంతే భోక్తాః ఘంజీతకశ్చిషం ॥ అత్రిః ॥ ఘృతం వాయదివాతైలం
 బ్రాహ్మణ్యానఖనిస్తమమ్ ॥ అభోజ్యంతర్ద్విజాకీనాం భుక్త్వా చాంద్రా
 యణంచరేత్ ॥ ఆపస్తంబః ॥ ఘృతం తైలంచలవణం పానీయం పాయ
 సంతథా । భిక్షాచహస్తదత్తాతు సగ్రాహ్యయత్రకుత్రచిత్ ॥ తస్మాదం
 తహీతంచాన్నం పఞ్చేనచశృణేనవా ॥ ప్రదద్యాన్నతుహస్తేన నాయ
 సేనకదాచన । ఉపకంయచ్చపక్వాన్నం యోదర్యాద్య్వాతమిచ్ఛతి ॥
 సద్భూతాహురాపశ్చ ససైనోగురుతల్పగః ॥ యమః ॥ దర్శ్యాదేయం
 శ్రితాన్నంచ సమస్తవ్యంజనానిచ ॥ తైలపక్వచపక్వంచ నతు దర్శ్యకీదా
 చనరతావశ్యాం ॥ అపక్వంస్నేహపక్వంచ హస్తేనైవప్రదాపయేత్ ।

యత్కించిదితియద్దత్తం దద్వాద్ద్యైవనాన్యథా । పరాశరః ॥ ఆయ
సేనతుపాత్రేణ యదన్నముపదీయతే । శునోచ్ఛిష్టమసాభుక్షేదా
తాతునరకంప్రజేత్ । అపరిపాత్రమయోగ్యంస్యాత్ సానాదమనకర్తృసు
తత్రస్థితంఘనరసం నోపయోజ్యంద్విజాతిభిః । హస్తేదదాతియస్నేహం
లవణవ్యంజనానిచ । దాతాతునరకంయతి భోక్తాభుజీతకిచ్చిషమ్ ॥ సం
గ్రహే ॥ వేత్రచర్మకృతంచైవ తాశపత్రకుశైకృతమ్ । ఆయసంవజ్ర
యేద్భుక్తవజ్రకంయాగోపయోగియత్ ॥ గౌతమః ॥ తాశగ్రహం
గ్రాన్థాంచ ప్రస్థోలూకఖలకస్యచ । ఏతేషాంసినవోయావత్ తావతాహ
లన్నభోజనం ॥ స్మృతిరత్నైః । తైలయంత్రాదియంత్రాదేః శబ్ద
యావత్ప్రవర్తతే ॥ తావతాహలంసభోక్తవ్యం శూద్రస్యపతితస్యచ ॥ వ్యా
సః ॥ మలశింఖాణికోత్సర్గః నాన్నకాలేప్రశస్యతే । బలిహంగల్య
జప్యాదా హోమేనచమహజనై ॥ రత్నావళ్యాం ॥ భక్ష్యంచెచ్చుచి
భిదేయంభోజ్యంతచ్చఫలానిచ ॥ నోచ్ఛిష్టంకస్యేర్దద్యాత్ నాద్యాదు
చ్ఛిష్టమేవచ । మాతాపితృగురూచ్ఛిష్టం చాలోశ్చంస్తుభవేత్సుభి ॥ భు
క్త్వాదధానుపానంతు నకర్మవ్యంసుఖార్థిభిః । భుక్త్వాక్షీరోదనంప
శ్చాత్ నాతితృప్తంఉపస్పృశేత్ ॥ మనుః ॥ పీత్యాపోశనమశ్నీయాత్
పాత్రదత్తమగహితం । భార్యాదూతకదాసేభ్యః ఉచ్ఛిష్టంనోపయే
త్తతః । నశూద్రాయామిషందద్యాదుచ్ఛిష్టంనహవివ్రాతం ॥ ఆప
స్తంభః ॥ నబ్రాహ్మణాయోచ్ఛిష్టం ప్రయచ్ఛేద్యదిప్రయచ్ఛేద్యంతా హ
త్వాతంవధాయప్రయచ్ఛేతి । యదిప్రయచ్ఛేదిదిదాసాదివిషయమ్ ॥
దస్తాన్నశేన స్పృష్ట్యాదంతమలముచ్ఛిష్టే నిధాయ ప్రయచ్ఛేదిత్యర్థః ॥
పులస్త్యుః ॥ భోజనంతుననిశ్శేషం కుర్యాత్ప్రాజ్ఞఃకదాచన । అన్యత్ర
దధిసంత్యాజ్యంఫలంక్షీరంచమధ్వపరి ॥ వ్యాసః ॥ పానీయంపానసంస
ర్పిఃదధిసద్దుమధూన్యపి । ఏతేషాంపరిశిష్టంతు నప్రదేయంకదాచన ॥ ప
సివః ॥ ననిశ్శేషకృతంస్యాదన్యత్ర దధిమధుసర్పిస్సద్దుభ్యుతి ॥ విష్ణుః

రాజేసి || నాశేషంపురుషోన్నయాదన్మజగతీపతే | మధ్యంబుదధిస
 నిభ్యః సప్తభ్యశ్చవివేకవాక్ || బృహద్విష్ణుః || బ్రాహ్మణోబ్రాహ్మ
 ణోచ్చిష్టభోజనాపీకామాముపసేదితి || శంఖః || బ్రాహ్మణోచ్చిష్టా
 శనే మహావ్యాహృతీభిరభిషంత్వాపఃపిబేత్ | పిశ్యజ్యేష్ఠస్యచభ్రాతురుచ్చి
 ష్టభోక్తమ్యంధర్మవిప్రతిపత్తావభోజ్యమితి || మనుః || అభోజ్యానాం
 చభుక్త్వాన్మం స్త్రీశూద్రోచ్చిష్టమేవచ | జగ్ధ్వామమప్యభత్యంబ స
 ప్మరాత్రమభోజనం || ఆపస్తంబోపి || శూద్రోచ్చిష్టభోజనేతుస్తపరా
 త్రవభోజనమ్ | స్త్రీశాంచేకబృహస్పతిః || నవశ్రాద్ధస్యయచ్చిష్టంశూ
 ద్రోచ్చిష్టంతత్రైవచ | దంపశ్శోభ్యక్తశ్చిష్టంబభుక్త్వాచాన్ద్రావయణంచ
 రేత్ | ఇదమభ్యాగతవిషయమ్ || దేవలిః || అవలీళుశ్చమాజాలధ్వాం
 త్సుకుకుటాయాపకైః | భోజనసంపయుంజీత తదమేధ్యంపీసన్వతః ||
 యాజ్ఞవల్క్యః || గోఘృతంశనోచ్చిష్టం శ్వస్పృష్టపతీతేషీతం | ఉ
 దక్యాప్త్యప్త్యుప్తంచ పర్యాయానాంచవజ్జయేత్ || పరాశరః || శి
 తంద్రోతాఢకస్యాన్మం కాకశ్వానోపఘాతమ | కేశేదంశుధ్యతేచా
 న్మంబ్రాహ్మణేభ్యోనివేదయేత్ || కాకశ్వానోపలీళంతు గవాఘాతంక
 రేణవా || స్వల్పమన్మంత్యజేద్విప్రః శుద్ధిద్రోతాఢకోభకీత్ | అన్నసో
 ధ్యత్యతన్మాత్రీయస్సలాలాహరంభవేత్ | సువర్ణోదకంభృష్ట్యమతా
 శేనోపతాపయేత్ || విప్రాశాంబ్రహ్మఘోషేణ భోజ్యంభవతీతీక్షణాత్ ||
 సంవరః || శ్వకాకోచ్చిష్టగోచ్చిష్ట భక్షణేతుత్ప్రీహంషీపేత్ || చిడా
 లయాషికోచ్చిష్టై పంచగవ్యంపిబేత్తతః || యత్తుచతుర్వింశతిమతేభిహీ
 తం | శ్వకాకోచ్చిష్టగోచ్చిష్ట క్రిమికీటాదిభక్షణే || అమీధ్యానాంచసర్వే
 సాంచరేచ్ఛాన్ద్రావయణంరేత్ | త్రయంతదేతదభ్యాగతవిషయమితి ||
 మాధవీయే || అగ్నిరాః || చండాలపతితాదీనాం తచ్చిష్టాన్నస్యభక్షణే |
 చాందాయణంచ రేద్విప్రః క్షత్రఃసాంతపనంచరేత్ || బాలాదుచ్చిష్టస్వస్వ
 ల్పశుద్ధ్యాభోజ్యత్వమాహపరాశరః | బాలైర్నకలమాజాకైః అన్నము

చ్ఛిష్టకంయదా || తిలదభోకదత్తైఃప్రోక్త్య శుభ్యతేనాత్రసంశయః || పా
 ట్టణమకృత్వా భుక్తైసతి పంచగవ్యం సంవర్తోక్మండప్తవ్యం | స్త్రియో
 చ్ఛిష్టితాఆపః యదకచ్చిత్తి బేద్విజగిశంఖతోయావషిత్వైవత్యహంక్షీరేణ
 శుద్ధ్యతి || మనుః || శూదోచ్చిష్టావృషీత్వాపఃకుశవారిపి బెత్తతః || సంవర్తః ||
 శూదోచ్చిష్టజలంపీత్వాత్రరాత్రంయావకంపిచేత్ || దేవః || విశుద్ధమ
 పిచాసఃరంమక్షికాక్రిమిజంతుభిః | కేశరోమనభైర్వాపిదూషితంపరివ
 జయేత్ || వసిష్ఠః || కామంతుకేశకీటాదీనుత్సృజ్యాద్ధిప్రత్యాశ్యభ
 స్మనావకీర్యవాచావప్రశస్తమృషయుంజీతేతి || అత్రబోధాయనః || కే
 శకీటనఖరోమాఖ్య పురీషాణి దృష్ట్వాతావన్మాత్రమన్నముద్భవ్యోప్రోక్త్య
 శేషంభోజ్యమితి | సంవర్తః | కైశైఃపిపీలికాభిర్వాకీటైర్వామేధ్యసే
 విభిః | యదన్నముపహస్యేతతతస్మాత్రమద్ధరేత్ | మృచ్ఛస్మతాం
 మ్రువైదూర్యహిరణ్యరజతాదిభిః | గోవాలదభైకార్యక్తేనవారిణాశేష
 మద్ధరేత్ | పాత్రస్థమిహిహర్తవ్యం హఙ్గస్థంతుఃరిత్యజేత్ | మఖ
 స్థమపిసాగ్రస్య ఘృతప్రాశనమాహరేత్ | కేశకీటనఖంప్రాశ్యేత్కాస్థికం
 టకమేవచ | హేమతప్తంఘృతంపీత్వాతత్ప్రతాదేనశుద్ధ్యతి | స్మృత్య
 థాసారే | భూజనైకేశకీటాదిదూషితైతావన్మాత్రంసముద్భవ్యజలంభ
 స్మమృషంవాక్షిప్వాంఘుంజీమూత్ | ముఖేదృష్ట్యావస్తీవృజలంప్రాశ్యం
 వీవృఘృతంప్రాశ్యాదితి | ప్రాక్ కేశాదిస్థితాత్యాగః | తస్యఘృక్మేరుప
 వాసయతి | అన్నాద్యైకీటసంయుక్తే మక్షికాకేశదూషితే | తదంత
 రాస్పృశేచ్ఛాపరితదన్నంభస్మనాస్పృశేత్ ఇతి || మనుః || మక్షిజగ్ధంగ
 వాఘ్రాతంఅవధూతమపాహుతం | ఆవిష్టంకేశకీటైశ్చత్రికృచ్ఛ్యేగిషిను
 ద్ధ్యతీతి | అవధూతంసమ్మజ్జనరజః | పక్షపాశాదిదూషితమవాబ్జు
 శేనయద్వమధూకృతంతత్ క్షుతమిత్యథాః || యజ్ఞవల్క్యః || గో
 ఘ్రాతాన్మైతథాకేశమక్షికాకేశదూషితే | సలిలంభస్మమృదాపిపక్షే
 ప్తవ్యంవిశద్ధయే | యత్తుగౌతమేనోక్తంనిత్యమభోజ్యంకేశకీటాపపన్న

మితి తత్కైశకీటాదిభిఃసహయత్వక్వంతద్విషయమితి । మాధవీయైవి
జ్ఞానేశ్వర్యాదౌ ॥

—* అథభక్త్యాభక్త్యవివేకః *—

వ్యాసః ॥ అభక్త్యస్యనివృత్త్యాతువిశుద్ధంహృదయంభవేత్ । ఆహారశు
ద్ధౌచిత్తస్యవిశుద్ధిర్భవతిస్వతః । అభక్త్యాభక్తశాచ్చిత్తశుద్ధంభవతిస్వతః ।
తస్మాదభక్త్యంయత్సేనదూరతఃపరివజ్జయేత్ ॥ ఎనుః ॥ అనభ్యాసేనవే
దానామాచారస్యవేవజ్జనాత్ । జలస్యాదాన్నదోషాచ్చభృశిభిర్వాజిఘాం
సతి । అంగిరాశిః ॥ ద్వివిధంగహింశంప్రకృంత్యచున్నంమనీషిభిః । జాతితోగ
హింశతంచైవతత్త్రైవాశ్రయంగహింశం । లశునాదికమన్నంయత్తద్భేద్యంజా
తిగహింశం । ఆభోజ్యానాంవిజానీయాత్ అన్నమూశ్రయంగహింశం । ఆబా
రాహ్నై ॥ జాతిదుష్టంక్రియాదుష్టంకాలాశ్రయవిదూషితం । సంసర్గాశ్ర
యదుష్టంవాసుహృత్తైఖంస్వభావతః ॥ జాతిదుష్టాత్వీనాముదాహరణము
క్యం ॥ స్త్రౌత్యథాసారే ॥ స్త్రౌత్యథారత్నే ॥ లశునంగృంజనంచైవ
పలాండుకవికాదివ । వార్తాకనాళికాలాబుహ్యపేయాజ్ఞాతిదూషితం ।
నభక్తయేత్క్రియాదుష్టంయద్దుష్టంపతితాదిభిః । కాలదుష్టంతువిజ్ఞేయమస్మి
హక్తంద్విరస్థితం । దధిభక్త్యవికారంచమధువజ్జంతదవ్యతే । సురాల
శునసంస్పృహపీయూషాదిసమన్వితం । సంసర్గాదుద్వ్యతేతద్ధిశూద్రో
చ్ఛివ్యవదావరేత్ । విదిశిత్సశుహృగయైస్త్రిస్తేప్రజాయతే ।
సుహృత్తైఖంతువిజ్ఞేయంపీయూషంతుస్వభావతః । రసదుష్టంవికారాదిసం
స్పృహపీదశీతం ॥ దోహృతమిశ్యథాశి ॥ లశునంగృంజనంచైవపలాండు
కవికాదివ । అభక్త్యాణిద్విజాతీనాంఅమెధ్యప్రభవానివ । లోహితా
న్స్వత్సనిర్యాసావృశ్యసప్రభాంస్తథా । శేలుంగవ్యంచపర్యూషంప్ర
యత్సేనవివజ్జయేత్ ॥ ఇతి ॥ లశునంసూక్ష్మశ్వేతకందనాశంగృంజ
నంశాఖవిశేషః కిరికభూమాభక్త్యాద్యాకారేణోత్పన్నం । లోహితవృక్ష
నిర్యాసత్వేపిపాటలశ్వేతవర్ణహింకుర్యురాచేరప్రతపేభః । శేలుశ్చ

స్థాతకానిపీయూషోభినవంపయః॥ ధర్మసారసుధానిధా॥ అలాబుంగ్మం
జనంద్రైపలండుపిండమూలకం । గాంధారకకర భాణిలవశాన్యోష
రాణివ । అరక్తానపినిగ్యాసాప్రత్యక్షులవణానిద । వృశ్వనప్రభవంస
ర్వంహింగుద్రవ్యంవివైవతు । ధూత్యుంశెల్లుకంచైవచాహ్మణోనైవభక్ష
యేత్ । పలాండుపలండువిశేషః । లశున-దీర్ఘపత్రంచకటుగంధో
మహావధా । పలాండుశ్వపలాండుశ్వలతాస్కృశ్వపరాదాకం । గ్మం
జనంయవశేష్టచపలంఁదోదకశజాతయః ॥ పరాశరః ॥ పీయూషోశ్వేత
లశునం వార్తకఫలగ్మంజనం । పలాండువృక్షనిర్వాసదేవస్వకపరానిద ।
ఉష్ణగ్మీరమవిక్మీరంఅజ్ఞానాద్భుంజతేష్విజః । త్రిరాత్రముపవాసేనపం
చగళ్యనశుద్ధ్యతి । శ్వేతశబ్దాలశునవృంతాకాభ్యాంసంబధ్యతే । తేన
రక్తలశునకృష్ణవార్తాకాదాసేదంప్రతిం భవతీతిత్రిరాత్రముపోష్యచతుర్థా
దివసేపంచగవ్యంపిబేత్ । ఏతచ్ఛబ్దబుద్ధిపూర్వంభక్తితవిషయం । బుద్ధి
పూర్వేనప్రరాత్రంసాంతిపసమాప్యతొచాంద్రాయణం ॥ తిథాచమ
నుః ॥ ఛత్రాకంవిద్విరాహంచలశునంగ్రామకుక్కుటం । పలాండుంగ్మంజ
నంచైవమత్యాజగ్ధాపతేద్దివిజః । అమతేస్తానిషడ్జగ్ధావృచ్ఛసాంతపనంచ
రేత్ । యతిచాంద్రాయణంవాపిశేషేషూపవసేదహః ॥ పతేద్విజగ్ధితి
పూర్వచిరకాలాభ్యాసవిషయం । అవృత్తొచాంద్రాయణం॥మహాయాజ్ఞక
ల్కాః । పలాండువిష్టిరాహంచఛత్రాకంగ్రామకుక్కుటం । లశునం
గ్మంజనంచైవజగ్ధాచాంద్రాయణంచరేత్ । ఏతదతిపూర్వాభ్యాసేశం
ఖేనోక్తం । లశునపలాండుగ్మంజనవిడ్వరాహంగ్రామకుక్కుటభక్షణా
ద్వాదశరాత్రంపయఃపిబేదితి ॥ శాతాతపః ॥ పలాండులశునగ్మంజనకు
సుంభామేధ్యభక్షణేద్విజః తప్తకృత్రంచరేదితి ॥ మైత్రీనసిః । వృం
తాకనాభికాపోతిక కుసుంబామేధ్యానివ వజ్యానీతిశేషః ॥ నా
భికాశిరుకాంచేరి ॥ పోతికంఉపేతకీబలసీ । ఉశనాః ॥ కుసుంభం
భికాశాకంవృంతాకంపోతికంతథా । భక్షణున్నతితస్తుస్యాదసిఘ్నమా

ద్విజోత్తమః ॥ పోతకఃసోమప్రతినిధిః ॥ నవీజాన్యాయుంజీతరో
 గాపత్రిపులేబుధః । భలాన్యేమామనంతానిబీజానాంహివిదానయేత్ ॥
 వ్యాసః ॥ ఖట్యాసంజ్ఞంచవార్తాకంతశ్చైవాద్విరజత్కృణం । అలవణం
 భామికంవిప్రహిమోహేనాపినభక్షయేత్ ॥ విష్ణుః ॥ నభయేశ్చైవ
 తవృంతాకలలాబుంసర్తులంతథా । ఛత్రాకలశునంచైవగ్ధంజనంచసు
 రీంతథా ॥ శేషః ॥ కంఢూరంశ్వేతకృతాకంకుంభాంజంనవివజ్ఞ
 యేత్ । కంఢూరంప్రావృషాయణీ ॥ తస్యాశిఖలంకంఢూరం ।
 అత్యంతకంఢూతిజనకం । బహుగోమయుక్తంవషాకాలాద్యచం వృం
 తాలాబుసవృశంకుంభాండం । వల్లిమిప్రోతకంచైవ రక్తచాశుంపరిత్య
 జేత్ ॥ కాళింగాలాబువిజానీషాంకుత్సావిశంతిశు ॥ యేభక్షయంతిపి
 త్యాకంతైవైరయగామినః । కాలింగాపుష్పకాయంచ వార్తాకోమం
 బరాదయః । ఏతాస్తుసేవతేయస్తు సఃస్యాద్ధూరతరాశ్రయః । సూర
 తరంబుధగితపాతాంతరః । చర్మకోశాతకశేలుః పిన్ద్యాకఃశిశుమూ
 లకం ॥ ఉపేతకీరకలతా పూతిగంధాశుచీకైవై । ఏతాస్థైర్యైవస్తవ్య
 మంత్రసిద్ధికథంభజేత్ ॥ సకంటకంతుకూక్మాండం వృంతాకంతుసకంట
 కమ్ ॥ వజ్రయేత్సర్వనిర్యాసాన్ వృశవళిసముచ్చవాన్ । నిర్యాసమ
 పివాహింగుఢూప నవిరివజ్రయేత్ । బింబవార్తాకకాశింగ వధూక
 కసకాద్యదన్ ॥ అంతకాలేజగన్నాథు గోవిందునస్తరిష్యతి ॥ సారస
 ముచ్చయే ॥ పిబంచశ్వేతవృంతాక మలాబుంసర్తులంతథా । ఛత్రాకాల
 శునంచైవ మధూకసురసంత్యజేత్ ॥ కురిభిశ్చక్వతాక కోవిదారా
 శ్చవజ్రయేత్ ॥ సురసం వావిలా కంచుకం । వర్తులాలాబు ॥ వి
 జ్ఞానైశ్వరియః ॥ వానికాదానఛత్రాక కసుంబాలాబువిచ్చవాన్ ॥ కంఠికకేసు
 వృంతాక కోవిదారాంశ్చవజ్రయేత్ । తథాకాలపుయాధాని పుష్పాంచ
 ఫలానిచ । వికారవచ్చయిత్కించిత తద్యత్సేవవివజ్రయేత్ । తథానం
 స్తత్సత్త్వద్ధద్ధిస్థిపమాతులంగ ఫలానివజ్రయేత్ ॥ సంగ్రహే ॥ విష్ణుః

గృంజనంచైవ మూలకంశిగుగృంజనమ్ | ఛత్రాకవిష్వరాహంచబింబంకోశా
తక్కిఫలమ్ | అలాబుంశ్రీఫలంయైవైఖాదయంతినరాధమాః | తేషాం గే
షేశ్చభాశీశ్చవసేద్దాగ్నిద్రసౌమ్యదా || గృంజనంరక్తశిగుగ్నితలపిష్టంపిచ్యా
కమ్ | ఉత్పలత్రయకందంచ కందంచకుముదద్వయం | సూరణద్వయకం
దంచ వజ్రయేత్తువిఃక్షణః || భృగుః || అరణాశద్వయంచైవ కోశాత
క్యాదివజ్రయేత్ | కులస్థజాతభేదంచ ప్రియంగుంచైవవజ్రయేత్ | గృం
జనాదికశాకాంశ్చరక్తచాప్సంవజ్రయేత్ | అశ్వికరాణ్యపవిత్రాణి
వంశాదీనాంవివజ్రయేత్ | శృంగాటంలశునంశినాశీకానిషణ్ణకం || సౌ
భాజనంరక్తచాప్సం గ్రావపుష్పంత్రికంటకం | ద్రోణపుష్పంలింగిగాంచ
తండులియంతవస్విని | కోశాతకీయంవజ్రాణిఃఫలేమత్వాజ్ఞమువ్యతే |
ఛాకంవలసంతాశ ఫలమూతెపటోలికా | బింబకంభాండనారాధఫలాని
పరివజ్రయేత్ || శృంగాటకం || పల్లెరాకు || తండులాంభికణంతద్వ
త్ అన్ననిశ్చావమెవచ | దండశాకోవకాదీని సర్వధాఃరివజ్రయేత్ ||
అన్ననిశ్చావాయవాగుః || విజ్ఞానేష్వరీయే || యస్యామంతఃకట్టికా
యాత్రిఫలాఃపితాభవేత్ | తస్యాస్తుకంచుకాగ్రాహ్యనేతరస్యాఃకదాచ
న || బృహద్యమః || ఉత్పలత్రయకందంచ శణవాతంతద్వైవచ | ఉదుంబరం
నఖాచేచ్ఛ భావాభీప్రరుషఃక్వచిత్ | కానికాన్నాశికేరంచ క్లేష్టాతకఫ
లానిచ | భూత్యుంశిగుగ్నికంచైవ ఖట్వాంకంకృపకంతథా | ఏతేషాంభ
క్షణంకృత్వాప్రాజాపత్యంచరెద్ద్విజః || అలాబుంశిగుగ్నికంచైవఘక్త్వాప్యేత
త్ప్రతిచరేత్ | ఔదుంబరంచ కామేనతప్తకృత్రాశుధ్యతి | అశి
ష్టమైథఫలాదిమశేషేషాపవసేదహరితిమనూక్తంద్రష్టవ్యం || తథాచతు
ర్వింశతిమతే || కదంబమూలఫలాదీన్యజ్ఞానాద్భక్షయేత్తుయః | ఉప
వాసోభవేత్తస్యపరాశరవచోయథా || శంఖః || అలాబుశిగుగ్నిశ్లేష్మాత
కకోవిదారవసఫత్తాకవృంతాకభక్షణేపంచగవ్యంచపిబేత్ || ఇతి || సు
మంతః || ఏతాన్యన్యానివాఆతురస్యవిక్రియాయాంప్రతిపిద్ధానిసభవంతి |

యానిచాన్యాశ్శేవం ప్రకారాణిలేష్వదోషభిః తచేకసాధ్యవ్యాధ్యుపశ
 మచాథాంలశునాదిభక్షణేత్వాహ ॥ సవవ ॥ లశున పలాండు గృంజన భ
 క్షణే సావిత్యృష్ట సహస్రేణ మూర్ధ్నిక సంపాతాన్నయేతిది ॥ అపస్తం
 బః ॥ నిలయనం మధితం పిణ్డాకం మధిత ప్రభృతీని చాశీర్యాణినభుంజీ
 యాదితి ॥ మనుః ॥ నభుంజీతోద్ధృతస్నేహంనాతిసాదిత్యమాచరేత్ ॥
 వృధాకృతసంసంయావం పాయసాపూవమేవచ । అనుపాకృతమాంసాని
 దేవాన్నానిహవీషేచ ॥ ఉద్ధృతస్నేహ పిణ్డాకాది అసాదిత్యమత్యప్రం
 వృథాచేవతాదిభ్యోనర్పితం కృతసంతలమిశ్రమోదనమ్ ఉపాకృతం
 యజ్ఞశిష్టం దేవస్వామికం వ్రీహ్యాది దేవాన్నం హవిస్తుదేవతాయై ని
 వేదయిష్యమాణం స్థాపితం వజ్రయేదిత్యర్థః । శుక్లంపర్యుషితంచైవశూ
 ద్రస్యోచ్చిష్టమేవచ ॥ అసిదశాహగోక్షీరంబౌష్ఠ్రీమేకశఘంతథా ॥ శుక్లం-ధా
 పాయాంపాశింది ॥ అవికంసంధిఃక్షీరం వివత్సాయాశ్చగోపయః । అరణ్యా
 నాందసర్వాసాం మృగీణాంమహిషీంవినా ॥ స్త్రీక్షీరంచైవవజ్ర్యాని సర్వ
 శుక్లాంచైవహి । దధిభక్ష్యంతుశుక్లేషు సర్వంచదధిసంభవం । యాసిచై
 వాభిషూయంతే పుష్పమూలఫలైశ్చ ॥ కాలాదిపక్వాస్వరసః విహాయ
 రసాంతరమాపన్నం శక్తంతత్రదధ్యాదిభక్ష్యమిత్యర్థః ॥ సవవ ॥ యత్కిం
 చిత్సేహసంయుక్తం భక్ష్యంభోజ్యమగహితం । తత్పర్యుషితమప్యా
 ద్యం హవిశ్శేషంచయచ్ఛవేత్ । చరన్ధితమపిత్వాద్యం స్నేహాయుక్తంద్విజా
 ణిభిః । యవగోమకరంసర్వం పాయసైశ్చైవవిక్రియాః । పర్యుషితమేకాహం
 తరితంత్యాజ్యం । స్నేహాయుక్తంతభక్ష్యమేవాపూపాది భోజ్యమన్నాది
 స్నేహాయుక్తమపిశేషంయవాదిక మదనీయమిత్యర్థః ॥ యజ్ఞవల్క్యః ॥
 అన్నంపర్యుషితంభోజ్యం స్నేహంక్తంచరసంస్థితం । అన్నేహమగోధూమ
 యవగోరసవిక్రియాః ॥ అసిదశాహవత్సాయాశిపయశ్చ పరివజ్రయేత్ ।
 బౌష్ఠ్రీమేకశఘంస్త్రీణా మారణ్యకమథావికమ్ । అన్నేహంఅపిచిరసంస్థి
 తా గోధూమాదయోభోజ్యాః యదినవికారాంతరమాపన్నాః ।
 అపూపధానాకతంభ సత్తుమావికమేకశఘం ॥ తలపాయసజాతాని శుక్లాని

334 వైద్యనాథపీఠికీయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

పరివజాయేదితి స్మరణాత్ || యావత్పక్షేణసంధీయతే సాసంధీన
శాంపంధ్యాంవిజానీయాత్ | వృషాక్రాంతాచసంధిని ఇతిత్రికాంఠీ
స్మరణాత్ || యావై కాంపేలామతిక్రమ్యఉద్యతే యాచవత్సాంత ర్దేణసంధీ
యతేసాచసంధిని || సంధిని చానిదేశాహాచాన్య వత్సాచసంధిన్యచిదా
శాహాన్యవత్సాఃతాశ్చ గావశితాసాంపయిత్యర్థః || గౌతమః || సంధీయ
మసూతసంధినియంచేత్ప్రపస్తనీయంస్తనస్యూదనీయమసూర్యమృలసవిత్స
శంఖః || సర్వాసాంప్రపస్తనీనాం క్షీరపభోజ్యంఆహారవజ్జమితి || ధేవ
లః || అభోజ్యంప్రాహురాహారం శుక్లంపర్యుషితంచయేత్ | తత్తత్ప్ర
త్యైశితంకృత్వా ఘృజీతహ్యభిఘృతం || గౌతమః || భావదుష్టంశుక్లంకే
వలందధిపునస్సిద్ధం పర్యుషితంశాకభక్షమాంసమసాద్యమితి | ఆపస్తంబః || శు
క్లంచాపరయోగమితి | పరేణద్రవ్యేణయోగోయస్యతేనపరయోగం తదేవ
శుక్లంవజ్జకాండధ్యాదిసంస్పృష్టంతభోజ్యమిత్యర్థః || శంఖః || దధిభక్ష్యం
చశుక్లేమ సర్వంచదధిసంభవం | ఋజీషవక్ష్వంభక్ష్యంస్యా త్సపర్యూషమిన్ధి
తం | అపూపాశ్చకరంభాశ్చ ధానావాటకసక్తవః || శాకంస్నిగ్ధంపూపం
చ సూపంకృసరమేవచ | యవాగూఃపాయసంచైవయచ్చాన్యస్నేహసం
యుతం || సర్వంపర్యుషితంభోజ్యం శుక్లంచేత్పరివజాయేత్ | ఋజీషప
క్ష్వంబౌష్పపక్ష్వం | కరంభాదధిమిత్రసక్తవః | వాటకానిమాషవికారాః ||
సవీష || అపూపాస్సక్తవోధానా వక్రాండధిఘృతంమధు | ఏతత్పఞ్చైషు
భోక్తవ్యం ధాండులేహిభవేన్నచేతి || వ్యాసః || భోజ్యమన్నంపర్యుషితం
స్నేహాక్తంచిరసంభవం | అన్నేహావీహాయశ్చోష్ణం వికారాఃపయస్త
థా || స్మృతిరత్నై | ఘృతా త్పేనంఘృతాన్మండంపర్యూషమథవాద్రాగోః |
సగుడంమరుచాక్తంతు తథాపర్యుషితందధి || క్షీరాణాంతక్రమపేయంచనప్త
స్వాదుదనాచరేత్ | ఘృతాదుద్భృతతత్పేన మాత్రమపేయమిత్యర్థః ||
ఆపస్తంబః || ఆపణీయ మన్నమశ్నీయా త్తథాఃసానాం మాంసమధులవ
ణాదిపరిహాప్యత్రైలసర్పిరుయోజయేత్ | ఉదకేషధాయకృతాన్నం పర్యుషి
తమాద్యంశ్నీయానాద్యంశుక్లంజపాణీయంప్రథక్ తండులంకరం భగజసక్తు

శాకమాంస పిష్టక్షీరవికారౌషధిసస్పతి మూలఫలవజ్రమితి । అస్యా
 ధాః ॥ ఆపణంపణ్యపీఠీశత్రకృతంలభావా ఆపణీయం తత్రకృతాన్నం
 నాశ్చీయాత్ ॥ ప్రీహ్యదిషునదోషః ॥ రసానాంయథేయంసాదిగాహ్యం ।
 తైలసర్పిషిశూదకేన సంస్పృశ్యోపయోజయేత్ । కృతాన్నంపర్యుషితంఘృ
 తైర్ద్యుగిపక్వంఖరవికదం తస్మైదు విశదంచనాద్యంచ । శుక్లపర్యుషమపిత
 థాభాద్యం పాణికృతాన్ వజ్రయిత్వా పాణికృతమిత్తురసతండులాదిగా
 హ్యం । హరిద్రాగోరసంచూర్ణం లవణంధాన్యమావధం । నత్వేషాం
 పాకశేషాస్త్రీక్రముకస్యగుడస్యచ ॥ భరుజాభట్టుయవాః అన్యత్ప్రసిద్ధం
 అత్రకేచిత్ పర్యుషితం భోజ్యముదకే రాతౌ నిహితముపయోజయేత్ ।
 జలసేత్ ప్రశ్యుచ్యుషితత్వదోషోనా స్తితివ్యావత్త తేతథావస్మర్యతే । శా
 కంతుసుక్రతం రాతౌజలేషీ పుంతభోదనం । ధాన్యంపర్యుషితంభోజ్యంయ
 చ్చాన్యత్సేహసంయుతం ॥ వసేవస్త్రుఅన్నంపర్యుషితంకామంతదధ్వా
 ఘృతేనచాభిఘారితంఉపముంజీతేతి॥చంద్రికాయాం ॥ దధ్యాదియుక్తంప
 ర్యుషితంకృతసరవక్చోజ్యమితి॥విష్ణుః ॥ గోధూమజంపయోవికారంసేహ
 క్తంతుమాడగుం వజ్రయిత్వాపర్యుషితం హ్యోశ్యోపససేత్ వృశ్చనామేధ్య
 ప్రభవాంశ్చలోహితాన్వృక్షనిర్యాసాన్ వృథాకృతసంయాపపాయసా
 శూపశఘ్నాశ్చజవాన్నానిచేతి ॥ శాతాతపః ॥ సంధిర్వాఅనంతదశ
 శాయాఅవత్సాయాశ్చగోక్షీరపాశనేతథామాంసేపాజాపత్యమితి ॥ సమ
 వ॥ ఉష్ణీఖరీమానుషీ శాంవృశసూ తకయోస్తథా । చోరస్యాన్నంనవశ్రా
 ధంఘక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్॥ఉష్ణీఖరీమానుషీక్షీరపాశనేపురుషస్య
 పురుషపనయనంచేతి॥శంఖః॥ క్షీరాణితాన్యపేయానితద్వికారాశ నైబధః ।
 సస్తరాత్రవ్రతంకుర్యాత్ప్రయత్నేనసమాహితం॥వితానికామతోభ్యాసవిష
 యాణిఅకామాత్సకృత్ కృత్వాత్వేకవారిమితి॥విష్ణుః॥ గోజావిమహీషీరజం
 అన్యపయాంసిపాశ్యోపవసేతిఅతిరవి॥అవిక్రాస్త్యైశ్చయత్ క్షీరంఘృగా
 ణాంవనచారిణాం॥ఛాగాజంగదాభంక్షీరంఘక్త్యాదివభోజనం॥చతుర్విం
 శతిమతే॥స్త్రీక్షీరంచపయఃపిత్వాకథంచితామమోహితే॥ పునస్సంస్కృ

త్యచాత్మానం ప్రాజాపత్యం సమావరేత్ | అజోష్ఠీగ్రంధినిశీరం వృణాణాం
 వనచారిణాం || అనిదశశాయాశిగోచైర్వపీత్వా దినమభోజనం || సుమంత్రుః ||
 కూశ్మాండంబృహతీంచైవ తరుణీమూలకంతథా | శ్రీఫలంచకళింగంచ
 ధాత్రీప్రతిపదాదిషు || శిరశ్శిఖరాలమూత్రంచనఘనమృతతానిచ | ఆ
 మ్లమామెలికంచైవ అవ్యమ్నాదిషుపజయేత్ || పూర్వమూలకం (మల్లం
 గీ) || శ్రీఫలం (బిల్వకాయా) (కళింగం గుమ్మడికాయ) | (శిరఃపేంకా
 య) కపాలం (సోరకాయ) ఆత్రం (పూర్ణకాయా) చర్మ అశ్లుం (చింతకాయ) |
 అత్ర నిషిద్ధాయా మపి తిథినిబంధశ్చేవ నిషిద్ధః | ఆహితాగ్నృత్యతః షేధవత్
 దోషాధిక్యప్రదశః నపరం || బోధాయనః || ఓదనంతు పునఃపక్వం నారికే
 శరసస్మథా | తథాశోయమధూయిష్యం బ్రాహ్మణౌవైవ భక్షయేత్ ||
 స్మృతిసారే || క్షీరేణులవణం దత్వా ఉచ్ఛిష్టే పిచయన్ భుజితం | స్నానం
 రజకతీర్థేషు తామ్రేగవ్యం సురాసమం || భానువాచేదివా రాత్రం సప్తమ్యా
 చతతైవచ | ధాత్రీఫలం నరః ఖాదత్ చాలక్ష్మీకోభవేత్సదా || అపరా రేక్ ||
 దివాకపిత్థభాయాయాంతథా రాత్రాశమిషుచ | ధాత్రీఫలేషు సప్తమ్యాంజల
 క్షీర్నసతేనచా || మనుః || వీర్యహనిర్యశోహం ప్రజ్ఞాహం సప్తతైవచ |
 భవేద్యస్తాస్తతో రాత్రాధాత్రీం యత్నేన పజయేత్ | ధానాః ఖాదేన్న
 చ దివాదధిసత్తంతథానిశి | సర్వంచ తిలసంబంధం నాచ్యాదస్తమయంత్రతి ||
 తిక్తాద్రాగ్రికందధిస్తాదాత్రీలశాకానిశ్యదత్ | త్యజ్యతేహ పవాక్త్రీభిః పు
 ష్పితస్త్రీరతాద్యథా || స్మృత్యంతరే || ఆమలక్యపులంచైవ జంబీరంతింత్ర
 ణీఫలం | ప్రజ్ఞాప్రతాపలక్ష్యేవాక్ సప్తేద్యజయేన్నిశి || నారికేళోదకం
 కాంస్యే హనపాత్రస్థితం మధుః | తామ్రపాత్రస్థితం గవ్యం మద్యతుల్యం ఘృ
 తం వినా || ఆపిప్రస్థానసమయే రాత్రాదధిభక్షయేత్ | మధుపర్కప్రా
 నంతు వజయిత్వా విశేషతః || శాతాతపః || రాత్రాధానాదధిసక్తా
 శ్రేయస్కామోవివజయేత్ | భోజనంజలసంబంధం స్నానంచైవ విశేష
 తః || వృద్ధహరీతః || సకాంస్యనాశికే రాంబు కాంస్యచరసమైశ్చవం | తా
 మ్రపాత్రాయుతం గవ్యం క్షీరంచలవదాస్వతం | ఘృతంచలవదాస్వతం

సురాకల్పం వివక్షయేత్ ॥ ప్రత్యక్షలవణానాచ్యాత్ పక్షంపరగృహగ
తం ॥ ప్రత్యక్షలవణాంచక్షుగ్రాహ్యమేవవత్తంనాద్యం । ఊనాత్మంత
హేతవత్తంతదాద్యమిత్యథః ॥ భక్ష్యైశ్చాహభ్యుగం ॥ భక్ష్యైశ్చాహభ్యుగం
ది సర్వంగ్రాహ్యమిరితిమ్ । కందంపి డీకృతంచైవ త్సుద్రకందంతక్షేవ
చ ॥ మహాకందాదికందంచ ఆహారేచ్ఛవిదత్తుః । సహకారప్రభేద-చ త
క్షేవపనసద్వయం । కదశ్యాదిమభేదంచ గృహీయాత్ప్రయత్నతః । కూ
శ్మాండ్కోర్వారుకంచైవ సింహీవ్యాఘ్రీతక్షేవచ । కాకోటకాదిసం
గ్రాహ్యంశంజాదివివక్షయేత్ ఇతి । కారవల్లిమరీచికదళీనాళికా
లింగ్రిడికారవల్లి వ్యాఘ్రీ శింబభేద బ్రహ్మీభేః సింహీవ్యాఘ్రీ సభిక
కా ధూర్వారుక కూశ్మాండకాకోటకాని సూరకందత్సుద్రకందము
హాకందవల్లి కందశృంగీ బేరొత్పలకందపిండి కృతశకుటకందానిచ మరీచి
సహసాసుముద్గ కకుళిశతతిలమాసా మసూరకాదీశారేత్సు జవంతిరక్త
రస్య బాష్పాణిచాన్యానిచభక్ష్యాణియథాలాభమాహరేతి ॥ సవీవ ॥
ఘంబీదశంవిభంజీవ శిబుముద్గఫలానిచ । కాశీనిశితపర్వాణి మత్రంచా
స్వసనందినీం ॥ అగస్త్యంశకుటంశాకంవిహితంబ్రాహ్మణస్యచ । ఏక
మూలానిచాన్యానిగృహీయాదసిషేధి తాక ॥ ఆమంచశృంగీబేరంచకక
రీఫలమేవచ । నాళికంఫలంచాగ్రంకపిష్ఠంబదకీఫలం । ద్రాక్షాదారా
దనంజంబుఫలం తాటంకమప్యథ ॥ ఖజూళగంవేత్రజంచైవమాతులుంగం
చదాడిమం । ఫలాన్యేత్యానిపక్వానికాలపక్వానివాహరేత్ । ఆజకంజీరకం
చైవమరీచంసహపంతథా ॥ రాజమాషంమహామాషంశామాకంకృష్ణమా
షకం । నూషముద్గంమహాముద్గంపష్పావంతిలకీలికా ॥ కాశాయము
ద్గంసిష్పావశింబమాషకశిథికాః ॥ సయూషావాహయూషావాపవనీ
యాగుణాస్వతాః । ధాన్యానామపిసర్వేషాంకృష్ణధాన్యంవివక్షయేత్ ॥
అశవాన్యదలభృచ్ఛేచ్ఛద్ధృతదపిచాహరేత్ । మాహిషంక్షీరమాహం
చగవ్యంభక్షంవినిదిశేత్ ॥ అమేధ్యమచయేవృతాఃఉత్థానిపుష్ప
లాపగాః । తేషామపినదూవ్యంతిప్రప్నోషినిఫలానిచ ॥ ఇతి ॥

గౌళీభంజీవమత్సాక్షీచుద్ధరీంచిత్రతుంబికాం । కిల్లతోపోతీకీచైవకారంగా
 తకీకానీ । మండూకపణేజీవంతీకుచేరాక్షీచపిప్పలి ॥ అగస్తీదైవ్యవీ
 కాకీవిష్ణుభక్తివివధానీ । ధాత్రీఫలంసదాయస్థుభక్షయేదప్రమాదతః ।
 తస్యనారాయణోదేవఃపరమత్పావనీదతః ॥ పురాణే ॥ అనిసీతులసీచై
 వధాత్రీఫలమధాచ్యుతః ! యస్యోదరేద్రవస్తంతేతస్యగన్నిహితోహరిః
 చంద్రికాయాం ॥ భక్త్యంభోజ్యంచలేశ్వంచనమోనారాయణేతియః ।
 అభిమంత్యైపుశస్సజేమసయాతిపరమాంగతిం ॥ శ్రుతిః విష్ణునాకృత
 మశ్నంతివిష్ణునాపీతంపిబంతివిష్ణునాఘ్రీతంబిఘ్రీతీతి ॥ శాండిల్యః ॥
 వాసోభూషణమాల్యాదిగంధంత్రైలంతథావధం । సర్వంభగవతేదత్వాఉప
 యుంజ్యావేదితమితి ॥ జాదాలశాఖాయాంశ్రూయతే ॥ రుద్రేణోక్త
 మశ్నంతిరుద్రేపీతంపిబంతిరుద్రేణాఘ్రీతంబిఘ్రీతీతి ॥ శాతకశ్రుతావపిత్రి
 గుస్థితమశ్నీయాద్యపిపాప్తంశివానర్పితంభుంత్వాఅఘంభుంత్వాఅధోగచ్ఛ
 తీతి ॥ అస్యాథకః ॥ తిగుః తి నేత్రః తేనస్థీతంభక్షితమశ్నీయాత్ మోపాస్య
 శివానర్పితభోజనపాపభోరమనంచభవతీతి ॥ వ్యాసః ॥ దేవాసురనైస్థా
 ప్యేలింగచండాయశంభునా । దత్తస్తస్మైనసర్వత్రప్రసాదశ్శివశాసనాత్ ॥
 నాశ్నీయాత్ స్థావరేలింగచండాయవివేదితమితి ॥ అదిత్యపురాణే లింగే
 స్థాయంభువేదాణేరత్నేవైరాప్యంర్థితే । సిద్ధప్రతిష్ఠితేలింగచండభాగనవి
 ద్యతఇతి ॥ పాదే ॥ బాణలింగేష్యయంభూతేచంద్రకాంతేహృదిస్థితే । చాం
 ద్రాయణసమంజ్ఞయంశంభోర్నిరూల్కభక్షణమితి ॥ ఏతత్సర్వంవైక
 మార్గమూజితగృహదేవతానిర్తాల్యవివయం । స్వస్వదేవస్యయద్రుతం
 రుకంతునసంశయం । తత్ప్రాశయేష్యయంపాజ్ఞానస్యసైత్రచప్రదాప
 యేదితి వచనాత్ ॥ చరుకంహవిఃఅన్యస్మై పుత్రాదిభ్యోత్తథాపా
 ద్యై ॥ తతస్స్వయంతుభుంజీత శుద్ధంపత్నాద్విదిభిస్సహ । నివేది
 తంచదేవాయతచ్ఛేషంచాత్రశుద్ధయేఇతి ॥ గృహదేవతాతిక్తదేవతా
 నివేదితభక్షణంనిషేధతీతి ॥ దత్తాత్రేయః ॥ నిర్తాల్యంభక్షయిత్రైవి
 చ్చిష్టంచగురోరపి । మాసంపయోవ్రతోభూత్వాఒపన్నప్తాక్షరంసదా ।

బ్రహ్మకూచకంతతఃపీత్వాశుద్ధోభవతిమానవః । నిర్మాల్నంనైవసంరక్షే
 తూకపేసర్వంచనిషిపెత్ । స్వీకుర్యాద్భవితన్మోహతరంవేనరశవతే
 త్ ॥ ౪ ॥ మక్షికాపాదనూత్రంతునిర్మాల్నంచనివేద్యంచభుక్త్వాచాంత్రా
 యణంచరేత్ ఇతియత్తుస్థురాణవచనం ॥ పాప్రణేనంహనిష్ఠోఽ
 శ్వదేవంకరోతియః । పాప్రగ్నిహవనంచైవతేనలోకాజితాస్మియః
 ఇతి తత్త్వాంతికవిషయం ॥ అతఏవమహాభారతే । పాంచరాత్రవిదోము
 ఖ్యఃతస్యగేహేమహాత్మనః । పాప్రణంభగవద్భుక్తంభుజితేచాగ్రభో
 జనం ॥ పాప్రగ్నిహూత్రంయచ్చాన్యతేసర్వంకుర్వంతేంతి ॥ పార్వ
 శాద్ధశిష్టభోజనమాహమనుః ఏవంస్వీకృతంకృత్యాపిహంసాంస్మదనం
 తరం । ప్రత్యశ్యహస్తావాచవ్యజ్ఞాతిప్రాయంప్రకల్పయేత్ ॥ జ్ఞాతి
 భ్యస్సకృద్దత్వాచాంభవానఃభోజయేత్ । జ్ఞాతిప్రాయంజ్ఞాతిబాహు
 శ్యంప్రకల్పయేత్ ॥ జ్ఞాతీనంఘాతయేదిత్యధః ॥ సంబంధ్యాతీ ॥
 చంద్రికాయాం ॥ ఏవంచైవాహ్నిహంజైవతర్పయిత్వాద్వితోత్తమః ।
 పుత్రమితాదినహితఃగృహస్థోభోక్తమహాతి ॥ ఆదిత్యపురాణేపి ॥ భ
 గిన్యోబాంధవాఃపూజ్యాఃశ్రాద్ధేపిచసదైవహి । దారిద్యోఃహతాదీ
 నాగశ్చాతిధిప్రగమా । వృథాజాతావిరెకాశ్చవ్యాధిధారప్రవీతితాః ॥
 యేతేభోజనమహాంతిభోక్తస్సర్వ తసర్వదా । చంద్రిమాగధసూతాశ్చ
 తార్యత్రికపిదస్తథా ॥ అలభ్యబాధాశ్చాద్ధేమనాశయంతిమహద్యః । త
 స్మాత్తేపిహేభోక్తవ్యాఃస్వకతంవిభజ్యచతిశ్యతాహుః ॥ సవశ్రాద్ధేమయ
 చ్చిప్తంగృహేపయ్యపితంచయేత్ । తద్గుణాయోచ్చిప్తంప్రయశ్చేన్నవా
 తిద్గుణాయోచ్చిప్తంప్రదయ్యుతిశ్రాద్ధవిశేషేపిచమంత్రవిప్రసదృశగుణేభ్య
 ఏవపితౄశేషదాననిషేధాదిప్రేక్షహభుజ్యతామితిప్రజ్ఞానాంచశిష్టానాం
 భోజనానజ్ఞానాత్ । శేషంచైవానుమాన్యాచ్చప్రవక్షిణీకృత్యశేషమను
 జ్ఞాప్యనుజ్ఞాతోగృహ్యకబాలవృద్ధాన్చ । పరితాప్యఘంటేతేతియాజ్ఞవ
 ల్క్యబోధాయనాదిభిః అభ్యసజ్ఞాపనవిధానాత్ మన్వాదివచనేమతథాద
 శకనాచ్చ । ఏకొద్దిష్టేచయవోన్మరభోజ్యభోజనంచతేత్ ॥ చంద్రసూ

రోగ్యపరాగేచశిష్టమన్నంవివజయేదితివిశేషనిషేధాచ్చ ॥ స్త్రీశూద్రా
 నుపసీతానాశాన్ధోచ్చిష్టంసదాపయేత్ । యోవద్యావాగసంమో
 హాత్సతతదృచ్ఛతివైపిత్యై ॥ ఇత్యాదేభుః క్తిహతసోఽచ్చిష్టవిషయ
 త్యాప్తిత్యశేషభోజనేనదోషభితి । అన్యేత్యాహుః ॥ శ్రాద్ధీయమన్నంపితృ
 భుక్తశేషమైదుఃజతేతేవరకానశేషాప్రయాంతికర్తాపితరశ్చసర్వేభుః
 జీతకర్తాసహతత్సంధైః । శ్రాద్ధశేషంశుయోభుజ్జ్ఞాతతర్కర్తాజ్ఞాపి
 ద్వినితస్యవైసస్యతోభోక్తుంవలంప్రదాయతేపితౄన్ ॥ ఇత్యాదివాస
 పిండస్యతిరిక్తానాంనిషేధాత్సపాఠ్యజెషుపితృశేషభోజ్యమిత్యభి
 జ్యాభోజ్యాన్నమాహతత్యాపస్తంబః ॥ ద్వావేవబ్రాహ్మణోభోజ్యోబ్రహ్మ
 చారీగృహీతథామునెనన్నమభోజ్యంస్యాత్సర్వేషాంలింగినాంతథా ॥ లింగ
 నఃపాశుపతాదయః అత్యన్నంయతపాశ్రస్థంయతీనాంప్రేషితంచతత్ ॥ అన్య
 త్రయన్నభోక్తవ్యంభుక్త్వాచాంద్రాయణంవరేత్ ॥ ప్రజాపతిః ॥ శ్రద్ధయాస
 చభోక్తవ్యంచారస్యాపివిశేషతః । నశ్వేవబహుధాజ్యస్యయశ్చాపిపాన
 తేబహూక్ ॥ అవతిప్రస్థమూర్ఖస్యదృష్టకృత్త్యదర్శితే ॥ అన్నమ
 శ్రద్ధిధానస్యయోభుజ్జ్ఞాహూగహసవై । శ్రోత్రిన్స్యోదర్యస్యచదాన్య
 స్యచవాధుఃషేః ॥ మిమాంసితోత్పత్యదేవాఃసమమన్నమకల్పయన్ ॥
 తాన్ప్రజాపతిరిత్యాహమాకురుధ్వంవిషంసమంతథాశ్రాద్ధవదాన్యస్యహత
 మశ్రద్ధయేతరత్ ॥ శ్రద్ధయేష్టంచపూతంచఃత్యంశుర్యదతంద్రితి ॥
 శ్రాద్ధకృతేహ్యాయేతేభవతాస్వాగత్రేధవైలి ॥ కదరోఽబ్ధిః ॥ ఆత్మా
 నందర్శకృత్యంచపుత్రదారాంశ్చపీడయేత్ । లోభాద్యఃపితరోభృత్యాన్
 సకదర్యభిస్మృతః ॥ ఇత్యుక్తః ॥ వాధుఃషేఃకదర్శకృత్యపజీవీ । ఆ
 త్మస్మృతిపరనిందాకర్తాచ ॥ ద్విజోఽపిద్ధయావృత్త్యాజీవన్వాధుఃషికస్మృ
 తః । యస్మిందన్వరగుణాన్ప్రళంసత్యాత్మనోగుణాన్ ॥ సవైవాధుః
 షికోనామసర్వకర్మబహుష్కృతఃఇతివిష్ణుస్మృతకాత్ ॥ అపస్తంబః ॥
 కఆస్యాంతోయదీప్సేదితికః ॥ పుణ్యభరితాత్సేనః ॥ కశ్చావద్యాదితి
 వాషాన్యణియాదిభిరజ్ఞానరంపురుషోభోక్తవ్యం । అపశ్చేచ్ఛలం

దానేననివో మోభవతిపుణ్యస్సస్థితోభోక్తవ్యః ॥ పుణ్యస్యాప్యనీప్సితో
 నభోక్తవ్యమితి ॥ గౌతమః ॥ ప్రశస్మానాంస్వకర్మసుద్విజాతీనాంబా
 హ్మణోభుంజీతేతి ॥ పరాశరః ॥ త్రిమిత్యుపాసనావైశ్యస్యక్రియావంతా
 శుచివ్రతా ॥ తద్గుహేతుద్విజైభోజ్యంహవ్యకవ్యేషునిత్యశక్తితి ॥ స్మృ
 తిరత్నే ॥ బ్రాహ్మణస్యసవాగ్నీయాత్ త్రియస్యతుపర్వసు ॥ ఉత్సవేషు
 తువైశ్యస్యశూద్రస్యవకదావనేతి ॥ మమః ॥ నాశోత్రియతలేషుజ్ఞై
 గ్రామయజ్ఞవతేతథా ॥ ప్రియాక్లీబేనచహుతేభుంజీతబ్రాహ్మణఃకవ
 చిత్ ॥ అశీలమేతత్సాధూరాంయత్రజహ్నుత్వమీహవిః ॥ ప్రతిపమేత
 దైవానాంతస్మాత్కత్పరివజయేత్ ॥ గ్రామయజ్ఞోబహూనాంయాజ
 కఃపితద్భోజనంసాధూనామశీలమమంశంప్రతిపంప్రతికూలమిత్యథః ॥
 సవీవ ॥ మత్మత్తుధాతురాణాంచనభుంజీతకదావన ॥ గౌతమంశాణి
 న్నంచవిమహాయజ్ఞగుప్సితం ॥ సేవగామయోశ్చన్నంతథావా
 ధుఃషికస్యచ ॥ దీక్షితస్యకదర్భస్యబద్ధస్యవిగళేనచ ॥ అభిశంసస్యవం
 డస్యపుంశ్చల్యాదాంభికస్యచ ॥ చికిత్సకస్యమృగయోఃకూరస్యోచ్చిష్ట
 భోజినః ॥ ఉగ్రాన్నంసూతకాన్నంచపయసాన్నమనిదికశం ॥ శంసంతి ॥
 అనచితంవృథామాంసంఘవీరాయాశ్చయోషితః ॥ ద్విషదన్నంనగర్భ
 న్నంపతితాన్నమచక్షుతం ॥ అనచితమపాయాన్నంకృతఘృతాన్నమేవచ ॥
 అర్థారస్యఃపాదస్యరంగావతరకస్యచ ॥ అర్థాగోఅయసాగ్రఃశ్వవతాం
 శ్వపోషణాణాం శౌండికానాం సురావిక్రియకాణాం చేలనిర్జేడకస్య ॥
 సవీవ ॥ సువర్ణకర్మర్వేనస్యశస్త్రివిక్రయిణస్తథా ॥ రజకస్యవృశం
 సస్యయస్యచోపపతిగృహే ॥ వైదేశకానాంఅంబష్టాముత్సన్నో
 వేనః ॥ రజకస్యవస్త్రిదీనాంవీలాదిరాగకారస్యవృశంసస్యనిదా
 యస్య గృహే ఉపపతిజానోవతతే తస్యరాన్నం నభుంజీతేత్య
 థాః ॥ మృత్యంతియేచోపపతింస్త్రీణాంచైవాపిసర్వశః ॥ అన
 థాణానాంప్రీతాన్నమత్యుష్టికరమేవచ ॥ రాజాన్నంలేజఆదత్తైశ్చ

ద్రాన్మంబహ్మవచనం । ఆయుస్సువర్ణకారాన్నయశశ్చర్మావకృ
 నివః । కారుకాన్నప్రజాంహంతి బలనిణేజకస్యచ । కారుకా
 న్నంకర్తకారాన్నం । గణాన్నంగణికాన్నంచ లోకేభ్యఃపరికృత్యతి ॥
 పూయంచిత్యకస్యాన్నంపుంశ్చల్యాశ్చన్నమింద్రియమ్ । విష్టావాధుషిక
 స్యాన్నం శస్త్రవిక్రయణోమలమ్ ॥ ఇంద్రియంరేతః ॥ యవతేన్యే
 త్వభోజ్యాన్నంక్రమశఃపరికీర్తితాః । తేషాంత్వగస్థిరోమాణి వదం
 త్యన్నంవనీషిణః ॥ భుక్త్వాతోయమమత్యాన్న మశ్మకతుతిదినంక్షి
 పేత్ । మత్యాభుక్త్వావరేత్సృచ్చం రేతోవిణ్మూత్రమేవచ ॥ నాద్యా
 చ్చుద్రస్యపక్వాన్నం విద్వాత్శ్రద్ధీవయోద్విజః । ఆమమేవాదదీతాస్మాదా
 వృత్తావేకరాత్రికమ్ ఇతి ॥ అత్రామస్యాభ్యనుజ్ఞానాల్పూర్వోక్తేషు మత్ర
 కృద్ధాదిషు పక్వామయోరుభయోరపినిషేధః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ కదర్య
 బద్ధచోరాణాం క్షీబరంగావతారిణాం । వై నాభిశస్త్రవాధుకవ్యగణికా
 గణదీక్షితామ్ ॥ ఏణావాదనజీవేణుభేదంజీవీవచేదనః । గణదీక్షిబహు
 యాజకః ॥ అన్నంనాద్యాదిత్యనువర్తతే ॥ సవీవ ॥ చికిత్సకాతురకృద్ధృం
 శ్చలీనుత్తవిద్విష్టకూగ్రోగపతితప్రాజ్యదాంభికాష్టభోజినాం - కూగ్రో
 దృఢాభ్యంతరికోపకి గ్రహపాపవ్యాపారేణోద్వేజకః ॥ అవీరస్త్రీస్వ
 ర్ణకారః ॥ స్త్రీజితగ్రామయాజినాం ॥ శస్త్రవిక్రయకర్తాయః రుదదన్నం
 శ్వప్నత్తినామ్ । గ్రామయాజీగ్రామశాంత్యాదికర్తా । బహునాంచోప
 నేతా ॥ సవీవ ॥ నృశంసరాజరజకకృతఘ్నవయజీవినాం । చేలయాచ
 సురాజీవీసహూపపతివేత్తనామ్ । వీశునాన్మతినోచ్చైచ తథాచాకృతి
 వందినాం । ఏషామన్నంనభోక్తవ్యం సోమవిక్రయణస్తథా ॥ దగ్ధిద్రస్య
 చమూఖాస్యయతినించాపరస్యచ ॥ అయాజ్యయాజకస్యాన్నంనిర్మర్యాద
 స్యకషణః । దేవద్రోహపరస్యాన్నం తథావిజ్ఞానదోషిణిఇతి ॥ యమః ॥
 యత్రోపజీవిగాంధర్యాః కాతరస్మస్కరస్తథా । శ్వజీవిదారోపజీవీవశూ
 దాధ్యాపకయాచకౌ ॥ కులాలశ్చక్రకర్తాచ వాధుషిశ్చర్మవిక్రయా । అ

భోజ్యాన్నామిమేషండామజాఞానాహ్యభుకుకుటా । పరితాపానవిత్తా
 శ్చచండాలాఅనమాశ్చయే । నజాహూత్యజలెకాలెశ్చాతివదదాతచ ।
 పితృదేవాచనాద్దీనఃసంపదఃపరికీర్తితః । డంభాధీతపతేయశ్చతజ్య
 తేవతపస్తథావితైశ్చలక్షణైర్ముక్తఃసమాజాఞానప్రకీర్తితః । విభవేనతినైవా
 ర్థందదాతినజాహూతివ । తమాహురాఖుంతస్యాన్నంభుక్త్వాకృచ్చేణశు
 భ్యతిసభాగతానాంయస్సభ్యః పక్షపాతంసమాశ్రయేత్ । తమాహుతికుక్కు
 టంచేహతస్యాప్యన్నంవిగహితమ్ । స్వధర్మయస్సముశ్చ్యజ్యపరధర్మం
 సమాచరేత్ । అనాపదితువిద్యద్భిఃపిషిధి పరికీర్తితః । దేవత్యాగీతిత్యాగీ
 గుహానామవ్యూహజగః । గోదాహ్లాదస్త్రీవధావృశోపవిత్రఃపక్షిర్మితః ।
 అశాకరస్తవదాతాచేద్యాతుశ్చపతిషేధకః । రణాగతంయస్త్యజతినవం
 డాలాప్రకీర్తితః । స్తుతిరశ్చైవ అవంతస్త్యమూఢాఃస్యదుప్తవృత్తస్యదర్శయేః ।
 అన్నమశ్రద్ధధానస్యయోధుశ్చేద్యూహాహసవై ॥ అపరాధే । విభవేచా
 గ్నిహీనస్యవచానగ్నేహ్యనాపది । స్మాతాఃగైర్వైదికస్యాగ్నేఃప్రతిగ
 హమకుత్వతః । విష్ణుంజామతరస్మత్సేతస్యమన్యంనకారయేత్ ॥ అప్ర
 జాయాంతుకన్యాయాంనాశ్చీయాత్తస్యవైగృహే । భుంజేతేయదిమోహ
 త్యాశ్చశురోనరకంవశేషితి ॥ అపస్తంబః ॥ త్రయాశాంవశానాం
 క్షత్రియప్రభృతీనాం సమావృతైసభోక్తవ్య ప్రవృత్త్యాచాహ్లాదస్యభోక్త
 వ్యంకారణాదభోజ్యంయత్రప్రాయశ్చిత్తంకర్మసేవతేప్రాయశ్చిత్తవతివర
 తిసిర్విశేషస్య భోక్తవ్యంసర్వకణానాంస్వధశ్మే వతమానానాంభో
 క్తవ్యంశూద్రవజాంత్యేకతితి ॥ అస్యాథః ॥ సమావృత్తక్షత్రియా
 దీనాంగృహేనభుంజేతచాహ్లాదస్య త్వన్నంస్వభావేవైసభోక్తవ్యంయత్ర
 యదాప్రాయశ్చిత్తవత్త్యాశ్చవిచారితంప్రాయశ్చిత్తంతేమక్త్వాకర్మాంతర
 మాసేవక్షేతదైతస్మాత్కారణాత్ అభోజ్యుచరితనిర్వేషస్య కృతప్రాయ
 శ్చిత్తస్యభోక్తవ్యంవితన్నహాప్రాయశ్చిత్తవ్యతిర్క్తవిషయంనాస్యస్థిలాకే
 ప్రత్యాపత్తిర్విద్యతే అకల్మషంతునిరాపిష్యతధాన్తరణాత్ ॥ శూద్ర

380 వైవర్తనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫతే * ధర్మశాస్త్రే,

వణకజాతానాంసర్వవర్ణానాంఅన్నమభోజ్యమిత్యేకమన్యంత్రితీ॥సవీ॥
 సంఘాన్నమభోజ్యం పరికృష్టంవ సర్వేషాంవ శిల్పిజీవినాం యేవభి
 షగ్వాధుఃషికీ దీక్షితరజకానిన్వి సస్థా ఏవంయుతాస్తైషామన్నన్న
 భుంజీరన్నితి॥దాహ్నుక్లిబోరాజ్ఞాం ప్రేషకరోఅహవనీయయాజీఅనాచం
 రవిధినాప్రవాజితోయశ్చాగ్నిస్సోపాస్యతియశ్చసర్వాన్వజాయతేసర్వాన్
 శోత్రియాన్రాకరోతివృషశీపతిః । మత్మఉన్నతోబద్ధోష్టికోప్రత్యుపవి
 ష్టోయశ్చప్రత్యుపవేశయతేతావంతంకాలమితి । అధిచారాదౌఅహవిషారు
 ధిరాదినాయోజుహూతి॥అసహవిర్యాజీఅధిచారచారః॥అధినాప్రవ్రజితఃశ
 క్యాదిరియశ్చసర్వాభోజనైవర్జయతి॥యశ్చసర్వేషామన్నంఘ్రేత్మతావ
 ప్యభోజ్యన్నానిరాకృతిః । సస్వాధ్యాయః అణీకః పుత్రాశ్రితశ్చసో
 ప్రత్యుపవిష్టరుణాదినా శారణేనాధమర్ణాదికంనిరుధ్య తత్పాశ్వాఉప
 విష్టః తస్యపరిభారమశర్వతేన సహసీనః ప్రత్యుపవేశయతే మతాల్
 యః యావద్వదావనివృత్తిస్సావంతం కాలమభోజ్యన్నభివృద్ధిః ॥
 సవీ॥ చికిత్సకస్యమృతగోః శిల్యకృంతస్యపాశినః ॥ కులటాయాష్పృడ
 కస్యనతేషామన్నవాన్భవేత్ ॥ ఉదాహరంతి ॥ అన్నాదెఘ్రాణహామా
 ష్ట్యేకనేనాహీశంసంతి । స్తేనవిప్రముక్తోరాజనియాచ్ఛాన్యతసంహారే ఇ
 తిఘ్రాణహాఅయంపాపమన్నాదెమష్టిలింపంతి । అనేనాఃష్పాపామి
 థ్యావాదీమష్టియావన్నతస్య ప్రతిజ్ఞామాప్తీత్యర్థః । నిందంత్యన్నం
 మనఃప్రాణిచక్షుశోత్రేతదైవచ । స్మృతీంయాంచమృతీంశుక్లంపారక్యం
 యోన్నమశ్నుతే ॥ పరపాకన్నప్రప్తస్యసతతంగృహషేధినః । ఇష్టందత్తం
 తపోధీతంయస్యాంతంతస్యతద్వచేత్ । యస్యాస్తేనచభుక్తేనధార్యాం
 సమధిగచ్ఛతి ॥ యస్యాన్నంతస్యతేపుత్రాః అన్నాదేతఃప్రజాయతే ॥
 యువః ॥ కిల్బిషంహిమసుష్యాణాంఅన్నమాశ్రిత్యతిష్ఠతి ॥ యోహియ
 స్యాన్నమశ్నోతిసతిస్యాశ్నోతికిల్బిషం । స్వపాకేవర్తమానేయఃపరపా
 కంసమేవతే ॥సపకత్వంసూకరత్వంచగదకభత్వంచగచ్ఛతి । పరపాకం

పరగృహేనాద్యాద్విప్రోవిదక్షః ॥ గృహస్థపతనంహ్యేతత్ ఫర
 పాకోవజీవనంశ్చ ॥ ఉపాసతేయెగృహస్థాః పరపాకమబుద్ధ
 యః ॥ తేనతేప్రేత్యపశుతాంప్రజంత్యన్నాద్యదామనాం ॥ జమదగ్నిః
 పీత్యచేవక్రియాంకృత్వాపరపాకరతిస్తుయః । దాతాకర్షణలంకాతేభో
 క్తానుంజీతకిల్బిచం । అన్నదస్యత్రయోధాగాఃకర్తాభాగైవలిప్యతే॥ధూ
 మిగాంచసువణాంచరత్నానివివిధానిచ । సర్వతఃప్రతిగృహ్స్థాయాత్
 భోజనంతువివజ్జయేత్ ॥ ఉతనాః । పరాన్నంపరవస్త్రంపపరాంబు
 వరయోషితః । పరవేత్తవాసశృహరంత్యేతానిసంపదః॥రత్నావళ్యాం॥
 స్వంతుతరితుంశక్యంఅన్నలేపహీదుస్తరం ॥ దుష్కృతంహిమనుష్యా
 ణామన్నమాశ్రిత్యతిష్ఠతి ॥ లిఖితపరాశరా ॥ పరపాకసివృత్తస్యపర
 పాకరతస్యచ ॥ అపచస్యచభంక్త్వాన్నంసరఃచాంద్రాయణంచరేత్ ।
 గృహీత్వాగ్నింసమారోప్యపంచయజ్ఞాన్నుర్వశేత్ ॥ పరపాకసివృత్తో
 సాముసిభిఃపరికీర్తితః । పంచయజ్ఞాన్స్వయంకృత్వాపరాగ్నేనోపజీవతి॥
 సతతంప్రాతరుత్థాయపరపాకరతస్తుయః ॥ గృహస్థఃసర్వామోవిప్రోద
 దాతిపరివజితః । ఋషిభిఃపరావతత్వజ్ఞైః అపచిపరికీర్తితః ॥ అప
 చాయచయద్దానందాతుశ్చాస్యకుతఃఫలం । దాతాప్రతిగృహీతాచ
 ద్వౌతానిరయగామినౌ ॥ పరివిత్తేతుయచ్ఛాన్నంపరివేతాన్నమేవచ । కుం
 దాన్నంగోశాన్నంచదేవలాన్నంతిదైవచ ॥ పురోహితస్యయచ్ఛాన్నం
 భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ । అధ్యాసాభిప్రాయేణేదంచాంద్రాయ
 ణవ్రతం ॥ అనభ్యాసేనెదృశాన్నభోజనేభారద్వాజఆహ । సశాచరస్య
 విద్రస్థసిషిధాచరణస్యచ ॥ అన్నంభుక్త్వాద్విజఃకుర్యాత్ దినమేకమభోజ
 నం ॥ పరాశరః ॥ సదాచారస్యవిప్రస్యతథావేదాంతవేదినః । భుక్త్వా
 స్నమ్నృచ్యతేపాపాదహూరాత్ప్రాంతరంసరః ॥ శాతాతపః ॥ యోహి
 హిత్యావివాహగ్నింగృహస్థఇతిమన్యతే । అన్నంతస్యవభోక్తవ్యంవృథా
 పాకోహిసస్యతః ॥వృథాపాకస్యభుక్త్వాన్నంప్రాయశ్చిత్తంచరేద్దివిజః ।

౩౫౦ వైద్యనాథశ్రీశతయః * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

ప్రాణాయామాత్రిరభ్యస్యఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి ॥ అపరాశ్రే ॥
 అభోజ్యంబ్యాహ్మణస్యాన్నంవృషశేననిమత్రితం ॥ గౌతమః ॥ బ్రా
 హ్మణౌనదదత్ శూద్రఃశూద్రాన్నంబ్రాహ్మణౌదదత్ ॥ అభోజ్యంతు
 తయోరన్నంభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ పరాశరః ॥ ఆమంవాయ
 దివాపక్ష్యంశూద్రాన్నముఃభోజయేత్ ॥ కిచ్చిషంభజతేభోక్తాయశ్చవి
 ద్రఃపురోహితః॥ఆమంశూద్రస్యవిప్రాభాంయస్సువాచయతేద్విజః ॥ శ్ర
 యస్తేనకరకంయాంతిదాతాభోక్తావపాచకః ॥ ఆమంతథాఙ్గీనాంచభృ
 త్యానాంచవిశేషతః ॥ ప్రతిగృహ్యశుదాతవ్యంనభుజేతస్వయంతతః ॥ అ
 కృత్యైవనివృత్తింయసశూద్రోమ్రయతేద్విజః ॥ ఆహితాగ్నేర్విశేషేణ
 సశూద్రగతిభాగ్యవేత్ ॥ శూద్రాన్నరసపుష్పస్యహ్యాధీయానస్యత్యశః ॥
 జపతోజుహ్వతోవాపి గతిరూర్ధ్వానవిద్యతే ॥ శూద్రాన్నంశూద్రసంప
 ర్కంశూద్రేణతుసహసనమ్ ॥ శూద్రాత్జ్ఞానాగమశ్చాపి జ్వలంతమపిపా
 తయేత్ ॥ మృతసూతకపుష్పాన్నం ద్విజశూద్రాన్నభోజనమ్ ॥ అహంతం
 నవిజానామి కాకయోనింగమిష్యతి ॥ గృహోద్వాదశజన్మానిదశజన్మాని
 సూకరః ॥ శ్వయోనాసప్తజన్మస్యానీత్యేవంచమనురబ్రవీత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ శూ
 ద్రాస్తేనతుభుక్తేన జతరథేనయోమృతః ॥ సవైఖరత్వముష్మత్ప్రత్యంశూద్ర
 త్వంచోపగచ్ఛతి ॥ స్మృతిభాస్కరే ॥ ఆమంశూద్రస్యపక్వాన్నం శూద్ర
 ముద్దిష్టభోజనం ॥ తస్మాద్దానంచపక్ష్యంచ దూరతఃపరివజాయేత్ ॥ ష
 ణ్మాసాన్యోద్విజోభుజేత్ ॥ శూద్రస్యాన్నంవిగహీతం ॥ సతుజీవన్మవేచ్చా
 ద్రఃమృతశిశ్వాచాభిజాయతే ॥ సూతకమృతకేభుక్త్వాంగ్రసతేశిభాస్క
 రౌ ॥ జలాదాహస్తతోభుక్త్వానభూయశ్చపురుషోభవేత్ ॥ శూద్రాద్భయ
 భోజనైస్ప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశరః ॥ శూద్రాన్నంసూతకాన్నంచన
 భోజ్యస్యాన్నమేవచ ॥ శంకితంప్రతిషిద్ధాన్నంపూర్వోచ్ఛిష్టంతక్షేపచ ॥
 యదిభుక్తంతువిప్రేణఅజ్ఞానాదాపదాపినా ॥ జ్ఞాత్వాసమాచరేత్కృణ్మిం
 బ్రహ్మకూదాంతంపావనం ॥ అజ్ఞాన ఆపత్తేచ బ్రహ్మకూదాంతం జ్ఞాత్వా

భోజనై ప్రాజాపత్యమిత్యథాః ఏతచ్ఛబ్రహ్మకూచాంచావిద్వద్విషయం వి
 ద్యాంసంప్రత్యాహసవీవ ॥ అపత్యా లేతువిప్రేణభుక్తంశూద్రగృహే
 యది । మానసోక్తేనశుద్ధ్యేతద్యపదంవాశతంబహు ॥ దుష్టాన్నంగో
 రసన్నేహంశూద్రగేహద్యదాగతం । పక్వంవిప్రగృహేభుక్తంభోజ్యంత
 న్మనురబ్రవీత్ ॥ దుష్టాన్నంప్రహీతందులాది ॥ సవీవ ॥ ఘృతక్షీరంత
 థాతైలంశుద్ధంస్నేహేనపాచితం । గత్వానదీతపేవిప్రఃపుణీయాచ్ఛా
 ద్రభోజనమితి ॥ ఏతచ్ఛూద్రాభ్యత్యాదౌపూర్వవర్తానంభవేవేదిత
 వ్యం ॥ మాధవీయేచతుర్వింశతిమతే ॥ అరనాశంతథాక్షీరంకందు
 కందభిసక్తవః । స్నేహపక్వమపక్వంచశూద్రస్యాపినదూవ్యతి ॥ అంగి
 రాః ॥ స్వపాత్రేయస్సవిన్యస్తంద్రవ్యంతచ్ఛుచిత్వః । పాత్రాంతరగ
 తంగాహ్యంతశూద్రాద్ధృహమాగతం ॥ శూద్రస్యవెత్తవిప్రేక్షీరం
 వాయదివాదధి । నివృత్తేననభోక్తవ్యంత్యుక్తంస్త్వతేచెదిధిః । నివృ
 త్తైనశూద్రాన్నభోజనాన్నివృత్తైనేత్యథాః ॥ గోరసంచైవసద్దంతతైలం
 పిణ్యాకమేవచ ॥ అపూపాన్విషయేచ్ఛాద్రాద్యచ్ఛాన్యత్పయసాకృ
 తం ॥ హారీతః ॥ కందుపక్వంస్నేహపక్వంపాయసంభిసక్తవః ॥ ఏ
 తానిశూద్రానితానిభోజ్యానిమనురబ్రవీత్ ॥ అపూపాచిపవనార్థాపరి
 మండలతయాకృతమయోమయంపాత్రం కందుకితత్రపక్వంకందుపక్వమి
 త్యథాః ॥ శంఖః ॥ గృహశ్వరుజిఘామ్యథేగవాభేతువిశేషతః ।
 శ్రోత్రియేణతుభోక్తవ్యంశూద్రాణాంతుయమోబ్రవీత్ ॥ శాతాతపః ।
 తైలంఘృతందధిక్షీరంతథైవేతురసంగుడం । శూద్రభాండస్థితంతక్రంత
 థామధునదూవ్యతి ॥ సంగ్రహే ॥ హయ్యంగవినంగోక్షీరంపిణ్యాకంద
 భిసక్తవః । స్నేహపక్వంచతక్రంచశూద్రాదపినదూవ్యతి పరాశరః ॥
 మద్యమాంసరతంసిత్యంబిచక్రప్రవర్తకం । తంశూద్రంవజ్జయేద్విప్రః
 శ్వపాకమివదూరతః ॥ ద్విజశ్శూద్రావతారతామద్యమాంసవివజితే ॥
 స్వకర్తనిరతానిత్యంతాశూద్రానత్యజేద్భుజి ॥ ఏతత్సర్వమాపద్వి

౩౫౨ వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

వయమ్ || తథాచమసుః || ఆమమేవాదదీతాస్తాదవృత్తావైకరాద్రీక
మ్ | జీవితాత్మయమాపన్నః యోన్నమత్మితతస్తతః | నలిప్యతే
సపాపేనపద్మపత్రమివాంభసా || యజ్ఞవల్క్యః | శూద్రేషుదాసగో
పాలకులమిత్రార్థసారిణః | భోజ్యాన్నానాపితావైచయశ్చాత్మానం
నివేదయేత్ || దేవలః || స్వదాసోనాపితోగోపకుంభకారకృషీవలః |
బ్రాహ్మణేనాభోజ్యాన్నాపంచైతేశూద్రయోనయః || పరాశరః || దా
సనాపితగోపాలః కులమిత్రార్థసారిణః | వీతేశూద్రేషుభోజ్యాన్నాయ
శ్చాత్మానంనివేదయేత్ | శూద్రకన్యాసముత్పన్నే బ్రాహ్మణేనతుసంస్కృ
తః | సంస్కారాచ్చభవేద్దాసః సంస్కారాత్తుసదశితః | త్రిత్రయ్యాచ్చ
ద్రకన్యాయాం సుతోజామేతమానవః | సగోపాలఇతిజ్ఞేయఃభోజ్యోవిప్రే
ర్నసంశయః || వైశ్యకన్యాసముత్పత్తః బ్రాహ్మణేనతుసంస్కృతః || స
హ్యకసారీవిజ్ఞేయఃభోజ్యోవిప్రేర్నసంశయః || యదేతానియజ్ఞవల్క్య
వచనానియుగాంతరవిషయాణి || శూద్రేషుదాసగోపాలభ్యశ్యమిత్రార్థ
సారిణాం | భోజ్యాకృతేకతానాస్తీర్థసేవావదూరతఃఇతినిషేధస్తర
ణాత్ || అభోజ్యానాంనటాదీనాం జలాదాపీతేప్రాయశ్చిత్తమాహ
పరాశరః || భాండస్థితమభోజ్యేషు జలందధిఘృతంపయః | అకామతస్తు
యోభుక్షేగ్ ప్రాయశ్చిత్తంకథంభవేత్ | బ్రాహ్మణఃత్రియోవైశ్యఃశూ
ద్రోవాసుపసర్వతి || బ్రహ్మకూహోపవాసేనయాజ్యవర్ణస్యఃషక్నో
తిః | శూద్రాణాంనోపవాసస్సాన్యత్ శూద్రోదాసేనశుభ్యతి | భాండంస్వ
మంత్ర్యజానాంతు జలందధిపయఃపిబేత్ | బ్రహ్మకూహోపవాసేనద్విజా
తీనాంతునిష్క్రూణిః | చండాలఘటసంఖ్యాంతు యత్తోయంపిబతిద్విజః |
తత్క్షణాత్క్షిపతేయస్తుప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ | యదినస్త్రీప్యతేతోయం
శరీరేయస్సజీర్యతే | ప్రాజాపత్యంచదాతవ్యంకృచ్ఛిసాంతపసంచరేత్ |
చండాలఖాతవాపీషపీత్వాసలిలమగ్రతః || అజ్ఞానాచైచభక్తేనత్వహా
రాత్రేణశుద్ధతి || ఇతి || చండాలభాండసంస్పృష్టంపీత్వాకూసగ్రతం

జలగోమూత్రయావకాహారంశిరాశ్చాద్భుచిమాప్పుయాత్ । మహాత
టాకాదిమచంచాలాదిసంబంధేనకశ్చిద్దోషః ॥ అస్పృశకూపవన్నాయత్తి
తిమాధవీయే ॥ యయః ॥ అల్పనామేవపయసాంమహత్సనతుదూష
ణం । దోశ్యామాపఃవనయేత్ ॥ తీర్థంజలాచరణప్రదేశః ॥ హః
రీతః । క్లిన్నేభిన్నేకవేతోయేతత్రస్థానుదితత్త్వితే ॥ శుద్ధ్యచాంద్రా
యణంకుర్యాత్తప్తకప్రమథాపినా । సురభాతప్రపాతోయంపీత్వా
చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ అజ్ఞానాదాపదావాపిపంచగవ్యేనశుద్ధతి ॥ ప
రాశరః ॥ భుజేజ్ఞానాద్విజ్రేవ్యఃపంచాలాన్నుకథంచన । గోమూ
త్రయావకాహారదశగాత్రేశుద్ధతి ॥ అమేధ్యరేతోగోమాసంచంచాలా
న్ననుథాపినా । యదిభుక్తంశువిప్రేకృతంబాంద్రాయణంచరేత్ ॥
అమేధ్యం విణ్మూతాదితమప స్పృశ్యస్యాన్నస్యభోజనం అమేధ్యభో
జనం ॥ యశ్చవతుర్వింశతిమతేదశకాతం । విణ్మూతభక్షణేవిప్రఃచ
రేచ్ఛాంద్రాయణద్వయం ॥ భోజినాంచైవవిణ్మూత్రంచరేచ్ఛాంద్రాయ
ణద్వయం । ఏతదధ్యాసవిషయం ॥ అత్రవిష్టః ॥ సర్వేష్యమన్విశా
తీనాంప్రాయశ్చిత్తాంతేపునస్సంస్కారంకుర్యాత్ ఇతి ॥ హరీతః ॥
హస్తదత్తభోజనేదుష్టపంజ్మిన్వస్తమూత్రపురీషకరణేనృతసూతకాన్న
భోజనేహుద్రైస్సహసంసుప్నేతిరాత్రమభోజనమితి ॥ ఇదంకామవిష
యం॥ అకామతస్మదినమేకమభోజనంఇతి విజ్ఞానేశ్వరణాకంప్రప్తవ్యం
మాకంజేయః ॥ భుక్వామృతబ్రాహ్మణాశాచే చరేత్సంతపనంద్వి
జః । శూద్రస్యంతథాభుక్వాన్విషశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ఇతి ॥
ఏతత్ కామకృతాధ్యాసవిషయం ॥ యచ్చశంఖేనాకం ॥ శూద్రస్యసూత
కేభుక్వాన్విషశ్చాంతేపునమాదరేత్ । బ్రాహ్మణస్యంతథాశాచేభుక్త్వామా
సంప్రతంచరేత్ । తంత్యంతాధ్యాసవిషయం ॥ పరాశరః ॥ అజ్ఞానాద్భుజ
తేవిప్రఃసూతకేమృతకేపినా । ప్రాయశ్చిత్తంకథంతేషాంవణేవణేవి
నిదికేతే ॥ గాయత్రీష్టసహసేగశుద్ధిస్సాన్విత్యాచారసూతకేప్రేక్ష్యేపంచ
సహసేగశుద్ధిస్సాన్వితీయే ॥ తథాబ్రాహ్మణస్యయదాభుక్త్వాద్వేస

హసేతుదాపయేత్ || అథవావామదేవ్యసామ్నాచైకేనశుభ్యతి | అ
 త్రవికల్పః | సర్వశ్రాశాచోత్తరకాలమేవప్రాయశ్చిత్తంద్రష్టవ్యం ||
 తథావిష్ణుః || ద్వాపృథాదీనామాశాచేయస్సకృదేవాన్నమశ్నాతితస్యతావ
 దేవాశావం యావత్తైషాఽజ్ఞానే నాపదావాభోక్తురిదంజ్ఞాతేనదోషకృ
 తి | అజ్ఞాతేస్తుపూర్వంభుక్తవతఃశిష్టాహుఃఖంభవతి | అథానంతరంచం
 ద్దాయితాది | అజ్ఞానాశ్చత్రభోక్తురితదహరేవాఘంయావత్భుక్తంజీవాం
 సదధోవజతి | ఆపత్యా-లేధీపూర్వమపిభుక్తవతోపిన్ద్రసేవాఘం || ఏ
 తత్సర్వంసపిండస్యనదోషకృదిత్యర్థః || అతిః || శూద్రాన్నంసూతికా
 న్నంచశ్రాద్ధాన్నంచైవవజాయేత్ | నగ్నపచ్చాదనేశాద్దైవశ్రాద్ధత
 తైవచ || ఏకోద్దిష్టేమహాశ్యాశ్శేనధూయఃపురుషోభవేత్ || విష్ణుః ||
 ప్రాజాపత్యంనవశ్రాద్ధైపాదోసంత్యాద్యమాసికే | త్రైపక్షికేతదధికం
 తుపంచగవ్యంస్విమాసికే || భుక్తంచెత్పూర్వణిశ్రాద్ధైప్రాణాయామా
 వదాదరేత్ | ఉపవాసస్త్రిమాసాదివత్సరాంతంపక్షిర్జితం || ప్రా
 ణాయామత్రయంవృద్ధావహూరాత్రంసపిండకే | ఆమరూషేస్త్మృతం
 క్తంవ్రతపారణికేతథా || ఇదమాపద్విషయం || అనాపదితుహారితః |
 చాంద్రియణంనవశ్రాద్ధైప్రాజాపత్యంతుమిత్రకే | ఏకాహస్తుపరాన్నే
 మప్రాయశ్చిత్తంవిధియతే || మిత్రకే || అద్యమాసికే | చతుర్వింశతి
 మతే || ప్రాజాపత్యంనవశ్రాద్ధైపాదోసంతునమాసికే | త్రైపక్షికేత
 దధికంస్యాత్ పాదోద్వేమాసికేతతః || పాదోసంకృచ్ఛముద్దిష్టంషణ్మాసే
 చాబ్దికేతథా | త్రిరాత్రంచాద్యమాసేషుప్రత్యాబ్దంచేవహస్తస్మృతః || తత్రై
 వ || శూద్రస్యతునవశ్రాద్ధైచాంద్రియణద్వయంక్లృప్తం || సాధికం
 చాంద్రియణంమాసేత్రిపక్షేత్వేంద్రవంస్మృతం | మాసద్వయేపరా
 కస్సాన్యదూర్ధ్వంసాతపసంస్మృతం | యతుశంఖవచనం || చాం
 ద్రియణంనవశ్రాద్ధైపరాకోమాసికేస్మృతః | పక్షత్రయైకృచ్ఛస్యా
 దేకాహంపునరాబ్దికే | అతఃసాధ్యంనదోషస్సాన్యత్ శంఖశ్యవచన
 స్తథా || ఇదంచుర్మృతిపతితాదిశ్రాద్ధవిషయం || భరద్వాజః || అహ

శ్రీమాయాన్యదుద్దిశ్య శాద్ధమేకాదశేషః । ద్వాష్టకస్తత్రభక్త్యాన్వం
శిశుచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ ఆమశ్వాద్ధతథాభక్త్యాతప్తకృచ్ఛేగతు
ధ్యతి । సంకల్పితేతథాభక్త్యాత్రిరాత్రంక్షుపణంభశేత్ ॥ బ్రహ్మచారి
గస్తు । బృహద్యమతా ॥ మాసికాః పుయోశ్చీయాత్ అసమాప్రవ
తోద్విజః ॥ త్రిరాత్రముపవాసోన్యపాఠ్యశ్చిత్తః ధీయతే । పాణి
యామత్రయంకృత్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతి ॥ శామతస్తుసవీవాహ ॥ మ
ధుమాంసంపయోశ్చీయాచ్ఛాద్ధే సూతః ఏవచ । ప్రాజాపత్యంచరేత్ కృత్యం
వ్రతశేషంసమాచరేత్ ॥ అభ్యాసేపునరుపనయనంబోధాయనోక్తంద్రష్ట
వ్యం । ఆమశ్వాద్ధేషుసర్వత్రాఽర్థమితిపట్టింశస్తతేభిధానాత్ ॥ యదు
శనసోక్తం । దశకృత్యఃపిబేదాహాగాయత్రాశ్వాద్ధశంద్విజః ॥
తతస్సంధ్యాముపాసీత శుద్ధ్యేత్తుతపనంతరమ్ ॥ తదనుక్తశ్వాద్ధశేషయమితి
మాధవీయే । సంసార్కరాన్న శాద్ధవోజశేష ॥ వ్యాసః ॥ నిశ్చయేమాద
జేనామేతు పాఠ్యానుకరణాత్తథా । చరేత్సంతపనంభక్త్యాతక
ర్మాణిచైవహి ॥ అతోన్యేమతుభుక్త్యాన్వం సంసార్కశేషుర్విజోత్తమః ।
నిర్యాగాదుపవాసేన శుభ్యతేనిద్యభోజనశ్చితి ॥ యః ॥ బ్రాహ్మ్య
దనచసీమతోన్నయనచిత్రాద్విజః । జాతశ్వాద్ధేషవశ్వాద్ధేషుక్త్యాచాంద్రా
యణంచరేత్ ॥ శాతాతపః । వనస్పతిగతేసోమపరాన్నయస్తుభుంజతే ।
తేషాంమాసకృతంపుణ్యం దాతారవధిగచ్ఛతి ॥ సనత్కుమారః ॥ ఏకాద
శ్యాంమునిశ్శేష్తయోభుజ్జేమాధవేతనః ॥ ప్రతిగ్రాసమసాధుజ్జ్ఞాకి
త్విషంశ్యానవిట్సమం । నిష్కార్యవ్యవసోయై ఛర్మశాస్త్రేషునీషిః ॥ ఏ
కాదశ్యన్నకామస్య నిష్కృతిఃకాషిన్దితా ॥ కాత్యాయనః ॥ అక్షవ
షోధికొమర్త్యః హ్యపూర్ణాశీతివత్సరః । ఏకాదశ్యాముపవసేత్ పక్ష
యోరుభయోరపి ॥ కణ్వః ॥ ఏకాదశీముపవసేత్ సకదాచిదత్రక్రమేత్ ॥
విష్ణుః ॥ ఏకాదశ్యాన్నభుంజీత కదాచిదక్షిమానః ॥ అపస్తంబః ॥ పర్వ
సుచోధయోరుపవాస బోపవస్త మేనకాలాంతరేభోజనం తృప్తిర్వాప్య

పల్కాః । భక్త్యైః పంచనఖాసోహగోధానాచ్ఛపతథ్యకాః । శశ్యం మ
 త్స్యేషుశిశుశతం కతుం డకరోపితాః । తథాపాతీనరాజీవ శశకా ఆద్యం
 స్యాత్తుద్విజాతీభిః మురపి ॥ శ్వపిండాశల్యకంగోధాఖడ్గకూర్మకాః ప్రథా
 భక్త్యైః పంచనఖాస్యాహుః అనన్తంచైతోహతః ఇతి ॥ గౌతమి ॥ పంచ
 నఖాశల్యశ్వవిడ్గోధాఖడ్గచ్ఛపాఇతి ॥ యజ్ఞావల్క్యః ॥ ప్రాణాత్మ్య
 మెతథాశ్రాద్ధప్రాప్తీశం ద్విజకన్యయా । బేవాప్సోనృషభ్యచ్యక్షాదక్
 మాంసం నదోషభాక్ ॥ ప్రోక్షితం యాగశిష్టం ॥ న్యూరత్నే ॥ ప్రోక్షితం
 భక్షయేన్నాంసం బ్రాహ్మణస్యచకాన్యయా ॥ యథావిధినియుక్తంచప్రా
 ణానామేవచాత్యయః ॥ మనుః ॥ నియుక్తస్తుయథాన్యాయం పలల
 యః పరిత్యజేత్ । సప్రేత్యపశుశాంయాది సంభవానేకవిశతిమితి ॥ మ
 నుః ॥ మధుపరైరయజ్ఞైరపిత్వదైవత్యకర్తవే ! అప్రైవపశవోహింస్యా
 నాన్యత్రేత్యబ్రహ్మచరి ॥ యజ్ఞావల్క్యః తిరిక్తే సర్వకర్తవే కలౌప్రాణివధోమా
 సంభక్షణంచః పిథం పరాతథిపశుభ్యస్తునపశూపాకృతికలావిత్సరణాత్
 యజ్ఞాధకం పశువధే మాంసభక్షణేచ నదోషభిత్వాహమనుః । యజ్ఞా
 థకం పశవస్సృచ్ఛా స్వయమేవస్వయంభువా । యజ్ఞోహిధూతైర్వి
 సర్వస్యతస్తాద్యజ్ఞైరధోవిధిః ॥ ఓషధ్యః పశవోపృతౌతిర్యజ్ఞః పక్షిణస్త
 థా । యజ్ఞాధకం నిధనం ప్రాప్తాః ప్రాప్తువంతుః శ్రితంపునః ॥ యజ్ఞా
 యాజనిమాంసస్య త్వష్టదైవోవిధిస్సృతః । అతోన్యథాప్రవృత్తిస్తుచక్ష
 సోవిధిరుచ్యతే । నాద్యాదవిధినామాంసం విధిజ్ఞోనాపదిచ్చిజః ॥ జగ్ధ్వా
 హ్యవిధినామాంసం ప్రీతస్తైరద్యతేవశః । అసంస్కృతాన్పశూన్తంత్రైః నా
 ద్యాద్విషాకభంచ ॥ మంత్రైస్తుసంస్కృతానద్యాత్ శాశ్వతంధర్మమాస్తికః
 యోవేదవిహితాహింసానియతాస్త్రింశ్చసావరేత్ । అహింసామేవతాం
 విద్యాత్ వేదాధకం మోహినీబభౌ । యావంతిపశురోమాణితావ
 త్కృతైర్వమరణం । పృథాపశుభ్యుః ప్రాప్సోత్పిప్రేత్యజన్తనిజన్తని ।
 యోహింసకానిధూతానిహింసాన్యత్తనుభేద్యయా । సవంచకోమృతత్రైవి
 సకవచస్సఖమేధతే । నాకృత్వాప్రాణినాం హింసాం మాంసముత్పద్యతే

చిత్ । నవపాణిపదాల్ స్వగళితస్తామ్రాంసంచనజకయేత్ । స్వమాం
 సంపరమాంసేనయోవధకయిత మిచ్చతి । అసభ్యచ్యవపితృనాన్దవాకన
 తతోన్యోస్మృత్యుక్యత్ ॥ మాంసభక్షయితాముత్రునస్యమాంసమిహ
 గ్ర్యహం ఏతన్మాంసస్యమాంసశ్వంప్రపదంతిమసీతి ॥ అనుమంతావిశసితా
 సిహంతాక్రయవిప్రయా ॥ సంస్కరాహోపహారాభాదకశ్చేతిభాగినః ॥
 భాదకస్యహోపహారసాన్మహాదకస్సాన్యదిత్యుక్తః ॥ మాంసవజనేఫలమా
 హసవ ॥ వషేవవషేశ్వమేదేనయోయజేతకతంసమాః ॥ మాంసాని
 చనభాదేద్యుతయోపుణ్యఫలాసవం ॥ ఫలమాలాకవైర్మధ్యేఅశ్వస్యన్యా
 సిభోజనైః ॥ సత్ఫలమవాప్నోతితత్కాంసపరివజనాత్ ॥ సవ ॥
 సమాంసభక్షణేదోషశిమశ్చ్యవవమైశునై ॥ ప్రవృత్తిమాధూతానానివృ
 త్తిస్తుమహాఫలా ॥ మధ్యేమదకరద్రవ్యే ॥ అవిహితప్రతిపిద్ధదాభా
 దికే ॥ మైశునేఅవిహితప్రతిపిద్ధై అస్మతాస్వచారగమనభిత్వధకః ॥
 మాంసభక్షణేదోషాభావవిషయంప్రాణాత్యయవిషయం నాతోయావ్య
 త్యదన్నాద్యాః ప్రాణానామేవచాత్యయభిశి తేనైవస్యఞాత్ దేవిశేష
 విషయంయూగాంతరవిషయంవా ॥ స్మృతిరిత్నాదాతిభాచవ్యాసః ॥
 సముద్రయానమాంసస్యభక్షణంశస్త్రజీవికా ॥ శిశుహనమదీవ్యానాం
 అవిగతానిధర్మతః ॥ మంత్రేణసంసృతందూసంనాద్యాన్విషంకతౌ
 యుగే ॥ యజ్ఞేహోపాకృతంమాంసంఅగ్నేయాన్విధివోచితం ॥ బోధాయ
 శ్చ ॥ అమృతాపిధానమసీత్యుపవిష్త్వైవపిశ్వాచాతాభిమృశతిప్రాణా
 నాంగ్రంధిసీతి ॥ పురురాచమృదక్షిణపాచాంగుష్ఠేపాణినానిశాశయక
 అంగుష్ఠమాత్రః పురుషేంగుష్ఠంచసమాశ్రితభితి ఇనుమంతిణయాభ్యుహ
 స్తంసమాచరేత్ ॥ శ్రద్ధాయాంప్రాణేవిశ్వాభ్యుత్తంహుతంప్రాణమగ్నే
 నాప్యాయస్వ ॥ శ్రద్ధాయామపానేనశ్రద్ధాయాంవ్యానేశ్రద్ధాయామప
 నేశ్రద్ధాయాంసమానేనివృత్తియథావిహితమనుషంగః ॥ బ్రహ్మణే
 మాత్మానంయోజయేత్ ॥ సర్వక్రతుయాజినామాన్తయాజీవిశిష్యతిభితి
 వ్యాసోపి ॥ తతస్తృప్తస్సకా అమృతాపిధానమసీత్యుపాప్రసృతిస్మాదే

320 వైద్యనాథదీక్షితీయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రే,

శాస్త్రనాగపస్యశ్యదిధివదాచమేదితి || ఛరద్వాజః || ఛక్త్వాఅమృతా
 పీఠాన మసీతివసీతి అచాంతః పునరాచామీ ద్యావన్తండలశోధనమ్ ||
 దేవలః || ఛక్త్వోచ్చిష్టంసమాదాయ సర్వస్మాత్కొంచిదాచమన్ ||
 ఉచ్చిష్టశాగధయేభ్యః సోదకంనిర్వపేద్భువి || విష్ణుః || సహస్రాప్రత్యక్ష్య
 చులకంగృహీయోదితిసంగ్రహే || అమృతాపిధానమసీత్య వశిష్టజలంపి
 బేత్ || తచ్ఛేషంరారవేత్సృక్త్వా బలిప్రాప్తేషిసజ్జయేత్ || శాతాతపః ||
 అథఽంపీత్వాతుగండూషమ్ అథఽంత్యాజ్యంమసీతల్లై రసాతలగతానా
 గాఃతేనప్రీణంతినిత్యతః || హస్తంప్రత్యక్ష్యగండూషం యఃపిబేత్సాపమో
 హితః || సదేవాంశ్చపితౄణాంశ్చైవ ఆత్మానఃచైవఘాతయేత్ || గం
 డూషమంత్రోక్తరాపోశనమ్ || తథామర్కంజేయః || ఉత్తరాపోశనా
 త్పూర్వం సహస్తంప్రత్యక్షయేద్ద్విజః || అథఽంత్యజఃగండూషం అథఽం
 త్యజఃఘాతయేత్ || ప్రిణంతిపితరస్సర్వే యశ్చాన్యాఘామిదేవతాః || హస్తం
 :లిఙ్గాన్సంత్యక్ష్య విధూయోద్ధూయపాత్రతః || గండూషంధారయేద్య
 స్తు సురామివసధారయేత్ || గండూషాథకాశ్యాగమంత్రమాహసవీచ ||
 రారవెపుణ్యనిలయేపద్మాబుజదశివాసినామ్ || అథిఙ్గానామదకందత్తమశ
 య్యముపతేష్ఠతు || ఉత్తరాపోశనాత్పశ్చాత్ పాత్రంహస్తాన్నసంస్పృశేత్ ||
 యదిస్పృశేత్తుమోహేన సచేలంస్నానమాచరేత్ || పీత్వాఛక్త్వాచయో
 మర్త్యః శూన్యంపాత్రంపరిత్యజేత్ || సభూయఃక్షున్విపాసార్తః భవే
 జ్జన్తఃజన్తని || అపశ్రయతతఃపశ్చాద్గండూషాఽమోదశాచరేత్ || విప్రోస్య
 దక్షిణేభాగేదేవాన్ప్రిష్ఠంతియన్నతః || ఆసీనవీచగండూషాన్ వాషభాగ
 వినజయేత్ || శౌండిల్యః || మాషాదిచూడైర్నృచ్ఛిగ్వాప్రత్యక్ష్యకర
 యోద్వాయం || ప్రత్యక్ష్యజానుపాదోచ కాష్ఠే దఽంతాన్నిశోధయేత్ ||
 ఔర్వః || ఆప్యంప్రత్యక్ష్యగండూషం పిబేద్భుక్త్వాద్వయోద్విజః || దేవశ్రా
 ధమసాహస్యాత్ పితౄణామాత్మానమేవచ || గండూషకాలేఆశ్వాస్యసపిబే
 దిత్యథః || దేవలః || ఛక్త్వాచామేద్యభోక్తేన విధానేనసమాహితః || శో
 ధయేత్తుఃసహస్రాచమృదద్భిర్ముఖజైరపి || తస్మిన్నాచమనంకుర్యాత్ యత్ర

భాంజేభభుక్తవాక్ | యద్యుత్తిక్తశ్శనాచాంతః భుక్తవానాసనాత్తతః ||
 స్నానసద్యఃప్రకర్షిత సోన్యథాపతితోభవేత్ || గౌతమః || గండూష
 స్యాథసమయే తజ్జీన్యావక్త్రచాలనం | కుర్వీతయదిమూఢాత్పారవేన
 రక్షేపతేత్ గండూషంవారి(రి)శాచంచ కృత్వావైకాంస్యభాజనః | షణ్మా
 సాద్భుచిపిపి పౌర్వధృత్యపురరాహరేచితి || స్మృత్యంతరే || భుక్తోచ్చిష్ట
 స్త్వనాచాంతశ్శూదాదీన్యదిపశ్యతి | జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాపి తైస్సాకంభుక్త
 వానసౌ || రత్నావళ్యాం || దన్తానాంశోధనంకృత్వా పవిత్రంతువిసజ్జ
 యేత్ | విస్మజ్యభూమాపాత్రేవా పశ్చాద్వారంతుశోధనం || స్మృత్య
 ఫలాసారే || అమృతాపిఢానమసీతి గండూషమథంపీత్వాథంభూమా
 నిహీర్నిరస్యవత్ఫలపవిత్రం | విస్మజ్యభూమాపాత్రేవాక్షిప్త్వా సవ్యగు
 చ్చిష్టప్రత్యాశ్యద్విరాచమే న్తతోహస్తానంపుజ్జాపరిసావ్యాంగుస్తాభ్యాం
 దత్తుయోః | నిషిచ్యచతుష్పిష్టాద్విగ్నిముషస్పృశ్యేష్య దేవతాంస్మరేత్
 ఇతి || స్మృతిరత్నై || దంతశోధనకావ్యంతు భూమాచేవసమత్స్పృశేత్ | భు
 క్తావతతప్రయత్నై కించిత్ప్రత్యాశ్యవారిణా || అనుచ్ఛిష్టోధకుర్వీత భు
 క్తావైదంతశోధనమ్ | పాదుకారోహణంచైవ తిలైశ్చసత్పర్యణం ||
 గౌతమః || ఆచారతఃపునరాచామే దాయంగౌరితమంత్రతః | దృపదంవాత్రి
 ధావృత్త్యసర్వపాపప్రణాశినీ || హస్తానిఘృష్టాంగుస్తాభ్యాంక్షణ్ణోరంబు
 రిక్షిషేత్ | యయాతించసుకన్యాంచ చవనంచక్రమశ్వినౌ || భుక్తమాత్రం
 స్మరేద్యస్తు చతుస్తస్యనహీయత ఇతి || సవివ || ప్రాణానాంగ్రంధిరసీత్యా
 లభేద్ధృదయంతతః | అక్షరేణస్వమాత్తానం యోజయేద్భ్రుమ్మజెనహీ
 తి || కత్సః || ఆచారతోనాభిదేశంతు ప్రాణానాంగ్రంధిరసీతివ | వి
 మృశ్యాదిత్యమిక్షేత రాత్రాదీపముఖంతతః || వ్యాసః || ఆచమ్యాంగుష్ఠమా
 త్రేతిపాదాంగుష్ఠేతుదక్షిణే | నిశ్రావయేద్ధస్తజలమూర్ధ్వ హస్తస్సమాహీ
 తః || అత్రిః || ఆచారతోఽప్యశుచిస్తావద్యావత్పాత్రమనుద్ధృతం || ఉద్ధృతే

పృథుచిస్తావత యావన్నండలశోధనంధూమావపినలిస్తాయాం తావత్స్యా
 దశుచిపుమాక్ । ఆసనాదుత్థితస్తస్మాద్యావన్నస్పృశతేమహీం । ఏత
 ద్బ్రహ్మచారివిషయం । భార్యాభృతకదాసేభగ్గః దత్వోచ్చిష్టంక్షుశోషయే
 తతఃతతః గృహస్థాస్యోక్తత్వాదితి ॥ స్మృతిరత్నే ॥ శాతాతపః ॥ ఆచమ్య
 పాత్రముత్సృజ్యంఛిదాశ్శేణపాణినా । ముఖ్యాన్ప్రాణాన్సమాలభ్య
 నాభింపాణితలెనద । భుక్త్వానైవప్రతిష్ఠేతనైవచాక్షేనపాణినా । పా
 ణింమూర్ఛీసమాధాయస్పృష్టాగ్నించసమాహితః । ఆపస్తంబః॥ యత్ర
 భుజ్యతేతత్సంమృజ్యహృత్కావేక్ష్యతం దేశమవత్రేభ్యోలేపాకసంస్కృ
 ష్యాకర్చిః సమృజ్యోత్తరతః శుచాదేశేరుద్రాయనినయే దేవంచాస్తుశివంభ
 వత్వితియత్రస్థానే భుజ్యతేతత్రత్యముచ్చిష్టం సమూహ్యరాశీకృత్యావ్యత్ర
 నిహృత్య తం దేశమవాక్షేద్యేమపాకఃకృతః తాన్యమంత్రాణిలేభ్యోన్న
 లేపాన్యం జనలేపాంశ్చ సంస్కృత్య కాష్ఠాదినావకృష్యా ద్భిః సంమృజ్య
 హస్తాత్రరత శుచాదేశే రుద్రాయఃసయేత్ రుద్రాయేదమస్త్వితిస
 యేత్ । ఏవంకృతేవాస్తుగృహంశివంసమృద్ధంభవతీత్యథాః ॥ విష్ణుపురా
 ణే॥ భుక్త్వాసమృద్ధిరాదమ్య ప్రాజ్ఞుభూదజ్ఞుభోపివా । స్వస్థఃప్రశస్తస్సచ్చి
 త్తఃకృతాసనపరిగ్రహః । ఆభిష్టదేవతానాంతు కుర్వీతస్తరణంనరః ॥ అ
 గ్నిరాప్యాయనంధాతుం పాథికవంపవనెరితః । భక్తావకాశోనభస్మా
 రయేదస్తుమెసుఖం । అన్నంబలాయమేధూమిరాపిన్నమనిలస్థచ ॥ భవే
 త్వేతత్పరిణతంమమాస్తవ్యాహతంసుఖం । ప్రాణాపానసమానానామ
 దాసవ్యానయోస్తథా ॥ అన్నంపుష్టికరంచాస్తు మమాస్తవ్యాహతంసు
 ఖమ్ । అగస్తీరగ్నిబడదాసలశ్చ భుక్తమృత్యాన్నం వారయంత్యశేషం॥
 సుఖంచమేతత్పరిణామధూతం యచ్చశ్వరోగంమమచాస్తుదేహే॥ విష్ణుస్స
 మశ్మేంద్రియదేహదేహీపథానభూతోభగవాన్యథైకః । సర్వేనతేనో
 క్తమశేషమన్నమారోగ్యదంమెపరిణామషేతు ॥ విష్ణురక్తాయథ్నేవాన్న ప

రీమాణంబవైయతః । ఆస్యేనలేనమెభుక్తం జీర్యత్యన్నవిదంతథా । ఇ
 ద్ద్యాయస్వహస్తేన విద్యుజ్యవతతోదకమ్ ॥ అనాయాసప్రదాయితకు
 ర్యాత్క-ర్మ్యాత్కరితః । స్రగ్వస్త్రాదివివోదేనసన్మాగాదవిరో
 ధివా ॥ దినంనయేత్తుతత్సంధ్యాముపతిష్ఠైశ్శమాహితఇతి ॥ బాహుటః॥
 భుక్త్వానోపవిశేద్యస్తుదండం భవతితిష్ఠతః ॥ ఆయుషః క్రమతోమృత్యుః
 ధావతిస్వపతోవపుః । భుక్త్వరాజవచనీతగత్వాశతపదంశనైః ॥
 వ్యాసః ॥ భుక్త్వావైసుఖమాస్థాయతదన్నపరిణామయేత్ । ఇ
 తిహాసపురాతాభ్యాం సప్తపత్మమకౌసయేత్ ॥ అష్టమేలాకయాత్రా
 తుబహిస్సంధ్యాంకతఃపరం ॥ సూర్యుడేయః ॥ భూయోప్యాచమ్య
 కర్తవ్యం తాంబూలస్యచభక్షణం । శ్రవణంచేతిహాసస్మతతఃకుర్యాత్సమా
 హితఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యుః ॥ అతిథింశ్రోత్రియంత్యైష్ఠిమాసీమాంత
 మనువ్రజేత్ । అహశ్శేషంసహసీతశిష్యైర్విష్యైశ్చబంధుభిః ॥ శంఖః ॥
 విచార్జ్యచపురాతాథావావేదాథావ్యుక్తిమాస్థితః । విష్ణుంసదాహృ
 దిధ్యాయేత్సకలంనిష్కలంతువా ॥ శిఖః ॥ భుక్త్వోపస్థానమూర్తా
 దంపురాతానిసదాపరేత్ । భావశుభ్యామారాభక్తిపురాణశ్రవణాద్భ
 వేత్ ॥ అతిః ॥ దివాస్వాపంనకుర్వీతగచ్ఛన్నైవదివాస్త్రీయం । ఆయుః
 క్షయకరీనిద్రాదివాస్త్రీపున్యనాశినీ । ఇతిహాసపురాతానిధర్మశాస్త్రాశే
 షాన్యసేత్ । వృథావివిధవాక్యానిపరివాదాంశ్చవజ్రయేత్ ॥ అఖం
 దవశే ॥ భుక్త్వాచైవసుఖాసీనః తాంబూలేనాస్యశోదనం । చూడామల
 కధాతూనామేకేనాధుశోధనం । సుపూగంసుపత్రంచిచూడేన
 చసమస్వతం॥ప్రదద్యాద్దివ్యదేవేభ్యఃతాంబూలంవర్షయేద్ది । జుఃవికపూ
 గంసుఖారోగ్యంద్విపూగంసిష్ఫలంభవేత్ ॥ అతిశ్రేష్ఠంత్రిపూగంతాంబూకం
 నైవయావ్యతి । పణమామాలేభవేద్వ్యాధిఃపంశగ్రేవ్యాధిసంభవః ॥
 చూడాంపణంపారిత్యాయుః సిరాబుద్ధినినాశినీ । తస్మాదగ్రంవము

లంచశిరాంచైవవిశేషతః | చూడామణిం వజ్రం చ తాంబూలం ఖాద
యేన్నరః | అఖండితంచక్రముకం వణకప్రత్యుభితంతథా || ఆశోధితం
తథాచూడాంభక్షయన్ నర్వకోషభాక్ | అంధానుముఖేపణకం పూగాన్
ఖాదతియోనరః || సప్తజన్మనరిద్రస్యాత్ నరకేషు మజ్జతి | చూడా
మంతనకమర్చితనబహిచ్ఛావకుంతనం || పాతఃకాలేభలాధిక్యంచూడాం
మధ్యందిశేధికం | నాయంపణకస్యచాధిక్యంప్రీధాతాంబూలభక్షణం ||
బాహుటః || తాంబూలంకటుకీక్మముష్ణమధురంత్యారంకషాయాన్వీతం |
వాతఘ్నంక్రిమినాశనంకఫహరంచేహేగ్నిహంపీపనం || స్త్రీసంభాషణ
భూషణంరుచికరంకోకస్యవిచ్ఛేదకం | తాంబూలస్యచమేత్రయోదశగుణా
స్వగోపితేమర్గభాః || ప్రత్యుష్ణసింధుక్తమయేపరయువశీనాంచన గమీ
విరమే | రాజసువిదవృద్ధ్యధ్యేతాంబూలంయోనఖాదయేగ్నశశుః || సూ
ర్యేన్మశిఖరంప్రాప్తేపాదశౌచక్రియాన్వీతం || బహిష్సంధ్యాముహూనీకకుశ
తాణస్సచూహితః | అన్యశంషద్యగంభంచవివామైశ్చనమివ || పు
నాతివృషళస్యాన్నంబహిస్సంధ్యాముహూతే | ఆచమ్యసంధ్యాసంకల్ప్యమా
జయిత్వాచపూర్వవత్ || గాయత్రీపస్త్రీరుద్రిప్యస్త్రీదక్షిణమథావరేత్ |
సంధ్యాధ్యాత్ర్యోష్ణవిష్యస్త్రువాగ్యశస్ససమాహితః || ప్రణవవ్యాహృతియు
తాంగాయత్రీంపూర్వంజ్ఞపేత్ | కృత్వాస్వశాభావిహితమాదిత్యముపశిష్య
తే | వారుణీభిరుపస్థాయ దిశవైచివోపశిష్యతే || యాజ్ఞవల్క్యః || ఉహస్యస్య
శ్చిమంసంధ్యాంశుత్వాగ్నిక్ నావసుపాస్యచ భూత్యాచాపమాతోభూత్వా
సమ్యక్ తృప్తోనసంవిశేత్ | స్వతిరత్నైః || హుతాగ్నింకందితగురుఃకృతాతిథ్య
శ్చశక్తితః | వైశ్వదేవబలించాపి కృత్వాగ్నియాద్యథాఽధి || వ్యాసః || హు
త్వాగ్నింవిధివన్తంత్రై ర్యావద్భుక్తమశిష్టకం | సభృత్యబంధవాస్సర్వేస్వ
పేచ్ఛుర్ధస్తతోసిశి || బోధాయనః || మేరుకాంచనదానానివాజపేయశ
తానిచ | కన్యాకోటిప్రదానంచ ససమంసాయమాహుతైః || శాండిల్యః ||

అత్రైవప్రభూతైర్దేవేశంవివిధైఃపృథగభవైః । సంధ్యయోరుభయోః
 కుర్వాత్ పూజాంసర్వోపచారకైః । నక్రంకుటుంబికోస్త్రియాత్ హితం
 పశ్యంసుత్వప్రిమత్ ॥ నోత్తరాభిముఖస్త్వస్యాత్ పశ్చిమాభిముఖోనచ ।
 నచాకాశేననగ్నోవా నాశుచిర్వాసనెక్వచిత్ ॥ నశూన్యాయాంతుఃకట్యా
 యాం శూన్యాగారేనచైవహి ॥ విష్ణుపురాణే ॥ పునఃపాకముపాదాయ
 సామమప్యవసీపతే । వైశ్వదేవమిత్తంవైపత్న్యాసార్థంబలింహరేత్ ॥
 తత్రాపిశ్వపచాదిభ్యః తథైవాన్నవిసజ్జనమ్ । అతిభిచాగతంతత్రస్వ
 శక్త్యాపూజయేత్తీతః । బుధః ॥ పాదశౌచానవప్రహ్వస్యాగతోక్త్యాద
 పూజయేత్ । తతశ్చాన్నస్పదాసేన శయనేనచపాథివ ॥ దివాతిథౌతు
 విముఖగతేయత్పాశకంస్యప । తదేవాష్టగుణంపుంసాం సూర్యేనైవిముఖే
 కృతే ॥ కృత్వాపాదాదిశౌచంచ భుక్త్యాధకయనంగృహీ । గచ్ఛేచ్ఛయ్యా
 మస్ఫుటితామపిదారుపయాంస్యప ॥ నావిశాలాంసైవైభగ్నాంచానమాంమ
 లిలాంనచ । నచజంతుమయాశయ్యామధిత్యమైదనాస్తృతాం । సాచ్యాం
 దిదిశిరెశ్వస్తంయామ్యాయాపథవాన్యప । సదేవంస్వవతిఃపుంసః విపరీతం
 తురోగదం ॥ శౌనకః ॥ నిశాయాఃసథమేయామే జపయజ్ఞాచకనాదికం ।
 బ్రహ్మహుత్యాపితత్రైవ నజయిత్వాపిభోజనమ్ । అనిధ్యాయప్రదోషే
 షు సాయంగాయత్రజపసంకొఽమూచరంతి శిష్టా ఆహుచ్చ । చతుర్థ్యాం
 శుప్రదోషాయాంశతార్థకంసచతుష్టయంసప్రత్రింశచ్ఛసప్తమ్యాం అష్టావి
 శత్రీయాదశే । అష్టావిశదనధ్యాయే త్రితేమయథోచితం । సప్తప్రదో
 షేదశేచ గాయత్రీదశసంఖ్యయా । అష్టమ్యాంచచతుర్వశ్యాం నిత్యాద
 థంతుతద్భుధః ప్రతిపత్తుశ్చతీయాంశం పర్వగ్యల్పతరంజపేత్ । సంగ్రహం
 తరే ॥ సత్త్వాదధాంచతుర్థివసు మనుకథిషుస్యాజ్జపస్సప్తమీయాసప్రత్రిం
 శచ్ఛతస్యాం ప్రతిపదిచపునఃషడ్వ్యకాత్రింశదేవ । తద్వత్పర్వద్వయేపి త్రి
 యుతిదశతిథావపృథివికంశతిస్సాన్యత్ ఏవంవిష్వాదికా లేష్వభిలమలమిదం

చిత్ । నచప్రాణివధాల్స్వగః8తస్తాన్తాంసంచవజయేత్ । స్వమాం
 సంపరమాంసేనయోవధకాయితమిచ్చతి । అనభ్యవ్యకపిశ్చాన్దేవాన
 తతోన్యోస్త్వపుణ్యకృత్ ॥ మాంసభక్షయితాముత్రచస్యమాంసమిహ
 గ్ర్యహం । ఏతన్మాంసస్యమాంసత్వంప్రవదంతిమనీషిణః॥అనుమంతావిశసితా
 సిహంతాక్రయవిక్రయా ॥ సంస్కారాదోపహర్తాభాదకశ్చేతిభాగినః ।
 భాదకస్యదోషఇతితస్మాన్నభాదకస్యాన్విదిత్యుభయః ॥ మాంసవజనేఫలమా
 హసవీవ । వషేవషేశ్వమేధేనయోచజేతకతంసమాః ॥ మాంసాని
 చనఖాదేద్యతయోఃపుణ్యఫలంసమం । ఫలమూలాశచైర్మధ్యేఅశ్వస్యన్యా
 నిభోజనైః । సమత్ఫలమవాప్నోతితస్మాంసపరివజనాత్ ॥ సవీవ ॥
 సమాంసభక్షణేదోషఃసమశ్చ్యేనచమైథునే । ప్రవృత్తిషాభూతానాంనివృ
 త్తిస్తుమహాఫలా ॥ మశ్యేమదకరద్రవ్యే ॥ అవిహితప్రతిపిద్ధదాభా
 దికే । మైథునేఅవిహితప్రతిపిద్ధే అన్యతౌస్వదారకమనభ్యుభయః ॥
 మాంసభక్షణేదోషాభావవిషయంప్రాచార్యయవిషయం॥ నాతోయావ్యు
 త్యదన్నాద్యాః ప్రాణానామేవచాత్యయితి తేనైవస్వరాత్ దేవవిశేష
 విషయంయుగాంతరవిషయంనా ॥ స్మృతిరత్నాదౌతథాచవ్యాసః ॥
 సముద్రయానంమాంసస్యభక్షణంశస్త్రజీవికా । శీఘ్రపానముదీద్యానాం
 అవిగీతానిధర్మతః ॥ మంత్రేణసంస్కృతంమాంసంనాద్యాద్విషకతా
 యుగే । యజ్ఞేవోపాకృతంమాంసంఅశ్వీయాద్విధివోచితం ॥ బోధాయ
 నః ॥ అమృతాపిధానమసీత్యుపవిష్త్విపిషిత్వాచాంతాభిమృశతిప్రాణా
 నాంగ్రంథిసీతి । పునరాచమ్యదక్షిణపాదాంగుష్ఠేపాణినానిశ్చావయన్
 అంగుష్ఠమాత్రః పునఃపీంగుష్ఠంవసమాశ్రితఇతి మనుషుంఠిణిమూర్ధ్వహ
 స్తంసమాచరేత్ ॥ శ్రద్ధాయాంప్రాణేనిశ్చ్యాకృతంహుతంప్రాణమశ్నే
 నాప్యాయస్వ । శ్రద్ధాయామపానేనశ్రద్ధాయావ్యానేశ్రద్ధాయాముపా
 నేశ్రద్ధాయాంసమానేనవిశ్యతియథావిహితమనుషుంగః ॥ బ్రహ్మణి
 మాత్మానంయోజయేత్ । సర్వక్రతుయాజినామాశ్చయాజీవివిష్యతిఇతి
 వ్యాసోపి ॥ తతస్తృప్తస్సకా అమృతాపిధానమసీత్యుపాప్రకృతస్మాదే

శాస్త్రనాగపస్యశ్యవిధివదాచమేదితి || ధరద్వాజః || భుక్త్వాఅమృతా
 పిధాన మసీతివనిపీయ ఆచారతః పునరాచామీ ద్యావన్తండలకోధనమ్ ||
 దేవలః || భుక్తోచ్చిష్ట్యసమాదాయ సర్వస్మాత్క్రించిదాచమన్ ||
 ఉచ్చిష్ట్యశాగధయేభ్యః సోదకంనిర్వపేద్భువి || విష్ణుః || నహస్తప్రత్యేశ్య
 మలకంగృహీయ్యాదితిసంగ్రహే || అమృతాపిధానమసీత్య వశిష్టజలంపి
 బేత్ || తచ్ఛేషంరారవేత్యుక్త్వా బలిప్రాప్తేవిసజయేత్ || శాతాతపః ||
 అధణంపితృతుగండూషమ్ అధణంత్యాజ్యంమహీతలై రనాతలగతానా
 గాఃతేనప్రీణంతితిత్యశః || హస్తప్రత్యేశ్యగండూషం యఃపిబేత్పాపమో
 హితః || సదేవాంశ్యపితృణాంజ్యైవ ఆత్మానంచైవఘాతయేత్ || గం
 డూషమంత్రోత్తరాపోశనమ్ || తథామర్కండేయః || ఉత్తరాపోశనా
 త్పూర్వం నహస్తప్రత్యేశ్యేద్ద్విజః || అధణంత్యాజ్యగండూషం అధణం
 త్యజఃఘాతయేత్ || ప్రీణంతిపితరస్సర్వే యాశ్చన్యాభూమిదేవతాః || హస్తం
 లిఃహ్యసంత్యేశ్య విధూయోద్ధూయపాత్రతః || గండూషంధారయేద్య
 స్తు సురామివసధారయేత్ || గండూషాధకత్యాగమంత్రమాహసవీవ ||
 రారవెపుణ్యనిలయేపద్మాబుదసీవాసినామ్ || అధిణాముదకందత్తమక్ష
 య్యముపవత్తతు || ఉత్తరాపోశనాత్పశ్చాత్ పాత్రంహస్తాన్నసంస్పృశేత్ ||
 యదిస్పృశేత్తుమోహేన సచేలంస్నానమాచరేత్ || పీత్వాభుక్త్వాచయో
 మర్త్యః శూన్యంపాత్రంపరిత్యజేత్ || సభూయఃకుచ్చిపాసార్తః భవే
 జ్జన్మనిజన్మని || అపశ్రయతతఃపశ్చాద్గండూషాహోడశాచరేత్ || విప్రస్య
 దక్షిణేధాగదేవాస్త్రీష్టంతియత్నతః || అసీనవీవగండూషా వామభాగ
 విసజయేత్ || శాండిల్యః || మాషాదిచూడైర్నృద్భిర్వాప్రత్యేశ్యకర
 యోద్వయం || ప్రత్యేశ్యజానుపాదోద కాష్ఠై దణంతాన్నిశోధయేత్ ||
 భైరవః || ఆస్యంప్రత్యేశ్యగండూషం పిబేద్భుక్త్వాద్వయోద్విజః || దేవత్రా
 ధమసౌహన్యాత్ పితృణామాత్మానమేవచ || గండూషకాలేఅశ్వాస్యనపిబే
 దిత్యథః || దేవలః || భుక్త్వాచామేద్యథోక్తేన విధానేనసమాహితః || శో
 ధయేనుభహస్నోదమృదద్విర్ముషజైరపి || తస్మిన్నాచమనంకుర్వాత్ యత్ర

భాంజేభభక్తవాక్ | యద్యత్తికత్యనాచాంతః భక్తవానాసనాత్తతః ||
 సానుసద్యఃప్రకర్విత సోన్యథాపరితోభవేత్ || గౌతమః || గండూష
 స్యాధసమయే తజ్జిగ్గ్యావక్త్రచాలనం | కుర్వేత్యదియూథాత్పారవేన
 రకపతేత్ గండూషంవారి(రి)శాచంవ కృత్వావైకాంస్యభాజనః | షణ్మా
 సాద్భువినిశీ ష్యోద్ధృత్యుతరాహరేషి || స్మృత్యంతరే || భక్తోచ్చిష్ట
 స్త్వనాచాంతశ్శుద్ధాదీన్యదిపశ్యేత్ జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాపి తైస్సాకంభుక్త
 వానసా || రత్నావళ్యాం || దన్మానాఃశోధనంకృత్వా పవిత్రంతువిసజ్జ
 యేత్ | విసృజ్యభూమాపాత్రేవా పశ్చాద్వారంతుశోధనం || స్మృత్య
 ధాసారే || అమృతాపిధానమసీతి గండూషమథంపీత్వాధాంభూమా
 నిహర్నిరస్యవత్సలపవిత్రం విసృజ్యభూమాపాత్రేవాక్షిప్త్వా సమ్యగు
 చ్చిష్టప్రత్యక్ష్యద్విరాచమేస్తతోహస్తాసంపృక్త్యాపరిస్రావ్యాంగుష్ఠాభ్యాం
 చతుషోః నిషిద్యచతుషీస్పృష్టాగ్నిముపస్పృశ్యేత్తదేవతాంస్త్రైత
 థి || స్మృతిరత్నై || దంతశోధనకావ్యంతు భూమావేషసముత్సృజేత్ | భు
 క్త్వాతత్రప్రయత్నైవ కించిత్ప్రత్యక్ష్యవారిణా || అనచ్ఛిష్టోభకుర్వీత భు
 క్త్వావైదంతశోధనమ్ | పాదుకారోహణంచైవ తిలైశ్చపేతృతర్పణం ||
 గౌతమః || ఆచాంతఃపునరాచామే దాయంగౌరితమంత్రతః | దృపదంవాత్రి
 రావృత్యసర్వపాపప్రణాశినీ | హస్తానిఘృష్ట్యాంగుష్ఠాభ్యాంక్షోరంబు
 నిక్షిపేత్ | యయాతించసుకన్యాంచ చవనంచక్రమశ్వినౌ || భక్తమాత్రం
 స్మరేద్యస్తు చతుస్తస్యనహీయతఇతి || సవీవ || ప్రాణానాంగ్రంధిరసీత్యా
 లభేద్ధృదయంతతః | అక్షరేస్వమాత్మాను యోజయేద్భృహ్మణేనహీ
 తి | కత్సః || ఆచాంతోనాభిదేశంతు ప్రాణానాంగ్రంధిరసీతీవ | వి
 మృశ్యాదిత్యమీక్షేత రాత్రాదీపముఖంతతః || వ్యాసః || ఆచమ్యాంగుష్ఠమా
 త్రేతిపాదాంగుష్ఠేతుదక్షిణే నిశ్రావయేద్ధస్తజలమూర్ధ్వం హస్తస్యమాహి
 తః || అతిః || ఆచాంతోస్యశుచిస్తావద్యావత్పాత్రమనుద్ధృతం || ఉద్ధృతే

చేద్యనాభదీక్షయే * స్మృతిమంత్రఫలై * ధర్మకాస్త్రై;

ప్యథాచిస్తావత్ యావన్నండలశోధనం ధూమావపినలిస్తాయాం తావత్స్యా
 దశువిధిప్రమాణా । ఆసనాదుత్థితస్తస్మాద్యవన్నస్పృశతేమహీం । ఏత
 ద్భృష్టాచారివిషయం । భార్యభృతకదాసేభ్యః దత్తోచ్చిష్టంక్షణోపయే
 తతత్థిగృహస్థాస్యోక్తత్వాదితి । స్మృతిరత్నైః ॥ శాతాతపః ॥ ఆచమ్య
 పాత్రముత్సృజ్యకించిదాశ్చేదనపాణినా । ముఖ్యాన్ప్రదాస్సమాలభ్య
 వాళింపాణితలనద । భుక్త్వానైవప్రతిష్ఠైతనైవచాద్యోనపాణినా । పా
 ణింమూర్ధ్నిసమాధాయస్పృష్టాగ్నించనమాహితః । ఆపస్తంబః ॥ యత్ర
 భుక్త్యతేతత్సంమృజ్యఃపూర్వత్యావేక్ష్యతం దేశమపత్రేభ్యోలేపాణానంసక్తా
 ప్యోకాద్భిః సప్త్యజ్యోత్తరతః శుచౌదేశేరుద్రాయనినయే దేవంచాస్త్రశివంభ
 వత్సింధుయత్రస్థానే భుక్త్యతేతత్రత్యముచ్చిష్టం సమూహ్యరాశీకృత్యాన్యత్ర
 నిహ్నాత్యతం దేశమవక్షేద్యేమపాకాత్కృతః తాన్యమంత్రాణిలేభ్యోన్న
 లెపాన్యం జనలేపాంశ్చ సంసృజ్య కాష్ఠాదినావక్పష్యాద్భిః సంమృజ్య
 హస్తాత్తరత శుచౌదేశే రుద్రాయఃసయేత్ రుద్రాయేదమస్త్వితిఃస
 యేత్ । ఏవంకృతేవాస్తుగృహంశివంసమృద్ధంభవతీత్యథాః ॥ విష్ణుపురా
 ణే ॥ భుక్త్వాసమృద్ధిరాదమ్య ప్రాజ్ఞుభూదజ్జుభోపేవా । స్వస్థఃప్రతస్తస్సచ్చి
 త్తఃకృతాసనపరిగ్రహః । అభిష్టదేవతానాంతు కుర్వీతస్తరణంనరః ॥ అ
 గ్నిరాప్యాయనంధాతుం పాథికవంపవనైరితః । భక్తవశాశోనభసాజ
 రయేదస్తుమెసుఖం । అన్నంబలాయమేభూమిరాపొన్నమనిలస్యచ ॥ భవే
 త్వేతత్పరిగతంమమాస్తవ్యాహతంసుఖం । ప్రాణోపాసనమానావాము
 దాసవ్యానయోస్తథా ॥ అన్నంపుష్టికరంచాస్తు మమాస్తవ్యాహతంసు
 ఖమ్ । అగస్తీరగ్నిబాడదాసలశ్చ భుక్తమృత్యాన్నం హరయంత్యశేషం ॥
 సుఖంబవేతత్పరిణామభూతం యదృత్యరోగంమమచాస్తు దేహే ॥ విష్ణుస్స
 మస్తేంద్రియదేహాదేహీపథానభూతోభగవాన్యదైకః । సవ్యేనలేనో
 క్తమశేషమన్నమారోగ్యదంమపరిణామమేతు ॥ విష్ణురక్తాయదైవాన్నం ప

రీమాణంబవైయతః । అన్యేనలేనమేభుక్తం జీర్యత్యన్నమిదంతథా । ఇత్సు
 చ్చార్యస్వహస్తేన విమృజ్యచతతోదకమ్ ॥ అనాయాసప్రదాయాతికు
 ర్యాత్కర్మాణ్యతంద్రితః । స్రగ్వస్త్రాదివివోదేనసన్మాగాదవిరో
 ధివా ॥ దినంసయేత్తుతత్సంధ్యాముపతిష్ఠైశ్శుశూహీతఇతి ॥ బాహుటః॥
 భుక్త్వానోపవిశేద్యస్తుదండం భవతిత్వతః ॥ ఆయుషః క్రమతోమృత్యుః
 ధావతఃస్వపతోనపుః । భుక్త్వారాజవదాసీతగత్వాశతపదంశనైః ॥
 వ్యాసః ॥ భుక్త్వావైసుఖమాస్థాయతదన్నంపరిణామయేత్ । ఇ
 తిహాసపురాణాభ్యాం సప్తవృత్తమకౌసయేత్ ॥ అష్టమేలోకయాత్రా
 తుబహిస్సంధ్యాంతతఃపరం ॥ మారకందేయః ॥ భూయోప్యావమ్య
 కర్తవ్యం తాంబూలస్యచభక్షణం । శ్రవణంచేతిహాసస్మతతఃకుర్యాత్సమా
 హీతఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అతిథింత్రోత్రియంతృప్తిమాసీమాంత
 మనువ్రజేత్ । అహశ్శేషంసహసీతశిష్టైర్బ్రహ్మైశ్చబంధుభిః ॥ శంఖః ॥
 విచార్యచపురాణాథాన్వేదాథాన్సుక్తిమాస్థితః । విష్ణుంసదాహృ
 దిధ్యాయేత్సకలంసిహ్నంలంతువా ॥ ఔఖః ॥ భుక్త్వాపస్తాయమార్తాం
 డంపురాణానిసదాపరేత్ । భావశుభ్యాహరౌభక్తిపురాణశ్రవణాద్భ
 వేత్ ॥ అత్రిః ॥ దివాస్వాపంనకుర్వీతగచ్ఛన్నైవదివాస్త్రియం । ఆయుః
 త్షయకరీచద్రాదివాస్త్రీపుశ్యనాశినీ । ఇతిహాసపురాణానిధర్మశాస్త్రాది
 చాభ్యసేత్ । వృథావివిధవాక్యానిపరివాహంశ్చవజ్జయేత్ ॥ అఖం
 డదశే ॥ భుక్త్వాచైవసుఖాసీనితాంబూలేనాస్యశోదనంచూడాన్మల
 కధాతూనాంయేకేనాధుశోధనం । సుపూగంబసుపత్రంచచూడేన
 చసమన్వితంప్రదద్యాద్దివిజదేవేభ్యఃతాంబూలంబర్హయేద్దివిజః । ఏకపూ
 గంసుఖారోగ్యంద్విపూగంసంఘంభవేత్ ॥ అతిశ్రేష్ఠంతిపూగంతఅర్ధకం
 నైవదూవ్యతి । పణామూలేభవేద్వ్యాధిఃపణాగ్రేవ్యాధిసంభవః ॥
 చూడాంపణంహరత్యాయుఃసిరాబుద్ధివినాశినీ । శస్త్రాదగ్రంబచూ

కలహం వైద్యనాథదీక్షితయే * స్వతిముక్తాఫలే * ధర్మకాస్త్రే,

లంబశిరాంచైవవిశేషతః | చూరణపణకాంపజఽయిత్యా తాంబూలంభాద
యేన్నరః | అఖండితంబక్రముకంపణప్రత్యుత్థితంతథా | ఆశోధితం
తథాచూరణాంభక్షయేన సర్వకోషధాత్ | అంధాశుముఖేపణకంపూరణ
భాదతియోనరః || సప్తజన్మదరిద్రస్స్యాత్ సరకేషుపమజ్జతి | చూరణ
మంతనకకుర్వీతసబహిః | గృహకుంతనం || పాతఃకాలేఫలాధిక్యంచూరణం
మధ్యందినేధికం | సాయంపణకస్యచాధిక్యంప్రధాతాంబూలభక్షణం ||
బాహుటః || తాంబూలంకటుకక్రముష్ణమధురంత్రైరంకషాయాన్వీతం |
వాతఘ్నంక్రిమినాశనంకఫహరం దేహిగ్నిసంధీపనం || స్త్రీసంభాషణ
ధూషణంరుచికరంకోకస్యవిచ్ఛేదనం | తాంబూలస్యచయేత్రయోదశగుణా
స్వగణపితేదుర్లభాః || ప్రత్యుష్ణసీఘ్రక్రమయేపరయువతీనాంచసగమే
విరమే | రాజసువిదన్వన్యధ్యేతాంబూలంయోనభాదయేస్సంశుః || సూ
ర్యేన్మశిఖరంప్రాప్తేపాదశౌచక్రియాన్వీతః || బహిస్సంధ్యాముపాసీతకుశ్మ
తాణకస్సచూహితః | అన్యశంషద్యగంధంచదివామైఘనమేవచ || పు
నాతివృషళస్యాన్నంబహిస్సంధ్యాముపాసతే | ఆచమ్యసంధ్యాంసంకల్ప్యమా
జఽయిత్యాచపూర్వవత్ || గాయత్రీపస్త్రీరుత్తిప్యప్రదక్షిణమథాచరేత్ |
సంధ్యాధ్యాత్మోపవిష్యసువాగ్యతస్ససమాహితః || ప్రణవవ్యాకృతీయు
తాం గాయత్రింపూర్వవజ్జపేత్ | కృత్వాప్వశాభావిహితమాదిత్యముపశిష్ట
తేవారుణీభిరుపస్థాయ దిశఃత్రైవోపశిష్టతే || యాజ్ఞవల్క్యః || ఉపాస్యప
శ్చిమాంసంధ్యాంసూత్యాగ్నిక్వాన్వాసుపాస్యచ, ధూత్యాచాపహతోధూత్వా
సమ్యక్ తృప్తిఃసంవిశేత్ | స్వతిరత్నైః | హుతాగ్నికాండితగురుఃకృతాతిశ్య
శ్చకక్తితః | వైశ్వదేవబలించాపి కృత్వాశ్శీయాద్యథావిధి || వ్యాసః || హు
త్వాగ్నివిధిపన్నంత్రై ర్యావద్భుక్తమశిష్టకం | సభృత్యచాంధవాస్సర్వేస్వ
పేచ్ఛుర్ధస్తతోఽశి || బోధాయనః || మేరుకాంచనదానానివాజపేయశ
తాం చ | కన్యాకోటిప్రదానంచ నసమంసాయమాహుతే || శాండిల్యః ||

అన్తైర్విప్రభూతైర్దేవేశంవివిధైఃపుత్రగణయేత్ | సంధ్యయోరుభయోః
 కుర్యాత్ పూజాంసర్వోపచారకైః | నక్తంక్షుంబికోశ్చీయాత్ హితం
 పథ్యంసుతృప్తిమత్ || నోత్తరాభిముఖస్సప్సాప్యత్ పశ్చిమాభిముఖోనచ |
 నచాకాశేనగ్నోవా నాశుచిర్వాసనెవ్వచిత్ || నశూన్యాయాంతుభిత్వా
 యాం శూన్యాగారేనచైవహి || విష్ణుపురాణే || పునఃపాకముపాదాయ
 సాయమప్యవసీపతే | వైశ్వదేవనిమిత్తంవైపత్న్యాసాధకంబలింహరేత్ ||
 తత్రాపిశ్వపచాదిభ్యః తద్రైవాన్నవినజనమ్ | అతిథిచాగతంతత్రస్వ
 శక్త్యాపూజయేత్తతః | బుధః || పాదశౌచాసనప్రహ్వ స్సాన్విగతోక్త్యవ
 పూజయేత్ | తతశ్చాచ్చుప్రదానేన శయనేనచపాథివ || దివాతిథౌతు
 విముఖగతేయత్పాతకంఘ్రప | తదేవాష్టగుణంపుంసాం సూర్యేన్దైవిముఖే
 కృతే || కృత్వాపాదాదిశౌచంచ భుక్త్యాభిషేకయనంగృహీ | గచ్ఛేచ్ఛయ్యా
 మస్ఫుటితామపిదారుమయీంస్యప || నావిశాలాంనవైభగ్నాంవాసమాంమ
 లిహంనచ | నచజంతుమయీంశయ్యా మధితిషేదనాస్తృతాం || ప్రాచ్యాం
 దిదిశిశిరస్సస్త్రయామ్యాయామథవాన్యప | సదేవంస్వపతకిపుంసశి విపరీతం
 తురోగదం || శౌనకః || నిశాయాఃప్రథమేయామే జపయజ్ఞాచకనాదికం |
 బ్రహ్మహుత్యాపితలై)న వజాయిత్యాపిభోజనమ్ | అనధ్యాయేప్రదోషే
 ఘసాయంగాయత్రజపసంకొచమాచరంతి శిష్యాఅహుచ్ఛ | చతుర్థ్యాం
 సప్రదోషాయంశతాధకంసచతుష్టయంసప్తత్రింశచ్ఛసప్తమ్యాం అష్టావిం
 శత్రయోదశే | అష్టావింశదనధ్యాయే ఇతరేషుయథోదితం | సప్తప్రదో
 షేదశేచ గాయత్రీదశసంఖ్యయా | అష్టమ్యాంచచతుర్వశ్యాం నిత్యాద
 థకంతుతద్భుధః ప్రతిపత్తుత్పతీయాంశం పర్వణ్యల్పతరంజపేత్ | సంగ్రహం
 తరే || నిత్యాదథకంచతుర్థికంను మనతిథిమస్యాజ్ఞపస్సప్రమీయాసప్తత్రిం
 శచ్ఛతస్యాం ప్రతిపదిచపునఃపక్ష్యైశ్చాత్రింశదేవ | తద్వత్పర్వద్వయేపి త్రి
 యుతదశతథావష్టభివింశతిస్సాన్వితవీషంవిష్వాదికాలేవ్సభిలషతమిదం

సాయ మేవం చ కార్యం | ప్రదోషోపివశితః | యోవిఘ్నక కామ రాత్యా
 దౌద్వైకాధః ఘటికాక్రమాత్ | రంధ్రాద్వామోదయాదర్వాక్ ప్రదోష
 స్యాన్యత్ర లాపిభిరితి | విఘ్నః చతుర్థిః అరహస్సప్తమికామః త్రయోదశీరంధ్రో
 నవనాడ్యాచాచతుర్థిః సప్తమిత్రయోదశ్యః క్రమేణ ద్వైకః ఘటికాస్సంకిచే
 తప్రదోషః | తథా రాత్యాదౌ తృతీయానవఘటికా చేత్ప్రదోషః | ఆధికాచేత్
 నాస్తి || రాత్యాద్వాయామాదుపరిచేన్నప్రదోషః | ద్వాదశ్యాముదయాత్వాక్
 కలామాత్రత్రయోదశీసత్వేప్రదోష ఇత్యర్థః || స్మృత్యంతరే వష్టిచద్వాద
 శీచైవ అర్థరాత్నాన్వినాడికా | ప్రదోషంతప్రకున్వితతృతీయానవనాడి
 కా | గాయత్రీజపసంకోచే మూలస్మృతిరవేక్షణీయా | స్మృతిరత్నే | ప్ర
 ణవ్యాహృతీనాం చ గాయత్యాస్మిరసస్తథా || నిత్యమైతి కేకార్యేవ
 తేయజ్ఞప్రతేతథా | దేవతావళనమంత్రాణాం నానధ్యాయస్మృతస్సదా |
 ధర్మోద్యోతేషి || సౌరాణాం రాద్రమంత్రాణాం పైతృకాణాం చ నైత్యకే ||
 జపహోమాదికార్యేషు నానధ్యాయోనకామ్యకే || స్మృత్యర్థశాసరే ||
 సాయం సంధ్యామపాస్యహోమం బ్రాహ్మదేవమాతిథ్యంచ కృత్వా భృగ్యైః ప
 రివృతో లఘుభుక్త్వాస్త్రీయ సహసుగంధాను లేపనమాల్యకాంబూలాదిసే
 వ్యమానస్వపేత్ | న సంధ్యా యాంశూన్యాలయే స్మృశానే హ్యకాశే చతుష్ప
 థే శివమాతృకానుక్షయమస్కందభైరవాద్యుపేత దేవగృహే మదేవకులే చ
 స్వపేత్ || నధాన్యేన భోగదేవవిప్రాగ్రేగురూణాం చోపజీవి నామశుచి
 రాద్రవస్త్రీపాదోనన్నంతస్వపేత్ | ప్రాక్కిరావాచక్షిణశిరాః ఇష్ట్యాం దేవ
 కాం నత్వా స్వపేత్ | వైణవందండం శయనీయసమీపే సిధాయ ప్రక్షాళితపా
 దశి కృతరక్షి స్వపేత్ | ప్రదోషోపరియామావిద్యయానయేత్ || ఆచార
 శాసరే || శుచిచేకం వివిక్తం శుగోమయేనోపలేపయేత్ | పాగ్గుదక్ష్పి
 వశే చైవ సంవిశేత్తు సదా బుధః || పాక్కిరానుస్వపస్మిత్యంతథా బ్రాహ్మ
 కాశిరాః | ఉదక్కిరానస్వపేత్తు తథా ప్రత్యక్కిరానచ | మహాదేవగృహే

వాసిమాతృకేశ్వరినస్వపేత్ । నయతేనాగయతనేసుందస్యామకనేత
 థా । తరుచ్ఛాయాసుఃతథాశర్కరాస్థిపుపాంసుమ । నస్వకేశ్వశథా
 దభావిరాదీతాంకథంచన । ధాన్యగోదేవవిప్రాతాం గురూతాంచతథో
 పరి । నచాభిన్నశయనేనాశుచానాశుచిస్తథా ॥ నాద్రవాసాననగ్నశ్చ
 నోత్తరాశ్రితమస్తకః । నాకాశేపర్వతేశూన్యే నచచైత్యదుఃఖితథా । ఆ
 కాశేనిరావరణప్రదేశే ॥ స్మృతిరత్నై ॥ అక్షిరీవహృపస్తూరిజరీకుష్మిక్ష
 యితథా । శ్వాసఘనీతితైర్యుక్తామేకశయ్యాంచవహయేత్ । దంఃదంత
 మయేవిద్యుద్ధగ్ధగ్ధవలూశకే । నశయీతనరోధాన్యేశయినేపంచదారుకః
 అశ్మీతస్థితేచైవతథాభగ్నకృతేతథా ॥ పంచదారుణి ఉమంబరఃటాశ్వత్థ
 ప్లక్షజంబుద్రుమాఃసుఖానుకూలేశయినేవామపాశ్చైవనసంవిశేత్ । ఆయు
 ర్వామకరోప్రోక్తంఉత్తానంబలవర్ధనంస్వగృహేప్రాప్యీరాశ్యేతేశ్వశురే
 దక్షిణాశిరాః । ప్రత్యష్ఠిరాశిపవాసేతు నకదాచిరుదశ్శరా ॥ విష్ణుః
 సుప్రత్యాశితచరణతలోరీతాం కృత్వోదకపూర్ణాఘటాదిమంగళోపేతఆ
 త్మాభిరుచిరానుపహతాం సుత్రామాణమితిపతక శయ్యామధిష్ఠాయరా
 త్రిసూక్తంజపిత్వావిష్ణుం నమస్కృత్యసర్పాపసర్పభద్రదంత ఇతిహ్లోకంజపి
 త్వాఇష్టదేవతాంనమస్కృత్యసమాధిమాస్థాయాన్యాంశ్చవైకాంత్యంతాన్
 సావిత్రంజపిత్వామంగళశ్రితంశంఖంచశ్రవణందక్షిణాశిరాస్స్వపేత్ ॥ శ్లో
 కః ॥ సర్పాపసర్పభద్రదంతేతిత్వాదిస్తరక ॥ రత్నావశ్యాంమాంగల్యపూ
 ర్ణకుంభంతుశిరస్థానైసిధాయతువైదికైర్గృహైర్దైర్మనై ॥ రత్నాంకృత్వా
 స్వపేత్ ॥ రాత్రిసూక్తంజపేత్సృత్వాసర్వాంశ్చసుఖశాయినః ॥
 పార్శ్వోక్తాదర్శితా ॥ జరతాంగరోజరతాంగర్వాంసమత్పన్నోమహా
 యశాః । ఆస్తీకఃసత్యసంధామాంపన్నగేభ్యోభిరక్షతు । నర్మదాయై
 నమస్తుభ్యంసర్మదాయైనమోనిశేనమోస్తునర్మదేతుభ్యంతాహిమాంవిషస
 ర్పకః॥దక్షిణప్రదోషపశ్చిమాయామావేదాభ్యాసేనయోజయేత్ । యామ

౩౬౮ వైద్యనాథదీక్షితయే * స్మృతిముక్తాఫలే * ధర్మశాస్త్రైః

ద్యయంశయానస్తుబ్రహ్మభూయాయకల్పతే॥మనుః॥ వెదోదీతంస్వకర్తాణియ
థాకుర్యాదతంద్రితః ॥ తథాకుర్వన్యథాశక్తిప్రాప్నోతిపరమాంగతిం ।
వ్యాసః॥ ఇత్యేతదఖిలేనోక్తంఅహన్యహనివైమయా।బ్రాహ్మణానాంకృత్య
జాతమపవగ్గళలప్రదం॥నాస్తిక్యాదథవాలస్యాత్ బ్రాహ్మణానకరోతియః।స
యాతిసరకాకలోకాకాకయోనిషుజాయతే॥ నాన్యోవిముక్తయోపంథాః
ముక్త్వాశ్రమవిధిస్వకం । తస్మాత్కర్తవ్యేకుర్వీతతుష్టయేపరమేష్ఠినభితి ॥

శ్లో । దోడ్డ బేలి, పురీవాసీనారాయణమనీషిణా ।

పరిష్కృతాకృతిరియంనారాయణపదాపికతా ॥

శ్లో । సిద్ధనామపురీవాసీ విశ్వనాథమనీషణా ।

ముద్రాభేదాకపరిష్కృత్య విశ్వేశ్వరపదాపికతా॥

ఇతి ఐదైద్యనాథ దీక్షిత విరచితే స్మృతి

ముక్తాఫలెఽహ్నోకధర్మనిరూపణం

నామద్వితీయ పరిచ్ఛేదః.

